

วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

JOURNAL OF BOVORN MULTI-EDUCATION AND HUMAN SOCIAL SCIENCES
(JOB_EHS)

ISSN: 2730-3233 (Online)

ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มีนาคม 2569)

Vol. 7 No. 1 (January – March 2026)

วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences

(JOB_EHS)

ISSN: 2730-3233 (Online)

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ :

วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences : JOB_EHS) มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาสหวิทยาการ อื่นๆ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความในวารสารอย่างเคร่งครัด โดยอ้างอิงตามรูปแบบของ APA (นาม-ปี) รวมถึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารฯ และเป็นบทความที่ไม่มีความหลายมากกว่า 25% ตามที่ถนนวนโปรแกรม CopyCat ในเว็บ Thaijo2

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารฯ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ โดยไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของวารสารฯ

กระบวนการพิจารณาบทความ :

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review) แบบที่ 2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

ประเภทของบทความ :

วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์ เปิดรับตีพิมพ์ประเภทของบทความ คือ บทความวิจัย (Research Article) และบทความวิชาการ (Original Article)

ภาษาที่รับตีพิมพ์ :

วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดออก :

วารสารบรรณการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์ มีกำหนดออกตีพิมพ์ 4 ฉบับ ต่อปี (ราย 3 เดือน) ดังนี้

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มีนาคม	(กำหนดออก เดือนมีนาคม)
ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน - มิถุนายน	(กำหนดออก เดือนมิถุนายน)
ฉบับที่ 3 เดือน กรกฎาคม - กันยายน	(กำหนดออก เดือนกันยายน)
ฉบับที่ 4 เดือน ตุลาคม - ธันวาคม	(กำหนดออก เดือนธันวาคม)

ที่ปรึกษา :

พระเดชพระคุณ พระครูภาวนาอินทวงศ์ (เถลิง อินทวโส), ดร.
เจ้าอาวาสวัดหนองบัวหึ่ง ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี

บรรณาธิการ :

พระครูปลัดสุวรรณ์ สิริวิฑโฒโก (อุกฤษโซค), ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยบรรณาธิการ :

ดร.ศุภกัญญา ศรีคำไทย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ :

พระเมธาวิสัย (สุเทพ พุทธจรรยา), รองศาสตราจารย์. ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูโสภาสนนทกิตติ์, รองศาสตราจารย์ ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหามงคลกานต์ จิตธมโม, รองศาสตราจารย์ ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระมหาอุดร อุตตโร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.อำนาจ บัวศิริ
นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อุทัย สติมัน
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.เสนห์ เดชะวงศ์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร. กฤษฎา นันทเพ็ชร
มหาวิทยาลัยบูรพา

ดร.ไพโรจน์ กันตพงษ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

ฝ่ายจัดการ :

นางสาวสาคร หาญแท้

ฝ่ายกฎหมาย :

นายณพฤช ทรัพย์แก้วยอด

เจ้าของวารสาร :

วัดหนองบัวหึ่ง ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี 70140

สำนักงานกองบรรณาธิการ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์
วัดหนองบัวหึ่ง ตำบลดอนทราย อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี 70140
โทรศัพท์ : 095-5426695
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOB_EHS

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences (JOB_EHS)

ISSN: 2730-3233 (Online)

บทบรรณาธิการ

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences: JOB_EHS) ฉบับนี้เป็น ปีที่ 7 ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม (2569) โดยเนื้อหาบทความในฉบับนี้ประกอบด้วยบทความวิจัยและบทความวิชาการ โดยกองบรรณาธิการได้ตระหนักถึงคุณภาพวารสารตามกรอบการประเมินคุณภาพวารสารเป็นอย่างดีจึงได้คัดเลือกกลั่นกรองบทความให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานการประเมินคุณภาพวารสารในฐานข้อมูล TCI

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ ได้รับผลการพิจารณาคุณภาพวารสารเพื่อเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI พ.ศ. 2568 จากศูนย์ TCI (รอบที่ 5) ได้ถูกจัดให้เป็น **วารสารกลุ่มที่ 2 (การรับรองคุณภาพของวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 ไปจนถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572)** ซึ่งเป็นกำลังใจให้แก่กองบรรณาธิการในการพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้เขียนบทความที่เป็นนักวิชาการ นักวิจัย และนักศึกษาทุกท่านที่ได้ให้ความสนใจเขียนบทความเพื่อลงตีพิมพ์ และหวังว่าจะได้รับความสนใจจากผู้เขียนบทความทุกท่านในโอกาสต่อไป และกองบรรณาธิการ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านเป็นอย่างสูงที่ให้อนุเคราะห์ในการอ่านประเมินต้นฉบับ

สุดท้ายนี้ กองบรรณาธิการ หวังอย่างยิ่งว่า บทความที่ได้ตีพิมพ์ในวารสารจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่าน และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางการศึกษาใหม่ให้เกิดขึ้น หากท่านผู้อ่านมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาวารสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการ ขอขอบคุณและยินดีปรับปรุงตามข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาวารสารให้ดียิ่งขึ้นในโอกาสต่อไป

พระครูปลัดสุวิทย์ สิริวิฑูโก (อุกฤษโซค), ดร.
บรรณาธิการวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ

บทความวิจัย (Research Articles)

ถอดองค์ความรู้ต้นแบบเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยา 1-9

ในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ

KNOWLEDGE EXTRACTION FROM THE PROTOTYPE MODEL OF THE ELDERLY SCHOOL
NETWORK IN PHAYAO PROVINCE AS A LEARNING CENTER FOR BUDDHIST-BASED HEALTH
LEARNING

พระครูพิพัฒนศาสนบัณฑิต (พระกันทิ ฐานุตตโร)

PhrakhruPhiputsasanabundit (PhraKantawee Thanootaro)

แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธรรม 3 10-22

ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

GUIDELINES FOR DEVELOPING PROFESSIONAL TEACHING SKILLS IN THE DIGITAL ERA BASED
ON THE THREE SADDHAMMA AMONG TEACHERS IN EDUCATIONAL OPPORTUNITY EXPANSION
SCHOOLS, WANG NOI DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ภาวิณี เกตุศรี Pawinee Kaetsri

สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

วาริ โศกเตี้ย Watee Sektia

แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา 23-37

ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา

GUIDELINES FOR DEVELOPING HOME-BASED BASIC EDUCATION FOR GENERATION ALPHA
BASED ON BRAHMAVIHARA IV PRINCIPLES AT THE PRIMARY LEVEL

ณฐา ธาดากิตติชัย Natha Tadakittichai

ประวิทย์ ชัยสุข Prawit Chaisuk

พระมหาญาณวัฒน์ จิตวฑฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano

- รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4** 38-55
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง
AN ACADEMIC ADMINISTRATION MODEL IN THE VUCA WORLD ERA BASED ON THE IDDHIPADA
4 PRINCIPLES FOR VOCATIONAL COLLEGES UNDER THE OFFICE OF VOCATIONAL EDUCATION
COMMISSION IN CENTRAL REGION
เฉลิมศักดิ์ มุสิกะ Chaloemsak Musika
พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano
พระครูโสภาสนนทกิตต์ PhrakhrUOpatnontakitti
- STRATEGIES OF INCENTIVE PROMOTION FOR TEACHERS AT GUANGXI** 56-68
AGRICULTURAL VOCATIONAL AND TECHNICAL UNIVERSITY, CHINA
Liang Chunli
Wannapa Phopli
- แนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4** 69-81
โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
GUIDELINES FOR DEVELOPING CREATIVE LEARNING FOR STUDENTS IN THE DIGITAL AGE
BASED ON THE FOUR NOBLE TRUTHS AMONG SCHOOLS IN THE PHACHIRAPIPHAT GROUP
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE
ธิติมา พูลสวัสดิ์ Thitima Poolsawat
สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi
วารีย์ โศกเตี้ย Waree Sektia
- แนวทางการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟท้องถิ่น** 82-94
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
MARKETING COMMUNICATION STRATEGIES FOR PROMOTING LOCAL COFFEE SHOP SALES IN
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA
วันเพ็ญ ไกรทองสุขไทย Wanpen Kraithongsuk
พวงแก้ว นุดนาบี Puangkaew Nudnabee
ศิวาวุธ แสงสวัสดิ์ Siwawut Sangsawasdi
จตุพงศ์ ภูอาวุธ Jathupong Puawut
อรณรินทร์ มีสัจจานนธนกุล Onnarin Meesatjanonthanakul

แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 95-108

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

GUIDELINES FOR DEVELOPING DIGITAL TECHNOLOGY SKILLS BASED ON THE FOUR BASES OF POWER FOR SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE ROM KLAO SCHOOL GROUP IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

เบญจมาศ ทองโสม Benjamas Thongsom

พระครูวิรุฬห์สุตคุณ PhrakhruWirunsuttakun

อินตา ศิริวรรณ Intha Siriwan

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ SIX-STEP โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความ เพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 109-119

DEVELOPMENT OF THE SIX-STEP LEARNING MANAGEMENT MODEL USING READING COMPREHENSION PACKAGES FOR ANALYSIS AND OPINION EXPRESSION AND ITS EFFECTS ON LEARNING ACHIEVEMENT OF GRADE 10 STUDENTS

เมตตา สารมานิตย์ Metta Sanmanit

พีระ รัตนวิจิตร Peera Ruttanawijit

นัทกาญจน์ รัตนวิจิตร Nattakarn Rattanawijit

สายพิน กองกระโทก Saiphin Kongkrathok

THE RELATIONSHIP OF TEACHERS' TECHNOLOGY ACCEPTANCE AND PERCEPTION OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT WITH THEIR EFFECTIVENESS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN MAI JA YANG, KACHIN STATE, MYANMAR 120-133

Mary Hkawng Nan

Orlando González

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยี 134-151

เว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
GUIDELINES FOR DEVELOPING STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEMS OPERATIONS THROUGH WEB APPLICATION TECHNOLOGY IN SCHOOLS UNDER THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

ลิขิต บุญครอบ Likhit Bunkrob

วีรภัทร ภัทรกุล Weeraphat Phattharakul

- กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4** 152-163
โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3
ACADEMIC ADMINISTRATION STRATEGIES FOR EARLY CHILDHOOD DEVELOPMENT BASED ON
IDDHIPADA IV PRINCIPLES AT RAJAPRAJANUGROH 7 SCHOOL UNDER NAKHON SI THAMMARAT
PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3
ชาคริยา ลั้งแท็กุล Chakhriya Langthaekul
พระครูเขมธรรมโฆสิต PhrakhruKhemathammakhosit
บุญเลิศ วีระพรกานต์ Boonlert Weeraponkan
- การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย** 164-176
ของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา
APPLYING BUDDHIST PRINCIPLES TO PROMOTE DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE AMONG
PEOPLE IN BAN LAO SUBDISTRICT MAE CHAI DISTRICT PHAYAO PROVINCE
พระธวัช ธนะวัฒน์ (ไชยสุข) PhaThanawat Thanawaddhano (Chaiyasuk)
พระเมธีวิชิตคุณ Phamethivachirakun
สมยศ ปัญญามาก Somyot Panyamak
- รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7** 177-187
โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1
THE SUPERVISION OF LEARNING MANGEMENT MODEL TO ENHANCE STUDENT QUALITY BASED
ON KALYANAMITTA DHAMMA VII PRINCIPLES AT SOMDET CHAOPAKO SCHOOL UNDER
SONGKHLA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1
ณฐมนันท์ คชเชนทร์ Natthamon Kachachane
พระครูพิจิตรศุภการ PhraKhrupichitSuphakan
บุญเลิศ วีระพรกานต์ Boonlert Weeraponkan
- ACADEMIC ADMINISTRATION APPROACHES OF THE INTERDISCIPLINARY** 188-210
MINOR PROGRAM FOR ENHANCING STUDENTS' ABILITIES AT
MIANYANG CITY COLLEGE, CHINA
Wu Xiaoyan
Wannapa Phopli

**การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี** 211-220

WORK PERFORMANCE BASED ON THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE OF THE PERSONNEL
IN PATTAYA PROVINCIAL ELECTRICITY OFFICE, CHONBURI PROVINCE

นภา วัชรเนตร Napha Watcharanet
กฤษฎา นันทเพ็ชร Krisda Nantapetch

**ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา
จังหวัดชลบุรี** 221-229

PUBLIC SATISFACTIONS IN GARBAGE COLLECTION SERVICE OF PATTAYA CITY CHONBURI
PROVINCE

ขวัญตา กิมานุวัฒน์ Kwanta Kimanuwat
กฤษฎา นันทเพ็ชร Krisda Nantapetch

**แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา
ของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา** 230-243

GUIDELINES FOR DEVELOPING INSTRUCTIONAL LEADERSHIP IN THE DIGITAL ERA BASED ON
THE THREEFOLD TRAINING PRINCIPLES (TRISIKKHĀ) AMONG TEACHERS IN THE PHANIAT
SCHOOL GROUP IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ณัฐพร ทรัพย์พจน์ Natthaphon Supphot
พระครูภาวนาวิมลบัณฑิต Phrakhruphawnawuthibanthit
สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

**การพัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อสร้างเสริมความสามารถการแก้ปัญหา
ของนักศึกษาครู** 244-254

DEVELOPING PACKAGE OF ROLE-PLAYING TO ENHANCE PROBLEM-SOLVING ABILITIES FOR PRE-
SERVICE TEACHERS

อโนทัย แทนสวัสดิ์ Anotai Tansawat
ธิดารัตน์ ตันนิรัตน์ Thidarat Tannirat
ณรงค์พล เอื้อไพจิตรกุล Narongpon Aulpaijickul

**A CROSS-SECTIONAL STUDY OF ACADEMIC PERSEVERANCE AND
RESILIENCE IN LEARNING AMONG GRADES 7 TO 10 STUDENTS AT AN
INTERNATIONAL SCHOOL IN YANGON, MYANMAR** 255-267

Khin Khin Kha
Orlando González

แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬารามราชวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 268-283

MANAGEMENT APPROACHES TO THE LEARNING ECOSYSTEM BASED ON THE FOUR SAPPAYA PRINCIPLES AMONG THE MAHACHULA SCHOOL GROUP, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

อัญชลี จับจิตต์ Ancharee Jubjit

สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

วารีย์ โศกเตี้ย Waree Sektia

แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 284-296

GUIDELINES FOR PROMOTING MORAL DEVELOPMENT ACTIVITIES ON DILIGENCE BASED ON THE FOUR IDHIPADA PRINCIPLES FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS IN THE THA RUEA PHATTHANA SCHOOL GROUP IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

ธนวรรณ บุญเถื่อน Tanawan Boonteun

พระครูภาวนาวิมลบัณฑิต Phrakhruphawnawuthibanthit

สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

บทความวิชาการ (Academic Articles)

การฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัยน้ำท่วม: การศึกษามิติทางจิตวิญญาณตามหลักพุทธธรรม ในอำเภออุ้มผาง จังหวัดพะเยา 297-307

PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF FLOOD VICTIMS: A STUDY OF SPIRITUAL DIMENSIONS BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES IN PHU SANG DISTRICT, PHAYAO PROVINCE

พระศราวุฒิ สิริวิฑูโธ (แก้วนันทะ) Phasawut Sirivuddho (Kaewnantha)

พงษ์ประภากรณ์ สุระรินทร์ Phongprabhakorn Surarin

ชูชาติ สุทธะ Chuchat Suttha

ภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 308-323
LEADERSHIP IN FOSTERING INTELLECTUAL WELLNESS FOR SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE 21ST CENTURY

พระปลัดสมศักดิ์ อตตสุโณ (แซ่ลี) Phrapalad Somsak Atthasupho (Sai Lee)

- การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษายุคศตวรรษที่ 21** 324-338
EDUCATIONAL CRISIS MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY
พระมหาชนกันต์ ชินวโร (หวังนฤพาน) PhramahaChanakan Chinawaro (Wangnaruephan)
- การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา** 339-351
DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS
พระนัฐพล สุธมโม (คลังสุภา) PhraNattaphol Sudhommo (Khlangsupha)
- การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ในสถานศึกษา** 352-362
PARTICIPATORY ACADEMIC ADMINISTRATION BASED ON THE SEVEN APARIHĀNIYADHAMMA PRINCIPLES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS
อัจฉระพรรณ ทองสันต์ Artcharapan Thongsan
- ภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21** 363-373
ADAPTIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE 21ST CENTURY
พระครูพิธานปริยัติกิจ (สมศักดิ์ ขนติโก) Phrakhruphithanpariyattikit (Somsak Khantiko)
- การเรียนการสอนภาษาบาลีแบบการคิดวิเคราะห์ : พลิกโฉมการศึกษาพระปริยัติธรรมสู่ความเข้าใจที่ยั่งยืน** 374-384
ANALYTICAL PALI LANGUAGE TEACHING: TRANSFORMING BUDDHIST STUDIES TOWARDS SUSTAINABLE UNDERSTANDING
พระมหาณัฐวัฒน์ กิตติโก (จันทราสุริยัน) PhramahaNattawat Kittigo (Chantasuriyan)
- การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา** 385-398
USING TECHNOLOGY FOR PARTICIPATORY COMMUNICATION IN EDUCATION
พระมหาρχต ติสarro (คุ่มพวง) PhramahaRachata Tisaro (Kumpoung)
- การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารการศึกษาปฐมวัย** 399-408
APPLYING BUDDHIST PRINCIPLES TO EARLY CHILDHOOD EDUCATION ADMINISTRATION
ชัญญณัท คงกะพันท์ Chanyanat Kongkaphan
- คำแนะนำสำหรับผู้เขียน**

**ถอดองค์ความรู้ต้นแบบเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยา
ในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ**
**KNOWLEDGE EXTRACTION FROM THE PROTOTYPE MODEL OF THE ELDERLY
SCHOOL NETWORK IN PHAYAO PROVINCE AS A LEARNING CENTER FOR
BUDDHIST-BASED HEALTH LEARNING**

พระครูพิพัฒนศาสนบัณฑิต (พระกันทิ ฐานุตโร)
PhrakhruPhiputsasanabundit (PhraKantawee Thanootaro)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus, Thailand
Corresponding Author E-mail: Kantawee2008@hotmail.com

Article Received: January 13, 2026. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดองค์ความรู้รูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยาในการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพ และพัฒนากระบวนการเรียนรู้เพื่อยกระดับโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ภายใต้กรอบแนวคิดสันติศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 25 รูป/คน ได้แก่ พระสงฆ์ แกนนำชุมชน ผู้บริหารและครูโรงเรียนผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุ จากโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยา 5 อำเภอ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้า

ผลการวิจัยพบว่า 1) เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยามีความเข้มแข็งบนฐาน 5 เสาหลักแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำทางจิตวิญญาณและชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ ทุนทางสังคมและศาสนา กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และความร่วมมือเชิงเครือข่าย และ 2) มีกระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยนำหลักภavana 4 มาใช้เป็นแกนกลางในการออกแบบกิจกรรมสุขภาพวิถีพุทธ ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความสมดุลด้านกาย ใจ และสังคม ลดความโดดเดี่ยว และเสริมสร้างคุณค่าและศักยภาพของตนเอง สรุปได้ว่า เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยามีศักยภาพในการพัฒนาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ ซึ่งมีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุและลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างในระดับชุมชน องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนสามารถประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นของประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

คำสำคัญ: โรงเรียนผู้สูงอายุ, เครือข่ายต้นแบบ, สุขภาพวิถีพุทธ, ศูนย์กลางการเรียนรู้

Abstract

This research article aims to: 1) extract knowledge on the operational model of the Phayao Provincial Elderly School Network in integrating Buddhist principles with health care, and to develop learning processes that enhance elderly schools as Buddhist-oriented health learning centers. The study employs a qualitative research methodology under the framework of integrated Buddhist peace studies. The key informants consisted of 25 key informants, including monks, community leaders, administrators and teachers at elderly schools, and elderly learners from elderly schools across five districts in Phayao Province. Data were collected through in-depth interviews, focus group discussions, and participant observation. The data were analyzed using content analysis, and credibility was ensured through methodological, data source, and interpretive triangulation.

The research findings reveal that: 1) the Phayao Elderly School Network is strengthened by five pillars of success namely spiritual and community leadership, active participation of the elderly, social and religious capital, lifelong learning processes, and network-based collaboration; and 2) the network operates through a systematically interconnected six-step process, with the Four Bhāvanā principles (Foundations of Meditation) serving as the core framework for designing Buddhist-oriented health activities. This process fosters physical, mental, and social balance among the elderly, reduces social isolation, and enhances their self-worth and potential. In conclusion, the Phayao Provincial Elderly School Network demonstrates strong potential to be developed as a Buddhist-oriented health learning center that plays a significant role in promoting elderly well-being and reducing structural violence at the community level. The knowledge derived from this lesson-learned process can be applied as a sustainable and context-appropriate model for the development of elderly schools in other regions of Thailand.

Keywords: Elderly Schools, Model Network, Buddhist-Oriented Health, Learning Center

บทนำ

ประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Aged Society) และกำลังมุ่งหน้าไปสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super-aged Society) อันเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรที่มีอัตราการเกิดลดลงอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับความก้าวหน้าทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้สัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ในขณะที่ระบบเศรษฐกิจ สังคม และการจัดสวัสดิการของรัฐยังปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างนี้ ผู้สูงอายุจำนวนมากจึงต้องเผชิญกับความท้าทายรอบด้าน ทั้งปัญหาสุขภาพกายที่ถดถอยตามวัย ปัญหาสุขภาพจิต เช่น ความเครียด ความวิตกกังวล และภาวะซึมเศร้า รวมถึงความโดดเดี่ยวทางสังคมอันเกิดจากการลดบทบาทในครอบครัว ชุมชน และตลาดแรงงาน (กวีนิติา จินเมือง และคณะ, 2568)

ปัญหาดังกล่าวมิได้เป็นเพียงประเด็นในระดับปัจเจกบุคคล หากแต่สะท้อนถึงความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) ที่ฝังรากอยู่ในระบบสังคม เศรษฐกิจ และนโยบายสาธารณะ ซึ่งจำกัดโอกาสของผู้สูงอายุในการเข้าถึงทรัพยากร การเรียนรู้ การมีส่วนร่วมทางสังคม และการแสดงศักยภาพอย่างเท่าเทียม ความรุนแรงเชิงโครงสร้างดังกล่าวแม้มิได้ปรากฏเป็นความขัดแย้งโดยตรง แต่ส่งผลให้ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งกลายเป็นกลุ่มเปราะบาง ถูกมองข้าม หรือถูกลดทอนคุณค่าให้เป็นภาระทางสังคมมากกว่าทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่า สถานการณ์นี้นำไปสู่ความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ และความเปราะบางในระดับชุมชนและสังคม ซึ่งอาจบั่นทอนสันติภาพเชิงโครงสร้างของสังคมไทยในระยะยาว ดังนั้น รัฐจึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและแผนงานที่ชัดเจนเพื่อรองรับผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ บทความนี้มุ่งนำเสนอภาพรวมการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย ตลอดจนการตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบต่อระบบนโยบาย เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อส่งเสริมการแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพและยั่งยืน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560)

จังหวัดพะเยาเป็นพื้นที่ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมเอื้อต่อการพัฒนางานด้านผู้สูงอายุ เนื่องจากมีทุนทางสังคมและทุนทางศาสนาสูง โดยเฉพาะบทบาทของวัด พระสงฆ์ และองค์กรชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางด้านจิตใจ การเรียนรู้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอย่างต่อเนื่อง วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา หากยังเป็นพื้นที่ทางสังคมและการเรียนรู้ของชุมชนที่เชื่อมโยงผู้คนต่างช่วงวัย เสริมสร้างความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทร และการเกื้อกูลกันในชุมชน บนฐานดังกล่าว โรงเรียนผู้สูงอายุจึงพัฒนาและดำเนินงานควบคู่กับวัดในฐานะกลไกสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ กิจกรรมของโรงเรียนผู้สูงอายุอาศัยทรัพยากรทางศาสนา สังคม และบุคคลในชุมชน ทั้งพระสงฆ์ วิทยากร จิตอาสา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ และทักษะชีวิตที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน พร้อมทั้งเปิดพื้นที่ให้ผู้สูงอายุได้แสดงศักยภาพผ่านการถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมา อันเป็นการสืบสานองค์ความรู้และคุณค่าทางวัฒนธรรมให้คงอยู่กับชุมชนอย่างยั่งยืน (ปฐมาพร เคลือซอน และพัฒนภาณุ ทูลธรรม, 2568)

โรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยามีได้ทำหน้าที่เพียงถ่ายทอดความรู้หรือจัดกิจกรรมเพื่อคลายความโดดเดี่ยวของผู้สูงอายุ หากยังเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการสร้างสันติภายใน (Inner Peace) ผ่านการเจริญสติ การดูแลกาย-ใจ และการพัฒนาปัญญาในการดำเนินชีวิต ควบคู่กับการสร้างสันติทางสังคม (Social Peace) ผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุ ครอบครัว วัด หน่วยงานท้องถิ่น และภาคประชาสังคม กระบวนการดังกล่าวช่วยลดความโดดเดี่ยว เสริมสร้างคุณค่าในตนเอง และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์ชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ส่งผลให้จิตใจผ่อนคลาย ลดความเครียด และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต อันนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี (พระมหาธณัฏฐพงศ์ สุพรหมบุญโณ (คิดอ่าน) และคณะ, 2567)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนสภาพการดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดพะเยา พบว่ายังมีข้อจำกัดสำคัญหลายประการ โดยเฉพาะการขาดการบูรณาการเชิงเครือข่ายอย่างเป็นระบบระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษา อีกทั้งกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างมุ่งเน้นกิจกรรมเชิงปฏิบัติเป็นหลัก แต่ยังขาดกรอบแนวคิดทางสันติศึกษาและพุทธบูรณาการที่ชัดเจนในการออกแบบกิจกรรมให้สามารถตอบโจทย์การสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างและเชิงวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง

ด้วยเหตุนี้ บทความวิจัยนี้จึงมุ่งถอดบทเรียนเชิงพุทธบูรณาการกับสังคมศาสตร์จากการดำเนินงานของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยา เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ แนวปฏิบัติ และกลไกความร่วมมือที่เอื้อต่อการสร้างสุขภาวะและสันติภาพในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม ผลการวิจัยคาดว่าจะนำไปสู่การพัฒนาโมเดลต้นแบบของโรงเรียนผู้สูงอายุที่สามารถยกระดับพื้นที่การเรียนรู้ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาคุณภาพชีวิต การเสริมพลังผู้สูงอายุ และการลดความรุนแรงเชิงโครงสร้างในสังคม อันจะนำไปสู่การสร้างสันติภาพอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นและหลักพุทธธรรมในสังคมไทยร่วมสมัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และถอดองค์ความรู้เชิงพุทธบูรณาการจากรูปแบบการดำเนินงานของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยา ในการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการดูแลสุขภาพและการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
2. เพื่อสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้และกลไกความร่วมมือของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยา ที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งถอดบทเรียนจากการปฏิบัติจริงของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยาในฐานะพื้นที่ต้นแบบ โดยให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา ภายใต้กรอบแนวคิดสันติศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ เพื่ออธิบายกลไกการสร้างสุขภาวะและสันติภาพในระดับชุมชนจากมุมมองของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 25 รูป/คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ แกนนำชุมชน ผู้บริหารและครูโรงเรียนผู้สูงอายุ รวมถึงผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง จากโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยา 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพะเยา แม่ใจ ดอกคำใต้ จุน และภูกามยาว โดยคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจงตามความเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาเครือข่ายและการจัดการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมทั้งเชิงโครงสร้าง กระบวนการ และพลวัตของการดำเนินงานในพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยจัดหมวดหมู่และสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ พร้อมเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดสันติศึกษาและหลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าในด้านแหล่งข้อมูล วิธีการเก็บข้อมูล และการตีความผลการวิจัย เพื่อเสริมความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อค้นพบทางวิชาการ

สรุปผลการวิจัย

1. เครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยามีการพัฒนาความเข้มแข็งอย่างเป็นระบบ โดยอาศัย 5 เสาหลักแห่งความสำเร็จ เป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนเครือข่าย ได้แก่ 1) ผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง 2) การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในฐานะผู้เรียนรู้และผู้ร่วมสร้างกิจกรรม 3) ทุนทางสังคมและทุนทางศาสนาที่เอื้อต่อการเกื้อกูล 4) กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น และ 5) ความร่วมมือเชิงเครือข่ายระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เสาหลักดังกล่าวทำหน้าที่เสริมพลัง

2. กระบวนการขับเคลื่อนเครือข่าย พบว่ามี 6 ขั้นตอนการดำเนินงาน ที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นลำดับ ได้แก่ (1) การสร้างความตระหนักและการรวมกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (2) การออกแบบกิจกรรมร่วมกันบนฐานความต้องการของผู้สูงอายุ (3) การจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (4) การเสริมพลังและพัฒนาศักยภาพแกนนำ (5) การเชื่อมโยงและขยายเครือข่ายความร่วมมือ และ (6) การสะท้อนผลและพัฒนาต่อยอดกระบวนการดังกล่าวช่วยลดความซ้ำซ้อน เพิ่มความต่อเนื่องของกิจกรรม และเสริมสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของสมาชิกในเครือข่าย ทั้งนี้ หลักทฤษฎี 4 ได้แก่ กายทฤษฎี ทฤษฎีจิต ทฤษฎีปัญญา และปัญญาทฤษฎี นำมาใช้เป็นแกนกลางในการออกแบบกิจกรรมด้านสุขภาวะและการเรียนรู้ของโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างชัดเจน โดยกิจกรรมการดูแลสุขภาพกายควบคู่กับการฝึกสติและสมาธิ ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยศีลธรรมและความเอื้ออาทร ตลอดจนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ชีวิตเพื่อพัฒนาปัญญา แนวทางดังกล่าวส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดความสมดุลระหว่างกาย ใจ และสังคม อันเป็นพื้นฐานของสันติภายในและสันติทางสังคม ดังนั้นเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยามีศักยภาพในการพัฒนาเป็นพื้นที่สร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างในระดับชุมชน โดยช่วยลดความโดดเดี่ยว เสริมสร้างคุณค่าและศักดิ์ศรีของผู้สูงอายุ และเปิดพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม กระบวนการเรียนรู้เชิงพุทธบูรณาการดังกล่าวสามารถทำหน้าที่เป็นต้นแบบในการพัฒนาระบบการเรียนรู้สำหรับสังคมสูงวัย ที่มุ่งสร้างสุขภาวะและสันติภาพอย่างยั่งยืนในบริบทสังคมไทย

ประเด็นสำคัญประการแรก คือ การค้นพบ 5 เสาหลักแห่งความสำเร็จ ของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยา ซึ่งสะท้อนว่า ความเข้มแข็งของเครือข่ายมิได้เกิดจากโครงสร้างการบริหารจัดการเชิงรูปแบบเพียงอย่างเดียว หากแต่เกิดจากกระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมที่เปิดพื้นที่ให้ผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำชุมชน และผู้สูงอายุมีบทบาทร่วมกันในฐานะผู้มีศักยภาพและผู้ร่วมสร้างการเรียนรู้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดการเสริมพลังและการพัฒนาบนฐานชุมชนที่เน้นการมีส่วนร่วม ความเป็นเจ้าของ และการตระหนักในคุณค่าของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานของความยั่งยืน เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2561) ที่ชี้ถึงข้อจำกัดของโรงเรียนผู้สูงอายุในหลายพื้นที่ด้านความทั่วถึง คุณภาพการเรียนรู้ บุคลากร และความสอดคล้องของหลักสูตร ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยาเกิดจากผู้บริหารและแกนนำที่เข้าใจบริบทผู้สูงอายุ การสนับสนุนจากผู้นำชุมชน และความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดย 5 เสาหลักแห่งความสำเร็จ ทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงบูรณาการที่เสริมสร้างการมีส่วนร่วมและความเป็นเจ้าของของผู้สูงอายุ นำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของเครือข่ายในระดับพื้นที่

ประเด็นที่สอง ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ากระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอนของโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดพะเยาเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงพลวัต (Dynamic Learning Process) ที่ดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีการวางแผน สะท้อนผล และพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงการจัดกิจกรรมหรือโครงการระยะสั้น กระบวนการดังกล่าวช่วยลดความซ้ำซ้อนของกิจกรรม เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร และเสริมสร้างความต่อเนื่องของการทำงานเชิงเครือข่าย ส่งผลให้เกิดการพัฒนาสุขภาวะทางสังคมของผู้สูงอายุในมิติการมีปฏิสัมพันธ์ การเรียนรู้ร่วมกัน และการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) ในบริบทสังคมสูงวัย และสอดคล้องกับผลการศึกษาของจักรแก้ว นามเมือง (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่า การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดทิศทาง หลักสูตร และกิจกรรม เป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการพัฒนอย่างต่อเนื่องและความยั่งยืนของโรงเรียนผู้สูงอายุ

ประเด็นที่สาม การนำหลักอภิปรัชญา 4 ได้แก่ กายอภิปรัชญา ศิลปอภิปรัชญา จิตตอภิปรัชญา และปัญญอภิปรัชญา มาใช้เป็นแกนกลางในการออกแบบกิจกรรมด้านสุขภาพวิถีพุทธ เป็นจุดเด่นเชิงองค์ความรู้ของงานวิจัยนี้ เนื่องจากสะท้อนการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุในมิติองค์รวม มิได้จำกัดอยู่เพียงการส่งเสริมสุขภาพทางกายหรือการป้องกันโรค หากแต่ครอบคลุมการพัฒนาศีลธรรม จิตใจ และปัญญาอย่างบูรณาการ การบูรณาการดังกล่าวเอื้อให้ผู้สูงอายุเกิดความเข้าใจชีวิตอย่างลึกซึ้ง ยอมรับความเปลี่ยนแปลงตามวัย และดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย สอดคล้องกับแนวคิดสันติศึกษาเชิงพุทธบูรณาการที่มุ่งสร้างสันติภายในเป็นฐานของสันติทางสังคม ทั้งนี้ ผลการวิจัยสอดคล้องกับงานของพระมหาธนาศาล วิฑูรย์ และคณะ (2568) ที่ชี้ว่า หลักอภิปรัชญา 4 เป็นแนวทางหล่อหลอมชีวิตให้สมบูรณ์และสงบเย็น ผ่านการพัฒนากายให้แข็งแรง การขัดเกลาศีลธรรม การเจริญสติสมาธิ และการพัฒนาปัญญาเพื่อรู้เท่าทันสังขาร ซึ่งการประยุกต์หลักดังกล่าวในการดูแลสุขภาพ การรักษาศีล 5 การฝึกสติและแผ่เมตตา ตลอดจนการเข้าใจความไม่เที่ยงของชีวิต ล้วนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีชีวิตที่สงบ สมดุล และเปี่ยมด้วยปัญญา อันสอดคล้องกับผลการศึกษานี้อย่างชัดเจน

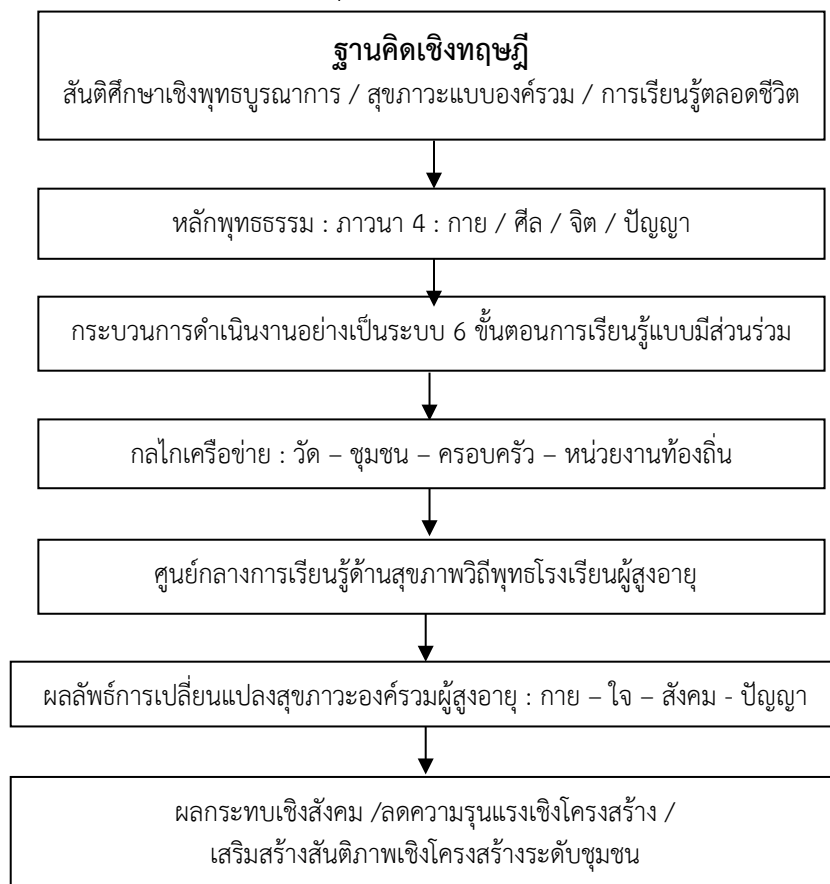
นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนบทบาทสำคัญของเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยาในการลดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence) ที่ส่งผลกระทบต่อผู้สูงอายุ ผ่านการเปิดพื้นที่การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียม โรงเรียนผู้สูงอายุจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงกลไกทางการศึกษา หากแต่เป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชน ลดความโดดเดี่ยว และเสริมสร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อันนำไปสู่การเสริมสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างในระดับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของนิชนันท์ บุญโช และคณะ (2568) ที่พบว่า การบูรณาการพุทธธรรมควบคู่กับการบริหารจัดการภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุออกกำลังกาย มีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ปฏิบัติตามศีล 5 ฝึกจิตใจให้มีเมตตา และดำรงชีวิตอย่างมีสติ ส่งผลให้การพัฒนาศักยภาพองค์รวมของผู้สูงอายุครอบคลุมมิติทางกาย จิตใจ สังคม และปัญญา อีกทั้งยังช่วย

เสริมสร้างคุณค่าในตนเอง ลดภาวะพึ่งพิงทางจิตใจ และเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในชุมชนอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีความหมายในช่วงบั้นปลายชีวิต

โดยสรุป การอภิปรายผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า โมเดลเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยามีศักยภาพในการพัฒนาเป็น “ศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ” ทั้งในมิติของการจัดการเรียนรู้ การเสริมพลังผู้สูงอายุ และการสร้างสันติภาพในสังคมสูงวัย องค์ความรู้จากการถอดบทเรียนครั้งนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นของประเทศไทย โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีทุนทางสังคมและทุนทางศาสนาคลายคลึงกัน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมไทยร่วมสมัยอย่างแท้จริง

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ โดยมีฐานคิดสันติศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ ใช้หลักภาวนา 4 เป็นแกนกลางในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ควบคู่กับกลไกเครือข่ายที่ประกอบด้วย 5 เสาหลักแห่งความสำเร็จ และกระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้สูงอายุเกิดสุขภาวะองค์รวมทั้งด้านกาย ใจ สังคม และปัญญา ลดความโดดเดี่ยว เสริมสร้างคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนำไปสู่การเสริมสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างในระดับชุมชน ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ

ภาพองค์ความรู้แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดพะเยาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธ โดยตั้งอยู่บนฐานคิดสันติศึกษาเชิงพุทธบูรณาการ สุขภาวะแบบองค์รวม และการเรียนรู้ตลอดชีวิตใช้หลักทฤษฎี 4 เป็นแกนกลางในการออกแบบกิจกรรม ผ่านกระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอนอย่างเป็นระบบและมีส่วนร่วม โดยอาศัยกลไกเครือข่ายวัด ชุมชน ครอบครัว และหน่วยงานท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดการส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และปัญญา ลดความโดดเดี่ยว ยกระดับคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และนำไปสู่การเสริมสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างในระดับชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 เชิงนโยบายและการบริหารจัดการ หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรนำผลการวิจัยไปใช้เป็นกรอบกำหนดนโยบายและแผนงาน เพื่อพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ โดยสนับสนุนความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานสาธารณสุข และสถาบันการศึกษา เพื่อส่งเสริมสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

1.2 เชิงปฏิบัติและการจัดการเรียนรู้ โรงเรียนผู้สูงอายุควรประยุกต์ใช้กระบวนการดำเนินงาน 6 ขั้นตอน และหลักทฤษฎี 4 ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้และส่งเสริมสุขภาพให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ โดยเน้นการมีส่วนร่วม การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเสริมพลังผู้สูงอายุ อันจะช่วยเพิ่มความต่อเนื่องและลดความซ้ำซ้อนของกิจกรรม

1.3 เชิงเครือข่ายและการขยายผล ควรส่งเสริมการเชื่อมโยงเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุในระดับพื้นที่และระดับภูมิภาค เพื่อแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ดีและถ่ายทอดองค์ความรู้ต้นแบบสู่พื้นที่อื่น อันจะช่วยยกระดับบทบาทโรงเรียนผู้สูงอายุในการเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุและสันติภาพเชิงโครงสร้างในระดับชุมชน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรต่อยอดการวิจัยในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อทดลองประยุกต์ใช้รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้านสุขภาพวิถีพุทธในพื้นที่อื่นที่มีบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่แตกต่างจากจังหวัดพะเยา อันจะช่วยตรวจสอบความยืดหยุ่น ความเหมาะสม และศักยภาพในการปรับใช้โมเดลในระดับพื้นที่ที่หลากหลาย

2.2 ควรศึกษาผลลัพธ์เชิงประจักษ์ด้านสุขภาวะและคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในระยะยาวโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เพื่อประเมินผลกระทบของการนำหลักทฤษฎี 4 และกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมต่อสุขภาวะด้านกาย จิตใจ สังคม และปัญญาของผู้สูงอายุ รวมทั้งการลดความโดดเดี่ยวและการเสริมสร้างคุณค่าในตนเองอย่างเป็นรูปธรรม

2.3 ควรขยายกรอบการศึกษาไปสู่บทบาทของภาคีเครือข่ายและครอบครัวในการเสริมสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้าง โดยมุ่งศึกษากลไกความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน ครอบครัว และหน่วยงานภาครัฐในการสนับสนุนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้เชิงนโยบายและแนวทางการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยที่มีสุขภาวะและสันติภาพอย่างยั่งยืนในระดับชุมชนและสังคม

เอกสารอ้างอิง

- กวินธิดา จินเมือง. (2568). การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่สังคมสูงวัย. วารสารการแพทย์และสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 8(1), 75-76.
- จักรแก้ว นามเมือง. (2561). โรงเรียนผู้สูงอายุ : ต้นแบบการจัดการสุขภาวะและสวัสดิการผู้สูงอายุ. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา.
- นิพนธ์ บุญโชพุทธบุรณา. (2568) การเพื่อการพัฒนาสุขภาวะองค์กรรวมผู้สูงอายุของศูนย์บริการสาธารณสุขในสังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 8(4), 124-125.
- ปฎิมาพร เคลือซอน และพัฒนภาณุ ทูลธรรม. (2568). โรงเรียนผู้สูงอายุ: การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุแบบองค์รวมภายใต้บริบทสังคมสูงวัย ในพื้นที่เทศบาลตำบลพลายชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก. วารสารการจัดการและพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, 5(1), 157.
- ประยงค์ จันทร์แดง. (2561). การดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ: กรณีศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุในวัดเขตตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(52), 28-29.
- พระมหาธัชพงศ์ สุพรหมปโย (คิดอ่าน) และคณะ. (2567). การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโครงการวัดบันดาลใจ. วารสารปณิธาน, 20(1), 45.
- พระมหาธนาศัล ฐิตสีโล. (2568). แนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามหลักภาวนา 4 กรณีศึกษาผู้สูงอายุในอำเภอกุฉิเยว จังหวัดชัยภูมิ. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 10(3), 31.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย 2559. นครปฐม: พรินเตอร์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). รายงานการวิจัยเปรียบเทียบเพื่อพัฒนานโยบาย เรื่อง การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.

**แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธรรม 3
ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
**GUIDELINES FOR DEVELOPING PROFESSIONAL TEACHING SKILLS IN THE DIGITAL ERA BASED
ON THE THREE SADDHAMMA AMONG TEACHERS IN EDUCATIONAL OPPORTUNITY
EXPANSION SCHOOLS, WANG NOI DISTRICT, PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE**

¹ภาวิณี เกตุศรี Pawinee Kaetsri ²สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

³วารี โสโกเตี้ย Watee Sektia

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: Pkaetsri@gmail.com

Article Received: February 06, 2026. Revised: March 26, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล 2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธรรม 3 และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู จำนวน 186 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่าน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) วิธีการพัฒนาทักษะครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธรรม 3 ประกอบด้วย (1) ปริยัติ (การศึกษาเรียนรู้) มุ่งเน้นให้ครูมีความรู้พื้นฐาน ทั้งด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม การสอน รวมถึงเข้าใจเรื่องความปลอดภัยและจริยธรรมทางไซเบอร์ (2) ปฏิบัติ (การลงมือทำ) เน้นการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบและประยุกต์ใช้สื่อดิจิทัลในการสอนจริงได้อย่างมีความรับผิดชอบ (3) ปฏิเวธ (การสะท้อนผลและต่อยอด) การประเมินผลการใช้เทคโนโลยีนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและต่อยอดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการสอนอย่างยั่งยืน และ 3) แนวทางการพัฒนาทักษะครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธรรม 3 (1) ปริยัติ (การส่งเสริมด้านความรู้) พัฒนาครูให้มีความรู้เรื่องความปลอดภัยและจริยธรรมดิจิทัล ส่งเสริมแนวคิดการใช้เทคโนโลยีเพื่อการสอนอย่างสร้างสรรค์ จัดทำหลักสูตรหรือคู่มือที่บูรณาการทั้งความรู้ทางวิชาการและความรับผิดชอบต่อสังคม (2) ปฏิบัติ (การส่งเสริมด้านการลงมือทำ) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้ครูได้ฝึกใช้สื่อและเครื่องมือดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง สนับสนุนให้นำเทคโนโลยีไปใช้สอนจริงโดยคำนึงถึงคุณธรรมและการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลผู้เรียนเป็นสำคัญ (3) ปฏิเวธ (การส่งเสริมด้านการสะท้อนผลและต่อยอด) เปิดพื้นที่ให้ครูได้สะท้อนผลการทำงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกระบวนการชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ สนับสนุนการนำข้อค้นพบไปปรับปรุงการสอน และต่อยอดสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ๆ ให้เหมาะสมกับผู้เรียนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทักษะความเป็นครูมืออาชีพ, ยุคดิจิทัล, หลักสัทธรรม 3

Abstract

This research article aimed to: 1) study the state of professional teacher skills in the digital age, 2) study methods for developing professional teacher skills in the digital age based on the Three Saddhamma, and 3) propose guidelines for developing professional teacher skills in the digital age based on the Three Saddhamma among teachers in educational opportunity expansion schools in Wang Noi District, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This employed a mixed-methods research design using questionnaires from a sample of 186 teachers. Data were analyzed using descriptive statistics, namely mean and standard deviation, and interviews with 7 key informants were conducted using content analysis.

The research results found that: 1) the state of professional teacher skills in the digital age among teachers in educational opportunity expansion schools, both overall and in each aspect, was at a high level. 2) The methods for developing professional teacher skills in the digital age based on the Three Saddhamma consisted of (1) Pariyatti (Learning), focusing on providing teachers with basic knowledge in technology, teaching innovations, and understanding of cybersecurity and ethics; and (2) Patipatti (Doing), emphasizing practical training to enable teachers to responsibly design and apply digital media in actual teaching (3) Pativedha (Reflection and Extension), evaluating the use of technology to exchange knowledge and further develop new innovations to develop teaching sustainably, and 3) Guidelines for developing professional teacher skills in the digital age based on the Three Saddhamma (1) Pariyatti (Promotion of knowledge), develop teachers to have knowledge of digital safety and ethics, promote the concept of using technology for teaching creatively, create a curriculum or manual that integrates both academic knowledge and social responsibility. (2) Patipatti (Promotion of action), organize workshops for teachers to practice using digital media and tools continuously, support the use of technology in actual teaching while considering morality and the security of student data as important. (3) Pativedha (Promotion of reflection and extension), open up space for teachers to reflect on their work and exchange knowledge through the process of professional learning communities, support the use of findings to improve teaching and further develop new innovations to suit students sustainably.

Keywords: Professional Teaching Skills, The Digital Age, The Three Saddhamma

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน มีความผันผวนความไม่แน่นอนความซับซ้อนและความคลุมเครืออย่างมากและการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่ชัดเจนได้ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทางเทคโนโลยีเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมและการเมืองที่เรียกกันว่าโลกยุคพลิกผันจึงเป็นความท้าทายทางการศึกษาซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่สำคัญของแต่ละประเทศว่าจะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นี้อย่างไรให้สามารถรับมือกับความพลิกผันของโลกในยุคปัจจุบันและอนาคตได้ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างเพียงพอไม่พองเนื่องจากโลกของการทำงานในอนาคตก็เปลี่ยนแปลงไปแล้ว ดังนั้น การศึกษาควรเป็นการปมเพาะทักษะสมรรถนะหรือผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ที่สำคัญในโลกยุคพลิกผันเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้ (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2565)

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนานักเรียนให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพทั้งด้านร่างกายจิตใจสติปัญญา ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวิถีชีวิตที่เป็นสุข มีคุณค่าตามที่สังคมมุ่งหวังโดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา การพัฒนาประชากรของประเทศเพื่อให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบทั้งทางกายและใจนั้น เริ่มจากการพัฒนาเยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้จากสถานศึกษาในแต่ละระดับ ดังนั้น หน้าที่สำคัญของสถานศึกษานอกจากการให้ความรู้ทางด้านวิชาการแล้วยังต้องพัฒนาด้านการส่งเสริมสนับสนุน ป้องกัน ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติในอนาคต สอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553 กำหนดในมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรม ในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในมาตรา 7 ได้เน้นว่ากระบวนการเรียนรู้ต้องเป็นไปเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ เคารพกฎหมายความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทยรู้จักรักษามรดกประโยชน์ส่วนรวมของประเทศชาติ และส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนรักษาทิพยาการธรรมชาติดั้งเดิมและสิ่งแวดล้อมมีความสามารถในการประกอบอาชีพรู้จักพึ่งตนเองมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

ความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามเกณฑ์การปฏิบัติงาน มีความเป็นครูมืออาชีพการสอนความรู้ความสามารถ การปรับตัวและมีความรับผิดชอบการรักษาวินัยในตนเองนอกจากนี้ครูมืออาชีพต้องมีความรักและศรัทธาในวิชาชีพครู ครูมืออาชีพต้องมีความเชื่อและความคิดที่ถูกต้องดีงามและสร้างสรรค์เกี่ยวกับมนุษย์และการเรียนรู้ ต้องมีความรู้ความเข้าใจใน ผู้เรียนและสังคมเพราะโลกปัจจุบันเป็นโรคที่ไร้พรมแดนมีการถ่ายเทข้อมูลข่าวสารเป็นจำนวนมาก และเป็นไปอย่างรวดเร็วในขณะเดียวกันก็มีการเปลี่ยนแปลงข้อมูลอย่างรวดเร็วเช่นกันครูในศตวรรษที่ 21 จึงมีความจำเป็นที่จะเลือกรับข้อมูลอย่างชาญฉลาดแล้วนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ให้เกิด ประโยชน์กับวิชาชีพให้มากที่สุดและมีเป้าหมายที่คุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญอาชีพครูจัดเป็นวิชาชีพชั้นสูง มีเกณฑ์ที่กำหนดมาตรฐานไว้ ชัดเจนงานสอนเป็นศาสตร์เพราะมีระบบทำขั้นตอนและอาศัยมวลประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทางปัญญาและการฝึกฝนที่เป็นระบบคู่กับการนำศาสตร์มาใช้ฝึกฝนให้ชำนาญการร่วมกับคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นอย่างไรก็ดีการเรียนรู้ของครูไม่มีที่สิ้นสุดลงในวันที่ประกาศนียบัตรหรือปริญญาการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับครูการเป็น

ครูมีอาชีพวันที่ครูต้องเริ่มต้นประกอบวิชาชีพครูเป็นวันที่ครูขยายความรู้ที่เรียนให้กว้างขึ้นลงลึกในการปฏิบัติ ได้สัมผัสกับผู้เรียนที่มีชีวิตจิตใจ รูปแบบต่างๆ ครูจะต้องมีการเรียนรู้ทุกวันมีหลายสิ่งที่เปิดโอกาสให้ครูกิดสร้างสรรค์มีหลายปัญหาต้องแก้ไขนับว่างานครูเป็นงานที่ทำหาความสามารถอย่างแท้จริงความเป็นมืออาชีพจะทำให้ครูสามารถยึดปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและอย่างมีความสุขตลอดเวลาครูมีอาชีพในยุคดิจิทัล คือ ครูนักวิชาการที่ทำงานโดยยึดหลักการทฤษฎีมีการค้นหาข้อมูลใหม่ใหม่มาสร้างเป็นความรู้ของตนเองแสดงเป็นผลงานนวัตกรรมต่างๆ (ชนาธิป พรกุล, 2561)

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา หลักคำสอนเป็นที่ เป็นความจริงและมั่นคงเป็นความดีงาม ความถูกต้อง สำหรับชีวิตทุกคน เมื่อทุกคนไปปฏิบัติแล้วจะส่งผลให้เกิดความดีในชีวิตและสมาชิกในสังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ดังนั้น หลักธรรมจึงเป็นเครื่องมือกำกับการดำรงชีวิตส่วนตน เพื่อนร่วมงาน บุคคลในสังคมรอบข้างที่มีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกันและการเป็นคนดีด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญและความจำเป็นอย่างยิ่ง พร้อมนี้การพัฒนาองค์การโดยใช้ความรู้สมัยใหม่และเป็นผู้ที่น่าที่ทั้งคนเก่งและคนดี ยึดเป็นแนวทางการนำพาองค์การบรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ได้โดยเฉพาะหลักสัทธิธรรม คือ ธรรมที่ดี ธรรมที่แท้ ธรรมของคนดี ธรรมของสัตว์บุรุษมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) ปริยัติสัทธิธรรม สัทธิธรรม คือ คำสั่งสอนอันจะต้องเล่าเรียน 2) ปฏิบัติสัทธิธรรม สัทธิธรรม คือ ปฏิบัติอันจะต้องปฏิบัติ ได้แก่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญาและ 3) ปฏิเวธสัทธิธรรม สัทธิธรรม คือ ผลอันจะพึงเข้าถึงหรือบรรลุด้วยการปฏิบัติ ได้แก่ มรรคผลและนิพพาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตโต), 2564) ดังนั้น หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ เน้นการศึกษาทำความเข้าใจ การโยนิโสมนสิการด้วยปัญญาและพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง เห็นเหตุผลว่าสิ่งนี้มีสิ่งนี้ (มาลินี สวยคำขาว, 2568)

โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอดงหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันมีจำนวนทั้งสิ้น 12 โรงเรียน และมีบุคลากรครูรวม 368 คน พบว่าโรงเรียนเหล่านี้กำลังเผชิญกับปัญหาการโยกย้ายและการหมุนเวียนของบุคลากรครูอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ต้องมีการบรรจุครูใหม่เข้ามาทดแทนอยู่เสมอ ครูที่มีประสบการณ์สูงและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมักย้ายไปสังกัดโรงเรียนขนาดใหญ่หรือโรงเรียนในพื้นที่ที่มีความเจริญมากกว่า ทำให้การจัดการเรียนรู้ขาดความต่อเนื่อง ขณะที่ครูบรรจุใหม่เข้ามา มักยังขาดทั้งประสบการณ์เชิงลึกและความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่การสอน ครูที่ปฏิบัติงานมานานบางส่วนยังประสบความยากลำบากในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญหานี้ส่งผลให้เกิดการขาดแคลน "ครูมืออาชีพ" ที่มีประสบการณ์และความเชี่ยวชาญ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล ให้แก่บุคลากรครู ทั้งครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานอยู่เดิมและครูที่ได้รับการบรรจุใหม่ เพื่อให้สามารถปรับตัวและปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทการศึกษาปัจจุบัน การพัฒนาที่สำคัญมุ่งเน้นไปที่ ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านทักษะการออกแบบการเรียนรู้ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการยกระดับบุคลากรครูให้เป็นครูมืออาชีพอย่างแท้จริงในบริบทการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัล

จากการศึกษาปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 เพื่อนำผลที่ได้จากการวิจัยไปเป็นแนวทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอดงหลวง

วังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองในความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักธรรมให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนะทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมเป็นจำนวน 368 คน กำหนดขนาดตัวอย่างด้วยตาราง R.V. Krejcie and D.W. Morgan ได้จำนวน 186 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ ได้แก่ ผู้บริหาร และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางทักษะด้านดิจิทัลและเชี่ยวชาญด้านศาสนา จำนวน 7 รูป/คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จากวารสาร ตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย 3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 4) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาว่ามีความครอบคลุมหรือไม่ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 ขึ้นไป 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมาย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ 0.966 6) ปรับปรุงแก้ไข และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของครู ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการเก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็น ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบใช้วัดตามมาตราส่วนการประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอมโนรมย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้หาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวม ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานต่อสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โดยภาพรวม	n= 186 คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล	4.31	0.81	มาก	1
2. ด้านการออกแบบการเรียนรู้	4.30	0.79	มาก	2
ภาพรวม	4.31	0.81	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีรายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และด้านการออกแบบการเรียนรู้ ตามลำดับ

2. วิธีการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการดังนี้

2.1 ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล วิธีการพัฒนาแนวทางใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัยควรบูรณาการหลักสัทธิธรรม 3 อย่างสมดุล เริ่มจากให้ความรู้เรื่องความปลอดภัยจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (ปรียติ) ฝึกใช้อย่างมีความรับผิดชอบ (ปฏิบัติ) และสะท้อนผลกระทบเพื่อพัฒนาตนเอง (ปฏิเวธ) ควรส่งเสริมทั้งความรู้ ทักษะแก่ครูและนักเรียนให้มีคุณธรรมในการใช้งานเทคโนโลยีอย่างมีสติสัมปชัญญะในการเลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการเรียนรู้

2.2 ด้านการออกแบบการเรียนรู้ วิธีการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลควรเน้นการบูรณาการเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ สร้างแรงจูงใจ และเนื้อหาควรมีความถูกต้อง เข้าใจง่าย และเชื่อมโยงกับชีวิตจริง พร้อมใช้เทคโนโลยีสร้างสื่อที่เหมาะสมกับการพัฒนาการเรียนรู้ของครูและนักเรียน เช่น (ปรียติ) คัดสรรเนื้อหาที่ถูกต้อง เชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริงในยุคดิจิทัล (ปฏิบัติ) ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนลงมือทำจริงใช้เทคโนโลยีเสริมทักษะและจริยธรรม (ปฏิเวธ) สะท้อนผลการเรียนรู้ สร้างความเข้าใจลึกซึ้ง นำไปใช้ในชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ

3. แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางดังนี้

3.1 ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 มีดังนี้ 1) ปรัชญา ความรู้ หมายถึง การพัฒนาครูยุคดิจิทัลควรส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิส่วนบุคคล ความปลอดภัยไซเบอร์ และกฎหมายดิจิทัล ควบคู่กับการเรียนรู้หลักธรรม เช่น สัมมาทิฐิ สัมมาวาจา เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีคุณธรรม 2) ปฏิบัติ การลงมือทำ หมายถึง การพัฒนาครูในยุคดิจิทัลควรมุ่งเน้นการฝึกใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ เช่น การตั้งค่าความปลอดภัย และการเลือกใช้สื่ออย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเสริมสร้างทักษะด้านความปลอดภัยและมีความรับผิดชอบ ตลอดจนการเคารพสิทธิของผู้อื่นในโลกออนไลน์ 3) ปฏิเวธ การสะท้อนผล หมายถึง ควรส่งเสริมให้ครูและนักเรียนสะท้อนผลการใช้เทคโนโลยีผ่านการบันทึกหรืออภิปราย เพื่อให้เข้าใจผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมและจิตใจ รวมถึงพัฒนาคุณธรรม เช่น เมตตา การให้อภัย และการยับยั้งชั่งใจในการสื่อสารในสังคมดิจิทัลอย่างมีสติและรับผิดชอบ

3.2 ด้านเนื้อหาเรียนรู้ตามหลักสัทธิธรรม 3 แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 มีดังนี้ 1) ปรัชญา ความรู้ หมายถึง การคัดเลือกเนื้อหาที่ถูกต้อง ครบถ้วน และน่าเชื่อถือ เชื่อมโยงหลักธรรมและคุณค่าทางจริยธรรมกับเนื้อหาวิชาการและ ใช้ภาษาและสื่อที่เข้าใจง่าย สอดคล้องกับบริบทชีวิตจริงในยุคดิจิทัล 2) ปฏิบัติ การลงมือทำ หมายถึง การออกแบบกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น โครงการออนไลน์ การทดลองผ่านสื่อดิจิทัล และใช้เทคโนโลยีเสริมสร้างทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และสนับสนุนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง 3) ปฏิเวธ การสะท้อนผล หมายถึง การจัดกิจกรรมสะท้อนผล เช่น การอภิปราย การเขียนบันทึกหรือการนำเสนอผลงาน ส่งเสริมการวิเคราะห์และประเมินผลการเรียนรู้เพื่อสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบในการใช้ความรู้และเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

2.3 ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสัทธิธรรม 3 แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 มีดังนี้ 1) ปรัชญา ความรู้ หมายถึง เลือกเนื้อหาที่ถูกต้อง เชื่อมโยงหลักธรรมและจริยธรรมกับเนื้อหาวิชาการ ใช้ภาษาและสื่อที่เข้าใจง่าย 2) ปฏิบัติ การลงมือทำ หมายถึง ออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น โครงการออนไลน์ การทดลอง และใช้เทคโนโลยีเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ 3) ปฏิเวธ การสะท้อนผล หมายถึง จัดกิจกรรมสะท้อนผล เช่น การอภิปรายเพื่อวิเคราะห์ และสร้างความตระหนักรู้ในการใช้ความรู้และเทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อาจเป็นเพราะครูมีความสามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม สามารถเลือกใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน รวมทั้งมีความรู้ความเข้าใจในหลักจริยธรรมและความปลอดภัยในการใช้งานสื่อดิจิทัล มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องผ่านช่องทางออนไลน์ และออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสนับสนุนได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีเจตคติที่ดีต่อการใช้เทคโนโลยีในวิชาชีพครู ซึ่งส่งผลให้สามารถปรับตัวและพัฒนาทักษะความเป็นครูในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของพิทักษ์ พลคชา (2567) พบว่าองค์ประกอบขีดความสามารถการจัดการเรียนการสอนแบบ New Normal สู่การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง 2) การใช้เทคโนโลยีเป็นฐานการจัดการเรียนรู้ 3) การพัฒนาระบบการบริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ และ 4) การมุ่งเน้นการประเมินเพื่อการเรียนรู้ 2. พัฒนาระบบส่งเสริมพัฒนา ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเสริมสมรรถนะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยการเรียนการสอนแบบ New Normal สู่การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 3. การทดลองใช้ระบบส่งเสริมพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเสริมสมรรถนะเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยการเรียนการสอนแบบ New Normal สู่การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

1.1 ด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ในประเด็น “การใช้งานอินเทอร์เน็ต” อยู่ในระดับมาก เพราะครูส่วนใหญ่เคารพสิทธิของผู้อื่น สามารถใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อการเรียนรู้อย่างปลอดภัย มีประสิทธิภาพและเหมาะสม สะท้อนถึงความตระหนักรู้ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่าง มีจริยธรรม สร้างสรรค์ในวิชาชีพครูยุคใหม่ และประเด็น “การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย” พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัล อยู่ในระดับมาก เพราะครูมีความรู้และความตระหนักในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัย มีพฤติกรรมในการใช้งานที่แสดงถึงความรับผิดชอบ เช่น การใช้สื่อออนไลน์อย่างสุภาพ การไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนตัวเกินความจำเป็น และการไม่แชร์ข้อมูลปลอม ทั้งยังสามารถป้องกันความเสี่ยงทางดิจิทัลได้ในระดับดี รวมถึงให้ความสำคัญกับจริยธรรมและสิทธิของผู้อื่นในโลกออนไลน์ ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมในการเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราพินท์ ขาววิวัฒน์ (2565) พบว่าทักษะที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือทักษะการใช้งานอินเทอร์เน็ต อยู่ในระดับมาก และทักษะที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ทักษะการใช้โปรแกรมสร้างสื่อดิจิทัล อยู่ในระดับมาก 2. ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมทักษะดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 พบว่า ควรสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ ให้กับครูส่งเสริมให้เกิดการทำงานในรูปแบบดิจิทัลในสถานศึกษา ให้ครูนำความรู้และทักษะดิจิทัลไปใช้ในการปฏิบัติงานและการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งสนับสนุนงบประมาณและอุปกรณ์ให้สถานศึกษาอย่างทั่วถึง

1.2 ด้านการออกแบบการเรียนรู้ พบว่าครูมีความคิดเห็นต่อสภาพทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัล ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก เพราะครูสามารถออกแบบเนื้อหาให้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาและบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมทักษะชีวิตได้อย่างเหมาะสมและออกแบบเนื้อหาเรียนรู้สอดคล้องกับตัวชี้วัดการเรียนรู้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังเลือกใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสม ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจบทเรียนอย่างชัดเจน โดยมีลำดับเนื้อหาที่ต่อเนื่องเป็นระบบ ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้โดยรวมในเชิงบวกและประเด็นการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อยู่ในระดับมาก เพราะครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยกิจกรรมเหล่านั้นช่วยส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมที่จัดขึ้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีการใช้สื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม

ทันสมัย กิจกรรมมีความน่าสนใจ ดึงดูดผู้เรียนได้ดี มีการบริหารเวลาในการจัดกิจกรรมอย่างเหมาะสมในการเรียนรู้แบบร่วมมือ ร่วมทำงานกันเป็นทีม ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของครูในการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้รอบด้านอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธรรมสุโท (2563) พบว่า แนวทางความเป็นครูสังคมวิชาชีพ ในจังหวัดนครปฐม ได้มีการพัฒนาทักษะความเป็นครูให้เข้าสู่วิชาชีพให้มีสมรรถนะสูง เพราะครูต้องพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเผชิญต่อสถานการณ์ทั้งในปัจจุบันและอนาคต และแนวทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูสังคมวิชาชีพ ในศตวรรษที่ 21 จังหวัดนครปฐม มีด้วยกัน 5 ด้าน คือ ด้านเทคนิคและ เทคโนโลยีสมัยใหม่ และด้านมีความคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ มีระดับความคิดเห็นด้วยมากที่สุด รองลงมา คือ ด้านสร้างและบูรณาการความรู้ และที่มึความคิดเห็นสุดท้าย คือ ด้านเข้มแข็งใน จรรยาบรรณ คุณธรรม และด้านมีวิสัยทัศน์และตักผลึกตามลำดับ

2. ผลการศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครู โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

2.1 ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย ครูและสถานศึกษาควรใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัยควรพัฒนาแนวทางโดยบูรณาการหลักสัทธิธรรม 3 คือ ปรียัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ อย่างสมดุล โดยเริ่มจากการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ ความเป็นส่วนตัว ภัยไซเบอร์ และเจตนาธรรมของการใช้งานอย่างถูกต้อง (ปรียัติ) จากนั้นส่งเสริมการฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ มีวินัยและรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตน (ปฏิบัติ) และปิดท้ายด้วยการสะท้อนผลการใช้งาน เช่น การประเมินตนเอง หรือเขียนบันทึก ผลกระทบ เพื่อเปลี่ยนแปลงและพัฒนาพฤติกรรมในโลกดิจิทัลอย่างมีสติ (ปฏิเวธ) แนวทางนี้จะช่วยให้ครูและ ผู้เรียนมีทั้งทักษะ ความรู้ และคุณธรรมในการใช้เทคโนโลยีได้อย่างปลอดภัย ยั่งยืน และไม่เปียดเบียนผู้อื่นใน สังคมออนไลน์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ นริกันต์ ทาหมาน (2564) พบว่า ความต้องการจำเป็นของการพัฒนา ทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือด้านการใช้โปรแกรมประมวลคำ

2.2 ด้านการออกแบบการเรียนรู้ มี 2 ประเด็น คือ ประเด็นการออกแบบเนื้อหาการเรียนรู้ ครูควรออกแบบเนื้อหาเรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี และคุณธรรมอย่างสมดุล โดยใช้ หลักสัทธิธรรม 3 เป็นแนวทาง เริ่มจากการสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเนื้อหาผ่านแหล่งวิชาการที่เชื่อถือ ได้ (ปรียัติ) ตามด้วยการฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรม เช่น การใช้ TPACK e-Book AR-based inquiry หรือ mini-project (ปฏิบัติ) และปิดท้ายด้วยการสะท้อนผลการเรียนรู้ผ่านระบบ LMS การประเมินผล หรือกิจกรรมที่ ผู้เรียนได้นำไปปรับใช้ในชีวิต (ปฏิเวธ) ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาองค์ความรู้ควบคู่กับคุณธรรม และส่งเสริมการ เรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทและช่วงวัยและประเด็นที่ว่า การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ ครูหรือสถานศึกษา ควรจัดกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ มีจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่สอดคล้องกับหลักธรรม โดยใช้ เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือกระตุ้นแรงจูงใจ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง (ปฏิบัติ) พร้อม สะท้อนผลที่เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาทั้งสติปัญญาและคุณธรรม (ปฏิเวธ) และวัดผลความรู้ให้ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ คุณธรรม เช่น การใช้รูปกริยาประเมินโปรเจกต์ดิจิทัล และการเก็บข้อมูลเชิงประจักษ์ผ่านแบบสำรวจหรือ สัมภาษณ์ ช่วยให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับยุคดิจิทัลและพัฒนาผู้เรียนได้รอบ ด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทักษ์ พลคชา (2567) พบว่า องค์ประกอบขีดความสามารถการจัดการเรียน การสอนแบบ New Normal สู่การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ (1) การจัดการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (2) การใช้เทคโนโลยีเป็นฐานการจัดการเรียนรู้ (3) การพัฒนาระบบการ บริหารจัดการเพื่อการเรียนรู้ และ (4) การมุ่งเน้นการประเมินเพื่อการเรียนรู้ 2. พัฒนาระบบส่งเสริมพัฒนา

ครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อเสริมสมรรถนะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยการเรียนการสอนแบบ New Normal สู่การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 3. การทดลองใช้ระบบส่งเสริมพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเสริมสมรรถนะเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยการเรียนการสอนแบบ New Normal สู่การพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

3.เสนอแนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลัก สัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอน้อย จังหวัดพะเยา

3.1 ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย มีแนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 มีดังนี้ (1) ปริยัติ ความรู้ สถานศึกษาควรส่งเสริมความรู้ด้านสิทธิส่วนบุคคลความปลอดภัยไซเบอร์และกฎหมายดิจิทัล ควบคู่กับการเรียนรู้หลักธรรม เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในการใช้เทคโนโลยีอย่างปลอดภัยและมีคุณธรรม (2) ปฏิบัติ การลงมือทำ ครูพัฒนาตนเองในยุคดิจิทัล ฝึกใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อเสริมสร้างทักษะด้านความปลอดภัย และมีความรับผิดชอบ ตลอดจนการเคารพสิทธิของผู้อื่นในโลกออนไลน์ (3) ปฏิเวธ การสะท้อนผล สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ครูและผู้เรียนใช้เทคโนโลยีผ่านการบันทึก หรืออภิปราย เพื่อให้เข้าใจผลกระทบที่มีต่อพฤติกรรมต่อจิตใจและการยับยั้งชั่งใจในการสื่อสารในสังคมดิจิทัลอย่างมีสติและรับผิดชอบ

3.2 ด้านเนื้อหาเรียนรู้ตามหลักสัทธิธรรม 3 มีแนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 มีดังนี้ (1) ปริยัติ ความรู้ ครูควรคัดเลือกเนื้อหาที่ถูกต้อง ครบถ้วน น่าเชื่อถือเพื่อเชื่อมโยงหลักธรรมและเนื้อหาวิชาการ ใช้ภาษาสื่อที่เข้าใจง่ายกับบริบทชีวิตจริงในยุคดิจิทัล (2) ปฏิบัติการลงมือทำ ครูควรออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือทำจริงผ่านโครงงานออนไลน์ การทดลองด้วยสื่อดิจิทัลและกิจกรรมที่ใช้เทคโนโลยีเสริมสร้างการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหาและประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง(3) ปฏิเวธ การสะท้อนผล ครูควรศึกษาผลสะท้อนผลการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรม เช่น การอภิปราย การเขียนบันทึก หรือการนำเสนอผลงาน เพื่อส่งเสริมการวิเคราะห์ ประเมินตนเองและสร้างความรับผิดชอบในการใช้ความรู้และเทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน

3.3 ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสัทธิธรรม 3 มีแนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 มีดังนี้ (1) ปริยัติ ความรู้ ครูและสถานศึกษาควรเลือกเนื้อหาที่เชื่อมโยงหลักธรรมและคุณธรรมกับเนื้อหาวิชาการ การใช้ภาษาสื่อที่เข้าใจง่าย (2) ปฏิบัติ การลงมือทำ ครูและสถานศึกษาควรออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น โครงงานออนไลน์ การทดลอง และใช้เทคโนโลยีเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ (3) ปฏิเวธ การสะท้อนผล ครูและสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมสะท้อนผล เช่น การอภิปราย เพื่อวิเคราะห์และสร้างความรู้ในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ในการพัฒนาทักษะ

จากการศึกษาการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย สถานศึกษาควรพัฒนาทักษะครูมืออาชีพยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ให้ครูมีความรู้เรื่องความปลอดภัยและจริยธรรม (ปริยัติ) ฝึกปฏิบัติใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ (ปฏิบัติ) และสะท้อนผลเพื่อพัฒนาคุณธรรมในการสื่อสารดิจิทัล (ปฏิเวธ) อย่างสมดุลและยั่งยืน การออกแบบเนื้อหาเรียนรู้ตามหลักสัทธิธรรมควรคัดเลือกเนื้อหาที่ถูกต้องและเชื่อมโยงหลักธรรมกับชีวิตจริง (ปริยัติ) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงโดยใช้เทคโนโลยีอย่างมีวิจารณญาณ (ปฏิบัติ) ที่สะท้อนผลการเรียนรู้ในการเสริมความเข้าใจการใช้เทคโนโลยี (ปฏิเวธ) การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสัทธิธรรม 3 ที่เลือกเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับหลักธรรม (ปริยัติ) ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงด้วยการใช้เทคโนโลยี

(ปฏิบัติ) พร้อมจัดกิจกรรมสะท้อนผลเพื่อสร้างความรู้และความรับผิดชอบในการใช้ความรู้ (ปฏิเวธ) สอดคล้องกับงานวิจัยของพนิดา บุนะจินดา (2567) ที่พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในคลื่นความเปลี่ยนแปลงใหม่ตามหลักสัทธิธรรม โดยการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในคลื่นความเปลี่ยนแปลงใหม่คือ การปรับระบบการศึกษา การสร้างคนให้ตอบโจทย์ความเปลี่ยนแปลงในคลื่นความรู้ใหม่ ไปเป็นการศึกษาสู่ฐานสมรรถนะใหม่ เพื่อหยุดความสูญเสียทางการศึกษาให้หมดไป นี่คือนวัตกรรมในการสร้างบ้านเปลี่ยนแปลงเมืองยุคใหม่ สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การงานและวิถีการดำรงชีวิตในโลกใบใหม่ที่เคลื่อนเข้าสู่การปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 ส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ ความก้าวหน้าใหม่ ที่เชื่อมการดำรงชีวิตกับการงานเข้าสู่นวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่อย่างกลมกลืน ปรับโลกสู่สังคมเศรษฐกิจดิจิทัล ทำให้การศึกษา การพัฒนาคน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องปรับฐานคิด ปรับทิศทางการเรียนรู้ใหม่ หากมองในทางพระพุทธศาสนาตามหลักสัทธิธรรม 3 ได้แก่ ปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ “ปริยัติ” ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้รอบด้านและทันสมัย “ปฏิบัติ” ได้แก่ เมื่อศึกษาเล่าเรียนมาเป็นที่เข้าใจแล้ว นำออกไปประพฤติปฏิบัติตามที่ได้ศึกษา มาเพื่อให้เกิดเป็นมรรคเป็นผลหรือมีประสิทธิภาพประสิทธิผลของงาน และ “ปฏิเวธ” คือ ความรู้แจ้งแทงตลอดไปเป็นลำดับๆ กระทั่งรู้แจ้งแทงตลอดโดยทั่วถึง ธรรมทั้งสามนี้เกี่ยวเนื่องกันเหมือนเชือกสามเกลียวที่พันติดกันไว้ ซึ่งก็คือเกิดทักษะความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ได้เล่าเรียนมา

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้

D: ด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างปลอดภัย (Digital technology usage with safety awareness) หมายถึง ครูใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพการเลือกแหล่งข้อมูลที่เชื่อถือได้และปลอดภัย ไม่ใช้งานในทางที่ผิด เคารพสิทธิและความเป็นส่วนตัว สื่อสารด้วยมารยาทที่ดีและมีจริยธรรมและบริหารเวลาใช้งานอย่างเหมาะสม

L: ด้านการออกแบบเนื้อหาเรียนรู้ (Learning content design) หมายถึง เนื้อหาต้องเหมาะสมกับวัย และตอบสนองเป้าหมายทางการศึกษา เนื้อหาอย่างมีโครงสร้าง ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้ง่ายและต่อเนื่องในการพัฒนาทักษะทางปัญญาและการเรียนรู้เชิงรุก เพิ่มความน่าสนใจและรองรับความแตกต่างของผู้เรียน และสนับสนุนการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

D: ด้านการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ (Designing Learning Activities) หมายถึง จัดกิจกรรมต้องตอบโจทย์การเรียนรู้ที่มีคุณภาพต่อผู้เรียน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม พัฒนาทักษะทางการสื่อสารระหว่างผู้เรียน เน้นการใช้เหตุผลและเรียนรู้เชิงรุก เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้เทคโนโลยีปัจจุบัน

สัทธิธรรม หมายถึง ธรรมอันดีหรือแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาประกอบด้วยการศึกษา การปฏิบัติเข้าถึงผลการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาทักษะความเป็นครูมืออาชีพยุคดิจิทัลในการเรียนรู้อย่างมีความสุข

1. ปริยัติ ความรู้ หมายถึงการใช้เทคโนโลยีเรียนรู้เนื้อหาหลักธรรม เช่น ใช้ e-Learning วิดีโออธิบายหลักธรรม หรือแอนิเมชัน เพื่อเชื่อมโยงหลักธรรมกับความรู้ทางวิชาการและส่งเสริมคุณธรรมให้เกิดขึ้น

2. ปฏิบัติ การลงมือทำ หมายถึงการใช้เทคโนโลยีออกแบบกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ลงมือทำจริงและฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ เช่น โครงการออนไลน์ เกมการเรียนรู้ (Gamification) หรือโปรแกรมฝึกคิดวิเคราะห์อย่าง Mind Mapping Tools

3. ปฏิเวธ การสะท้อนผล หมายถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในพัฒนาตนเอง เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์ Blog e-Portfolio แบบประเมินดิจิทัล เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ นำความรู้ไปพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

- ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - ด้านการพัฒนาด้านการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สถานศึกษาควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสนับสนุนการนำเทคโนโลยีไปใช้ในทุกวิชาเพื่อเพิ่มคุณภาพการเรียนการสอน
 - ด้านการพัฒนาการออกแบบการเรียนรู้ ครูควรนำเทคนิคการสอนในสร้างบทเรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ที่สนับสนุนและส่งเสริมการสร้างสื่อให้ครูสามารถพัฒนาสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลที่น่าสนใจได้เอง
 - ผู้บริหารควรนำผลการวิจัยการพัฒนาทักษะครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลตามหลักสัทธิธรรม 3 ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไปปรับใช้ต่อไป
- ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - ควรศึกษาเรื่องศึกษาพฤติกรรมของครูและผู้ใช้เรียนการใช้เวลาบนอินเทอร์เน็ตอย่างเหมาะสมอย่างมีความสร้างสรรค์ทางด้านความรับผิดชอบ ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 - ควรศึกษาเรื่องศึกษาพฤติกรรมของครูและผู้ใช้เรียนในการดาวน์โหลดไฟล์ที่ไม่มีความน่าเชื่อถือเพื่อนำมาศึกษาเรียนรู้เชิงเปรียบเทียบพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอลำดวน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 ควรศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาเทคโนโลยีดิจิทัลให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 ควรศึกษาเรื่องแนวทางการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาเทคโนโลยีดิจิทัลให้มีความเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ของครูโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 และฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ชนาธิป พรกุล. (2561). กระบวนการสร้างความรู้ของครู กรณีการสอนบูรณาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นริศนันท์ ทามาน. (2564). สภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์และแนวทางการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1. วารสารรัชต์ภาคย์, 15(42), 189-203.
- พนิดา บุนะจินดา. (2567). การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในคลื่นความเปลี่ยนแปลงใหม่ตามหลักสัทธิธรรม. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(4), 1-2.
- พระครูใบฎีกาอภิชาติ ธมฺมสุโข. (2563). แนวทางการพัฒนาทักษะความเป็นครูสังคมวิชาชีพ ในศตวรรษที่ 21. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิทักษ์ พลคชา. (2567). การพัฒนาการส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในการจัดการเรียนการสอนแบบNew Normal. วารสารราช นครินทร์, 21(2), 1-10.
- มาลินี สวยคำข้าว. (2568). หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา:ครองตน ครองคน ครองงาน. แหล่งที่มา <https://www.onab.go.th/th/file/get/filepdf> สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2568.
- วราพินท์ ขาววิวัฒน์. (2565). แนวทางการส่งเสริมทักษะดิจิทัลของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2 การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 38. กรุงเทพมหานคร: สนิทตันติวิวัฒน์พานิช.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2565). การบริหารวิชาการที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผัน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา
ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา

GUIDELINES FOR DEVELOPING HOME-BASED BASIC EDUCATION FOR
GENERATION ALPHA BASED ON BRAHMAVIHARA IV PRINCIPLES AT THE
PRIMARY LEVEL

¹ณฐา ธาดากิตติชัย Natha Tadakittichai ²ประวิทย์ ชัยสุข Prawit Chaisuk

³พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: nung1907@gmail.com

Article Received: October 31, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ในระดับประถมศึกษา 2) เพื่อพัฒนาวิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว จำนวน 3 ครอบครัว และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแบบการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ประกอบด้วย จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมเพื่อการสร้างรากฐานชีวิตที่มั่นคง ค้นพบตัวเอง และมีความสุข กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ การบูรณาการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตจริงด้วยการลงมือปฏิบัติ และส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง กระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ การจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้เรียนเป็นรายบุคคล การวัดผลและประเมินผล การเรียน คือ การประเมินตามสภาพจริง มุ่งเน้นกระบวนการและพัฒนาการของผู้เรียนมากกว่าผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว 2) วิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟาตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย เมตตา (สร้างสุข) การสร้างบรรยากาศที่เปี่ยมด้วยความรักและความสุข กรุณา (สร้างเสริม) การมอบทักษะชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนยืนหยัดได้ด้วยตนเอง มุทิตา (สร้างสรรค์) การชื่นชมยินดีในความสำเร็จเพื่อสร้างแรงจูงใจ และอุเบกขา (สร้างตน) การมอบความเป็นอิสระและความรับผิดชอบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถกำกับกับการเรียนรู้ของตนเองได้ 3) แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา มีดังนี้ (1) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ การนำผู้เรียนไปสู่การมีสุขภาวะแบบองค์รวมและการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการสร้างความสุข (เมตตา) การเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เข้มแข็ง (กรุณา) การบ่มเพาะความภาคภูมิใจและความเป็น

อิสระ (มุทิตา และอุเบกขา) (2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม โดยการออกแบบกิจกรรมที่สร้างสุข (เมตตา) การปลูกฝังทักษะชีวิต (กรุณา) การสร้างแรงจูงใจผ่านการชื่นชมยินดี (มุทิตา) การมอบหมายความรับผิดชอบและให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (อุเบกขา) (3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยการออกแบบกระบวนการที่ยืดหยุ่นตามธรรมชาติผู้เรียน (เมตตา) การมอบทักษะที่จำเป็น (กรุณา) การสร้างสรรค์กระบวนการผ่านการประยุกต์ใช้ความรู้จริง (มุทิตา) และวางกรอบความรับผิดชอบที่ส่งเสริมความเป็นอิสระ (อุเบกขา) (4) การวัดผลและประเมินผล โดยการประเมินอย่างเข้าใจ (เมตตา) มุ่งวินิจฉัยและช่วยเหลือ (กรุณา) การสร้างแรงเสริมทางบวกผ่านการชื่นชมความสำเร็จ (มุทิตา) และการประเมินตามสภาพจริงอย่างเป็นกลางและไม่เปรียบเทียบ (อุเบกขา) โดยมีกิจกรรมบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 “สวนผักเจนแอลฟา ต้นกล้าแห่งความสัมพันธ์” และกิจกรรมที่ 2 “ครัวเจนแอลฟา ทำความอร่อย” เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนที่สมบูรณ์และมีความสุข ผู้จัดการศึกษาสามารถวางแผนการศึกษาในอนาคตให้กับผู้เรียนได้ เครือข่ายบ้านเรียนมีความเข้มแข็ง และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว, เจเนอเรชั่นแอลฟา, หลักพรหมวิหาร 4

Abstract

This research article aimed to: 1) study the current state of home-based basic education for generation alpha at the primary level; 2) develop a model for home-based basic education for generation alpha based on the Four Brahmavihāra principles at the primary level; and 3) propose guidelines for the development of home-based basic education for generation alpha based on the Four Brahmavihāra principles at the primary level. This was qualitative research employing documentary study, interviews with three families providing home-based education, and a focus group discussion with seven experts. The research instruments included a document analysis form and a semi-structured interview form. Data were analyzed using content analysis.

The research results revealed that: 1) The current state of home-based basic education for generation alpha at the primary level comprises: The educational objectives focused on the holistic development of learners to establish a stable life foundation, self-discovery, and well-being. Learner development activities involve integrating learning with real-life experiences through hands-on practice and promoting learner agency. The learning management process is flexible and individualized for each learner. Measurement and evaluation of learning involve authentic assessment, focusing on the learning process and development rather than strictly on outcomes. 2) The model for home-based basic education for generation alpha based on the Four Brahmavihāra principles at the primary level comprises: Mettā (Loving-kindness) - creating an atmosphere full of love and happiness; Karunā (Compassion) - providing life skills for learners to be self-reliant; Muditā (Sympathetic Joy) - appreciating success to build motivation; and Upekkhā (Equanimity) - granting

independence and responsibility to enable learners to direct their own learning. 3) The guidelines for home-based basic education for generation alpha based on the Four Brahnavihāra principles at the primary level are as follows: (1) Educational Objectives: to lead learners toward holistic well-being and lifelong learners by fostering happiness (Mettā), strengthening life skills (Karunā), and nurturing pride and independence (Muditā and Upekkhā). (2) Learner development activities: focusing on creating a holistic environment by designing activities that create happiness (Mettā), instilling life skills (Karunā), building motivation through appreciation (Muditā), and assigning responsibility to learn from direct experience (Upekkhā). (3) Learning management process: designing a flexible process according to the learner's nature (Metta), providing necessary skills (Karunā), creating processes through real knowledge application (Muditā), and setting a framework of responsibility that promotes independence (Upekkhā). (4) Measurement and Evaluation: assessing with empathy (Mettā), focusing on diagnosis and assistance (Karunā), providing positive reinforcement through appreciating success (Muditā), and conducting authentic assessment neutrally and without comparison (Upekkhā). The framework includes integrated activities based on the Four Brahnavihāra principles, specifically Activity 1: “Gen Alpha Vegetable Garden: Seedlings of Relationship” and Activity 2: “Gen Alpha Kitchen: Challenging Taste”, aimed at fostering the holistic and joyful development of learners. Consequently, families providing home-based education can strategically plan for the learner's future, the homeschool network is strengthened, and the Educational Service Area Office can allocate resources effectively.

Keywords: Home-Based Basic Education, Generation Alpha, The Four Brahnavihāra Principles

บทนำ

“การจัดการศึกษาโดยครอบครัว” หรือ “บ้านเรียน” หรือ “Homeschool” คือ รูปแบบการศึกษาทางเลือกหนึ่งที่ผู้ปกครองเป็นผู้จัดการศึกษาให้บุตร ไม่ใช่ผู้สอน แต่มีหน้าที่วางแผนให้บุตรได้รับการศึกษา หรืออาจจะเป็นผู้สอนเองด้วยก็ได้ ซึ่งผู้จัดการศึกษาต้องมีแผนว่าจะจัดการศึกษาอย่างไร มีวิธีการประเมินอย่างไร และจัดทำเป็นแผนการศึกษาโดยมีหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 เป็นโครงสร้างหลักและปรับให้เข้ากับบริบทของครอบครัว ผู้จัดการศึกษาสามารถเลือกใช้วิธีการเขียนแผนรายวิชาแบบเดียวกับหลักสูตรแกนกลาง หรืออาจเขียนแผนในลักษณะการบูรณาการกลุ่มประสบการณ์ก็ได้ เมื่อผู้จัดการศึกษาออกแบบแผนการศึกษาแล้วจะต้องนำมายื่นจดทะเบียนเพื่อขออนุญาตจัดการศึกษาจากกระทรวงศึกษาธิการ ผ่านสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในท้องที่ หลังจากได้รับอนุญาตแล้วครอบครัวก็สามารถจัดการเรียนการสอนตามแผน ทำการประเมิน เก็บรวบรวมผลงานการเรียนรู้ เพื่อส่งให้กับทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นประจำทุกปี เห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนรูปแบบนี้ทำให้เกิดความยืดหยุ่นโดยสามารถออกแบบหลักสูตรและกำหนดตารางเรียนได้เองตามความเหมาะสมของครอบครัว และตามศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ ทำให้ได้เรียนรู้อยู่บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชนรอบตัวโดยไม่ถูก

แยกขาดจากกัน รูปแบบการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนี้ ถือเป็นสิทธิของครอบครัวที่พึงมีโดยธรรมชาติและโดยธรรมทางศาสนา ได้รับความชอบธรรมทางกฎหมาย ภายใต้การคุ้มครองของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ใน พ.ศ. 2542 ดังบทบัญญัติในมาตรา 12, 13, 14, 15 และมาตรา 18 เป็นต้น ที่กำหนดให้ครอบครัวมีสิทธิสมบูรณ์สามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับบุตรหลานได้ด้วยตนเองอย่างมีความหลากหลาย ในรูปแบบการจัดการศึกษาแตกต่างกันไปได้ตามปรัชญาความเชื่อ สภาพปัญหาหรือลักษณะความต้องการของแต่ละครอบครัว โดยได้รับสิทธิประโยชน์และการอุดหนุนจากรัฐทัดเทียมกับผู้เรียนในระบบการศึกษาอื่นๆ ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว พ.ศ. 2547 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2562)

ลักษณะของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวนอกจากจะมีความยืดหยุ่นในการออกแบบหลักสูตรและกำหนดตารางเรียนแล้ว ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนตามความสนใจและความสามารถ เรียนรู้จากประสบการณ์จริง อีกทั้งยังส่งเสริมให้ครอบครัวได้มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพทั้งในด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ศิลธรรม มีจิตใจที่ดีงาม มีจิตสาธารณะ มีทักษะในการดำรงชีวิต ซึ่งมีปรากฏในงานวิจัยของรุจณี เอ่งฉ้วน (2558) ที่ผลการวิจัยพบว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบครัวเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับวิถีชีวิตของครอบครัว ครอบครัวสามารถปรับใช้ทั้งหลักสูตรในประเทศและต่างประเทศแบบบูรณาการเป็นหลักสูตรสอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ใช้การทัศนศึกษาเพื่อเป็นการสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ ใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่ามากที่สุด ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัว หรือบ้านเรียน กำลังเป็นที่สนใจ และตอบโจทย์กับการจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

เจนเนอเรชันแอลฟา (Generation Alpha) หรือกลุ่มที่เรียกคนที่เกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 หรือ ค.ศ. 2010 ซึ่งในปีนี้ได้เกิดเจนเนอเรชันแอลฟารุ่นแรกจะมีอายุ 14 ปี และในช่วงกลางทศวรรษ 2030 เจนแอลฟาก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่และกลุ่มที่ใหญ่ที่สุดก็มาจากกลุ่มชาวเอเชีย จะมีขนาดใหญ่และมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากกว่าคนยุคก่อน กลายเป็นพลเมืองโลกที่ใช้เทคโนโลยีสื่อสารเชื่อมโยงทั่วโลก เดินทางหลากหลายและมีหลายอาชีพ ลักษณะพื้นฐานของเจนแอลฟาจะมีความเป็นตัวของตัวเองสูง ได้รับความรักท่วมท้นจากการที่พ่อแม่ในปัจจุบันมีลูกน้อยลง เรียนรู้รวดเร็วในเรื่องของเทคโนโลยี กล้าลองผิดลองถูกกล้าทำสิ่งใหม่ๆ รักอิสระและสามารถใช้ชีวิตอยู่ตัวคนเดียวได้ เชี่ยวชาญในด้านเทคโนโลยี แต่ขาดการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นจากการที่อยู่กับเทคโนโลยีมาก ขาดความยืดหยุ่นและห่างไกลธรรมชาติ ซึ่งเป็นลักษณะที่แตกต่างจากเจนเนอเรชันอื่นๆ ซึ่งจากพฤติกรรมที่เปลี่ยนไป อาชีพหรืองานในอนาคตของกลุ่มเจนแอลฟาก็จะเปลี่ยนไปด้วยในงานวิจัยของพิศณุ รอดโกมล (2564) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมของนักเรียนประถมศึกษาเจนเนอเรชันแอลฟาที่ปรากฏในการจัดการเรียนรู้ว่ามี 5 พฤติกรรม ได้แก่ 1) มีทักษะทางเทคโนโลยี 2) กล้าคิดกล้าพูด 3) มีสมาธิจดจ่อในช่วงเวลาสั้นๆ 4) นิยมสังคมออนไลน์ 5) กระตือรือร้นเมื่อใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และงานวิจัยของพัชรภา ตันติชูเวช (2557) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเจนเนอเรชันแอลฟาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในอนาคตแบ่งเป็น 3 รูปแบบคือ 1) การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เช่น หลักสูตรมีความทันสมัย เน้นการสอนด้วยการลงมือปฏิบัติ มีการวัดและประเมินผลด้วยวิธีการที่หลากหลายมากขึ้น 2) การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน เช่น หลักสูตรมีความหลากหลายเน้นทักษะวิชาชีพเพื่อใช้ในการทำงาน 3) การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น การมีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชนมี

บทบาทสำคัญในการพัฒนาเจเนอเรชันแอลฟา เน้นการส่งเสริมการจัดการศึกษาโดยครัวที่ต้องการจัดการศึกษาด้วยตนเอง ทั้งนี้บริบทของสังคมไทยทั้งระบบนิเวศวิทยาต้องมีความเข้มแข็งและมั่นคง

ในยุคที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวัน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้พ่อแม่สมัยใหม่นิยมมีลูกเพียงคนเดียว ยินดีที่จะทุ่มเททรัพยากรทั้งหมด ทั้งด้านเวลา เงินทอง และความใส่ใจได้อย่างเต็มที่ ทำให้ลูกได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดและได้รับการสนับสนุนในทุกด้าน อย่างไรก็ตาม การทุ่มเทดูแลมากเกินไป อาจส่งผลให้ลูกขาดโอกาสในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองเพราะมีพ่อแม่คอยช่วยเหลือ การสนับสนุนทรัพยากรอย่างเต็มที่กำลังอาจส่งผลให้ลูกเติบโตเป็นพวกวัตถุนิยม รวมถึงขาดโอกาสในการพัฒนาทักษะทางสังคมและการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น ดังนั้น พ่อแม่ต้องเลี้ยงดูลูกโดยไม่ให้พึ่งพิงมากเกินไปหรือหย่อนเกินไป คอยให้กำลังใจและสนับสนุนลูกอย่างเหมาะสม เพื่อให้ลูกสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ ซึ่งหลักธรรมที่สามารถนำมาบูรณาการกับการเลี้ยงดูและการให้การศึกษาที่เหมาะสมอย่างยิ่งคือหลักพรหมวิหาร 4 (อง.ปญจก. (ไทย) 22/192/252) ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ดังที่ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) (2546) กล่าวว่า พรหมวิหาร 4 คือ ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมประจำใจอันประเสริฐ ธรรมประจำใจของท่านผู้มีคุณธรรมดียิ่งใหญ่ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา พ่อแม่เปรียบเสมือน “พรหมของลูก” เป็นผู้สร้างชีวิตให้การเลี้ยงดู เป็นบูรพาจารย์ ให้การอบรมสั่งสอน วางพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และในทางคุณธรรมความดีงาม หน้าที่ของพ่อแม่คือการหาสมดุลของพรหมวิหาร 4 เพราะหากเมตตาหนัก คือ ทำให้ลูกเติบโตมาแบบสุขนิยมแบบสุดโต่ง กรุณาหนัก คือ ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาไม่让孩子ต้องทุกข์ก็คือการสปอยล์ลูก จะส่งผลเสียทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ดังคำสอนตามหลักพระพุทธศาสนาที่เน้นทางสายกลาง ต้องสมดุลไม่ตึงไม่หย่อนจนเกินไปเลี้ยงลูกอย่างมีความสุข ให้ลูกได้สุข ได้ทุกข์เป็น ล้มและลุกได้ (เลี้ยงลูกตามใจหมอ, 2564)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชันแอลฟาตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา ที่บูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เข้ากับการเลี้ยงดูและการศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และปัญญา พร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงของโลก บนพื้นฐานในการดำเนินชีวิตด้วยคุณธรรมจริยธรรมและความดีงาม สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริงได้เหมาะสม มีความสุขและเกิดการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ พร้อมทั้งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชันแอลฟาในระดับประถมศึกษา
2. เพื่อพัฒนาวิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชันแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา
3. เพื่อเสนอแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชันแอลฟาตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับการลงพื้นที่สัมภาษณ์ครอบครัวบ้านเรียนที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อศึกษารวบรวม และแสวงหาข้อเท็จจริง และการประชุมสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำไปสู่แนวทางการจัดการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา วิธีการดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 และขั้นตอนที่ 3 เสนอแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 สรุปดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอน	กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือ	การวิเคราะห์ข้อมูล	ผลลัพธ์
1. ศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ในระดับประถมศึกษา	1. ศึกษาจากเอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว 2. สัมภาษณ์ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัว ในระดับชั้นประถมศึกษา จำนวน 3 ครอบครัว ด้วย Snowball Sampling Technique	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร 2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง 3. แบบบันทึกภาคสนาม	การวิเคราะห์เนื้อหา	1. องค์ประกอบของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับ เจเนอเรชั่นแอลฟา ในระดับประถมศึกษา 2. สภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ในระดับประถมศึกษา
2. พัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา	1. ศึกษาจากพระไตรปิฎก ตำรา เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักพรหมวิหาร 4 2. สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 7 รูป/คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร 2. แบบการสนทนากลุ่ม	การวิเคราะห์เนื้อหา	วิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา
3. เสนอแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา	ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรงตามเนื้อเรื่องของเนื้อหา (CVI) จำนวน 5 รูป/คน	แบบตรวจสอบความตรงตามเนื้อเรื่องของเนื้อหา	การวิเคราะห์ผลการตรวจ (CVI)	แนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟาในระดับประถมศึกษา

1.1 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา พบว่า ครอบครัวที่ 1 มีการกำหนดจุดหมายเชิงโครงสร้างที่ชัดเจนผ่านกรอบแนวคิด 4S Framework ซึ่งประกอบด้วย Smile (ความสุข) Safety (ทักษะชีวิต) Sustainable (ความยั่งยืนในการเรียนรู้) และ Strength (การค้นหาจุดแข็ง) โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนยังคงรักการเรียนรู้และมองเห็นว่าโลกนี้เต็มไปด้วยสิ่งที่น่าค้นหา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ครอบครัวที่ 2 เน้นหนักด้านสุขภาวะทางอารมณ์และจิตใจ โดยเริ่มต้นจากความต้องการดูแลสุขภาพของบุตรและขยายผลไปสู่การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย เพื่อให้ผู้เรียนได้เป็นตัวของตัวเองอย่างแท้จริง ค้นพบความสุข และสามารถทำตามความฝันได้อย่างอิสระ โดยปราศจากการตัดสินหรือข้อจำกัดจากระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม จุดมุ่งหมายสำคัญที่สุดจึงอยู่ที่รอยยิ้มและความสุขของผู้เรียน ครอบครัวที่ 3 การสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่อยู่ได้ทุกสภาพ ซึ่งเป็นผลสะท้อนจากประสบการณ์ตรงของผู้จัดการศึกษาที่ตระหนักว่าทักษะการเอาตัวรอดในโลกแห่งความเป็นจริง มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ในตำรา เป็นการ ปลุกฝัง ชุดความคิดของการปรับตัว การพึ่งพาตนเอง และการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเผชิญกับทุกสถานการณ์ในชีวิตได้อย่างเข้มแข็ง

1.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พบว่า ครอบครัวที่ 1 ออกแบบกิจกรรมโดยเน้นการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) เพื่อให้ผู้เรียนสามารถจัดการกับข้อมูลข่าวสารจำนวนมากในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการใช้สื่อที่หลากหลายแต่นำหนักกับการเรียนรู้จากของจริง บริหารจัดการเวลาหน้าจอย่างรัดกุม และใช้ความยืดหยุ่นด้านเวลาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการพัฒนาทักษะชีวิตผ่านกิจกรรมประจำวัน เช่น การทำอาหาร นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรม “Free Day” ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ออกแบบการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ เพื่อสำรวจความสนใจและค้นหาศักยภาพของตนเอง ครอบครัวที่ 2 จัดกิจกรรมตามความสนใจและความถนัดเฉพาะบุคคลของผู้เรียนเป็นหลัก เช่น การเต้น กีฬา และดนตรี ซึ่งไม่เพียงแต่ส่งเสริมพัฒนาการทางร่างกาย แต่ยังช่วย ปลุกฝัง คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ ความกล้าแสดงออก และทักษะการดูแลตนเองผ่านการเดินทางไปแข่งขันในต่างประเทศ ขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ผ่านการเล่น การเคลื่อนไหว และการจำกัดการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และครอบครัวที่ 3 โครงสร้างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากวงในสุดคือการดูแลตนเองและกิจวัตรประจำวัน ขยายไปสู่งานบ้านและความรับผิดชอบในครอบครัว ก่อนจะต่อยอดไปสู่ทักษะวิชาการและทักษะแห่งอนาคต เช่น การเขียนโค้ด หรือการใช้ปัญญาประดิษฐ์ โดยมีกิจกรรมภาคปฏิบัติ เช่น การทำนา เป็นเครื่องมือสำคัญในการสอนทักษะการเอาตัวรอดและการปรับตัว

1.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ พบว่า ครอบครัวที่ 1 ใช้ “ระบบเช็คลิสต์” (Checklist) ในการบริหารจัดการการเรียนรู้ในแต่ละวัน ซึ่งให้อิสระแก่ผู้เรียนในการจัดลำดับกิจกรรมด้วยตนเอง แต่ยังคงมีกรอบของภาระงานที่ต้องรับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วง ในกระบวนการนี้ ผู้ปกครองทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนและผู้จัดการการเรียนรู้ (Learning Manager) โดยมีการแยกบทบาทออกจากความเป็นพ่อแม่อย่างชัดเจนเพื่อรักษาสัมพันธภาพที่ดีและสื่อสารให้ผู้เรียนเข้าใจว่าการเรียนรู้เป็นความรับผิดชอบของตนเอง ครอบครัวที่ 2 ใช้กระบวนการที่เน้นการสังเกตการณ์และปรับเปลี่ยนวิธีการไปตามธรรมชาติของผู้เรียนอย่างใกล้ชิด โดยเชื่อว่าการเรียนรู้วิชาการจะเกิดขึ้นได้ดีที่สุดเมื่อผู้เรียนเห็นความจำเป็นในการใช้งานจริง นอกจากนี้ ยังให้

ความสำคัญกับกระบวนการจัดการด้านเทคโนโลยี โดยมีการวางแผนการใช้งานร่วมกันในครอบครัว กรองเนื้อหา และจัดอบรมเรื่องความปลอดภัยทางไซเบอร์ และครอบครัวที่ 3 ใช้กระบวนการแบบผสมผสาน โดยยังคงให้ความสำคัญกับการเรียนรู้แบบดั้งเดิม เช่น การอ่าน การเขียน การท่องจำ เพื่อฝึกฝนสมาธิและวินัย แต่ในขณะเดียวกันก็เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ผ่านสถานการณ์และประสบการณ์จริง เพื่อสร้างทักษะ การเอาตัวรอด โดยกระบวนการเรียนรู้จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบทและสถานการณ์ที่เผชิญอยู่เสมอ

1.4 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ พบว่า ครอบครัวที่ 1 ใช้การเก็บรวบรวมร่องรอย การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ผ่านเครื่องมือที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกตและจดบันทึกของผู้ปกครอง บันทึก ของผู้เรียน ภาพถ่าย คลิปวิดีโอ ผลงาน และความคิดเห็นจากบุคคลที่สาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจที่มาของการเรียนรู้และหาแนวทางพัฒนาต่อไป การนำเสนอผลต่อเขตพื้นที่การศึกษาจะอยู่ในรูปแบบ แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ที่คัดเลือกเฉพาะหลักฐานชิ้นสำคัญที่สะท้อนการบรรลุเป้าหมาย 4S ด้าน ครอบครัวที่ 2 มีการผสมผสานการประเมินผลเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติ โดยใช้การสนทนา แลกเปลี่ยน” ภายหลังกิจกรรมต่างๆ เช่น การดูการ์ตูนหรือเล่นเกม เพื่อให้ผู้เรียนสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ ควบคู่ไปกับการสังเกตพฤติกรรม การตอบสนองอย่างใกล้ชิด และใช้สถานการณ์จริง เช่น การให้บุตรเดินทางไป ต่างประเทศคนเดียว เป็นบททดสอบทักษะชีวิตที่สำคัญ และครอบครัวที่ 3 ใช้วิธีการประเมินที่หลากหลาย ตั้งแต่การใช้แบบฝึกหัด การตั้งคำถามต่อเนื่องเพื่อกระตุ้นการคิด การอภิปรายพูดคุย ไปจนถึงวิธีการที่เป็น เอกลักษณะคือ การพาผู้เรียนไปเผชิญสถานการณ์จริง แล้วสังเกตการณ์ว่าผู้เรียนจะประยุกต์ใช้ความรู้และ ทักษะในการแก้ปัญหาอย่างไร

2. วิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา

2.1 เมตตา (สร้างสุข) หมายถึง ความรักความปรารถนาดีของผู้จัดการศึกษาที่มุ่งสร้าง ความสุขให้เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ โดยการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเปี่ยมด้วยความเข้าใจ ปลุกฝังให้ผู้เรียนมีทัศนคติเชิงบวกและเติบโตอย่างมีความสุข

2.2 กรุณา (สร้างเสริม) หมายถึง ความปรารถนาที่จะช่วยเหลือและสร้างเสริมให้ผู้เรียนมี ความเข้มแข็ง สามารถก้าวข้ามอุปสรรคได้ โดยผู้จัดการศึกษามุ่งมอบทักษะชีวิตที่จำเป็น ให้ผู้เรียนสามารถ พึ่งพาตนเองและยืนหยัดในสังคมได้อย่างมั่นคง

2.3 มุทิตา (สร้างสรรค์) หมายถึง ความชื่นชมยินดีอย่างสร้างสรรค์และจริงใจของผู้จัดการ ศึกษาในความสำเร็จและความพยายามของผู้เรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจเชิงบวกและปลุกฝังให้เกิดความ ภาคภูมิใจ อันเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสรรค์และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง

2.4 อุเบกขา (สร้างตน) หมายถึง การวางใจเป็นกลางของผู้จัดการศึกษาที่เชื่อมั่นและเคารพ ในศักยภาพของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างตนเองผ่านการตัดสินใจและเรียนรู้จากประสบการณ์ ตรงปลุกฝังความเป็นอิสระและความสามารถในการกำกับการเรียนรู้ของตนเอง

3. แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเนอเรชั่นแอลฟา ตามหลัก พรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา

3.1 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อนำผู้เรียนไปสู่การมีสุขภาวะ แบบองค์รวมและการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวคือ สร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เปี่ยมด้วยความ รักและความเข้าใจ ปลุกฝัง ทัศนคติเชิงบวก (เมตตา = สร้างสุข) เสริมสร้างทักษะชีวิตที่เข้มแข็ง การเอาตัว

รอดและการแก้ปัญหาให้ผู้เรียนยืนหยัดได้ด้วยตนเอง (กรุณา = สร้างเสริม) ส่งเสริมการค้นพบและพัฒนาจุดแข็งจนเกิดความภาคภูมิใจ สร้างแรงจูงใจภายในให้รักการเรียนรู้ (มุทิตา = สร้างสรรค์) บ่มเพาะความเป็นอิสระและความสามารถในการกำกับการเรียนรู้ของตนเอง โดยไม่เปรียบเทียบกับบรรทัดฐานภายนอก (อุเบกขา = สร้างตน) ซึ่งจะสร้างให้ผู้เรียนเป็นผู้สมบูรณ์ มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ สามารถสร้างสมดุลให้ชีวิตและพร้อมที่จะเรียนรู้และปรับตัวเข้ากับโลกที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างไม่สิ้นสุด อันเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่สุดของพลเมืองคุณภาพแห่งอนาคต

3.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบองค์รวม โดยการออกแบบกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดเฉพาะบุคคล สร้างความสุขในการเรียนรู้ (เมตตา = สร้างสุข) จัดกิจกรรมฝึกฝนทักษะชีวิตที่จำเป็น การดูแลตนเอง การรับผิดชอบ และการคิดวิเคราะห์ (กรุณา = สร้างเสริม) สร้างพื้นที่และโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงศักยภาพและความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่ (มุทิตา = สร้างสรรค์) มอบความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน และฝึกฝนให้เกิดความรับผิดชอบต่อตนเอง (อุเบกขา = สร้างตน) ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนที่สมบูรณ์และมีความสุข โดยมีกิจกรรมบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 2 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 “สวนผักเจนแอลฟา ต้นกล้าแห่งความผูกพัน” และกิจกรรมที่ 2 “ครัวเจนแอลฟา ทำความอร่อย” ที่ช่วยปลูกฝังทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ และความยืดหยุ่น บูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ที่สามารถฝึกฝนได้จริงในชีวิต พร้อมกันนั้นยังช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพอันดีในครอบครัว และยกระดับบทบาทของผู้จัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ตามหลักพรหมวิหาร 4 ออกแบบกระบวนการที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละบุคคล สร้างเส้นทางการเรียนรู้ที่เป็นมิตร (เมตตา = สร้างสุข) มุ่งเน้นการสร้างเสริมทักษะที่จำเป็นในการเอาตัวรอดและป้องกันปัญหาในโลกอนาคต (กรุณา = สร้างเสริม) เน้นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ผ่านสถานการณ์จริง ให้เกิดผลลัพธ์ที่น่าชื่นชมยินดี (มุทิตา = สร้างสรรค์) สร้างสมดุลระหว่างการมอบอิสระและการกำหนดกรอบความรับผิดชอบที่ชัดเจน (อุเบกขา = สร้างตน) เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้

3.4 การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักพรหมวิหาร 4 เป็นกระบวนการในการประเมินอย่างเข้าใจ บูรณาการเข้ากับวิถีชีวิตประจำวันอย่างเป็นธรรมชาติและไร้ซึ่งความกดดัน (เมตตา = สร้างสุข) ประเมินผลเพื่อการวินิจฉัย ค้นหาช่องว่างทางการเรียนรู้และหาแนวทางช่วยเหลืออย่างเป็นรูปธรรม (กรุณา = สร้างเสริม) ประเมินจากผลงานและการปฏิบัติจริงที่สะท้อนความสำเร็จและความสามารถ สร้างแรงเสริมทางบวก (มุทิตา = สร้างสรรค์) ประเมินตามสภาพจริงที่ปราศจากอคติและการเปรียบเทียบ โดยเฝ้าสังเกตการณ์อย่างเป็นกลาง (อุเบกขา = สร้างตน) เพื่อปลูกฝังผู้เรียนให้เติบโตอย่างมั่นคงทั้งทางสติปัญญาและอารมณ์ มีความสุขในการเรียนรู้ และเข้าใจในศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย พบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเนอเรชั่นแอลฟาในระดับประถมศึกษา พบผลการวิจัยที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1.1 จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ การพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมเพื่อการสร้างรากฐานชีวิตที่มั่นคง ค้นพบตัวเอง มีความสุข และยืนหยัดในแนวทางของตน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้จัดการศึกษาโดยครอบครัวส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นว่า ความสำเร็จในชีวิตมิได้วัดจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงมิติเดียว แต่เกิดจากการมีสุขภาวะทางอารมณ์ที่มั่นคงและมีทักษะชีวิตที่เข้มแข็ง ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการเผชิญกับโลกอนาคตที่ซับซ้อนและผันผวน สอดคล้องกับผลการวิจัยของพัชรภา ตันติชูเวช (2557) ที่พบว่า แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเจนเนอเรชันแอลฟาต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และอารมณ์ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมทักษะชีวิต เรียนรู้ที่จะรอด ด้วยความยืดหยุ่น และการปรับตัว การเรียนรู้ที่จะรอด และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Anthony, K. V. (2009) ที่ศึกษาแรงจูงใจของครอบครัวบ้านเรียน และพบว่าเหตุผลสำคัญคือความต้องการที่จะจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อคุณค่าและความเชื่อของครอบครัว ซึ่งมักให้ความสำคัญกับพัฒนาการด้านอุปนิสัยและสังคมมากกว่าผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเพียงอย่างเดียว

1.2 กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ การบูรณาการการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตจริงด้วยการลงมือปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้เชิงทฤษฎีในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว และส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตนเอง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้จัดการศึกษาเชื่อว่าการเรียนรู้ที่ยั่งยืนเกิดจากการที่ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ขึ้นด้วยตนเองผ่านการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมจริง ซึ่งจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของรุ่งนิ เอ่งฉ้วน (2558) ที่พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้ของครอบครัวบ้านเรียนในภาคใต้ของประเทศไทยเน้นการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตเป็นสำคัญ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Duffy, T. M. and Cunningham, D. J. (1996) ที่ได้กล่าวถึง ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการสร้างมากกว่าการรับความรู้ ดังนั้น เป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนจะสนับสนุนการสร้างมากกว่าความพยายามในการถ่ายทอดความรู้ แนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ จะมุ่งเน้นการสร้างความรู้ใหม่อย่างเหมาะสมของแต่ละบุคคล และเชื่อว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญในการสร้างความหมายตามความเป็นจริง

1.3 กระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ การจัดการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และการบูรณาการความรู้เข้ากับการปฏิบัติจริงสอนเรื่องความปลอดภัยทางดิจิทัล ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ความยืดหยุ่นคือหัวใจสำคัญที่ทำให้บ้านเรียนสามารถออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อธรรมชาติและความแตกต่างของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุทธิลักษณ์ กันธิพันธ์ (2564) ที่พบว่า ความยืดหยุ่นและการปรับให้เหมาะสมกับผู้เรียนเป็นรายบุคคลเป็นองค์ประกอบหลักที่ทำให้บ้านเรียนประสบความสำเร็จ และสอดคล้องกับแนวคิดของ Howard Gardner (1983) เรื่องทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ซึ่งชี้ให้เห็นว่ามนุษย์มีความสามารถทางปัญญาที่หลากหลาย ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจึงควรมีความยืดหยุ่นเพื่อส่งเสริมปัญญาในทุกด้านของผู้เรียน

1.4 การวัดผลและประเมินผลการเรียน คือ การประเมินตามสภาพจริง มุ่งเน้นกระบวนการและพัฒนาการของผู้เรียนมากกว่าการตัดสินจากผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า เป้าหมายของบ้านเรียนคือการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง มิใช่เพื่อการแข่งขันหรือเปรียบเทียบ การประเมินผลจึงต้องเป็นเครื่องมือที่สะท้อนพัฒนาการที่เกิดขึ้นจริงและสามารถให้ข้อมูลป้อนกลับเพื่อการปรับปรุงได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของสุทธิลักษณ์ กันธิพันธ์ (2564) ที่พบว่า การวัดและประเมินผลของบ้านเรียนที่มีประสิทธิภาพต้องเน้นการประเมินผลตามสภาพจริง โดยอาศัยเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การสังเกตพฤติกรรม

การประเมินจากแฟ้มสะสมงาน (Portfolio) และการประเมินภาคปฏิบัติ และสอดคล้องกับแนวคิดของทิตนา แชมมณี (2555) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการจัดการเรียนการสอน โดยผู้เรียนจะได้เรียนรู้ตามแผนและการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเพื่อนำข้อมูลไปวางแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนในครั้งต่อไป

2. ผลการพัฒนาวิธีการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย เมตตา (สร้างสุข) การสร้างบรรยากาศที่เปี่ยมด้วยความรักและความสุข กรุณา (สร้างเสริม) การมอบทักษะชีวิตเพื่อให้ผู้เรียนยืนหยัดได้ด้วยตนเอง มุทิตา (สร้างสรรค์) การชื่นชมยินดีในความสำเร็จเพื่อสร้างแรงจูงใจ และอุเบกขา (สร้างตน) การมอบความเป็นอิสระและความรับผิดชอบ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การพัฒนาผู้เรียนที่บูรณาการตามหลักพรหมวิหาร 4 เป็นกระบวนการที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการลงมือปฏิบัติภายนอก แต่เป็นการปลูกฝังคุณลักษณะภายในไปพร้อมกัน เพื่อสร้างสมดุลให้แก่ผู้เรียนเจนเอเรชั่นแอลฟา โดยใช้ประสบการณ์จริงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาทั้งทักษะชีวิต และความเป็นอิสระ บนพื้นฐานของความสุขและความปลอดภัยทางใจ ซึ่งเป็นแนวทางที่ตอบสนองต่อการพัฒนาแบบองค์รวมได้อย่างสมบูรณ์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของพระมหาเกียรติศักดิ์ กิตติปาโล (จุฬพลน้อย) (2568) ที่พบว่า คุณลักษณะพื้นฐานเด็กไทยที่ควรพัฒนาขึ้นมี 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 คุณลักษณะภายใน ได้แก่ หลักพรหมวิหาร 4 แบ่งออกอีกเป็น 2 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับคนและสิ่งของ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และ 2) ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับธรรม คือ อุเบกขา เป็นภาคคุณธรรมภายใน โดยมีหลักสังคหวัตถุธรรมเป็นภาคจริยธรรมที่แสดงพฤติกรรม และส่วนที่ 2 คุณลักษณะภายนอก คือ แนวคิดและหลักการสำคัญในการพัฒนาเด็กไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แผนการศึกษาแห่งชาติ และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นคุณลักษณะพิเศษที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังของบริบทสังคม

3. ผลการเสนอแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจนเอเรชั่นแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา พบว่า 1) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ การนำผู้เรียนไปสู่การมีสุขภาวะแบบองค์รวมและการเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการสร้างความสุข (เมตตา) การเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เข้มแข็ง (กรุณา) การบ่มเพาะความภาคภูมิใจและความเป็นอิสระ (มุทิตา และอุเบกขา) 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม โดยการออกแบบกิจกรรมที่สร้างสุข (เมตตา) การปลูกฝังทักษะชีวิต (กรุณา) การสร้างแรงจูงใจผ่านการชื่นชมยินดี (มุทิตา) การมอบหมายความรับผิดชอบและให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (อุเบกขา) 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยการออกแบบกระบวนการที่ยึดหยุ่นตามธรรมชาติผู้เรียน (เมตตา) การมอบทักษะที่จำเป็น (กรุณา) การสร้างสรรค์กระบวนการผ่านการประยุกต์ใช้ความรู้จริง (มุทิตา) และวางกรอบความรับผิดชอบที่ส่งเสริมความเป็นอิสระ (อุเบกขา) 4) การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยการประเมินอย่างเข้าใจ (เมตตา) มุ่งวินิจฉัยและช่วยเหลือ (กรุณา) การสร้างเสริมทางบวกผ่านการชื่นชมความสำเร็จ (มุทิตา) และการประเมินตามสภาพจริงอย่างเป็นกลางและไม่เปรียบเทียบ (อุเบกขา) โดยมีกิจกรรมบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 “สวนผักเจนแอลฟา ต้นกล้าแห่งความผูกพัน” และกิจกรรมที่ 2 “ครัวเจนแอลฟา ทำความอร่อย” เพื่อนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนที่สมบูรณ์และมีความสุข ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แนวทางการบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 เป็นกระบวนการที่สามารถแปรเปลี่ยนหลักคุณธรรมเชิงนามธรรมให้กลายเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมสำหรับผู้จัดการศึกษาได้ โดยเปลี่ยนจากการสอนคุณธรรมมาสู่การปลูกฝังผ่านปฏิสัมพันธ์และ

ประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งตอบสนองต่อการพัฒนาผู้เรียนเจเนอเรชันแอลฟาแบบองค์รวม นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการบ่มเพาะคุณลักษณะอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนและผู้จัดการศึกษาไปพร้อมกัน สอดคล้องกับผลการวิจัยของธวัชชัย กาวิจา และคณะ (2561) ที่พบว่า ประโยชน์จากการนำหลักพรหมวิหารธรรมไปปฏิบัติในการสอนทำให้นักเรียนเกิดความรัก และเชื่อฟังในการอบรมสั่งสอนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อครู เกิดความภาคภูมิใจในผลงานของตนเองที่ได้รับคำชื่นชม ครูมีความเป็นกลางในการตัดสินปัญหาที่เกิดขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของธนกฤต รชตะศิริกุล และคณะ (2565) ที่พบว่า แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สู่จุดประสงค์การเรียนรู้ ซึ่งการจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือหลักพรหมวิหาร 4 เข้ามาช่วยเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เช่น ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะมนุษย์สัมพันธ์ เป็นต้น

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวสำหรับเจเนอเรชันแอลฟา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในระดับประถมศึกษา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

จากภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย อธิบายได้ดังนี้

1. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัว มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม สร้างรากฐานชีวิตที่มั่นคงและมีความสุข 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เน้นการบูรณาการการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตจริงผ่านการลงมือปฏิบัติ 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ มีความยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้เรียนเป็นรายบุคคล และใช้ข้อได้เปรียบด้านเวลาอย่างเต็มที่ และ 4) การวัดผลและประเมินผล เน้นการประเมินตามสภาพจริงเพื่อพัฒนาการในกระบวนการเรียนรู้

2. หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา (สร้างสุข) กรุณา (สร้างเสริม) มุทิตา (สร้างสรรค์) และอุเบกขา (สร้างตน) เป็นปรัชญานำ และเป็นหลักปฏิบัติของผู้จัดการศึกษา ที่จะถูกนำมาบูรณาการและแฝงอยู่ในการดำเนินงานขององค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน กล่าวคือ 1) จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา คือ การนำผู้เรียนไปสู่การมีสุขภาวะแบบองค์รวมและการเป็นผู้เรียนรู้อย่างตลอดชีวิต โดยการสร้างความสุข (เมตตา = สร้างสุข) การเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เข้มแข็ง (กรุณา = สร้างเสริม) การบ่มเพาะความภาคภูมิใจและความเป็นอิสระ (มุทิตา และอุเบกขา) 2) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมแบบองค์รวม โดยการออกแบบกิจกรรมที่สร้างสุข (เมตตา = สร้างสุข) การปลูกฝังทักษะชีวิต (กรุณา = สร้างเสริม) การสร้างแรงจูงใจผ่านการชื่นชมยินดี (มุทิตา = สร้างสรรค์) การมอบหมายความรับผิดชอบและให้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (อุเบกขา = สร้างตน) 3) กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยการออกแบบกระบวนการที่ยืดหยุ่นตามธรรมชาติผู้เรียน (เมตตา = สร้างสุข) การมอบทักษะที่จำเป็น (กรุณา = สร้างเสริม) การสร้างสรรค์กระบวนการผ่านการประยุกต์ใช้ความรู้จริง (มุทิตา = สร้างสรรค์) และวางกรอบความรับผิดชอบที่ส่งเสริมความเป็นอิสระ (อุเบกขา = สร้างตน) 4) การวัดผลและประเมินผล โดยการประเมินอย่างเข้าใจ (เมตตา = สร้างสุข) มุ่งวินิจฉัยและช่วยเหลือ (กรุณา = สร้างเสริม) การสร้างเสริมทางบวกผ่านการชื่นชมความสำเร็จ (มุทิตา = สร้างสรรค์) และการประเมินตามสภาพจริงอย่างเป็นกลางและไม่เปรียบเทียบ (อุเบกขา = สร้างตน)

3. กิจกรรมบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 แสดงให้เห็นถึงการนำแนวคิดทั้งหมดไปสู่การปฏิบัติจริง โดยมีกิจกรรมต้นแบบ 2 กิจกรรม ได้แก่ “สวนผักเจนแอลฟา ต้นกล้าแห่งความผูกพัน” และ “ครัวเจนแอลฟา ทำความอร่อย” กิจกรรมนี้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการที่องค์ประกอบทั้ง 4 และหลักพรหมวิหาร 4 ถูกหลอมรวมเข้าด้วยกันอย่างสมบูรณ์ เพื่อปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียนและผู้จัดการศึกษาไปพร้อมกัน

4. ผลที่ได้รับ คือ ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาอย่างสมบูรณ์และมีความสุข ผู้จัดการศึกษาจะได้รอบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน เครือข่ายบ้านเรียนจะได้แนวทางในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและเกื้อกูลกัน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้รับเครื่องมือสำหรับใช้ในการส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลการจัดการศึกษาโดยครอบครัวให้มีคุณภาพและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันจะนำไปสู่การยกระดับการจัดการศึกษาทางเลือกของประเทศโดยรวม

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1.1 ผู้จัดการศึกษาสามารถนำแนวทางนี้ไปปรับใช้ได้ตามแนวคิด ปรัชญา วิถีชีวิต และศาสนา ในแบบของตนเอง เนื่องจากหัวใจสำคัญของแนวทางที่นำเสนอขึ้นตั้งอยู่บนหลักพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นคุณธรรมสากลที่สามารถประยุกต์ใช้ได้โดยไม่จำกัดความเชื่อ ผู้จัดการศึกษาสามารถดัดแปลงรายละเอียดของกิจกรรม

และกระบวนการให้สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของครอบครัวได้อย่างอิสระ เพื่อให้การจัดการศึกษาไม่เพียงแต่ตอบสนองต่อเป้าหมายการเรียนรู้เท่านั้นแต่ยังสะท้อนถึงอัตลักษณ์และคุณค่าที่ครอบครัวยึดถือได้อย่างแท้จริง

1.2 ผู้จัดการศึกษาสามารถนำแนวทางการจัดการศึกษาที่บูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ไปปรับใช้เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจนและเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะกิจกรรมตัวอย่างที่นำเสนอ ได้แก่ “สวนผักเจนแอลฟา ต้นกล้าแห่งความผูกพัน” และ “ครัวเจนแอลฟา ทำความอร่อย” ที่มุ่งปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไปพร้อมกับการเรียนรู้เชิงวิชาการ อีกทั้งยังสามารถนำผลงานหรือบันทึกจากกิจกรรมเหล่านี้มาใช้เป็นร่องรอยการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสะท้อนพัฒนาการแบบองค์รวมของผู้เรียน เพื่อนำเสนอต่อเขตพื้นที่การศึกษาได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาโดยครอบครัวที่มีต่อคุณภาพทางอารมณ์และสมรรถนะชีวิตของผู้เรียนเจนอเรชันแอลฟา ซึ่งจะช่วยยืนยันถึงประสิทธิผลของการจัดการศึกษาทางเลือกในบริบทของสังคมไทย

2.2 ควรศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลความสำเร็จในการจัดการศึกษาโดยครอบครัว ซึ่งผลจะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างยิ่งต่อครอบครัวที่กำลังตัดสินใจ และเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับภาครัฐในการกำหนดนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนได้อย่างตรงจุดต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542. กรุงเทพมหานคร: ศุภสภาลาดพร้าว.
- ทิตินา แหมมณี. (2555). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนกฤต รัชตะศิริกุล และคณะ. (2565). ผลการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับนิสิตชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ. วารสาร มจร ปรัชญาปริทรรศน์, 5(2), 33-47.
- ธวัชชัย กาวิจา และคณะ. (2561). การนำหลักพรหมวิหารธรรมไปปฏิบัติในการสอนของครู โรงเรียนเทศบาล 1 บ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 9(2), 15-47.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาเกียรติศักดิ์ กิตติปาโล (จูมพลน้อย). (2568). คุณลักษณะพื้นฐานเด็กไทยตามแนวพรหมวิหาร 4. วารสารวิจัยวิชาการ, 8(5), 441-458.
- พัชรภา ตันติชูเวช. (2557). แนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเจนอเรชันแอลฟาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยในอนาคต. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิศณุ รอดโกมล. (2564). การพัฒนาต้นแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมของนักเรียนประถมศึกษาเจนอเรชันแอลฟา: การประยุกต์การวิจัยประสบการณ์ผู้ใช้. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุจณี เอ็งฉ้วน. (2558). การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการจัดการศึกษาโดยครอบครัว: กรณีศึกษาภาคใต้ของประเทศไทย. ดุษฎีนิพนธ์ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เลี้ยงลูกตามใจหมอ. (2567). ธรรมชาติแห่งการเลี้ยงลูก-พรหมวิหาร 4. แหล่งที่มา <https://www.facebook.com/Spoiled Pediatrician/posts/ธรรมชาติแห่งการเลี้ยงลูก-พรหมวิหาร-4หากถามว่า-ธรรมชาติที่ใช้ในการเลี้ยงลูกคืออะไร-ชาว/4130849040345382/> สืบค้นเมื่อ 30 กันยายน 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการดำเนินงานการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน). (2567). รู้จัก Generation Alpha: รุ่นใหม่วัยเยาว์ ผู้กำหนดอนาคต. แหล่งที่มา <https://www.okmd.or.th/okmd-opportunity/opportunities-2021/4185/> สืบค้นเมื่อ 20 กันยายน 2567.
- สุทธิลักษณ์ กันธิพันธ์. (2564). รูปแบบการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยครอบครัวในศตวรรษที่ 21. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- Anthony, K. V. (2009). Educational counter culture: Motivations, instructional approaches, curriculum choices, and challenges of home school families. Doctoral dissertation. U.S.A: Mississippi State University.
- Duffy, T. M. and Cunningham, D. J. (1996). Constructivism: Implications for the Design and Delivery of Instruction, In D. H. Jonassen. Handbook of Research for Educational Communications and Technology. NY: Macmillan Library Reference USA.
- Howard Gardner. (1983). Frames of mind: The theory of multiple intelligences. London: Poladin.

รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง

AN ACADEMIC ADMINISTRATION MODEL IN THE VUCA WORLD ERA BASED ON THE IDHIPADA 4 PRINCIPLES FOR VOCATIONAL COLLEGES UNDER THE OFFICE OF VOCATIONAL EDUCATION COMMISSION IN CENTRAL REGION

¹เฉลิมศักดิ์ มุสิกะ Chalomsak Musika

²พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตวฑฺฒโน PhramahaYannawat Thitavaddhano

³พระครูโอภาสพนทกิตติ PhrakhrOpatnontakitti

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: Chaloms@Gmail.com

Article Received: October 30, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีพหุระยะ มี 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็น โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 357 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าดัชนีความต้องการจำเป็น ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 รูป/คน และใช้แบบการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบในสถานศึกษา จำนวน 2 แห่ง เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ และการประชุมปฏิบัติการผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางศึกษาที่มีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ คือ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบ โดยใช้แบบประเมินตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 77 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ คือ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน 4) การนำไปใช้ 5) แนวทางการประเมิน และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ มีผลการทดลองใช้ คือ ความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อรูปแบบอยู่ในระดับมากที่สุด และมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด สรุปองค์ความรู้การวิจัยเป็น “AVID”

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษา, โลกยุคพลิกผัน, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This research article aimed to propose a model of academic administration for vocational colleges in a disruptive era based on the Four Iddhipāda principles, under the Office of the Vocational Education Commission, Central Region. This study employed a multi-phase mixed-methods research design, consisting of four phases. Phase 1: A needs assessment was conducted using a questionnaire with a sample group of 357 school administrators and teachers. Data were analyzed using percentage, mean, standard deviation, and the Priority Needs Index (PNI). Phase 2: The model was developed through interviews with 15 key informants and a focus group discussion with 9 experts. Data were analyzed using content analysis. Phase 3: The model was implemented in two colleges. The tools used were a satisfaction assessment form for the model and a workshop for 30 administrators, teachers, and educational personnel involved in academic administration. An opinion evaluation form was used, and data were analyzed using mean and standard deviation. Phase 4: The model was evaluated using a 4 - standard evaluation form with a target group of 77 school administrators. Data were analyzed using mean and standard deviation.

The research found that model of academic administration for vocational colleges in the VUCA world era based on the four principles of Iddhipāda consists of: 1) Principles, 2) Objectives, 3) Academic Administration Mechanism, 4) Implementation, 5) Evaluation Guidelines, and 6) Conditions for Success. The results from the implementation showed that the satisfaction and opinions towards the model were at the highest level. The evaluation results were also at the highest level. The body of knowledge from this research was synthesized into the “AVID” model.

Keywords: Academic Administration Vocational Colleges, VUCA World Era, The Four Iddhipāda Principles

บทนำ

โลกยุคพลิกผัน หรือ VUCA World ประกอบด้วย 4 สภาวะ ได้แก่ Volatility คือสภาวะที่มีความผันผวนสูง เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว Uncertainty คือสภาวะที่มีความไม่แน่นอนสูง ขาดความชัดเจน ยากต่อการตัดสินใจ Complexity คือสภาวะความซับซ้อน ที่ในอนาคตจะยิ่งทวีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ และ Ambiguity คือสภาวะความคลุมเครือที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้ คือเหตุการณ์ที่โลกได้เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่พลิกผันและรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อผู้คนบนโลก เช่น สถานการณ์ COVID-19 ที่ทำให้เกิดสภาวะ New Normal ชีวิตวิถีใหม่หรือความปกติใหม่ที่ได้กลายมาเป็นชีวิตประจำวัน การเข้ามาของเทรนด์ใหม่ๆ ที่ทำให้เกิดสภาวะหยุดชะงักของธุรกิจบางอย่าง การเปลี่ยนแปลงของบางองค์กรที่ทำให้อาชีพหลายๆ อาชีพต้องหายไปแต่ก็ทำให้เกิดอาชีพใหม่ๆ ขึ้นมา โลกยุคพลิกผันจึงเป็นโลกที่มีผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ในยุคปัจจุบันอย่างมาก เป็นโลกที่ทุกคนต้องเผชิญโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีการ

แข่งขันสูง ทุกภาคส่วนในโลกจะได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอก เป็นโลกที่ทุกคนจำเป็นต้องหาเทคนิควิธีการหรือเครื่องมือในการดำรงอยู่ในโลกยุคพลิกผันให้ได้ เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้เข้าถึงโอกาสใหม่ๆ ที่เข้ามา ด้วยการสร้างความพร้อมในการรับมือการเปลี่ยนแปลงและบางครั้งก็ต้องก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้ทุกประเทศทั่วโลกต้องกำหนดทิศทางการผลิต และพัฒนากำลังคนของประเทศตนให้มีทักษะ และสมรรถนะระดับสูง มีความสามารถเฉพาะทางเพิ่มมากขึ้น ส่วนความต้องการกำลังแรงงานที่ไร้ฝีมือและมีทักษะต่ำก็จะถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์และเทคโนโลยีใหม่ๆ มากขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) สำหรับในภาคการศึกษานั้น ในโลกยุคพลิกผันที่ต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงรอบด้าน การบริหารสถานศึกษาในโลกยุคพลิกผันจึงจำเป็นต้องสร้างพื้นฐานการศึกษาที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง เพื่อเตรียมความพร้อมให้บุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียนสามารถรับมือกับโลกยุคพลิกผันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้

สถานศึกษาอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาอาชีวศึกษา ภาคกลาง มีหน้าที่บริหารจัดการศึกษา ฝึกอบรมและส่งเสริมการประกอบอาชีพของประชาชนให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง ตามนโยบายของรัฐบาล และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยแบ่งการบริหารออกเป็น 4 ฝ่าย คือ 1) ฝ่ายบริหารทรัพยากร 2) ฝ่ายแผนงานและความร่วมมือ 3) ฝ่ายพัฒนากิจการนักเรียนนักศึกษา และ 4) ฝ่ายวิชาการ ซึ่งฝ่ายวิชาการก็คือหัวใจหลักคือการบริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษา แบ่งเป็น 6 แผนก/งาน คือ 1) แผนกวิชา 2) งานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน 3) งานวัดผลและประเมินผล 4) งานวิทยบริการและห้องสมุด 4) งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี และ 6) งานสื่อการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาอาชีวศึกษา, 2552) ทั้งนี้ งานวิชาการมีบทบาทสำคัญต่อทั้งบุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะฝ่ายวิชาการมีหน้าที่ในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับผู้เรียนโดยตรง กิจกรรมในด้านการเรียนทุกอย่างจะเกี่ยวข้องกับผู้เรียนตามนโยบายของสถานศึกษาโดยตรง อย่างไรก็ตาม มีผลการวิจัยชี้ว่า สถานศึกษาด้านอาชีวศึกษาผลิตกำลังคนได้ไม่ตรงกับสาขาที่ตลาด หรือสถานประกอบการต้องการผู้จบด้านอาชีวศึกษามีคุณสมบัติไม่ตรงกับความต้องการของสถานประกอบการขาดความสามารถด้านสมรรถนะหลัก (Core Competencies) และสมรรถนะด้านสายงาน (Functional Competencies) โดยเฉพาะความสามารถในด้านคอมพิวเตอร์ ภาษาต่างประเทศ ทักษะในการวิเคราะห์แก้ไขปัญหา รวมทั้งขาดคุณลักษณะที่สำคัญต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ การมีวินัย นอกจากนี้ สถานศึกษามีปัญหาในการจัดการบริหารการเรียนการสอน ขาดความพร้อมในด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ อาคาร สถานที่ และ งบประมาณ ครูผู้สอนมีปริมาณและคุณภาพไม่สอดคล้องกับภารกิจทำให้ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ด้วยเหตุนี้ หลักธรรมที่สามารถช่วยให้การบริหารวิชาการประสบผลสำเร็จได้นั้น คือ หลักอิทธิบาท 4 (อภ.วิ. (ไทย) 35/447/345) เนื่องจากเป็นหลักธรรมสำหรับการครองงาน เป็นทางแห่งการนำมาซึ่งความประสบความสำเร็จของกิจการงาน ประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจ การใฝ่รัก การใฝ่หา ความรู้ใฝ่รู้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ และใฝ่ใจในการปฏิบัติงานอย่างจริงจัง 2) วิริยะ คือ ความพากเพียร พยายาม มีความอดทน และไม่ทอดถอยในการประกอบกิจการงานนั้นๆ และปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจที่สุด 3) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ เอาใจจดจ่อ และตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการปฏิบัติงานนั้นๆ และ 4) วิมังสา คือ ความหมั่นใช้สติและปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรอง การปฏิบัติงานให้รอบคอบ และละเอียดถี่ถ้วน ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่เพื่่อมุ่งให้งานประสบผลสำเร็จเป็นสำคัญที่สุดและเหมาะสมกับบริบทของงานและสังคม (ธนากร คุ่มภัย และคณะ, 2566)

จากความเป็นมาของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการบริหารวิชาการ วิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาค กลาง โดยศึกษาตามแนวคิดการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันบูรณาการเข้ากับหลัก อิทธิบาท 4 เพื่อเตรียมความพร้อมก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลง ผลิตและพัฒนากำลังคนอาชีวะให้มีสมรรถนะ สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และชุมชน สามารถรับมือกับกระแสโลกยุค พลิกผันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวิธีดำเนินการวิจัย โดยแบ่งการวิจัยเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นต่อการพัฒนาการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาใน โลกยุคพลิกผัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง 78 สถานศึกษา จำนวน 4,579 คน (สถานศึกษาอาชีวคุณภาพ, 2567) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู สังกัดสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง จำนวน 357 คน โดยการเปิดตารางขนาดกลุ่มตัวอย่างของ Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970) เลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม และตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพที่เป็นจริง และสภาพที่ควร จะเป็นต่อการพัฒนาการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา ภาคกลาง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน 2) การพัฒนาสื่อวัตกรรม และแหล่งการเรียนรู้ 3) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และ 4) การวัดผลและประเมินผล โดย แบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคิร์ต (Likert Type) (Likert, Rensis, 1967) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ผู้วิจัย สร้างเครื่องมือจากการทบทวน แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องจากเอกสาร และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อสร้าง เครื่องมือ เพื่อให้ตรงกับกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ตรวจสอบเครื่องมือโดยใช้สูตรในการ คำนวณดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency : IOC) (สุวิมล ติรกันันท์, 2550) ได้ค่ารายข้อคำถาม แต่ละข้อคะแนน คือ 0.60-1.00 จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบท ไกล่เคียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาจริง เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จำนวน 30 ชุด โดยใช้สูตร สัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Coefficient) เป็นเกณฑ์ชี้วัดว่าแบบสอบถามมีความเที่ยงตรง ได้ค่าความ เชื่อมั่นของแบบสอบถามเท่ากับ 0.983 จากนั้นนำแบบสอบถามไปใช้จริงโดยใช้วิธีส่งแบบสอบถาม อิเล็กทรอนิกส์ (Google form) ผ่านโปรแกรมประยุกต์ (Application line) ส่วนตัว และวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าความต้องการจำเป็น

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง มีดังนี้ 1) สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 15 รูป/คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 นักวิชาการด้านพุทธบริหารการศึกษา กลุ่มที่ 2 ผู้บริหารสถานศึกษา และกลุ่มที่ 3 หัวหน้างานหลักสูตรและการสอน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นจากการศึกษาพระไตรปิฎก เอกสารตำรา หนังสือ งานวิจัย บทความ เว็บไซต์ที่เกี่ยวข้อง และผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มีแนวคำถาม ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและแหล่งการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการวัดผลและประเมินผล บูรณาการหลักอิทธิบาท 4 โดยนำผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็นในรายชื่อ ที่มีค่ามากที่สุดมาใช้เป็นกรอบในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เก็บรวบรวมข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยการจดบันทึก ภาพนิ่ง และเครื่องบันทึกเสียง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา 2) สอนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 9 รูปแบบ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารสถานศึกษา และกลุ่มที่ 2 นักวิชาการด้านพุทธบริหารการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง มีดังนี้ 1) ทดลองใช้รูปแบบในสถานศึกษา จำนวน 2 แห่ง ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) มีเกณฑ์การพิจารณาเลือกคือ เป็นโรงเรียนที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และเป็นสถานศึกษาพระราชทาน ระหว่างปี 2565-2567 ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคอ่างทอง และวิทยาลัยการอาชีพโพธิ์ทอง เครื่องมือที่ใช้คือ คู่มือการใช้รูปแบบ และแบบประเมินความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบ โดยมีผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ วิทยาลัยเทคนิคอ่างทอง จำนวน 47 คน และวิทยาลัยการอาชีพโพธิ์ทอง จำนวน 30 คน รวมทั้งสิ้น 77 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) ประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง จำนวน 30 คน ด้วยการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้คือ รูปแบบ และแบบประเมินความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง โดยมีผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง จำนวน 77 คน คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงและพิจารณาเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่เกี่ยวข้องกับการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบประเมินรูปแบบ ตามมาตรฐานการประเมิน 4 ด้าน คือ ความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง มี 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน 4) การนำไปใช้ 5) แนวทางการประเมิน และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยมีรายละเอียดดังนี้

รูปแบบ การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน ตามหลักอิทธิบาท ๔ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การอาชีวศึกษา ภาคกลาง

๑. หลักการ

การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เน้นการบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ และดำเนินการตามวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ยกระดับคุณภาพการศึกษา เตรียมพร้อมผู้เรียนสู่โลกอนาคต โดยบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ ทั้งงบประมาณวิจัย สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และการวัดผล สอดคล้องกับบริบทของโลกยุคพลิกผัน (VUCA World) ที่มีการแข่งขันสูง เต็มไปด้วยความท้าทายและความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว

๒. วัตถุประสงค์

๒.๑ เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ ในการดำเนินงานด้านวิชาการยกระดับคุณภาพการศึกษาอาชีวศึกษา เตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีสมรรถนะสูง และสามารถแข่งขันได้ในอนาคตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคพลิกผันที่คาดการณ์ได้ยาก
๒.๒ เพื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ กับการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน โดยการขับเคลื่อนด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง สร้างความสามารถในการปรับตัวและรับมือกับความท้าทายใหม่ ๆ
๒.๓ เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณวิจัย การพัฒนาสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และการวัดผลประเมินผล ที่สอดคล้องกับโลกยุคพลิกผัน ซึ่งเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดแรงงานเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

๓. กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน

- ๓.๑ การบริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นการปรับตัวและนวัตกรรม
- ๓.๒ การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการร่วมมือ
- ๓.๓ การประยุกต์ใช้หลัก PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- ๓.๔ การบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ ในการดำเนินงาน

๔. การนำไปใช้

- ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ ๑** การจัดสรรงบประมาณสำหรับการวิจัยตามหลักอิทธิบาท ๔ ขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม “จุดประกายงานวิจัย สร้างสรรค์อาชีพ”
- ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ ๒** การสนับสนุนทรัพยากรในการพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท ๔ ขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม “สื่อสร้างสรรค์ พลักรการเรียนรู้”
- ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ ๓** การจัดทำหลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรมตามหลักอิทธิบาท ๔ ขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม “หลักสูตรร่วม สร้างคน ตรงงาน”
- ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ ๔** การอบรมครูผู้สอนเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลตามหลักอิทธิบาท ๔ ขับเคลื่อนด้วยกิจกรรม “พลิกโฉมการวัดผลของครูอาชีวศึกษายุคใหม่”

๕. แนวทางการประเมิน

- ๕.๑ การประเมินการบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ ในงานบริหารวิชาการ
- ๕.๒ การประเมินประสิทธิภาพในการตอบสนองต่อโลกยุคพลิกผัน
- ๕.๓ การประเมินกลไกความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม

๖. เงื่อนไขความสำเร็จ

- ๖.๑ การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ของทุกภาคส่วน
- ๖.๒ การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ให้ครูผู้สอนและบุคลากรมีความรู้ ทักษะ และความเข้าใจที่ทันสมัย
- ๖.๓ การปรับตัวและความยืดหยุ่นของวิทยาลัยอาชีวศึกษาให้ทันต่อยุคสมัย
- ๖.๔ การบูรณาการหลักอิทธิบาท ๔ ในทุกระบวนการบริหารจัดการนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน
- ๖.๕ บริบทของพื้นที่ การบริหารวิชาการต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง

จากภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง มีรายละเอียดดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เน้นการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 และดำเนินการตามวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ยกระดับคุณภาพการศึกษา เตรียมพร้อมผู้เรียนสู่โลกอนาคต โดยบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ ทั้งงบประมาณวิจัย สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และการวัดผลที่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงานด้านวิชาการ ยกระดับคุณภาพการศึกษา เตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีสมรรถนะสูงและสามารถแข่งขันได้ในอนาคต 2) เพื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน โดยการขับเคลื่อนด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และ 3) เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณวิจัย การพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และการวัดผลประเมินผล ที่สอดคล้องกับโลกยุคพลิกผัน

องค์ประกอบที่ 3 กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน ที่เต็มไปด้วยความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ (VUCA World) การบริหารวิชาการในวิทยาลัยอาชีวศึกษาจำเป็นต้องมีหลักการที่แข็งแกร่งและยืดหยุ่น เพื่อนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จและสามารถ ปลูกฝัง คุณภาพให้แก่ผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน ควรยึดหลัก 4 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นการปรับตัวและนวัตกรรม 2) การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการร่วมมือ 3) การประยุกต์ใช้หลัก PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 4) การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 การบริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นการปรับตัวและนวัตกรรม ได้แก่ 1) ความผันผวนและไม่แน่นอนของโลก (Volatility & Uncertainty) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและตลาดแรงงานเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้ความรู้และทักษะที่จำเป็นเปลี่ยนไป การบริหารเชิงรุกจะช่วยให้วิทยาลัยสามารถคาดการณ์แนวโน้ม ปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย และ 2) การพลิกผันของเทคโนโลยี (Disruptive Technology) นวัตกรรมและเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AI, IoT เข้ามามีบทบาทอย่างมาก การบริหารที่เน้นนวัตกรรมจะส่งเสริมให้มีการนำสื่อการเรียนการสอนและแหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัยมาใช้พัฒนาทักษะดิจิทัลของครูและนักศึกษา และส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างสิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมใหม่ๆ

3.2 การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการร่วมมือ ได้แก่ 1) ความซับซ้อนของปัญหา (Complexity) ปัญหาในการบริหารการศึกษาในยุคปัจจุบันมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายปัจจัย การทำงานร่วมกันเป็นทีม การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ 2) การเปลี่ยนแปลงบทบาทของครู ครูไม่ได้เป็นเพียงผู้ถ่ายทอดความรู้ แต่เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” และ “โค้ช” การปลูกฝังวัฒนธรรมการเรียนรู้จะส่งเสริมให้ครูพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ผ่านการอบรม ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Student-Centered Learning) และการพัฒนาคุณลักษณะผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Traits) ให้แก่นักศึกษา และ 3) ความสำคัญของเครือข่ายภายนอก ความ

ร่วมมือกับสถานประกอบการ ชุมชน และหน่วยงานภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาหลักสูตรให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน การจัดฝึกงานระบบทวิภาคี และการจัดหาแหล่งเรียนรู้และทรัพยากร

3.3 การประยุกต์ใช้หลัก PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) ความคลุมเครือและไม่แน่นอนของสถานการณ์ (Ambiguity & Uncertainty) ในยุคที่สถานการณ์ไม่ชัดเจนและคาดเดายาก การมีวงจร PDCA จะช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามข้อมูลที่ได้รับ 2) การประกันคุณภาพการศึกษา วงจร PDCA เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ การวางแผน (Plan) การดำเนินงาน (Do) การตรวจสอบประเมินผล (Check) และการนำผลมาปรับปรุงแก้ไข (Act) อย่างเป็นระบบ และ 3) การส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ การนำ PDCA มาใช้จะปลูกฝังให้บุคลากรมีแนวคิดในการทำงานที่เน้นการพัฒนาและเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผล หรือการวิจัย ทุกขั้นตอนจะถูกตรวจสอบและปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการศึกษาต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

3.4 การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงาน ได้แก่ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงาน ผู้บริหารและบุคลากรทุกคนในวิทยาลัยอาชีวศึกษาควรน้อมนำหลักอิทธิบาท 4 มาใช้ในการปฏิบัติหน้าที่และการดำเนินงานวิชาการ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด ประกอบด้วย 1) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา 2) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และแหล่งการเรียนรู้ 3) ด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และ 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล

องค์ประกอบที่ 4 การนำไปใช้ การนำไปใช้ รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง เป็นการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทำให้การดำเนินงานของวิทยาลัยอาชีวศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 4 ชุด ได้แก่ ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 1 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กิจกรรม “จุดประกายงานวิจัย สร้างสรรค์อาชีพ” ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรม “สื่อสร้างสรรค์ พลักรการเรียนรู้” ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรม “หลักสูตรร่วม สร้างคน ตรงงาน” และชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 4 การวัดผลและประเมินผล กิจกรรม “พลิกโฉมการวัดผลของครู อาชีวยุคใหม่”

องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมิน ประกอบด้วย 1) การประเมินการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในงานบริหารวิชาการ เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบเชิงลึกว่าหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารวิชาการทั้ง 4 ด้านได้อย่างไร 2) การประเมินประสิทธิผลในการตอบสนองต่อโลกยุคพลิกผัน เป็นการประเมินว่ารูปแบบที่นำไปใช้ส่งผลให้วิทยาลัยสามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดแรงงานได้ดีขึ้นเพียงใด เพื่อยืนยันว่ารูปแบบนี้สร้างภูมิคุ้มกันและความพร้อมสำหรับอนาคตได้จริง และ 3) การประเมินกลไกความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เป็นการประเมินว่ารูปแบบดังกล่าวสามารถสร้างและส่งเสริมกลไกความร่วมมือระหว่างวิทยาลัยกับภาคอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนหรือไม่ โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของสถานประกอบการในกระบวนการบริหารวิชาการ ตั้งแต่การร่วมพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การฝึกอาชีพ ไปจนถึงการประเมินผู้เรียน เพื่อให้มั่นใจว่าความร่วมมือนั้นนำไปสู่การผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน

องค์ประกอบที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของวิทยาลัยอาชีวศึกษา นักศึกษา ภาคอุตสาหกรรม รัฐบาล และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในการวางแผนพัฒนา และประเมินผลหลักสูตร สื่อนวัตกรรม และกระบวนการจัดการเรียนรู้ จะนำไปสู่ความสอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงและสร้างความเชื่อมั่นร่วมกัน 2) การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ให้ครูผู้สอนและบุคลากรมีความรู้ ทักษะ และความเข้าใจที่ทันสมัยในด้านการวัดผลประเมินผล การพัฒนาสื่อ และการทำงานร่วมกับภาคอุตสาหกรรม จะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการอาชีวศึกษาและเตรียมความพร้อมผู้เรียนสำหรับความท้าทายในยุคพลิกผัน 3) การปรับตัวของวิทยาลัยอาชีวศึกษา ต้องมีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดแรงงาน โดยมีการติดตามประเมินผล ปรับปรุงหลักสูตร สื่อ และกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อยุคสมัย 4) การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 โดยการนำมาบูรณาการในทุกกระบวนการบริหารจัดการ ทั้งด้านการพัฒนาหลักสูตร สื่อ การวัดผล และความร่วมมือ จะสร้างแรงจูงใจ ความมุ่งมั่น ความรับผิดชอบ และการคิดวิเคราะห์อย่างรอบด้าน นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอาชีวศึกษาอย่างยั่งยืน และ 5) บริบทของพื้นที่ การบริหารวิชาการต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ที่วิทยาลัยตั้งอยู่ โดยการพัฒนาศูนย์กลางและโครงการวิจัยที่สอดคล้องกับอุตสาหกรรมหลักหรือความต้องการของชุมชนในภูมิภาคนั้นๆ การส่งเสริมการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น จะทำให้วิทยาลัยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาที่สำคัญและได้รับการยอมรับจากท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ผลการทดลองใช้รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง ในสถานศึกษา 2 แห่ง พบว่า โดยรวมผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง มีความพึงพอใจต่อรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความพึงพอใจที่มีต่อรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง จากการทดลองใช้ในสถานศึกษา

รายการประเมิน	ความพึงพอใจ		
	μ	σ	แปลผล
ชื่อเรื่อง “รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง”	4.86	0.35	มากที่สุด
ภาพ ของรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง	4.88	0.32	มากที่สุด
องค์ประกอบของรูปแบบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน 4) การนำไปใช้ 5) แนวทางการประเมิน และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ	4.87	0.34	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 1 หลักการ	4.94	0.25	มากที่สุด

รายการประเมิน	ความพึงพอใจ		
	μ	σ	แปลผล
การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เน้นการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 และดำเนินการตามวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ยกระดับคุณภาพการศึกษา เตรียมพร้อมผู้เรียนสู่โลกอนาคต โดยบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ ทั้งงบประมาณวิจัย สื่อและแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และการวัดผล ที่สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป			
องค์ประกอบที่ 2 วัดอุปสงค์ 2.1 เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงานด้านวิชาการ ยกระดับคุณภาพการศึกษาวชิรศึกษา เตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีสมรรถนะสูงและสามารถแข่งขันได้ในอนาคต	4.86	0.35	มากที่สุด
2.2 เพื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน โดยการขับเคลื่อนด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	4.75	0.43	มากที่สุด
2.3 เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณวิจัย การพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับภาคอุตสาหกรรม และการวัดผลประเมินผลที่สอดคล้องกับโลกยุคพลิกผัน	4.87	0.34	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 3 กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน			
3.1 การบริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นการปรับตัวและนวัตกรรม	4.84	0.37	มากที่สุด
3.2 การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการร่วมมือ	4.87	0.34	มากที่สุด
3.3 การประยุกต์ใช้หลัก PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	4.70	0.51	มากที่สุด
3.4 การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงาน	4.87	0.44	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 4 การนำไปใช้			
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 1 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กิจกรรม “จุดประกายงานวิจัย สร้างสรรค์อาชีพ”	4.88	0.32	มากที่สุด
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรม “สื่อสร้างสรรค์ พลักรการเรียนรู้”	4.84	0.37	มากที่สุด
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรม “หลักสูตรร่วม สร้างคน ตรงงาน”	4.92	0.31	มากที่สุด
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 4 การวัดผลและประเมินผล กิจกรรม “พลิกโฉมการวัดผลของครูอาชีพยุคใหม่”	4.97	0.23	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมิน			
5.1 การประเมินการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในงานบริหารวิชาการ	4.73	0.48	มากที่สุด
5.2 การประเมินประสิทธิผลในการตอบสนองต่อโลกยุคพลิกผัน	4.88	0.36	มากที่สุด
5.3 การประเมินกลไกความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม	4.91	0.37	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ			
6.1 การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของวิทยาลัยอาชีวศึกษานักศึกษา ภาคอุตสาหกรรม รัฐบาล และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ	4.83	0.41	มากที่สุด

รายการประเมิน	ความพึงพอใจ		
	μ	σ	แปลผล
6.2 การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ให้ครูผู้สอนและบุคลากรมีความรู้ทักษะ และความเข้าใจที่ทันสมัยในด้านการวัดผลประเมินผล การพัฒนาสื่อ และการทำงานร่วมกับภาคอุตสาหกรรม	4.88	0.32	มากที่สุด
6.3 การปรับตัวของวิทยาลัยอาชีวศึกษา ต้องมีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและความต้องการของตลาดแรงงาน	4.95	0.22	มากที่สุด
6.4 การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 โดยการนำมาบูรณาการในทุกกระบวนการบริหารจัดการ ทั้งด้านการพัฒนาหลักสูตร สื่อ การวัดผล และความร่วมมือ	4.92	0.31	มากที่สุด
6.5 บริบทของพื้นที่ การบริหารวิชาการต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของพื้นที่ที่วิทยาลัยตั้งอยู่	4.91	0.37	มากที่สุด
ภาพรวม	4.87	0.36	มากที่สุด

ผลการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อยืนยันรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง พบว่า โดยรวมผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีส่วนร่วมในการบริหารวิชาการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง มีความคิดเห็นต่อรูปแบบ อยู่ในระดับมากที่สุด ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานระดับความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง จากการประชุมเชิงปฏิบัติการ

รายการประเมิน	ความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
ชื่อเรื่อง “รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง”	4.91	0.29	มากที่สุด
ภาพ ของรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง	4.96	0.21	มากที่สุด
องค์ประกอบของรูปแบบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน 4) การนำไปใช้ 5) แนวทางการประเมิน และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ	4.96	0.21	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 1 หลักการ	5.00	0.00	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์	5.00	0.00	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 3 การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน			
3.1 การบริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นการปรับตัวและนวัตกรรม	4.78	0.42	มากที่สุด
3.2 การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการร่วมมือ	4.91	0.29	มากที่สุด
3.3 การประยุกต์ใช้หลัก PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	4.91	0.29	มากที่สุด
3.4 การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงาน	5.00	0.00	มากที่สุด

รายการประเมิน	ความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
องค์ประกอบที่ 4 การนำไปใช้			
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 1 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กิจกรรม “จุดประกายงานวิจัย สร้างสรรค์อาชีพ”	4.74	0.54	มากที่สุด
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนาสื่อนวัตกรรมและแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรม “สื่อสร้างสรรค์ ปลุกการเรียนรู้”	4.96	0.21	มากที่สุด
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรม “หลักสูตรร่วม สร้างคน ตรงงาน”	4.91	0.29	มากที่สุด
ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 4 การวัดผลและประเมินผล กิจกรรม “พลิกโฉมการวัดผลของครูอาชีพยุคใหม่”	4.87	0.34	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมิน	5.00	0.00	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ	5.00	0.00	มากที่สุด
ภาพรวม	4.92	0.27	มากที่สุด

ผลการประเมินรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด คือ ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และความเหมาะสม ดังในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง โดยภาพรวม

รายการ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล
องค์ประกอบที่ 1 หลักการ	4.81	0.39	มากที่สุด	4.67	0.47	มากที่สุด	4.70	0.46	มากที่สุด	4.84	0.37	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์	4.73	0.52	มากที่สุด	4.70	0.51	มากที่สุด	4.76	0.44	มากที่สุด	4.80	0.41	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 3 การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน	4.70	0.51	มากที่สุด	4.67	0.52	มากที่สุด	4.73	0.44	มากที่สุด	4.78	0.41	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 4 การนำไปใช้	4.69	0.56	มากที่สุด	4.78	0.41	มากที่สุด	4.73	0.45	มากที่สุด	4.77	0.48	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมิน	4.80	0.39	มากที่สุด	4.84	0.37	มากที่สุด	4.85	0.37	มากที่สุด	4.87	0.32	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ	4.76	0.53	มากที่สุด	4.78	0.48	มากที่สุด	4.74	0.54	มากที่สุด	4.78	0.48	มากที่สุด

รายการ	ความถูกต้อง			ความเหมาะสม			ความเป็นไปได้			ความเป็นประโยชน์		
	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล
รวม	4.75	0.53	มากที่สุด	4.74	0.44	มากที่สุด	4.75	0.44	มากที่สุด	4.81	0.41	มากที่สุด
ภาพรวม	μ = 4.76, σ = 0.47 แปลผล มากที่สุด											

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่นำมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผลการพัฒนารูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 หลักการ การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่เน้นการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 และดำเนินการตามวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ยกระดับคุณภาพการศึกษา เตรียมพร้อมผู้เรียนสู่โลกอนาคต โดยบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การบริหารวิชาการในโลกยุคพลิกผันที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนและไม่แน่นอนนั้น จำเป็นต้องอาศัยทั้งพลังขับเคลื่อนภายในและกระบวนการที่เป็นระบบภายนอกควบคู่กัน หลักอิทธิบาท 4 ทำหน้าที่เป็นพลังขับเคลื่อนภายในที่สร้างแรงจูงใจ (ฉันทะ) ความมุ่งมั่นพากเพียร (วิริยะ) ความรับผิดชอบเอาใจใส่ (จิตตะ) และการไตร่ตรองเพื่อการปรับปรุง (วิมังสา) ให้กับบุคลากร ในขณะที่ วงจรคุณภาพ (PDCA) ทำหน้าที่เป็นกรอบการทำงานภายนอกที่ชัดเจนและเป็นระบบ ช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทาง สามารถตรวจสอบและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานสองสิ่งนี้จึงสร้างรูปแบบการบริหารที่ทั้งแข็งแกร่งจากภายในและยืดหยุ่นพร้อมปรับตัวจากภายนอกได้อย่างลงตัว สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2560) ที่ได้กล่าวว่า หลักการจัดการอาชีวศึกษาต้องเป็นการจัดการศึกษาในด้านวิชาชีพสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพ ระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี รวมทั้งเป็นการยกระดับการศึกษาวิชาชีพให้สูงขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานโดยนำความรู้ในทางทฤษฎีอันเป็นสากลและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาผู้รับการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในทางปฏิบัติและ มีสมรรถนะจนสามารถนำไปประกอบอาชีพ ในลักษณะผู้ปฏิบัติหรือประกอบอาชีพอิสระ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของเรวัตร์ แก้วทองมูล (2562) ที่พบว่า รูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและนำไปสู่มาตรฐานได้นั้นต้องประกอบด้วย กระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีองค์ประกอบสำคัญ การกำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนา การติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 2 วัตถุประสงค์ ประกอบด้วย 1) เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน พร้อมทั้งบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงานด้านวิชาการ ยกระดับคุณภาพการศึกษาอาชีวศึกษา เตรียมความพร้อมผู้เรียนให้มีสมรรถนะสูงและสามารถแข่งขันได้ในอนาคต 2) เพื่อบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 กับการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน โดยการขับเคลื่อนด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และ 3) เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการด้านวิชาการอย่างบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการจัดสรรงบประมาณวิจัย การพัฒนาสื่อและแหล่งการเรียนรู้ หลักสูตรร่วมกับ

ภาคอุตสาหกรรม และการวัดผลประเมินผล ที่สอดคล้องกับโลกยุคพลิกผัน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า วัตถุประสงค์ของรูปแบบนี้ มุ่งแก้ปัญหาการผลิตกำลังคนให้เท่าทันโลกที่เปลี่ยนแปลง และปรับปรุงภารกิจหลักของวิทยาลัยอาชีวศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด การจะรับมือกับโลกยุคพลิกผันที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงเร็วได้นั้น วิทยาลัยอาชีวศึกษาต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนมีทิศทางที่ชัดเจนและสอดคล้องกับความต้องการจริง ต้องมีกระบวนการบริหารจัดการที่ทั้งเป็นระบบและยืดหยุ่น ซึ่งวงจรคุณภาพ (PDCA) เป็นเครื่องมือที่ในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งจะช่วยขับเคลื่อนการบริหารวิชาการในด้านที่สำคัญและจำเป็นเร่งด่วนให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของ Ivancevich et al. (1989) ที่ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของรูปแบบ คือการกำหนดเป้าหมายในการสร้างและพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นตามภารกิจขององค์กร และสอดคล้องกับแนวคิดของ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2560) ที่ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการอาชีวศึกษา คือ เพื่อผลิตและพัฒนาากำลังคนด้านวิชาชีพให้มีคุณธรรม คุณภาพ และความเป็นมืออาชีพ เพิ่มโอกาสการศึกษาวิชาชีพกับประชาชนทุกช่วงวัย นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารจัดการอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนางานวิจัย สิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรม เทคโนโลยี และองค์ความรู้อาชีวศึกษา และพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพ

องค์ประกอบที่ 3 กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผัน ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการเชิงรุกที่เน้นการปรับตัวและนวัตกรรม 2) การปลูกฝังวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการร่วมมือ 3) การประยุกต์ใช้หลัก PDCA เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และ 4) การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงาน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า กลไกการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันดังกล่าว เป็นหัวใจสำคัญของกลไกการบริหารช่วยสนับสนุนการบริหารจัดการวิทยาลัย เพื่อให้สามารถรับมือกับความท้าทายในโลกยุคพลิกผันได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Ivancevich et al. (1989) ที่ได้กล่าวว่า ระบบงานและกลไกของรูปแบบ สำหรับใช้ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามหลักการและบรรลุตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของนิจรา บำรุงกิจ, ชญาพิมพ์ อูสาโห และพฤทธิศิริบรรณพิทักษ์ (2562) ที่พบว่า การบริหารวิชาการที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วย 3 ด้านหลัก คือ การพัฒนาหลักสูตรที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ซึ่งต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ การมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการ และการสอนแบบปัญหาเป็นฐาน และสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาพิเศษ สุขสมาน และคณะ (2566) ที่ได้กล่าวถึงการบริหารจัดการทางการศึกษาในยุค VUCA ว่าจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวได้ โดยต้องอาศัยการคิดอย่างเป็นระบบ การวางแผนที่ยืดหยุ่น การเสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

องค์ประกอบที่ 4 การนำไปใช้ รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง เป็นการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 ขับเคลื่อนการดำเนินงานด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ประกอบด้วยชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ 4 ชุด ดังนี้ 1) ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 1 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา กิจกรรมจุดประกายงานวิจัย สร้างสรรค์อาชีพ 2) ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 2 การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและแหล่งการเรียนรู้ กิจกรรมสื่อสร้างสรรค์ พลักรการเรียนรู้ 3) ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน กิจกรรมหลักสูตรร่วม สร้างคน

ตรงงาน 4) ชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการที่ 4 การวัดผลและประเมินผล กิจกรรมพลิกโฉมการวัดผลของครูอาชีวศึกษาใหม่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การบริหารงานวิชาการของวิทยาลัยอาชีวศึกษาให้สอดคล้องกับโลกยุคพลิกผันเกิดขึ้นได้จากการกำหนดเป็นนโยบายและยังต้องลงมือปฏิบัติจริง เพื่อสร้างความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นให้กับบุคลากร การนำรูปแบบไปจัดเป็นชุดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ จึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูงสุด เพราะเป็นการเปลี่ยนแนวคิดเชิงทฤษฎีให้กลายเป็นกระบวนการที่จับต้องได้และนำไปปรับใช้ได้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด (2545) ที่ได้กล่าวว่า ถึงแม้ว่ารูปแบบจะได้พัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎีแนวความคิด รูปแบบของผู้อื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว แม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐาน ซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริง เพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุวัชชัย มงคลธง (2566) ที่พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาโดยใช้โครงการเป็นฐานตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดอ่างทอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาโดยใช้โครงการเป็นฐาน โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 เพื่อนำมาประยุกต์ใช้สถานศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย การนำไปใช้ 7 ด้าน คือ การวางแผนและกำหนดเป้าหมาย การสร้างโครงการ การนำระบบการจัดการโครงการ การสนับสนุนและการพัฒนาคน การสร้างความร่วมมือ การวัดและประเมินผล และการส่งเสริมและเผยแพร่

องค์ประกอบที่ 5 แนวทางการประเมิน ประกอบด้วย 1) การประเมินการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในงานบริหารวิชาการ 2) การประเมินประสิทธิผลในการตอบสนองต่อโลกยุคพลิกผัน และ 3) การประเมินกลไกความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แนวทางการประเมินถูกกำหนดขึ้นเพราะการบริหารวิชาการในโลกยุคพลิกผันนั้นไม่สามารถวัดความสำเร็จได้จากมุมมองเดียว การประเมินจึงต้องครอบคลุมทั้งกระบวนการ การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 และกลไกความร่วมมือ ซึ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือความสามารถในการปรับตัวและผลิตบัณฑิตที่ตอบโจทย์อนาคต นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการอาชีวศึกษาได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Ivancevich et al. (1989) ที่ได้กล่าวว่า แนวทางการประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบ เป็นการกำหนดแนวทางและเครื่องมือในการประเมินผลรูปแบบตามวัตถุประสงค์ของรูปแบบว่าเป็นไปตามระบบงานที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบว่ารูปแบบทำหน้าที่ตามที่สร้างไว้มากน้อยเพียงใดและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือไม่เพียงใด ตลอดจนกำหนดแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้สมบูรณ์ และตอบสนองการดำเนินงานมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง

องค์ประกอบที่ 6 เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ได้แก่ สถานศึกษา ผู้เรียน ภาคอุตสาหกรรม และภาครัฐ 2) การพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง 3) ความสามารถในการปรับตัวของสถานศึกษา 4) การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 5) การบริหารจัดการที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ความสำเร็จของรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง ขึ้นอยู่กับ 5 เงื่อนไขที่ทำงานร่วมกัน ได้แก่ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม และการตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดประโยชน์สูงสุด ภายในองค์กรต้องมีความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงควบคู่ไปกับการพัฒนาสมรรถนะบุคลากรอย่างต่อเนื่อง ขับเคลื่อนด้วยการบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งทำหน้าที่เป็นแกนหลักในการสร้างแรงจูงใจและความมุ่งมั่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Ivancevich et al. (1989) ที่ได้กล่าวว่า การระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้

เนื่องจากรูปแบบมีข้อจำกัดของรูปแบบเองดังนั้น การสร้างและพัฒนาารูปแบบ ควรได้ระบุเงื่อนไขที่จะทำให้การนำรูปแบบไปใช้ประสบผลสำเร็จ

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง เป็นการบริหารวิชาการที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล เชื่อถือได้ และสามารถนำไปปฏิบัติในการบริหารวิชาการของวิทยาลัยอาชีวศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน รองรับการเปลี่ยนแปลงในโลกยุคพลิกผัน ผลิตและพัฒนาากำลังคนอาชีวะให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในภาคอุตสาหกรรม และชุมชน สามารถรับมือกับกระแสโลกยุคพลิกผันได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป ดังในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์ความรู้การวิจัย “AVID”

จากภาพที่ 2 องค์ความรู้การวิจัย “AVID” อธิบายได้ ดังนี้

A = Academic Administration of Vocational College การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษา เป็นกระบวนการบริหารจัดการภารกิจหลักของวิทยาลัยอาชีวศึกษา ซึ่งมุ่งเน้นการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผลิตและพัฒนาากำลังคนสายอาชีพที่มีสมรรถนะสูงในระดับฝีมือ เทคนิค และเทคโนโลยี ตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศ การบริหารนี้ครอบคลุมภารกิจสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพโดยสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อยกระดับการจัดการศึกษา 2) ด้านการพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและแหล่งการเรียนรู้ โดยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะ และสมรรถนะของผู้เรียน 3) ด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน

ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานผ่านความร่วมมือกับสถานประกอบการ และ 4) ด้านการวัดผลและประเมินผล เน้นการประเมินตามสภาพจริง และการวัดผลและประเมินผลที่เน้นสมรรถนะ โดยมีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะวิชาชีพ ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม พร้อมทั้งจะพัฒนาตนเองและสังคม

V = VUCA World โลกยุคพลิกผัน การบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเผชิญกับสภาวะการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ทั้งเทคโนโลยี สังคมและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการศึกษาทำให้ต้องปรับตัว โดยมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับโลกยุคพลิกผัน ซึ่งมีลักษณะดังนี้ 1) ความผันผวน (Volatility) ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ที่ชัดเจนและสื่อสารเป้าหมายให้บุคลากรเข้าใจในทิศทางเดียวกัน 2) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความเข้าใจ (Understanding) อย่างลึกซึ้งต่อสถานการณ์ 3) ความซับซ้อน (Complexity) ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความชัดเจน (Clarity) ในการดำเนินงาน และ 4) ความคลุมเครือ (Ambiguity) ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความว่องไวและยืดหยุ่น (Agility) ในการปรับตัวและตัดสินใจในสถานการณ์ที่ยากจะคาดเดา

I = Iddhipada 4 หลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางสู่ความสำเร็จในการบริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษา โดยช่วยพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาและผลิตบัณฑิตคุณภาพสูงที่ตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงาน ซึ่งประกอบด้วย 1) ฉันทะ รักในงาน 2) วิริยะ พากเพียรพัฒนา 3) จิตตะ มุ่งหน้าสู่เป้าหมาย และ 4) วิมังสา ขยายผลปรับปรุง

D = Deming of Dynamic Development การพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยหลัก PDCA การขับเคลื่อนการดำเนินงานทั้งหมดด้วยวงจรคุณภาพ (PDCA) เพื่อให้เกิดการพัฒนาและปรับปรุงอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษาและสร้างความสามารถในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่ไม่มีความแน่นอนในโลกยุคพลิกผัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง ควรพิจารณานำรูปแบบการบริหารวิชาการวิทยาลัยอาชีวศึกษาในโลกยุคพลิกผันตามหลักอิทธิบาท 4 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ภาคกลาง ที่ได้จากการวิจัยนี้ ไปใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดทั่วประเทศ โดยจัดทำเป็นคู่มือและจัดอบรมผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบและกลไกของรูปแบบฯ ก่อนขยายผลนำไปใช้ในสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษามีแนวทางที่ชัดเจนในการรับมือกับความท้าทายในโลกยุคพลิกผันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยโดยบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา อันเป็นหลักธรรมสำหรับการสร้างความสัมพันธ์และการครองใจคน ในการบริหารวิชาการ ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารมีกรอบแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งและยั่งยืนกับภาคอุตสาหกรรมและชุมชน รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เกื้อกูล และเปี่ยมด้วยความสามัคคี ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การบริหารวิชาการประสบความสำเร็จในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ธนากร คัมภีร์ และคณะ. (2566). พุทธวิถีการบริหารการศึกษาโลกยุคพลิกผัน (VUCA World). วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ 1, 8(1), 3-12.
- นิจิรา บำรุงกิจ, ชญาพิมพ์ อุสาโห และพลฤทธิ์ ศิริบรรณพิทักษ์. (2562). การบริหารวิชาการของวิทยาลัยอาชีวศึกษา ตามแนวคิดการพัฒนาคุณลักษณะผู้ประกอบการของนักศึกษา. วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 47(1), 144-162.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). การวิจัยทางการวัดผลและประเมินผล. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระมหาพิเศษ สุขสมาน และคณะ. (2566). การบริหารจัดการทางการศึกษาในยุค VUCA WORLD. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 3(5), 137-155.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539) พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรวัตร แก้วทองมูล. (2562). รูปแบบการบริหารสถานศึกษาสู่มาตรฐานการอาชีวศึกษาวิทยาลัยเทคนิคเวียงป่าเป้า. รายงานวิจัย. วิทยาลัยเทคนิคเวียงป่าเป้า สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.
- สถานศึกษาอาชีวศึกษา. (2567). จำนวนสถานศึกษา ปี 2566. แหล่งที่มา https://qv.vec.go.th/?page=dashboard&type=progress&data=F&zone=1 &qv_year=2567# สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2567.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2552). ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา พ.ศ. 2552. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). นโยบายและยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ด้านการพัฒนาอาชีวศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พรักหวานกราฟฟิค.
- สุวัชชัย มงคลธง. (2566). รูปแบบการจัดการศึกษาโดยใช้โครงการเป็นฐานตามหลักอิทธิบาท 4 ของสถานศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดอ่างทอง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์ ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิมล ติรกันนท์. (2550). การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ivancevich, J. H. et al. (1989). Management: Principles and Functions. 4th ed. New York: Richard D Irwin.
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Likert, Rensis. (1967). The Method of Constructing and Attitude Scale. Reading in Attitude Theory and Measurement. Fishbein, Martin Ed. New York: Wiley & Son.

STRATEGIES OF INCENTIVE PROMOTION FOR TEACHERS AT GUANGXI AGRICULTURAL VOCATIONAL AND TECHNICAL UNIVERSITY, CHINA

¹Liang Chunli ²Wannapa Phopli

^{1, 2}Dhonburi Rajaphat University, Thailand

Corresponding Author E-mail: wannapa.p@dru.ac.th

Article Received: November 18, 2025. Revised: March 21, 2026. Accepted: March 23, 2026.

Abstract

The objectives of this research were: 1) To investigate the problems and needs in the promotion of teacher incentive work at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University, China. 2) To develop strategies for improving teacher incentives at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University, China. Taking Guangxi Agricultural Vocational and Technical University as a case study, this research selected samples through stratified random sampling, including 142 administrative staff and 295 teachers. The research tools included a 5-point Likert-scale questionnaire with 26 questions, designed for administrators and teachers, as well as an outline for focus group discussions. Three experts reviewed the questionnaire content, and the Item-Objective Congruence (IOC) index was used to assess validity. Statistical methods, including percentages, mean values, and standard deviations, were used for data analysis.

The results indicated that: 1) Both school administrators and teachers have a relatively high demand for teacher incentives. 2) The strategies formulated to enhance teacher incentives include three aspects: 1) Optimising the material incentive system; 2) Deepening the spiritual incentive system; 3) Reconstructing the career development system.

Keywords: Teacher Incentive, Incentiveal Strategies, Agricultural Vocational and Technical University

Introduction

Education quality lies in the competition for teacher resources, and a scientific incentive mechanism is crucial for motivating teachers' engagement and ensuring the quality of talent cultivation. Zhang Zhen and Zhao Ting (2021) noted that teachers' enthusiasm and creativity directly influence the core competitiveness of universities, and constructing a scientific incentive mechanism is crucial for motivating teachers to engage in both teaching and research. In 2023, relevant policies clearly identified teacher incentives as a core measure to improve education quality. Chen Chun and Liu Zhifang (2022) argued that a scientific

incentive mechanism guarantees the professional development of teachers. However, research on teacher incentives in vocational colleges, particularly in the context of university mergers, remains relatively scarce, making it challenging to inform practical work.

Following its merger in 2021, the number of teachers at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University increased from over 600 to more than 1,500, encompassing three types: teaching-oriented, research-oriented, and practical-oriented, which resulted in diverse incentive needs. Zhang Zhen and Zhao Ting (2021) emphasised that a "one-size-fits-all" incentive approach should be avoided in such cases. Survey results indicate that administrative managers perceive the mechanism for aligning performance with assessment as imperfect and the provision of material support as insufficient. Among teachers, assistant teachers find it challenging to meet their living needs with their basic salaries. At the same time, lecturers highlight the prominent issue of mismatches between their salaries and the intensity of their work. Hu Yongmei and Yuan Jing (2022) empirically demonstrated a mismatch between university teachers' salaries and their work intensity. Wang Runxia and Yao Yingxue (2020) also noted that insufficient material incentives can weaken teachers' work engagement.

Drawing on the problems discussed above, the core of this study is to investigate the problems and needs related to teacher incentives in this university and formulate tailored improvement strategies. These strategies will not only help the university resolve its dilemmas but also provide references for similar agricultural vocational undergraduate institutions. Lin Jiajia and Zhang Yao (2024), as well as Wang Runxia and Yao Yingxue (2020), all argued that such case studies can fill research gaps and enhance the operability of improvement strategies.

Objectives of this Research

1. To investigate the problems and needs of promoting incentives for teachers at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University, China.
2. To develop strategies to enhance teacher incentives at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University, China.

Research Methodology

1. Research Design.

A mixed research method (combining quantitative and qualitative research) was used for data analysis, which applies both quantitative and qualitative research approaches in the research process.

2. Research Objects and Samples.

2.1 Research Objects. Taking Guangxi Agricultural Vocational and Technical University as a case study, the research objects are divided into two categories: 1) 142 administrative staff; 2) 295 teachers.

2.2 Research Samples. The research samples are also divided into two categories: 1) 142 administrative staff; 2) 295 teachers. The sample size was determined using the Krejcie and Morgan formula (Krejcie and Morgan, 1970), and respondents were selected through a stratified random sampling method. sampling.

3. Research Tools.

The tools used in this study are as follows:

3.1 Questionnaire. The questionnaire is divided into two parts: 1) Problems existing in teacher incentives; 2) Needs for teacher incentives. The validity and applicability of the questionnaire were reviewed by three experts (2 professors in the field of teacher incentive research in Thailand and one professor in vocational education management in China). The Item-Objective Congruence (IOC) index was used for validity evaluation, and the overall Cronbach's α coefficient of the questionnaire was 0.91.

3.2 Focus Group. Data were collected through focus group discussions with school administrators and teachers, and strategies for improving teacher incentives were formulated based on the discussion content and feedback results.

4. Data Collection.

Data were collected by distributing questionnaires to respondents, followed by data analysis and the writing of the research report and thesis.

4.1 A total of 437 questionnaires were distributed to respondents at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University, and 437 were returned, with a recovery rate of 100%.

4.2 The focus group discussion was used to collect data from 4 teachers and four school administrators.

5. Data Analysis.

5.1 Quantitative analysis: Quantitative questions in the questionnaire were analysed using statistical indicators such as frequency, mean value (M), and standard deviation (S.D.). A 5-point Likert scale was used to evaluate the respondents' views on the needs and existing problems related to teacher incentives.

5.2 Qualitative analysis: Qualitative analysis was conducted on the data from focus group discussions.

Research Results

1. Current Situation of Teacher Incentives at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University.

There are many problems and needs in teacher incentive work from the perspectives of administrative staff and teachers, as detailed below:

Table 1 The questionnaire for administrators in this study focused on three aspects: material incentives, spiritual incentives, and career development incentives, aiming to address the problems and needs of administrators in optimising incentive mechanisms.

Questions	n=142		Level
	$\bar{x}$	S.D.	
Problems			
1. The mechanism for measuring the matching degree between performance bonuses and post assessment results is incomplete.	3.50	1.30	High
2. Insufficient material support for teachers' participation in training, academic exchanges, and corporate practice.	3.49	1.29	Moderate
3. Low participation of teachers in the formulation of incentive policies.	3.59	1.35	High
4. Lack of transparent and unified evaluation standards for professional title promotion policies.	3.57	1.29	High
5. Limited effect of school-enterprise cooperation on improving teachers' practical abilities and insufficient depth of the cooperation mechanism.	3.54	1.38	High
Total	3.54	1.32	High
Needs			
1. Cooperate with enterprises to carry out teacher practice projects and incorporate practical achievements into the performance distribution system.	3.54	1.34	High
2. Increase the proportion of training funds in total expenditure to specifically support teachers' needs for academic exchanges and skill training.	3.50	1.27	High
3. Establish a teacher opinion feedback and response mechanism to ensure that teachers' voices are effectively adopted and given closed-loop feedback in policy formulation.	3.53	1.33	High
4. Establish a risk support fund for teaching reform to provide financial support and error tolerance for innovative exploration such as curriculum development and the integration of courses, certificates and competitions.	3.62	1.28	High
5. Shorten the approval process for school-enterprise cooperation projects to improve the efficiency of transforming teachers' practical achievements.	3.51	1.23	High
Total	3.54	1.29	High

As shown in Table 1, the administrative staff's scores on the problems and needs for improving the teacher incentive mechanism are at the "Medium" or "High" level.

Regarding problems: 1) The mechanism for measuring the matching degree between performance bonuses and post assessment results is incomplete ($\bar{x}$ =3.50, S.D.=1.30); 2) There is a lack of material support for teachers' participation in training, academic exchanges, and corporate practice ($\bar{x}$ =3.49, S.D.=1.29); 3) Teachers have low participation in the formulation of incentive policies ($\bar{x}$ =3.59, S.D.=1.35); 4) There is a lack of transparent and unified evaluation standards for professional title promotion policies ($\bar{x}$ =3.57, S.D.=1.29); 5) School-enterprise cooperation has a limited effect on improving teachers' practical abilities and the cooperation mechanism lacks depth ($\bar{x}$ =3.54, S.D.=1.38).

Regarding needs: 1) Cooperate with enterprises to carry out teacher practice projects and incorporate practical achievements into the performance distribution system ($\bar{x}$ =3.54, S.D.=1.34); 2) Increase the proportion of training funds to specifically support teachers' academic exchanges and skill training ($\bar{x}$ =3.50, S.D.=1.27); 3) Establish a teacher opinion feedback and response mechanism to ensure that teachers' opinions are effectively adopted and fed back in policy formulation ($\bar{x}$ =3.53, S.D.=1.33); 4) Establish a risk support fund for teaching reform to provide financial support and error tolerance for innovative exploration such as curriculum development ($\bar{x}$ =3.62, S.D.=1.28); 5) Shorten the approval process for school-enterprise cooperation projects to improve the efficiency of transforming teachers' practical achievements ($\bar{x}$ =3.51, S.D.=1.23).

Furthermore, to gain a comprehensive understanding of teachers' problems and needs, a questionnaire was designed with a stratified approach based on the professional title levels of Chinese universities. The professional titles, ranging from junior to senior, are sequentially teaching assistant, lecturer, associate professor, and professor. Focusing on aspects such as material benefits, spiritual incentives, and career development, the questionnaire analysed the problems and needs regarding incentive mechanisms among teachers at different levels, as shown in Table 2.

Table 2. According to relevant educational laws and regulations in China, teaching positions in universities are classified into four levels: assistant teacher, lecturer, associate professor, and professor. This study designed a job title stratification questionnaire for teachers. It explored the actual needs and existing problems of teachers with different titles across three dimensions: material incentives, spiritual incentives, and career development incentives, to optimise the incentive mechanism.

Title Category	Problems and Needs	Sample Size (n=295)	$\bar{x}$	S.D.	Level
Problems:					
Teaching Assistant	1. Consider that the basic salary provided by the university is insufficient to meet basic living needs.	50	3.65	1.17	High
	2. The incentive system for young teachers to take part in agricultural tech incentive practice is not complete.	50	3.74	1.2	High
Lecturer	3. Consider that the university's salary level does not match the workload intensity.	141	3.72	1.17	High
	4. Find it difficult to obtain opportunities to speak at academic conferences.	141	3.68	1.18	High
Associate Professor	5. Consider that the salary and welfare do not match their professional value.	77	3.59	1.14	High
	6. Consider that there is insufficient support for academic team construction.	77	3.72	1.15	High
Professor	7. Consider that the salary has a low matching degree with academic contributions.	27	3.68	1.25	High
	8. Find that there are limited opportunities to participate in international top forums.	27	3.66	1.14	High
Total			3.68	1.18	High
Needs					
Teaching Assistant	1. Consider that the university needs to establish a guaranteed growth mechanism for basic salary.	50	3.66	1.19	High

	2 Support the establishment of a points system for agricultural technology promotion practice.	50	3.69	1.19	High
Lecturer	3. Consider that the university needs to provide subscription services for high-end academic resource packages.	141	3.70	1.15	High
	4. Consider that the university needs to establish a salary compensation mechanism based on the intensity of teaching hours.	141	3.58	1.23	High
Associate Professor	5. Support the establishment of a talent pool for academic review.	77	3.67	1.16	High
	6. Support the holding of annual academic frontier salons.	77	3.67	1.15	High
Professor	7. Support the establishment of discipline development zones.	27	3.73	1.19	High
	8. Support the allocation of exclusive research assistant teams.	27	3.68	1.20	High
Total			3.67	1.18	High

As shown in Table 2, the scores of teachers regarding the problems and needs for improving the incentive mechanism are all at the "High" level.

Regarding problems: 1) Teaching assistants consider that the basic salary is insufficient to meet living needs ($\bar{x}$ =3.65, S.D.=1.17), and the incentive mechanism for young teachers to participate in agricultural technology promotion is incomplete ($\bar{x}$ =3.74, S.D.=1.2); 2) Lecturers consider that the salary does not match the workload intensity ($\bar{x}$ =3.72, S.D.=1.17), and it is challenging to obtain opportunities to speak at academic conferences ($\bar{x}$ =3.68, S.D.=1.18); 3) Associate professors consider that the salary and welfare do not match their professional value ($\bar{x}$ =3.59, S.D.=1.14), and there is insufficient support for academic team construction ($\bar{x}$ =3.72, S.D.=1.15); 4) Professors consider that the salary has a low matching degree with academic contributions ($\bar{x}$ =3.68, S.D.=1.25), and there are limited opportunities to participate in international top forums ($\bar{x}$ =3.66, S.D.=1.14).

Regarding needs: 1) Teaching assistants believe that the university needs to establish a guaranteed growth mechanism for basic salary ($\bar{x}$ =3.66, S.D.=1.19) and support the establishment of a points system for agricultural technology promotion practice ($\bar{x}$ =3.69, S.D.=1.19); 2) Lecturers believe that the university needs to provide subscription services for high-end academic resource packages ($\bar{x}$ =3.70, S.D.=1.15) and establish a salary compensation mechanism based on the intensity of teaching hours ($\bar{x}$ =3.58, S.D.=1.23); 3) Associate

professors support the establishment of a talent pool for academic review ($\bar{x}$ =3.67, S.D.=1.16) and the holding of annual academic frontier salons ($\bar{x}$ =3.67, S.D.=1.15); 4) Professors support the establishment of discipline development zones ($\bar{x}$ =3.73, S.D.=1.19) and the allocation of exclusive research assistant teams ($\bar{x}$ =3.68, S.D.=1.20).

To further explore the core issues reflected in the questionnaire and build consensus on improvements, this study organised a focus group discussion involving four administrative staff members and four teachers with different professional titles. Examples of guiding questions included: "What procedural obstacles exist in the advancement of school-enterprise cooperation currently?" "What are the core demands of teachers with different professional titles regarding incentive policies?" and "How to optimise performance evaluation standards to reflect work value?"

The discussion results showed that administrative staff proposed simplifying the approval process for school-enterprise cooperation and refining performance evaluation standards. Teaching assistants called for the addition of housing subsidies, while professors hoped to increase the number of quotas for participating in international forums. Ultimately, all parties agreed that it was necessary to establish a hierarchical and classified incentive system centred on value stimulation and growth promotion, which provided a practical basis for the formulation of subsequent strategies.

2. Strategies for Improving Teacher Incentives.

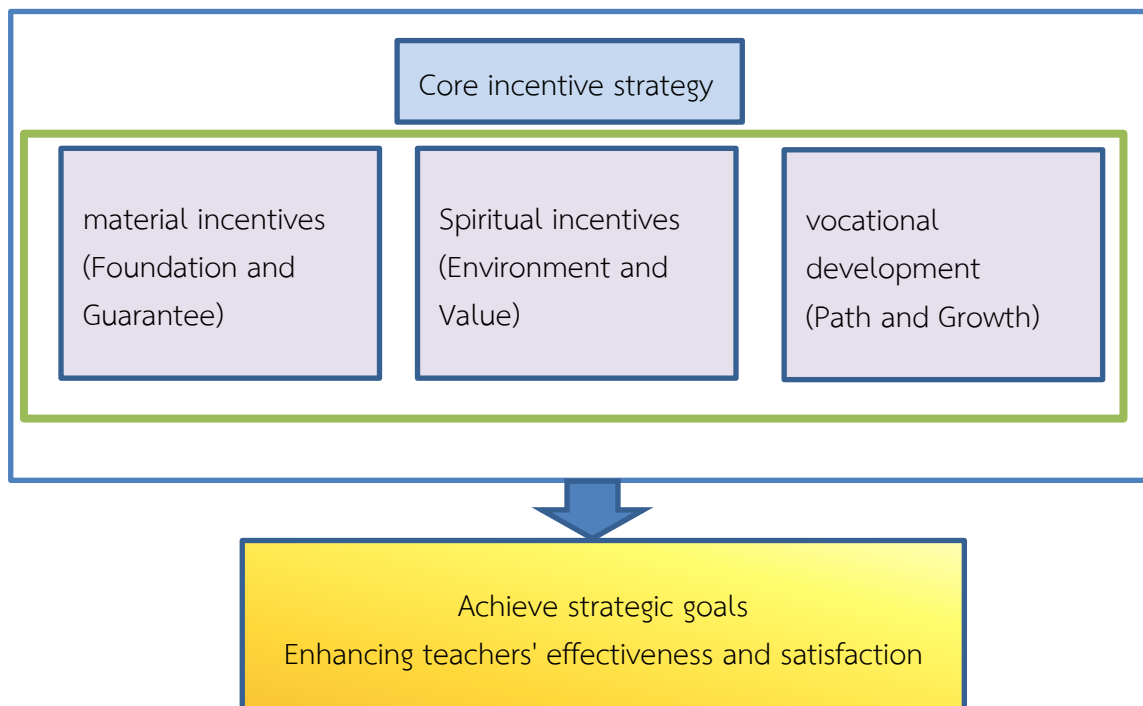

Figure 1 Core incentive strategy

In light of the relevant research findings, the teacher incentive mechanism should be optimized from three aspects: First, the material incentive system was optimized by establishing a multi-dimensional salary structure of "basic salary + performance bonus + special rewards"; legal benefits were implemented for non-regular teachers, housing subsidies were provided for young teachers, and special accident insurance was purchased for teachers engaged in field practice; academic exchanges were supported, research facilities were upgraded, and financial and error-tolerance guarantees were offered for curriculum innovation; second, deepen the spiritual incentive system, establish a "three-stage participation mechanism" in policy-making and opinion channels, simplify the approval process for school-enterprise cooperation, set up multiple honorary titles and publicize them, hold subject salons and provide psychological counselors to enhance value recognition; third, reconstruct the career development system, create a three-dimensional promotion channel of "teaching, research and practice", provide tiered support according to professional titles, and jointly build practice flow stations.

Research Discussion

1. Problems and Needs in Teacher Incentives at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University.

Drawing on the background of university mergers, the nature of agricultural vocational undergraduate education, and the characteristics of the teacher group, this study examined the causes of problems and identified the needs in teacher incentives. In terms of material incentives, the scale of teachers had increased significantly after the university merger, but the original salary system had not been adjusted accordingly. Additionally, the practical orientation of agricultural vocational education had not been fully integrated into incentives, and there was a lack of subsidies to cover the material costs of teachers participating in practical projects. Sun Maoyuan et al. (2024) noted that the single salary structure cannot accurately reflect the value of employees' work. The insufficiency of spiritual incentives originated from the lagging cultural integration of merged institutions, where different school-running concepts had not formed a unified recognition, resulting in a weak sense of belonging among teachers. At the same time, the low social recognition of agricultural vocational education had weakened teachers' sense of honour. Based on Maslow's Hierarchy of Needs Theory, Demil (2021) conducted a study and concluded that teachers' sense of belonging belonged to the "need for love and belonging", and the lagging cultural integration had led to the failure to meet this need. The dilemma of career development incentives was reflected in the unreasonable "academic-oriented" and "practice-oriented" systems. The needs of teachers with different professional titles had reflected the laws and changes of the career

cycle: teaching assistants had focused on basic living security and practical experience, lecturers had paid attention to the balance between salary and workload as well as academic resources, associate professors had emphasized career promotion and academic team construction, and professors had valued the recognition of academic contributions and international cooperation. This had provided theoretical support for differentiated incentive strategies. Based on Maslow's Hierarchy of Needs Theory, Demil (2021) drew a research conclusion that teachers at different career stages had different levels of needs, and it was necessary to design incentive strategies hierarchically.

2. Strategies to enhance teacher incentives at Guangxi Agricultural Vocational and Technical University, China.

This study developed a three-dimensional incentive strategy, focusing on "material-spiritual-career development", which closely aligned with the positioning of agricultural vocational undergraduate institutions and facilitated research supplementation and innovation. In the optimization of material incentives, the market-oriented dynamic salary mechanism had solved the problem of salary fairness, incorporated practical achievements into performance accounting, and designed welfare benefits for different professional titles. Sun Maoyuan et al. (2024) proposed improving the salary system by establishing a differentiated salary structure based on the value of the post and performance. The innovation of the spiritual incentive strategy lay in the construction of a progressive system of "democratic participation-honour recognition-cultural identity". The "three-stage policy participation mechanism" had broken through the traditional decision-making model, and the characteristic honorary titles had integrated social value into the honour system. Psychological support and cultural cultivation had also strengthened the sense of professional mission. Adhikari and Shrestha (2023) emphasised the importance of recognising teachers' social contributions to enhance their sense of professional value. The reconstruction of the career development system had achieved breakthroughs in "diversified paths-hierarchical support-efficient cooperation". The "three-dimensional parallel" promotion channel had responded to practical needs, the hierarchical capacity-building platform had followed the law of demand hierarchy, and rewards for cross-disciplinary cooperation had solved problems related to teams and resources. Kooli and Abadli (2022) have proposed suggestions for providing differentiated career support to teachers at various stages of development.

Research Body of Knowledge

The knowledge of this research encompasses the construction of teachers' incentive systems, the adaptive innovation of multidimensional incentive strategies, and the implementation guarantee mechanism. The specific content is shown in Figure 1.

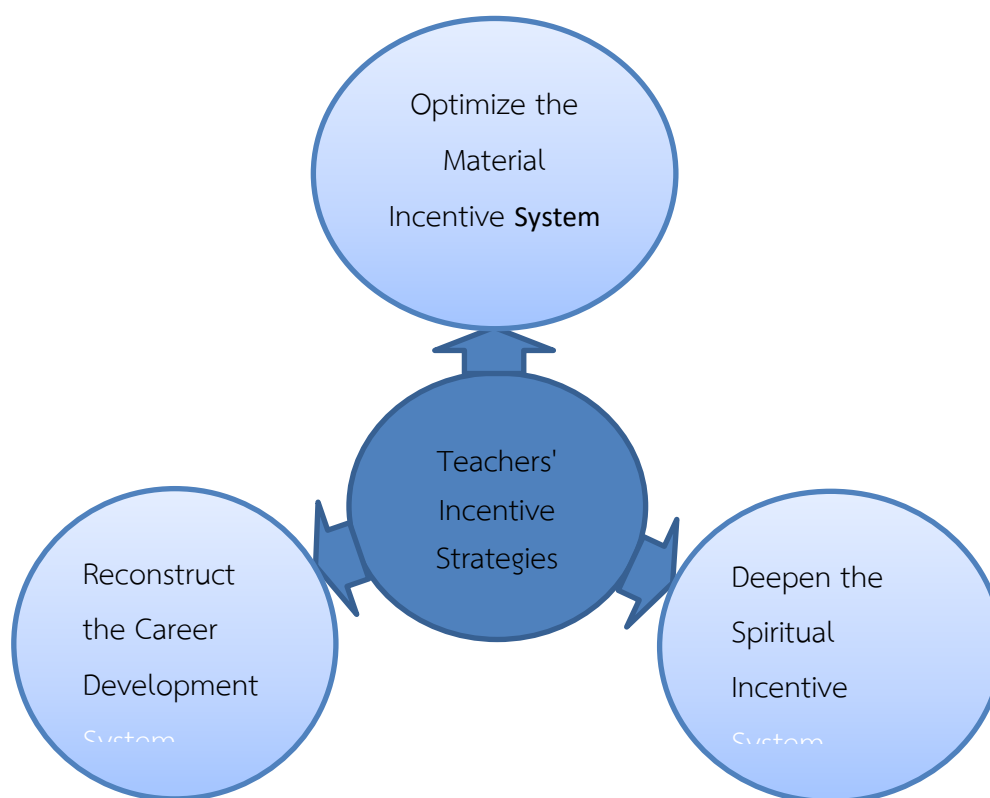

Figure 2 Teacher Incentive Strategies

Research Suggestion

1. Suggestions in practice.

First, the operable strategies were piloted and optimized in practice-oriented departments. Then, the mature strategies were promoted across the university, and complex reforms were launched. Finally, the practical strategies were institutionalized. Targeted measures were taken for groups such as non-staff teachers and young teachers to avoid incentive blind spots (Zhao Ping and Hu Yongmei, 2024). They emphasized increasing the starting salary of young teachers' basic salary to enhance their security. Resources were guaranteed by optimizing internal budgets, aligning with external policies, and jointly establishing school-enterprise funds. The effectiveness of these strategies was improved through monthly review meetings, achievement columns, and differentiated training. It was also mentioned that strategic compensation and human resource development required supporting resources.

2. Suggestions for research.

The sample was expanded to agricultural vocational undergraduate institutions in different regions, and comparisons were made with other types of institutions to improve relevant theories. (Cao Yan, Tang Shanshan and Xun Yuan 2022) had mentioned in their research that there were differences in financial allocation mechanisms and incentive effects

among different types of universities. Focus was placed on special groups, such as "dual-qualified" teachers, to fill research gaps. Digital incentive methods were explored in combination with technological trends. As Sadikin et al. (2023) mentioned, human resource development needs to adapt to the technological needs of the times.

References

- Adhikari, D. R. and Shrestha, P. (2023). Knowledge management initiatives for achieving sustainable development goal 4.7: higher education institutions' stakeholder perspectives. *Journal of Knowledge Management*, 27(4), 1109-1139.
- Cao, Y., Tang, S. S. and Xun, Y. (2022). Research on the impact of incentive mechanism on SSCI research output of university teachers under the background of project system: Based on panel data analysis of 36 "Double First-class" universities from 2014 to 2018. *Journal of East China Normal University (Educational Sciences)*, 40(7), 85-99.
- Chen, C. and Liu, Z. F. (2022). A literature review on the research of university teachers' professional development issues. *Journal of Jilin Radio and TV University*, 2, 124-126.
- Demil, J. (2021). Job satisfaction among educators: Recognizing educators' motivational needs. Master's Thesis. Sonoma State University, Rohnert Park, CA.
- Hu, Y. M. and Yuan, J. (2021). An empirical study on the salary disparity of faculty in China. *Journal of Beijing Normal University (Social Sciences Edition)*, (6), 27-49.
- Kooli, C. and Abadli, R. (2022). Could education quality audit enhance human resources management processes of the higher education institutions? *Vision*, 26(4), 482-490.
- Krejcie, R. and Morgan, D. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607-610.
- Lin, J. J. and Zhang, Y. (2024). Research on the optimization of the training mechanism of innovative and entrepreneurial talents in Chinese universities. *Science-Technology Entrepreneurship Monthly*, 37(9), 26-31.
- Sadikin, A., Nuraeni, L., Mutmainnah, M., Yuniwati, I. and Riyanti, A. (2023). The effect of strategic compensation, HR development and work motivation on vocational high school teacher performance. *Journal on Education*, 5(4), 10793-10800.
- Sun, M. Y., Wang, M. Y. and Song, Z. B. (2024). Research on the optimization of employee incentive strategies in enterprises from the perspective of Two-Factor Theory. *Modern Management*, 14(12), 2981-2985.
- Wang, R. X. and Yao, Y. X. (2020). Research on teacher incentive mechanism in private colleges and universities. *Journal of Innovation and Practice in Teaching Methods*, 3(1), 134-136.

- Zhao, P. and Hu, Y. M. (2024). The status, problems and solutions of the base salary system for faculty in Chinese universities: From the perspectives of security and incentive function. *Journal of East China Normal University (Educational Sciences)*, 42(1), 41-57.
- Zhang, Z. and Zhao, T. (2021). Research on the incentive mechanism of "Double-Creation" - type teachers in universities. *Journal of Innovation and Entrepreneurship Theory Research and Practice*, 12, 4-7

**แนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4
โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
**GUIDELINES FOR DEVELOPING CREATIVE LEARNING FOR STUDENTS
IN THE DIGITAL AGE BASED ON THE FOUR NOBLE TRUTHS
AMONG SCHOOLS IN THE PHACHIRAPIPHAT GROUP
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE**

¹ธิติมา พูลสวัสดิ์ Thitima Poolsawat ²สุทธิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

³วารี โศกเตี้ย Waree Sektia

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: pthitima222@gmail.com

Article Received: November 03, 2025. Revised: March 27, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล 2) เพื่อศึกษาวิธีพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 และ 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการใช้แบบสอบถามประชากรทั้งหมดจำนวน 90 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากที่สุด 2) วิธีพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 ประกอบด้วย (1) ทุกข์ (ตระหนักรู้ปัญหา) เริ่มต้นจากการให้ผู้เรียน ค้นหาปัญหาจริง ในชีวิตหรือสังคม เพื่อใช้เป็นโจทย์ตั้งต้นในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (2) สมุทัย (เข้าใจสาเหตุ) ส่งเสริมการ วิเคราะห์สาเหตุ ของปัญหาอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถวางแผนทางแก้ไขได้ตรงจุด ไม่หลงประเด็น (3) นิโรธ (ปลดปล่อยศักยภาพ) เปิดพื้นที่ให้ ระดมความคิดอย่างอิสระ เพื่อมองหาภาพความสำเร็จและแนวทางแก้ไขที่หลากหลาย ไร้ขีดจำกัด (4) มรรค (กระบวนการปฏิบัติ) ลงมือสร้างนวัตกรรมโดยใช้ เทคโนโลยี การตั้งคำถาม และการปฏิบัติจริง เป็นเครื่องมือหลัก เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและเป็นระบบ และ 3) แนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (1) ทุกข์ (ตระหนักรู้ปัญหา) เริ่มจากการให้นักเรียนเผชิญและยอมรับ ปัญหาการเรียนรู้ที่ขาดความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่มองข้าม แต่หยิบยกมาเป็นโจทย์ตั้งต้นในการพัฒนา (2) สมุทัย (วิเคราะห์สาเหตุ) ค้นหา รากเหง้าของปัญหา ซึ่งมักเกิดจาก การสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง หรือการใช้เทคโนโลยีแบบผิดวัตถุประสงค์ (ใช้สื่อสารแต่ไม่สร้างสรรค์) (3) นิโรธ (ตั้งเป้าหมายสำเร็จ) กำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการ คือการที่นักเรียนสามารถปลดปล่อยศักยภาพ สร้างนวัตกรรมหรือผลงานใหม่ๆ โดยมีเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือตอบโจทย์เป้าหมายอย่าง

ชัดเจน (4) มรรค (กระบวนการลงมือทำ) ใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการตั้งคำถามและการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

คำสำคัญ: การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์, นักเรียน, ยุคดิจิทัล, หลักอริยสัจ 4

Abstract

This research article aimed to: 1) study the current state of creative learning among digital-age students, 2) study methods for developing creative learning among digital-age students based on the Four Noble Truths, and 3) propose guidelines for developing creative learning among digital-age students based on the Four Noble Truths in schools in the Phachiraphiphat group, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This employed a mixed-methods research design using questionnaires administered to all 90 respondents, with data analyzed using percentages, means, standard deviations, and semi-structured interviews with key informants, and data were analyzed using content analysis.

The research findings revealed that: 1) The current state of creative learning among digital-age students, both overall and in each aspect, was at the highest level. 2) Methods for developing creative learning among digital-age students based on the Four Noble Truths included: (1) Suffering (Dukkha - recognizing the problem), starting with students identifying real problems in life or society to use as starting points for creating new things; (2) The origin of suffering (Samudaya - understanding the cause), promoting in-depth analysis of the causes of problems to enable the development of targeted solutions without losing focus; and (3) The cessation of suffering (Nirodha - unleashing potential), providing space for free brainstorming. To look for a picture of success and a variety of solutions, without limits (4) Path (Maggā - Process of action) to create innovation by using technology, questioning and practical application as the main tools to get efficient and systematic results and 3) Creative learning development guidelines for digital age students based on the Four Noble Truths, schools in the Phachiraphiphat group, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province (1) Dukkha (Awareness of the problem) begins with having students confront and accept the learning problems that lack creativity, not overlooking them but bringing them up as the starting point for development (2) Samudaya (Analysis of the cause) finds the root of the problem, which often comes from teaching that focuses on the teacher as the center or the use of technology in the wrong purpose (using it to communicate but not creatively) (3) Nirodha (Setting a goal to achieve) defines the desired result, which is that students can unleash their potential, create new innovations or works, with technology as a tool to clearly answer the goal (4) Maggā (Process of action) uses an active learning approach that emphasizes questioning and practical application to create works that are beneficial to themselves and society in a tangible way.

Keywords: Creative Learning, Students, Digital Age, The Four Noble Truths

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ว่า “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต “การศึกษาตลอดชีวิต” หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต “มาตรฐานการศึกษา” หมายความว่า ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพ ที่พึงประสงค์และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพทางการศึกษา สอดคล้องกับมาตรา 10 การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษา และการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษการศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวงการจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้นโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3, 2553) ในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเฉพาะในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นักเรียนสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้อย่างรวดเร็วและหลากหลายผ่านสื่อดิจิทัล ส่งผลให้รูปแบบการเรียนรู้ในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการเข้าถึงข้อมูลที่ง่ายขึ้น แต่นักเรียนจำนวนไม่น้อยยังคงขาดทักษะการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การเชื่อมโยงความรู้ และการใช้ความรู้ในการแก้ปัญหาอย่างมีจริยธรรมและมีวิจารณญาณ จากรายงานการศึกษาของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) พบว่า ปัญหาที่พบมากในกลุ่มนักเรียนระดับประถมศึกษาในยุคดิจิทัล ได้แก่ การขาดแรงจูงใจในการเรียน ขาดเป้าหมายในการใช้เทคโนโลยี ขาดทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ และมีพฤติกรรมติดเกมหรือติดโซเชียลมีเดีย ทั้งยังมีผลกระทบด้านอารมณ์ สมาธิสั้น และขาดการควบคุมตนเอง ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน

โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นกลุ่มโรงเรียนในเขตชนบทและกึ่งเมือง แม้ว่าโรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จะเริ่มมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต อินเทอร์เน็ต และแพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ต่าง ๆ แต่จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน พบว่า นักเรียนบางส่วนมีแนวโน้มที่จะใช้เทคโนโลยีในทางที่ไม่เกิดประโยชน์ เช่น ใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อความบันเทิงมากกว่าการแสวงหาความรู้ ใช้เวลาในโซเชียลมีเดียอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีการควบคุมตนเอง หรือหลงใหลในการเล่นเกมนอนไลน์จนขาดสมาธิในการเรียน ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนไม่บรรลุผลตามเป้าหมาย นอกจากนี้ ปัญหาที่ตามมาคือ นักเรียนจำนวนไม่น้อยยังคงขาด

เป้าหมายที่ชัดเจนในการเรียนรู้ ขาดการวางแผนชีวิตและอนาคตทางการศึกษา บางคนเรียนเพียงเพื่อให้ผ่านพ้นไปในแต่ละวัน โดยไม่มีแรงจูงใจภายในที่แท้จริง หรือความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองให้เติบโตในระยะยาว ผลที่ตามมาคือ เด็กเหล่านี้ไม่สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในห้องเรียนให้เกิดประโยชน์ในชีวิตจริงไม่สามารถนำข้อมูลที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ไปต่อยอด หรือสร้างคุณค่าใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและบริบทของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ยิ่งไปกว่านั้น พฤติกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนในกลุ่มนี้ยังสะท้อนถึงปัญหาเชิงลึกหลายประการ ได้แก่ การขาดแรงจูงใจในการเรียนขาดความกระตือรือร้นในการค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม นอกจากนี้ยังมีความบกพร่องในทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ เช่น การวิเคราะห์ข้อมูล การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคใหม่ นักเรียนจำนวนมากยังไม่ตระหนักถึงคุณค่าของการเรียนรู้ตลอดชีวิต มองว่าการเรียนรู้เป็นภาระชั่วคราวในห้องเรียน ไม่เห็นความเกี่ยวข้องของการศึกษากับอนาคตของตนเองหรือชุมชน ปัญหาทั้งหมดนี้ไม่ได้เป็นเพียงผลลัพธ์ของพฤติกรรมนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นผลสะท้อนจากปัจจัยแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนที่ยังอาจไม่ตอบโจทย์นักเรียนในยุคปัจจุบันมากพอ ระบบการเรียนการสอนที่เน้นความรู้เชิงวิชาการและการท่องจำมากกว่าการสร้างแรงบันดาลใจหรือกระตุ้นการคิดอย่างอิสระ อาจเป็นอีกหนึ่งเหตุผลที่ทำให้นักเรียนขาดความหมายในการเรียนรู้เพื่อแก้ไขสถานการณ์ดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่โรงเรียน ครู จะต้องออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของนักเรียนและท้าทายให้ผู้เรียนกลายเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง การส่งเสริมให้เกิด “ทักษะชีวิตในโลกยุคดิจิทัล” จึงเป็นสิ่งสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การจัดการเวลาการตั้งเป้าหมายชีวิต รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทันและสร้างสรรค์ นอกจากนี้ ครูควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในการออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง สร้างกิจกรรมที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นเจ้าของการเรียนรู้ และมีโอกาสในการลงมือทำ (วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒนาผล, 2567)

การนำหลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ทุกข์ คือ ปัญหาหรืออุปสรรคที่ผู้เรียนต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นความเบื่อหน่าย ขาดแรงจูงใจ ความเครียดจากการเรียน การไม่เข้าใจเนื้อหา สมุทัย คือ สาเหตุของทุกข์ หมายถึง เงื่อนไขที่ทำให้เกิดปัญหานั้น เช่น การไม่มีเป้าหมายในการเรียน ขาดวินัย ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง หรือใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เหมาะสม นิโรธ คือ การดับทุกข์ หมายถึง ภาวะหรือเป้าหมายที่นักเรียนต้องการไปให้ถึง นั่นคือการแก้ไขปัญหา หรือการกลับมามีแรงจูงใจและความสุขในการเรียนรู้ เช่น การสามารถบริหารเวลาได้ดีขึ้น หรือการเปลี่ยนมุมมองจากการเรียน คือหน้าที่ มาเป็น การเรียนคือโอกาสในการเติบโต จุดหมายปลายทางนี้ไม่เพียงแค่แก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่ยังช่วยให้ความมั่นใจในตนเอง มรรค คือ แนวทางการดับทุกข์ หมายถึง หนทางที่นำไปสู่ความพ้นทุกข์ ในด้านการพัฒนาการเรียนรู้ มรรคเทียบได้กับแผนการเรียนรู้ที่มีเป้าหมายชัดเจน เช่น การฝึกคิดอย่างมีวิจารณญาณ การตั้งเป้าหมาย การใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ การขอความช่วยเหลือจากครูหรือเพื่อน การสะท้อนผลลัพธ์ของตนเองเป็นระยะและการฝึกสติ สมาธิเพื่อเสริมสร้างพลังใจ ช่วยให้นักเรียนเติบโตทั้งด้านสติปัญญาและจิตใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2560) การนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนจึงไม่ใช่เพียงการแก้ไขปัญหาด้านวิชาการเท่านั้น แต่ยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการตระหนักรู้ในตนเองซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้ที่ยั่งยืน นักเรียนที่รู้จักวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ ตั้งเป้าหมายและวางแผน

แนวทางด้วยตนเอง ย่อมจะกลายเป็นผู้เรียนรู้ที่แท้จริง มีความคิดเป็นระบบ มีความรับผิดชอบ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีคุณภาพ

ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในประเด็นที่ต้องการศึกษา ใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ด้านรูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยประยุกต์ใช้หลักอริยสัจ 4 เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเกิด การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ และเป็นผู้เรียนรู้ที่มีคุณภาพ สามารถเติบโตอย่างมีสมดุลทั้งด้านสติปัญญาและคุณธรรม จริยธรรม และการตระหนักรู้ในตนเอง อันจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนในกลุ่มโรงเรียนภาชีระพีพัฒน์ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ครูผู้สอนโรงเรียนประถมศึกษาในกลุ่มโรงเรียนภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 8 โรงเรียน จำนวน 90 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 7 รูป/คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาเอกสารข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 จากวารสาร ตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย 3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 4) นำเสนอร่างเครื่องมือวิจัยเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ 5) นำแบบสอบถามเพื่อการวิจัยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านทักษะ ด้านดิจิทัลตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาและเนื้อหาารายข้อ จากนั้นนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับเนื้อหาที่ต้องการวิจัย (Item-Objective Congruence Index IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.8-1.00 ขึ้นไป และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยาทั้ง 3 ด้านเป็นการ

เก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นใน 4 ด้าน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาวิธีพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มอาชีพพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติที่นิยมใช้ทางสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มอาชีพพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.93 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.30 รายด้าน ทุกด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.92 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.31 ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 และด้านรูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.45 ตามลำดับ ดังในภาพที่ 1

ตารางที่ 1 สภาพปัจจุบันของการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มอาชีพพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

สภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียน ยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มอาชีพพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา	N= 90 คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	μ	σ	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	4.92	0.31	มากที่สุด	1
2. ด้านรูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	4.88	0.45	มากที่สุด	3
3. ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์	4.89	0.44	มากที่สุด	2
ภาพรวม	4.93	0.30	มากที่สุด	

2. วิธีพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มอาชีพพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักอริยสัจ 4 การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักอริยสัจ 4 ผู้บริหารโรงเรียนในกลุ่มอาชีพพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยาการมองเห็นปัญหาในระบบการศึกษาและพฤติกรรมผู้เรียน (ทุกข์), เข้าใจต้นเหตุที่มาของปัญหา (สมุทัย), มุ่งหมายสู่สภาวะการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์และมีประสิทธิภาพ (นิโรธ), และใช้แนวทางการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม คิด วิเคราะห์ และใช้เทคโนโลยีอย่างมีคุณค่า (มรรค) โดยครูเป็นผู้สนับสนุนสำคัญในกระบวนการนี้ 1) ทุกข์ ปัญหาที่พบในการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุคดิจิทัล ครูกำหนดปัญหามีความสับสนจากข้อมูลจำนวนมาก การเรียนรู้แบบเดิมไม่ตอบโจทย์ยุคดิจิทัล ขาดทักษะในการคิดสร้างสรรค์ ระบบการเรียนรู้ยังเน้นตำรา และการท่องจำ นักเรียนไม่รู้

วิธีคิดสร้างสรรค์ และขาดทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 2) สมุทัย สาเหตุของปัญหา ครูส่งเสริมการฝึกสติสัมปชัญญะในการใช้เทคโนโลยี และสมาธิในการเรียนรู้ ตัดยัดกับกรอบความคิดแบบเดิม การเรียนรู้แบบไม่เปิดกว้าง การสอนแบบถ่ายทอดทางเดียวและระบบการเรียนรู้ที่เน้นตำรา ไม่กระตุ้นการคิด 3) นิโรธ การดับทุกข์/สภาวะเป้าหมาย ครูส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์มีศักยภาพผ่านการสร้างผลงานจริงสามารถคิด วิเคราะห์ และสร้างนวัตกรรมได้ก็สามารถสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ 4) มรรค แนวทางการพัฒนา/วิธีการแก้ปัญหา ครูส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างสรรค์ ฝึกสมาธิ และกระบวนการคิดวิเคราะห์ ออกแบบการเรียนรู้แบบ Active Learning ใช้กระบวนการตั้งคำถาม แก้ปัญหา ทดลองจริงสนับสนุนให้นักเรียนคิดอย่างอิสระ และสร้างสรรค์และครูทำหน้าที่เป็นผู้ออกแบบและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

3. แนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1 ด้านเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุคดิจิทัล 1) ครูออกแบบกิจกรรมที่ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ทดลองคิดวิเคราะห์ และสร้างผลงาน เช่น การทำคลิปวิดีโอ ทำ Infographic หรือออกแบบเกมการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ 2) ครูมีการบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Canva, Coding และ AR/VR ในการเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นความสนใจและส่งเสริมนักเรียนสร้างผลงานนวัตกรรม 3) ครูเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนให้เรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา 4) ครูและนักเรียนร่วมออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหา โดยให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ ตั้งคำถาม และออกแบบแนวทางแก้ไขอย่างสร้างสรรค์ 5) ครูใช้กระบวนการ Active Learning ผสานเทคโนโลยี จัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนมีส่วนร่วมสูง เช่น เกมออนไลน์ กระดานเสมือน และการโต้ตอบผ่าน Kahoot หรือ Quizizz

3.2 การพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ในยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 1) ทุกข์ คือ การที่ครูและนักเรียนตระหนักว่าการเรียนรู้ซ้ำซาก ขาดความสร้างสรรค์ นักเรียนไม่เห็นคุณค่า เบื่อหน่าย และสับสนจากการใช้เทคโนโลยี 2) สมุทัย คือ สาเหตุของทุกข์ เช่น การเรียนการสอนแบบเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนคิดสร้างสรรค์ การใช้เทคโนโลยีอย่างขาดสติเน้นเพื่อความบันเทิงมากกว่า การเรียนรู้ และการเรียนที่เน้นท่องจำ 3) นิโรธ คือ เป้าหมายการปลดทุกข์ ให้นักเรียนและครูร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการสร้างและออกแบบนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม 4) มรรค คือ แนวทางปฏิบัติ โดยจัดกิจกรรมให้ลงมือทำจริง บูรณาการเทคโนโลยี เปิดโอกาสเลือกวิธีการเรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมที่เน้นคิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหา ใช้ Active Learning

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ ด้านรูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อการเรียนรู้ ฝึกคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างผลงานอย่างสร้างสรรค์ ครูจัดการเรียนการสอนแบบ Active

Learning และใช้สื่อดิจิทัลหลากหลาย ทำให้นักเรียนสนุกกับการเรียนและเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ อย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของเบญญา พัฒนาพิภพ และนัจฉก มีอุสาห์ (2565) ที่พบว่า องค์ประกอบของกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ในการสร้างสื่อยุคดิจิทัลที่ผู้เรียนจำเป็นต้องรู้ ประกอบด้วย 1) การเปลี่ยนแปลงของกระบวนการสร้างสรรค์สื่อในยุคดิจิทัล 2) วิธีการคิดสร้างสรรค์สื่อในยุคดิจิทัล 3) กระบวนการคิดสร้างสรรค์สื่อในยุคดิจิทัล และ 4) การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างสื่อในยุคดิจิทัล และผลการเปรียบเทียบคะแนนความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้การทดสอบค่า T-test แบบ Dependent samples มีคะแนนเฉลี่ยรวมหลังเรียน (25.59) สูงกว่าก่อนเรียน (13.58) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนที่มีต่อสื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับพึงพอใจมาก ซึ่งจากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า สื่อการเรียนรู้ สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการคิดสร้างสรรค์สื่อได้เป็นอย่างดี และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีระดับความคิดสร้างสรรค์มากขึ้นอีกด้วย โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนวิชาความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานสำคัญในการทำงานด้านสื่อสารมวลชน งานออกแบบ และงานที่เกี่ยวข้องในแขนงต่างๆ โดยมีอภิปรายผลการวิจัยดังนี้

1.1 ด้านเทคโนโลยีการเรียนรู้ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากที่สุด อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมต่างๆ สื่อออนไลน์ และเกมการศึกษา ทำให้นักเรียนมีทักษะการใช้เทคโนโลยี สามารถค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง สร้างสรรค์ผลงาน และเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่อยู่ในระดับมาก เพราะโรงเรียนมีการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ครูผู้สอนใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และสื่อดิจิทัลต่างๆ เป็นเครื่องมือจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการใช้เทคโนโลยี ค้นคว้าหาความรู้ และสร้างสรรค์ผลงานด้วยตนเอง อีกทั้งโรงเรียนยังจัดอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านดิจิทัลให้ครูและนักเรียน ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สนุก ทันท่วงที และตอบโจทย์ความต้องการในยุคศตวรรษที่ 21 ทำให้นักเรียนเกิดทักษะคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และปลอดภัย สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์งาม มัลย์อินทร์ (2565) ที่พบว่า นวัตกรรมการเรียนการสอนยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรมของครูอำเภอบึง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ผู้บริหารและครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการเรียนการสอนยุคดิจิทัลของครู ด้านเนื้อหาอยู่ในระดับมาก

1.2 ด้านรูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะ โรงเรียนมี การจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ครูออกแบบบทเรียนโดยใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลหลากหลายรูปแบบ รวมถึงเกมการศึกษา ทำให้นักเรียนมีความสุขสนุกสนานและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง และที่อยู่ในระดับมาก เพราะโรงเรียนมุ่งเน้นการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ผ่านกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ ครูใช้เทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งเกมการศึกษา ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วม สนุกสนาน และพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของอรอนงค์ ศรีชัยสุวรรณ (2558) ที่พบว่า ผลการใช้ชุดการสอนแบบ

อริยสัจสี่ ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4” ผลการวิจัย คือ 1) ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่ที่สร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ 2) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการ ทดลองสูงกว่าก่อน การทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 3) นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ได้รับการจัด การเรียนรู้โดยใช้ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่ มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการ ทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

1.3 ด้านพฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการ เรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ใน ระดับมากที่สุด เพราะ นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ กล้าคิด กล้าตั้งคำถาม และแสดงความเห็น อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความสนใจในการทดลองและค้นคว้าหาคำตอบด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง นักเรียนยัง สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่าง มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการสร้างสรรค์และพัฒนาตนเองอย่างแท้จริง และ 2 ข้อที่อยู่ในระดับมาก เพราะ โรงเรียนจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ใช้เทคโนโลยีและสื่อ ดิจิทัลหลากหลายรูปแบบ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์อย่างเต็มศักยภาพ นักเรียนมีความ กระตือรือร้น กล้าคิดตั้งคำถาม ทดลองค้นคว้าด้วยตนเอง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตรจริงได้ อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิรติ จันทรลอย ได้วิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาการ จัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสระบุรี เขต 2” ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 2 โดยภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มีระดับความคิดเห็นอยู่ ในระดับมาก เมื่อพิจารณาภาพที่มีปัญหาได้แก่ ด้านการวางแผนการสอน 1) มีเทคนิคและวิธีการสอนที่มุ่ง พัฒนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 1) ผู้เรียนมีส่วนร่วมใน การเรียน การสอน ด้านการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน 1) ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติด้านการวัดและ ประเมินผล 1) มีการประเมินคุณภาพทักษะ ความรู้ ความเข้าใจของนักเรียนแต่ละบุคคลเพื่อนำไปพัฒนาการ เรียนการสอน

2. ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย (1) ทุกข์ (ตระหนักปัญหา) เริ่มต้นจาก การให้ผู้เรียน ค้นหาปัญหาจริง ในชีวิตหรือสังคม เพื่อใช้เป็นโจทย์ตั้งต้นในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (2) สมุทัย (เข้าใจสาเหตุ) ส่งเสริมการ วิเคราะห์สาเหตุ ของปัญหาอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้สามารถวางแผนแนวทางแก้ไขได้ตรงจุด ไม่หลงประเด็น (3) นิโรธ (ปลดปล่อยศักยภาพ) เปิดพื้นที่ให้ ระดมความคิดอย่างอิสระ เพื่อมองหาภาพ ความสำเร็จและแนวทางแก้ไขที่หลากหลาย ไร้ขีดจำกัด (4) มรรค (กระบวนการปฏิบัติ) ลงมือสร้างนวัตกรรม โดยใช้ เทคโนโลยี การตั้งคำถาม และการปฏิบัติจริง เป็นเครื่องมือหลัก เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพและ เป็นระบบ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุทิศ สวัสดิ์ (2564) ที่พบว่า การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้านพุทธิพิสัย ตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ความจำ การสื่อความหมาย การประยุกต์ใช้ การวิเคราะห์แยกแยะ การประเมินค่า และการคิดสร้างสรรค์ และ ผลการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้พุทธิพิสัยตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับสถานศึกษานำไปพัฒนาการเรียนรู้อ แก่นักเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 1) กำหนดปัญหา 2) การตั้งสมมติฐาน 3) การวิเคราะห์ข้อมูล 4) การ

ทดลองและรวบรวมข้อมูล และกระบวนการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ 1) การเรียนรู้จากประสบการณ์ 2) การเรียนรู้ทักษะชีวิต 3) การเรียนรู้ทักษะเทคโนโลยีสารสนเทศ 4) กิจกรรมที่สอนน้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของจันทร์งาม มาลัยอินทร์ (2565) ที่พบว่า นวัตกรรมการเรียนการสอนยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรม (อริยสัจ 4) มีดังนี้ 1) ด้านเนื้อหา ผู้บริหารและครูกำหนดเนื้อหาเรียนรู้ที่เป็นปัญหา (ทุกข์) ให้สอดคล้องกับนวัตกรรมในยุคดิจิทัล (สมุทัย) นำนวัตกรรมมาพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้เข้าใจ (นิโรธ) การเชื่อมโยงเนื้อหาการเรียนรู้ (มรรค) 2) ด้านผู้เรียน ขาดความกระตือรือร้นในการเรียน (ทุกข์) เพราะขาดสิ่งกระตุ้นให้ตื่นตัวและขาดการเสริมแรงทางบวก (สมุทัย) ครูและผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาในบทเรียนและมีความกระตือรือร้นมากขึ้น (นิโรธ) พัฒนากระบวนการเรียน การสอนเสริมนวัตกรรมต่าง ๆ เข้ามาในบทเรียน (มรรค) และ 3) ด้านผู้สอน ครูมีความเข้าใจเนื้อหาบทเรียนที่นำมาสอน (ทุกข์) สถานศึกษาให้การส่งเสริมพัฒนาครูน้อยในเรื่องนวัตกรรม (สมุทัย) ผู้บริหารและครูมีการ พัฒนาทักษะกระบวนการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง (นิโรธ) ครูเข้าใจกระบวนการนวัตกรรมที่นำมาจัดการเรียนการสอน (มรรค) 3. นวัตกรรมการเรียนการสอนยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรม (อริยสัจ 4) ของครู อำเภอกุ้ย จังหวัด พระนครศรีอยุธยา มีดังนี้ 1) ด้านเนื้อหา: ควรกำหนดขอบข่ายนวัตกรรมการเรียนรู้ให้กว้างเพื่อนำมาบูรณาการ เรียนรู้ (ทุกข์) ควรจำแนกองค์ประกอบต่างๆ ของนวัตกรรมที่เลือกมาจัดการเรียนสอน (สมุทัย) ผู้บริหารและครู เข้าใจเนื้อหา องค์ประกอบของนวัตกรรมที่นำมาจัดการเรียนการสอน (นิโรธ) สรุปแนวทางการเรียนรู้นวัตกรรม ให้เข้าใจถ่องแท้ (มรรค) 2) ด้านผู้เรียน ผู้เรียนเข้าใจนวัตกรรมการเรียนรู้เท่าที่ควร (ทุกข์) สร้างบทเรียนการเรียนรู้บนสื่อดิจิทัลเพื่อป้องกันปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียน (สมุทัย) ใช้กระบวนการของอริยสัจกระตุ้นให้ผู้เรียน ปฏิบัติให้บรรลุผลตามแผนที่วางไว้ (นิโรธ) วิเคราะห์นวัตกรรมให้ชัดเจนในการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน (มรรค) และ 3) ด้านผู้สอน (ทุกข์) กำหนดปัญหาที่เกิดขึ้นให้ชัดเจน การแสวงหาสาเหตุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ของปัญหา (สมุทัย) ปฏิบัติการตามแผนงานที่วางไว้จนบรรลุความสำเร็จ (นิโรธ) นำข้อมูลมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบหาแนวทางการเรียนรู้ต่อไป (มรรค)

3. ผลการเสนอแนวทางการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (1) ทุกข์ (ตระหนักปัญหา) เริ่มจากการให้นักเรียนเผชิญและยอมรับ ปัญหาการเรียนรู้ที่ขาดความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่มองข้าม แต่หยิบยกมาเป็นโจทย์ตั้งต้นในการพัฒนา (2) สมุทัย (วิเคราะห์สาเหตุ) ค้นหาสาเหตุของปัญหา ซึ่งมักเกิดจาก การสอนที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง หรือการใช้เทคโนโลยีแบบผิดวัตถุประสงค์ (ใช้สื่อสารแต่ไม่สร้างสรรค์) (3) นิโรธ (ตั้งเป้าหมายสำเร็จ) กำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการ คือการที่นักเรียนสามารถ ปลดปล่อยศักยภาพ สร้างนวัตกรรมหรือผลงานใหม่ๆ โดยมีเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือตอบโจทย์เป้าหมายอย่างชัดเจน (4) มรรค (กระบวนการลงมือทำ) ใช้แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกที่เน้นการตั้งคำถามและการปฏิบัติจริง เพื่อสร้างผลงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปลัดศักดิ์ มหาวิโร (โกศลสุวัฒน์) (2563) ที่พบว่า กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 ผ่าน 5 กระบวนการพัฒนา 1) กระบวนการที่ 1 ทุกข์ (การกำหนดปัญหา) สภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และสาเหตุของความทุกข์ 2) กระบวนการที่ 2 สมุทัย (สาเหตุ) ตั้งสมมติฐาน พัฒนาการด้านการวิเคราะห์ และ กระบวนการค้นหาความทุกข์ กระบวนการที่ 3 นิโรธ (ผล) รวบรวมข้อมูล และวิธีการทดลอง เพื่อ พิสูจน์สมมติฐาน มีการวางแผน การแก้ไขปัญหาคะบวนการที่ 4 มรรค (วิธีการแก้ปัญหา) พัฒนาการวิเคราะห์ตามหลักมรรค จัดหมวดหมู่ข้อมูล แยกประเภทของปัญหา กระบวนการที่ 5 สรุปผล เกิดการเรียนรู้เชิงบูรณาการเข้ากับหลักอริยสัจ 4

องค์ความรู้การวิจัย

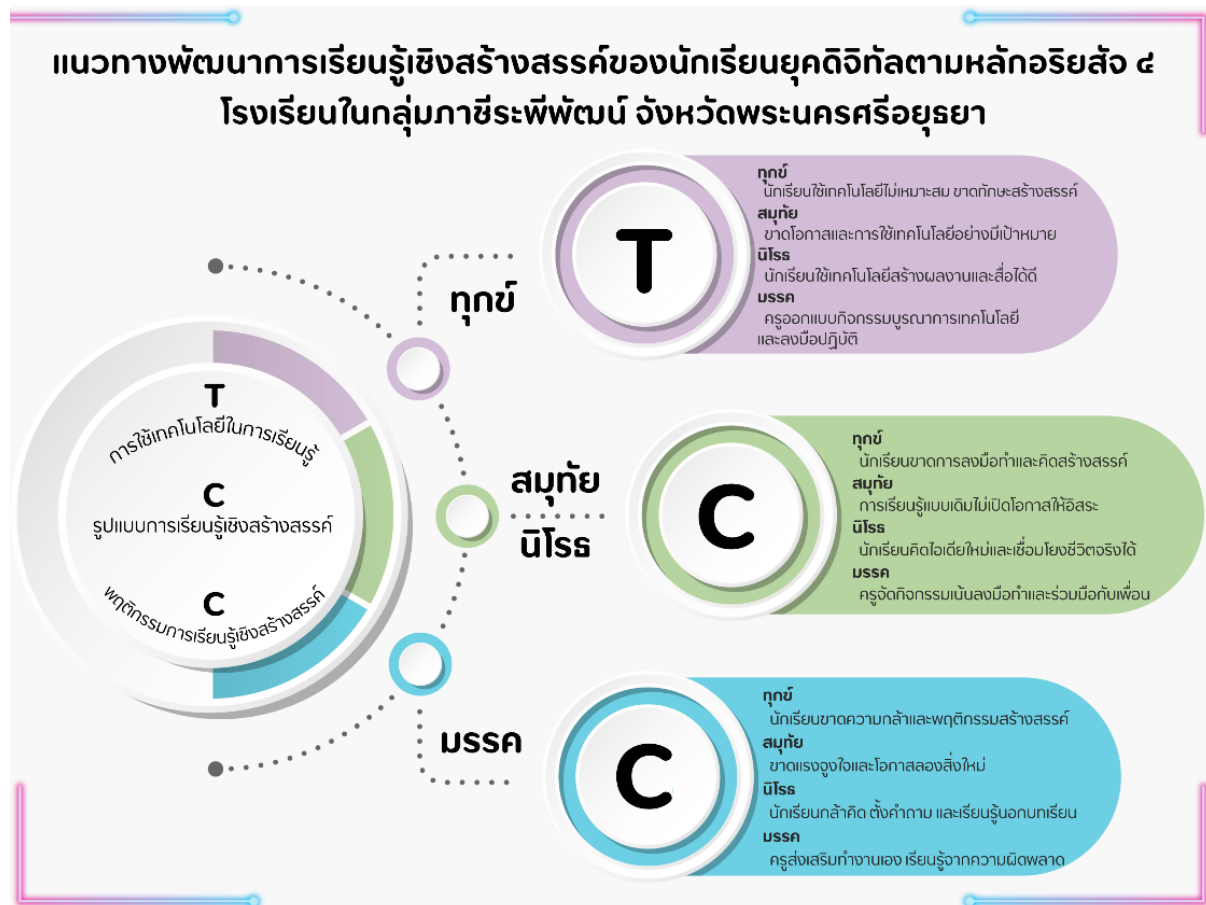
องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัลตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนในกลุ่มภาคีระพีพัฒน์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายความได้ดังนี้

T: การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ (The use of technology in learning) หมายถึง การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เป็นเครื่องมือหรือสื่อกลางในการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถค้นคว้า ทดลอง ผักผ่อน และสร้างผลงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอธิบายผ่านหลักอริยสัจ 4 ดังนี้ 1) ทุกข์: นักเรียนใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เหมาะสม เช่น ใช้เพื่อความบันเทิงเกินไป ติดโซเชียล ชดทักขะการเลือกข้อมูลที่ต้องการ ไม่สามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลในการสร้างสรรค์ผลงานได้จริง เกิดผลเสียต่อการเรียนและทักษะในศตวรรษที่ 21 2) สมุทัย: นักเรียนขาดโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีคุณภาพ ขาดการชี้แนะที่ถูกต้อง การใช้เทคโนโลยีส่วนใหญ่เน้นการรับข้อมูลมากกว่าการสร้างสรรค์ อีกทั้งยังไม่มีเป้าหมายหรือทิศทางในการใช้ ส่งผลให้ไม่เกิดทักษะเชิงสร้างสรรค์ 3) นิโรธ: นักเรียนสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ เช่น การออกแบบสื่อดิจิทัลการผลิตชิ้นงานหรือโครงการ การใช้แอปพลิเคชันเพื่อการเรียนรู้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง เกิดการเรียนรู้ที่ลึกและยั่งยืน 4) มรรค: ครูออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเทคโนโลยี เช่น การเรียนรู้ผ่านโครงการ (Project-based learning) การเรียนรู้แบบห้องเรียนกลับด้าน (Flipped classroom) และการใช้เครื่องมือดิจิทัลในการนำเสนอผลงาน พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการทดลองและการลงมือปฏิบัติจริง

C: รูปแบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative learning models) หมายถึง แนวทางหรือกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิด ลงมือทำ และสร้างสรรค์ผลงานอย่างมีอิสระ โดยเชื่อมโยงกับหลักอริยสัจ 4 ดังนี้ 1) ทุกข์: นักเรียนส่วนมากยังคงอยู่ในระบบการเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นการท่องจำและการสอนแบบบรรยาย ทำให้ขาดโอกาสในการลงมือปฏิบัติจริง ไม่ได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มศักยภาพ 2) สมุทัย: การจัดการเรียนการสอนที่ไม่เปิดพื้นที่ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นหรือแสดงออก ครูเน้นสอนตามตำรา ขาดการบูรณาการกับสถานการณ์จริง และไม่ได้ใช้กระบวนการที่กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ 3) นิโรธ: การปรับเปลี่ยนรูปแบบการเรียนรู้ จะทำให้นักเรียนมีโอกาสคิดไอเดียใหม่ๆ ทดลองเชื่อมโยงความรู้เข้ากับชีวิตประจำวัน เกิดการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์และสามารถสร้างชิ้นงานที่เป็นรูปธรรมได้ 4) มรรค: ครูออกแบบรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือทำ (Learning by doing) การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative learning) และการเรียนรู้จากปัญหา (Problem-based learning) เปิดโอกาสให้นักเรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ ทดลอง ทำงานกับเพื่อน และสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง

C: พฤติกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative learning behaviors) หมายถึง ลักษณะการแสดงออกและพฤติกรรมของนักเรียนที่สะท้อนการคิดสร้างสรรค์ การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการพัฒนาต่อเนื่อง โดยอธิบายผ่านอริยสัจ 4 ได้ดังนี้ 1) ทุกข์: นักเรียนจำนวนหนึ่งไม่กล้าแสดงออกทางความคิด ขาดความมั่นใจ ไม่กล้าลองสิ่งใหม่ๆ และไม่สามารถนำเสนอความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์ได้ 2) สมุทัย: สาเหตุเกิดจากการเรียนรู้ที่จำกัด ขาดแรงจูงใจ ขาดโอกาสในการทดลองหรือทำผิดพลาด ครูยังไม่เปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้ฝึกฝนการคิดริเริ่มและการทำงานด้วยตนเอง 3) นิโรธ: เมื่อนักเรียนได้รับการส่งเสริม จะกล้าแสดงออกมากขึ้น กล้าตั้งคำถามใหม่ๆ หาคำตอบด้วยตนเอง สนใจค้นคว้านอกห้องเรียน และสามารถปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์การเรียนรู้ได้ 4) มรรค: ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและเป็นมิตร ส่งเสริมให้นักเรียนทำงานด้วยตนเอง เรียนรู้จากความผิดพลาด และเห็นคุณค่าในความพยายาม

ของตนเอง รวมทั้งจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ทดลอง ลงมือทำ และสร้างผลงานที่สะท้อนความคิดสร้างสรรค์อย่างแท้จริง ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย TCC Model

ข้อเสนอแนะการวิจัย

- ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - โรงเรียนควรนำข้อมูลสภาพปัจจุบันการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนไปใช้เป็นฐานในการวางแผนพัฒนา กำหนดกิจกรรม และจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน
 - โรงเรียนควรนำวิธีพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ตามหลักอริยสัจ ๔ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ นักเรียนสามารถคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเองอย่างเป็นระบบ
 - โรงเรียนควรนำแนวทางที่ได้จากการวิจัยไปปรับใช้จริงในหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมทั้งเผยแพร่เป็นรูปแบบหรือแนวปฏิบัติที่ดีแก่โรงเรียนในกลุ่มภาชีระพีพัฒน์หรือกลุ่มโรงเรียนอื่น เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาโดยรวม
- ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - ควรมีการขยายการวิจัยไปยังโรงเรียนในพื้นที่อื่น ๆ หรือโรงเรียนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างด้านการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนยุคดิจิทัล การศึกษาใน

หลายบริบทจะทำให้ได้ข้อค้นพบที่หลากหลาย ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ประโยชน์เชิงนโยบายได้กว้างขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะกลุ่มภาชีระพีพัฒน์เท่านั้น

2.2 พัฒนาเครื่องมือวัดผล ควรสร้างเครื่องมือวัดผลที่มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือมากขึ้น เช่น แบบประเมินความคิดสร้างสรรค์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมในยุคดิจิทัล หรือแบบวัดผลสัม

2.3 การพัฒนาครูมือและสื่อการสอน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำคู่มือและสื่อการสอนสำหรับครูเพื่อเป็นแนวทางในการนำหลักอริยสัจ 4 ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- จันทร์งาม มัลลย์อินทร์. (2565). นวัตกรรมการเรียนการสอนยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรมของครูอำเภอยุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เบญญา พัฒนาพิภพ และนัจภัก มีอุสาห. (2565). การพัฒนาสื่อการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดเชิงสร้างสรรค์ในการสร้างสื่อยุคดิจิทัลร่วมกับเทคโนโลยีความเป็นจริงเสริม (AR). วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร, 42(1), 14-15.
- พระครูปลัดศักดิ์ มหาวิโร (โกศลสุวัฒน์). (2563). รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. คุษณินพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2560). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3). (2553). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 127 ตอนที่ 45 ก หน้า 1. (22 กรกฎาคม 2553).
- วิชัย วงษ์ใหญ่ และมารุต พัฒผล. (2567). การเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (Creative Learning). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สุทิศ สวัสดิ์. (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ด้านพุทธพิสัยตามหลักอริยสัจ 4 สำหรับสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. คุษณินพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อรอนงค์ ศรีชัยสุวรรณ. (2558). ผลการใช้ชุดการสอนแบบอริยสัจสี่ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

แนวทางการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟท้องถิ่น
ในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
MARKETING COMMUNICATION STRATEGIES FOR PROMOTING LOCAL COFFEE
SHOP SALES IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

¹วันเพ็ญ ไกรทองสุขไทย Wanpen Kraithongsuk ²พวงแก้ว นุดนาบี Puangkaew Nudnabee

³ศิวาวุธ แสงสวัสดิ์ Siwawut Sangsawasdi ⁴จตุพงศ์ ภูอาวุธ Jathupong Puawut

⁵อรนรินทร์ มีสัจจานนธนกุล Onnarin Meesatjanonthanakul

^{1, 2, 4, 5}วิทยาลัยการอาชีพกาญจนาภิเษกหนองจอก Kanchanaphisek Nong Chok Vocational College, Thailand

³สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา Office of the Vocational Education Commission, Thailand

Corresponding Author E-mail: Siwawut.S@hotmail.com

Article Received: August 18, 2025. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 27, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภคเครื่องดื่มกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และ 2) เพื่อเสนอแนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชาชนผู้บริโภคที่เคยใช้บริการร้านกาแฟท้องถิ่นในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จำนวน 400 คน ได้จากการคำนวณด้วยสูตรของ Cochran ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามออนไลน์จากกลุ่มผู้บริโภคที่เคยใช้บริการร้านกาแฟท้องถิ่น และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ One-Way ANOVA

ผลการวิจัยพบว่า 1) พฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภคเครื่องดื่มกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กลุ่มตัวอย่าง 400 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 26–35 ปี ทำงานเอกชน รายได้ 10,001–20,000 บาท และใช้บริการร้านกาแฟสัปดาห์ละ 2–3 ครั้ง พฤติกรรมผู้บริโภคอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดคือรสชาติ คุณภาพบริการ และราคาที่เหมาะสม รองลงมาคือบรรยากาศ/ความสะดวก และการรับรู้ข้อมูลผ่านโซเชียลมีเดีย (Facebook, TikTok) ผลของการสื่อสารการตลาดต่อการส่งเสริมการขายอยู่ในระดับมากทุกมิติ โดย “ความตั้งใจซื้อ” สูงสุด รองลงมาคือ “การรับรู้แบรนด์” ทั้งนี้ ตัวแปรอายุและรายได้สัมพันธ์กับความภักดีและความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มอายุ 26–35 ปีและรายได้ 10,001–20,000 บาทมีแนวโน้มใช้บริการซ้ำและตอบสนองต่อกิจกรรมส่งเสริมการขายสูงกว่า 2) แนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยแนวทางที่เหมาะสมคือใช้การสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการในลักษณะดิจิทัลเป็นแกน (digital-first IMC) โดยมุ่งช่องทางหลัก Facebook, TikTok และ LINE OA ควบคู่การเชื่อมต่อออฟไลน์-สู่ออนไลน์ ณ จุดขาย ตามกรอบ AIDA เพื่อสร้างการรับรู้ กระตุ้นความสนใจ และปิดการขายด้วย CTA ที่วัดผลได้ (คุปอง/โค้ดส่วนลด) เสริมด้วยการเล่าเรื่องบนฐานอัตลักษณ์อยุธยา การใช้ไมโครอินฟลูเอนเซอร์

และระบบสมาชิก/CRM เพื่อเพิ่มการซื้อซ้ำและความภักดี โดยติดตามผลด้วยตัวชี้วัด Reach, Engagement, Conversion และอัตราซื้อซ้ำ พร้อมทำ A/B testing เพื่อปรับกลยุทธ์อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: การสื่อสารการตลาด, การส่งเสริมการขาย, ร้านกาแฟท้องถิ่น

Abstract

This research article aimed: (1) to examine consumer behavior and coffee consumption trends in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, and (2) to propose appropriate marketing communication strategies for promoting sales of local coffee shops. The sample comprised 400 consumers who had previously patronized local coffee shops in Phra Nakhon Si Ayutthaya District. The sample size was determined using Cochran's formula at a 95% confidence level with a $\pm 5\%$ margin of error. Data were collected via an online questionnaire and analyzed using descriptive statistics (frequency, percentage, mean, standard deviation) and One-Way ANOVA.

The research results found that: 1) Findings indicate that most respondents were female, aged 26–35, employed in the private sector, with monthly income of THB 10,001–20,000, and visited coffee shops two to three times per week. Overall consumer behavior was at a high level. The most influential determinants of store choice were taste, service quality, and reasonable price, followed by ambience/cleanliness/convenience and information obtained through social media (Facebook, TikTok). The effects of marketing communication on sales promotion were high across all dimensions, with purchase intention ranking highest, followed by brand awareness. Demographic variables—age and income—were significantly associated with loyalty and purchase intention at the .05 level; notably, consumers aged 26–35 with income of THB 10,001–20,000 showed greater repeat patronage and responsiveness to promotions. 2) Based on these results, a digital-first integrated marketing communication (IMC) approach is recommended, emphasizing Facebook, TikTok, and LINE Official Account, coupled with offline-to-online (O2O) linkage at point of sale and AIDA-guided message design to build awareness, stimulate interest, create desire, and drive action via measurable calls-to-action (e.g., digital coupons/discount codes). Supporting tactics include local-identity storytelling, collaboration with local micro-influencers, and a tiered membership/CRM system. Performance should be monitored using Reach, Engagement, Conversion, and Repeat Rate, with continuous A/B testing to optimize strategy.

Keywords: Marketing Communication, Sales Promotion, Local Coffee Shops

บทนำ

ปัจจุบันพฤติกรรมผู้บริโภคได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ จากเดิมที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับสินค้าหรือบริการที่ตอบสนองด้านประโยชน์ใช้สอย กลายเป็นว่าผู้บริโภคเริ่มให้ความสำคัญกับ “ประสบการณ์” และ “อัตลักษณ์ของแบรนด์” มากขึ้น โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่มที่มีการแข่งขันสูง เช่น ธุรกิจร้านอาหาร ร้านกาแฟไม่ใช่เพียงสถานที่สำหรับการบริโภคกาแฟเท่านั้น แต่ได้พัฒนาไปเป็น “พื้นที่สร้างประสบการณ์” (experience-based space) ซึ่งมีบทบาทในการตอบสนองทั้งด้านรสนิยม การพักผ่อน การทำงาน และการแสดงออกถึงตัวตนของผู้บริโภคในยุคดิจิทัล (Smith and Milligan, 2020)

ประเทศไทยในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีจำนวนร้านอาหารเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในเมืองท่องเที่ยว เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ภูเก็ต และพระนครศรีอยุธยา ที่นักท่องเที่ยวจำนวนมากแสวงหาร้านอาหารที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว สะท้อนความเป็นท้องถิ่น (local identity) พร้อมทั้งสามารถใช้เป็นจุดถ่ายภาพ แชร์ประสบการณ์ผ่านโซเชียลมีเดียได้อย่างมีเรื่องราว (storytelling) ทั้งนี้มีงานศึกษาของวารสาร Thai Journal of Marketing พบว่า การออกแบบประสบการณ์ผ่านบรรยากาศร้านอาหารและการสื่อสารการตลาดที่สร้างสรรค์ ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อและการกลับมาใช้บริการซ้ำของลูกค้าในอัตราสูง (กมลทิพย์ เจริญกิจ, 2565)

ในมุมมองพื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลกทางวัฒนธรรมมีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอย่างมากโดยในปี พ.ศ. 2566 มีนักท่องเที่ยวรวมทั้งชาวไทยและต่างชาติเดินทางเข้ามามากกว่า 5 ล้านคน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2566) และพบว่า ร้านอาหารท้องถิ่นได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นเพื่อรองรับความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการประสบการณ์แบบผสมผสานระหว่างความร่วมสมัยกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เช่น ร้านอาหารในบ้านเรือนไทย ริมน้ำ วัด หรือพื้นที่อนุรักษ์ อย่างไรก็ตาม การเติบโตของจำนวนร้านอาหารก็มาพร้อมกับการแข่งขันที่รุนแรง ทั้งจากแบรนด์แฟรนไชส์ระดับชาติ เช่น Café Amazon, Starbucks, True Coffee รวมถึงแบรนด์ท้องถิ่นที่มีทุนและกลยุทธ์ทางการตลาดเข้มแข็ง

ร้านอาหารท้องถิ่นขนาดเล็กจำนวนมากแม้มีจุดแข็งด้านความคิดสร้างสรรค์อัตลักษณ์ของร้านและวัตถุดิบท้องถิ่น แต่กลับประสบปัญหาในการสื่อสารกับกลุ่มลูกค้าอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการสื่อสารการตลาดอย่างเป็นระบบ เช่น ไม่สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายชัดเจน ไม่สามารถเลือกช่องทางการสื่อสารให้เหมาะสมกับพฤติกรรมของลูกค้า หรือไม่สามารถสร้างจุดขายที่แตกต่าง (USP: Unique Selling Proposition) ได้อย่างชัดเจน ทำให้สูญเสียโอกาสทางการตลาดและไม่สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว (ณัฐวุฒิ พงศ์สิริวัฒน์, 2565)

จากงานวิจัยของวิรัช อรรถเวชกุล (2564) ที่ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของร้านอาหารขนาดเล็กในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ร้านอาหารที่ใช้เครื่องมือการสื่อสารหลากหลาย เช่น การใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Facebook, Instagram, TikTok) ร่วมกับการจัดกิจกรรมในร้าน การสร้างเรื่องราวของแบรนด์ผ่านคลิปวิดีโอ หรือการนำเสนอเมนูเฉพาะที่มีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จะสามารถเพิ่มการรับรู้และสร้างความผูกพันกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication: IMC) ซึ่งพัฒนาโดย Belch and Belch (2021) ได้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้ประกอบการยุคใหม่สามารถนำมาใช้ในการวางแผนการตลาด โดยแนวคิดนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ เช่น การโฆษณา (Advertising) การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) การสื่อสารผ่านสื่อสังคม

(Social Media Marketing) การตลาดเชิงประสบการณ์ (Experiential Marketing) การตลาดแบบปากต่อปาก (Word of Mouth)

แนวคิดดังกล่าวได้รับการยืนยันจากงานวิจัยของพรณี สุวรรณภักดี (2562) ที่ศึกษาธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดชลบุรี โดยพบว่า การใช้กลยุทธ์การตลาดผ่านผู้มีอิทธิพลทางความคิด (Influencer Marketing) และการสร้างภาพลักษณ์เชิงอารมณ์ (Emotional Branding) สามารถเพิ่มยอดขายในช่วงฤดูการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจนแม้จะมีองค์ความรู้ด้านการตลาดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจร้านกาแฟจำนวนมากในพื้นที่อื่นๆ แต่กลับพบว่างานวิจัยเชิงลึกที่ศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภค ประสบการณ์การใช้บริการร้านกาแฟ และแนวทางการสื่อสารการตลาดเฉพาะในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอยู่อย่างจำกัด การวางแผนทางที่สามารถตอบโจทย์ทั้งมิติของความเป็นท้องถิ่น มิติด้านพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ และการออกแบบการสื่อสารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ การศึกษาโดยสมพร สัมฤทธิ์ (2562) ที่ทำวิจัยเรื่อง “พฤติกรรมผู้บริโภคกับประสบการณ์การบริโภคในร้านกาแฟ พบว่า ลูกค้าในปัจจุบันให้ความสำคัญกับประสบการณ์แบบองค์รวม เช่น การตกแต่งร้าน การบริการ เพลง บรรยากาศ การถ่ายภาพ และการแชร์ประสบการณ์ผ่านสื่อออนไลน์ มากกว่าปัจจัยด้านราคาหรือปริมาณสินค้าเพียงอย่างเดียว สิ่งนี้สะท้อนว่า ร้านกาแฟที่สามารถสื่อสารเรื่องราวของแบรนด์ตนเองได้อย่างสร้างสรรค์ย่อมได้เปรียบในด้านจิตวิทยาผู้บริโภค

อีกทั้งงานของวรรณภา แก้วอินทร์ (2565) ที่ศึกษาการพัฒนาทักษะการสื่อสารการตลาดของผู้ประกอบการในธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม พบว่า ผู้ประกอบการรายย่อยในต่างจังหวัดมักขาดทักษะในการใช้ช่องทางดิจิทัล ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าใหม่ๆ ที่อยู่ในโลกออนไลน์ และขาดการประเมินผลตอบรับจากการสื่อสารที่เกิดขึ้นจริง และเมื่อพิจารณาถึงโอกาสทางเศรษฐกิจของธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควบคู่กับปัญหาด้านการวางกลยุทธ์การสื่อสารการตลาดที่ยังไม่ชัดเจน

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการดำเนินการศึกษาเรื่องแนวทางการสื่อสารการตลาดเพื่อส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมุ่งหวังจะพัฒนาแนวทางการตลาดเชิงกลยุทธ์ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อยกระดับศักยภาพทางการสื่อสารของผู้ประกอบการรายย่อยให้สามารถแข่งขันกับแบรนด์ขนาดใหญ่ได้ และผลการศึกษาจะช่วยให้ช่วยสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์เชิงวิชาการสำหรับผู้ศึกษาด้านการตลาด และยังสามารถประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติกับผู้ประกอบการร้านกาแฟในพื้นที่จริง อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นผ่านการส่งเสริมธุรกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) ซึ่งรัฐบาลไทยให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภคเครื่องดื่มกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อเสนอแนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1) ประชากร คือ ผู้บริโภคที่เคยใช้บริการร้านกาแฟท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา 2) กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างเนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ไม่มีการบันทึกจำนวนผู้บริโภคที่ใช้บริการร้านกาแฟท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงได้ใช้วิธีการคำนวณใช้สูตร W.G. Cochran (1953) ระดับความเชื่อมั่น 95% ที่ความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ จึงได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 385 คน เพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ผลการวิจัย ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูล จำนวน 400 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภคเครื่องดื่มกาแฟในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ส่วนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา ความถี่ในการใช้บริการร้านกาแฟ แหล่งที่อยู่/ภูมิลำเนา ส่วนที่ 2 แบบสอบถามพฤติกรรมผู้บริโภค โดยพัฒนาขึ้นตามแนวความคิดของ จากทฤษฎีของ Philip Kotler ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ความถี่ในการบริโภคและลักษณะการใช้บริการ 2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการ 3) ลักษณะร้านที่ชอบ 4) ช่องทางการรับรู้ข้อมูล จำนวนทั้งหมด 10 ข้อ มีลักษณะการตอบมาตรวัดลิเคิร์ต (Likert scale) 5 ระดับ 5 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด 4 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับมาก 3 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง 2 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อย 1 หมายถึง มีความพึงพอใจในระดับน้อยที่สุด ส่วนที่ 3 แบบสอบถามการส่งเสริมการขาย โดยพัฒนาตามแนวคิดของ Keller (2009), Ajzen (1991) Dick and Basu (1994), Hollebeek (2011) มาสังเคราะห์ และแบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้แบรนด์ 2) ความตั้งใจซื้อ 3) ความภักดีต่อร้าน 4) การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของร้าน จำนวนทั้งหมด 8 ข้อ ลักษณะการตอบมาตรวัดลิเคิร์ต (Likert scale) 5 ระดับ นำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อพิจารณาตรวจสอบความถูกต้อง ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ความเหมาะสมของสำนวนภาษา การใช้ถ้อยคำ โดยให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้เป็นค่าดัชนี คือ IOC (Item Objective Congruence : IOC) และนำแบบสอบถามฉบับร่างให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน หลังจากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา จะนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยหาเป็นรายข้อ เพื่อหาคุณภาพของแบบสอบถามโดยเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาค่าดัชนี พิจารณาจากข้อคำถามที่มีค่า IOC - 0.05 ถือว่ามีความตรงตามเนื้อหา เหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการวิจัย ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC - 0.50 จะต้องนำไปปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ หลังจากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงไปทดลองใช้แบบสอบถาม (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่าง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลในเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2568 โดยเก็บรวบรวมข้อมูลรูปแบบออนไลน์ผ่านระบบ Google Forms

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ทางสถิติแบบ One-Way-ANOVA

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภคเครื่องดื่มกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและผลของการสื่อสารการตลาดต่อการส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟท้องถิ่นในอำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลัก จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 400 คน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 26–35 ปี ประกอบอาชีพพนักงานเอกชน และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001–20,000 บาท ใช้บริการร้านกาแฟในความถี่เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2–3 ครั้ง และด้านพฤติกรรมผู้บริโภค พบว่าผู้บริโภคมีพฤติกรรมการบริโภคในระดับมากในทุกด้าน โดยเฉพาะด้าน “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการ” เช่น รสชาติ คุณภาพบริการ และราคาที่เหมาะสม มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือด้าน “ลักษณะร้านที่ชอบ” และ “ช่องทางการรับรู้ข้อมูล” ซึ่งผู้บริโภคให้ความสำคัญกับบรรยากาศของร้าน ความสะอาด ความสะดวกในการเดินทาง และการรับรู้ข้อมูลผ่านช่องทางโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะ Facebook และ TikTok และในด้านผลของการสื่อสารการตลาดต่อการส่งเสริมการขาย ซึ่งเป็นตัวแปรตามของการวิจัย พบว่าอยู่ในระดับมากในทุกองค์ประกอบ โดยเฉพาะ “ความตั้งใจซื้อ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ “การรับรู้แบรนด์” แสดงให้เห็นว่าผู้บริโภคมีความเต็มใจในการกลับมาใช้บริการร้านเดิม และแนะนำร้านให้แก่ผู้อื่น ในขณะที่ด้าน “ความภักดีต่อร้าน” และ “การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของร้าน” ก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน และจากการวิเคราะห์เพิ่มเติมยังพบว่า ตัวแปรด้านประชากรศาสตร์บางกลุ่ม เช่น อายุ และรายได้ เฉลี่ย มีความสัมพันธ์กับความภักดีต่อร้านและความตั้งใจซื้ออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในระดับ .05 โดยเฉพาะกลุ่มอายุ 26–35 ปี และกลุ่มที่มีรายได้ 10,001–20,000 บาท มีแนวโน้มใช้บริการซ้ำ และตอบสนองต่อกิจกรรมส่งเสริมการขายมากกว่ากลุ่มอื่น

ตารางที่ 1 จำนวนร้อยละของข้อมูลเบื้องต้น

สภาพทั่วไป	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1) ชาย	150	62.5
2) หญิง	250	37.5
รวม	400	100.00
2. ช่วงอายุ		
1) 18 – 25 ปี	112	28.0
2) 26 – 35 ปี	156	39.0
3) 36 – 45 ปี	78	19.5
4) มากกว่า 46 ปี	54	13.5
รวม	400	100.00
3. อาชีพ		
1) พนักงานบริษัทเอกชน	182	45.5
2) นักศึกษา	88	22.0
3) ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	52	13.0

สภาพทั่วไป	ผู้บริหาร	
	จำนวน	ร้อยละ
4)เจ้าของธุรกิจ/ผู้ประกอบการ	48	12.0
5)อื่นๆ	30	7.5
รวม	400	100.00
4. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
1) ต่ำกว่า 10,000 บาท	102	25.5
2) 10,001-20,000บาท	167	41.7
3) 20,001-30,000บาท	86	21.5
4) มากกว่า 30,000 บาท	45	11.3
รวม	400	100.00
5. ระดับการศึกษา		
1) มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	78	19.5
2) อนุปริญญา/ปวส.	52	13.0
3) ปริญญาตรี	227	56.8
4) ปริญญาโทหรือสูงกว่า	43	10.8
รวม	400	100
6. ความถี่ในการใช้บริการ		
1) ทุกวัน	58	14.5
2) สัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง	194	48.5
3) สัปดาห์ละ 1 ครั้ง	116	29.0
4) เดือนละครั้งหรือน้อยกว่า	32	8.0
รวม	400	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 250 คน คิดเป็นร้อยละ 62.5 ขณะที่เพศชายมีจำนวน 150 คน คิดเป็นร้อยละ 37.5 กลุ่มอายุที่มีสัดส่วนมากที่สุดคือกลุ่มอายุ 26-35 ปี จำนวน 156 คน คิดเป็นร้อยละ 39.0 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 18-25 ปี จำนวน 112 คน คิดเป็นร้อยละ 28.0 ด้านอาชีพส่วนใหญ่เป็นพนักงานบริษัทเอกชน จำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 รองลงมาคือนักศึกษา จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 22.0 กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,001-20,000 บาท มีจำนวนมากที่สุด คือ 167 คน คิดเป็นร้อยละ 41.7 รองลงมาคือกลุ่มรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 102 คน คิดเป็นร้อยละ 25.5 ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน 227 คน คิดเป็นร้อยละ 56.8 รองลงมาคือระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 19.5 ส่วนใหญ่ใช้บริการร้านกาแฟสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 48.5 รองลงมาคือสัปดาห์ละ 1 ครั้ง จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0

ตารางที่ 2 พฤติกรรมผู้บริโภค

ด้าน	ค่าเฉลี่ยรวม	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
1. ความถี่และลักษณะการใช้บริการ	4.28	0.64	มาก
2. ปัจจัยที่มีอิทธิพล	4.45	0.62	มาก
3. ลักษณะร้านที่ชอบ	4.43	0.58	มาก
4. ช่องทางการรับรู้ข้อมูล	4.28	0.67	มาก
ภาพรวม	4.36	0.63	มาก

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค พบว่า โดยรวมผู้บริโภคมีพฤติกรรมอยู่ในระดับ “มาก” ทุกด้าน โดยเฉพาะด้าน “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการ” มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.45 แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยด้านรสชาติ บริการ และราคามีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจของผู้บริโภคในการเลือกใช้บริการ ร้านกาแฟท้องถิ่น รองลงมาคือ ด้าน “ลักษณะร้านที่ชอบ” ซึ่งผู้บริโภคให้ความสำคัญกับบรรยากาศและความสะดวกของสถานที่ตั้งร้าน ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.43 ขณะที่ด้าน “ความถี่และลักษณะการใช้บริการ” และ “ช่องทางการรับรู้ข้อมูล” มีค่าเฉลี่ยเท่ากันที่ 4.28 สะท้อนว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ใช้บริการร้านกาแฟเป็นประจำ (2-3 ครั้งต่อสัปดาห์) และมีแนวโน้มรับรู้ข้อมูลร้านผ่านโซเชียลมีเดีย โดยเฉพาะ Facebook และ TikTok รวมถึงอิทธิพลจากรีวิวและการแชร์ของเพื่อนในสื่อสังคมออนไลน์

ตารางที่ 3 การส่งเสริมการขาย

ด้าน	ค่าเฉลี่ยรวม	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับความคิดเห็น
1. การรับรู้แบรนด์	4.39	0.63	มาก
2. ความตั้งใจซื้อ	4.41	0.60	มาก
3. ความภักดีต่อร้าน	4.31	0.66	มาก
4. การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมร้าน	4.09	0.75	มาก
ภาพรวม	4.30	0.66	มาก

จากตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการส่งเสริมการขาย พบว่าโดยการส่งเสริมการขายอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเฉพาะด้าน ความตั้งใจซื้อมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 4.41 รองลงมาคือ ด้านการรับรู้แบรนด์ 4.39 นอกจากนี้ยังพบว่า ด้าน “ความภักดีต่อร้าน” และ “การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของร้าน” ก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยผู้บริโภคมีแนวโน้มติดตามร้านผ่านช่องทางออนไลน์ และเข้าร่วมกิจกรรมหรือรีวิวร้านอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อนถึงประสิทธิผลของกลยุทธ์สื่อสารที่เหมาะสมและสามารถส่งเสริมการขายได้จริงในบริบทของธุรกิจท้องถิ่น

2. แนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับร้านกาแฟท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาควรยึดหลักการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการโดยวาง “ดิจิทัลเป็นแกน” (digital-first IMC) เพื่อให้สารสื่อสารมีเอกภาพ ครอบคลุมเส้นทางผู้บริโภค และตรวจวัดผลได้อย่างเป็นระบบ สอดคล้องกับผลวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มเป้าหมายหลักคือผู้บริโภคอายุ 26-35 ปี รายได้ 10,001-20,000 บาท ซึ่งใช้บริการบ่อยและตอบสนองต่อกิจกรรมส่งเสริมการขายสูง แพลตฟอร์มหลักจึงควรเป็น Facebook, TikTok และ LINE Official Account

(LINE OA) โดยกำหนด Facebook/LINE OA เป็นศูนย์กลางความสัมพันธ์ลูกค้า (CRM hub) สำหรับการสื่อสารเชิงลึก การสะสมสิทธิประโยชน์ และการปิดการขาย ส่วน TikTok ใช้เพื่อขยายการเข้าถึงด้วยคอนเทนต์วิดีโอสั้นที่มีอัตรามีส่วนร่วมสูง และการออกแบบควรวีดิโอ AIDA อย่างเป็นขั้นตอน ได้แก่ (1) สร้างการรับรู้ (Attention) ด้วยภาพและวิดีโอที่สะท้อนอัตลักษณ์อยุธยา เช่น เรื่องราววัตถุดิบท้องถิ่น บาร์สต้า และบรรยากาศเมืองเก่า (2) กระตุ้นความสนใจ (Interest) ผ่าน storytelling เบื้องหลังการผลิตและมาตรฐานคุณภาพ (3) เร่งเร้าความต้องการ (Desire) ด้วยเมนูชิคเก้นเจอร์ตามฤดูกาลหรือชุดจับคู่เมนู พร้อมคุณค่าเชิงประสบการณ์สำหรับสมาชิก และ (4) ปิดการขาย (Action) ด้วยคำกระตุ้นการตัดสินใจที่ตรงจุดได้ เช่น คุกกี้ดิจิทัลหรือโค้ดส่วนลดบน LINE OA รวมทั้งการเชื่อมต่อออฟไลน์-ออนไลน์ (O2O) ผ่าน QR ณ จุดขาย เพื่อลดแรงเสียดทานก่อนตัดสินใจซื้อ และเพื่อสร้างความแตกต่างเชิงกลยุทธ์ ควรพัฒนา “อัตลักษณ์ท้องถิ่น” ในทุกองค์ประกอบแบรนด์ ได้แก่ ชื่อเมนู บรรจุภัณฑ์ การตกแต่งร้าน และภาษาแบรนด์ (tone of voice) ให้เชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของอยุธยา แนวทางนี้ช่วยเพิ่มทุนสัญลักษณ์และความผูกพันทางอารมณ์กับลูกค้า ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคที่ให้ความสำคัญกับบรรยากาศ ความสะอาด และประสบการณ์ภายในร้าน นอกจากนี้ ควรจัดระบบสมาชิก/CRM แบบแบ่งชั้นสิทธิ (tiered loyalty) เพื่อเพิ่มอัตราซื้อซ้ำและมูลค่าตลอดอายุความสัมพันธ์ลูกค้า (CLV) ขึ้นพื้นฐานมอบคะแนน/ส่วนลดและสิทธิในวันเกิด ส่วนชั้นพรีเมียมให้ประสบการณ์เฉพาะ เช่น ทดลองเมนูใหม่ เวิร์กช็อปขนาดเล็ก หรือสิทธิจองที่นั่งช่วงพีค พร้อมสื่อสารแบบเฉพาะบุคคล (personalization) ผ่าน LINE OA และอีเมลตามพฤติกรรมซื้อจริง

สุดท้าย ควรกำหนดตัวชี้วัดหลักครอบคลุมตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ได้แก่ Reach/Impressions, Engagement Rate, Click-Through Rate, Conversion Rate, อัตราซื้อซ้ำ (Repeat Rate) และมูลค่าคำสั่งซื้อเฉลี่ย (AOV) ควบคู่การทดสอบ A/B กับองค์ประกอบสำคัญ (หัวข้อโพสต์ โทนภาพ รูปแบบข้อเสนอ เวลาโพสต์ และช่องทางปิดการขาย) และใช้วงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) ปรับยุทธศาสตร์อย่างต่อเนื่องภายใต้ธรรมาภิบาลข้อมูลและการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของลูกค้า เพื่อยกระดับการรับรู้แบรนด์ การทดลองซื้อ และความยั่งยืนของธุรกิจร้านกาแฟท้องถิ่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคและแนวโน้มการบริโภคเครื่องดื่มกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการบริโภคกาแฟของกลุ่มตัวอย่างในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความถี่ในการบริโภคเฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง โดยมีปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการตัดสินใจเลือกร้าน ได้แก่ รสชาติของเครื่องดื่ม บรรยากาศภายในร้าน และคุณภาพของการบริการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะการบริโภคที่มีความซับซ้อนและเน้นมิติทางอารมณ์มากกว่ามิติพื้นฐานทางกายภาพ สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Keller (2016) ซึ่งอธิบายว่าผู้บริโภคยุคใหม่ให้ความสำคัญกับการรับรู้คุณค่า (Perceived Value) ซึ่งไม่เพียงแต่เกิดจากคุณภาพผลิตภัณฑ์ แต่ยังรวมถึงการบริการ ความพึงพอใจจากประสบการณ์โดยรวม (Total Customer Experience) และความสัมพันธ์เชิงอารมณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างผู้บริโภคกับแบรนด์อีกด้วย นอกจากนี้ การที่กลุ่มอายุ 26-35 ปี เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมบริโภคกาแฟสูงที่สุด ยังสอดคล้องกับรายงานของ SCB EIC (2563) ซึ่งชี้ว่า กลุ่มผู้บริโภควัย 25-40 ปี เป็นกลุ่มกำลังซื้อหลักของตลาดกาแฟไทย โดยมีแนวโน้มบริโภคเครื่องดื่มประเภทกาแฟในรูปแบบที่สะท้อนตัวตน เช่น การเลือกซื้อจาก

ร้านที่มีบรรยากาศเฉพาะตัว หรือมีสไตล์การตกแต่งที่ “ถ่ายรูปขึ้น” เพื่อแชร์ลงบนโซเชียลมีเดีย และในด้านช่องทางการรับรู้ข้อมูล ผู้บริโภคส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากแพลตฟอร์ม Social Media โดยเฉพาะ Facebook และ TikTok ซึ่งเป็นการเปลี่ยนผ่านจากการตลาดแบบเดิมไปสู่การตลาดดิจิทัลแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive Marketing) โดยมีผู้บริโภคเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ Kaplan and Haenlein (2010) ได้อธิบายว่า Social Media ไม่เพียงแต่เป็นช่องทางการสื่อสารเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นที่ให้ผู้บริโภคได้มีส่วนร่วม สร้างเนื้อหา และขยายอิทธิพลของแบรนด์ผ่านกระบวนการบอกต่อ

ผลการวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า ธุรกิจร้านกาแฟท้องถิ่นจำเป็นต้องเข้าใจและตอบสนองต่อพฤติกรรมผู้บริโภคในมิติใหม่ โดยเน้นประสบการณ์ การสื่อสารแบบ 2 ทาง และการใช้สื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในการเข้าถึงและสร้างความผูกพันกับลูกค้า

2. ผลการเสนอแนะทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผลการวิเคราะห์จากแบบสอบถามแสดงให้เห็นว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในระดับมาก ต่อองค์ประกอบของการสื่อสารการตลาดทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้แบรนด์ (Brand Awareness) 2) ความตั้งใจซื้อ (Purchase Intention) 3) ความภักดีต่อร้าน (Brand Loyalty) 4) การมีส่วนร่วมกับกิจกรรมของร้าน (Engagement) โดยเฉพาะในด้านความตั้งใจซื้อ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมีบทบาทสำคัญในการกระตุ้นพฤติกรรมซื้อในเชิงจิตวิทยา ซึ่งสะท้อนโมเดล AIDA (Attention – Interest – Desire – Action) ที่กล่าวถึงกระบวนการทางจิตของผู้บริโภคในการรับสารทางการตลาด ตั้งแต่การรับรู้ ไปสู่ความสนใจ ความต้องการ และการลงมือซื้อจริง สอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler and Armstrong (2018) กล่าวว่า ร้านกาแฟท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จในการใช้ Social Media พบว่าสามารถสร้างการรับรู้แบรนด์ในวงกว้างด้วยต้นทุนที่ต่ำและยังสามารถสร้างความใกล้ชิดกับลูกค้าได้มากกว่าร้านขนาดใหญ่ การสื่อสารที่มีลักษณะจริงใจ ถ่ายทอดเรื่องราวของร้าน หรือแสดงเบื้องหลังการชงกาแฟ ล้วนเป็นกลยุทธ์ที่ช่วยเพิ่มความผูกพันระหว่างแบรนด์กับผู้บริโภคได้อย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Dick and Basu (1994) ที่อธิบายว่า ความภักดีของผู้บริโภค (Customer Loyalty) ไม่ใช่ผลจากพฤติกรรมซ้ำเท่านั้น แต่รวมถึงทัศนคติเชิงบวกที่เกิดจากความพึงพอใจอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในงานวิจัยนี้พบว่าผู้บริโภคมีแนวโน้มกลับมาใช้บริการร้านเดิม และมีพฤติกรรมแนะนำร้านให้ผู้อื่น หรือมีส่วนร่วมกับเพจของร้าน ซึ่งเป็นตัวชี้วัดความภักดีที่ชัดเจน

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า แนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย 1) การใช้สื่อสังคมออนไลน์อย่างมีประสิทธิภาพ ธุรกิจร้านกาแฟควรเน้นใช้แพลตฟอร์มที่ผู้บริโภคในพื้นที่นิยม ได้แก่ Facebook, TikTok และ LINE OA ในการสื่อสารกับลูกค้า โดยเน้นการสื่อสารเชิงประสบการณ์ เช่น การโพสต์รีวิวจากลูกค้า การจัดทำวิดีโอเบื้องหลังการชงกาแฟ (Behind-the-scenes) หรือการ Live สด เพื่อสร้างความใกล้ชิดและความรู้สึกมีส่วนร่วมกับลูกค้า 2) การใช้กลยุทธ์ AIDA อย่างเป็นระบบ ควรออกแบบเนื้อหาและกิจกรรมการตลาดที่กระตุ้น ความสนใจ (Interest) และ ความต้องการ (Desire) เช่น โปรโมชันเฉพาะช่วงเวลา การออกเมนูใหม่รายเดือน และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายที่สอดคล้องกับฤดูกาล รวมถึงการสร้าง “Call to Action” อย่างชัดเจน เช่น แสดงโพสต์นี้รับส่วนลด 10% 3) การสร้างแบรนด์และความภักดีในระดับท้องถิ่นร้านกาแฟควรสร้างอัตลักษณ์ที่สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่น เช่น การใช้ชื่อเมนูหรือการตกแต่งที่สะท้อนวัฒนธรรมอยุธยา รวมถึงการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นเพื่อสร้างความแตกต่าง โดยสนับสนุนให้ลูกค้ารู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของร้าน

กาแฟในชุมชน 4) การใช้ระบบสมาชิก (Loyalty Program) เพื่อสร้างการกลับมาใช้บริการซ้ำอย่างต่อเนื่อง ควรมีการสะสมแต้ม การมอบสิทธิพิเศษ หรือรางวัลสำหรับลูกค้าประจำ เช่น กาแฟฟรี 1 แก้วเมื่อซื้อครบ 7 แก้ว รวมถึงการส่งข้อความหรือโปรโมชั่นผ่านระบบ LINE OA โดยอิงข้อมูลพฤติกรรมของลูกค้า 5) การใช้ผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ (Local Micro-Influencers) การเชิญผู้มีอิทธิพลในท้องถิ่น เช่น นักเรียน นักศึกษา หรือบล็อกเกอร์ท่องเที่ยวในพื้นที่ มารีวิวหรือแนะนำร้านจะช่วยขยายฐานการรับรู้ไปยังกลุ่มเป้าหมายใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและต้นทุนต่ำ

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปลักษณะภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการสื่อสารการตลาดที่เหมาะสมสำหรับส่งเสริมการขายของธุรกิจร้านกาแฟในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย อธิบายได้ดังนี้

โมเดลการสื่อสารการตลาดสำหรับร้านกาแฟท้องถิ่น โดยเชื่อมโยง 3 องค์ประกอบหลัก คือ 1) พฤติกรรมผู้บริโภค ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกใช้บริการ ได้แก่ รสชาติ บรรยากาศ คุณภาพการบริการ และการรับรู้ข้อมูลผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook และ TikTok 2) การสื่อสารการตลาด ส่งผลโดยตรงต่อผลลัพธ์ 4 ด้าน ได้แก่ การรับรู้แบรนด์ ความตั้งใจซื้อ ความภักดีต่อร้าน และการมีส่วนร่วมกิจกรรม

โดย “ความตั้งใจซื้อ” มีอิทธิพลสูงสุด 3) กลยุทธ์เชิงปฏิบัติ เช่น การใช้ Social Media อย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่น ระบบสมาชิก และการใช้ Local Influencers โดยองค์ความรู้ที่ได้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมผู้บริโภคเป็นฐานในการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารการตลาด และกลยุทธ์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดการสร้างแบรนด์ การซื้อซ้ำ และความภักดี ซึ่งช่วยเสริมศักยภาพการแข่งขันของธุรกิจร้านอาหารแพท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการวางแผนกลยุทธ์การตลาด โดยเน้นการใช้สื่อสังคมออนไลน์ให้ตรงกับพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งในด้านเนื้อหา รูปแบบการนำเสนอ และกิจกรรมส่งเสริมการขาย เพื่อสร้างการรับรู้และความภักดีต่อแบรนด์อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
ควรทำการวิจัยให้มีการขยายขอบเขตพื้นที่วิจัยให้ครอบคลุมจังหวัดใกล้เคียงเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงเปรียบเทียบในเชิงพื้นที่และเข้าใจแนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภคในระดับภูมิภาค ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังจังหวัดอื่นในเขตภาคกลางที่มีลักษณะการท่องเที่ยวหรือพฤติกรรมผู้บริโภคที่คล้ายคลึงกัน

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ เจริญกิจ. (2565). การสร้างประสบการณ์ร้านกาแฟที่ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัล. วารสารการตลาดแห่งประเทศไทย, 9(2), 55–70.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2566). รายงานสถิตินักท่องเที่ยวจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี 2566. แหล่งที่มา <https://www.tourismthailand.org> สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2568.
- ณัฐวุฒิ พงศ์สิริวัฒน์. (2565). การพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารการตลาดสำหรับธุรกิจร้านอาหารท้องถิ่นในเขตเมือง. วารสารบริหารธุรกิจและเศรษฐศาสตร์, 43(1), 88–102.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2565, 13 กรกฎาคม). 5 เหตุผลทำไมร้านอาหารแพในไทยถึงยังเติบโตได้. แหล่งที่มา <https://www.thairath.co.th/lifestyle/food/2431343> สืบค้นเมื่อ 10 สิงหาคม 2568.
- พรรณี สุวรรณภักดี. (2562). การสื่อสารการตลาดของธุรกิจร้านอาหารแพในจังหวัดชลบุรี: บทบาทของ Influencer และ Emotional Branding. วารสารนิเทศศาสตร์, 37(2), 79–94.
- วรรณภา แก้วอินทร์. (2565). การพัฒนาทักษะการสื่อสารการตลาดของผู้ประกอบการรายย่อยในธุรกิจอาหารและเครื่องดื่ม. วารสารวิทยาการจัดการ, 10(1), 112–129.
- วิรัช อรรถเวชกุล. (2564). รูปแบบการสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการของร้านอาหารขนาดเล็กในจังหวัดเชียงใหม่. วารสารนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการสื่อสาร, 10(2), 33–48.
- สมพร สัมฤทธิ์. (2562). พฤติกรรมผู้บริโภคกับประสบการณ์การบริโภคในร้านอาหาร. วารสารพฤติกรรมผู้บริโภคและการสื่อสาร, 6(2), 21–35.
- สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2566). แผนพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของสถานศึกษาอาชีวศึกษาเพื่อขับเคลื่อน Soft Power. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

- อัจฉรา อ่วมเจริญ. (2564). กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อของผู้บริโภคในธุรกิจร้านอาหารแฟรนไชส์กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- SCB Economic Intelligence Center. (2563). เจาะลึกตลาดกาแฟไทย: โอกาสและความท้าทายในยุค New Normal. แหล่งที่มา <https://www.scbeic.com/th/detail/product/6863> สืบค้นเมื่อ 16 สิงหาคม 2568.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- Belch, G. E. and Belch, M. A. (2021). *Advertising and promotion: An integrated marketing communications perspective*. 12th ed. McGraw-Hill Education.
- Dick, A. S. and Basu, K. (1994). Customer loyalty: Toward an integrated conceptual framework. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 22(2), 99–113.
- Hollebeek, L. D. (2011). Demystifying customer brand engagement: Exploring the loyalty nexus. *Journal of Marketing Management*, 27(7–8), 785–807.
- Kaplan, A. M. and Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59–68.
- Keller, K. L. (2009). *Strategic brand management: Building, measuring, and managing brand equity*. 3rd ed. Pearson Prentice Hall.
- Kotler, P. and Armstrong, G. (2018). *Principles of marketing*. 17th ed. Pearson.
- Kotler, P. and Keller, K. L. (2016). *Marketing management*. 15th ed. Pearson Education.
- Smith, L. and Milligan, C. (2020). *Experiential marketing and brand identity: Creating emotional connections with consumers*. Routledge.
- Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis*. 3rd ed. Harper & Row.

**แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา
กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
**GUIDELINES FOR DEVELOPING DIGITAL TECHNOLOGY SKILLS BASED ON THE
FOUR BASES OF POWER FOR SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE ROM KLAO
SCHOOL GROUP IN PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE**

¹เบญจมาศ ทองโสม Benjamas Thongsom ²พระครูวิรุฬห์สุตคุณ Phrakhrui Wirunsuttakun
³อินธา ศิริวรรณ Intha Siriwan
^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: benbook21@gmail.com

Article Received: October 31, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา 2) เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีโดยการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามประชากรทั้งหมดในการวิจัย จำนวน 89 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 7 คน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันดับที่ 1 คือ ด้านความสามารถ อันดับที่ 2 คือ ด้านสมรรถนะ อันดับที่ 3 คือ ด้านประสบการณ์ อันดับที่ 4 คือ ด้านคุณลักษณะ และอันดับที่ 5 คือ ด้านความรู้ 2) วิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ด้านความสามารถ ด้านสมรรถนะ ด้านประสบการณ์ ด้านคุณลักษณะ และด้านความรู้ บูรณาการตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ความพึงพอใจ (ฉันทะ) ความเพียรพยายาม (วิริยะ) การใส่ใจและจดจ่อ (จิตตะ) การใช้ปัญญาไตร่ตรองวิเคราะห์ (วิมังสา) 3) แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้ 1) ด้านความสามารถ การปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของข้อมูล พากเพียรฝึกใช้เครื่องมือวิเคราะห์ จดจ่อ ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ตรวจสอบ 2) ด้านสมรรถนะ รักและเปิดใจต่อ Digital Transformation เพียรศึกษาหาความรู้ด้านเทคโนโลยีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ใส่ใจทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการทำงาน 3) ด้านประสบการณ์ มีใจรักและเชื่อมั่นในแผนกลยุทธ์ดิจิทัล เพียรบริหารโครงการนำร่อง จดจ่อ เอาใจใส่ในทุกขั้นตอน ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทบทวนและประเมินผลการดำเนินงาน 4) ด้านคุณลักษณะ ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ เพียรจัดสรรเวลาการเรียนรู้ ใส่ใจจดจ่อทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และใช้ปัญญาตั้งคำถามเชิงพัฒนากระบวนการทำงานเดิม และ 5) ด้านความรู้ สร้าง

ความพอใจ และเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล พากเพียรวิเคราะห์และออกแบบระบบการทำงาน ใส่ใจ
วางรากฐานและกำหนดมาตรฐานข้อมูลกลาง พร้อมใช้ปัญญาไตร่ตรอง ประเมินความคุ้มค่าของเทคโนโลยี
คำสำคัญ: ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล, ผู้บริหารสถานศึกษา, หลักอิทธิบาท 4

Abstract

This research article aimed to: 1) study the essential needs for digital technology skills for school administrators; 2) study the methods for developing digital technology skills according to the Four Iddhipāda principles for school administrators; and 3) propose guidelines for developing digital technology skills according to the Four Iddhipāda principles for school administrators of the Romklao school group, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This study employed a mixed-methods research design. For the quantitative research, questionnaires were used to collect data from the entire population of 89 individuals. Data were analyzed using basic statistics, including percentage, mean, and standard deviation. For the qualitative research, interviews were conducted with 7 key informants, and data were analyzed using content analysis.

The research results revealed that: 1) The essential needs for digital technology skills for school administrators of the Romklao school group, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province, were prioritized as follows: 1st, Ability; 2nd, Competency; 3rd, Experience; 4th, Characteristics; and 5th, Knowledge. 2) The methods for developing digital technology skills according to the Four Iddhipāda principles for school administrators involved: Ability, Competency, Experience, Characteristics, and Knowledge, integrated with the Four Iddhipāda principles, which consist of Aspiration (Chanda), Perseverance (Viriya), Attentiveness (Citta), and Investigation (Vimamsā) applying wisdom for reflection and analytical evaluation. 3) The guidelines for developing digital technology skills according to the Four Iddhipāda principles are as follows: 1) Ability: Instilling the value of data, persevering in practicing analytical tools, being attentive, and using wisdom to reflect and verify. 2) Competency: Having satisfaction and openness to digital transformation, persevering in continuously studying technology and related laws, and paying attention to understanding organizational culture changes and work processes. 3) Experience: Having satisfaction and confidence in the digital strategy, persevering in managing pilot projects, being attentive and focused on every step, and using wisdom to reflect, review, and evaluate performance outcomes. 4) Characteristics: Instilling a habit of inquiry (satisfaction), persevering in allocating time for learning, being attentive and focused on trying new technologies, and using wisdom to ask developmental questions about existing work processes. 5) Knowledge: Creating satisfaction and confidence in the digital transition, persevering in analyzing and designing work systems, paying attention to laying foundations

and setting central data standards, and using wisdom to reflect and evaluate the cost-effectiveness of technology.

Keywords: Digital Technology Skills, School Administrators, The Four Iddhipāda Principles

บทนำ

ในยุคปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตและการทำงานของมนุษย์อย่างมาก รวมถึงภาคการศึกษาด้วย การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วส่งผลให้รูปแบบการเรียนการสอนและการบริหารจัดการสถานศึกษาต้องปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 ได้กำหนดแนวการบริหารงานโดยใช้เทคโนโลยี รวมทั้งสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา ด้านมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพใน ข้อที่ 8 ซึ่งกำหนดให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญและมีความสามารถใช้ ประเมิน ส่งเสริมสนับสนุนตลอดจนใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเหมาะสม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543) รวมถึงยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) นโยบายและแผนระดับชาติว่าด้วยการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม พ.ศ. 2561 – 2580 รวมถึงแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (พ.ศ. 2566-2570) (ชัยสิทธิ์อรุณธรรมณ์, 2562) ได้กำหนดกรอบและแนวทางการพัฒนาเพื่อให้หน่วยงานของรัฐทุกภาคส่วนใช้เป็นแนวทางการกำหนดแผนงานเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ” มีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยขับเคลื่อนและช่วยการทำงานในทุกด้าน เพื่อสร้างโอกาส ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกันทางการศึกษา รองรับเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องสอดคล้องกับทิศทาง โดยเฉพาะการเร่งพัฒนาทักษะดิจิทัล และการใช้ข้อมูลเป็นฐานในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างบุคลากรและนวัตกรรม ที่สามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาและขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 26 กันยายน 2560 มีมติเห็นชอบในหลักการแนวทางการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล ตามที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนเสนอ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภาครัฐมีกำลังคนที่มีทักษะด้านดิจิทัลที่เหมาะสมที่จะเป็นกลไกขับเคลื่อนที่สำคัญในการปรับเปลี่ยนภาครัฐเป็นรัฐบาลดิจิทัล และเพื่อให้ข้าราชการและบุคลากรภาครัฐสามารถปรับตัวให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี มีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานตามบทบาทและพฤติกรรมที่คาดหวังในบริบทของการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัลและสามารถนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้กำหนดทักษะด้านดิจิทัลที่ข้าราชการและบุคลากรภาครัฐควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาเป็น 5 มิติการเรียนรู้ 7 กลุ่มทักษะ ซึ่งประกอบด้วยความสามารถ ความรู้ ประสบการณ์ คุณลักษณะ และสมรรถนะ ซึ่งทักษะด้านดิจิทัลสำหรับข้าราชการและบุคลากรภาครัฐกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูง ผู้อำนวยการกอง ผู้ปฏิบัติงานด้านนโยบายและวิชาการ ผู้ปฏิบัติงานด้านบริการ ผู้ปฏิบัติงานด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และผู้ปฏิบัติงานอื่นซึ่งปฏิบัติงานในหน่วยงานภาครัฐที่อยู่ระหว่างการปรับเปลี่ยนองค์กรไปสู่การเป็นรัฐบาลดิจิทัล ซึ่งได้กำหนดให้ ข้าราชการและบุคลากรภาครัฐกลุ่มดังกล่าวควรได้รับการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัล (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพล

เรือน, 2568) เพื่อเตรียมพร้อมรับการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัลซึ่งเป็นทักษะทั่วไป มี 5 องค์ประกอบคือ ความสามารถ ความรู้ ประสบการณ์ คุณลักษณะ และสมรรถนะ โดยความสามารถจะเป็นองค์ประกอบหลัก ส่วนความรู้ประสบการณ์ และคุณลักษณะ เป็นองค์ประกอบเสริมเพื่อให้บุคคลมีความสามารถในการปฏิบัติ ตามบทบาทและพฤติกรรมที่คาดหวัง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2567) เกิดเป็นสมรรถนะของผู้บริหาร สถานศึกษาสามารถนโยบายไปปฏิบัติ พัฒนาระบบการรองรับการเชื่อมโยงข้อมูลและให้บริการ และเปิดเผยข้อมูลที่เป็นประโยชน์ด้วยการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้

อย่างไรก็ตามการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นผู้มีความสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงภายในโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจ ทักษะการใช้เทคโนโลยี สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และกระตุ้นให้ครูร่วมกันสร้างสรรค์และใช้สื่อเทคโนโลยี ในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและคุ้มค่าได้ ดังปรากฏในงานวิจัยของพุทธิพงษ์ ทองเขียว (2562) ที่พบว่า ผู้บริหาร ควรสนับสนุนพัฒนาการใช้เทคโนโลยีด้านการจัดการเรียนรู้ของครู ต้องเป็นแบบอย่างในการใช้สื่อเทคโนโลยี ในการจัดการและบริหารงานภายในโรงเรียน สนับสนุนให้ครูผลิตสื่อการเรียนการสอนมากขึ้น สร้างแรงจูงใจ กระตุ้น ให้ครูใช้เทคโนโลยีในการจัดการทำเอกสารการสอนและการจัดการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์กับผู้เรียน จัดอบรมเพื่อให้ครูสามารถพัฒนาเทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดี และแสวงหาแหล่ง เรียนรู้ที่หลากหลาย สร้างให้ครูมีความตระหนักรู้เห็นคุณค่าความสำคัญในการใช้เทคโนโลยีมาจัดการเรียน การสอน ครูควรผลิตสื่อและประยุกต์ใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มากขึ้น และควร ใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ผ่านมือถือผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์เมื่อพัฒนาส่งเสริม ผู้เรียนในยุคใหม่ให้ใช้โซเชียลมีเดีย ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารจัดการในสถานศึกษาบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ วางไว้ได้ แต่ก็ยังมีอุปสรรคและปัญหาที่ต้องเผชิญอยู่หลายประการ เช่น ความพร้อมของผู้บริหาร ซึ่งผู้บริหาร สถานศึกษาหลายท่านยังขาดทักษะและความรู้ในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเต็มประสิทธิภาพ รวมถึง การขาดทรัพยากรและงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีที่เพียงพอและทันสมัย และยังต้องมีความ ต้องการการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยี เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565)

กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า อำเภอบางไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดำเนินงานภายใต้สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ประกอบด้วย 6 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้าน เชียงรากน้อย 2) โรงเรียนวัดเชิงเลน 3) โรงเรียนไทยรัฐวิทยา 2 (วัดช้างใหญ่) 4) โรงเรียนวัดโพธิ์แดงใต้ 5) โรงเรียนวัดสนามไชย และ 6) โรงเรียนวัดโบสถ์สมพรชัย จัดการศึกษาในระดับประถมศึกษา อันเป็น รากฐานสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิต โรงเรียนในกลุ่มมีจำนวนและขนาดที่แตกต่างกันไปส่งผลให้บริบทการ ดำเนินงานมีความหลากหลายตามความเชี่ยวชาญของผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษา (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในยุคที่ เทคโนโลยีเข้ามามีส่วนสำคัญในการจัดการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้นำและเป็นต้นแบบของ ครูและบุคลากรทางการศึกษา จึงต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้การบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ สูงสุด และประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อ ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการใช้ดิจิทัลของผู้บริหารจึงเป็นแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความสำเร็จ บรรลุผล ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยหลักธรรมที่จะช่วยส่งเสริมได้เหมาะสม คือ อิทธิบาท 4 (ที.ปา. (ไทย) 11/306/277) เป็นทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจรัก

ใครในสิ่งนั้น วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ วิมังสา หมั่นพิจารณา สอบสวนหาเหตุผลในสิ่งนั้นให้กระจ่างชัด

ดังนั้น ผู้วิจัย จึงสนใจศึกษาเรื่อง “แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” เพื่อเสนอแนวทางพัฒนา ผู้บริหารให้มีความรู้ความสามารถในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการและพัฒนาการศึกษา ให้มีทักษะ และความเชี่ยวชาญ สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเต็มประสิทธิภาพส่งผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อการจัดการศึกษา และทำให้ประเทศไทยสามารถแข่งขันในเวทีโลกได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหาร สถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหาร สถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูกลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 89 คน จำนวน 6 โรงเรียน และใช้ประชากรทั้งหมด ในการวิจัย
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการ รอง ผู้อำนวยการ และศึกษานิเทศก์ จำนวน 5 คน ที่มีประสบการณ์ทำงาน ไม่น้อยกว่า 5 ปี และ กลุ่มนักวิชาการ ด้านพุทธบริหารการศึกษา จำนวน 2 รูป/คน ที่มีประสบการณ์ทำงาน ไม่น้อยกว่า 5 ปี
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ การพัฒนา เทคโนโลยีดิจิทัลในศตวรรษที่ 21 และทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 2) กำหนดกรอบแนวคิดใน การสร้างเครื่องมือวิจัย 3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 4) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำเสนอ ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาว่ามีความ ครบคลุมหรือไม่ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index IOC) และเลือก ข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผลจากการพิจารณาของ ผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 - 1.00 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไข แล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมาย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ 0.986 6) ปรับปรุง แก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน

ดังนี้ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสอบถามความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเพื่อศึกษาวิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจะใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบแบบตารางประกอบคำบรรยาย วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามความต้องการจำเป็นและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. ความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนี $PNI_{modified}$ ของสภาพที่เป็นจริง สภาพที่ควรจะเป็น และความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ที่	ทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่ม โรงเรียนร่มเกล้า จังหวัด พระนครศรีอยุธยา	สภาพที่เป็นจริง			สภาพที่ควรจะเป็น			$PNI_{modified}$	ลำดับ $PNI_{modified}$
		μ	σ	แปลผล	μ	σ	แปลผล		
1	ด้านความสามารถ	4.47	0.63	มาก	4.68	0.49	มากที่สุด	0.047	1
2	ด้านความรู้	4.56	0.59	มากที่สุด	4.72	0.48	มากที่สุด	0.035	5
3	ด้านประสบการณ์	4.50	0.57	มาก	4.70	0.49	มากที่สุด	0.044	3
4	ด้านคุณลักษณะ	4.60	0.56	มากที่สุด	4.78	0.45	มากที่สุด	0.039	4
5	ด้านสมรรถนะ	4.52	0.57	มากที่สุด	4.73	0.47	มากที่สุด	0.046	2
	ภาพรวม	4.53	0.55	มากที่สุด	4.72	0.48	มากที่สุด	0.042	

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อสภาพที่เป็นจริงทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะ รองลงมาคือ ด้านความรู้ ด้านสมรรถนะ ด้านประสบการณ์ และด้านความสามารถ ตามลำดับ

สภาพที่ควรจะเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะ รองลงมาคือ ด้านสมรรถนะ ด้านความรู้ ด้านประสบการณ์ และด้านความสามารถ ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามค่าดัชนี $PNI_{modified}$ ความต้องการจำเป็นภาพรวมเท่ากับ 0.042 เมื่อเรียงลำดับตามความสำคัญของความต้องการจำเป็นโดยระบุความต้องการความจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุด และมีความเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนามาก่อน พบว่า อันดับ 1 คือ ด้านความสามารถ อันดับ 2 คือ ด้านสมรรถนะ อันดับ 3 คือ ด้านประสบการณ์ อันดับ 4 คือ ด้านคุณลักษณะ และอันดับ 5 คือ ด้านความรู้

2. วิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 ด้านความสามารถ หมายถึง มีความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเชิงบริหาร คือ มีใจรักและเห็นคุณค่าของการใช้ข้อมูลตัดสินใจ มองข้อมูลเป็นขุมทรัพย์ที่ช่วยพัฒนาสถานศึกษา และเป็นแรงจูงใจให้อยากเรียนรู้เครื่องมือใหม่ๆ มีความพากเพียรในการฝึกฝนใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลที่ซับซ้อนอย่างสม่ำเสมอ ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงใน Workshop จนเกิดความชำนาญ มีความเอาใจใส่ จดจ่อในรายละเอียดและความถูกต้องของข้อมูล (Data Literacy) เพื่อให้มั่นใจว่าข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์นั้นน่าเชื่อถือและมีคุณภาพ ใช้ปัญญาไตร่ตรองข้อมูลเชิงลึก (Insight) ตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์เพื่อเปลี่ยนข้อมูลดิบให้เป็นแนวทางการบริหารที่ชาญฉลาดและตรงจุด

2.2 ด้านสมรรถนะ หมายถึง สมรรถนะในการพัฒนากระบวนการทำงานที่รองรับการเชื่อมโยงข้อมูลและการให้บริการดิจิทัลภายในสถานศึกษา คือ มีความปรารถนาที่จะเรียนรู้ เปิดใจกว้างต่อแนวคิด Digital Transformation โดยมองว่าเป็นโอกาสสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาหาความรู้ใหม่ๆ ด้านเทคโนโลยีและนโยบายอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้ที่ลึกซึ้งและทันสมัยอยู่เสมอ จดจ่อทำความเข้าใจแก่นแท้ของการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่แค่เรื่องเทคโนโลยี แต่คือการปรับเปลี่ยนที่วัฒนธรรมองค์กรและกระบวนการทำงาน ใช้ปัญญาไตร่ตรองเพื่อวิเคราะห์และเลือกใช้กรอบการทำงาน (Framework) ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และประเมินความเสี่ยงด้านกฎหมาย (PDPA)

2.3 ด้านประสบการณ์ หมายถึง ประสบการณ์ในการจัดทำและนำนโยบายหรือแผนกลยุทธ์ด้านดิจิทัลของสถาน ศึกษาไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลสำเร็จ คือ มีความรักและเชื่อมั่นในแผนกลยุทธ์ดิจิทัลที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นผู้นำที่สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์และสร้างแรงบันดาลใจให้ทีมงานอยากเดินตาม มีความอุตสาหะในการบริหารโครงการนำร่อง (Pilot Project) ด้วยตนเอง ลงมือติดตามแก้ไขปัญหา และจัดการกับแรงต้านอย่างไม่ย่อท้อ เอาใจใส่ในทุกขั้นตอนของการนำแผนไปปฏิบัติตั้งแต่การสื่อสารกับทีมงาน การจัดหาทรัพยากร ไปจนถึงการติดตามผลลัพธ์อย่างใกล้ชิด ใช้ปัญญาในการทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนอย่างสม่ำเสมอ นำข้อมูลและผลตอบรับมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกระบวนการให้ดียิ่งขึ้น

2.4 ด้านคุณลักษณะ หมายถึง เป็นผู้ริเริ่มและแสวงหาแนวทางใหม่ๆ ในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานอยู่เสมอ คือ มีความสุขและสนุกกับการสำรวจเทคโนโลยีใหม่ๆ มีนิสัยใฝ่รู้โดยธรรมชาติ และมองการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องท้าทายที่น่าตื่นเต้น มีความเพียรในการจัดสรรเวลาเพื่อ “Play & Learn” หรือทดลองใช้เครื่องมือใหม่ๆ อย่างมีวินัย เพื่อสร้างความคุ้นเคยและเปิดรับโอกาสใหม่ๆ มีสมาธิจดจ่อในการศึกษาและทดลองใช้เทคโนโลยีที่สนใจอย่างจริงจัง เพื่อให้เข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดของมันอย่างถ่องแท้ ไม่ใช่แค่ผิวเผิน ฝึกใช้ปัญญาตั้งคำถามเชิงพัฒนากระบวนการทำงานเดิมๆ อยู่เสมอว่า “จะใช้เทคโนโลยีมาทำให้เรื่องนี้ดีขึ้นได้อย่างไร?” เพื่อกระตุ้นนวัตกรรม

2.5 ด้านความรู้ หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวทางการเปลี่ยนผ่านสู่องค์กรดิจิทัล (Digital Transformation) คือ มีความพึงพอใจและเห็นคุณค่าของการพัฒนากระบวนการ

ทำงานให้เป็นระบบ โดยเชื่อว่าจะช่วยลดภาระครูและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียน มีความภาคภูมิใจในการวิเคราะห์และออกแบบกระบวนการทำงานใหม่ (Process Mapping) ซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้ความละเอียด อดทน และพลังอย่างมาก มีความจดจ่อและใส่ใจอย่างยิ่งในการวางรากฐานและกำหนดมาตรฐานข้อมูลกลาง (Data Architecture) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเชื่อมโยงทุกระบบ ใช้ปัญญาไตร่ตรองอยู่เสมอว่าเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นสามารถ “สร้างคุณค่าใหม่” (New Value) ให้กับโรงเรียนได้อย่างไร ไม่ใช่แค่เปลี่ยนวิธีการทำงานเดิมๆ

3. แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1 ด้านความสามารถ มีแนวทาง ดังนี้ 1) จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของการใช้ข้อมูล (Data-Driven) ในการยกระดับคุณภาพสถานศึกษา (ฉันทะ) 2) กำหนดให้มีวาระข้อมูลในการประชุมบริหารเพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างความผูกพันกับการใช้ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ (ฉันทะ) 3) จัดทำหลักสูตรฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ให้ผู้บริหารฝึกใช้เครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูล เช่น Power BI หรือ Google Data Studio อย่างสม่ำเสมอ (วิริยะ) 4) สนับสนุนให้ผู้บริหารลงมือทำโครงการวิเคราะห์ข้อมูลนำร่อง (Pilot Data Project) ในสถานศึกษาของตนเองเพื่อฝึกฝนทักษะอย่างจริงจัง (วิริยะ) 5) เน้นการพัฒนา ความรอบรู้ด้านข้อมูล (Data Literacy) โดยการฝึกให้ผู้บริหารตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ (จิตตะ) 6) กำหนดให้ผู้บริหารทบทวนและตรวจสอบความสมเหตุสมผลของผลลัพธ์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก (Insight) ก่อนนำไปใช้ในการตัดสินใจทุกครั้ง (จิตตะ) 7) ฝึกให้ผู้บริหาร ตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ (Analytical Questions) เพื่อเปลี่ยนข้อมูลดิบให้เป็นแนวทางการบริหารที่ชาญฉลาดและตรงจุดเสมอ (วิมังสา)

3.2 ด้านสมรรถนะ มีแนวทาง ดังนี้ 1) สร้างความเชื่อมั่นและ เปิดใจต่อแนวคิด Digital Transformation โดยมองว่าเป็นโอกาสสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษา (ฉันทะ) 2) ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์สำเร็จ (Best Practices) ด้าน Digital Transformation ระหว่างเครือข่ายโรงเรียน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ (ฉันทะ) 3) กำหนดให้ผู้บริหารศึกษาหาความรู้ใหม่ด้านเทคโนโลยี และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง เช่น PDPA พ.ร.บ. ดิจิทัล (วิริยะ) 4) จัดให้ผู้บริหารเข้าร่วมหลักสูตรการบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับการปรับเปลี่ยนกระบวนการทำงาน (วิริยะ) 5) เน้นการทำความเข้าใจแก่นแท้ของการเปลี่ยนแปลงว่ามีไม่เพียงเทคโนโลยี แต่คือการปรับวัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการทำงานใหม่ (จิตตะ) 6) มอบหมายให้ผู้บริหารกำกับดูแลการวิเคราะห์และจัดทำ Process Mapping ของกระบวนการทำงานหลักในสถานศึกษาอย่างใกล้ชิด (จิตตะ) 7) ฝึกให้ผู้บริหารวิเคราะห์และเลือกใช้กรอบการทำงานหรือแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาอย่างรอบด้าน (วิมังสา)

3.3 ด้านประสบการณ์ มีแนวทาง ดังนี้ 1) สร้างความรักและความเชื่อมั่นในแผนกลยุทธ์ดิจิทัลที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นผู้นำที่สามารถสื่อสารวิสัยทัศน์ได้อย่างชัดเจนและสร้างแรงจูงใจ (ฉันทะ) 2) ส่งเสริมให้ผู้บริหารนำเสนอวิสัยทัศน์และแผนกลยุทธ์ต่อสาธารณะ (ครู ผู้ปกครอง ชุมชน) เพื่อสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (ฉันทะ) 3) จัดให้ผู้บริหารฝึกบริหารโครงการนำร่องด้วยตนเอง โดยกำหนดบทบาทในการติดตามแก้ไขปัญหา และจัดการกับแรงต้านอย่างอดุสาหะ (วิริยะ) 4) สนับสนุนการจัดสรรทรัพยากรทั้งบุคลากร เวลา และงบประมาณให้สอดคล้องกับการปฏิบัติการตามแผนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง (วิริยะ)

5) เน้นการเอาใจใส่ในขั้นตอนของการนำไปปฏิบัติ ตั้งแต่การจัดหาทรัพยากร การสื่อสารที่ชัดเจน ไปจนถึงการติดตามผลลัพธ์อย่างใกล้ชิด (จิตตะ) 6) จัดทำ ระบบติดตามและรายงานผลลัพธ์ (KPIs) ของการดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ดิจิทัลอย่างเป็นระยะและโปร่งใส (จิตตะ) 7) ฝึกให้ผู้บริหาร ทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนอย่างสม่ำเสมอ โดยนำข้อมูลและผลตอบรับมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงกระบวนการให้ดียิ่งขึ้น (วิมังสา)

3.4 ด้านคุณลักษณะ มีแนวทาง ดังนี้ 1) ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้โดยมองว่าการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นความท้าทายที่น่าตื่นเต้นและเป็นโอกาสในการพัฒนา (ฉันทะ) 2) จัดให้มีพื้นที่สำหรับ Play & Learn หรือการทดลองใช้เครื่องมือดิจิทัลใหม่ๆ โดยไม่มีความคาดหวังเรื่องผลลัพธ์ในทันที (ฉันทะ) 3) ส่งเสริมให้ผู้บริหารจัดสรรเวลาอย่างมีวินัยเพื่อศึกษาและทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ นอกเหนือจากภารกิจหลัก (วิริยะ) 4) สนับสนุนการเข้าร่วมชุมชนปฏิบัติ (Community of Practice) หรือกลุ่มผู้สนใจด้านนวัตกรรมดิจิทัลเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ (วิริยะ) 5) เน้นการศึกษาและทดลองใช้เทคโนโลยีที่สนใจอย่างจริงจัง เพื่อทำความเข้าใจศักยภาพและข้อจำกัดของมันอย่างถ่องแท้ไม่ใช่แค่ผิวเผิน (จิตตะ) 6) กำหนดให้ผู้บริหารนำเสนอนวัตกรรมเล็กๆ ที่เกิดจากการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ในแต่ละภาคเรียน (จิตตะ) 7) ฝึกใช้ปัญญาตั้งคำถามเชิงพัฒนากระบวนการทำงานเดิมว่าจะใช้เทคโนโลยีมาทำให้เรื่องนี้ดีขึ้นได้อย่างไร เพื่อกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมเสมอ (วิมังสา)

3.5 ด้านความรู้ มีแนวทาง ดังนี้ 1) สร้างความเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลจะช่วยลดภาระงานครู และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนเป็นการทำงานเพื่อคุณค่าใหม่ (ฉันทะ) 2) จัดทำกรณีศึกษาความสำเร็จของโรงเรียนที่นำ Digital Transformation มาใช้แล้วเกิดประโยชน์ต่อครูและผู้เรียนอย่างชัดเจน (ฉันทะ) 3) สนับสนุนการวิเคราะห์และออกแบบกระบวนการทำงานใหม่ (Process Redesign) อย่างละเอียดและอดทน เพื่อลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น (วิริยะ) 4) จัดให้ผู้บริหารเข้าร่วมหลักสูตรการวางรากฐานเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Infrastructure) และการจัดการข้อมูลเบื้องต้นอย่างเป็นระบบ (วิริยะ) 5) เน้นการวางรากฐานและกำหนดมาตรฐานข้อมูลกลาง (Data Architecture) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเชื่อมโยงทุกระบบในสถานศึกษา (จิตตะ) 6) กำหนดให้ผู้บริหาร ติดตามความก้าวหน้าของเทรนด์เทคโนโลยีการศึกษา และแนวคิดการบริหารจัดการยุคใหม่ (เช่น Agile Management) (จิตตะ) 7) ฝึกให้ผู้บริหาร ประเมินความคุ้มค่าและความสามารถในการสร้างคุณค่าใหม่ ของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ไม่ใช่แค่เปลี่ยนวิธีการทำงานเดิม (วิมังสา)

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย พบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาค้นคว้าความต้องการจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

1.1 สภาพที่เป็นจริงทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านคุณลักษณะ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นผู้ผ่านการเปลี่ยนแปลงมีความคิดริเริ่มและปรับเปลี่ยนกระบวนการงานให้ทันสมัยอยู่เสมอ เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินงานและให้บริการข้อมูลที่เป็นประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและทันต่ยุคดิจิทัลในปัจจุบัน สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2562) ที่ได้กล่าวว่า คุณลักษณะ คือ นิสัย ความชอบ และ

แรงจูงใจของบุคลากรที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานและความสำเร็จในงาน อันจะมีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติตามบทบาทและพฤติกรรมที่คาดหวังในการปรับเปลี่ยนเป็นสถานศึกษาดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 สภาพที่ควรจะเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านคุณลักษณะ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า คุณลักษณะเป็นรากฐานของการพัฒนาทักษะดิจิทัลทั้งหมด ผู้บริหารมีคุณลักษณะเป็นผู้ริเริ่มแสวงหาแนวทางใหม่ และเป็นผู้ปรับเปลี่ยนกระบวนการงานดิจิทัลอย่างต่อเนื่องจะส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติและการพัฒนาองค์กรบรรลุผลสำเร็จสูงสุด สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2562) ที่ได้กล่าวว่า คุณลักษณะ คือ นิสัย ความชอบ และแรงจูงใจของบุคลากรที่ส่งผลต่อความพึงพอใจในการทำงานและความสำเร็จในงาน อันจะมีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติตามบทบาทและพฤติกรรมที่คาดหวังในการปรับเปลี่ยนเป็นสถานศึกษาดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ความต้องการความจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่มีความสำคัญมากที่สุด และมีความเร่งด่วนที่ต้องได้รับการพัฒนา ก่อน พบว่า อันดับที่ 1 คือ ด้านความสามารถ รายข้อ คือ ความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเชิงบริหาร ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ผู้บริหารยุคดิจิทัลต้องเปลี่ยนจากการตัดสินใจด้วยสัญชาตญาณไปสู่การใช้ข้อมูลเป็นฐาน หากผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลในการแก้ปัญหาและวางแผนกลยุทธ์ จะช่วยยกระดับคุณภาพสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการวิจัยของเจนจิรา แสนไชย (2566) ได้ศึกษาความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา และพบว่า ทักษะดิจิทัลเป็นทักษะที่สำคัญในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้นำองค์กร ต้องมีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะด้านการใช้ดิจิทัล เพื่อให้สามารถบริหารจัดการสถานศึกษาได้บรรลุเป้าหมาย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการประยุกต์ใช้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาและยกระดับศักยภาพองค์กร ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อบริหารจัดการและนำองค์กร ด้านการปฏิบัติตามกฎหมายดิจิทัล และด้านการรู้และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ค่าดัชนีความต้องการจำเป็นแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประยุกต์ใช้ดิจิทัลในการพัฒนาองค์กร การบริหารจัดการ ปฏิบัติตามกฎหมายดิจิทัล และการรู้และใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

2. วิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า 1) ด้านความสามารถ การประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัล โดยมีใจรักข้อมูล เพียรฝึกฝนเครื่องมือ จดจำความถูกต้อง และใช้ปัญญาไตร่ตรองข้อมูลเชิงลึกเพื่อการบริหารที่ชาญฉลาด 2) ด้านสมรรถนะ ทหารพัฒนากระบวนการทำงาน โดยเปิดใจรับ Digital Transformation เพียรศึกษาเทคโนโลยีใหม่ๆ จดจำทำความเข้าใจวัฒนธรรมองค์กร และใช้ปัญญาไตร่ตรองเลือกกรอบการทำงานและประเมินความเสี่ยง 3) ด้านประสบการณ์ การนำแผนกลยุทธ์ดิจิทัลไปปฏิบัติ โดยมีความเชื่อมั่นในแผน อุตสาหะบริหารโครงการนำร่องและจัดการแรงต้าน เอาใจใส่ในทุกขั้นตอน และใช้ปัญญาประเมินผลเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 4) ด้านคุณลักษณะ เป็นผู้ริเริ่ม โดยมีนิสัยใฝ่รู้และมองการเปลี่ยนแปลงเป็นความท้าทาย เพียรจัดเวลา Play & Learn จดจำทดลองเทคโนโลยีจริงจัง และใช้ปัญญาตั้งคำถามเชิงพัฒนาเพื่อกระตุ้นนวัตกรรม 5) ด้านความรู้ เข้าใจการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัล โดยเชื่อมั่นว่าจะช่วยลดภาระครุ มีความเพียรออกแบบกระบวนการ จดจำวางรากฐาน Data Architecture และใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า วิธีการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่มุ่งเน้นการบูรณาการจากภายในตามหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ

วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เข้ากับการปฏิบัติงาน จะช่วยให้ผู้บริหารเกิดความมุ่งมั่นอย่างแท้จริง และนำทักษะดิจิทัลไปประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน สอดคล้องกับผลการวิจัยของชินวัตร เจริญนิธย์ (2566) ที่ได้ศึกษาวิธีการส่งเสริมทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา พบว่าผู้บริหารควรเปิดใจรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สร้างขวัญกำลังใจในการพัฒนานวัตกรรมแก่บุคลากร และกระตุ้นให้บุคลากรในองค์กรของตัวเอง ได้รับความรู้ ความเข้าใจและฝึกทักษะปฏิบัติเพื่อให้สามารถนำพาองค์กรไปสู่องค์กรดิจิทัลได้

3. แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังนี้ 1) ด้านความสามารถ การปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของ Data-Driven พากเพียรฝึกใช้เครื่องมือวิเคราะห์ จดจ่อ ใช้ปัญญาไตร่ตรอง ตรวจสอบ 2) ด้านสมรรถนะ รักและเปิดใจต่อ Digital Transformation เพียรศึกษาหาความรู้ด้านเทคโนโลยีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ใส่ใจทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการทำงาน เพื่อใช้ปัญญาไตร่ตรองเลือกใช้กรอบการทำงานและแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เหมาะสม 3) ด้านประสบการณ์ มีใจรักและเชื่อมั่นในแผนกลยุทธ์ดิจิทัล เพียรบริหารโครงการนำร่อง จดจ่อ เอาใจใส่ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติและจัดทำระบบติดตามผลลัพธ์ (KPIs) พร้อมใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง 4) ด้านคุณลักษณะ ปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ และมองการเปลี่ยนแปลงเป็นความท้าทาย เพียรจัดสรรเวลาการเรียนรู้ และเข้าร่วมชุมชนปฏิบัติ ใส่ใจจดจ่อทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ และใช้ปัญญาตั้งคำถามเชิงพัฒนากระบวนการทำงานเดิม และ 5) ด้านความรู้ สร้างความพอใจ และเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลจะช่วย ลดภาระครู และสร้างคุณค่าใหม่ พากเพียรวิเคราะห์และออกแบบระบบการทำงาน ใส่ใจวางรากฐานและกำหนดมาตรฐานข้อมูลกลาง พร้อมใช้ปัญญาไตร่ตรอง ประเมินความคุ้มค่าและความสามารถของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลโดยบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จ ในองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ล้วนมุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จแบบองค์รวม โดยผสมผสานคุณลักษณะภายในของผู้บริหารเข้ากับการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ด้านความสามารถ และความรู้ เป็นรากฐานให้เกิดความพอใจ (ฉันทะ) ในการใช้ข้อมูลและหลักการ Digital Transformation ด้านคุณลักษณะ เป็นแรงขับให้เกิด ความเพียร (วิริยะ) ในการแสวงหาสิ่งใหม่ ด้านสมรรถนะ และด้านประสบการณ์ เป็นกระบวนการที่ต้องใช้ความจดจ่อ (จิตตะ) และ ปัญญา (วิมังสา) ในการปรับปรุงกระบวนการนำไปสู่การเป็นผู้นำดิจิทัลที่ขับเคลื่อนสถานศึกษาได้อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2555) ที่ได้กล่าวถึง อิทธิบาท 4 ว่าเป็นหลักธรรมอันเป็นทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการ คือ ฉันทะ รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก วิริยะ สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ขยัน) คือ พากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบ จิตตะ ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริ่งจัง) คือ เอาใจใส่ฝึกฝน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และวิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ทดสอบ ตรวจสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล และสอดคล้องกับการวิจัยของสัญญา พันพิลา (2562) ที่ผลการวิจัยพบว่า แนวทางสำคัญในการพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ การจัดให้มีระบบการประเมินความสามารถด้านดิจิทัล การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัล การจัดทำคู่มือการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล และการจัดให้มีระบบการนิเทศ กำกับ ติดตามการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลของสถานศึกษา และ

ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของภาณุวัฒน์ ฐานไชยยิ่ง (2564) ที่พบว่า แนวทางการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษาควรเข้ารับการอบรมพัฒนาความสามารถทางการใช้คอมพิวเตอร์ และนำความรู้ที่ได้มาใช้ในการปฏิบัติงาน ตั้งประเด็นคำถามกับข้อมูลสารสนเทศที่ได้รับมาเกี่ยวกับที่มา และจุดประสงค์ของสารสนเทศ และนำมาวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของสารสนเทศ ทำความเข้าใจความแตกต่าง และประโยชน์ของอุปกรณ์ดิจิทัลที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นประจำ รวมทั้งส่งเสริมการสร้างฐานข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาที่เป็นระบบ ยึดหลักความคุ้มค่าเป็นแนวทางในการพัฒนาการประเมินดิจิทัล และแลกเปลี่ยนแนวคิดในการพัฒนาการประเมินดิจิทัลระหว่างเครือข่ายสถานศึกษา ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับการสร้างสรรค์ดิจิทัลจากต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ และมีผลงานเชิงประจักษ์ ศึกษาช่องทางการสื่อสารบนเทคโนโลยีดิจิทัลที่เป็นที่นิยมในปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอและฝึกฝนการใช้ภาษาในการสื่อสารทางสื่อออนไลน์ให้ชัดเจน สุภาพ เข้าใจง่าย ไม่กำกวม และพัฒนาตนเองให้มีองค์ความรู้ที่ชัดเจนและครอบคลุมกับเนื้อหาเทคโนโลยีดิจิทัลที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อธิบายได้ ดังนี้

1. ด้านความสามารถ คือ ผู้บริหารปลูกฝังให้เห็นคุณค่าของ Data-Driven และกำหนดวาระข้อมูลในการประชุม พากเพียรฝึกใช้เครื่องมือวิเคราะห์ จัดจ่อ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยใช้ปัญญาไตร่ตรอง ตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์เพื่อเปลี่ยนข้อมูลให้เป็นแนวทางการบริหารที่ชาญฉลาด
2. ด้านสมรรถนะ คือ ผู้บริหารสร้างความรักและเปิดใจต่อ Digital Transformation เพียรศึกษา หาความรู้ด้านเทคโนโลยีและกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ใส่ใจทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร และกระบวนการทำงาน เพื่อใช้ปัญญาไตร่ตรองเลือกใช้กรอบการทำงานและแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เหมาะสม
3. ด้านประสบการณ์ คือ ผู้บริหารมีใจรักและเชื่อมั่นในแผนกลยุทธ์ดิจิทัลเพื่อสื่อสารวิสัยทัศน์และสร้างแรงจูงใจ เพียรบริหารโครงการนำร่องและจัดการกับแรงต้านอย่างอดุสาหะ จัดจ่อ เอาใจใส่ในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติและจัดทำ ระบบติดตามผลลัพธ์ (KPIs) พร้อมใช้ปัญญาไตร่ตรอง ทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง
4. ด้านคุณลักษณะ คือ ผู้บริหารปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ และมองการเปลี่ยนแปลงเป็นความท้าทาย เพียรจัดสรรเวลาการเรียนรู้ และเข้าร่วมชุมชนปฏิบัติ ใส่ใจจัดจ่อทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ อย่างจริงจังจนเกิดความเข้าใจ และใช้ปัญญาตั้งคำถามเชิงพัฒนากระบวนการทำงานเดิม เพื่อกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมอยู่เสมอ
5. ด้านความรู้ คือ ผู้บริหารสร้างความพอใจ และเชื่อมั่นว่าการเปลี่ยนผ่านสู่ดิจิทัลจะช่วยลดภาระครู และสร้างคุณค่าใหม่ พากเพียรวิเคราะห์และออกแบบระบบการทำงาน ใส่ใจวางรากฐานและกำหนดมาตรฐานข้อมูลกลาง พร้อมใช้ปัญญาไตร่ตรอง ประเมินความคุ้มค่าและความสามารถในการสร้างคุณค่าใหม่ของเทคโนโลยีที่นำมาใช้ สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ความต้องการความจำเป็นทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา กลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อันดับที่ 1 คือ ด้านความสามารถ รายข้อ คือ ความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเชิงบริหาร ดังนั้น ควรเร่งพัฒนาความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) เพื่อให้ผู้บริหารสามารถเปลี่ยนข้อมูลดิบให้เป็นสารสนเทศเชิงลึก สำหรับใช้เป็นฐานในการตัดสินใจเชิงบริหารได้อย่างแม่นยำและทันต่อสถานการณ์

1.2 กลุ่มโรงเรียนอื่นในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 สามารถนำแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้บริหารสถานศึกษากลุ่มโรงเรียนร่มเกล้า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ ไปใช้ได้ตามบริบทของโรงเรียน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาความสามารถในการประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัลในการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

2.2 ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้บริหารโดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 (ธรรมของคนดี)

2.3 ควรศึกษาโมเดลการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อขับเคลื่อน Digital Transformation ด้วยหลักอปริหานิยธรรม 7

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2543). นโยบายด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของกระทรวงศึกษาธิการ (2543-2545), กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567). คู่มือการพัฒนาในระดับสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competency: DC) สำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เจนจิรา แสนไชย. (2566). ความต้องการจำเป็นของการพัฒนาทักษะดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา. วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 3(6), 183-200.
- ชินวัตร เจริญนิตย์ และคณะ. (2566). สภาพและปัญหาทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, 17(2), 1-13.
- ธัญสินี ศรีอนุสรณ์วงศ์. (2562). การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์การขององค์การภาครัฐไทยภายใต้บริบทไทยแลนด์ 4.0: ศึกษากรณี สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (สพร.). วารสารรัฐศาสตร์ ปรัชญา มหาวชิราวุธวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 6(2), 115-132.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2555). ธรรมญูชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 46. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- พุทธิพงษ์ ทองเขียว. (2562). บทบาทของผู้บริหารในการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้ตามการรับรู้ของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.
- ภาณุวัฒน์ ฐานไชยยิ่ง. (2564). แนวทางการพัฒนาการรู้ดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. การศึกษาค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สัญญา พันพิลา. (2562). ความสามารถด้านดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. (2565). แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566. พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2562). ทักษะด้านดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2568). แนวทางพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของข้าราชการและบุคลากรภาครัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนเป็นรัฐบาลดิจิทัล. แหล่งที่มา https://www.ocsc.go.th/sites/default/files/attachment/page/process_devskill_digital.pdf สืบค้นเมื่อ 9 เมษายน 2568.

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ SIX-STEP โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความ
เพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้
ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

DEVELOPMENT OF THE SIX-STEP LEARNING MANAGEMENT MODEL USING
READING COMPREHENSION PACKAGES FOR ANALYSIS AND OPINION
EXPRESSION AND ITS EFFECTS ON LEARNING ACHIEVEMENT OF GRADE 10 STUDENTS

¹เมตตา สารมานิตย์ Metta Sanmanit ²พีระ รัตนวิจิตร Peera Ruttanawijit
³นัททาญจน์ รัตนวิจิตร Nattakarn Rattanawijit ⁴สายพิน กองกระโทก Saiphin Kongkrathok
^{1, 2, 3, 4}นักวิชาการอิสระ Independent Academic, Thailand
Corresponding Author E-mail: mesanmanit@hotmail.com

Article Received: October 31, 2025. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 26, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และ 2) เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 268 คน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น และแบบประเมินความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มี 6 ชั้น ประกอบด้วย ชั้นที่ 1 สรุจ ชั้นที่ 2 ตั้งคำถาม ชั้นที่ 3 อ่าน ชั้นที่ 4 สรุจ ชั้นที่ 5 สะท้อนคิด และชั้นที่ 6 ทบทวน ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ และ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน มีค่าเฉลี่ยร้อยละ เท่ากับ 83.27 ผ่านเกณฑ์การผ่าน ค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด และผู้เรียนมีความพึงพอใจ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ: การจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step, กิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความ, ภาษาต่างประเทศ

Abstract

This research aimed to: 1) develop of six-step learning management using reading comprehension packages focused on analysis and express opinions affecting learning achievement in English as a foreign language for grade 10 students; and 2) study the effects of the six-step learning management using reading comprehension packages learning to analyze and express opinions affecting learning achievement in English as a foreign language for grade 10 students. The population for this research consisted of 268 students from Surasakmontree School, under the Secondary Educational Service Area Office Bangkok 2, during the 2024 academic year. The research instruments included a learning achievement test on reading comprehension, analysis, and opinion expression skills, and a satisfaction questionnaire. Data were analyzed using descriptive statistics, including percentage, mean, and standard deviation.

The research results revealed that: 1) The six-step learning management using reading comprehension packages focused on analysis and opinion expression affecting learning achievement in English as a foreign language for grade 10 students consisted of 6 steps: Step 1: Survey, Step 2: Question, Step 3: Read, Step 4: Recite, Step 5: Reflect, and Step 6: Review. This model was found to be of quality and efficiency, meeting the established criteria. 2) The students' learning achievement in the Foreign Language (English) strand showed a mean percentage of 83.27, which surpassed the passing criteria and the target score set by the institution. The students' overall satisfaction was at the highest level.

Keywords: Six-Step Learning Management, Reading Comprehension Skill Activities, Foreign Language

บทนำ

การพัฒนาการจัดการศึกษาในปัจจุบันมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและ เป็นกำลังสำคัญของประเทศ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไข เพิ่มเติม (2553) กำหนดในมาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้ง ร่างกายจิตใจ สติปัญญา ความรู้ การใช้ภาษาในการถ่ายทอด คุณธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมในการ ดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นระหว่างชนชาติได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเพื่อให้การศึกษา ไทยสามารถยกระดับสู่รองรับการเปลี่ยนแปลงของนานาชาติในอนาคตนั้น สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงมีพระราชดำรัสเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2559 ไว้ว่า การพัฒนาทักษะการอ่าน การใช้ ภาษา การคิด เป็นแรงจูงใจให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ผู้ที่รักการอ่านนับว่าเป็นผู้ใฝ่เรียนรู้อย่างแท้จริง การ ส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนตลอดจนบุคคลทั่วไปรักการอ่านจึงเป็นเรื่องควรสนับสนุน (มติชนออนไลน์, 2559)

จากพระราชดำรัสดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการอ่านในฐานะเป็นเครื่องมือในการ เรียนรู้ที่มีพลัง ซึ่งสามารถสร้างรากฐานที่มั่นคงให้แก่การพัฒนาทักษะต่างๆทางปัญญาและการเรียนรู้ตลอด

ชีวิต ดังนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2563) สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2564) และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2562) ได้กำหนดเกณฑ์คุณภาพของการจัดการศึกษาไว้ว่า ต้องครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่เหมาะสม โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่ต้องเร่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ภาษาอังกฤษเพื่อให้เด็กไทยมีความรู้มีความสามารถในการติดต่อสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ ได้ถูกต้องด้านการอ่าน การเขียน และการฟังเพื่อใช้ความรู้และประโยชน์ในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) จึงได้บรรจุเรื่องการอ่านไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ สาระที่ 1 ภาษาเพื่อการสื่อสาร โดยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ว่า ผู้เรียนจะต้องสามารถเข้าใจ ตีความ วิเคราะห์ สรุปความ และแสดงความคิดเห็นจากการอ่านเรื่องต่างๆ ได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีทักษะด้านการอ่าน การเขียน และการฟัง นั้น ทักษะการอ่าน และการเขียนถือเป็นทักษะสำคัญเพราะเป็นทักษะที่มีความซับซ้อนในส่วนของการเรียนรู้ การทำความเข้าใจและการถ่ายทอดความคิด โดยเฉพาะทักษะการอ่านเป็น 1 ใน 4 ทักษะของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ที่จำเป็นต้องฝึกฝนอยู่เสมออย่างต่อเนื่องตามวัยของผู้เรียนสอดคล้องกับชุมชน ท้องถิ่น (2563) และสมหมาย เพ็งแก้ว (2561) ได้กล่าวเช่นเดียวกันว่า การพัฒนาทักษะการอ่านของผู้เรียน โดยเฉพาะการอ่านจับใจความ ผู้เรียนควรได้รับเทคนิคการฝึกฝน เพื่อประโยชน์ของการอ่าน และการส่งเสริมนิสัยรักการอ่าน

นอกจากนี้ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2560) ได้กำหนดว่า การมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์รอบด้าน โดยเฉพาะการส่งเสริมการอ่าน ในฐานะเครื่องมือสำคัญของการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้เหตุผล เพื่อสร้างพลเมืองคุณภาพที่เรียนรู้ได้ด้วยตนเองและสามารถแก้ปัญหาได้ในชีวิตจริง สอดคล้องกับญัตติ วังศัทธอง (2560) ได้สรุปถึงความสำคัญและประโยชน์ของการอ่านว่า การอ่านเป็นเครื่องมือสำคัญและมีประโยชน์ในการแสวงหาความรู้ใหม่ๆ ผู้อ่านจึงต้องฝึกฝนเพื่อพัฒนาตนเองให้เกิดความชำนาญและนำความรู้ที่ได้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่วิชาชีพของตนเอง และเผยแพร่ไปยังผู้อื่นในที่สุด เช่นเดียวกับข้อค้นพบของญัตติ รักษา (2563) กล่าวว่า แม้ว่าการอ่านมีความสำคัญและได้รับการส่งเสริมอย่างมาก แต่ปรากฏว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังไม่ชอบการอ่าน ซึ่งผลการสำรวจการอ่านจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2565) พบว่า ร้อยละ 60 ของเด็กไทยช่วงอายุ 14-16 ปี ไม่ชอบอ่าน ให้เหตุผลว่าการอ่านไม่น่าสนใจ โดยเฉพาะภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ครูเน้นการจำคำศัพท์ การเรียนกฎไวยากรณ์ ไม่ส่งเสริมการอ่านเพื่อให้เข้าใจเนื้อเรื่อง และให้เหตุผลแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับญัตติ รักษา (2563) ได้กล่าวว่า ทักษะการอ่านของผู้เรียนอยู่ในระดับต่ำอาจมีหลายสาเหตุ แต่สาเหตุหลัก คือ ผู้สอนใช้วิธีการสอนที่ไม่เหมาะสมทำให้การอ่านของนักเรียนไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น และการสอนไม่ได้ให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะการอ่านอย่างแท้จริง เนื่องจากผู้สอนจะเน้นไปในด้านการแปล เน้นความจำคำศัพท์ กฎไวยากรณ์ซึ่งไม่ส่งเสริมทักษะการคิดทำให้นักเรียนไม่เข้าใจในการอ่าน ไม่สามารถสรุปความรู้จากการอ่านให้ออกมาเป็นคำพูด หรือตัวอักษรได้

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเรื่อง การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เพื่อให้ผู้สอนมีแนวทางในการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่แตกต่างจากเดิม พัฒนาทักษะด้านการอ่าน

ภาษาอังกฤษ โดยใช้กิจกรรมกระตุ้นความรู้เดิมของผู้เรียนเกี่ยวกับเนื้อหาที่อ่าน กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนให้อยากอ่านเนื้อเรื่องมากยิ่งขึ้นและเป็นการส่งเสริมผู้เรียนให้มีความสามารถตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง สร้างและตรวจสอบคำถามด้วยตนเอง วิเคราะห์โครงสร้างของเนื้อหา และสะท้อนการเรียนรู้ของตนเองได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างและตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) มี 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ดังนี้

1. สืบเคราะห์เอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยศึกษาและสืบเคราะห์เอกสารที่เป็น แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลโครงการพัฒนาเครือข่ายระบบห้องสมุดในประเทศไทย (Thai Library Integrated System: ThaiLIS) โดยใช้แบบบันทึกเอกสาร และทำการวิเคราะห์เนื้อหา
2. ประชุมสัมมนาวิชาการ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญเพื่อหลอมรวม ให้ได้กรอบการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้แบบบันทึกการประชุม และทำการวิเคราะห์เนื้อหา
3. ยกร่างการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 และจัดทำเอกสารประกอบร่างฯ จำนวน 2 ชุด ประกอบด้วย 1) ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น 2) คู่มือการใช้ร่างการจัดการเรียนรู้ แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น
4. ตรวจสอบคุณภาพด้านความถูกต้องของร่างการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step และเอกสารประกอบร่างฯ จากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แบบตรวจสอบคุณภาพด้านความถูกต้อง 4 ด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา ด้านรูปเล่มการพิมพ์ และด้านประโยชน์ที่ได้รับ และตรวจสอบความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ในทางปฏิบัติ และประโยชน์ของร่างการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step และเอกสารประกอบร่างฯ เก็บรวบรวมข้อมูลจากครูในฐานะผู้ปฏิบัติทำหน้าที่การจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) จำนวน 30 คน ก่อนนำไปทดลองใช้ (try out) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2 ปีการศึกษา 2566 จำนวน 8 ห้องเรียน จำนวนผู้เรียน 42 คน ปีการศึกษา 2566 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาผลการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีดังนี้

1. ศึกษาคุณภาพผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ปีการศึกษา 2567 จำนวน 8 ห้องเรียน จำนวน 268 คน โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตั้งแต่วันที่ 16 พฤษภาคม 2567 ถึง วันที่ 24 พฤษภาคม 2567 จากนั้น ผู้วิจัย ดำเนินการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ปีการศึกษา 2567 ดำเนินการในวันที่ 30 พฤษภาคม 2567 ถึงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2568 และใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น เพื่อประเมินทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ดำเนินการในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2568 ถึง วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2568 โดยมีเกณฑ์ให้ผู้เรียนจะต้องมีคะแนนที่ได้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผ่านเกณฑ์การผ่าน ค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด คือ ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ปีการศึกษา 2567 โดยใช้แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 คือ ด้านเนื้อหา ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ และด้านผลลัพธ์การเรียนรู้ ดำเนินการในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2568 ถึง วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2568 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติ ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า มี 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 สำรวจ (survey) เพื่อให้ผู้เรียนอ่านภาพรวมของเรื่องและเข้าใจประเด็นหลัก ขั้นที่ 2 ตั้งคำถาม (question) โดยใช้เทคนิค 5W1H เพื่อกระตุ้นการคิดและกำหนดจุดมุ่งหมายของการอ่าน ขั้นที่ 3 อ่าน (read) เพื่อค้นหาคำตอบและทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ขั้นที่ 4 สรุป (recite) โดยให้ผู้เรียนสรุปใจความสำคัญด้วยภาษาของตนเองหรือใช้แผนภาพความคิด ขั้นที่ 5 สะท้อนคิด (reflect) เพื่อให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ วิพากษ์ และเชื่อมโยงความรู้กับประสบการณ์เดิม ขั้นที่ 6 ทบทวน (review) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนย้อนกลับมาตรวจสอบและสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการอ่านหรือการเรียนรู้ โดยการอ่านซ้ำ การตอบคำถาม การสรุป

ความ หรือการบันทึกย่อ เพื่อทดสอบความเข้าใจของตนเอง เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม และสะท้อนความคิดเพื่อประเมินความถูกต้องของสาระสำคัญ

การจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีชุดกิจกรรม จำนวน 2 ชุด แต่ละชุดจะประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ ใบความรู้ ใบงาน แนวเฉลย และเครื่องมือวัดและประเมินผล คู่มือการใช้ร่างการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step ที่อธิบายขั้นตอนก่อน ระหว่าง และหลังการใช้ ดังนี้ ชุดที่ 1 เรื่อง สารคดี จำนวน 5 เล่ม เล่มที่ 1 เรื่อง The Kite เล่มที่ 2 เรื่อง New Year Customs เล่มที่ 3 เรื่อง Face to Face เล่มที่ 4 เรื่อง The History of Money เล่มที่ 5 เรื่อง Air Pollution และชุดที่ 2 เรื่อง บันเทิงคดี จำนวน 5 เล่ม เล่มที่ 1 เรื่อง Titanic เล่มที่ 2 เรื่อง The Legend of Robin Hood เล่มที่ 3 เรื่อง Romeo and Juliet เล่มที่ 4 เรื่อง Take Me Home Country Road เล่มที่ 5 เรื่อง Harry Potter และมีการตรวจสอบคุณภาพด้านความถูกต้อง พบว่า ทุกรายการมีค่า IOC ระหว่าง 0.80-1.00 ผ่านเกณฑ์ 0.50 ขึ้นไป ด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ พบว่า โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การผ่าน ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ระดับมาก (3.51) ขึ้นไป และผลการตรวจสอบด้านประสิทธิภาพทั้งแบบเดี่ยว (1 :1) แบบกลุ่ม (1 :10) และแบบภาคสนาม (1 :100) กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี จำนวน 42 คน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยภาพรวม ร้อยละ 79.28 ผ่านเกณฑ์การผ่าน ค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด คือ ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ร้อยละ 75 ความพึงพอใจ โดยภาพรวมผ่านเกณฑ์การผ่านค่าเฉลี่ยตั้งแต่ระดับมาก (3.51) ขึ้นไป

2. ผลการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ปีการศึกษา 2567 จำนวน 8 ห้อง พบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยภาพรวม ร้อยละ 83.27 ผ่านเกณฑ์การผ่านค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดทุกห้องเรียน คือ ผู้เรียนทุกคน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม และผลความความพึงพอใจที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step อยู่ในระดับมากที่สุด แสดงดังตารางที่ 1 และตารางที่ 2

ตารางที่ 1 ผลการศึกษาคุณภาพผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ปีการศึกษา 2567

ลำดับ	จำนวนนักเรียน	คะแนนรวม	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	แปลผล
1	33	1,369	82.97	ผ่านเกณฑ์
2	38	1,436	84.00	ผ่านเกณฑ์
3	34	1,436	84.47	ผ่านเกณฑ์
4	27	1,120	82.96	ผ่านเกณฑ์
5	39	1,671	83.55	ผ่านเกณฑ์
6	40	1,674	83.70	ผ่านเกณฑ์
7	30	1,255	83.67	ผ่านเกณฑ์
8	27	1,091	80.81	ผ่านเกณฑ์
รวม	268	11,411	83.27	ผ่านเกณฑ์

หมายเหตุ: เกณฑ์การผ่าน ค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนโรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี ปีการศึกษา 2567 ต่อการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4

ที่	รายการ	ระดับความพึงพอใจ		แปลผล
		μ	σ	
1	ด้านเนื้อหา	4.59	0.72	มากที่สุด
2	ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้	4.55	0.57	มากที่สุด
3	ด้านบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้	4.67	0.68	มากที่สุด
4	ด้านผลลัพธ์การเรียนรู้	4.67	0.68	มากที่สุด
	รวม	4.57	0.69	มากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการสร้างและตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 สำรวจ (survey) ขั้นฝึกทักษะ (practice) ขั้นที่ 2 ตั้งคำถาม (question) และขั้นที่ 3 อ่าน (read) ขั้นนำเสนอผลผลิต (production) ขั้นที่ 4 สรุป (recite) และขั้นที่ 5 สะท้อนคิด (reflect) ขั้นที่ 6 ทบทวน (review) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนย้อนกลับมาตรวจสอบ และสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการอ่านหรือการเรียนรู้ โดยการอ่านซ้ำ การตอบคำถาม การสรุปความ หรือบันทึกการย่อ เพื่อทดสอบความเข้าใจของตนเอง เชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมและสะท้อนความคิดเพื่อประเมินความถูกต้องของสาระสำคัญ ทั้งนี้ เนื่องมาจากการสังเคราะห์เอกสารเป็นการรวบรวมข้อมูล สอดคล้องกับผลการวิจัยของนางลักษณ์ วิรัชชัย (2542) สุรศักดิ์ คำสง (2562) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) อนุกุล วังเวียงทอง (2561) ศุภาพิชญ์ ขาวผ่อง (2564) กมลพรรณ ประเสริฐศิลป์ (2565) และรัตนภรณ์ ทับทิมจันทร์ (2565) ที่พบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ประกอบด้วย 5 ขั้น คือ ขั้นที่ 1 สำรวจ เป็นขั้นกระตุ้นความสนใจของผู้เรียน ขั้นที่ 2 ตั้งคำถาม เป็นขั้นที่ผู้เรียนตั้งคำถามจากเรื่องที่อ่าน ขั้นที่ 3 เป็นขั้นที่ผู้เรียนอ่านข้อความอย่างละเอียด รอบคอบ และต่อเนื่อง เพื่อค้นหาคำตอบสำหรับคำถามที่ได้ตั้งไว้ ขั้นที่ 4 เป็นขั้นที่ผู้เรียนสรุปใจความสำคัญของบทอ่านด้วยภาษาของตนเอง ผ่านการเขียน การอ่านออกเสียง หรือการใช้เทคนิคแผนที่ความคิด (mind mapping) ขั้นที่ 5 สะท้อนคิด (reflect) เป็นขั้นที่ผู้เรียนวิเคราะห์และวิจารณ์สาระจากการอ่าน โดยเชื่อมโยงข้อมูลใหม่กับความรู้เดิม ขั้นที่ 6 ทบทวน (review) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมได้แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ในด้านเดียวกัน ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและร่วมกันสร้างองค์ความรู้ใหม่ ผลการตรวจสอบคุณภาพและประสิทธิภาพ พบว่า โดยภาพรวม ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แสดงให้เห็นว่าร่างการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step และเอกสารประกอบมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับหลักการ

ของกัญญา ลินทรันศิริกุล (2553) ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543) ที่กล่าวว่า เครื่องมือที่ดีต้องมีความเที่ยงตรง (validity) วัดสิ่งที่ต้องการวัดได้ และสอดคล้องกับแนวคิดของชัยงค์ พรหมวงศ์ (2556) ที่นำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง แบบเดี่ยว (1:1) แบบกลุ่ม (1:10) และ แบบภาคสนาม (1:100)

2. ผลการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยภาพรวม พบว่า มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีค่าเฉลี่ยร้อยละ เท่ากับ 83.27 ผ่านเกณฑ์การผ่าน ค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้วิธีหนึ่งที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองอย่างเป็นขั้นเป็นตอน อีกทั้งผู้เรียนยังได้นำองค์ความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนในชั้นเรียน ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีความหมาย พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ การจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step ช่วยพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น สอดคล้องกับผลวิจัยของณัฐชา รักษา (2563) และอมรรัตน์ เจริญศิลป์ (2560) ที่พบว่า ผู้เรียนมีความสามารถในการอ่านเชิงวิเคราะห์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และผลการศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยภาพรวม มีความพึงพอใจผ่านเกณฑ์การผ่าน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า การจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step ทำให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่เรียนรู่มากขึ้น กิจกรรมการเรียนรู้เชื่อมโยงความรู้ในแต่ละขั้น มีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน สอดคล้องกับผลวิจัยของนาราภัทร ตรงจิตพิทักษ์ (2565) และธัญลักษณ์ สังข์ลักษณ์ (2564) ที่พบว่า ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการอ่านภาษาอังกฤษโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนาการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step โดยใช้ชุดกิจกรรมฝึกทักษะการอ่านจับใจความเพื่อวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็น ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ของผู้เรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่มาของนวัตกรรมจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step ต้องมาจากการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ทั้งการศึกษา สาเหตุ ศึกษาแนวทางแก้ปัญหา และองค์ความรู้ที่เกิดนวัตกรรมการวิจัยครั้งนี้ต้องผ่านการสังเคราะห์เอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ การตรวจสอบคุณภาพ และการนำไปใช้พัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดปีการศึกษาภายใต้การปฏิบัติงานในหน้าที่ เป็นวิธีที่ทำให้ผู้เรียนที่ได้รับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เป็นไปตามค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลงานวิจัยไปใช้

1.1 จากข้อค้นพบจากผลงานวิจัย ทำให้คุณภาพผู้เรียนด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ผ่านค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด คือ ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนร้อยละ 75 ของคะแนนเต็ม จึงสามารถจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step ไปพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ที่เปิดสอนผู้เรียนในภาษาต่างประเทศอื่นๆ ได้ เช่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาเกาหลี ภาษาญี่ปุ่น เป็นต้น

1.2 จากข้อค้นพบจากการสร้างและพัฒนาเอกสารประกอบการจัดการเรียนรู้แบบ Six-Step จากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาเป็นชุดกิจกรรม ดังนั้น สามารถนำไปใช้สร้างสื่อประเภทชุดกิจกรรมประกอบการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้อื่นๆ ได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาการพัฒนาทักษะทางภาษาด้านการอ่านและการเขียน หรือการพูดและการฟังของกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ)

2.2 ควรศึกษาการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยให้เป็นไปตามค่าเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนด

เอกสารอ้างอิง

- กมลพรรณ ประเสริฐศิลป์. (2565) ผลการใช้เทคนิค SQ6R และเอกสารจริงเพื่อส่งเสริมทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). แนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กัญญา ลินทรัตน์ศิริกุล. (2553). เครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชมชนก ทองมูลเนื่อง. (2565). การพัฒนาทักษะการอ่านจับใจความภาษาอังกฤษสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้เทคนิค SQ4R. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- ชัยงค์ พรหมวงศ์. (2556). การทดสอบประสิทธิภาพสื่อหรือชุดการสอน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย, 5(1), 11-12.
- ณฐมน วงศ์ทาทอง. (2560). การพัฒนาความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจด้วยวิธีสอนอ่านแบบ SQ3R. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ณัฐชา รักษา. (2563). การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านภาษาอังกฤษเชิงวิเคราะห์โดยใช้แนวคิด SIOP ร่วมกับแนวคิดแบบสืบสอบ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธัญลักษณ์ สังข์ลักษณ์. (2564). การพัฒนาการอ่านจับใจความด้วยแบบฝึกทักษะร่วมกับเทคนิคการอ่านแบบ SQ6R สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลริสเรล: สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นารภัทร ตรงจิตพิทักษ์. (2565). ผลของการใช้กระบวนการสอนอ่านแบบ SQ4R ร่วมกับเทคนิค KWL –Plus เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านเพื่อความเข้าใจ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.
- มติชนออนไลน์. (2559). สมเด็จพระเทพฯ ทรงเปิดงาน สัปดาห์หนังสือฯ พร้อมทอดพระเนตรบูธ สนพ.มติชน. แหล่งที่มา https://www.matichon.co.th/local/education/news_88530 สืบค้นเมื่อ 18 ตุลาคม 2568.
- รัตนภรณ์ ทับทิมจันทร์. (2565). การสร้างแบบฝึกทักษะโดยใช้วิธีการสอนแบบ SQ5R เพื่อพัฒนาความสามารถด้านการอ่านอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543) เทคนิคการวัดผลการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.

- ศุภาพิชญ์ ขาวผ่อง. (2564). ผลการใช้วิธีสอนอ่านแบบ SQ3R โดยใช้เรื่องราวในท้องถิ่นจังหวัดสงขลาที่มีต่อความสามารถในการอ่านจับใจความและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2553). การวัดผลการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ประสานการพิมพ์.
- สมหมาย เพ็งแก้ว. (2562). การพัฒนาความสามารถในการอ่านจับใจความสำคัญภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้วิธีการอ่านแบบ SQ4R ร่วมกับเนื้อหาบริบทท้องถิ่น. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). แนวทางการนิเทศบูรณาการโดยใช้พื้นที่เป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่การนิเทศภายในโรงเรียนโดยใช้ห้องเรียนเป็นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). สรุปผลการดำเนินงาน 9 ปีของการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. 2542 - 2551). กรุงเทพมหานคร: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). สถิติการอ่านหนังสือของเด็กไทย ปี 2565. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2564). ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สุรศักดิ์ คำสง. (2562). ผลการใช้วิธีสอนแบบ SQ4R ที่มีต่อความเข้าใจในการอ่านภาษาอังกฤษและความคงทนในการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 12. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อนุกุล วังเวียงทอง. (2561). การใช้กลวิธีเอส คิว ไฟว์ อาร์ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านภาษาอังกฤษและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- อมรรัตน์ เจริญศิลป์. (2560). การพัฒนาความสามารถด้านการอ่านเชิงวิเคราะห์โดยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค JIGSAW กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

THE RELATIONSHIP OF TEACHERS' TECHNOLOGY ACCEPTANCE AND
PERCEPTION OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT WITH THEIR
EFFECTIVENESS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
IN MAI JA YANG, KACHIN STATE, MYANMAR

¹Mary Hkawng Nan ²Orlando González

^{1, 2}Assumption University, Thailand

Corresponding Author E-mail: chamloitnan@gmail.com

Article Received: October 10, 2025. Revised: March 21, 2026. Accepted: March 23, 2026.

Abstract

The purpose of the current study was to determine whether teachers' technology acceptance and their perceptions of professional development (as independent variables) were significantly related to their effectiveness (as dependent variable) at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar. A voluntary sample of 103 teachers from three institutions (i.e., Institute of Liberal Arts and Sciences, Mai Ja Yang Institute of Education, and Mai Ja Yang College), participated in this study during the academic year 2024-2025. For the data collection, the Technology Acceptance Model Questionnaire, the Teachers' Professional Development Questionnaire, and the Teacher Effectiveness Scale-Short Version, were used.

From performing descriptive statistics on the collected data, it was found that the overall levels of participants' technology acceptance, perception of professional development, and teacher effectiveness were high. From a correlational analysis, it was found that there was a significant and strong relationship between the combination of the study's independent variables with the dependent variable. Based on the research findings, practical recommendations for teachers, administrators, and future researchers are provided.

Keywords: Teacher's Technology Acceptance, Perception of Professional Development, Teacher Effectiveness, Higher Education, Myanmar

Introduction

In the context of education, teachers' technology acceptance, professional development and effectiveness are crucial factors for both teaching success and student learning improvement (Vela et al., 2023). These elements work together to produce a strong educational environment that benefits educators and students, demonstrating their importance in teaching performance (Oye et al., 2011).

Technology acceptance refers to a person's willingness to integrate and use technology, when available, for its intended purposes (Teo et al., 2011). In today's technology-driven society, teachers who are confident in using technology tend to have higher levels of technology acceptance, which can boost classroom performance (Akintayo et al., 2024).

Professional development (PD) is the informal or formal process through which teachers acquire teaching knowledge and skills, enabling them to stay current with their teaching practices, adapt to changing educational standards, and enhance students' learning outcomes (Prakash et al., 2020). PD has been reported to directly influence the quality of teaching and student achievement (Darling-Hammond et al., 2017).

Teacher effectiveness refers to a teacher's capacity to foster student learning and achievement through instructional methods, subject knowledge, classroom management, and engagement strategies (Hattie, 2009). Teacher effectiveness is critical to enhance learning outcomes through teacher-student interactions, feedback, and creating a positive learning environment, ultimately impacting student achievement (Darling-Hammond, 2017).

Under the National Education Strategic Plan (NESP; Ministry of Education, Myanmar, 2021), technology adoption and integration have become more important in Myanmar's education, especially in higher education. However, despite this official posture and the students' and teachers' acceptance of learning technologies, particularly from the COVID-19 pandemic, teacher training and professional development programs in Myanmar tend to focus on pedagogical methods, offering few opportunities for teachers to improve their technological skills (Thant, 2022). This lack of experience with digital technologies, together with the outdated curricula and political obstacles in Myanmar's education, has a negative impact on teachers' effectiveness at all educational levels, leading to the use of ineffective learning methods (e.g., rote learning) even in higher education institutions (Htun, 2022).

Given the importance of technology acceptance and professional development for Myanmar education, particularly higher education, it is key to investigate how these factors impact teacher effectiveness, particularly in isolated areas like Kachin State, where there is a lack of research on these issues. By understanding the relationship between technology acceptance, professional development, and teacher effectiveness, educators and policymakers can develop strategies to support teachers' personal and professional growth.

With all this in mind, the researchers decided to conduct a quantitative study to examine the relationship between these variables in higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar, where the first author has been working as a teacher in the last eight years.

Objectives of this Research

1. To determine the level of teachers' technology acceptance at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar.
2. To determine the level of teachers' perception of professional development at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar.
3. To determine the level of teacher effectiveness at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar.
4. To determine whether there is a significant relationship between teachers' technology acceptance and perception of professional development with their effectiveness at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar.

Research Methodology

In this section, details on the research design, population and sample, research tools, data collection, data analysis, ethical considerations, and research validity are provided.

1. Research Design

A correlational research design was used to achieve the study purpose, which was to determine whether there was a significant relationship between the technology acceptance and perception of professional development (serving as independent variables) with the effectiveness (serving as dependent variable) of teachers working at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar.

2. Population and Sample

A population sample, comprised of all 117 teachers working at the three largest higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar, during the academic year 2024-2025, participated in this study. The sample of participants was distributed as follows: 25 from the Institute of Liberal Arts and Sciences, 46 from Mai Ja Yang Institute of Education, and 46 from Mai Ja Yang College. Participation was voluntary.

3. Research Tools

This study was conducted using the Technology Acceptance Model Questionnaire (TAMQ), the Teachers' Professional Development Questionnaire (TPDQ), and the Teacher Effectiveness Scale-Short Version (TES-S).

3.1 Technology Acceptance Model Questionnaire (TAMQ). This instrument, developed by Masrom (2007), consisted of 15 items measuring four subscales of technology

acceptance (see Table 2): perceived usefulness (Items 1-4), perceived ease of use (Items 5-8), attitude toward using (Items 9-12), and behavioral intention to use (Items 13-15). The items were rated on a 5-point Likert scale (1 = strongly disagree, 2 = disagree, 3 = neutral, 4 = agree, 5 = strongly agree). The scale mean scores were interpreted using a continuum from 1.00 (very low acceptance) to 5.00 (very high acceptance).

3.2 Teachers' Professional Development Questionnaire (TPDQ). This instrument, adapted from Htun (2022), consisted of 16 items measuring three subscales of professional development (see Table 3): collaboration (Items 1-4), enhancement of teachers' knowledge (Items 5-10), and time and resources (Items 11-16). The items were rated on a 5-point Likert-type scale (1= never, 2= rarely, 3= sometimes, 4= often, 5= always). The scale mean scores were interpreted using a continuum from 1.00 (very low) to 5.00 (very high perception).

3.3 Teacher Effectiveness Scale-Short Version (TES-S). This instrument, created by Prakash et al. (2020), consisted of 25 items measuring five subscales of teacher effectiveness (see Table 4): preparation and planning for teaching (Items 1-5), classroom management (Items 6-12), knowledge of the subject matter and delivery (Items 13-14), teacher characteristics (Items 15-22), and interpersonal relationships (Items 23-25). The items were rated on a 6-point Likert scale (1 = strongly disagree, 2 = moderately disagree, 3 = slightly disagree, 4 = slightly agree, 5 = moderately agree, 6 = strongly agree). The scale mean scores were interpreted using a continuum from 1.00 (very low effectiveness) to 6.00 (very high effectiveness).

4. Data Collection

The data were collected in February 2025. The first author distributed, in printed form, the three research instruments to the participants from the three target institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar. A total of 103 out of 117 teachers returned the completed questionnaires (18 from the Institute of Liberal Arts and Sciences, 39 from Mai Ja Yang Institute of Education, and 46 from Mai Ja Yang College), resulting in a response rate of 88.03%.

5. Data Analysis

Before performing hypothesis testing, a reliability analysis was conducted, by computing the Cronbach's alpha coefficient on the data collected with each of the three research instruments. Values ranging from .66 to .92. were obtained (see Table 1), indicating that the TAMQ, TPDQ, and TES-S were reliably measuring participants' levels of technology acceptance, perception of professional development, and teacher effectiveness, respectively.

Table 1 Reliability Coefficients of the TAMQ, TPDQ, and TES-T for the Current Study

Research instrument / Dimension	Cronbach's α
Technology Acceptance Model Questionnaire (TAMQ)	
Perceived usefulness	.84
Perceived ease of use	.84
Attitude toward using	.66

Behavioral intention to use	.78
Overall questionnaire (Technology acceptance)	.82
Teachers' Professional Development Questionnaire (TPDQ)	
Collaboration	.74
Enhancement of teachers' knowledge	.77
Time and resources	.66
Overall questionnaire (Teachers' professional development)	.83
Teacher Effectiveness Scale-Short Version (TES-S)	
Preparation and planning for teaching	.73
Classroom management	.77
Knowledge of the subject matter and delivery	.76
Teacher characteristics	.87
Interpersonal relationships	.71
Overall questionnaire (Teacher effectiveness)	.92

After ensuring the reliability of the study instruments, the collected data were analyzed using descriptive statistics (means and standard deviations) and correlational analysis (multiple correlation coefficient) using the support of a statistical software package.

6. Ethical Considerations

Before conducting the study, the researchers got the appropriate permissions from the authorities of each participating higher education institute. The research purpose and objectives were clearly explained to the participants before the questionnaires were administered, and they were assured that their identities and responses would be kept confidential and anonymous. Participants were also informed that the research findings would be used only for the study purpose, and they could withdraw from the study at any time without any consequences. Teachers participated voluntarily, without any coercion.

7. Research Validity

7.1 Technology Acceptance Model Questionnaire (TAMQ). Thach and Lai (2022) validated this instrument for the context of higher education in Vietnam, by administering it to 206 instructors from various university subject areas. Also, in order to match the study context, the original wording of the TAMQ items was slightly modified, by replacing all the occurrences of the word "technology" with "technology integration". Then, the final item wording was revised and assessed by discussions among the researchers.

7.2 Teachers' Professional Development Questionnaire (TPDQ). Htun (2022) validated the instrument's content and construct validity by expert comments and a literature review, before administering it to 50 teachers working at Pinya Sanyae Institute of Education in Yangon, Myanmar. Wu and Ye (2016) secured expert validation of the TPDQ before distributing it to 141 full-time teachers at Guilin University of Electronic Technology, China.

7.3 Teacher Effectiveness Scale-Short Version (TES-S). Prakash et al. (2020) established the construct and content validity of the TES-S through an extensive literature

review and content analysis. The instrument was then piloted with 200 elementary school teachers from both rural and urban regions of Bangalore, India, and the collected data were satisfactorily validated using both exploratory and confirmatory factor analysis.

Research Results

The research findings obtained from the data collection and analysis follows, organized by research objective.

1. Findings from Research Objective 1

The mean scores, standard deviations, and interpretations of the participants' answers to all 15 items comprising the TAMQ are shown in Table 2.

Table 2 Mean Scores, Standard Deviations, and Interpretations of the Participants' Responses to the TAMQ

Item N ^o	Item statement	<i>M</i>	<i>SD</i>	Interpretation
Perceived usefulness				
1	I found technology integration easy to use.	3.89	0.73	High
2	Learning to use technology integration would be easy for me.	4.01	0.77	High
3	My interaction with technology integration was clear and understandable.	3.90	0.65	High
4	It would be easy for me to access and utilize teaching resources with technology integration.	3.88	0.83	High
1-4	Overall (Perceived usefulness)	3.92	0.75	High
Perceived ease of use				
5	Using technology integration would enhance my effectiveness in teaching.	4.36	0.61	High
6	Using technology integration would improve my teaching outcomes.	4.31	0.60	High
7	Using technology integration would increase my productivity in managing my teaching task.	4.33	0.60	High
8	I found technology integration useful.	4.47	0.59	High
5-8	Overall (Perceived ease of use)	4.38	0.60	High
Attitude toward using				
9	I dislike the idea of using technology integration for teaching.	4.25	0.76	High
10	I have a generally favorable attitude toward using technology integration in teaching.	4.05	0.71	High
11	I believe it is (would be) a good idea to use technology integration for teaching.	4.45	0.54	High
12	Using technology integration is a foolish idea.	4.82	0.41	High
9-12	Overall (Attitude toward using)	4.39	0.62	High
Behavioral intention to use				
13	I intend to use technology integration in my teaching in the next semester.	4.27	0.63	High
14	I will use IT frequently in my teaching activities.	4.05	0.75	High
15	I intend to use technology integration frequently to support my teaching task.	4.26	0.54	High
13-15	Overall (Behavioral intention to use)	4.19	0.42	High
1-15	Overall (Technology acceptance)	4.22	0.66	High

2. Findings from Research Objective 2

The mean scores, standard deviations, and interpretations of the participants' answers to all 16 items comprising the TPDQ are shown in Table 3.

Table 3 Mean Scores, Standard Deviations, and Interpretations of the Participants' Responses to the TPDQ

Item N ^o	Item statement	M	SD	Interpretation
Collaboration				
1	I am part of a team of professional development experiences.	3.79	0.88	High
2	I believe that the teachers who attended the same professional development activities with me share a common goal and vocabulary related to our work with students	3.92	0.81	High
3	My professional development activities allow me to be an active member of a peer study group.	4.05	0.78	High
4	It is useful to work with other teachers in the professional development activities.	4.20	0.73	High
1-4	Overall (Collaboration)	3.99	0.80	High
Enhancement of teachers' knowledge				
5	My professional development activities are scheduled exclusively with teachers who work in my subject area.	3.37	0.82	High
6	During my professional development activities, teachers in my subject area review and discuss student work of our subject area.	3.80	0.80	High
7	During my professional development activities, I am provided with data on student achievement related to my student area.	3.72	0.95	High
8	During my professional development experiences, I discuss and review teaching materials that are appropriate for my classroom.	3.88	0.87	High
9	My professional development activities enhance my content knowledge for the course I teach.	4.29	0.71	High
10	My professional development activities enhance my pedagogical knowledge for the course I teach.	4.30	0.64	High
5-10	Overall (Enhancement of teachers' knowledge)	3.89	0.80	High
Time and resources				
11	My professional development activities are scheduled during regular school hours.	3.04	1.08	Moderate
12	My professional development activities occur regularly throughout the school year.	3.50	1.06	High
13	My professional development activities occur on a location that is convenient for me to attend.	3.67	0.95	High
14	My professional development activities occur at a location outside of my school.	3.42	1.06	Moderate
15	My professional development activities occur after regular school hours.	3.44	0.92	Moderate
16	During my professional development experiences, I have access to teaching materials that potentially could be used in my classroom.	3.90	0.86	High
11-16	Overall (Time and resources)	3.50	0.99	High
1-16	Overall (Teachers' professional development)	3.77	0.89	High

3. Findings from Research Objective 3

The mean scores, standard deviations, and interpretations of the participants' answers to all 25 items comprising the TES-S are shown in Table 4.

Table 4 Mean Scores, Standard Deviations, and Interpretations of the Participants' Responses to the TES-S

Item N ^o	Item statement	M	SD	Interpretation
Preparation and planning for teaching				
1	I design my lesson to accommodate diverse learning styles and academic needs of students in higher education.	5.11	0.86	High
2	I organize the subject matter I teach to be in agreement with the courses' objectives.	5.35	0.65	High
3	In the end I am in the habit summarizing the lessons, I teach.	5.18	0.84	High
4	I plan my lessons based on the techniques tested and found suitable.	5.07	0.78	High
5	The test I intend administering to my students will be reviewed and improved upon by me.	5.14	0.78	High
1-5	Overall (Preparation and planning for teaching)	5.17	0.77	High
Classroom management				
6	I help students with their reference work.	4.84	0.81	High
7	I encourage students to be punctual in their assignment.	5.36	0.79	High
8	I guide my students in completing their assignment.	5.27	0.69	High
9	I do discuss with students their performances in tests.	4.73	1.02	High
10	I am concerned with the maintenance of discipline in the classroom within the framework of democratic atmosphere.	5.11	0.88	High
11	While teaching, I ask more thought-provoking questions.	5.12	0.80	High
12	My teaching is characterized by clarity.	5.11	0.71	High
6-12	Overall (Classroom management)	5.08	0.82	High
Knowledge of the subject matter and delivery				
13	I have a great deal of interest in the subject I am teaching.	5.48	0.67	High
14	I discuss the content of the subject matter with ease and confidence.	5.29	0.67	High
13-14	Overall (Knowledge of the subject matter and delivery)	5.38	0.67	High
Teacher characteristics				
15	I have a sense of duty and responsibility.	5.50	0.70	High
16	I show understanding and sympathy in working with my students.	5.34	0.69	High
17	I provide a laudable example of my personal and social living to my students.	4.83	0.90	High
18	I do possess pleasing manners.	4.70	0.78	High
19	I have love for my students.	5.38	0.77	High
20	I have pleasant and distinct voice.	4.76	0.92	High
21	I value my academic achievements.	5.59	0.62	High
22	My gestures in the classroom are pleasant and approvable.	4.79	0.81	High
15-22	Overall (Teacher characteristics)	5.12	0.78	High
Interpersonal relationships				
23	I support the genuine causes of teaching community.	5.13	0.81	High
24	I consider my first duty to be devoted to get a good name to my institute.	4.93	0.98	High
25	I am reasonably obedient to my program director.	5.02	0.78	High

23-25	Overall (Interpersonal relationships)	5.03	0.86	High
1-25	Overall (Teacher effectiveness)	5.12	0.80	High

4. Findings from Research Objective 4

Table 5 shows the bivariate correlations between teachers' technology acceptance, perception of professional development, and teacher effectiveness at higher education institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar.

Table 5 Results of the Correlational Analysis Between the Participants' Technology Acceptance, Perception of Professional Development, and Teacher Effectiveness.

Variable	1	2	3
1. Teachers' technology acceptance	—		
2. Teachers' perception of professional development	.20* (.045)	—	
3. Teacher effectiveness	.43* ($< .001$)	.50* ($< .001$)	—
<i>R</i>	.60* ($< .001$)		
$R^2 \times 100\%$	36%		

Note. *p*-values appear within parentheses below the correlation coefficients.

* denotes a significant relationship (significance level set at $p = .05$, two-tailed).

The study results shown in Table 5 revealed that the combination of teachers' technology acceptance and perception of professional development were significantly and strongly correlated to their effectiveness ($R = .60$, $p < .001$), explaining 36% of it ($R^2 = 36\%$).

Research Discussion

Here, a discussion of the research findings from the current study is provided.

1. Teachers' Technology Acceptance

The study results revealed an overall high level of technology acceptance held by teachers at the three target institutions in Mai Ja Yang, Kachin State, Myanmar. Therefore, it can be concluded that the teachers have a high level of confidence and willingness to use technology in their teaching. This result is in line with Thach and Lai's (2022) findings, who found an overall high level of technology integration among 40 lecturers at Petra Christian University, Indonesia. This high level of participants' technology acceptance could be due to their need to embrace technology and institutionalized technology platforms (e.g., LMS) to perform their job, which represents a teachers' recognition of the technology's potential to enhance their own teaching performance and course management (Davis, 1989).

2. Teachers' Perception of Professional Development.

The study results revealed an overall high level of teachers' perception of professional development at the three target institutions. Therefore, it can be concluded that the participants held an overall positive perspective of the formal or informal learning experiences they receive to enhancing their skills and knowledge, and then improve their teaching performance. This result is aligned with Htun's (2022) findings, who found an overall moderately high level of teachers' professional development among 50 teachers working at Pinya Sanyae Institute of Education in Yangon, Myanmar. This high level of participants' perception of professional development could be due to the instructional support they receive from their institutions, which can contribute to a positive attitude toward the importance and quality of continuous professional development (Guskey, 2003).

3. Teacher Effectiveness

The study results revealed an overall high level of teacher effectiveness at the three target institutions. Therefore, it can be concluded that the participants held a high capacity to engage with students using various strategies, methods, and attitudes to increase their learning and achievement. This result is in line with Devi and Singh's (2024) findings, who found a high level of teacher effectiveness in a group of 360 teachers from higher secondary schools in Manipur, India. This high level of participants' effectiveness could be due to their teaching experience and emotional competence in working under challenging or unsafe working conditions (such as the one in Kachin State, which is a conflict zone in Myanmar), which have been shown to enhance teacher effectiveness

4. The Relationship of Teachers' Technology Acceptance and Perceptions of Professional Development with Their Effectiveness

The data analysis revealed that the combination of technology acceptance and perception of professional development held by the teachers at the three target higher education institutions had a significant and strong relationship with their teacher effectiveness. Thus, it can be concluded that the combination of participants' technology acceptance and perception of professional development had a significant and strong explanatory and predictive power for their teacher effectiveness, explaining 36% of the behavior (variance) of their teacher effectiveness. Hence, 64% of the behavior of the participants' teacher effectiveness is explained by other variables not considered in this study. This significant and strong explanatory and predictive power of the combination of the independent variables over the dependent variable could be due to a significant interaction between participants' technology acceptance and professional development. Teachers' perceptions of technology can significantly impact their teaching effectiveness, technical competence and teaching quality (Davis, 1989; Masrom, 2007). Moreover, well-designed and continuous professional

development can enhance teachers' readiness and confidence in implementing new technologies, which can make their teaching more dynamic and effective (Guskey, 2003).

Research Body of Knowledge

From the study results, the teachers' technology acceptance and perception of professional development were found to be significantly and strongly related to their effectiveness, explaining 36% of it. Thus, the remaining 64% could be explained by additional factors that may significantly influence teacher effectiveness, which were identified from a literature review and discussion conducted for this study (see Figure 1).

Previous studies show that teacher effectiveness can be influenced by adaptability and emotional intelligence (Devi and Singh, 2024); gender, teaching experience, academic stream and school management style (Pachaiyappan and Raj, 2014); and student engagement and use of formative and summative assessment (Devi and Singh, 2024; Prakash et al., 2020). Considering these factors can guide future studies to further understanding on teacher effectiveness.

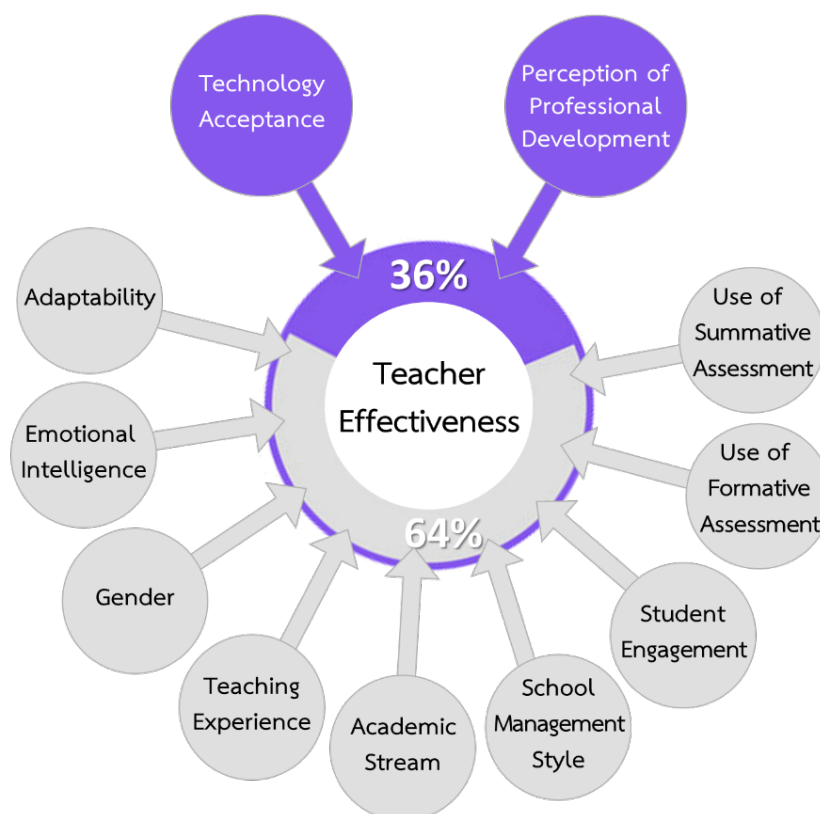

Figure 1 Body of Knowledge Regarding Participants' Teacher Effectiveness

Research Suggestions

1. Suggestions in Practice

1.1 The study findings showed that TAMQ Items 1, 3, and 4 (see Table 2) received the lowest mean score ratings among the participants. Therefore, the researchers suggest that teachers should receive and participate in continuous professional development activities related to technology integration, in order to become familiar with the technology and gain confidence in using technology in the classroom (Guskey, 2003; Thach and Lai, 2022).

1.2 The study findings showed that TPDQ Items 5, 11, 14, and 15 (see Table 3) were consistently rated with the lowest mean score among the participants. Therefore, the researchers suggest that teachers should be given subject-specific professional development programs at convenient times and locations for them, in order to work together and learn from other teachers in the same subject area (Guskey, 2003; Vela et al., 2023).

1.3 The study findings showed that TES-S Items 17, 18, and 22 (see Table 4) received the lowest mean score ratings among the participants. Thus, the researchers suggest that teachers should be provided training on self-awareness, emotional intelligence and stress management to help them better understand and regulate their emotions (Devi and Singh, 2024).

2. Suggestions for Research

2.1 Data for this study were collected from 103 teachers from the three target higher education institutions. Future researchers may conduct studies on larger teacher samples and additional higher education institutions to obtain more generalizable results.

2.2 The combination of independent variables in this study (i.e., teachers' technology acceptance and perception of professional development) was found to explain only 36% of the variance in the dependent variable (i.e., teacher effectiveness), with the remaining 64% of the variance attributed to variables not considered in this study. Therefore, it is suggested that future researchers include other variables reported to influence teacher effectiveness but were not included in this study, such as emotional intelligence, gender, teaching experience, and student engagement (Devi and Singh, 2024; Pachaiyappan and Raj, 2014).

References

- Akintayo, N. O. T., Eden, N. C. A., Ayeni, N. O. O. and Onyebuchi, N. N. C. (2024). Evaluating the impact of educational technology on learning outcomes in the higher education sector: A systematic review. *Open Access Research Journal of Multidisciplinary Studies*, 7(2), 52–72.
- Darling-Hammond, L., Hyler, M. E. and Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Learning Policy Institute.
- Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, 13(3), 319-340.
- Devi, T. S. and Singh, K. S. (2024). Emotional intelligence and teacher effectiveness: A correlation study. *Online Journal of Distance Education and e-Learning*, 12(2), 62-69.
- Guskey, T. R. (2003). Analyzing lists of the characteristics of effective professional development to promote visionary leadership. *NASSP Bulletin*, 87(637), 4-20.
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Routledge.
- Htun, A. S. T. (2022). A study of teachers' perceptions toward professional development and their job satisfaction at Pinya Sanyae Institute of Education, Yangon, Myanmar Master's thesis, Assumption University of Thailand. Assumption University Institutional Repository.
- Masrom, M. (2007). Technology acceptance model and e-learning. In *Proceedings of the 12th International Conference on Education*. Sultan Hassanah Bolkiah Institute of Education, Universiti Brunei Darussalam.
- Ministry of Education, Myanmar. (2021). National Education Strategic Plan (NESP) 2021-2030. From <https://www.moe.gov.mm/sites/default/files/NESP%202021-2030Eng.pdf> Retrieved September 15, 2025.
- Oye, N. D., Iahad, N. A. and Rabin, Z. A. (2011). A model of ICT acceptance and use for teachers in higher education institutions. *International Journal of Computer Science & Communication Networks*, 1(1), 22-40.
- Pachaiyappan, P. and Raj, D. U. (2014). Evaluating the teacher effectiveness of secondary and higher secondary school teachers. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, 4(1), 52-56.
- Prakash, C., Chandra, S. and Chandrashekar, H. (2020). Measuring teacher effectiveness: Development of a shorter version of Teacher Effectiveness Scale. *International Journal of Education, Modern Management, Applied Science & Social Science*, 2(3), 58-63.
- Teo, T., Ursavaş, Ö. F. and Bahçekapili, E. (2011). Efficiency of the technology acceptance

- model to explain pre-service teachers' intention to use technology. *Campus-Wide Information Systems*, 28(2), 93–101.
- Thach, P. N. and Lai, P. H. (2022). Lecturer attitudes and behavioral intentions to use learning management systems in Vietnam. *Journal of Open, Flexible and Distance Learning*, 25(2), 35–54.
- Thant, K. K. (2022). Behavioral intention to use e-learning: Application of technology acceptance model. *Journal of Education and Social Science*, 22(1), 20-26.
- Vela, C., Menchaca, V. D. and Silva, H. (2023). University faculty perceptions of professional development: Impact and effectiveness. *Journal of Educational Leadership in Action*, 9(1), 3.
- Wu, X. and Ye, Y. (2016). A relationship study of teachers' perception toward professional development and their job satisfaction in Guilin University of Electronic Technology, Guangxi, China. *Scholar: Human Sciences*, 8(2), 165-177.

แนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน
ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
GUIDELINES FOR DEVELOPING STUDENT CARE AND SUPPORT SYSTEMS
OPERATIONS THROUGH WEB APPLICATION TECHNOLOGY IN SCHOOLS UNDER
THE SECONDARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA

¹ลิขิต บุญครอบ Likhit Bunkrob ²วีรภัทร ภัทรกุล Weeraphat Phattharakul
^{1,2}มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand
Corresponding Author E-mail: likhit.udomrat@gmail.com

Article Received: November 07, 2025. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 27, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเป็นแบบผสมวิธีโดยใช้ประชากรที่ศึกษา คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูหัวหน้างานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และครูที่ปรึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจำนวน 116 คน มีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ศึกษาในเทศกในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา นักวิชาการ ผู้แทนผู้ปกครองหรือคณะกรรมการสถานศึกษา หัวหน้างานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.96 และแบบสัมภาษณ์ชนิดแบบกึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยรวมอยู่ในระดับมาก และ 2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 5 ด้าน มีรายการปฏิบัติรวมจำนวน 18 ข้อ โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน คือ ด้านที่ 1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีรายการปฏิบัติ 3 รายการ ด้านที่ 2 ด้านการคัดกรองนักเรียน มีรายการปฏิบัติ 4 รายการ ด้านที่ 3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน มีรายการปฏิบัติ 4 รายการ ด้านที่ 4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มีรายการปฏิบัติ 4 รายการ ด้านที่ 5 ด้านการส่งต่อนักเรียน มีรายการปฏิบัติ 3 รายการ

คำสำคัญ: ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน, เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน, สถานศึกษา

Abstract

This research article aimed: 1) to study the implementation of the student care and support system using web application technology in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya; 2) to propose guidelines for developing the implementation of the student care and support system using web application technology in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya. The research employed a mixed-methods design. The study population consisted of 116 participants, including school administrators, heads of student care and support systems, homeroom teachers at the lower secondary level, and homeroom teachers at the upper secondary level. The key informants consisted of seven individuals, including school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya, educational supervisors in the same office, academic officers, representatives of parents or school board members, and heads of student care and support systems. The research instruments included a questionnaire with a reliability coefficient of 0.96 and a semi-structured interview form. Data were analyzed using mean, standard deviation, and content analysis.

The results revealed that: 1) implementation of the student care and support system using web application technology in schools under the Secondary Educational Service Area Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya was at a high level; and 2) The guidelines for developing the implementation of the student care and support system using web application technology in educational institutions under the Secondary Educational Service Area Office Phra Nakhon Si Ayutthaya consisted of 5 aspects, comprising a total of 18 practical items. The guidelines were categorized into five dimensions: 1) Individual Student Knowledge, consisting of three operational items; 2) Student Screening, consisting of four operational items; 3) Student Promotion and Development, consisting of four operational items; 4) Prevention and Problem-Solving, consisting of four operational items; and 5) Student Referral, consisting of three operational items.

Keywords: Student Care and Support System, Web Application Technology, Educational Institution

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพและ มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางนโยบายและจุดเน้นของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ข้อที่ 2 ด้านโอกาสและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้แก่ ส่งเสริม สนับสนุน ให้เด็กปฐมวัยที่มีอายุ 3 - 6 ปีทุกคน เข้าสู่ระบบการศึกษาสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการดูแลปกป้อง เพื่อให้มีพัฒนาการครบทุกด้าน โดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นรายบุคคลเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะการดูแลและป้องกันไม่ให้นักเรียนหลุดออกจากระบบการศึกษา และช่วยเหลือเด็กตกหล่น เด็กออกกลางคันให้กลับเข้าสู่ระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนให้มีความสมบูรณ์พร้อมอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้าน ร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนให้มีทักษะในการดำรงชีวิตจึงจำเป็นที่ทุกโรงเรียนในฐานะหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบในการสร้างเสริมคุณภาพชีวิตผู้เรียน และแก้วิกฤติสังคม จึงควรนำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมาประยุกต์ใช้และพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นระบบหนึ่งที่จะช่วยในการแก้ปัญหาให้นักเรียนดังกล่าว ซึ่งมาตรฐานการแนบแนวนั้นมีกรมวิชาการร่วมกับกรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดแนวทางในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนไว้ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล 2) การคัดกรองนักเรียน 3) การส่งเสริมนักเรียน 4) การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน และ 5) การส่งต่อนักเรียน การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา เป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุด จึงมีบทบาทหน้าที่ตามแนวทางการดำเนินงาน คือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มีการศึกษาเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ คัดกรองนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด สรุปผลจำแนกนักเรียนออกเป็นกลุ่ม ดำเนินการส่งเสริมพัฒนา และจัดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียน การดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเหมาะสม การดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนทุกคนให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างสงบสุข ดังนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นระบบที่ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปด้วยดี การดำเนินงานสะดวกขึ้นนักเรียนได้รับการป้องกันและแก้ไขปัญหาลดลง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2550)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีการส่งเสริมสนับสนุน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นกระบวนการหนึ่งที่สำคัญในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่จะดำเนินงานดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีขั้นตอน วิธีการและเครื่องมือการทำงานที่ชัดเจน เพื่อให้ นักเรียนได้รับ

การพัฒนาที่เข้มแข็ง ทั้งทางด้านร่างกาย และทางด้านจิตใจ ซึ่งจะสอดคล้องกับโครงการ MOE SAFETY CENTER สถานศึกษาปลอดภัย ที่มุ่งเน้นและให้ความสำคัญความปลอดภัยให้เกิดขึ้นกับนักเรียน โดยมีความมุ่งมั่นในการจัดให้มีรูปแบบ วิธีการ ที่ร่วมกับกระบวนการในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ให้เกิดความปลอดภัยในทุกด้าน และนักเรียนทุกคนจะต้องได้รับการดูแล ช่วยเหลือ พิทักษ์ ปกป้อง ค้ำครองอย่างรอบด้าน ด้วยกระบวนการที่ถูกต้อง เหมาะสมและทันการณ์ และต้องได้รับการพัฒนาในทุกมิติ ทั้งด้านร่างกาย และจิตใจเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ เป็นคนดี มีความสุข และปลอดภัยในสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาของเด็กและเยาวชนไทย (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา, 2565)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจดำเนินการศึกษาเรื่อง “แนวทางพัฒนางานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้กับครูและผู้บริหารสถานศึกษาใช้สำหรับวางแผน ปรับปรุง และพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ให้ประสบความสำเร็จอย่างตรงจุดประสงค์ของความ ต้องการและบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นสามารถขับเคลื่อนไปตามนโยบาย สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของสถานศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรในการวิจัย

1.1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูหัวหน้างานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และครูที่ปรึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวนทั้งหมด 116 คน

2. เครื่องมือการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพโดยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา มีค่าดัชนี IOC ตั้งแต่

0.05 ถึง 1.00 และนำไปหาค่าความเชื่อมั่น มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 จำนวน 26 ข้อ โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้ ด้านที่ 1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จำนวน 7 ข้อ ด้านที่ 2 ด้านการคัดกรองนักเรียน จำนวน 4 ข้อ ด้านที่ 3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน จำนวน 6 ข้อ ด้านที่ 4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา จำนวน 4 ข้อ และด้านที่ 5 ด้านการส่งต่อนักเรียน จำนวน 5 ข้อ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ขอนหนังสือ เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากผู้อำนวยการโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ปีการศึกษา 2567

3.2 ส่งแบบสอบถามด้วยตนเองและทางไปรษณีย์ โดยสอดซองจดหมายและติดแสตมป์ให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามกลับ

3.3 ตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

4. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

4.1 นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ แล้วทำการลงรหัสเพื่อนำข้อมูลมาประมวลผลด้วยคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

4.2 วิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละส่วน ดังนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบ มาตรวัดประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ขั้นตอนที่ 2 นำเสนอแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยผู้วิจัยนำค่าเฉลี่ยต่ำสุด ของแต่ละขั้นตอนของพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษามาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพื่อนำเสนอแนวทาง โดยมีรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโททางการบริหารการศึกษา หรือเทียบเท่า มีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษ มีประสบการณ์การบริหารการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 2 คน, ศึกษานิเทศก์ ที่มีวุฒิการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาโท หรือเทียบเท่ามีวิทยฐานะไม่ต่ำกว่าศึกษานิเทศก์ชำนาญการ มีประสบการณ์ทำงานในวงการการศึกษามาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 1 คน, นักวิชาการที่ วุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกด้านการบริหารการศึกษาหรือเทคโนโลยีทางการศึกษา จำนวน 2 คน, ผู้แทนผู้ปกครองหรือคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 1 คน, หัวหน้างานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 7 คน ได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเองจากค่าเฉลี่ยต่ำสุดของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา แต่ละขั้นตอนมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์จากสำนักงานคณะกรรมการ
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล
หลัก จำนวน 7 คน ผู้วิจัยประสานงานโดยการนัดหมายรายบุคคล และสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก

4. การวิเคราะห์ข้อมูลนำข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคน
มาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันใน
สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก
($\mu=3.93$, $\sigma=1.04$) วิเคราะห์รายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการ
รู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ($\mu=4.04$, $\sigma=1.05$) รองลงมาได้แก่ ด้านการคัดกรองนักเรียน ($\mu=4.01$, $\sigma=1.04$)
และค่าเฉลี่ยต่ำสุด ได้แก่ ด้านการส่งต่อนักเรียน คือ ($\mu=3.69$, $\sigma=1.12$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ด้าน	การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน	ระดับการดำเนินงาน			
		μ	σ	แปลผล	ลำดับ
1	ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.04	1.05	มาก	1
2	ด้านการคัดกรองนักเรียน	4.01	1.04	มาก	2
3	ด้านการส่งเสริมนักเรียน	3.96	0.95	มาก	3
4	ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญห	3.89	1.01	มาก	4
5	ด้านการส่งต่อนักเรียน	3.69	1.12	มาก	5
ภาพรวม		3.93	1.04	มาก	

เมื่อพิจารณาผลการศึกษการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บ
แอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นรายด้าน
พบว่า

1.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.04$, $\sigma=1.05$)
รายการที่มีการดำเนินงานต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการบันทึกแบบ
สัมภาษณ์นักเรียน ($\mu=3.91$, $\sigma=1.03$)

1.2 ด้านการคัดกรองนักเรียนภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\mu=4.01$, $\sigma=1.01$) รายการที่
มีการดำเนินงานต่ำสุด คือ สถานศึกษามีการนำข้อมูลจากเทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการดูแลอย่างเร่งด่วน
สำหรับเด็กกลุ่มเสี่ยงเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ($\mu=3.91$, $\sigma=1.01$)

1.3 ด้านการส่งเสริมนักเรียนภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.96$, $\sigma=0.95$) รายการที่มี
การดำเนินงานต่ำสุด คือ สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนและ

ผู้ปกครอง เพื่อจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามารถพิเศษของนักเรียนที่เหมาะสมตามศักยภาพ ($\mu=3.88$, $\sigma=0.97$)

1.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.89$, $\sigma=1.01$) รายการที่มีการดำเนินงานต่ำสุด คือ สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันบันทึกข้อมูลสภาพปัญหาวิธีการช่วยเหลือและผลการช่วยเหลือนักเรียน ($\mu=3.82$, $\sigma=1.03$)

1.5 ด้านการส่งต่อนักเรียนภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับมาก ($\mu=3.69$, $\sigma=1.12$) รายการที่มีการดำเนินงานต่ำสุด คือ สถานศึกษาใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันจัดทำแผนในการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ($\mu=3.40$, $\sigma=1.27$)

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 5 ด้าน ผู้วิจัยได้สรุปรายการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของแต่ละด้าน เพื่อนำมาเป็นประเด็นในการสัมภาษณ์หาแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้จากค่าเฉลี่ยต่ำสุดของการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา นำไปสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญโดยการสังเคราะห์เป็นแนวทางได้ 5 ขั้นตอน 26 รายการ คือ ด้านที่ 1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จำนวน 7 ข้อ ด้านที่ 2 ด้านการคัดกรองนักเรียน จำนวน 4 ข้อ ด้านที่ 3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน จำนวน 6 ข้อ ด้านที่ 4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา จำนวน 4 ข้อ ด้านที่ 5 ด้านการส่งต่อนักเรียน จำนวน 5 ข้อ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ขั้นตอนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา	แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน
ด้านที่ 1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	1. สถานศึกษาปรับลดภาระงานโดยการบันทึกข้อมูลต้องไม่เป็นส่วนในการเพิ่มภาระงานเกินความจำเป็น การจัดทำแบบบันทึกให้ตรงตามความต้องการ การบันทึกข้อมูลให้ตรงประเด็นและเป็นปัจจุบัน 2. สถานศึกษาจัดอบรมครูและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นในการใช้งานระบบการบันทึกข้อมูลนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ผู้อำนวยการสถานศึกษาจัดการระบบและนโยบายเพื่อยกระดับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีมาตรฐานเดียวกัน สนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรที่จำเป็นกำหนดการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างโรงเรียนและเขตพื้นที่อย่างปลอดภัย
ด้านที่ 2 ด้านการคัดกรองนักเรียน	1. สถานศึกษาบูรณาการข้อมูลและระบบการทำงานจากหลายแหล่งทั้งภายในโรงเรียน และภายนอกโรงเรียน

ขั้นตอนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา	แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน
	2. สถานศึกษาจัดการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจในวิธีการใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนดำเนินการช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ 3. สถานศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจัดทำแผนการดูแลช่วยเหลือนักเรียนรายบุคคลที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพตอบสนองต่อความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปของนักเรียน 4. สถานศึกษาสนับสนุนงบประมาณในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนผู้ปกครองและชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมไม่พึงประสงค์
ด้านที่ 3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน	1. สถานศึกษาออกแบบระบบอิงหลักการทางจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก ให้แบบสำรวจครอบคลุมศักยภาพความสนใจของนักเรียนอย่างรอบด้านตรงกับความเป็นจริงและจัดเก็บข้อมูลในภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา 2. สถานศึกษานำข้อมูลจากการสำรวจมาวิเคราะห์เชิงสถิติ จัดทำแผนส่งเสริมความสามารถพิเศษของนักเรียนทั้งโรงเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ 3. สถานศึกษาพัฒนาบุคลากรให้มีความเข้าใจในการใช้เครื่องมือ ด้านการวิเคราะห์ข้อมูลให้สามารถนำผลสำรวจไปจัดสรรงบประมาณและจัดทำแผนการดูแลช่วยเหลือนักเรียน 4. สถานศึกษาติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่องและส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียนเพื่อพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด
ด้านที่ 4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา	1. สถานศึกษาออกแบบระบบบูรณาการอิงหลักการทางจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสะท้อนสภาพจริงของนักเรียนได้อย่างรอบด้าน ครูจัดเก็บข้อมูลเชื่อมโยงกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในวางแผนการช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วเป็นไปในทิศทางเดียวกัน 2. สถานศึกษาจัดอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่องเน้นการใช้ระบบและแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลวางแผนการช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ 3. สถานศึกษาวางแผนการช่วยเหลือรายบุคคลที่ชัดเจนในการแก้ปัญหานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ มีการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องสามารถตอบโต้ภัยความต้องการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง 4. สถานศึกษาจัดสรรงบประมาณจากผู้บริหารและคณะกรรมการสถานศึกษาปรับปรุงพัฒนาระดับคุณภาพระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน สร้างความเชื่อมั่นให้กับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน
ด้านที่ 5 ด้านการส่งต่อนักเรียน	1. ครูบันทึกข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักเรียนอย่างละเอียดพร้อมระบุนักเรียนที่มีความต้องการความช่วยเหลือเฉพาะทาง 2. ครูจัดทำแผนการส่งต่อโดยการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างครูผู้เชี่ยวชาญ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสมมีคุณภาพ

ขั้นตอนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา	แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน
	3. สถานศึกษาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนและการจัดการอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับบุคลากร มีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์ข้อมูล การดูแลช่วยเหลือนักเรียนในระยะยาว

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีประเด็นจะมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า ในภาพรวม การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก โดยขั้นตอนที่ต้องการดำเนินงานอยู่ในอันดับสูงสุด คือ ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาตัวนักเรียน โดยช่วยให้ครูสามารถเข้าใจถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ความถนัด และรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของนักเรียนแต่ละคนได้ ทำให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงจุดได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน สร้างความรู้สึกปลอดภัยและความไว้วางใจ ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการส่งเสริมสุขภาพจิตและกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ และช่วยให้ครูสามารถแก้ปัญหาพฤติกรรมต่างๆ ได้อย่างตรงประเด็นมากขึ้น ส่งผลให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ที่มีศักยภาพอย่างเต็มที่ทั้งในด้านวิชาการและด้านอารมณ์ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของสุทธิรักษ์ ชาดง (2567) ที่พบว่า ระดับการปฏิบัติระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับผลการวิจัยของวีระชัย วะชุม (2568) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านทั้ง 5 ด้าน อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล จากผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษามีการใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการบันทึกและประมวลผลแบบประเมินพฤติกรรมนักเรียน (SDQ) อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูให้ความสำคัญในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลซึ่งเป็นรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างรอบด้าน การเก็บข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนอย่างละเอียดทั้งด้านครอบครัว สุขภาพ พฤติกรรม ช่วยให้ครูเข้าใจตัวตนของนักเรียนแต่ละคนได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การสร้างช่องทางการสื่อสารกับนักเรียน ผู้ปกครองจะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสนใจ ความถนัด ปัญหาที่นักเรียนกำลังเผชิญอยู่ การรู้จักนักเรียนอย่างแท้จริงจะนำไปสู่การช่วยเหลือและให้คำปรึกษาได้อย่างตรงจุด ทั้งด้านการเรียน อารมณ์ สังคม ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และทำให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่า มีคนเข้าใจทำให้พวกเขามีความสุขและประสบความสำเร็จในการเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของวิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ์ (2562) ที่พบว่า การส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาใช้ในระบบการดูแลช่วยเหลือเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการดำเนินการจัดทำข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยีที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนทุกด้าน

1.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน จากผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการรายงานผลการคัดกรองนักเรียนและช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลตามเกณฑ์การคัดกรองอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนจัดทำคู่มือ วิธีการในการคัดกรอง รวมถึงระเบียบ หลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งกลุ่มนักเรียนออกเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา การเชื่อมโยงข้อมูลทั้งภายในโรงเรียน ภายนอกโรงเรียนให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน การใช้ข้อมูลอย่างถูกต้องนำไปสู่การวิเคราะห์การดูแลนักเรียนรายบุคคล มีการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ สร้างความเชื่อมั่นให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของฤทธิ์ธำชัญญ์ (2563) ที่พบว่า โรงเรียนควรจัดทำคู่มือหลักเกณฑ์ วิธีการในการคัดกรอง รวมถึงระเบียบ หลักเกณฑ์ ที่ชัดเจนช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลคัดกรองนักเรียน ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยประสานงานกับผู้ปกครองแจ้งผลการคัดกรองนักเรียนและข้อมูลพฤติกรรมของนักเรียนให้ได้ทราบข้อมูลที่เป็นจริงประสานงานกับบุคลากรหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมพิจารณาผลการคัดกรองนักเรียน และหาแนวทางแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ พัฒนาการนิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีการประเมินสถานการณ์หาแนวทางแก้ไข วางแผนปรับปรุงระบบอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องต่อสภาพปัจจุบัน

1.3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน จากผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันเพื่อจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเพื่อช่วยป้องกันไม่ให้นักเรียนปกติกลายเป็นนักเรียนกลุ่มเสี่ยง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการใช้แบบสำรวจที่มีคุณภาพและครอบคลุมความสนใจของนักเรียนในทุกด้านทั้งด้านวิชาการ กีฬา ศิลปะ และดนตรี ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ เพื่อการจัดกิจกรรมชุมนุม กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ตรงกับความต้องการโดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและศักยภาพของนักเรียน กลุ่มปกติ และ กลุ่มพิเศษ/กลุ่มเสี่ยง ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพและมีความสุขอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของฤทธิ์ธำชัญญ์ (2563) ที่พบว่า สถานศึกษามีการจัดประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนในทุกภาคเรียนซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองนักเรียนกับครูเพื่อให้ได้ข้อมูลนักเรียนมาใช้ในการส่งเสริมนักเรียน ป้องกันไม่ให้นักเรียนกลุ่มปกติกลายเป็นกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหา มีการสรุปรายงานจัดทำหลักฐานในการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียนในแต่ละครั้งเพื่อเก็บข้อมูลและนำมาวิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียน มีการจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เช่น กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมส่งเสริมวินัยเชิงบวก

1.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา จากผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันบันทึกข้อมูลในการบริการให้คำปรึกษาแนะนำเบื้องต้นจากครูแนะแนวหรือครูที่ปรึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูให้คำปรึกษาแก่นักเรียนที่มีปัญหา สร้างความสัมพันธ์แก่นักเรียนให้มีความเข้าใจ และยอมรับในตัวบุคคล ครูที่ปรึกษาแสวงหาวิธีให้นักเรียนให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา มีการบันทึกข้อมูลสารสนเทศอย่างละเอียดในด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาเป็นประจำ มีการประสานงานกับบุคคลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันแก้ไขปัญหา จัดทำแผนการดูแลรายบุคคลและติดตามผลนักเรียนอย่างต่อเนื่องสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของปรมาภรณ์ สนิธิ (2560) ที่พบว่า ครูมีความเอาใจใส่กับนักเรียนทุกคนอย่างใกล้ชิดและหาวิธีช่วยเหลือทั้งการป้องกัน และการแก้ปัญหาโดยไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนจนกลายเป็นปัญหาสังคม การป้องกันและแก้ไขปัญหาเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียน แต่สิ่งที่ครูจำเป็นต้องดำเนินการมีอย่างน้อย 3 ประการ คือ การให้คำปรึกษาเบื้องต้นและการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การติดตามดูแลช่วยเหลือ ข้อมูลพื้นฐานที่ควรทราบ คือ 1) การรู้จัก

นักเรียนรายบุคคล 2) ข้อมูลการคัดกรอง และ 3) ข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องเพื่อให้ผู้เรียนมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณภาพชีวิตที่ดี

1.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน จากผลการศึกษาพบว่า สถานศึกษาใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันเป็นช่องทางในการส่งรายงานผลการช่วยเหลือให้นักเรียนให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนจัดทำแผนการส่งต่อที่ประสานงานกับผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานภายนอกเพื่อให้การส่งต่อนักเรียนมีปัญหาน้อยที่สุด การบูรณาการข้อมูลด้านพฤติกรรมปัญหาที่นักเรียนต้องการความช่วยเหลือ บันทึกการรายงานผลการส่งต่อและการเปลี่ยนแปลงหลังการส่งต่อทั้งการแก้ปัญหาและการพัฒนานักเรียน แจ้งผู้ปกครองให้ทราบวิธีการส่งต่อเพื่อไม่ให้เกิดการเข้าใจที่คลาดเคลื่อนหรือเข้าใจผิดกัน ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของกิงกาญจน์ ประสม (2566) ที่พบว่า การช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหาเพื่อการส่งต่ออย่างเป็นระบบ โดยครูประจำชั้นหรือครูที่ปรึกษา วิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนที่มีปัญหายากต่อการช่วยเหลือประสานงานกับผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจในกรณีที่ต้องมีการส่งต่อนักเรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา มีการจัดทำข้อมูลสารสนเทศและบันทึกการส่งต่อนักเรียนเป็นลายลักษณ์อักษรทุกกรณี มีเครือข่ายสหวิชาชีพในการให้ความช่วยเหลือ อีกทั้งมีการติดตามผลการส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหาให้ได้รับการช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้มาจากการผลการวิเคราะห์การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา โดยพิจารณาจากผลต่างของค่าเฉลี่ยการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีค่าต่ำสุดในอันดับที่ 1 ของแต่ละด้านนำมากำหนดประเด็นการนำเสนอแนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาทั้ง 5 ด้าน สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล มี 3 รายการปฏิบัติโดยรายการที่สำคัญคือ แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการบันทึกแบบสัมภาษณ์นักเรียน คือ สถานศึกษาปรับลดภาระงานโดยการบันทึกข้อมูลต้องไม่เป็นส่วนในการเพิ่มภาระงานเกินความจำเป็น การจัดทำแบบบันทึกให้ตรงตามความต้องการ การบันทึกข้อมูลให้ตรงประเด็นและเป็นปัจจุบัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ โรงเรียนต้องมีแนวทางที่ชัดเจนและเป็นระบบ โดยมีการวางแผนการเก็บข้อมูลที่ละเอียดรอบด้าน และมีการใช้เครื่องมือที่ช่วยให้การจัดเก็บเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ครูและบุคลากรทุกฝ่ายทำงานร่วมกันอย่างเข้าใจและมีเป้าหมายเดียวกันรวมถึงมีการรายงาน ติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกของนักเรียนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างมากในการวางแผนเพื่อส่งเสริม ป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและตรงจุด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรศักดิ์ ผกากรอง (2562) ที่พบว่า การวางแผนเพื่อศึกษาข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลที่ชัดเจน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูที่ปรึกษาและผู้บริหารนำข้อมูลนักเรียนรายบุคคลไปวางแผนการปฏิบัติงานตามระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ครูมีข้อมูลพื้นฐานของนักเรียนครบทุกด้าน ได้แก่ ด้านความสามารถ ด้านสุขภาพ ด้านครอบครัว ด้านยาเสพติด ด้านความปลอดภัย พฤติกรรมทางเพศ และด้านอื่นๆ ครูที่ปรึกษามีการรวบรวม และจัดเก็บข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบโรงเรียนมีการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ครูมีการสรุปและรายงานผลการดำเนินงานด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สอดคล้องกับผลการวิจัยของชัชวาล จำแนกภูธ (2564) ที่พบว่า การจัดเก็บข้อมูลของนักเรียนที่มีความหลากหลายและมีจัดเก็บข้อมูลของนักเรียนอย่างเป็นระบบจะช่วยให้ครู

ผู้รับผิดชอบข้อมูลที่เป็นของผู้เรียนซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากที่จะช่วยให้ครูมีความเข้าใจในนักเรียนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นพื้นฐานเพื่อให้ครูผู้รับผิดชอบนั้นสามารถนำข้อมูลที่เป็นไปวิเคราะห์เพื่อใช้ในการคัดกรองนักเรียนซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างมากในการช่วยในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของจิระนันท์ นนทบุตร (2564) ที่พบว่า สถานศึกษามีการประชุมครูและบุคลากรเพื่อกำหนดเกณฑ์เพื่อให้มีมาตรฐานหรือแนวทางการคัดกรองและจัดกลุ่มนักเรียนอย่างเหมาะสมเชื่อถือได้โดยการเรียนรู้และพัฒนาจากระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนร่วมกัน สถานศึกษามีการประชุมครูผู้ปกครองให้ทราบเกี่ยวกับเกณฑ์วิธีในการคัดกรองนักเรียนเพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมด้านการคัดกรองนักเรียนสถานศึกษามีการประชุมวางแผนปฏิทินการคัดกรองนักเรียนพร้อมทั้งจัดทำคู่มือในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการคัดกรองนักเรียนเพื่อให้ครูปฏิบัติได้อย่างถูกต้องนักเรียนทุกคนได้รับการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อการคัดกรองและจัดกลุ่มนักเรียนโดยอยู่ในดุลยพินิจของครูที่ปรึกษาและยึดถือเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนของสถานศึกษาเป็นหลักครูที่ปรึกษาสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมโดยอาศัยโครงสร้างสนับสนุนชุมชนจากผู้ปกครองเพื่อนเก็บเป็นข้อมูลในการคัดกรองและดูแลนักเรียนต่อไป ครูแนะแนว/ครูที่ปรึกษามีการประชุมผลและรายงานผลการคัดกรองนักเรียนในแต่ละภาคเรียนสถานศึกษามีการรายงานผลการคัดกรองนักเรียนและแจ้งให้ผู้ปกครองได้รับทราบโดยอาศัยโครงสร้างสนับสนุนชุมชนมีการรายงานสรุปผลการคัดกรองนักเรียนให้ผู้อำนวยการสถานศึกษา/หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบและมีการนิเทศงานและสะท้อนข้อมูลย้อนกลับตรวจสอบได้

2.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน มี 4 รายการปฏิบัติโดยรายการที่สำคัญคือ แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการนำข้อมูลจากเทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการดูแลอย่างเร่งด่วนสำหรับเด็กกลุ่มเสี่ยง เพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ คือ สถานศึกษานำข้อมูลและระบบการทำงานจากหลายแหล่งทั้งภายในโรงเรียน และภายนอกโรงเรียน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การทำงานที่ต้องอาศัยข้อมูลจากหลายมิติ การเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบของข้อมูล ทั้งภายในโรงเรียน ภายนอกโรงเรียนเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน การใช้ข้อมูลอย่างถูกต้องและแม่นยำนำไปสู่การวิเคราะห์และวางแผนการดูแลรายบุคคล มีการนิเทศติดตาม ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม สร้างความเชื่อมั่นให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพนิดา ชูสาย (2567) ที่พบว่า การที่จะคัดกรองนักเรียนต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจและความเชี่ยวชาญในการคัดกรองนักเรียน อีกทั้งในการคัดกรองนักเรียนนั้นต้องอาศัยผู้คัดกรองที่มากกว่า 1 คน เพื่อที่จะช่วยลดความผิดพลาดในการคัดกรองนักเรียน และยังสามารถช่วยให้ผลการประเมินมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับผลการวิจัยของณัฐวรรณ แสงน้ำผึ้ง (2562) ที่พบว่า การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเชิงวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการคัดกรองนักเรียนมาให้ความรู้แก่คณะครูจัดทำคู่มือระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนที่ชัดเจน ประชุมชี้แจงเกณฑ์การคัดกรองนักเรียนให้ผู้ปกครองทราบ ผู้บริหารและคณะครูประชุมชี้แจง ทำความเข้าใจในการใช้เกณฑ์การคัดกรองให้เข้าใจตรงกัน วิเคราะห์พฤติกรรมนักเรียนกลุ่มเสี่ยงกลุ่มมีปัญหา โดยยึดเกณฑ์การคัดกรองของโรงเรียนเป็นหลัก และมีครูที่ปรึกษาใช้เครื่องมือวิธีการที่หลากหลายในการดำเนินการคัดกรองนักเรียนและมีการคัดกรองซ้ำ

2.3 ด้านการส่งเสริมนักเรียน มี 4 รายการปฏิบัติโดยรายการที่สำคัญคือ แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองเพื่อจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสามารถพิเศษของนักเรียนที่เหมาะสมตามศักยภาพ คือ สถานศึกษาออกแบบ

ระบบอิงหลักการทางจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก ให้แบบสำรวจครอบคลุมศักยภาพความสนใจของนักเรียนอย่างรอบด้านตรงกับความเป็นจริงและจัดเก็บข้อมูลในภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การวางแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยเริ่มต้นจากการสำรวจความสนใจและความถนัดของนักเรียนอย่างรอบด้าน ทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำมาจัดกลุ่มนักเรียนได้อย่างเหมาะสม จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อจัดตั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตรหรือชมรมที่ตรงตามความต้องการของนักเรียนแต่ละกลุ่มอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การดำเนินงานยังได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารในด้านนโยบายและงบประมาณอย่างเพียงพอ ขณะเดียวกันก็มีการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกับผู้ปกครองและชุมชนเพื่อร่วมกันส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนให้เติบโตอย่างรอบด้าน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของยูรีนา อาตตันตรา (2567) ที่พบว่า สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนการดำเนินงานพัฒนาและส่งเสริมนักเรียน ซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพโรงเรียนตามแผนการบริหารงานการดำเนินงานส่งเสริมนักเรียน ควรจัดกลุ่มนักเรียนให้ชัดเจน มีทั้งการส่งเสริมด้านวิชาการ ด้านจิตใจ ด้านคุณภาพชีวิต และทักษะชีวิตที่จำเป็น เพราะสถานศึกษาจำเป็นต้องพัฒนานักเรียนได้อย่างรอบด้านบนพื้นฐานของความหลากหลาย ดำเนินงานส่งเสริมให้ครูเป็นผู้เอื้อในการเรียนรู้ และนำทฤษฎีการภายนอก หรือกิจกรรมนอกสถานที่ เพื่อเปิดกว้างโอกาสในการเรียนรู้ให้แก่ นักเรียน เพราะการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องอยู่ภายในห้องเรียนเท่านั้น เนื่องจากการส่งเสริมนักเรียนจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของนักเรียนได้ตรงจุด และเป็นขั้นตอนที่สำคัญ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของจิระนันท์ นนทะบุตร (2564) ที่พบว่า สถานศึกษามีกิจกรรมภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมและพัฒนา นักเรียนตามความถนัดของนักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มมีปัญหา สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมต่างๆ ส่งเสริมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ให้นักเรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษามีกิจกรรมโฮมรูม (Home room) โดยคุณครูที่ปรึกษามีการนำเสนอข้อมูลสารสนเทศที่มีประโยชน์ต่อนักเรียน สถานศึกษามีกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมที่หลากหลายด้านกับหน่วยงานต่างๆ ตามความเหมาะสมและความสนใจของนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์ร่วมในการสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาศักยภาพของนักเรียนอย่างรอบด้านสถานศึกษามีการจัดประชุมผู้ปกครองทุกภาคเรียน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์ร่วมในการส่งเสริมนักเรียน

2.4 ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา มี 4 รายการปฏิบัติโดยรายการที่สำคัญคือ แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันบันทึกข้อมูลสภาพปัญหา วิธีการช่วยเหลือและผลการช่วยเหลือนักเรียน คือ สถานศึกษาออกแบบระบบบูรณาการอิงหลักการทางจิตวิทยาและพัฒนาการเด็ก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสะท้อนสภาพจริงของนักเรียนได้อย่างรอบด้าน ครูจัดเก็บข้อมูลเชื่อมโยงกับฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในวางแผนการช่วยเหลืออย่างรวดเร็วเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความร่วมมือจากทุกฝ่ายอย่างแท้จริง โดยผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองต่างตระหนักถึงความสำคัญและมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด ครูมีความใส่ใจในการหาวิธีการช่วยเหลือที่หลากหลายและไม่ปล่อยปละละเลยนักเรียนที่มีปัญหา นอกจากนี้ การบันทึกและจัดการข้อมูลได้อย่างเป็นระบบ ทำให้การวางแผนและติดตามผลการช่วยเหลือเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การประสานงานกับผู้ปกครองและชุมชน ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยในการแก้ไขปัญหาได้อย่างทันท่วงทีและตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของกนิษฐ์ภา แก้วจินดา (2560) ที่พบว่า สถานศึกษาเป็นหน่วยงานที่ต้องจัดระบบเพื่อให้การจัดการเรียนรู้ของเด็กที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษในโรงเรียนเรียนรวมประสบความสำเร็จ ผู้บริหารให้ความสำคัญในการบริหารจัดการให้เกิดความชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ครูมีความเอาใจใส่และหาวิธีการใน

การช่วยเหลือทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหโดยไม่ปล่อยปละละเลย ผู้ปกครองให้ข้อมูลที่จำเป็นในการป้องกันและแก้ปัญหที่อาจจะเกิดขึ้น ดังนั้น ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครองรวมไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จำเป็นที่จะต้องสอดส่องดูแลเพื่อป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแล้วร่วมมือกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที และหากมีการติดตามอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง จะทำให้ปัญหาต่างๆ ลดลงหรือไม่เกิดขึ้นซึ่งจะทำให้นักเรียนที่มีความต้องการจำเป็นพิเศษสามารถอยู่ในสังคมอย่างนักเรียนปกติ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของเสาวณี แก้วสามสี (2565) ที่พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและครูมีความตระหนักและเห็นคุณค่าในการป้องกันและแก้ไขปัญหของนักเรียนต้องมีความเข้าใจปัญหของนักเรียนแต่ละคนอย่างแท้จริงมีการดูแลช่วยเหลือนักเรียนกลุ่มเสี่ยงอย่างใกล้ชิด ไม่ปล่อยปละละเลย นักเรียนจนก่อให้เกิดเป็นปัญหาต่อสังคม โดยการให้คำปรึกษาเบื้องต้นแก่นักเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญห การติดตามดูแลช่วยเหลือ โดยอาศัยการประสานขอความร่วมมือกับผู้ปกครอง และชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหของนักเรียนได้ทันท่วงที และสถานศึกษามีการรายงานผลและประเมินผลด้านการป้องกันและแก้ปัญหานักเรียนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาด้านการป้องกันและแก้ไขปัญห เพื่อให้ นักเรียนมีภูมิคุ้มกัน มีจิตใจที่เข้มแข็ง รู้จักการแก้ปัญหและมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ครูมีการทำวิจัยเพื่อแก้ปัญหเกี่ยวกับงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลดีต่อการป้องกันและแก้ไขนักเรียนได้เป็นอย่างดี

2.5 ด้านการส่งต่อนักเรียน มี 3 รายการปฏิบัติโดยรายการที่สำคัญคือ แนวทางในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีการใช้ข้อมูลจากเทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันจัดทำแผนในการส่งต่อนักเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน คือ ครูบันทึกข้อมูลพฤติกรรมและความต้องการของนักเรียนอย่างละเอียดพร้อมระบุนักเรียนที่มีความต้องการความช่วยเหลือเฉพาะทาง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโรงเรียนมีกระบวนการที่ชัดเจนและได้รับการสนับสนุนจากทุกฝ่าย โดยเริ่มตั้งแต่การใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือในการคัดกรองนักเรียนที่มีความต้องการเฉพาะทางได้อย่างแม่นยำ จากนั้นครูที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดกับนักเรียนที่สุดจะทำหน้าที่หลักในการวิเคราะห์และจัดทำแผนการส่งต่อ ทั้งการส่งต่อภายใน เช่น ประสานงานกับครูแนะแนวหรือฝ่ายกิจการนักเรียน และการส่งต่อภายนอกไปยังผู้เชี่ยวชาญเมื่อไม่สามารถช่วยเหลือได้ในโรงเรียน การดำเนินงานนี้ได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองในการให้ข้อมูลที่จำเป็นและผู้บริหารที่ให้ความสำคัญกับการชี้แจงสาเหตุให้นักเรียนและผู้ปกครองเข้าใจเพื่อไม่ให้กระทบกระเทือนจิตใจ ทำให้การส่งต่อเป็นไปอย่างราบรื่น ทันท่วงที และช่วยให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจันทร์จิรา แลหมั่น (2566) ที่พบว่าการดำเนินงานด้านการส่งต่อเป็นสิ่งสำคัญและมีขั้นตอนที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานักเรียนรายบุคคลตามสภาพจริงการบริหารจัดการให้ครูวิเคราะห์ข้อมูลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหาอย่างทั่วถึงและชัดเจน การดำเนินการส่งต่อภายใน โดยครูที่ปรึกษาได้ประสานครูแนะแนวเพื่อให้คำปรึกษาในส่วนของการช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนที่มีความประพฤติดี ฐานครอบครัวยากจน แต่ผลการเรียนดี ส่วนของนักเรียนที่มีความประพฤติไม่พึงประสงค์ ข้อตกลงร่วมกันมอบให้ฝ่ายกิจการนักเรียนกำกับติดตามดูแลพฤติกรรมของนักเรียน และมีการออกเยี่ยมบ้านเพื่อสอบถามข้อมูลนักเรียนจากผู้ปกครองเพื่อให้ทราบถึงปัญหาที่แท้จริง และส่งต่อผู้เชี่ยวชาญภายนอกกรณีที่ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือภายในสถานศึกษาได้ ผู้บริหารควรเน้นย้ำ การชี้แจงสาเหตุของการส่งต่อให้นักเรียนและผู้ปกครองเข้าใจเพื่อไม่ให้กระทบกับสภาพจิตใจ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของอดิสร แยมคุณชาวี (2560) ที่พบว่า การวางแผนกำหนดการพัฒนาแก่ครูที่ปรึกษา เพราะครูที่ปรึกษานั้นถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับนักเรียนมากที่สุดเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลพื้นฐานในตัวนักเรียนซึ่งแต่ละคนสามารถที่จะนำข้อมูลการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมาวิเคราะห์เพื่อคัดกรอง

นักเรียนตลอดจนการป้องกัน แก้ไขและช่วยเหลือนักเรียน ได้อย่างถูกต้อง ดังนั้น เมื่อนักเรียนคนใดมีพฤติกรรมที่จัดอยู่ในกลุ่มเสี่ยงหรือกลุ่มมีปัญหาจึงย่อมเป็นหน้าที่ของครูที่ปรึกษาที่จะต้องแก้ปัญหาและให้การช่วยเหลืออย่างเร่งด่วนด้วยวิธีการหรือกิจกรรมต่างๆ และต้องมีความพร้อมในการส่งต่อนักเรียนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเร่งด่วน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ประกอบไปด้วยการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชัน 8 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การปรับลดภาระงานโดยการบันทึกข้อมูลต้องไม่เป็นส่วนในการเพิ่มภาระงานเกินความจำเป็น การจัดทำแบบบันทึกให้ตรงตามความต้องการ การบันทึกข้อมูลให้ตรงประเด็นและเป็นปัจจุบัน 2) การจัดระบบและนโยบายเพื่อยกระดับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีมาตรฐานเดียวกัน การสนับสนุนด้านงบประมาณ ทรัพยากรที่จำเป็นและการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างโรงเรียนและเขตพื้นที่อย่างปลอดภัย 3) จัดการอบรมครูและบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นในวิธีการใช้ข้อมูลในการวางแผนการช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การออกแบบสำรวจครอบคลุมความสนใจและศักยภาพของนักเรียนในด้านต่างๆ ได้อย่างรอบด้านและตรงกับความเป็นจริงและมีข้อมูลส่วนกลาง เพื่อเป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลในภาพรวมของเขตพื้นที่การศึกษา 5) การนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงสถิติ จัดกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจคล้ายคลึงกัน เพื่อการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรได้อย่างตรงจุดและการจัดทำแผนส่งเสริมความสามารถพิเศษของนักเรียนทั้งโรงเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ 6) การติดตามและประเมินผลกิจกรรมที่จัดขึ้นและส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาโครงการ ให้มีประสิทธิภาพสูงสุด 7) การบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างครูและผู้เชี่ยวชาญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสมและมีคุณภาพ และ 8) การนำผลการประเมินไปใช้วางแผนพัฒนา ควรส่งเสริมการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอให้มั่นใจว่าข้อมูลถูกนำไปใช้ได้อย่างทันทั่วถึงและเกิดผลสัมฤทธิ์ ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

- ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรกำหนดให้สถานศึกษาในพื้นที่ที่ใช้แบบสำรวจการเก็บข้อมูลรูปแบบมาตรฐานเดียวกันในการบันทึกข้อมูลและรวมข้อมูลในภาพรวมของเขตพื้นที่ นำผลการวิเคราะห์จัดสรรงบประมาณ ทรัพยากรบุคคล และอุปกรณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับศักยภาพที่แท้จริงของนักเรียนในเขตพื้นที่
 - สถานศึกษาควรกำหนดการนิเทศ ติดตาม ประเมินผลอย่างสม่ำเสมอให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม
 - ผู้อำนวยการสถานศึกษาควรจัดการระบบและนโยบายเพื่อยกระดับระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนให้มีมาตรฐานเดียวกัน สนับสนุนด้านงบประมาณ และทรัพยากรที่จำเป็นในการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างต่อเนื่อง

1.4 ครูควรบันทึกข้อมูลนักเรียนเกี่ยวกับ พฤติกรรม การเรียนรู้ อารมณ์ และสังคม ของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอตามแผนที่วางไว้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาแนวทางการดำเนินการเชื่อมโยงการส่งต่อข้อมูลเชิงลึกของนักเรียนกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มมีปัญหา ที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้เทคโนโลยีเว็บแอปพลิเคชันในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2.2 ควรศึกษาประสิทธิผลของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาที่ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2.3 ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการใช้เว็บแอปพลิเคชันในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

เอกสารอ้างอิง

- กนิษฐ์ภา แก้วจินดา. (2560). การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนพิการเรียนร่วมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กิ่งกาญจน์ ประสม. (2566). การศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา อำเภอปาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงราย เขต 2. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- จันทร์จิรา แลหมั่น. (2565). การบริหารงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- จิระนันท์ นนทบุตร. (2564). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน โดยประยุกต์ใช้แนวคิดชุมชนแห่งการเรียนรู้เชิงวิชาชีพสำหรับสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัชวาล จำแนกภู. (2562). แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนวัดประดู่ทรงธรรม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- ณัฐวรรณ แสงน้ำผึ้ง. (2562). แนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ปรมาภรณ์ สนิธิ. (2560). แนวทางการพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประถมศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- พรศักดิ์ ผกการอง. (2562). การศึกษาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11 ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ครุศาสตร

- มหาดบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- พนิดา ชูสาย. (2567). การพัฒนาแนวทางการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนเรียนรวม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด.
- ยูรีนา อาตตันตรา. (2567). ความต้องการจำเป็นและแนวทางการพัฒนางานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสหวิทยาเขตศรีตรัง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาตรัง กระบี่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ฤทธิ์ชัย ภู่อ่าง. (2563). แนวทางพัฒนาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- วิไล รัตนทิพย์ และชัยยุทธ ศิริสุทธิ. (2562). กลยุทธ์การบริหารระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วีรชัย วัฒน. (2568). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำครูยุคใหม่กับประสิทธิผลการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา นครพนม. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา. (2565). แนวทางการส่งเสริมสนับสนุนระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน. พระนครศรีอยุธยา: กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ 2542. (มาตรา 6). และ ฉบับที่ 2 พ.ศ 2545. (มาตรา 39). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2552). แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุทธิรัก ชาดง. (2567). การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครพนม เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยนครพนม.
- เสาวณี แก้วสามสี. (2565). การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนในโรงเรียนโครงการกองทุนการศึกษาภาคใต้. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- อดิสร แยมคุณชาวี. (2560). การดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 11. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

**กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4
โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
นครศรีธรรมราช เขต 3**

**ACADEMIC ADMINISTRATION STRATEGIES FOR EARLY CHILDHOOD
DEVELOPMENT BASED ON IDDHIPADA IV PRINCIPLES AT RAJAPRAJANUGROH 7
SCHOOL UNDER NAKHON SI THAMMARAT PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3**

¹ชาคริยา ลั้งแทกุล Chakhriya Langthaekul

²พระครูเขมธรรมโมชิต Phrakhrukhemathammakhosit

³บุญเลิศ วีระพรกานต์ Boonlert Weeraponkan

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: 6703202009@mcu.ac.th

Article Received: December 04, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 และ 3) เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 การวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 3 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการโดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูล 15 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย ระยะที่ 2 การสร้างกลยุทธ์โดยวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกภายในผู้ให้ข้อมูล 20 คน และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพื่อร่างกลยุทธ์ 5 คน ใช้แบบวิเคราะห์ปัจจัยและแบบสัมภาษณ์เพื่อร่างกลยุทธ์ และระยะที่ 3 การประเมินกลยุทธ์จากผู้เกี่ยวข้อง 15 คน โดยใช้แบบประเมินและวิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการมีสถานภาพแวดล้อมภายในที่เข้มแข็งและสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย 2) กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ และองค์ประกอบย่อย ได้แก่ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ และแผนงาน โดยมี 5 กลยุทธ์ ได้แก่ (1) การพัฒนาหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร (2) การส่งเสริมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (3) การพัฒนาการนิเทศการจัดการเรียนรู้ (4) การส่งเสริมการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี (5) การพัฒนาการวัดและการประเมินผล และ 3) ผลการประเมินกลยุทธ์พบว่าผู้เกี่ยวข้องเห็นว่ากลยุทธ์มีความเหมาะสม เป็นไปได้ มีประโยชน์ และสามารถนำไปใช้ได้ โดยมีค่าเฉลี่ย 4.53 คิดเป็นร้อยละ 90.60

คำสำคัญ: กลยุทธ์, การบริหารงานวิชาการ, เด็กปฐมวัย, อิทธิบาท 4

Abstract

This research article aims to: 1) study the environment for early childhood development, 2) develop academic administration strategies for development early childhood based on the Four Iddhipāda principles, and 3) evaluate the academic administration strategies for developing early childhood based on the Four Iddhipāda principles. This study employed a qualitative research methodology and consisted of three phases. Phase 1 involved an investigation of the academic administration environment through in-depth interviews with 15 key informants. The data were analyzed using inductive content analysis. Phase 2 focused on the development of strategies by analyzing internal and external factors with 20 informants and conducting interviews with 5 experts to draft the strategies. A factor analysis form and an interview form were used for strategy development. Phase 3 evaluated the developed strategies with 15 stakeholders using an evaluation form, and the data were analyzed using mean scores.

The research findings showed that: 1) The academic administration environment demonstrated strong internal conditions and favorable external conditions that support the formulation of academic administration strategies. 2) Academic Administration Strategies for Development Early Childhood Based on the Four Iddhipāda principles consisted of vision, mission, goals, main strategies, and sub-components including strategic goals, success indicators, and action plans. The five strategies included: 1) Development of curriculum and curriculum administration; (2) Promotion of learning experience management; (3) Development of supervision for learning management; (4) Promotion of learning media and learning resources with technology; and (5) Development of measurement and evaluation. 3) The evaluation results indicated that stakeholders perceived the strategies as appropriate, feasible, beneficial, and applicable, with an average score of 4.53 or 90.60 percent.

Keywords: Strategies, Academic Administration, Early Childhood Children, Iddhipāda IV

บทนำ

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยนั้นถือได้ว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งเพราะเป็นการจัดการศึกษาที่วางรากฐานการเรียนรู้ของเด็กในอนาคต วัยเด็กเล็กจึงเป็นวัยที่ต้องวางพื้นฐานการพัฒนาทุกด้านเพื่อการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต โดยหลักการศึกษาปฐมวัย มุ่งเน้นยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูควบคู่ไปกับการให้การศึกษาโดยคำนึงถึงความสนใจและความต้องการของเด็กทุกคน เพื่อให้เด็กพัฒนาทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคมและสติปัญญาอย่างสมดุลโดยจัดกิจกรรมที่หลากหลายบูรณาการผ่านการเล่นและกิจกรรมที่เป็นประสบการณ์ตรงผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อให้เด็กแต่ละคนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองตามลำดับขั้นและพัฒนาสูงสุดตามศักยภาพและนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุข การจัดการศึกษาปฐมวัยจึงนับได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อปูพื้นฐานสำหรับชีวิตในอนาคต

ของบุคคลอย่างแท้จริงซึ่งต้องอาศัยการสนับสนุนจากทุกฝ่ายทั้ง ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2561) ดังนั้น ในการจัดทำแผนปฏิบัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีต้องให้ครอบคลุมการพัฒนาเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับบทบัญญัติต่างๆ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัยดังนี้ สาระในหมวดที่ 1 มาตรา 6 มาตรา 8 และ มาตรา 9 สรุปได้ว่าการศึกษাপฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตลอดชีวิต ทุกส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษাপฐมวัยดังนั้นผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาจึงต้องมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานโรงเรียนปฐมวัยให้มีคุณภาพโดยมีตัวชี้วัดและการประเมินที่ได้มาตรฐาน (ปฐวีณัฐ เศรษฐ์เจริญกุล, 2553)

ในการบริหารงานวิชาการในระดับปฐมวัยนั้นมีความแตกต่างจากการบริหารงานวิชาการในระดับการศึกษาอื่นคือในการบริหารงานวิชาการระดับที่สูงขึ้นไปจะมุ่งเน้นในเรื่องเนื้อหาสาระทางวิชาการแต่สำหรับเด็กปฐมวัยนั้นมุ่งพัฒนาการและเตรียมความพร้อมด้านร่างกายอารมณ์จิตใจสังคมและสติปัญญาเพื่อพร้อมที่จะเข้าเรียนต่อในระดับการศึกษาภาคบังคับจุดเน้นของกิจกรรมคือจัดให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก (สุภาพร ปานหอม, 2564) งานด้านวิชาการจึงเป็นงานหลักที่สำคัญที่สุดในการบริหารและการจัดการศึกษาในโรงเรียนซึ่งโดยทั่วไปนั้นการบริหารงานในโรงเรียนจะขึ้นอยู่กับจัดการศึกษาเป็นสำคัญการที่จะได้ว่าโรงเรียนจะมีมาตรฐานหรือคุณภาพนั้นก็มักจะพิจารณาจากผลงานวิชาการเป็นสำคัญไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนประเภทใดขนาดไหนการบริหารงานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญของสถานศึกษา ดังนั้นการบริหารงานวิชาการจึงเป็นภาระหน้าที่หลักของผู้บริหารโรงเรียนที่ต้องให้ความสำคัญและให้เวลามากที่สุด (นุชเรศ คำดีบุญ, 2564)

จากสรุปผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติของสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐานรอบ 4 (พ.ศ. 2559 - 2563) ระดับประเทศ ผลการประเมินคุณภาพสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วไปที่เข้ารับการประเมินคุณภาพจำนวนทั้งสิ้น 11,341 แห่ง พบว่าส่วนใหญ่มีผลการประเมิน ค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพของผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบ 4 ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับการศึกษাপฐมวัย) พบว่าอยู่ในระดับดีมาก แต่ผลการประเมินความโดดเด่นเฉพาะทางของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน (ระดับการศึกษাপฐมวัย) พบว่า ส่วนใหญ่ยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณาตามความโดดเด่นเฉพาะทาง ไม่สามารถแสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีความโดดเด่นเฉพาะทางและยังอยู่ในระดับเป็นต้นแบบหรือมีความโดดเด่นระดับท้องถิ่น/ภูมิภาค (สุบิน ยุระรัช, 2564) ซึ่งในการประเมินคุณภาพภายนอกรอบปีที่ผ่านมาของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 โดยรวมผลการประเมินในระดับการศึกษাপฐมวัยอยู่ในระดับดีซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยให้อยู่ในระดับดีมากได้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2567) จากสภาพปัญหาดังกล่าวหากสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์กรหลักในการดำเนินงานด้านวิชาการยังมีจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องอยู่ก็จะเป็นสาเหตุให้ประสิทธิภาพของงานวิชาการด้อยลงและส่งผลกระทบต่อประสิทธิผลของงานวิชาการให้ต่ำลงไปด้วย การบริหารงานวิชาการจึงเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้นๆ โดยดูที่ผลผลิตการศึกษาคือตัวนักเรียนว่ามีคุณภาพเพียงใดผู้บริหารสถานศึกษาจึงควรมีกุยุทธ์ในด้านการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

การใช้หลักธรรมจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการที่ควรนำมาใช้คือหลักอิทธิบาท 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร 2) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร 3) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร

4) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร (อภิ.วิ. (ไทย) 35/431/465/342/357) อริยาบทธรรมทั้ง 4 ประการนี้เป็นคุณเครื่องหรือเครื่องมือให้เกิดการบรรลุถึงผลของการบริหารงานวิชาการในการพัฒนางานเด็กปฐมวัยโดยที่ในการทำงานกิจการทุกอย่างนั้นหากประยุกต์หรือนำหลักธรรมคืออริยาบทธรรม 4 มาประสานให้เป็นเนื้องานเดียวกันย่อมทำให้งานหรือหน้าที่ที่ผู้หนึ่งผู้ใดกระทำอยู่นั้นมีคุณค่าขึ้นมา

จากความสำคัญของการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย และสภาพปัญหาดังกล่าว ประกอบกับ ผู้วิจัยเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้ากลุ่มบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 ผู้วิจัยจึงเห็นว่า การที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้นั้นจะต้องมีกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอริยาบท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 เพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยและเตรียมความพร้อมให้เด็กมีคุณภาพสามารถเข้ารับการศึกษาในระดับสูงต่อไป โดยใช้หลักคุณธรรมเป็นเครื่องมือให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งเป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหาร ครูและบุคลากรผู้รับผิดชอบในการปฏิบัติงานกลุ่มบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอริยาบท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 โดยคาดหวังว่าข้อมูลที่ได้จะเป็นแนวทางให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปกำหนดนโยบายและวางแผนการพัฒนาคุณภาพเด็กปฐมวัย อันจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3
2. เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอริยาบท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3
3. เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอริยาบท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพโดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7

1. วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 โดยการใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposeful Selection) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ประกอบด้วย หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ รองหัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ คณะกรรมการสถานศึกษา ครูผู้สอนในสถานศึกษา ครูผู้สอนระดับปฐมวัย ผู้ปกครองนักเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การวิจัยบรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 นำข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มาสรุปและวิเคราะห์เป็นข้อมูลในการสร้างแบบวิเคราะห์สภาพแวดล้อมปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 ใช้วิธีการวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ จากนั้นนำมาตีความหมายเชื่อมโยงความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุปจาก ข้อมูลต่าง ๆ ให้ได้เป็นประเด็นเชิงบวกและเชิงลบ นำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเบื้องต้นเพื่อนำเสนอรายงานการศึกษาสภาพแวดล้อม

ระยะที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7

1. วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญตอบแบบสอบถามแบบวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยวิธีการเลือกอย่างเจาะจง (Purposeful Selection) จำนวน 5 คน โดยคัดเลือกจาก รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 ผู้อำนวยการสถานศึกษา นักวิชาการด้านการบริหารงานวิชาการ ครูผู้มีความ Best Practice ปฐมวัย และพระภิกษุที่มีคุณวุฒิในด้านพุทธ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน และแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล ดังนี้ 1) เก็บรวบรวมจากแบบวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในจากผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 20 คน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกราฟความสัมพันธ์ SWOT และสรุปจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค เป็นตารางสัมพันธ์แบบ BCG นำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดไปกำหนด (ร่าง) กลยุทธ์ 2) เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้วิจัยทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 รูป/คน เพื่อขออนุญาตสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยนำเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ มาปรับปรุงร่างกลยุทธ์ ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล 1) ข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ นำมาสร้างเป็นแบบวิเคราะห์ปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในโดยใช้วิธีการวิเคราะห์กำหนดค่าน้ำหนักคะแนน สภาพแวดล้อมปัจจัยภายนอก MODEL PEST และกำหนดค่าน้ำหนักคะแนนสภาพแวดล้อมปัจจัยภายใน 2S4M นำข้อมูลที่ได้มาทำการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT และจัดทำกราฟเพื่อสะท้อนทิศทางองค์กร 2) ชั้นวิเคราะห์ข้อมูลร่างกลยุทธ์ ผู้วิจัยดำเนินการโดยนำผลสรุปจากแบบวิเคราะห์และผลจาก

การสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในการจัดทำร่างกลยุทธ์เพื่อนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอความเห็นและข้อเสนอแนะเบื้องต้นนำเสนอร่างกลยุทธ์ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบ และปรับแก้ตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

ระยะที่ 3 การประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7

1. วัตถุประสงค์ เพื่อประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3

2. กลุ่มเป้าหมาย/ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ประเมินกลยุทธ์ โดยเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการสถานศึกษา หัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ รองหัวหน้ากลุ่มงานวิชาการ คณะกรรมการสถานศึกษา ครูผู้สอนในสถานศึกษา ครูผู้สอนระดับปฐมวัย ผู้ปกครองนักเรียน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบประเมินกลยุทธ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยขอความร่วมมือไปยังผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 15 คน เพื่อแจ้งกำหนดการประเมินกลยุทธ์ พร้อมด้วย ร่างกลยุทธ์ เพื่อให้ความเห็นและข้อเสนอแนะ และดำเนินการประเมินกลยุทธ์และให้ความเห็นต่อร่างกลยุทธ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ผลการประเมินกลยุทธ์สรุปตามเกณฑ์การประเมินที่กำหนด โดยใช้แนวคิดการประเมินของ ศ.ดร. ศิริชัย กาญจนวาสี เทียบกับเกณฑ์การประเมิน โดยประเมินด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำเป็นกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 ฉบับสมบูรณ์

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3

การศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย เป็นการศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ทั้งในแง่เชิงบวกและเชิงลบ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การศึกษาสภาพแวดล้อมภายนอกและการศึกษาสภาพแวดล้อมภายใน โดยสภาพแวดล้อมภายนอกตามแนวคิด PEST โอกาส คือ ด้านเศรษฐกิจและ ด้านสังคมวัฒนธรรม และด้านที่ส่งผลให้การบริหารเป็นอุปสรรค คือ ด้านการเมืองกฎหมายและด้านเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมภายในตามแนวคิด 2S4M จุดแข็ง คือ ด้านโครงสร้างและนโยบาย จุดอ่อน คือ ด้านสื่อ/วัสดุอุปกรณ์

2. การสร้างกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3

ผลการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก PEST Analysis และสภาพแวดล้อมภายใน 2S4M ของการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 และนำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis ผลการวิเคราะห์พบว่า สถานศึกษาอยู่ในช่องเครื่องหมายของ STARS (ดาวรุ่ง) หมายความว่า การ

บริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 มีสถานภาพแวดล้อมภายในที่เข้มแข็ง และ สภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 โดยมีการ กำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย กลยุทธ์ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร กลยุทธ์ที่ 2 การส่งเสริมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาการนิเทศการจัดการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาการวัดและการประเมินผล และในแต่ละกลยุทธ์มีองค์ประกอบย่อย คือ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ และแผนงาน

3. การประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.53 คิดเป็นร้อยละ 90.60 ผลการประเมินความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.73 คิดเป็นร้อยละ 94.60 และผลการประเมินมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.33 คิดเป็นร้อยละ 86.60 โดยผลการประเมินกลยุทธ์รวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด คือ มีค่าเฉลี่ยที่ 4.53 คิดเป็นร้อยละ 90.60 สามารถนำไปใช้ได้ โดยมีการกำหนดให้ผ่านเกณฑ์การประเมินกลยุทธ์ร้อยละ 80 คือมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.00 คะแนนขึ้นไป สะท้อนให้เห็นว่า กลยุทธ์ที่สร้างขึ้นทั้ง 5 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร กลยุทธ์ที่ 2 การส่งเสริมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาการนิเทศการจัดการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาการวัดและการประเมินผลสามารถนำไปใช้ในการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 3 ได้

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลข้อค้นพบที่สำคัญมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 พบว่า สภาพแวดล้อมภายนอกตามแนวคิด PEST โอกาสคือ ด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากสถานศึกษามีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของจรัสญ์ คิดขยัน (2564) ที่พบว่าความร่วมมือของชุมชนมีส่วนช่วยให้กลยุทธ์การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ และสังคมวัฒนธรรมของชุมชนเป็นปัจจัยสนับสนุนโครงการต่างๆ อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมภายนอกยังพบอุปสรรคด้านการเมืองและกฎหมาย มาตรฐานการบริหารจัดการสถานศึกษายังไม่สะท้อนศักยภาพที่แท้จริง และด้านเทคโนโลยี ก็เป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากมีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณในการจัดหาอุปกรณ์ ความไม่เสถียรของสัญญาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอาลิตา กาญจนวราธร (2566) ที่พบว่า โรงเรียนขาดทรัพยากรและการสนับสนุนไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ทันสมัย ในการวิเคราะห์ สภาพแวดล้อมภายในตามแนวคิด 2S4M พบว่า จุดแข็งด้านโครงสร้างและนโยบาย โรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารที่เข้มแข็ง มีนโยบายชัดเจนสอดคล้องกับการบริหารงานวิชาการ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับผลงานวิจัยของกนกวรรณ ชูแก้ว (2563) ที่พบว่า สภาพแวดล้อมในด้านจุดแข็ง สถานศึกษาบริหารงานโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม จัดการศึกษาได้ตามเป้าหมายหลักสูตร ครูพัฒนาตนเอง และการสอน ในส่วนของจุดอ่อนด้านสื่อ/วัสดุอุปกรณ์ โรงเรียนยังประสบปัญหาคุณภาพอุปกรณ์การเรียนรู้ที่ไม่คงทนและชำรุดง่าย ทำให้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็ก

ปฐมวัยเป็นไปอย่างจำกัด และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจใจ (โชติการ) (2565) ที่พบว่าวัสดุอุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอนมีไม่เพียงพอ และการวางแผนใช้จ่ายเงินล่วงหน้าทำได้ยาก ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

2. ผลการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก PEST และสภาพแวดล้อมภายใน 2S4M ของ การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 นำมาวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า สถานศึกษาอยู่ในช่องเครื่องหมายของ STARS (ดาวรุ่ง) หมายความว่า การบริหารเพื่อพัฒนาเพื่อพัฒนา เด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 มีสภาพแวดล้อมภายในที่เข้มแข็ง และสภาพแวดล้อม ภายนอกที่เอื้อต่อการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์ ดังนั้นกลยุทธ์จึงควรมีลักษณะของกลยุทธ์ ดังนี้ คือ การสร้าง กลยุทธ์ควรมุ่งเน้นการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพด้วยหลักอิทธิบาท 4 โดยเน้นการ พัฒนาให้สอดคล้องกับโอกาสจากสภาพแวดล้อมภายนอก ใช้จุดแข็งภายในองค์กร โดยการสร้างกลยุทธ์มีการ กำหนด วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรและการบริหาร หลักสูตร กลยุทธ์ที่ 2 การส่งเสริมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาการนิเทศการจัดการ เรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาการวัด และการประเมินผล และในแต่ละกลยุทธ์มีองค์ประกอบย่อย คือ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ตัวชี้วัดความสำเร็จ และ แผนงาน จากผลการศึกษา สอดคล้องกับงานวิจัยของนางคันข วงศ์เห้ง (2558) ที่พบว่า โรงเรียนมี กระบวนการบริหารงานวิชาการที่มุ่งเน้นคุณภาพ คือ แนวทางการบริหารงานวิชาการ การบริหารจัดการ หลักสูตรระดับสถานศึกษา การบริหารการจัดการเรียนรู้ การนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียน การวัดผล ประเมินผลการเรียน การ พัฒนาสื่อ นวัตกรรม เทคโนโลยี และแหล่งเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การศึกษา การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางวิชาการ และการประกันคุณภาพ การศึกษากับงานวิชาการ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลงานวิจัยของทรรศวรรณ วิบูลย์ธัญญ์ (2559) ที่พบว่า ด้านปัจจัยคือโรงเรียนจัดให้มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมในระดับปฐมวัยตรงตามมาตรฐาน การศึกษาระดับชาติ และมีสิ่งอำนวยความสะดวกครบถ้วน คืออาคารสถานที่ และมีการบริหารจัดการที่มี ระบบระเบียบที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีสภาพแวดล้อมเหมาะสม ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างยั่งยืน ด้าน กระบวนการ โรงเรียนจัดให้มีการบริหารจัดการในการดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมในระดับปฐมวัยอย่าง เป็นระบบ โดยมีการบริหารจัดการงบประมาณและทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยมีการนำหลักอิทธิบาท 4 มาเป็น กระบวนการที่สำคัญในเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ มาปรับใช้และเชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสมในการดำเนินกิจกรรม ให้เกิดประโยชน์ทำให้ประสบผลสำเร็จ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาบรรจง ดิสรโณ (2560) ที่พบว่า อิทธิบาทธรรม 4 เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในด้านต่างๆ ได้มากมาย เช่น การปฏิบัติธรรม การ ทำงาน การจัดการเรียนการสอนหนังสือหรือในการดำเนินชีวิต

3. ผลจากการประเมินกลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่พบ กลยุทธ์ประกอบด้วย 5 กลยุทธ์ ดังนี้ กลยุทธ์ที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรและการบริหารหลักสูตร กลยุทธ์ที่ 2 การส่งเสริมการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาการนิเทศการจัดการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ด้วยเทคโนโลยี กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาการวัดและการประเมินผล ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า ผลการประเมินกลยุทธ์ทั้ง 5 ด้าน แสดงให้เห็นว่า กลยุทธ์มีความเหมาะสม ความ เป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ ทั้งนี้เพราะผลการประเมินร้อยละ 90.60 สะท้อนถึงความเป็นไปได้สูงใน

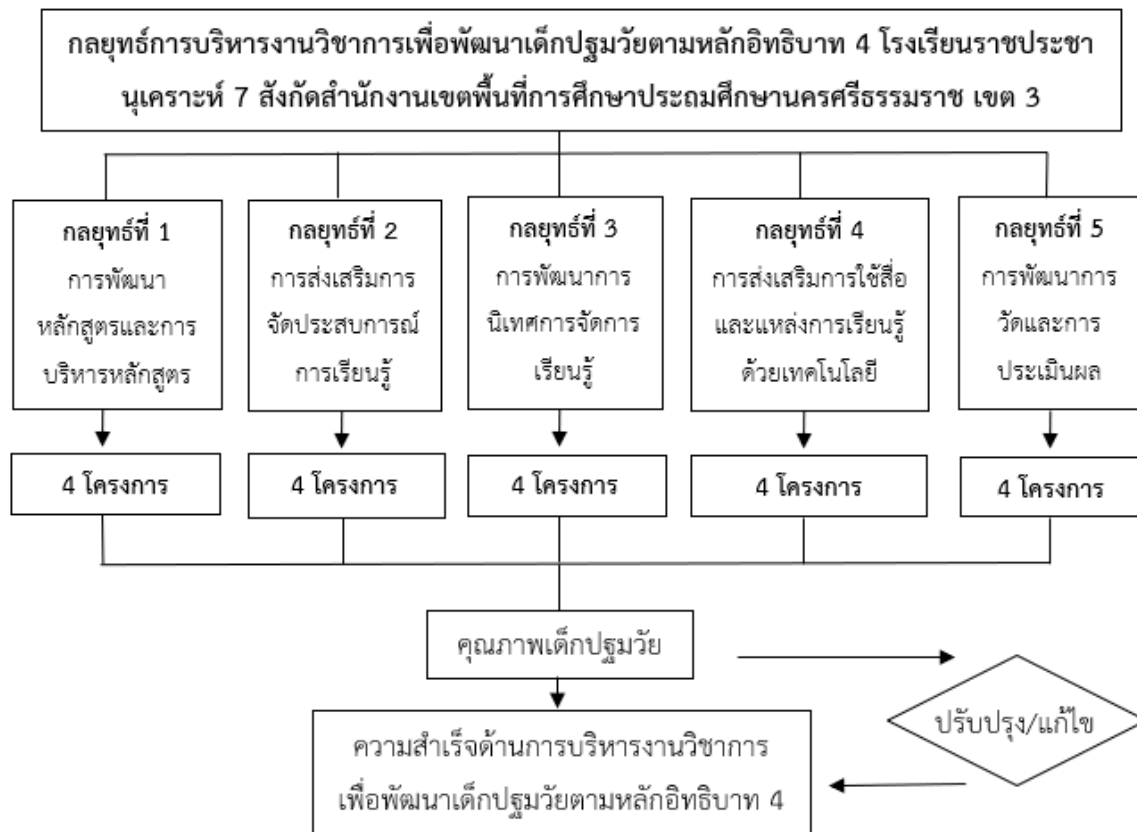
การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติและสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้จากผลการศึกษา สอดคล้องกับผลงานวิจัยของ Akiri, Agharuwhe. A (2014) ที่พบว่า คุณภาพการศึกษาขึ้นอยู่กับการใช้กลยุทธ์ของผู้บริหาร สถานศึกษาความสามารถของทุกคนในสถานศึกษาจะทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อประโยชน์ของสถานศึกษา จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่าผู้บริหารควรใช้กลยุทธ์การบริหารที่หลากหลายรูปแบบ มีความเหมาะสมกับ สถานศึกษาเพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านการศึกษาในประเทศ และสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกุลทรัพย์ พัชรฤทธรัตน์ (2561) ที่พบว่า แนวคิดการจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยเชิงพุทธบูรณาการ ในโรงเรียนระดับปฐมวัย เป็นการจัดการประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกายอารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอริยธรรมา 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 ดังนี้

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 โดยการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายใน ซึ่งพบว่า มีสภาพแวดล้อมภายในที่เข้มแข็ง และสภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์ พร้อมทั้งได้เรียนรู้การกำหนดกลยุทธ์ที่เหมาะสมซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่สามารถใช้ในการบริหารได้จริง

กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยตามหลักอริยธรรมา 4 ของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 3 มีสภาพแวดล้อมภายในที่เข้มแข็ง และ สภาพแวดล้อมภายนอกที่เอื้อต่อการดำเนินการกำหนดกลยุทธ์โดยมีกลยุทธ์ 5 กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 2 การพัฒนาระบบการจัดการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาระบบนิเทศการจัดการเรียนรู้ กลยุทธ์ที่ 4 การส่งเสริมการเรียนรู้และประสบการณ์ โดยใช้สื่อและเทคโนโลยี กลยุทธ์ที่ 5 การพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา แต่ละกลยุทธ์ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญเหมือนกัน คือ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับหลักอริยธรรมา 4 ตัวชี้วัดความสำเร็จ และ โครงการดำเนินงาน 4 โครงการ โดยแต่ละโครงการมีการกำหนดแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมและตรวจสอบความก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่องเมื่อแผนงานและโครงการภายใต้กลยุทธ์แต่ละด้านถูกนำไปใช้ในทางปฏิบัติอย่างสอดคล้องกับหลักอริยธรรมา 4 จะเอื้อต่อการสร้างคุณภาพที่พึงประสงค์แก่เด็กปฐมวัย ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย หากผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่เป็นไปตามความคาดหวัง กระบวนการจะเข้าสู่ขั้นตอนการปรับปรุงแก้ไข โดยพิจารณาจากข้อมูลตัวชี้วัดและผลการประเมิน เพื่อยกระดับการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นในรอบถัดไป จากการสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 เผยแพร่ข้อมูลผลวิจัยอย่างเข้าถึงง่ายและทันสมัย โดยการจัดทำสรุปผลวิจัยในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น อินโฟกราฟิก พร้อมเผยแพร่ทางออนไลน์ผ่านเว็บไซต์
 - 1.2 จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างเวทีให้ครูและบุคลากรได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากงานวิจัย
 - 1.3 การนำผลวิจัยไปปรับใช้ในแผนกลยุทธ์และนโยบายของสถานศึกษาโดยการบูรณาการผลวิจัยเข้ากับแผนกลยุทธ์และนโยบายของสถานศึกษา
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรมีการวิจัย เรื่อง กลยุทธ์การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 เพื่อพัฒนารอบแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการบริหารจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ
 - 2.2 ควรมีการวิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัย โรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 7 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 เพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา
 - 2.3 ควรมีการวิจัย เรื่อง การสร้างนวัตกรรมการบริหารงานวิชาการพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการบริหารงานวิชาการและสามารถที่จะนำเสนอแนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practices)

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ชูแก้ว. (2563). กลยุทธ์การพัฒนาผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐานวิชาคณิตศาสตร์ของกลุ่มเครือข่ายที่ 1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- กุลพัฒน์ พัชรธรรมรัตน์. (2561). การจัดการศึกษาปฐมวัย: นโยบายและการจัดการเชิงพุทธบูรณาการ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จรัญ คิทธิชัย. (2564). กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาแบบมีส่วนร่วมของชุมชนกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนกรดปาร่อนคลองสระ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทรรศวรรณ วิบูลย์ธัญญ์. (2559). แนวทางพัฒนาการประกันคุณภาพการศึกษาสำหรับระดับชั้นปฐมวัยของโรงเรียนบ้านหนองเสือช้าง (จรัณราษฎร์พัฒนา) อำเภอนางใหญ่ จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- นงคณัฐ วงศ์เห้ง. (2558). การศึกษาการบริหารงานวิชาการที่มุ่งเน้นคุณภาพของโรงเรียนประชานิเวศน์. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- นุชเรศ คำดีบุญ. (2564). การพัฒนาแนวทางการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 4. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ปฐวีณัฐ เศรษฐ์เจริญกุล. (2553). การศึกษาการบริหารงานโรงเรียนอนุบาลที่ได้รับรางวัลพระราชทาน เขตกรุงเทพมหานคร: พหุกรณีศึกษา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูสมุห์กฤตภาส สุกิจใจ (โชติการ). (2565). กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดโคกเปี้ยว จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาบรรจง ตีสโร. (2560). ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2561). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2567). รายงานผลการประเมินพัฒนาการนักเรียนที่จบหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ปีการศึกษา 2567. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สุบิน ยะระรัช. (2564). การสังเคราะห์รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาอาชีวศึกษา และสถานศึกษาอุดมศึกษา. สหศาสตร์ศรีปทุมชลบุรี, 7(2), 86.

- สุภาพร ปานหอม. (2564). การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับปฐมวัยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเพชรบุรี เขต 1. การประชุมวิชาการระดับชาติวิทยาลัยนครราชสีมา
อาลิตา กาญจน์วราร. (2566). กลยุทธ์การบริหารสำหรับโรงเรียนประถมศึกษาในฐานชีวิตใหม่. ดุษฎีนิพนธ์
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Akiri, A. A. (2014). Assessment of instructional and administrative strategies applied by principals to improve academic performance. International Journal of Educational Administration and Policy Studies, 6(7), 114–118.

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง
ในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า
อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา

APPLYING BUDDHIST PRINCIPLES TO PROMOTE DEMOCRATIC POLITICAL
CULTURE AMONG PEOPLE IN BAN LAO SUBDISTRICT
MAE CHAI DISTRICT PHAYAO PROVINCE

¹พระธนวัฒน์ ธนawatโน (ไชยสุข) PhaThanawat Thanawaddhano (Chaiyasuk)

²พระเมธีวชิรคุณ Phamethivachirakun ³สมยศ ปัญญามาก Somyot Panyamak

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus, Thailand

Corresponding Author, E-mail: Chaiyasuk234@gmail.com

Article Received: September 17, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา 2) เพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ 3) เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 การวิจัยนี้เป็นแบบผสมวิธีโดยการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นประชากรที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 380 คน วิเคราะห์ด้วยสถิติพื้นฐาน คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 12 รูป/คน ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก 2) ผลเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนมีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ แตกต่างกันในทุกด้านอย่างมีนัยยะสำคัญที่ 0.005 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ 3) การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 โดยนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาประยุกต์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางการเมืองส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่ทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอัตถจริยา และด้านสมานัตตตา ทำให้สังคมเกิดความสันติสุขและเป็นประโยชน์ต่อสังคมในการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง

คำสำคัญ: การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง, ระบอบประชาธิปไตย, หลักสังคหวัตถุ 4

Abstract

The objectives of this research paper are: 1) to study the level of political culture in the democracy of the people in the area; 2) to compare the political culture in democracy of the people in the Ban Lao sub-district, Mae Jai district, Phayao province classified according to personal factors; and 3) to propose the application of Buddhist principles, specifically the Saṅgahavatthu IV (Four Bases of Social Solidarity), to promote democratic political culture in the area. This research is a mixed-methods research design. The quantitative research used questionnaires from a sample of people aged 18 years and older in Ban Lao sub-district and analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, standard deviation. For the qualitative phase, in-depth interviews were conducted with 12 key informants, and the data were analyzed using content analysis.

The research results found that: 1) the level of democratic political culture among the people in Ban Lao Sub-district, Mae Jai District, Phayao Province, was at a high level. 2) Comparative analysis revealed that people in Ban Lao Sub-district, Mae Jai District, Phayao Province classified by personal factors, it was found that the people's gender, age, education, occupation, and income differed significantly in all aspects at 0.05, thus supporting the hypothesis. 3) The application of the Saṅgahavatthu IV principles to promote democratic political culture involves transforming political attitudes across four dimensions: Dāna (Generosity), Piyavāca (Kindly Speech), Atthacariyā (Useful Conduct), and Samānattatā (Consistent Integrity). These principles foster social harmony and public benefit, effectively strengthening the political culture.

Keywords: Political Culture Promotion, Democratic System, Saṅgahavatthu IV Principles

บทนำ

วัฒนธรรมทางการเมืองเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นแนวคิดและเป็นลักษณะเฉพาะในการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละสังคม ที่แสดงออกถึงความเจริญของงาน ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความก้าวหน้าของคนส่วนใหญ่ในสังคมนั้นๆ ยอมรับว่าเป็นสิ่งดีงาม (อมร พิภูลงามโชติ และณฐมน หมวกฉิม, 2564) โดยสร้างเป็นกฎเกณฑ์แบบแผน เพื่อนำไปปฏิบัติให้เป็นไปในรูปแบบเดียวกัน และถ่ายทอดให้แก่คนรุ่นหลังจนเป็นวิถีของสังคมโดยวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่หล่อหลอมอุปนิสัย มารยาท ความคิด ความเชื่อค่านิยม บรรทัดฐานในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคม ซึ่งวัฒนธรรมทางสังคมมีส่วนในการหล่อหลอมวัฒนธรรมทางการเมืองของแต่ละระบบการเมือง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2556) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมการเมืองที่มีรูปแบบการปกครองในระบอบต่างๆ ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นเรื่องของการสร้างอัตลักษณ์ในสังคมการเมือง ต่อมาวัฒนธรรมทางการเมืองนั้นมีวิวัฒนาการและมีการผสมกลมกลืนเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ในเมืองตลอดจนมีการถ่ายทอดหรือปรับเปลี่ยนไปจึงทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองกลายเป็นเรื่องของค่านิยม ระบบความคิดความเชื่อและบรรทัดฐานที่แต่ละสังคมการเมืองนั้นๆ ตระหนักและ

ให้เห็นคุณค่าทั้งเหมือนกันและแตกต่างกันกับสังคมอื่น (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2567) สังคมไทยในปัจจุบัน การพัฒนาการเมืองไทย นอกจากเป็นปัญหาโครงสร้างหรือสถาบันทางการเมืองแล้ว ยังเป็นเรื่องของ "วัฒนธรรมทางการเมืองไทย" ที่ฝังรากลึกมานานตั้งแต่อดีต ย่อมเกิดปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัญหาเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองในยุคหลังนั้น เช่น ในสังคมไทยไม่ค่อยสงสัยหรือการมีส่วนร่วมในการตั้งคำถามหรือแสดงออกทางแนวความคิดว่า การที่ระบบการเมืองในสังคมของเรามีลักษณะอย่างนี้ และที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นเพราะคนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อ มีค่านิยม และพฤติกรรมที่สนับสนุนให้เป็นเช่นนั้นหรือไม่ (กล้า สมทวนิช, 2565)

ดังนั้น การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะในอดีตที่ผ่านมา สังคมไทยได้พยายามเปลี่ยนแปลงระบบโครงสร้างและสถาบันทางการเมืองครั้งแล้วครั้งเล่า แต่ก็ไม่เคยได้คำนึงถึงปัจจัยพื้นฐานด้านสังคมและวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมุ่งปลูกฝังวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นในด้านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ด้านกลุ่มเพื่อน สื่อสารมวลชน และด้านสถาบันทางการเมือง จึงเป็นเหตุที่ทำให้ประชาธิปไตยของไทยล้มลุกคลุกคลาน (กล้า สมทวนิช, 2565)

การพัฒนาหรือการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในสังคมนั้น จึงเป็นตัวกำหนดความก้าวหน้าในวิถีระบอบประชาธิปไตย อันเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ซึ่งด้านครอบครัว เป็นสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อการ สนับสนุน ส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง เพราะเป็นสถาบันที่ช่วยพัฒนาสังคมเป็นอันดับแรก เช่น การให้ความรู้และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ สร้างแรงจูงใจ การบ่มเพาะให้บุคคลในครอบครัว มีจิตสำนึก ประพฤติตนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เคารพต่อความเห็นต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น (เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ, 2556) ในด้านสถาบันการศึกษานั้น เป็นสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อการ สนับสนุน ส่งเสริม ระบอบการปกครองและบ่มเพาะปลูกฝังแนวทางการศึกษา ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจ ที่จะบ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ทั้งภาคทฤษฎี และทางปฏิบัติ ในเนื้อหาสาระวิชา ในด้านของกลุ่มเพื่อน ก็มีความสำคัญสามารถสวมบทบาทในฐานะการกล่อมเกลางานการเมือง โดยแทนที่ครอบครัว และเครือข่าย กระตุ้นการเรียนรู้ การแชร์ข้อมูลข่าวสารเพื่อส่งต่อข้อมูลในกลุ่มเพื่อน เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง และการชักชวนเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบต่างๆ (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2567) ด้านสื่อสารมวลชน ควรเป็นตัวสำคัญในการส่งต่อข้อมูลที่มาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าในยุคใหม่ ที่ทำหน้าที่นำเสนอความสารทางการเมือง หรือเหตุการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในทั้งในและนอกประเทศ รวมถึงการวิเคราะห์เหตุการณ์ทางการเมืองให้ผู้รับ ได้วิเคราะห์ตามความเป็นจริง ซึ่งมีอิทธิพลสูงมากในยุค 5G หรือ AI การสื่อสาร จึงมีความสำคัญทางการเมืองต่อการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจของประชาชนอย่างกว้างขวาง (นันทนา นันทวโรภาส, 2563) และด้านสถาบันทางการเมือง ก็สถาบันที่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย ได้เป็นอย่างดี คือการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกทางความคิดไม่จำกัดสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2566)

จากการศึกษาเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา เพื่อนำเสนอการประยุกต์นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ เป็นหลักธรรมที่จะนำมาซึ่งความสงบสุขมาสู่สังคมเพื่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ดังกล่าว โดยหลักธรรมสังคัตถุนี้ เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งการ

สงครามกัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน ที่เป็นส่วนที่จะส่งเสริมให้เกิดสังคมแห่งการเสียสละ สงครามหิมน้ำใจต่อกัน สร้างความสามัคคีธรรม สร้างการแบ่งปัน เพื่อลดอคติทางการเมืองในสังคม รวมถึง การประทุติตนให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ร่วมพัฒนาประชาธิปไตย ในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบล บ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา
2. เพื่อเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบล บ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบ ประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ตามหลักสังคหวัตถุ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปจำนวน 7,549 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane ที่ระดับ ความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ เท่ากับ 0.05 จึงได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 380 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเชิงคุณภาพ ได้แก่ผู้มีความรู้ในด้านต่างๆ จำนวน 12 รูป/คน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนา นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติด้านรัฐศาสตร์ บุคลากร หน่วยงานภาครัฐและนักการเมืองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประชาชนเขตตำบลบ้านเหล่า
3. เครื่องที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองการในระบอบประชาธิปไตย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ 2) นำข้อมูลที่ได้มา จากขั้นตอนที่ 1 มาเป็นประเด็นคำถามสำหรับสร้างแนวทางการสัมภาษณ์ จากนั้นนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะและดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 3) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตาม คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน พิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรง โดยการหา ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป และความถูกต้องของเนื้อหา ตลอดจนความชัดเจนและการใช้ภาษาที่ เหมาะสมของข้อคำถาม ซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าสอดคล้องดัชนีความถูกต้องอยู่ที่ 0.5- 1.00 4) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา และของผู้เชี่ยวชาญหลังจากนั้น จึงนำไปเก็บข้อมูล โดยการทดลอง (Try Out) กับประชาชนนอกพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronback' Alpha ผลจากการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นได้ค่าความเชื่อมั่นรวม 0.953 5) นำแบบสอบถาม ฉบับสมบูรณ์นำไปใช้จริงในการเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูล ส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง

ในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา และตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ซึ่งมีลักษณะเป็นช่องรายการ (Check List) ส่วนตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา

3.2 แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์ประเภทกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) ที่ต้องการรายละเอียดที่เจาะลึก (In-depth interview) และเป็นคำถามที่เหมือนกันหมด กับผู้ให้ข้อมูล โดยผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ ได้ดำเนินการดังนี้ 1) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตยะลา ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์ 2) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้ 3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็น โดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกเสียงและถ่ายภาพประกอบการสัมภาษณ์ 4) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอ ซึ่งมีทั้งหมด 3 ตอน ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ตอนที่ 2 การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มี 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสถาบันครอบครัว ด้านสถาบันการศึกษา ด้านกลุ่มเพื่อน ด้านสื่อมวลชน ด้านสถาบันทางการเมือง ตอนที่ 3 การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 มี 4 ด้าน ได้แก่ ด้านทาน ด้านปิยวาจา ด้านอัตถจริยา ด้านสมานัตตตา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจะใช้ค่าความถี่ร้อยละ นำเสนอเป็นรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย วิเคราะห์ข้อมูล และเปรียบเทียบระดับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ตามปัจจัยส่วนบุคคล ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา วางเค้าโครงของข้อมูล โดยการทำรายชื่อคำหรือข้อความที่จะถูกนำมาวิเคราะห์ แล้วแบ่งไว้เป็นประเภท (Categories) เพื่อให้การวิเคราะห์มีความสม่ำเสมอ และสามารถตัดสินใจได้ว่าคำหรือข้อความใดออกมาจากเอกสารหรือตัวบทและจะทิ้งคำหรือข้อความใดออกไป คำนี้ถึงบริบท (Context) หรือสภาพแวดล้อมประกอบของข้อมูลที่น่ามาวิเคราะห์โดยมีการโยงเข้ากับกรอบแนวคิดการวิจัย เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลให้มีความกว้างขึ้น และนำไปสู่การอ้างอิงกับข้อมูลอื่นๆ ได้

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ในภาพรวม มีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านที่มีความคิดเห็นแล้วอยู่ในระดับมากในทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านสถาบันการศึกษา ด้านสื่อสารมวลชน ด้านสถาบันครอบครัว ด้านกลุ่มเพื่อน ด้านสถาบันทางการเมือง ตามลำดับ ดังแสดงในภาพตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ในภาพรวม

การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา	ระดับการส่งเสริม			
	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	แปลผล	ลำดับ
1. ด้านสถาบันครอบครัว	3.94	.554	มาก	3
2. ด้านสถาบันการศึกษา	4.37	.540	มาก	1
3. ด้านกลุ่มเพื่อน	3.80	.598	มาก	4
4. ด้านสื่อสารมวลชน	4.24	.491	มาก	2
5. ด้านสถาบันทางการเมือง	3.66	.574	มาก	5
ภาพรวม	4.00	.351	มาก	

2. ผลการเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานการศึกษาข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลทั่วไปของประชากรกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 380 คน จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 195 คน คิดเป็นร้อยละ 51.30 เพศหญิง จำนวน 185 คน คิดเป็นร้อยละ 48.70 ตามลำดับ อายุพบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มากที่สุดคือ กลุ่มอายุ 18– 30 ปี จำนวน 92 คน คิดเป็นร้อยละ 24.20 รองลงมาคือ กลุ่มอายุระหว่าง 31– 40 ปี จำนวน 91 คน คิดเป็น ร้อยละ 23.90 และกลุ่มอายุที่มีน้อยที่สุดคือ กลุ่มอายุระหว่าง 61 ปีขึ้นไป จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 15.50 ตามลำดับ การศึกษา พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่ามากที่สุดคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษา จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 32.40 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีระดับการศึกษามัธยมศึกษา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 91 คิดเป็นร้อยละ 23.90 และกลุ่มที่น้อยที่สุดคือ กลุ่มที่มีระดับการศึกษานุปริญญา/ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ร้อยละ 9.50 ตามลำดับ อาชีพพบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มากที่สุดคือกลุ่มอาชีพรับจ้าง/ลูกจ้างประจำ จำนวน 154 คิดเป็นร้อยละ 40.50 รองลงมาคือกลุ่มอาชีพกสิกรรม/เกษตรกรรม จำนวน 88 คน คิดเป็นร้อยละ 23.20 และกลุ่มอาชีพที่น้อยที่สุด คือ กลุ่มอาชีพอื่นๆ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 1.60 ตามลำดับ รายได้ พบว่า ประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มากที่สุดคือกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนน้อยกว่า 10,000 บาท จำนวน 197 คน คิดเป็นร้อยละ 51.80 รองลงมาคือ กลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 10,000–20,000 บาท

จำนวน 105คน คิดเป็นร้อยละ 27.61 และกลุ่มที่มีกรายได้เฉลี่ยต่อเดือน มีน้อยที่สุดคือรายได้เฉลี่ยต่อเดือนอื่นๆ จำนวน 1 คน ร้อยละ 0.30 ตามลำดับ

ผลการทดสอบสมมติฐานการวิจัยตามผลการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดนัยสำคัญทางสถิติ p (Sig) = 0.05 ผลการเปรียบเทียบการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามปัจจัยส่วนบุคคล อันได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ แสดงด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t-test) และ ค่าเอฟ (f-test) โดยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) เมื่อพบว่ามีความนัยสำคัญทางสถิติจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) โดยตั้งสมมติฐานการวิจัยไว้ดังนี้

ประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน ผลจากการวิเคราะห์สมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้นถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง ประกอบการบรรยาย สรุปสรุปผลการทดสอบสมมติฐานดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 2 สรุปผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐาน	ตัวแปรต้น	สมมติฐาน	การทดสอบ			ผลการทดสอบ
			ค่า t	ค่า f	Sig.	
1.	เพศ	ประชาชนมีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน	-3.98	-	0.000*	ยอมรับสมมติฐาน
2.	อายุ	ประชาชนมีอายุต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน	-	3.017	0.016*	ยอมรับสมมติฐาน
3.	การศึกษา	ประชาชนมีการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้าน	-	4.558	0.001*	ยอมรับสมมติฐาน

		เหล่า อำเภอมแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน				
4.	อาชีพ	ประชาชนมีอาชีพต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน	-	2.516	0.041*	ยอมรับสมมติฐาน
5.	รายได้	ประชาชนมีรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกัน	-	4.773	0.001*	ยอมรับสมมติฐาน

ผลจากการวิเคราะห์สมมติฐาน โดยใช้สถิติ t-test ในการทดสอบความแปรปรวนแบบทางเดียว เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยที่มากกว่า 2 กลุ่ม ใช้ระดับความเชื่อมั่น 95% ดังนั้น ถ้าเป็นไปตามสมมติฐานต่อเมื่อค่า Sig. น้อยกว่า 0.05 และนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบตาราง ประกอบการบรรยายสรุปสรุปผลการทดสอบสมมติฐานดังตาราง จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักสังคหวัตถุ 4

3.1 ด้านสถาบันครอบครัว 1) ควรเป็นสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อการ สนับสนุน ส่งเสริม เพราะสถาบันครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม ทั้งให้การอบรมสั่งสอนแก่เด็กให้รู้จักระเบียบของสังคม เพราะมีอิทธิพลต่อเด็กมาก 2) ควรเป็นแบบแผนหรือพฤติกรรมที่เป็นไปตามบรรทัดฐานของสังคมที่มีความชัดเจนแน่นอนบ้าง ไม่ชัดเจนบ้าง เพื่อการคงอยู่ของสังคมโดยรวม 3) ควรเป็นสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อการ สนับสนุน ส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง ที่ช่วยพัฒนาสังคมเป็นอันดับแรก เช่น การให้ความรู้และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ สร้างแรงจูงใจ การบ่มเพาะให้บุคคลในครอบครัว มีจิตสำนึกประพฤติตนให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม เคารพต่อความเห็นต่าง เคารพสิทธิผู้อื่น 4) ควรเป็นสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อการ สนับสนุน ส่งเสริม สร้างค่านิยม และทัศนคติ ในเรื่องของการเมือง หรือสังคมการเมือง ที่เปรียบเสมือนตัวแทนของการกล่อมเกล่าทางการเมืองระดับต้น ที่จะปลูกฝังค่านิยมทางการเมืองให้กับสมาชิกในครอบครัว

3.2 ด้านสถาบันการศึกษา 1) ควรมีส่วนในการปลูกฝังความรู้มากกว่าครอบครัว สามารถสอนให้คนรักชุมชน การสร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม การสร้างกิจกรรมที่พัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยในโรงเรียน การสร้างหลักสูตรการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ 2) ควรเป็นสถาบันหนึ่งที่มีผลต่อการ สนับสนุน ส่งเสริม ระบอบการปกครองและบ่มเพาะปลูกฝังแนวทางการศึกษา บ่มเพาะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ทั้งภาคทฤษฎี และทางปฏิบัติ ในเนื้อหาสาระวิชา 3) การจัดการศึกษานั้น ควรมุ่งเน้นปลูกฝังผู้เรียนให้รู้จักการวิเคราะห์ ถอดตั้งคำถามและตอบโต้ อย่างตรงไปตรงมา กล้าวิพากษ์วิจารณ์ต่อบริบทของสร้างความรู้ความเข้าใจ ในสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคในสังคม

3.3 ด้านกลุ่มเพื่อน 1) ควรสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงและแบ่งปันความคิด และยังมีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมือง ในส่วนของตัวบุคคลไม่มีความแน่นอน สามารถสร้างความกดดันได้เฉพาะในกลุ่ม 2) ควรสร้างความสัมพันธ์ที่ดี มีความอดทนและเข้าใจต่อความแตกต่างในกลุ่มเพื่อน เคารพความเห็นต่าง การมีส่วนร่วมทางการเมือง ในสังคมการเมืองการเคารพสิทธิบุคคล ทำให้เกิดความเท่าเทียมเกิดขึ้นในระหว่างกลุ่ม 3) สามารถสร้างแรงจูงใจให้เพื่อนนั้น มีแนวคิดและทัศนคติทางการเมืองให้เป็นไปแนวทางเดียวกัน รวมถึงสร้างให้คำปรึกษาและวิเคราะห์ผลทางการเมืองโดยการรับฟัง

3.4 ด้านสื่อสารมวลชน 1) ควรเป็นตัวสำคัญในการส่งต่อข้อมูล ที่มาพร้อมกับความเจริญก้าวหน้าในยุคใหม่ ที่ทำหน้าที่นำเสนอข่าวสารทางการเมือง 2) ควรมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมือง ในระบอบประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่ประชาชนเข้าถึงได้ง่ายผ่านช่องทางต่างๆ รวมถึงทางออนไลน์ แต่การที่นำเสนอสาระต่างๆ นั้น จะต้องคำนึงถึงหลักของจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม 3) ถ้ามองเรื่องการเมือง ก็เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องต่อการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงในทัศนะ และความคิดเห็นตลอดจนประสบการณ์ทางการเมืองระหว่างบุคคล เป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมการเมือง

3.5 ด้านสถาบันทางการเมือง 1) ควรมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจ และสร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเมือง โดยประยุกต์หลักธรรมในสังคหวัตถุ 4 เข้าไปใช้ในการทำงาน ให้มีประพัตติตอย่างโปร่งใสมีประสิทธิภาพ และมียึดถือประโยชน์ส่วนรวม 2) จะต้องเน้นความสำคัญในข้อของการสร้างความตระหนักรู้ และเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการเมือง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยสถาบันทางการเมืองในทุกระดับ 3) ช่วยสนับสนุนการพัฒนาประชาธิปไตย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกทางความคิด ไม่จำกัดสิทธิของประชาชนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร 4) ควรมุ่งเน้นให้ความสำคัญในหลักของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย เพราะเป็นสิ่งสำคัญอันดับหนึ่งในการส่งเสริมประชาธิปไตย โดยเฉพาะสิทธิในการแสดงความคิดเห็น

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาระดับการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา พบว่าอยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับ ได้แก่ ด้านสถาบันการศึกษา ด้านสื่อสารมวลชน ด้านสถาบันครอบครัว ด้านกลุ่มเพื่อน ด้านสถาบันทางการเมือง ตามลำดับ ในการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูวินัยธรรณิษฐ์ สุวฑฺฒโน (สุพพานิช) (2564) ที่พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยผ่านสถาบันครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันการศึกษา กลุ่มอาชีพ (สถานที่ทำงาน) สถาบันสื่อมวลชน สถาบันทางการเมือง อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านโดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยพบผลการศึกษาคือ สถาบันสื่อมวลชน กลุ่มอาชีพ (สถานที่ทำงาน) สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน สถาบัน ครอบครัว ทุกด้านอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาธีรดี ธรรมโสภณ (โสภิตธรรม) (2564) ที่พบว่า การอบรมกล่อมเกลากิจการทางการเมืองที่ส่งผลต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน

มัธยมศึกษาตอนปลายอำเภอเมืองอุทัยธานีจังหวัดอุทัยธานี คือ ด้านกลุ่มเพื่อน สื่อสารมวลชน ด้านสถาบันครอบครัว อยู่ในระดับมาก ด้านสถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา

2. ผลการเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนมีเพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 จึงเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของปิกิ พรรัตนกุล (2564) ที่พบว่า ประชาชนที่มีเพศ ระดับการศึกษา ต่างกัน มีความเข้าใจทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุ อาชีพต่างกัน มีความเข้าใจทางการเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาชาติ ชاعرชโย (2564) ที่พบว่า พบว่าประชาชนมีความคิดเห็นต่อการตื่นตัวทางการเมืองในการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งทั่วไปของประชาชนในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีโดยรวมอยู่ในระดับมาก และพบว่าประชาชนที่มีเพศ อายุ การศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการตื่นตัวทางการเมืองในการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งทั่วไปของประชาชนในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานีโดยรวมไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานการวิจัย

3. ผลการนำเสนอการประยุกต์หลักพุทธธรรม เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา ตามหลักสังคหวัตถุ 4 พบว่า ด้านทาน การแบ่งปัน การช่วยเหลือและการให้การสนับสนุนซึ่งกันและและการให้ความรู้ ด้านปิยวาจา คือการสร้างสัมพันธที่ดี พูดด้วยวาจาไพเราะเป็นมิตร คือการไม่พูดเท็จ การไม่พูดส่อเสียด ด้านอัตถจริยา การประพฤติให้เป็นประโยชน์ ทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวมีคุณสมบัติสำคัญคือ ความซื่อสัตย์สุจริต การรับผิดชอบหน้าที่ ด้านสมานัตตตา การประพฤติตนเสมอต้นเสมอปลาย เป็นที่ยอมรับและไว้วางใจของผู้อื่น มีความหนักแน่นและความเสมอภาค รวมถึงการเป็นผู้มีความสม่ำเสมอ วางตัวให้เหมาะสมกับฐานะของตนอย่างเท่าเทียมทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสังคหวัตถุ 4 ที่ช่วยสร้างสันติสุข โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของอนุวิทย์ หน่อทอง (2566) ที่พบว่า พบว่า ด้านทาน นักการเมืองควรมีบทบาทในการแบ่งปัน การส่งเสริม และสนับสนุน การเสียสละ ในการให้บริการ ด้านปิยวาจา นักการเมืองควรมีบทบาทในการให้การต้อนรับด้วยความยินดีอำนวยความสะดวก ด้วยถ้อยคำที่สุภาพไพเราะยิ้มแย้มแจ่มใส ด้านอัตถจริยา นักการเมืองควรมีการให้บริการประชาชนอย่างเต็มที่ให้บริการด้วยความเต็มใจ ทั้งยังประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ด้านสมานัตตตา นักการเมืองควรมีความประพฤติตนเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่ดำรงอยู่ โดยไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน และสอดคล้องกับงานวิจัยของสุมาลี บุญเรือง และสุรพล สุยะพรหม (2566) ที่พบว่า การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความนิยมทางการเมือง หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวประพฤติปฏิบัติ ทานการให้ที่ยิ่งใหญ่ ปิยวาจา การพูดอย่างสร้างสรรค์ อัตถจริยา รับผิดชอบต่อชีวิตของตนและทุกคนในชุมชนทุกคน สมานัตตตา มีน้ำใจปรารถนาเพื่อประโยชน์สุขที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เพื่อเป็นแนวทางในการกับหลักสังคหวัตถุ 4 ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในพื้นที่ตำบลบ้านเหล่า อำเภอแม่ใจ จังหวัดพะเยา เพื่อเป็นแนวทางในการกับหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่

1. ด้านสถาบันครอบครัว (จุดเริ่มต้นและรากฐาน) เป็นสถาบันพื้นฐานที่มีอิทธิพลสูงสุดในการกล่อมเกลาวรรณทางการเมืองและการเมืองแก่เด็ก ทำหน้าที่ปลูกฝังระเบียบวินัย จิตสำนึกสาธารณะ และสร้างค่านิยมประชาธิปไตย เช่น การเคารพสิทธิผู้อื่น การยอมรับความเห็นต่าง และการทำตัวให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม
2. ด้านสถาบันการศึกษา (แหล่งบ่มเพาะปัญญา) สานต่อจากครอบครัว เน้นสร้างความรู้ความเข้าใจทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ จัดการเรียนรู้ที่สอนให้รักชุมชน บรรจุหลักสูตรประวัติศาสตร์และประชาธิปไตย

ที่สำคัญคือต้อง สอนให้คิดวิเคราะห์ กล้าตั้งคำถาม กล้าวิพากษ์วิจารณ์ และเข้าใจเรื่องสิทธิเสรีภาพความเสมอภาคอย่างแท้จริง

3. ด้านกลุ่มเพื่อน (พื้นที่แลกเปลี่ยน) มีอิทธิพลต่อทัศนคติทางการเมืองผ่านการพูดคุยและแรงกดดันทางสังคม ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ สร้างวัฒนธรรมการรับฟังและอดทนต่อความเห็นที่แตกต่าง เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและการให้คำปรึกษาทางการเมืองที่ถูกต้อง

4. ด้านสื่อสารมวลชน (ช่องทางข้อมูลข่าวสาร) เป็นตัวกลางนำเสนอข้อมูลที่เข้าถึงง่ายและรวดเร็วในยุคดิจิทัล นำเสนอข่าวสารด้วย จิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริงและประสบการณ์ทางการเมืองที่ถูกต้องแก่ประชาชน

5. ด้านสถาบันทางการเมือง (ต้นแบบความเชื่อมั่น) สร้างความไว้วางใจและคุ้มครองประชาชน ประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการทำงานให้โปร่งใส มีประสิทธิภาพ ยึดประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม และให้ความสำคัญสูงสุดกับ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ของประชาชน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ควรหันมาทำความเข้าใจและติดต่อสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์แก่ประชาชน ในเรื่องของการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง

1.2 หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ควรให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนในเรื่องของการส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในด้านต่างๆ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปประเด็น การเสริมสร้างค่านิยมทางการเมืองของประชาชน การกล่อมเกลาวรรณธรรมทางการเมืองเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน พฤติกรรมทางการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไปของประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งและรูปแบบการส่งเสริมประชาธิปไตยในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กล้า สมุทวณิช. (2565). รัฐธรรมนูญได้คุ้มครองเริ่มต้นวงจรอุปาทัมภ์รัฐประหาร ฉีกและเขียนรัฐธรรมนูญครั้งแรกของไทย. แหล่งที่มา <https://pridi.or.th/th/topics/> สืบค้นเมื่อ 22 กันยายน 2567.
- นันทนา นันทวโรภาส. (2563). สื่อสารการเมืองทฤษฎีและการประยุกต์ใช้. พิมพ์ครั้งที่ 3. พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปกิจ พรรัตนานุกุล. (2564). ความเข้าใจทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชน ในเทศบาลนครปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. สารนิพนธ์ รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. (2567). สังคมวิทยาการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี: ภาพพิมพ์.

- พระครูวินัยธรอริษฐ์ สุวฑฒ (สุขพานิช). (2564). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัดเพชรบุรี. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาชาติ ชาติชัย. (2564). การตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในการไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งทั่วไปในอำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาธีรดี ธรรมโสภณ (โสภิตธรรม). (2564). การอบรมกล่อมเกลากิจการการเมืองที่ส่งผลต่อพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายอำเภอเมืองอุทัยธานีจังหวัดอุทัยธานี. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เรืองวิทย์ เกษสุวรรณ. (2566). หลักรัฐศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2566). ในสายธารการเคลื่อนไหว: มองการเมืองภาคประชาชน การเลือกตั้ง และความหวังต่อการเมืองในสภาฯ. แหล่งที่มา <https://www.the101.world/witoon-leanjamroon-on-thai-civic-politics/> สืบค้นเมื่อ 16 ตุลาคม 2567.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2556). วัฒนธรรมทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์
- สุมาลี บุญเรือง และสุรพล สุยะพรหม. (2566). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมความนิยมทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อการเมืองในจังหวัดบุรีรัมย์. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 6(3), 99–112.
- อนุวิทย์ หน่อทอง. (2566). ความคาดหวังของประชาชนที่มีต่อบทบาททางการเมืองในการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ใส อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อมร พิภูลงามโชติ และณฐมน หมวกิม. (2564). การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของประชาชนในกรุงเทพมหานครกรณีศึกษาประชาชนในเขตบางกะปิ. วารสารรัชต์ภาคย์, 15(39), 124-136.

รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7
โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1
THE SUPERVISION OF LEARNING MANGEMENT MODEL TO ENHANCE STUDENT
QUALITY BASED ON KALYANAMITTA DHAMMA VII PRINCIPLES AT SOMDET
CHAOPAKO SCHOOL UNDER SONGKHLA PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 1

¹ณฐมนันท์ คชเชนทร์ Natthamon Kachachane

²พระครูพิจิตรศุภการ PhraKhrupichitSuphakan

³บุญเลิศ วีระพรกานต์ Boonlert Weeraponkan

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: natthamon0802@gmail.com

Article Received: December 04, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 2) พัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ที่สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษา และ 3) ทดลองใช้และประเมินประสิทธิผลของรูปแบบดังกล่าว งานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ศึกษาสภาพจริงของการนิเทศโดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง 15 คน 2) พัฒนารูปแบบการนิเทศโดยใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ผ่านการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และ 3) ทดลองใช้รูปแบบและประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ของรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การนิเทศของโรงเรียนยังขาดความเป็นระบบ ขาดปฏิทินนิเทศที่ชัดเจน ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไม่ต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องมีระบบนิเทศที่ชัดเจนและยั่งยืน 2) รูปแบบการนิเทศตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่ วัตถุประสงค์ ทฤษฎีพื้นฐาน ระบบงาน วิธีดำเนินงาน และเงื่อนไขการนำไปใช้ โดยมีขั้นตอนการนิเทศ 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาสภาพและความต้องการ การวางแผน การปฏิบัติการนิเทศ และการประเมินผลและรายงาน 3) ผลประเมินรูปแบบมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และประโยชน์ของรูปแบบใช้ได้จริงและเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การนิเทศการจัดการเรียนรู้, คุณภาพผู้เรียน, กัลยาณมิตรธรรม 7

Abstract

This research article aimed to: 1) examine the current state of instructional supervision for enhancing student quality at Somdet Chaopako School under the Songkhla Primary Educational Service Area Office 1; 2) develop an instructional supervision model based on the Kalyāṇamitta-dhamma VII principles (Qualities of a good friend) appropriate to the school context; and 3) implement and evaluate the effectiveness of the developed model. A qualitative research design was employed. Data were collected through in-depth interviews with 15 participants regarding the existing supervision practices, five experts involved in model development, and 15 stakeholders evaluating the model. The research instruments consisted of interview forms and a model evaluation form, and data were analyzed using mean scores.

The research findings revealed that: 1) The school's instructional supervision consisted of four components—analysis of the current situation and needs, supervision planning, supervision implementation, and supervision evaluation and reporting. However, the system lacked structure and a clear supervision calendar, indicating the need for a continuous and systematic supervision process to improve student achievement. 2) The developed instructional supervision model based on the Kalyāṇamitta-dhamma VII principles comprises five elements: objectives, fundamental theories, system and mechanisms, operational procedures, and conditions for implementation. The supervision process included four steps: analyzing the current situation and needs, planning, implementation, and evaluation and reporting. 3) The evaluation results indicate that the model is appropriate, feasible, and practically useful, and that it effectively facilitates the development of students' quality.

Keywords: Instructional Supervision, Student Quality, Kalyāṇamitta-Dhamma VII Principles

บทนำ

การจัดการศึกษาถือเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และสังคมให้ก้าวหน้าอย่างมั่นคง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาโดยเน้นให้การศึกษาทุกระดับต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะ และคุณธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้ระบุไว้ว่าควรมีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านวิชาการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุขของผู้เรียน โดยมีครูเป็นบุคลากรสำคัญในโรงเรียน ในการพัฒนาผู้เรียนให้สำเร็จตามเป้าหมาย และมีฝ่ายบริหารเป็นผู้จัดการส่งเสริม ให้ครูผู้สอนมีความรู้ ความสามารถ หรือสมรรถนะที่พร้อมในการจัดการเรียนรู้และทำกิจกรรมต่างๆ ให้กับผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ครูทุกคนจึงควรพัฒนา

ตนเองในหลายด้านเพื่อให้การสอนมีประสิทธิภาพและสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี (วรภัทร ภูเจริญ, 2559)

นอกจากการพัฒนาครูแล้ว การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กล่าวว่าจำเป็นต้องมีองค์ประกอบสำคัญ คือ กระบวนการนิเทศ ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน โดยเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงและพัฒนาวิธีการสอนอย่างต่อเนื่อง การนิเทศยังช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างครูและผู้บริหารในกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยการตรวจสอบและติดตามผลการเรียนการสอน การนิเทศที่ดีสามารถส่งเสริมการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุธีระ ประเสริฐสรรพ, 2557)

หลักการสำคัญที่ทำให้กระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพสูงสุดคือการยึดหลักกัลยาณมิตรในการนิเทศ ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ที่เน้นการมีน้ำใจ ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ช่วยเหลือเกื้อกูล และแนะนำแนวทางที่ถูกต้องด้วยความเคารพและยอมรับซึ่งกันและกัน การนิเทศตามหลักกัลยาณมิตรนี้จะช่วยให้ครูแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์โดยมุ่งหวังที่จะพัฒนาและส่งเสริมการเรียนรู้นักเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประการที่สามารถนำมาใช้ในการบริหารสถานศึกษามีความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและส่งเสริมการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ โดยหลักธรรมทั้ง 7 ได้แก่ 1) ปิโย คือ น่ารัก 2) ครุ คือ น่าเคารพ 3) ถาวโร คือ น่าเจริญใจในคุณธรรม 4) วัตถุ คือ รู้จักพูดให้ได้ผล 5) วจนักขโม คือ การอดทนต่อถ้อยคำ 6) คัมภีรญจะ กถัง กัตตา คือ แกล้งเรื่องราวเล่าลือได้ 7) โน จัญญาเน นิโยชเย คือ ไม่ชักนำในเรื่องเหลวไหล การพัฒนาการศึกษาจึงเป็นหน้าที่ร่วมกันของทุกฝ่ายที่จะต้องทำงานร่วมกันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้การศึกษาสามารถเดินหน้าไปได้อย่างไม่หยุดยั้ง (พระครูพิบูลกิจจารักษ์ และพระมหาอดิเดช สติวโร, 2561)

โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 จากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนพบว่า โรงเรียนประสบปัญหาในการนิเทศการจัดการเรียนรู้ที่ยังขาดประสิทธิภาพและความต่อเนื่อง ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างล่าช้า ส่งผลต่อประสิทธิภาพของการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนรู้นักเรียน ปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางวิชาการและยกระดับมาตรฐานการศึกษาในระยะยาว

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ เพื่อนำมาใช้ในการกำกับติดตามการปฏิบัติงานที่เหมาะสมกับสภาพจริงของโรงเรียน พัฒนาและยกระดับศักยภาพของบุคลากรในการจัดการเรียนรู้ และการดูแลช่วยเหลือให้นักเรียนให้ก้าวสู่มาตรฐานครูมืออาชีพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1
2. เพื่อพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1

3. เพื่อทดลองใช้และประเมินรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพโดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มี 2 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาและสังเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับสภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา 2) สร้างแบบสัมภาษณ์เชิงลึก นำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ตรวจสอบรายละเอียดของเนื้อหา ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความถูกต้องของภาษา พร้อมทั้งหาคุณภาพเครื่องมือ โดยวิเคราะห์หาค่า IOC คัดเลือกข้อที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50-1.00 ซึ่งได้ค่าเฉลี่ยทั้งฉบับเท่ากับ 1.00 แล้วนำไปสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 15 คน ดำเนินการนำรายละเอียดจากการสัมภาษณ์มา รวบรวมเรียบเรียง และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โดยการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของรูปแบบ ซึ่งประกอบ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และ 5) ระบุเงื่อนไขการนำรูปแบบกระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วย 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ 4) การประเมินผลและรายงานผล และหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประกอบด้วย 1) ปิโย : น่ารัก 2) ครุ : น่าเคารพ 3) ภาวนีโย : น่ายกย่อง 4) วัตถุ : รู้จักพูดให้ได้ผล 5) วรณกขโม : อดทนต่อถ้อยคำ 6) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา : พูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้ และ 7) โน จัญฐาเน นิโยชเย : ไม่ชักนำในทางเสื่อม ไปใช้เพื่อจัดทำร่างรูปแบบ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญที่ได้จากการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน ตรวจร่างรูปแบบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก และทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาตามแบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้และประเมินรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 โดยทดลองใช้รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้กับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 ห้องเรียน และทำการประเมินรูปแบบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 15 คน ซึ่งได้จากการเลือกแบบเจาะจงในการคัดเลือก ใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบประเมินรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ซึ่งทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตอบแบบประเมินรูปแบบตามความเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ประเมินรูปแบบ เพื่อประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 1

1.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ สภาพการดำเนินงานโดยการให้สถานศึกษาปรับการนิเทศการจัดการเรียนรู้ซึ่งยังขาดความเป็นระบบ เนื่องจากสถานศึกษาไม่มีปฏิทินการนิเทศที่ชัดเจน และยังมีภาระงานอื่นรบกวนทั้งครูและผู้บริหาร ครูมีความต้องการให้มีการวางแผนการนิเทศที่เป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การดำเนินงานควรเริ่มจากการประชุมร่วมกันเพื่อวิเคราะห์ วางแผน จัดทำแผนการนิเทศ ออกแบบเครื่องมือ และสร้างปฏิทินนิเทศอย่างเป็นทางการ ปัญหาที่พบคือการวิเคราะห์สภาพปัญหาไม่เพียงพอ ผู้เรียนไม่เห็นความสำคัญของการเรียน และการนิเทศไม่เป็นไปตามแผน

1.2 การวางแผนการนิเทศ สภาพการดำเนินงานโดยการให้สถานศึกษาสถานศึกษามีการวางแผนการนิเทศการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยจัดทำโครงการ แต่งตั้งคณะกรรมการ และใช้ข้อมูลสารสนเทศในการประชุมเพื่อกำหนดปฏิทินและแผนนิเทศให้ชัดเจน ผลการดำเนินงานพบว่าครูสามารถกำหนดวัตถุประสงค์ วางแผนกิจกรรม และดำเนินการตามปฏิทินนิเทศได้ แต่ยังมีปัญหาการดำเนินงานไม่เป็นไปตามแผน เนื่องจากครูมีภาระงานมากและขาดการเตรียมความพร้อม ทำให้การปรับปรุงงานและการประชุมวางแผนเป็นไปได้ยาก ข้อเสนอแนะคือผู้บริหารควรเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผน โดยจัดประชุมวิเคราะห์ปัญหา นำผลนิเทศมาวางแผนแก้ไข และกำหนดกิจกรรม ผู้รับผิดชอบ เครื่องมือ ทรัพยากร และงบประมาณให้ชัดเจนในแผนนิเทศ

1.3 การปฏิบัติการนิเทศ สภาพการดำเนินงานโดยการให้สถานศึกษาการปฏิบัติการนิเทศโดยมีการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนนิเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจให้ผู้นิเทศ และมีการดำเนินงานตามแผน โดยกำหนดระยะเวลา ใช้เครื่องมือที่ชัดเจน และแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อให้คำแนะนำและสะท้อนผล หลังนิเทศมีการปรับปรุงพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง ผลการดำเนินงานพบว่าครูได้รับการนิเทศตามแผนในลักษณะกัลยาณมิตร มีการติดตามกำกับทุกขั้นตอน และครูเตรียมตัวเพื่อรับการนิเทศอย่างเหมาะสม

1.4 การประเมินผลและรายงานผล สภาพการดำเนินงานโดยการให้สถานศึกษาจัดการนิเทศการจัดการเรียนรู้ โดยมีการประเมินผลและรายงานผล โดยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการต้องสรุปผลและแจ้งให้ผู้รับการนิเทศทราบเพื่อนำไปปรับปรุงพัฒนา พร้อมสรุปส่งฝ่ายบริหาร ผลการดำเนินงานพบว่ามีการตรวจสอบปัญหา ติดตามความก้าวหน้า ส่งเสริมให้ครูมีส่วนร่วมประเมิน และจัดทำเอกสารหลักฐานอย่างเป็นระบบ

2. การพัฒนารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 1

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาสภาพและการศึกษาเอกสารในการดำเนินงานมาเขียนร่างรูปแบบการดำเนินงานและได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่อง การนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 1 จำนวน 5 คน เพื่อดำเนินการในการร่างรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โดยมีกระบวนการดังนี้

2.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ สถานศึกษาดำเนินการวางแผน แต่งตั้งคณะทำงาน ประชุมชี้แจงครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างเอื้อย (วัดตา) ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ ผู้บริหารแสดงความเอาใจใส่ (ปิโย) รับฟังความคิดเห็น และแสดงความคิดเห็นร่วมกัน (วณิกขโม) โดยกำหนดประเด็นปัญหาและความคาดหวัง กำหนดและลำดับความสำคัญของปัญหาการนิเทศ

ให้สอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา วิธีการแก้ปัญหา ทางเลือกในการปฏิบัติ ดำเนินการวางแผนการนิเทศ และกำหนดขอบข่ายการนิเทศเป็นระดับชั้น เพื่อจัดทำแผนการนิเทศ ออกแบบเครื่องมือ ปฏิทินการนิเทศ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูล โดยมอบหมายผู้รับผิดชอบในการติดตามและประเมินผล รายงานผลและสรุปผลการประชุม และมีการประมวลทางเลือกเพื่อนำไปใช้ในการวางแผนการแก้ปัญหา โดยมีการติดตามและประเมินผล ว่าเป็นไปตามแผนงานโครงการ แผนการนิเทศ หรือปฏิทินการนิเทศหรือไม่ โดยผู้บริหารจะต้องอธิบายรายละเอียด (คัมภีร์จะ กะถัง กัตตา) เพื่อการปรับปรุงแก้ไข และหาแนวทางการดำเนินการให้สำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษา

2.2 การวางแผนการนิเทศ สถานศึกษาดำเนินการวางแผนการนิเทศ โดยจัดทำเป็นโครงการ แต่งตั้งคณะกรรมการตามคำสั่งให้มีผู้รับผิดชอบชัดเจน ประชุมวางแผนงานอย่างชัดเจน และมีข้อมูลที่ น่าเชื่อถือ (ครู) ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายการนิเทศ และร่วมกันวางแผนกิจกรรม/โครงการ อธิบายรายละเอียด กระบวนการวางแผน จะต้องชี้แจงขั้นตอน วิธีการดำเนินการนิเทศ (คัมภีร์จะ กะถัง กัตตา) ในกรณีที่มีความจำเป็น อาจจะต้องปรับเปลี่ยนเป็นการประชุมในรูปแบบ On-Line จากนั้นจัดทำ ปฏิทินการนิเทศและแผนนิเทศ กำหนดแนวปฏิบัติในการติดตามประเมินผล โดยจัดทำเกณฑ์ในการประเมิน แบบประเมิน และสรุปผลการประเมิน จากนั้นสรุปผลการวางแผนการนิเทศภายในสถานศึกษา โดยครูมีส่วนร่วม ในการวางแผนในการรับการนิเทศทุกระดับชั้น นำผลการประชุมมาวางแผนแก้ปัญหา กำหนดรายละเอียด กิจกรรม ผู้รับผิดชอบ เครื่องมือ ทรัพยากรและงบประมาณลงในแผนนิเทศให้ชัดเจน ปรับปรุงแผนงานนิเทศ ให้สอดคล้องกับสภาพการทำงานในปัจจุบัน

2.3 การปฏิบัติการนิเทศ สถานศึกษาดำเนินการวางแผนโดยการประชุมเตรียมการก่อนการ นิเทศ โดยผู้บริหารการแต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศตามคำสั่ง ดำเนินการนิเทศติดตาม โดยจัดประชุมชี้แจง กรอบในการนิเทศ เพื่อทำความเข้าใจให้แก่ครูทุกคนได้รับการนิเทศ (คัมภีร์จะ กะถัง กัตตา) และดำเนินการ นิเทศเป็นไปตามปฏิทินและแผนการนิเทศ อาจจะใช้รูปแบบการนิเทศ แบบ On-Site หรือ On-Line หรืออาจ นิเทศโดยการให้ความรู้ให้ข้อมูล ข่าวสาร และประยุกต์ใช้ดิจิทัลแพลตฟอร์ม เช่น Zoom Meeting , Meet โดยสร้างขวัญและกำลังใจ (โน จัฎฐาเน นิโยชเย) ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม โดยการให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ (ปิโย) เพื่อลดความตึงเครียด ครูมีความมุ่งมั่นตั้งใจและเตรียมความพร้อมในเรื่องเอกสาร สื่อการสอน โดยให้ เผยแพร่เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านทางช่องทางออนไลน์ และมอบหมายผู้รับผิดชอบและกำหนดแนวปฏิบัติใน การติดตามประเมินผล โดยจัดทำเกณฑ์ในการประเมินเครื่องมือการนิเทศ แบบนิเทศ ประเมินและสรุปผล นำเสนอผลการดำเนินงานในที่ประชุมโดยการสะท้อนผล รายงานความก้าวหน้า สรุปผลการนิเทศและจัดทำ รายงานผลการนิเทศ แจ้งให้ผู้รับการนิเทศทราบ โดยนำผลจากรายงานผลการนิเทศมาอภิปรายร่วมกัน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและร่วมกัน (วัตตา) มาใช้ปรับปรุงการนิเทศในครั้งต่อไป

2.4 การประเมินผลและรายงานผล สถานศึกษาดำเนินการวางแผนโดยแต่งตั้ง คณะอนุกรรมการติดตามและประเมินผลการนิเทศ ประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินผลและรายงานผล เพื่อจัดทำเครื่องมือนิเทศภายในสถานศึกษา จัดทำปฏิทินการทำงานนิเทศติดตามและประเมินผล และ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามปฏิทินปฏิบัติงาน โดยครูผู้สอนใช้เครื่องมือ การนิเทศตามแผนการนิเทศที่ ออกแบบร่วมกัน ผู้บริหารมีการสนับสนุนบุคลากรทุกคนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการนิเทศตั้งแต่สรุปผล อาจจะใช้ Google Form เป็นตัวช่วยในการจัดเก็บข้อมูลให้รวดเร็วและทันสมัย จากนั้นวิเคราะห์ผลที่ได้จาก การปฏิบัติงานนิเทศ เปรียบเทียบกับตัวบ่งชี้ความสำเร็จของ และมอบหมายผู้รับผิดชอบและกำหนดแนว

ปฏิบัติในการติดตามประเมินผล โดยจัดทำเกณฑ์ในการประเมิน แบบประเมิน สรุปผลการประเมิน และรายงานผล แจ้งให้ผู้รับการนิเทศ (ภาวนีโย) และผู้บริหารทราบ จากนั้นนำข้อสรุปมาประชุมปรึกษาหารือให้ข้อเสนอแนะร่วมกัน (โน จัฏฐาเน นิโยชเย) เพื่อวางแผนในการแก้ปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน

3. ทดลองใช้และประเมินรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 โดยการประเมินรูปแบบ ซึ่งประกอบไปด้วย) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ และ5) ระบุเงื่อนไขการนำ จากผู้ทรงคุณวุฒิทุกคนมีความเห็นว่า มีความเป็นไปได้ เหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ในการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลข้อค้นพบที่สำคัญมาอภิปรายผล ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 1 พบว่า สภาพการนิเทศการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษายังขาดความเป็นระบบ เนื่องจากไม่มีปฏิทินการนิเทศที่ชัดเจน ส่งผลให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งครูและผู้บริหารมีภาระงานด้านอื่นค่อนข้างมาก ทำให้การนิเทศไม่สามารถดำเนินไปตามกระบวนการที่ควรเป็น เมื่อพิจารณาความต้องการของครู พบว่า ครูต้องการให้มีการวางแผนการนิเทศที่เป็นระบบ มีทิศทางที่ชัดเจน และสามารถติดตามผลได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา การดำเนินงานด้านนิเทศที่ผ่านมายังประสบปัญหาหลัก คือ การวิเคราะห์สภาพปัญหาไม่ลึกพอ ทำให้มาตรการแก้ไขไม่ตอบใจห้จริง ผู้เรียนจำนวนหนึ่งไม่เห็นความสำคัญของการเรียน ส่งผลให้คุณภาพผู้เรียนไม่พัฒนาเท่าที่ควร อีกทั้งการนิเทศไม่สามารถดำเนินไปตามแผนที่วางไว้เนื่องจากขาดระบบกำกับติดตามที่ชัดเจน ประเด็นเหล่านี้สะท้อนว่า สถานศึกษาควรพัฒนากลไกนิเทศที่มีความเป็นระบบตั้งแต่ขั้นวิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล

2. ผลการศึกษารูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 1 พบว่า รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีการดำเนินการตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 มาใช้ในการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ 4) การประเมินผลและรายงานผล โดยใช้หลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ประกอบด้วย 1) ปิโย : นำรัก 2) ครุ : นำเคารพ 3) ภาวนีโย : นำยกย่อง 4) วัตตะ : รู้จักพูดให้ได้ผล 5) วจนกขโม : อดทนต่อถ้อยคำ 6) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา : พูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้ 7) โน จัฏฐาเน นิโยชเย : ไม่ชักนำในทางเสื่อมทั้งนี้อาจเป็นเพราะหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 เป็นการแนะนำช่วยเหลือโดยกระบวนการนิเทศแบบกัลยาณมิตรนิเทศ โดยเป็นการปฏิบัติจริงในสภาพที่เป็นจริง ทั้งนี้แสดงว่า การนำหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 มาใช้ในการนิเทศภายในสถานศึกษา ช่วยให้การกระบวนการนิเทศเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ เกิดความร่วมมือ เกื้อกูล และไว้วางใจกัน ส่งผลให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภณทิรา ธิตะปัน (2564) ที่พบว่า 1) การบริหารตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น พบว่า ด้านการบริหารงานวิชาการโดยใช้หลักปิโย

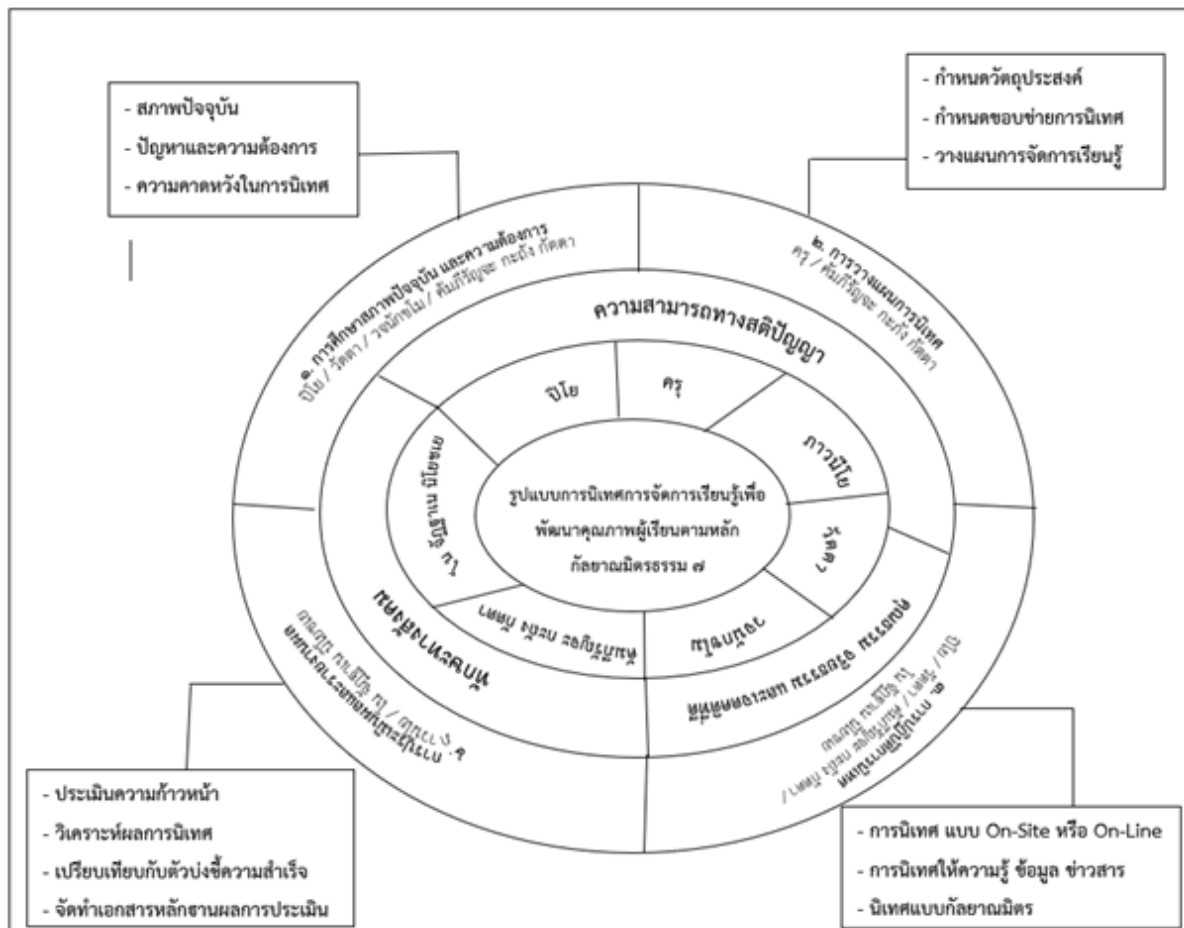
(น่ารัก) และหลักครู (น่ารัก) มีการปฏิบัติมาก รองลงมาคือ ด้านการบริหารงานงบประมาณโดยใช้หลัก
ภวณินโย (เป็นผู้มีความรู้) และหลักจตุตา จา (ชี้แจงเหตุผล โน้มน้าวใจ) มีการปฏิบัติมาก รองลงมาคือ ด้านการ
บริหารงานทั่วไปโดยใช้หลัก โน จัฏฐาเน นิ โยชเย (มีความเป็นผู้นำ) มีการปฏิบัติมาก และส่วนด้านการ
บริหารงานบุคคล โดยใช้หลัก วจนกขโม (ไม่โกรธง่าย อดทน) และ หลักคัมภีรณ จ กถ กตดา (ทำเรื่องยากให้
เป็นเรื่องง่าย) มีการปฏิบัติน้อย 2) แนวทางการบริหารตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ควรมีการส่งเสริม
สนับสนุนให้ครูสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ และควรพัฒนาตนเองอยู่เสมอ
รวมถึงแสวงหาความรู้ใหม่มีการถ่ายทอดให้แก่ผู้อื่นได้ปฏิบัติตามเพื่อให้การทำงานเกิดประสิทธิภาพและ
ขับเคลื่อนองค์กรให้ประสบผลสำเร็จ

3. ผลการทดลองใช้และประเมินรูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สงขลา เขต 1 พบว่า ผลการ
ประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และผลการ
ประเมินมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก โดยผลการประเมินรูปแบบรวมทั้ง 3 ด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด
สามารถนำไปใช้ได้ โดยมีการกำหนดให้ผ่านเกณฑ์การประเมินรูปแบบร้อยละ 80 คือมีค่าคะแนนเฉลี่ย 4.00
คะแนนขึ้นไป ตามหลักเกณฑ์ประเมินร่างรูปแบบกระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน มีดังนี้
1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ 2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ 4) การ
ประเมินผลและรายงานผล โดยใช้วิธีการนิเทศการจัดการเรียนรู้ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 มาเป็นรูปแบบ
การนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า มีความเหมาะสม มีความ
เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ สามารถนำไปใช้ได้ รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน
ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา
สงขลา เขต 1 ทั้งนี้แสดงว่า รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้ตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 มีความเหมาะสม
เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ในระดับสูง สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
และเกิดผลต่อการยกระดับคุณภาพการนิเทศภายในสถานศึกษาอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชุม
ครู เวียงสมุทร (2567) ที่พบว่า รูปแบบการนิเทศภายในเรื่องการทำวิจัยในชั้นเรียนระดับประถมศึกษา สังกัด
ศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ขั้น
ที่ 2 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับการนิเทศภายในเรื่องการทำวิจัยในชั้นเรียน
ระดับประถมศึกษา สังกัดศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร ขั้นที่ 3 การสร้างรูปแบบการนิเทศภายในเรื่องการทำ
วิจัยในชั้นเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร ขั้นที่ 4 การประเมินรูปแบบการนิเทศ
ทำให้โรงเรียนดำเนินการนิเทศสถานศึกษาตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาสงขลา เขต 1 รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ตามหลัก
กัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จพระเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1
กระบวนการนิเทศการจัดการเรียนรู้ มีขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ
2) การวางแผนการนิเทศ 3) การปฏิบัติการนิเทศ 4) การประเมินผลและรายงานผล และหลักกัลยาณมิตร

ธรรม 7 ประกอบด้วย 1) ปิโย : น่ารัก 2) ครุ : น่าเคารพ 3) ภาวนีโย : น่ายกย่อง 4) วัตตา : รู้จักพูดให้ได้ผล 5) วจนักษโม : อดทนต่อถ้อยคำ 6) คัมภีรญจะ กะถัง กัตตา : พูดเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่ายได้ 7) โน จัฏฐาเน นิโยชเย : ไม่ชักนำในทางเสื่อม เพื่อดำเนินงานการนิเทศการจัดการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลต่อไป โดยสรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ได้ ดังนี้ จากการสรุปองค์ความรู้จากการวิจัยดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1

จากภาพองค์ความรู้จากการวิจัย อธิบายได้ดังนี้

รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 โรงเรียนสมเด็จเจ้าพะโคะ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสงขลา เขต 1 ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน และความต้องการ ในขั้นการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการของสถานศึกษา ซึ่งผู้นิเทศต้องปฏิบัติงานบนพื้นฐานของหลัก ปิโย แสดงความเมตตา เอื้อเฟื้อ และสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร เพื่อให้ครูและผู้เกี่ยวข้องกล้าให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา จากนั้นใช้หลัก วัตตา โดยสื่อสารอย่างชัดเจน เหมาะสม และเป็นระบบ เพื่อให้ทุกฝ่ายเข้าใจวัตถุประสงค์ของการสำรวจได้อย่างถูกต้อง ควบคู่กับการใช้หลัก วจนักษโม เปิดโอกาสให้ครูและผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น รับฟังข้อเสนอแนะและปัญหาต่างๆ อย่างตั้งใจ และสุดท้ายยึดหลัก คัมภีรญจะจนถึงกัตตา ในการอธิบาย วิเคราะห์ และสรุปข้อมูลอย่างลึกซึ้ง

เพื่อให้เห็นปัญหา ความต้องการ และแนวทางพัฒนาที่แท้จริง อันจะเป็นฐานสำคัญในการวางแผนการนิเทศในขั้นตอนต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 การวางแผนการนิเทศ ซึ่งเป็นช่วงสำคัญในการกำหนดทิศทางและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของสถานศึกษา ผู้นิเทศต้องยึดหลัก ครุ คือเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนรู้และการนิเทศอย่างถูกต้อง สามารถเป็นแบบอย่างในการวางแผนที่เป็นระบบ ชัดเจน และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน จากนั้นจึงใช้หลัก คัมภีร์ ญจ กถักัดตา ในการวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ปัญหา และอธิบายรายละเอียดของแผนนิเทศอย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ ขอบข่าย กิจกรรม วิธีการ เครื่องมือ ผู้รับผิดชอบ และระยะเวลาดำเนินงาน การวางแผนที่มีความรอบคอบและมีเหตุผลเชิงลึกเช่นนี้ จะทำให้กระบวนการนิเทศดำเนินไปอย่างมีทิศทาง สามารถแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครูอย่างแท้จริง

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติการนิเทศ เป็นช่วงที่ผู้นิเทศลงพื้นที่ทำงานร่วมกับครูอย่างใกล้ชิด โดยใช้หลักปิโย ทำให้ผู้นิเทศแสดงความเมตตา อ่อนโยน และเอื้อเฟื้อ ช่วยให้ผู้ครูรู้สึกไว้วางใจและเปิดใจแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเปิดเผยกันเอง ขณะเดียวกันหลัก วัตตา ทำให้ผู้นิเทศมีทักษะการสื่อสารที่เหมาะสม เลือกใช้ถ้อยคำ น้ำเสียง และวิธีการสื่อสารที่สร้างกำลังใจ ไม่ตัดสิน แต่ให้ความชัดเจนในประเด็นสำคัญนอกจากนี้ ผู้นิเทศยังใช้หลัก คัมภีร์ ญจ กถักัดตา ในการอธิบายให้ครูเข้าใจเนื้อหาหรือแนวทางการสอนได้อย่างลึกซึ้ง ชี้ให้เห็นเหตุผล วิธีการ และแนวปฏิบัติที่น่าไปใช้ได้จริง พร้อมทั้งยึดหลัก โนจัญฐาเน นิโยชเย โดยให้คำแนะนำ ที่ถูกต้อง เหมาะสม และไม่ชักนำไปสู่แนวทางที่คลาดเคลื่อน กระบวนการนิเทศในขั้นนี้จึงเป็นการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและรายงานผล ขั้นการประเมินผลและรายงานผล ถือเป็นการสะท้อนความสำเร็จของกระบวนการทั้งหมด ผู้นิเทศต้องใช้หลัก ภาวนีโย คือมีสติ รอบคอบ และมีวิสัยทัศน์ในการประเมินผลอย่างรอบด้าน (โนจัญฐาเน นิโยชเย) การสังเกตและการประเมินไม่เพียงแค่ตรวจสอบความถูกต้องของการจัดการเรียนการสอน แต่ยังมุ่งเน้นการให้ข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์และเหมาะสมต่อผู้สอน การรายงานผลจึงควรชัดเจน ครบถ้วน และเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1. สถานศึกษาให้มีการใช้รูปแบบการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน
 - 1.2. สถานศึกษาที่มีการติดตามและประเมินผลการนิเทศการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และจัดให้มีการสะท้อนผล เพื่อเป็นการพัฒนาร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศ
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1. ควรมีการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตร 7 ของสถานศึกษา
 - 2.2. ควรศึกษาเรื่องการนิเทศการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน ตามหลักกัลยาณมิตร 7 ที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. กรุงเทพมหานคร: ชุมนมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ชุมครู เวียงสมุทร. (2567). การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในเรื่องการทำวิจัยในชั้นเรียนระดับประถมศึกษาสังกัดศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ธัญญา วุฒิวิชัย. (2563). รูปแบบการนิเทศที่มีประสิทธิผลต่อการจัดการเรียนการสอนในศตวรรษที่ 21 ของโรงเรียนเทศบาลวัดท่าสะอาด อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่. วารสารการศึกษาและการพัฒนาสังคม, 15(2), 302-314.
- พระครูพิบูลกิจจารักษ์ และพระมหาอดิเดช สติวโร. (2561). ศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรในการสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน. วารสารสารสนเทศ, 17(1), 106.
- ภณทิรา ธิตะปัน. (2564). การบริหารตามหลักกัลยาณมิตรธรรม 7 ของผู้บริหารโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรภัทร ภูเจริญ. (2559). การพัฒนาตนเองของครู: แนวทางและวิธีการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศึกษา.
- สุธีระ ประเสริฐสรรพ. (2557). บทบาทการนิเทศในกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศึกษา.

ACADEMIC ADMINISTRATION APPROACHES OF THE INTERDISCIPLINARY MINOR PROGRAM FOR ENHANCING STUDENTS' ABILITIES AT MIANYANG CITY COLLEGE, CHINA

¹Wu Xiaoyan ²Wannapa Phopli

^{1, 2}Dhonburi Rajaphat University, Thailand

Corresponding Author E-mail: wannapa.p@dru.ac.th

Article Received: December 01, 2025. Revised: March 22, 2026. Accepted: March 24, 2026.

Abstract

The objectives of this research were: 1) to investigate the problems and needs of students, faculty, and administrators regarding interdisciplinary minor programs; and 2) to develop academic administration approaches for interdisciplinary minor programs that enhance students' comprehensive competence. The study employed a mixed-methods design using stratified random sampling. The sample included 296 second-year students and 76 teachers and administrators from Mianyang City College. The research instruments consisted of questionnaires and focus group discussions. The questionnaires were reviewed by experts and validated using the Index of Concordance (IOC). Data were analyzed using percentages, means, and standard deviations.

The findings revealed that: 1) interdisciplinary minor programs faced issues such as curriculum conflicts, insufficient faculty collaboration, lack of academic guidance, and weak career support. These problems mainly resulted from inadequate curriculum coordination, limited collaboration mechanisms, and a single assessment model; and 2) the proposed academic administration approaches included curriculum integration, interdisciplinary teacher collaboration, diversified assessment, a dual-mentor system, and digital support for career development. These recommendations provide practical guidance for improving academic management and promoting reform in higher education institutions.

Keywords: Interdisciplinary Minor, Academic Administration, Student Empowerment

Introduction

Against the backdrop of globalization and the rapid development of the knowledge economy, society is increasingly demanding multidisciplinary talents with interdisciplinary skills and comprehensive abilities (OECD, 2019). While traditional single-disciplinary education has advantages in cultivating professional skills, it is no longer able to meet the increasingly complex demands of society and industry (Chen, 2020). Therefore, interdisciplinary education has become an effective way to promote students' innovation and problem-solving abilities, helping to break down disciplinary barriers, build a multidimensional knowledge structure, and enhance students' adaptability and competitiveness (OECD, 2019; Chen and Luetz 2020).

In China, higher education is shifting from "scale expansion" to "quality improvement." The Ministry of Education and related policy documents emphasize that universities should strengthen interdisciplinary integration, explore new talent development models, and enhance students' innovative spirit and employment competitiveness (Ministry of Education, 2018). Interdisciplinary minor programs have become a key measure in higher education reform, enabling students to expand their knowledge and perspectives beyond their major, thereby improving their comprehensive abilities (Wang, 2020).

However, the implementation of interdisciplinary minor programs still faces many challenges. Research has shown that many universities' curriculum designs tend to be formalistic, lacking systematic and forward-looking structures, making it difficult to effectively translate knowledge into practical skills (Guo, 2024). Furthermore, cross-departmental faculty collaboration and resource sharing are insufficient, the teaching support system is incomplete, and some courses lack sufficient resources and guidance (Marbach-Ad et al., 2019). Moreover, the student course selection process is complex, and the evaluation methods for learning outcomes are limited, making it difficult to fully reflect the development of interdisciplinary skills. These issues hinder the improvement of students' comprehensive abilities.

Mianyang City College has actively responded to educational reforms in recent years, offering interdisciplinary minor courses in fields such as education, management, economics, and computer science, laying a foundation for students' interdisciplinary literacy. However, problems such as insufficient curriculum integration, imperfect faculty collaboration mechanisms, and uneven allocation of teaching resources persist, hindering students' learning experiences and ability development.

To further shed light on these issues and explore solutions, this study aims to propose scientific academic administration approaches, optimize the implementation of interdisciplinary minor programs, enhance students' comprehensive abilities and employability, and provide theoretical and practical references for China's higher education reform and interdisciplinary talent development.

Objectives of this Research

1. To investigate the problems and needs of students, teachers, and administrators in interdisciplinary minors from the perspective of improving the comprehensive capabilities of college students.

2. To develop academic administration approaches for interdisciplinary minor programs at Mianyang City College in China based on the perspective of improving the comprehensive abilities of college students.

Research Methodology

This study employed a mixed-methods research design, combining a quantitative questionnaire survey with qualitative focus group discussions. The samples were students, teachers, and administrators enrolled in interdisciplinary minor programs at Mianyang City College.

1. Population and Sample

The sample for this study was selected using a stratified random sampling method to ensure representation from different stakeholder groups. A total of 372 participants were included, comprising 296 second-year students and 76 teachers and administrators from Mianyang City College. The stratification was based on participant roles within the interdisciplinary minor programs to obtain balanced perspectives from both students and academic staff. This approach allowed the researcher to collect data that accurately reflected the diverse experiences and viewpoints relevant to the study objectives.

2. Data Collection Instruments:

This study employed two data collection instruments: a questionnaire and focus group meeting.

The questionnaire was designed to obtain quantitative data from students, teachers, and administrators on three aspects of interdisciplinary minor program management: course management, teaching support systems, and student capacity development. It used a five-point Likert scale and was validated by experts for content validity. A pilot test was conducted to ensure reliability before the main distribution.

The focus group meeting was used to collect qualitative data and involved eight participants, including faculty members, administrators, student representatives, and education experts. The structured discussions explored issues and improvement strategies in academic management, providing contextual and validating support for the study findings.

3. Data Analysis:

A combination of quantitative and qualitative approaches was used for data analysis. The questionnaire data were analyzed using descriptive statistics (frequency,

percentage, mean, and standard deviation) to summarize overall trends and variations. The focus group data were analyzed through content analysis, involving systematic coding and categorization to identify key themes and insights, which were integrated with the quantitative findings to form a comprehensive understanding of interdisciplinary minor program management.

Research Results

1. The current situation of interdisciplinary minor programs at Mianyang City College reveals existing problems and corresponding needs. The specific findings are as follows:

Table 1 Problems and needs that teachers and administrator staff encounter in the teaching and management of interdisciplinary minor programs.

Questions	n=76		Level
	$\bar{x}$	S.D.	
Problems			
1. I affirm that the university currently provides adequate academic administrative support for interdisciplinary minor programs, including but not limited to faculty deployment and institutional safeguards.	4.05	1.13	High
2. I maintain that the current policy and institutional framework for interdisciplinary minor programs are both well-designed and effectively implemented.	3.96	1.08	High
3. I contend that the assessment and evaluation mechanisms for interdisciplinary minor programs comprehensively reflect students' competencies.	3.86	1.16	High
4. The faculty teams for interdisciplinary minor programs lack cross-disciplinary collaboration mechanisms, compromising the integration and currency of curriculum content.	3.76	1.25	High
5. I contend that interdisciplinary minor programs have significantly enhanced students' meta-learning competencies in integrating cross-disciplinary knowledge.	3.64	1.16	High
Total	3.85	1.16	High
Needs			
1. I believe that it is necessary to enhance the interdisciplinary minor programs in order to cultivate students' interdisciplinary thinking abilities.	3.87	1.10	High
2. I believe that the interdisciplinary minor programs should be strengthened to enhance students' communication and expression skills.	3.87	1.11	High
3. I believe that it is necessary to incorporate more practical components into interdisciplinary minor programs to enhance students' practical skills.	3.80	1.13	High
4. I think that more resources should be allocated for the teaching of interdisciplinary minor programs (such as laboratories, databases, etc.).	3.78	1.17	High

5. I recommend establishing interdisciplinary faculty collaboration mechanisms (e.g., joint teaching-research activities) to enhance curriculum integration quality.	3.75	1.13	High
Total	3.81	1.13	High

Faculty and administrative staff reported a generally high level of problems in managing interdisciplinary minor programs (overall $\bar{x}$ = 3.85, S.D. = 1.16). The main issues include insufficient academic administrative support, incomplete policy implementation, assessment mechanisms that do not fully reflect student competencies, limited cross-disciplinary faculty collaboration, and a restricted impact on students' meta-learning and interdisciplinary knowledge integration.

Correspondingly, the highest-priority needs focus on enhancing students' interdisciplinary thinking and communication skills ($\bar{x}$ = 3.87), increasing practical components to improve practical skills ($\bar{x}$ = 3.80), allocating more teaching resources such as laboratories and databases ($\bar{x}$ = 3.78), and establishing faculty collaboration mechanisms to improve curriculum integration ($\bar{x}$ = 3.75). These findings highlight key areas for improving program management and fostering students' comprehensive capabilities.

Table 2 Problems and needs of Interdisciplinary minor program of students.

Questions	n=296		Level
	$\bar{x}$	S.D.	
Problems			
1. I contend that the absence of a unified academic guidance system in interdisciplinary minor programs has resulted in ambiguous learning pathways.	3.80	1.09	High
2. I think that the assessment method for the interdisciplinary minor program is not scientific enough and it is difficult to comprehensively evaluate my learning outcomes.	3.78	1.13	High
3. I think that the teaching resources for interdisciplinary minor programs are insufficient.	3.75	1.15	High
4. The assessment methods (e.g., examinations) for minor programs fail to capture the essence of interdisciplinary learning, thereby constraining my innovative expression.	3.73	1.24	High
5. The minor program did not help clarify my career direction.	3.62	1.19	High
Total	3.74	1.16	High
Needs			
1. I think that there is a need to enhance the promotion of interdisciplinary minor programs and increase student participation.	3.72	1.14	High
2. I believe that it is necessary to incorporate practical components into interdisciplinary minor programs to enhance students' practical skills.	3.66	1.17	High

3. I believe that the quality of interdisciplinary minor programs needs to be improved and that the teaching abilities of teachers should be enhanced	3.64	1.20	High
4. Need to provide career guidance services related to the minor programs.	3.64	1.19	High
5. I think that the course content of interdisciplinary minor programs needs to be optimized to enhance the connection with the main major.	3.63	1.15	High
Total	3.66	1.17	High

Based on a survey of 296 students, the overall level of problems in interdisciplinary minor programs is high ($\bar{x}$ = 3.74, S.D. = 1.16). The most prominent issues reported by students include the lack of a unified academic guidance system leading to unclear learning pathways (Q1, $\bar{x}$ = 3.80), assessment methods that are not scientific enough to comprehensively evaluate learning outcomes (Q2, $\bar{x}$ = 3.78), insufficient teaching resources (Q3, $\bar{x}$ = 3.75), assessment mechanisms that constrain innovative expression (Q4, $\bar{x}$ = 3.73), and limited career guidance (Q5, $\bar{x}$ = 3.62).

Correspondingly, students' highest-priority needs focus on enhancing program promotion and increasing participation (Q1, $\bar{x}$ = 3.72), incorporating practical components to strengthen practical skills (Q2, $\bar{x}$ = 3.66), improving program quality and teaching abilities (Q3, $\bar{x}$ = 3.64), providing career guidance services (Q4, $\bar{x}$ = 3.64), and optimizing course content to better connect with their major (Q5, $\bar{x}$ = 3.63). These findings suggest that students require clearer academic guidance, more practical learning opportunities, improved teaching quality, and stronger career support to enhance their interdisciplinary learning experience.

2. Academic administration approaches for interdisciplinary minor programs at Mianyang City College in China based on the perspective of improving the comprehensive abilities of college students.

2.1 Academic Administration Approaches.

2.1.1 Establish a cross-departmental course coordination mechanism. Coordinate major and minor courses at the university level to minimize scheduling conflicts. Implement a course selection system with a "conflict warning mechanism" to alert students of potential overlaps and provide scheduling optimization suggestions, improving flexibility and effectiveness of course selection.

2.1.2 Implement a dual-mentor system. Assign each student both a major and a minor advisor to provide continuous, personalized guidance on academic planning, course selection, and skill development. Promote comprehensive improvement of interdisciplinary competencies through coordinated mentorship.

2.1.3 Build a shared teaching resources platform. Develop a digital platform to integrate course materials, teaching cases, and exemplary resources for interdisciplinary

minors. Enable centralized resource management, improve access for teachers and students, and optimize allocation and utilization of teaching resources.

2.2 Interdisciplinary Minor Program Design.

2.2.1 Develop Major-Minor Integrated Course Modules. Design project-based tasks that combine knowledge from major and minor disciplines. Encourage practical problem-solving to enhance cross-disciplinary knowledge transfer, innovation, and comprehensive literacy.

2.2.2 Strengthen practical teaching. Ensure at least 30% of courses involve practical components. Introduce case studies, industry projects, and corporate research to enhance student engagement and applied skills.

2.2.3 Promote faculty interdisciplinary collaboration. Establish cross-disciplinary teaching teams for joint lesson preparation, collaborative teaching, and teaching research. Foster curriculum innovation, effective collaboration, and professional development among faculty.

2.3 Enhancing Students' Abilities.

2.3.1 Establish on-campus and off-campus practical learning systems. Use on-campus labs and experimental bases, expand industry internships, and conduct project workshops to enable practical application of theoretical knowledge.

2.3.2 Integrate career guidance into the curriculum. Offer career navigation courses, invite industry experts for lectures, and organize interdisciplinary recruitment events to help students clarify career paths and improve employability.

2.3.3 Implement diversified competency assessments. Adopt a comprehensive assessment system including portfolios, team projects, achievement presentations, and reflective reports.

Evaluate students' growth and interdisciplinary competencies from multiple dimensions, promoting holistic development.

Research Discussion

Through questionnaire surveys and focus group discussions, the research results reveal the prominent challenges of interdisciplinary minor programs in three aspects: curriculum management, teaching management support system and student ability training. These results not only confirm the conclusions of existing studies, but also provide new empirical support for the academic administration of interdisciplinary minor programs in Chinese universities.

1. Curriculum management challenges.

The study found that time conflicts in interdisciplinary minor courses are more prominent. Most of the teachers reported that there are conflicts between the schedule of minor courses and major courses. Students also generally believe that the course connection is insufficient, resulting in limited knowledge integration. In addition, students hope to increase practical teaching links to make up for the lack of practice orientation. This result is consistent with the study of Zhao (2021), who pointed out that course conflicts and lack of practice not only reduce students' learning enthusiasm, but also affect the course completion rate. This study further illustrates that the lack of holistic curriculum planning and interdisciplinary integration mechanism has become an important factor restricting students' learning experience and ability improvement.

2. Insufficient teaching management support.

In terms of teaching management support, this study found that the most of students lacked systematic academic planning and career development guidance; teachers had limited opportunities for interdisciplinary communication, and interdisciplinary teaching and research collaboration was still insufficient; at the same time, the assessment method was still mainly closed-book written examinations, which made it difficult to comprehensively evaluate students' interdisciplinary qualities. This finding is consistent with the research of Li, Wang, and Chen (2020), and also confirms the view of Panadero, Jonsson, and Botell (2017) that the lack of systematic academic support and diversified assessment mechanisms will weaken the flexibility and effectiveness of interdisciplinary education. This study also pointed out that the imperfection of the teaching support system not only affects students' choice of learning path, but also restricts teachers' professional development and teaching innovation to a certain extent.

3. Insufficient development of students' abilities.

In terms of student ability development, critical thinking and innovation ability were both at a low level, and career development support was insufficient. Only 30% of students believed that the minor courses significantly improved their employment competitiveness; at the same time, although 89% of students recognized the value of digital resources, the actual usage rate was only 37%. This is highly consistent with Zhang's (2022) research and also echoes Zhang, Du and Ding's (2015) conclusion that Chinese universities still have significant shortcomings in career development support and educational resource utilization, which require improvement through institutional reform. This study further emphasizes that the lack of systematic capacity-building programs and practical opportunities makes it difficult for students to develop sustainable core competitiveness.

In summary, the results of this study indicate that interdisciplinary minors suffer from systemic deficiencies in curriculum arrangement, teaching support systems, and student capacity development. These issues not only affect student learning outcomes but also restrict the quality of talent development. The results confirm previous theories and hypotheses that interdisciplinary minors require a systematic, practice-oriented, and multi-dimensionally supported academic administration approach to effectively enhance students' comprehensive abilities. Furthermore, compared with relevant domestic and international research, this study highlights the specific difficulties faced by Chinese universities in interdisciplinary minor course management and teaching support systems, providing new empirical evidence for the optimization and localization of academic administration approaches.

In response to the challenges identified in curriculum management, teaching support, and student development, this study proposes a systematic academic administration approach for interdisciplinary minor programs. By introducing course connection standards, intelligent scheduling, cross-college coordination, diversified assessments, and personalized student advising, the proposed approach directly addresses issues such as timetable conflicts, insufficient academic guidance, limited interdisciplinary collaboration, and weak practical ability development. Overall, this framework provides a more coherent, practice-oriented, and student-centered direction for improving the effectiveness of interdisciplinary education in Chinese universities.

Research Body of Knowledge

This study suggests that the academic administration of interdisciplinary minors should be structured as a "three-in-one" system centered around curriculum management, teaching support systems, and student development. Curriculum management should emphasize systematization and a practical orientation; teaching support systems should provide academic guidance, interdisciplinary collaboration, and diversified assessment; and student development should emphasize the integration of critical thinking, innovation, and career orientation, while also strengthening the use of digital resources. These three elements interact to promote the improvement of students' comprehensive abilities, as illustrated in the Figure1.

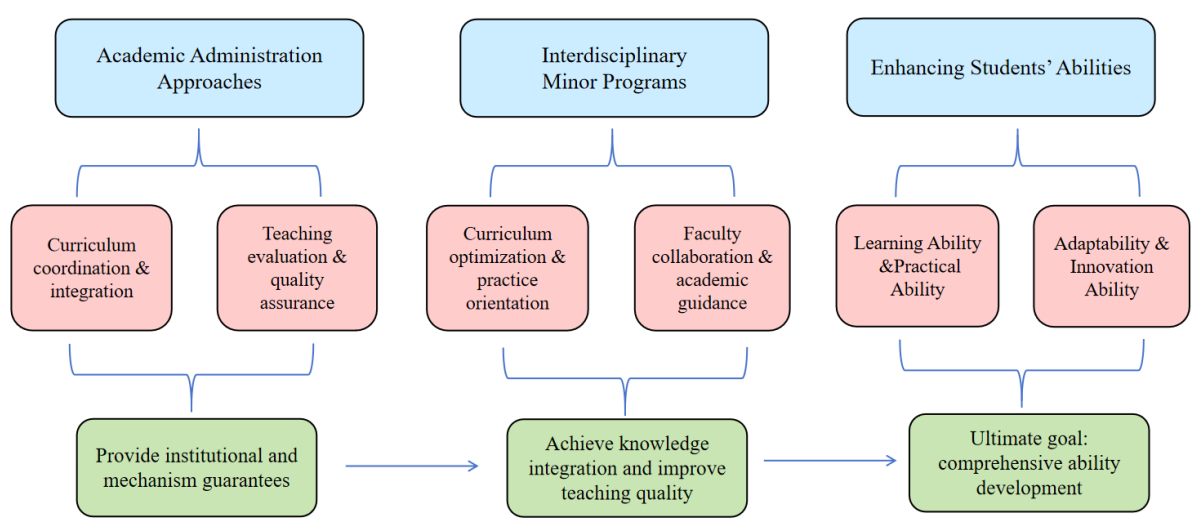

Figure 1 Academic Administration Approaches for Interdisciplinary Minor Programs

This diagram illustrates the three core components of the academic administration system for interdisciplinary minor programs:

1. Academic administration approaches: Implementing institutionalized and intelligent management through the establishment of scientific mechanisms for curriculum coordination, teaching evaluation, and quality assurance.

2. Interdisciplinary Minor Programs: Optimizing curriculum structure, strengthening practical teaching, and building a multidisciplinary faculty team to enhance curriculum coherence and teaching quality.

3. Enhancing students' Abilities: Systematically improving students' comprehensive abilities through the cultivation of critical thinking and innovation, career development support, and digital learning resources.

These components are interconnected, Academic administration approaches provide institutional support for curriculum and capacity development; Interdisciplinary Minors achieve knowledge integration through optimized teaching; and student capacity enhancement is the ultimate goal of management and curriculum optimization.

Research Suggestion

1. Suggestions in practice.

1.1 Academic Administration Approaches. Establish an interdisciplinary education steering committee to strengthen cross-college coordination, manage teaching resources, reduce course conflicts, and enhance academic guidance. Implement an intelligent course scheduling system to provide conflict warnings, optimize scheduling efficiency, and improve management effectiveness. Build a three-tiered quality monitoring

mechanism based on the PDCA cycle to ensure continuous quality improvement and support sustainable academic administration.

1.2 Curriculum and Teaching Development. Develop interdisciplinary course connection standards to ensure structured curriculum integration and coherent learning pathways. Expand practice-oriented and project-based learning to enhance curriculum relevance and promote deep learning. Establish dual-mentor faculty teams, encouraging collaboration between universities and industries to achieve curriculum innovation and strengthen real-world applicability.

1.3 Student Development Support. Provide personalized academic and career guidance to address diverse student needs and promote holistic development. Implement a dual mentor system and create an interdisciplinary practical training platform to improve students' practical skills, innovation capacity, and employability. Integrate digital learning resources and continuous feedback systems to support independent learning and ongoing improvement.

2. Suggestions for research.

2.1 Academic Administration and Intelligent Management. Examine the practical effectiveness of intelligent course scheduling systems in enhancing teaching efficiency and solving course conflicts. Investigate the application of data-driven academic management models and evaluate their impact on student learning outcomes and overall program efficiency.

2.2 Curriculum Standards and Assessment Methods. Develop and validate scientific curriculum articulation standards to support coherent interdisciplinary pathways. Explore diversified assessment methods to measure students' innovation ability, interdisciplinary thinking, and knowledge integration more effectively.

2.3 Student Support and Mentoring Models. Study the effectiveness of personalized mentoring frameworks that integrate big data analytics with academic and career guidance. Assess how such mentoring systems influence students' adaptability, lifelong learning ability, and employability.

2.4 University-Industry Collaboration. Investigate long-term university-enterprise cooperation mechanisms to understand how industry participation supports curriculum design, practical training, and competency development. Evaluate models of industry-integrated interdisciplinary education to enhance the relevance and sustainability of talent cultivation.

2.5 Higher Education Innovation. Explore management models that are more scientific, intelligent, and student-centered, contributing to innovation in interdisciplinary education and improved talent development.

References

- Chen, J. M. and Luetz, J. M. (2020). Mono-/inter-/multi-/trans-/anti-disciplinarity in research. In W. Leal Filho, A. M. Azul, L. Brandli, P. G. Özuyar and T. Wall. (Eds.), *Quality education: Encyclopedia of the UN sustainable development goals*. Springer.
- Guo, Z. (2024). On the dilemmas, essence, and breakthroughs of formalization in interdisciplinary teaching. *Education and Teaching Research*, 45(10), 51–62.
- Li, S., Wang, M. and Chen, H. (2020). Analysis of the impact of curriculum structure on the effectiveness of interdisciplinary learning. *Modern Educational Science*, 78(2), 78–85.
- Marbach-Ad, G., Hunt, C. and Thompson, K. V. (2019). Exploring the values undergraduate students attribute to cross-disciplinary skills needed for the workplace: An analysis of five STEM disciplines. *Journal of Science Education and Technology*, 28, 452–469.
- Ministry of Education of the People's Republic of China. (2018). *Opinions on accelerating the construction of high-level undergraduate education and comprehensively improving the ability to cultivate talents*. Ministry of Education.
- OECD. (2019). *Higher education in the digital age: Digital transformation and skills development*. OECD.
- Panadero, E., Jonsson, A. and Botella, J. (2017). Effects of self-assessment on self-regulated learning and self-efficacy: Four meta-analyses. *Educational Research Review*, 22, 74–98.
- Wang, X. (2020). The importance of interdisciplinary education and its implementation path. *Journal of Interdisciplinary Education Studies*, 8(2), 56–62.
- Zhang, W. (2022). An exploration of the role of practical teaching in cultivating interdisciplinary competence. *Higher Education Research*, 12(4), 112–118.
- Zhang, W., Du, Y. and Ding, W. (2015). Realistic reflection and contemporary innovation of talent-cultivation models. *Educational Research*, 36(1), 28–34.
- Zhao, X. (2021). An empirical study on the impact of interdisciplinary course scheduling conflicts on students' learning. *Educational Management Research*, 45(3), 45–52.

**การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค
เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี**
**WORK PERFORMANCE BASED ON THE PRINCIPLES OF GOOD GOVERNANCE OF
THE PERSONNEL IN PATTAYA PROVINCIAL ELECTRICITY OFFICE,
CHONBURI PROVINCE**

¹นภา วัชรเนตร Napha Watcharanet ²กฤษฎา นันทเพ็ชร Krisda Nantapetch
^{1, 2}มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University, Thailand
Corresponding Author E-mail: krisda@go.buu.ac.th

Article Received: January 26, 2026. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และประเภทบุคลากร เครื่องมือของการวิจัยคือแบบสอบถาม โดยศึกษากับบุคลากรในสังกัดสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จำนวน 102 คน และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยด้วยค่าสังเกตทางสถิติ Compare mean

ผลการวิจัย พบว่า 1) การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม บุคลากรมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้ (1) ด้านความเสมอภาค (2) ด้านความโปร่งใส (3) ด้านนิติธรรม (4) ด้านการระดมความคิดเห็น 2) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล พบว่า บุคลากรเพศชายปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากกว่าเพศหญิง กลุ่มการศึกษาปริญญาตรี ปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากกว่ากลุ่มการศึกษาอื่น ๆ กลุ่มรายได้ต่ำกว่า 1 หมื่นบาท ปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากกว่ากลุ่มรายได้อื่น และกลุ่มที่มีอายุการปฏิบัติงานไม่เกิน 5 ปีกับกลุ่มอายุงานมาก 25 ปีขึ้นไป ปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากกว่ากลุ่มอายุงานอื่น กลุ่มที่เป็นข้าราชการ ปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมากกว่ากลุ่มลูกจ้างและกลุ่มลูกจ้างประจำ

คำสำคัญ: การปฏิบัติงาน, หลักธรรมาภิบาล, การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา

Abstract

This research article aims to: 1) study the implementation of good governance principles by personnel at the Provincial Electricity Authority, Pattaya City, Chonburi Province; 2) compare the performance of personnel in accordance with good governance principles at the Provincial Electricity Authority, Pattaya City, Chonburi Province, classified by personal

factors including gender, age, education level, monthly income, length of service, and type of personnel. The research instrument was a questionnaire, administered to 102 personnel at the Provincial Electricity Authority, Pattaya City Office. The data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, and means were compared using the 'compare mean' statistical command.

The research findings showed that: 1) The performance of personnel at the Provincial Electricity Authority office in Pattaya City, Chonburi Province, in accordance with good governance principles was at a high level. This can be ranked as follows: (1) Equality (2) Transparency, (3) Rule of Law, and (4) Responsibility. 2) A comparison of performance according to good governance principles revealed that male personnel performed at a higher level than female personnel. The undergraduate education group adheres to good governance principles to a higher level than other education groups. The group earning less than 10,000 baht adheres to a higher level than other income groups. Furthermore, the group with less than 5 years of service and the group with 25 years or more of service demonstrated a higher level of adherence to good governance principles compared to other service-age groups. Civil servants perform their duties to a greater extent than employees and permanent staff.

Keywords: Work Performance, Good Governance, Pattaya Provincial Electricity Office

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของไทย เป็นยุทธศาสตร์ที่ชี้แนะทิศทางการพัฒนาประเทศระยะกลางเพื่อมุ่งสู่วิสัยทัศน์ระยะยาว ที่ทุกภาคส่วนในสังคมไทยได้เห็นพ้องร่วมกัน กำหนดเป็นวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ไว้ว่า “คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียงยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี

หลายประเทศในโลกนี้ให้การยอมรับในแนวทางการบริหารงานภาครัฐ และการทำงานที่ยึดหลักประชาธิปไตย ให้ความสำคัญกับประเด็นสาธารณะและหลักความโปร่งใส ธรรมาภิบาล เนื่องจากการบริหารหรือการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย นักการเมืองและข้าราชการจะมีการเรียนรู้ เสริมสร้างทักษะใหม่ในการพัฒนานโยบายและปฏิบัติตามนโยบาย มีการรับรู้ มีการเคารพและยอมรับศักดิ์ศรีของการเป็นพลเมืองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับหลักการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญกับประชาชน มุ่งให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีตามแนวคิดของการบริหารแนวใหม่ ที่เป็นการรวมกลุ่มของแนวคิดและการดำเนินงานแบบเอกชน และธุรกิจมาใช้ในภาคราชการ หรือทำราชการให้เหมือนธุรกิจ แต่ไม่ใช่ให้เป็นองค์กรทางธุรกิจ (Denhardt and Denhardt, 2003)

ในส่วนของประเทศไทย ธรรมาภิบาล (Good governance) ในภาคราชการเกิดขึ้นหลังจากวิกฤติทางเศรษฐกิจในปีพ.ศ. 2540 ซึ่งทุกฝ่ายยอมรับว่า สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากความหย่อนประสิทธิภาพของกลไกการบริหารกิจการบ้านเมือง การบริหารราชการ การกำหนดนโยบายสาธารณะและการทุจริตประพทุติมิชอบในวงราชการ ดังนั้น ในเมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ได้ประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542) และเริ่มมีผลบังคับใช้กับหน่วยงานของรัฐ และมีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 3/1 วรรคแรก และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 (พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546) ที่วางแนวทางกรอบธรรมาภิบาลเพื่อพัฒนาระบบราชการไทยโดยมีเป้าหมายการดำเนินงานอย่างชัดเจนและเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล ซึ่งเรื่องธรรมาภิบาลนี้ องค์การภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจและนำมาใช้เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ของการทำงานที่ดีที่สุด (ถวิลวดี บุรีกุล, 2551)

การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค หรือ กฟภ. (Provincial electricity authority-PEA) เป็นรัฐวิสาหกิจสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่บริการจำหน่ายไฟฟ้าแก่ประชาชนในส่วนภูมิภาคทุกจังหวัดทั่วประเทศ ยกเว้นจังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ และกรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเขตรับผิดชอบของการไฟฟ้านครหลวง แบ่งพื้นที่รับผิดชอบเป็น 4 ภาค ภาคละ 3 สำนักงานเขต รวมทั้งสิ้น 12 สำนักงานเขต ได้แก่ ภาคเหนือ ประกอบด้วย เขต 1 เชียงใหม่ เขต 2 พิชญโลก เขต 3ลพบุรี ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย เขต 1อุดรธานี เขต 2อุบลราชธานี เขต 3 นครราชสีมา ภาคกลางประกอบด้วย เขต 1 พระนครศรีอยุธยา เขต 2 ชลบุรี เขต 3 นครปฐม ภาคใต้ประกอบด้วย เขต 1 เพชรบุรี เขต 2 นครศรีธรรมราช เขต 3 ยะลา ทั้งนี้ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 510,000 ตาราง กิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 99.99 ของพื้นที่ทั่วประเทศ (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค, 2557)

ด้วยการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ตั้งอยู่ในพื้นที่สำคัญทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของภูมิภาค ผลของการปฏิบัติงานจะส่งผลกระทบต่อหลาย ๆ ภาคส่วนในพื้นที่ จึงตระหนักถึงความสำคัญในการกำกับดูแลกิจการที่ดี รวมทั้งมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมให้ผู้บริหารและพนักงานปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใสเป็นธรรม และตรวจสอบได้ มีความรับผิดชอบต่อผลการปฏิบัติหน้าที่ อีกทั้งปฏิบัติต่อผู้มีส่วนได้เสียโดยสุจริต และจะต้องพิจารณาให้เกิดความเท่าเทียมกันและมีความมุ่งมั่นต่อการปฏิบัติตามกฎหมาย (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา, 2551) ด้วยความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยอาศัยแนวคิดหลักธรรมาภิบาล 4 ด้าน คือด้านภาระความรับผิดชอบ (Accountability) ด้านความโปร่งใส (Transparency) ด้านหลักนิติธรรม (Rule of law) และด้านความเสมอภาค (Equity) เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการปฏิบัติงานของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยาให้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการและส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศโดยรวมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

2. เพื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และประเภทของบุคลากร

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี รวมทั้งสิ้นจำนวน 102 คน (ที่มา: การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา) และในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาทั้งประชากรทั้งหมด

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย คือ แบบสอบถามแบบ (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklists) มีจำนวน 6 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการปฏิบัติราชการ และประเภทของบุคลากร และตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ในหลักการ 4 ด้าน คือ ด้านภาระความรับผิดชอบ (Accountability) ด้านความโปร่งใส (Transparency) ด้านหลักนิติธรรม (Rule of law) และด้านความเสมอภาค (Equity) โดยเป็นแบบสอบถามในรูปมาตราลิกอร์ท (Likert Scale) จัดเป็นการวัดข้อมูลประเภทสเกลอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ซึ่งแบ่งระดับความพึงพอใจ ออกเป็น 4 ระดับ คือ รวมจำนวน 20 ข้อ

2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ 1) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา และตรวจสอบเนื้อหาของแบบสอบถามว่าครอบคลุม วัตถุประสงค์หรือไม่ จากนั้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา 2) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยถ้าค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 แสดงว่าข้อคำถามข้อนั้นวัดเนื้อหาตรงตามที่ต้องการ 3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับบุคลากรการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ ด้วยการหาความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ของแบบสอบถาม (Reliability) แบบ Cronbach's Alpha โดยผลจากการคำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) เท่ากับ 0.93 ซึ่งมากกว่า 0.7 แสดงว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อถือได้สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลค่าทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ส่วนที่ 2 การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา 4 ด้าน คือ ด้านภาระความรับผิดชอบ (Accountability) ด้านความโปร่งใส (Transparency) ด้านหลักนิติธรรม (Rule of law) และด้านความเสมอภาค (Equity) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

ได้แก่ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนที่ 3 การเปรียบเทียบการปฏิบัติงาน
จำแนกตามข้อมูลส่วนบุคคล ใช้การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย

สรุปผลการวิจัย

1. การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัด
ชลบุรี

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า พบว่า บุคลากรในสำนักงาน
การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยาผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 60.78 ส่วนใหญ่มี
อายุระหว่าง 26-35 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.35 รองลงมาคืออายุระหว่าง 36-45 ปี คิดเป็นร้อยละ 31.37 กลุ่มที่
น้อยที่สุดคือมีอายุ 55 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 3.92 บุคลากรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็น
ร้อยละ 55.88 รองลงมาจบการศึกษาระดับ ปวส./อนุปริญญา คิดเป็นร้อยละ 22.56 กลุ่มที่น้อยที่สุดคือ มี
การศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 10.78 บุคลากรส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 10,000-20,000
บาท คิดเป็นร้อยละ 36.28 กลุ่มที่น้อยที่สุดคือ มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 8.82
บุคลากรส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 11-25 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.35 รองลงมาคือ 5-10 ปี คิดเป็น
ร้อยละ 30.39 กลุ่มที่น้อยที่สุดคือ ปฏิบัติงานตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 16.67 และบุคลากรส่วนใหญ่มี
สถานะเป็นข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 44.12 รองลงมาเป็นลูกจ้างประจำ คิดเป็นร้อยละ 29.41 ถัดมาคือเป็น
ลูกจ้างชั่วคราวคิดเป็นร้อยละ 26.47

1.2 ผลการวิเคราะห์การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้า
ส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จำนวน 4 ด้าน พบว่า โดยภาพรวมบุคลากรมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.14$, $\sigma = .45$) โดยมีด้านความเสมอภาค บุคลากรปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.20$, $\sigma = .48$) เป็นลำดับที่ 1 ด้าน
ความโปร่งใส บุคลากรปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ($\mu = 3.17$, $\sigma = .50$) เป็นลำดับที่ 2 ด้านนิติธรรม ปฏิบัติอยู่ใน
ระดับมาก ($\mu = 3.10$, $\sigma = .52$) เป็นลำดับที่ 3 ด้านการระมัดระวังรับผิดชอบ ปฏิบัติในระดับมาก ($\mu = 3.08$, $\sigma = .46$) เป็นลำดับที่ 4 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของดับการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรใน
สำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรีในภาพรวม

การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการ ไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา	ระดับการปฏิบัติ			
	μ	σ	ระดับ	ลำดับ
1. ด้านการระมัดระวังรับผิดชอบ (Accountability)	3.08	0.46	มาก	4
2. ด้านความโปร่งใส (Transparency)	3.17	0.50	มาก	2
3. ด้านนิติธรรม (Rule of Law)	3.10	0.52	มาก	3
4. ด้านความเสมอภาค (Equity)	3.20	0.48	มาก	1
ภาพรวม	3.14	0.45	มาก	

หากพิจารณาไปในรายละเอียดแต่ละด้าน พบว่า

ด้านการระบอบการรับผิดชอบ บุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา รับผิดชอบงานตามคำสั่งที่ได้รับมอบหมาย มากที่สุดเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ มีความกระตือรือร้นในการแก้ไขปัญหาและเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง ถัดมาคือ ยอมรับการกระทำทั้งผลดีและผลเสียและสามารถอธิบายเหตุผลในการกระทำนั้นได้ แต่พบว่า การแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่องตามรายงานผลการตรวจสอบและผลการประเมินจากฝ่ายตรวจสอบอย่างจริงจัง มีการปฏิบัติเป็นลำดับสุดท้าย

ด้านความโปร่งใส บุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา มีการอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนการปฏิบัติงาน ให้ผู้มารับบริการรับทราบทุกขั้นตอนอย่างชัดเจน มากที่สุดเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยซื่อสัตย์สุจริต ถูกต้องทั้งตามหลักกฎหมาย ระเบียบวินัย และตรวจสอบได้ ถัดมาคือ มีการเปิดเผยข้อมูล ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างตรงไป ตรงมา และประชาชนสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ แต่พบว่า มีการเปิดเผยข้อมูลเพื่อให้ประชาชนทราบได้ หลายช่องทาง เช่น เว็บไซต์ ไลน์หรือช่องทางอื่น ๆ มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย

ด้านนิติธรรม บุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา คำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มากเป็นอันดับที่ 1 รองลงมาคือ ใช้อำนาจในการปฏิบัติงานอย่างชอบธรรมตามที่กฎหมายกำหนด แต่พบว่า การเผยแพร่และประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับระเบียบ ข้อบังคับให้ประชาชนรับรู้ รับทราบ เพื่อประโยชน์ในการมาใช้บริการ มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้าย

ด้านความเสมอภาค บุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ไม่มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งต่อการปฏิบัติหน้าที่ เป็นแบบอย่างแก่ประชาชน มากเป็นลำดับที่ 1 รองลงมาคือ ขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงผลประโยชน์สาธารณะ ถัดมาคือ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ เสียสละเอื้อเฟื้อและมีน้ำใจต่อผู้มารับบริการ แต่พบว่า บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรมต่อทุกคนโดยเท่าเทียมกัน มาเป็นอันดับสุดท้าย

2. การเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน และประเภทของบุคลากร พบว่า

2.1 บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา เพศชาย มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในภาพรวม มากกว่าบุคลากรที่เป็นเพศหญิง และเมื่อพิจารณาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลในแต่ละด้าน บุคลากรเพศชายก็ปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากกว่าบุคลากรเพศหญิง

2.2 บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา กลุ่มที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาคือบุคลากรที่มีอายุไม่เกิน 25 ปี ถัดไปคือบุคลากรอายุระหว่าง 36-45 ปี กลุ่มอายุระหว่าง 26-35 ปี แต่พบว่า กลุ่มบุคลากรอายุระหว่าง 46-55 ปี มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมาก เป็นลำดับสุดท้าย

2.3 บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีการปฏิบัติงาน ตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี ถัดไปเป็นกลุ่มบุคลากรที่มีการศึกษาระดับ ปวส. /อนุปริญญา แต่พบว่า บุคลากรที่มีการศึกษาในระดับ ปวช. หรือเทียบเท่า มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมาก เป็นลำดับสุดท้าย

2.4 บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ที่มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 1 หมื่นบาท มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 20,001-30,000 บาท ถัดไปคือ บุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 30,001 บาทขึ้นไป แต่พบว่า บุคลากรที่มีรายได้ต่อเดือนตั้งแต่ 10,000-20,000 บาท มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมาก เป็นลำดับสุดท้าย

2.5 บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานไม่เกิน 5 ปี มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงานตั้งแต่ 25 ปีขึ้นไป ถัดไปคือ บุคลากรที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 5-10 ปี แต่พบว่า บุคลากรที่มีระยะเวลาในการปฏิบัติงาน 11-25 ปี มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมาก เป็นลำดับสุดท้าย

2.6 บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ที่เป็นข้าราชการ มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากที่สุด รองลงมาคือ บุคลากรที่เป็นลูกจ้างชั่วคราว แต่พบว่า บุคลากรที่เป็นลูกจ้างประจำ การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมาก เป็นลำดับสุดท้าย

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่นำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการศึกษาการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี พบว่า บุคลากรมีการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล 4 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ ล้ออุไร (2553) ที่ศึกษาเรื่องการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 3 (ภาคเหนือ) จังหวัดลพบุรี ซึ่งพบว่า ภาพรวมของการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล และรายด้านทั้ง 6 อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากฝ่ายนโยบายมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน และมีควบคุมการปฏิบัติให้ได้มาตรฐานการบริการเดียวกันของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

2. การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ด้านความเสมอภาค อยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 1 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเกี่ยวข้องกับการให้บริการประชาชนเป็นส่วนใหญ่ หากมีการเลือกปฏิบัติอาจเป็นเรื่องใหญ่โต และปรากฏเป็นข่าวได้ง่ายจึงทำให้บุคลากรต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของมนตรี สุขคุณานนท์ (2553) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี พบว่า มีการนำธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานเพื่อให้ความเป็นธรรม เกิดความเสมอภาคแก่ทุกคน

3. การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ด้านความโปร่งใส อยู่ในระดับมากเป็นอันดับที่ 2 อาจเนื่องมาจากการปฏิบัติงานสมัยใหม่ มีกฎหมายให้ต้องเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานให้ประชาชนทราบ และการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคก็มีระเบียบในเรื่องนี้อย่างชัดเจน เพื่อสร้างความพึงใจให้ผู้รับบริการ ซึ่งขัดแย้งกับผลงานวิจัยของศิริวิมล รักดีปัญญา (2553) ที่ศึกษาเรื่องการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบล ด้านความโปร่งใส อยู่ในระดับปานกลาง

4. การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ด้านความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมากเป็นลำดับสุดท้าย ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากผู้ปฏิบัติงานบางส่วนโดยเฉพาะ ลูกจ้างชั่วคราว ไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าขององค์กรเท่าที่ควร ไม่รู้สึกถึงผลดีผลเสียที่จะตามมาจากการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสุชาติ ล้ออุไร (2553) ที่ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงาน การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 3 (ภาคเหนือ) จังหวัดลพบุรี ซึ่งพบว่า พนักงานมีการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันใน 3 หลัก คือ หลักนิติธรรม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า

5. บุคลากรในการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ที่มีรายได้ต่อเดือนน้อย (ต่ำกว่า 1 หมื่นบาท) มีอายุการทำงานไม่เกิน 5 ปี มีการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลมากกว่ากลุ่มอื่นๆ อาจเนื่องมาจากบุคลากรเหล่านี้ เป็นคนใหม่ เพิ่งเริ่มปฏิบัติงาน ทำให้ต้องระมัดระวัง ต้องยึดกฎหมาย ยึดระเบียบการปฏิบัติงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของศิริวิมล รักดีปัญญา (2553) ที่ศึกษาเรื่อง การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่อำเภอเบรือ จังหวัดมหาสารคาม พบว่า อายุ ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน มีการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกัน โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้าน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรในสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้การวิจัยได้ ดังนี้

1. การเปิดเผยข้อมูล และการสื่อสารในช่องทางต่าง ๆ ที่หลากหลายกับผู้รับบริการหรือผู้มีส่วนได้เสียจะช่วยให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับภาระกิจและตารางงานของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างเครือข่ายการทำงานของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคไปในตัว

2. การสร้างความมั่นคง การมีหลักประกันในอาชีพของบุคลากรการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา โดยเฉพาะบุคลากรที่เป็นลูกจ้าง โดยมีเส้นทางความก้าวหน้าอย่างชัดเจน มีกระบวนการประเมินผลการปฏิบัติงานและการพัฒนาอย่างเป็นระบบ จะช่วยให้บุคลากรเหล่านี้ปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เป็นหน่วยงานรัฐที่มีรูปแบบการบริหารคล้ายเอกชน มีผลประกอบการที่ดีเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้น การนำมาตรฐานการบริหารงานองค์การที่เป็นมาตรฐานสากลมาประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรมาภิบาล จะช่วยยกระดับให้องค์กรมีความก้าวหน้า เป็นสากล ส่งผลดีต่อบุคลากรผู้ปฏิบัติงาน และสังคมโดยรวมได้ สรุปได้ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ควรวางแผนพัฒนาช่องทางการสื่อสารที่หลากหลาย และทันสมัยยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมความเข้าใจของประชาชน ผู้ประกอบการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในเรื่องเกี่ยวกับภารกิจ ตารางงานและขั้นตอนการให้บริการของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา
 - 1.2 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเมืองพัทยา ควรมีมาตรการในการสนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาล และมีการประเมินอย่างเป็นระบบ
 - 1.3 บุคลากรควรมีการแก้ไข ปรับปรุงข้อบกพร่องตามรายงานผลการตรวจสอบ และผลการประเมินจากฝ่ายตรวจสอบทุกครั้ง
 - 1.4 บุคลากรควรมีพัฒนาตนเองในด้านความรู้และทักษะการสื่อสารในปัญหา หรือข้อมูลที่ซับซ้อน เพื่อให้ประชาชนผู้รับบริการเข้าใจได้ง่ายขึ้น
2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป
 - 2.1 ควรศึกษาในเชิงคุณภาพ โดยหาข้อมูลเชิงลึกและสัมภาษณ์ผู้บริหารเพื่อให้ได้ข้อมูลเพิ่มเติมในประเด็นที่การศึกษาในเชิงปริมาณไม่สามารถทำได้ หรือทำการศึกษาวิจัยมา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน นำไปเป็นแนวทางในปรับปรุงการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลที่ดี
 - 2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของรัฐวิสาหกิจอื่นเพื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินงานและสร้างแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

เอกสารอ้างอิง

- กันตยา วิเศษษฐ์. (2555). การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลในเขต
อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. (2553). คู่มือการกำกับดูแลกิจการที่ดี. กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค.
- การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. (2557). ประวัติการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค. กรุงเทพมหานคร: การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค.
- ถวิลวดี บุรีกุล. (2551). ระบบการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัด: ทำอย่างไรให้เป็นจริง.
นนทบุรี: ส.เจริญการพิมพ์.
- พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546. (2546). ราชกิจจานุ
เบกษา เล่ม 120 ตอนที่ 100 ก. (9 ตุลาคม 2546).
- มนตรี สุขคุณานนท์. (2553). การดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลของเทศบาลตำบลหนองซาก อำเภอบ้านบึง
จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. (2542).
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 116 ตอนที่ 63 ง. (10 สิงหาคม 2542).
- ศิริวิมล รักดีปัญญา. (2553). การปฏิบัติงานตามหลักธรรมาภิบาลของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบล ใน
เขตพื้นที่อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัย
การเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุชาติ ล้ออุไร. (2553). การปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลของพนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เขต 3 (ภาคเหนือ)
จังหวัดลพบุรี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- Denhardt, J. V. and Denhardt, R. B. (2015). The New Public Service: Serving, not Steering.
M.E.Sharpe Inc. New York: USA.

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี PUBLIC SATISFACTIONS IN GARBAGE COLLECTION SERVICE OF PATTAYA CITY CHONBURI PROVINCE

¹ขวัญตา กิমানวัฒน์ Kwanta Kimanuwat ²กฤษฎา นันทเพ็ชร Krisda Nantapetch
^{1, 2}มหาวิทยาลัยบูรพา Burapha University, Thailand
Corresponding Author E-mail: krisda@go.buu.ac.th

Article Received: December 10, 2025. Revised: March 23, 2026. Accepted: March 25, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และ 2) เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ เมืองพัทยา จำนวน 394 คน โดยการวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ด้วยสถิติ T-Test และ F-Test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ อยู่ในระดับมากที่สุด รองมาคือด้านประสิทธิภาพ และน้อยที่สุดคือด้านความรวดเร็ว 2) ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอาชีพ ที่ต่างกัน มีความ พึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี แตกต่าง กัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัยที่ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ: ความพึงพอใจ, ประชาชน, การจัดเก็บขยะมูลฝอย

Abstract

This research article aimed to: 1) study the satisfaction of public towards the waste collection service of Pattaya City, Chonburi Province; and 2) to compare public satisfaction with the waste collection services of Pattaya City, Chonburi Province. This is quantitative research. The sample group used is household heads or household representatives living in the Pattaya area, totaling 394 people. Data analysis used statistics of frequency, percentage, mean, standard deviation and analysis with T-Test and F-Test statistics.

The research results found that 1) the overall satisfaction of the people was at a high level. When considering each aspect, it was found that the readiness of the officials was at the highest level, followed by efficiency, and the least was speed. 2) People with different occupations have significantly different levels of satisfaction with the waste collection services

of Pattaya City, Chonburi Province, at the .05 statistical significance level. However, people with different genders, ages, education levels, monthly incomes, length of stay in the area, and residential areas showed no difference in their satisfaction with the waste collection services of Pattaya City, Chonburi Province.

Keywords: Satisfactions, Public, Waste Collection

บทนำ

ประเทศไทยมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวน 7,849 แห่ง ครอบคลุมองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ ได้แก่ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2567) เมืองพัทยาถูกจัดตั้งเป็นรูปแบบพิเศษ เนื่องจากมีลักษณะพื้นที่เฉพาะด้านการท่องเที่ยวและการขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ทำให้โครงสร้างการบริหารต้องแตกต่างจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั่วไปตามพระราชบัญญัติบริหารราชการเมืองพัทยา พ.ศ. 2521 (เมืองพัทยา, 2567)

การเติบโตของเมืองพัทยามีจุดเริ่มจากการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2502 และพัฒนาเป็นเมืองท่องเที่ยวระดับนานาชาติ ส่งผลให้มีประชากรย้ายถิ่นเข้าสู่กว่าตัวเลขทะเบียนราษฎรจริงประมาณ 4-5 เท่า หรือราว 400,000-500,000 คน ประกอบกับจำนวนนักท่องเที่ยวกว่า 10.59 ล้านคนต่อปี รายได้ท่องเที่ยว 110,865 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2567) ทำให้กิจกรรมเศรษฐกิจและการอยู่อาศัยหนาแน่นกว่าขนาดพื้นที่รองรับจริง การขยายตัวดังกล่าวสร้างปัญหาสำคัญคือ ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง โดยในปี 2567 เมืองพัทยามีขยะเฉลี่ย 455.85 ตันต่อวัน (สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมืองพัทยา, 2567) แม้จะมีระบบจัดเก็บทั้งแบบจ้างเหมาและจัดเก็บเองในบางประเภท แต่ยังพบข้อร้องเรียนด้านการจัดเก็บจำนวน 268 คำร้องในรอบ 7 เดือน สะท้อนปัญหาความไม่เพียงพอของบริการเมื่อเทียบกับความหนาแน่นของประชากรและสถานประกอบการ

ขยะมูลฝอยหากจัดการไม่เหมาะสมจะก่อให้เกิดมลพิษทั้งทางน้ำ ดิน และอากาศ รวมถึงเป็นแหล่งเพาะโรค กระทบต่อภาพลักษณ์เมืองท่องเที่ยวโดยตรง ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของพัทยา เมืองพัทยาจึงกำหนดนโยบายภายใต้วิสัยทัศน์ “เมืองแห่งโอกาส เศรษฐกิจสมดุล คุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับทุกคน” พร้อมยุทธศาสตร์ด้านสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิตเพื่อยกระดับบริการสาธารณะ (แผนพัฒนาเมืองพัทยา 2566-2570) อย่างไรก็ตาม จากข้อมูลเชิงสถิติและข้อร้องเรียนพบว่า ประชาชนยังคาดหวังการจัดเก็บขยะที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะในเขตชุมชนหนาแน่นและพื้นที่ท่องเที่ยว หากบริการล่าช้าหรือไม่ทั่วถึงอาจกระทบต่อสุขอนามัย สิ่งแวดล้อม และภาพลักษณ์เมืองท่องเที่ยวได้โดยตรง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเห็นความจำเป็นในการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เพื่อวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจ เพื่อได้ให้ข้อเสนอแนะที่ประชาชนต้องการ โดยคาดหวังให้ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้พัฒนาระบบบริการจัดเก็บขยะของเมืองพัทยาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของ เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณ และได้นำแนวคิดของ Millet (1954) มาประยุกต์ใช้ โดยกำหนดวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย
 - 1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือนที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ 4 ตำบล ประกอบด้วยตำบลนาเกลือ ตำบลหนองปรือ ตำบลห้วยใหญ่ และตำบลหนองปลาไหล จำนวน 26,036 ครัวเรือน จากจำนวนประชากรในเขตพื้นที่เมืองพัทยา รวมทั้งสิ้น 116,863 คน (ที่มา : สำนักทะเบียนท้องถิ่น เมืองพัทยา กุมภาพันธ์ 2567)
 - 1.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำนวน 394 คน ซึ่งกำหนดขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยด้วย การใช้สูตรของ Taro Yamane (1967) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่น 95% และกำหนด ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 5% โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 แบบสอบถาม (Questionnaire) ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย โดยเป็นคำถามที่มีหลายคำตอบให้เลือก (Multiple Choice Question)
ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บ ขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เป็นแบบสอบถามในรูปมาตรاليةเคอร์ท (Likert Scale) จัดเป็นการวัดข้อมูลประเภทสเกลอันดับกลาง (Interval Scale) ซึ่งแบ่งระดับความพึงพอใจ ออกเป็น 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 21 ข้อ
ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
 - 2.2 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
 - 1) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บ ขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี และตรวจสอบเนื้อหาของแบบสอบถามว่าครอบคลุมวัตถุประสงค์หรือไม่จากนั้นนำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบแล้วนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำของ อาจารย์ที่ปรึกษา

2) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) จากนั้นปรับปรุงแก้ไขตาม คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยถ่วงค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60-1.00 แสดงว่าข้อคำถามข้อนั้นวัดเนื้อหาตรงตามที่ต้องการ

3) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่ไม่ใช่กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาค่าความเที่ยงหรือความเชื่อถือได้ ของแบบสอบถาม (Reliability) แบบ Cronbach's Alpha โดยผลจากการคำนวณค่าความเที่ยง (Reliability) เท่ากับ 0.97 ซึ่งมากกว่า 0.7 แสดงว่าแบบสอบถามนี้มีความเชื่อถือได้สามารถนำไปเก็บข้อมูลจริงต่อไป

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 การวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Means) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป และความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี

3.2 การวิเคราะห์โดยสถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) เปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ แบบสอบถามสถิติที่ใช้คือการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับเปรียบเทียบระหว่างตัวแปรอิสระ 2 กลุ่ม และทดสอบค่าเอฟ (F-test) ด้วยวิธีวิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of variance : ANOVA) สำหรับเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างตัวแปรอิสระที่มี 3 กลุ่มขึ้นไป ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธี Scheffe

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี โดยได้แบ่งผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.88 มีช่วงอายุ ระหว่าง 40-49 ปี คิดเป็นร้อยละ 33.50 มีการศึกษา ระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 49.29 ประกอบอาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 24.87 มีรายได้ต่อเดือน ระหว่าง 10,001-15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 32.49 มีระยะเวลาที่อยู่อาศัยในเขตพื้นที่เมืองพัทยา มากกว่า 9 ปี คิดเป็นร้อยละ 59.90 และมีพื้นที่อยู่อาศัยในตำบลหนองปรือ คิดเป็นร้อยละ 55.33

2. ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี จำนวน 7 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 3.94 เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 ด้าน และอยู่ในระดับมาก จำนวน 6 ด้าน ซึ่งสามารถเรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่ คิดเป็นร้อยละ 4.21 ด้านประสิทธิภาพ คิดเป็นร้อยละ 3.91 ด้านความสะอาด คิดเป็นร้อยละ 3.90 ด้านความเสมอภาค คิดเป็นร้อยละ 3.89 ด้านความพร้อมของอุปกรณ์และเครื่องมือ คิดเป็นร้อยละ 3.89 ด้านความต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 3.87 และด้านความรวดเร็ว คิดเป็นร้อยละ 3.87 ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแบบสอบถามเกี่ยวกับระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรีในภาพรวม

ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอย ของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี	ระดับความพึงพอใจ			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1. ด้านความสะอาด	3.90	0.75	มาก	3
2. ด้านความรวดเร็ว	3.87	0.73	มาก	7
3. ด้านประสิทธิภาพ	3.91	0.74	มาก	2
4. ด้านความเสมอภาค	3.89	0.79	มาก	4
5. ด้านความต่อเนื่อง	3.87	0.71	มาก	6
6. ด้านความพร้อมของอุปกรณ์และเครื่องมือ	3.89	0.77	มาก	5
7. ด้านความพร้อมของเจ้าหน้าที่	4.21	0.95	มากที่สุด	1
ภาพรวม	3.94	0.64	มาก	

การทดสอบสมมติฐาน ผลการศึกษาวิจัย พบว่า

สมมติฐานการวิจัย ประชาชนที่มีเพศ อายุ อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระดับการศึกษา ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยาจังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน พบว่า

ประชาชนในเขตพื้นที่เมืองพัทยา จังหวัดชลบุรีที่มีอาชีพต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยาจังหวัดชลบุรี แตกต่างกัน ผลการทดสอบ คือ ยอมรับสมมติฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประชาชนที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย ต่างกัน มีผลต่อความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จึงไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ดังในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบสมมติฐาน

ตัวแปร	Sig	ผลการวิเคราะห์
เพศ	0.343	ไม่แตกต่างกัน
อายุ	0.102	ไม่แตกต่างกัน
ระดับการศึกษา	0.420	ไม่แตกต่างกัน
อาชีพ	0.001*	แตกต่างกัน
รายได้ต่อเดือน	0.044	ไม่แตกต่างกัน
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่	0.688	ไม่แตกต่างกัน
พื้นที่อาศัย	0.074	ไม่แตกต่างกัน

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษา ตัวแปรอิสระปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคล ด้านอาชีพ ที่ต่างกัน มีความ พึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี แตกต่าง กัน อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย ที่ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บ ขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของหญิง สองน้อย และพิชิต รัชตพิบูลภพ (2564) ที่พบว่า ประชาชนในเขต เทศบาลตำบลไทรมา จังหวัดนนทบุรี ที่มีระดับการอาชีพต่างกัน มีระดับ ความพึงพอใจต่อคุณภาพ การให้บริการด้านการจัดเก็บมูลฝอยของเทศบาลตำบลไทรมา จังหวัดนนทบุรี แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของณิรณช คชหิรัญ และชวลิต สวัสดิ์ผล (2562) ที่พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี ที่มีอาชีพต่างกัน มีระดับความพึงพอใจ ต่อการ จัดเก็บขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี แตกต่างกัน และงานวิจัย ของขวัญฤดี เดือนแจม (2558) พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบ้านบึง ที่มีอาชีพต่างกัน มีระดับความพึงพอใจและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของ เทศบาลเมืองบ้านบึง แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีปัจจัยส่วนบุคคลด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา

2. รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในพื้นที่ และพื้นที่อยู่อาศัย ที่แตกต่างกันมีระดับความพึงพอใจ ต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทวีวัฒน์ แดงแก้ว (2561) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่องความพึงพอใจ ของประชาชนต่อการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองบ้านสวน อำเภอมะนัง จังหวัดชลบุรี พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับ การศึกษา อาชีพ และรายได้ต่อเดือนของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองบ้านสวน ต่างกัน มีความพึงพอใจต่อการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองบ้านสวน จังหวัดชลบุรี ไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และงานวิจัยของประยูร โคตรมูล (2558) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่องความ พึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอย ขององค์การบริหารส่วนตำบลพระเพลิง จังหวัด สระแก้ว พบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพ การสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ และระยะเวลาการอยู่อาศัย ต่างกัน มีระดับความพึงพอใจต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบลพระเพลิง ไม่แตกต่างกัน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ การศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้การวิจัยได้ดังนี้

1. การสื่อสารและให้ความรู้ด้านการจัดการขยะเป็นกลไกหลักในการลดปัญหาขยะของเมืองท่องเที่ยว การรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยอย่างต่อเนื่องแก่ประชาชน ผู้ประกอบการ และนักท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในการสร้างความตระหนักรู้ถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากปริมาณขยะที่

เพิ่มขึ้นตามการเติบโตของเมืองพัทยา องค์ความรู้เป็นการสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมที่เข้มแข็งสามารถลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทางได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยส่งเสริมคุณภาพบริการจัดเก็บขยะของหน่วยงานท้องถิ่น

2. การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการขยะเมืองท่องเที่ยว เมืองพัทยามีประชากรแฝงจำนวนมาก การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนร่วมแก้ไขปัญหาขยะด้วยการคัดแยก ลดใช้ซ้ำ และเลือกผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการสร้างจิตสำนึกและพฤติกรรมด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนมีผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพของระบบจัดการขยะ

3. แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางลดขยะและมลภาวะในเมืองพัทยา การส่งเสริมการใช้ซ้ำ ลดใช้พลาสติก และเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเมืองพัทยาให้เป็นเมืองท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปได้ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผู้บริหารเมืองพัทยาควรส่งเสริมและสนับสนุนการรณรงค์ให้ความรู้แก่ประชาชน ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เรื่องการจัดการขยะมูลฝอยในทุกๆ กิจกรรมที่เมืองพัทยาดำเนินการหรือร่วมจัดงานกับหน่วยงานภาคเอกชนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ด้านสิ่งแวดล้อมที่ได้รับผลกระทบจากปริมาณขยะมูลฝอยที่มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นในทุกๆ ปี จากการจัดกิจกรรมต่างๆ การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองพัทยาดำเนินนโยบายส่งเสริมการ ท่องเที่ยวและกระตุ้นเศรษฐกิจในภาพรวมของเมืองพัทยาและจังหวัดชลบุรี

1.2 ผู้บริหารเมืองพัทยาควรส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนเมืองพัทยาได้มีส่วนร่วมและเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยกันแก้ไขปัญหาปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นจากการทำกิจกรรมต่างๆ และการดำเนินชีวิตประจำวัน ด้วยการสร้างจิตสำนึกและให้ความรู้เรื่องการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม ส่งเสริมการใช้จ่ายหรือการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ลดปริมาณขยะและลดการปล่อย ก๊าซเรือนกระจกอย่างยั่งยืนและดำเนินไปสู่เป้าหมายการเป็นเมืองท่องเที่ยวคาร์บอนต่ำ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การศึกษาวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี เฉพาะภาคประชาชน เท่านั้น หากมีการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษาการจัดการขยะมูลฝอยของสถานประกอบการและภาคธุรกิจพื้นที่ เพื่อนำผลการศึกษามาประกอบการพิจารณากำหนดนโยบายที่ความสอดคล้องเหมาะสมกับเมืองพัทยา และสามารถดำเนินการได้จริงเพื่อให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิด จากสถานประกอบการอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นใกล้เคียงในจังหวัดเดียวกันหรือมีสภาพแวดล้อมคล้ายคลึงกัน เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของการดำเนินงานและสร้างแนวทางการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน

2.3 ในงานวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณเพียงด้านเดียว ดังนั้น ควรมีการศึกษาในเชิงคุณภาพควบคู่ไปด้วยเพื่อเกิดการสังเคราะห์ข้อมูลอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับความเป็นจริง มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2567). ข้อมูลจำนวนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. แหล่งที่มา www.dla.go.th/work/abt/index.jsp สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2567). ข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยว. แหล่งที่มา www.mots.go.th/news/category/758 สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- ขวัญฤดี เดือนแจ่ม. (2558). ความพึงพอใจและปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจของประชาชนในการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองบ้านบึง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณิรนุช คชศิริ และชวลิต สวัสดิ์ผล. (2562). ความพึงพอใจที่มีต่อการจัดเก็บขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตเทศบาลนครรังสิต จังหวัดปทุมธานี. วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 6(1), 205-220.
- ทวีวัฒน์ แดงแก้ว. (2561). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการจัดเก็บขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองบ้านสวนอำเภอเมืองจังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ประยูร โคตรมูล. (2558). ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นตำบลพระเพลิง จังหวัดสระแก้ว. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.

- เมืองพัทยา กองการเจ้าหน้าที่. (2567). ผังโครงสร้างเมืองพัทยา. แหล่งที่มา www.pattaya.go.th/wp-content/uploads/2023/03/ผังโครงสร้างเมืองพัทยารวม-แก้ไขปรับปรุง-ฉบับที่-4-พ.ศ.-2566.pdf สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.
- สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมืองพัทยา. (2567). สถิติปริมาณขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา.ชลบุรี: สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เมืองพัทยา.
- สำนักทะเบียนท้องถิ่น เมืองพัทยา. (2567). ข้อมูลจำนวนชุมชนเมืองพัทยา.ชลบุรี: สำนักทะเบียนท้องถิ่นเมืองพัทยา.
- หญิง สองน้อย และพิชิต รัชตพิบูลภพ. (2564). ความพึงพอใจของประชาชนต่อคุณภาพบริการด้านการจัดเก็บมูลฝอยของเทศบาลตำบลไทรมา จังหวัดนนทบุรี. วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์, 9(3), 77-85.
- Millet, J. D. (1954). Management in the public service. New York: McGraw-Hill Book.
- Yamane, T. (1967). Statistics: An introductory analysis. New York: Harper and Row.

แนวทางพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา
ของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
GUIDELINES FOR DEVELOPING INSTRUCTIONAL LEADERSHIP IN THE DIGITAL
ERA BASED ON THE THREEFOLD TRAINING PRINCIPLES (TRISIKKHĀ) AMONG
TEACHERS IN THE PHANIAT SCHOOL GROUP IN
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

¹ณัฐพร ทรัพย์พจน์ Natthaphon Supphot

²พระครูภาวนาวุฒิบัณฑิต Phrakhruphawnawuthibanthit ³สุทิศ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: fahnat0310@gmail.com

Article Received: December 04, 2025. Revised: March 27, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล 2) เพื่อศึกษาวิธีพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วยการใช้แบบสอบถามประชากรในการวิจัยทั้งหมด จำนวน 146 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่านด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลโดยภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักไตรสิกขา ประกอบด้วย (1) ศีล การส่งเสริมด้วยการยึดมั่นในจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมด้วยวิธีการอบรมจริยธรรมดิจิทัล สร้างจรรยาบรรณผู้นำในยุคดิจิทัล และฝึกวินัยในการใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม (2) สมาธิ การพัฒนาสมาธิทำได้ด้วยการฝึกสติ บริหารเวลาอย่างมีระบบ สร้างกิจวัตรที่ส่งเสริมความมีจุดมุ่งหมายและวินัยในตนเอง (3) ปัญญา การพัฒนาปัญญาทำได้โดยเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ และสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และ 3) แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาแบบบูรณาการการพัฒนาภาวะผู้นำของครูในยุคดิจิทัลควรบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างสมดุลโดยเน้น (1) ศีล พัฒนากาย วาจา ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 เน้นการปลูกฝังคุณธรรม ความรับผิดชอบ วินัย และความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี (2) สมาธิ การพัฒนาสมาธิด้วยการฝึกสติ ควบคุมตนเอง และจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรับมือกับโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (3) ปัญญา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เปิดรับความรู้ใหม่ๆ และใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีคุณธรรม เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล โดยใช้แนวทางพัฒนาทักษะใหม่

อย่างต่อเนื่อง เช่น เรียนรู้ด้าน AI การคิดเชิงวิพากษ์ หรือภาวะผู้นำและสร้างแหล่งเรียนรู้ร่วม จัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ นวัตกรรม และประสบการณ์ในโลกการเปลี่ยนแปลง

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, การจัดการเรียนรู้, ยุคดิจิทัล, หลักสูตรศึกษา

Abstract

This research article aimed to: 1) study the state of instructional leadership development in the digital era, 2) study methods of instructional leadership development in the digital era based on the principles of Threefold Training (Trisikhā), and 3) study guidelines for instructional leadership development in the digital era based on the Threefold Training among teachers in the Peniat School group, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This employed a mixed-methods research design, consisting of questionnaires administered to the entire research population of 146 individuals, with data analyzed using percentages, means, and standard deviations, and interviews with 7 key informants using a semi-structured interview guide, with data analyzed using content analysis.

The research findings showed that: 1) The overall and all aspects of instructional leadership development in the digital era were at a high level. 2) Methods of leadership development based on the Threefold Training consisted of: (1) Morality (Sīla): promoting adherence to ethics and responsibility in the appropriate use of technology through digital ethics training, creating a code of ethics for digital leaders, and training discipline in the ethical use of technology; (2) Concentration (Samā dhi): developing concentration through mindfulness training, systematic time management, and creating routines that promote purpose and self-discipline; and (3) Wisdom (Paññā): developing wisdom through lifelong learning and developing skills in the creative use of technology. and create a shared learning exchange space. 3) Guidelines for instructional leadership development in the digital era based on the integrated Threefold Training principles. The development of leadership for teachers in the digital age should integrate the Threefold Training principles with the learning management process in a balanced way, emphasizing (1) Morality (Sīla), developing body and speech based on the Five Precepts, focusing on cultivating virtue, responsibility, discipline, and safety in the use of technology; (2) Concentration (Samā dhi), developing concentration through mindfulness training, self-control, and effective time management to cope with the rapidly changing digital world; (3) Wisdom (Paññā), promoting lifelong learning, embracing new knowledge, and using technology creatively and ethically to keep up with the changes in the digital age, by using a continuous development of new skills, such as learning about AI, critical thinking, or leadership and creating shared learning resources, establishing groups or networks to exchange knowledge, innovation and experiences in a changing world.

Keywords: Leadership, Learning Management, Digital Age, The Threefold Training (Trisikhā)

บทนำ

ครูส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านทักษะการใช้เทคโนโลยีขาดความรู้และทักษะในการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ส่งผลให้การเรียนรู้ของนักเรียนยังไม่ทันต่อยุคสมัยไม่สามารถดึงศักยภาพของผู้เรียนออกมาได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังขาดแนวทางในการใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างสรรค์และส่งเสริมสมรรถนะของผู้เรียนในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง ทำให้ในปัจจุบันกลายเป็นสังคมที่ไร้พรมแดน แนวโน้มของการพัฒนาคนในโลกไร้พรมแดนจะเป็นผลให้ผู้ที่มีความรู้ทางเทคโนโลยีเป็นผู้มีบทบาทเด่น และแนวโน้มที่จะมีการเปลี่ยนแปลงจากที่เคยใช้แรงงานเป็นฐานหลักในการผลิต หันมาใช้เทคโนโลยีการอุตสาหกรรมและการบริการ กระบวนทัศน์ใหม่ทดแทน ถือว่าเป็นความท้าทายของการศึกษาไทยที่จะต้องผลักดันนโยบายการศึกษาให้ทันการพลิกผันของโลกแห่งความจริงของสังคมอุตสาหกรรมบริการด้วย เป็นการเตรียมความพร้อมในการพัฒนาประเทศและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

การนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาทำให้ผู้เรียน มีแหล่งเรียนรู้ที่กว้างใหญ่ มีความรู้มากมายให้ศึกษาเรียนรู้สามารถศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่างๆ ได้ด้วยตนเองอย่างง่าย แต่การที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ผ่านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ถูกต่อนั้นจะต้องอาศัยผู้สอนที่เข้าใจและมีความรู้ในด้านการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศด้วย ซึ่งสอดคล้องกับดาวรรณ ธิวิการ (2564) กล่าวว่า ครูเป็นบุคคลสำคัญที่จะพัฒนาผู้เรียนตามหลักบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปโดยอาศัยเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือ เพราะเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับครูไม่ใช่สิ่งที่ครูควรรู้แต่เป็นสิ่งที่ครูต้องรู้เพื่อสามารถเท่าทันผู้เรียนยุคที่เปลี่ยนแปลงไปตามหลักยุคสมัยเนื่องจากครูมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้นักเรียนสามารถ เข้าใจ นำไปใช้และสร้างความรู้ใหม่ให้เกิดการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองที่เกิดขึ้นในสังคม ในส่วนของการเรียนรู้แบบผสมผสานเทคโนโลยีทักษะความฉลาดทางดิจิทัลที่ครูควรมีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดจนบ่มเพาะสมรรถนะด้านดิจิทัลที่จำเป็นให้กับนักเรียนให้สามารถใช้ประโยชน์จากดิจิทัลได้อย่างปลอดภัยและมีประสิทธิภาพ ซึ่งภาวะผู้นำที่มีความสำคัญและสอดคล้องกับการศึกษาในยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีนั่นคือภาวะผู้นำดิจิทัล เป็นพฤติกรรมการจัดการศึกษารูปแบบหนึ่งที่มีแนวโน้มให้เกิดการเข้าถึงและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติงานมีการจัดหาอุปกรณ์ทางเทคโนโลยีที่เหมาะสมทันสมัยและเพียงพอต่อการใช้งาน เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษา เพราะเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนได้ใช้เทคโนโลยีในการปฏิบัติเรียนและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์ตลอดจนเป็นผู้ที่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนานตนเองให้พร้อมรับความท้าทายที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลอยู่เสมอ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์สร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน ยุทธศาสตร์ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรม ยุทธศาสตร์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและพัฒนาทุนศักยภาพมนุษย์ ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมลดความเหลื่อมล้ำในสังคม เพื่อให้สอดคล้องยุทธศาสตร์การพัฒนา คือ 1) เป้าหมายการพัฒนา คือคนไทยทุกกลุ่มวัยมีทักษะและความรู้ความสามารถที่จะเป็นฐานในการพัฒนาประเทศ เด็กปฐมวัยมีพัฒนาการเต็มตามหลักศักยภาพสามารถเติบโตเป็นคนดี มีคุณภาพ ทำประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีทักษะการเรียนรู้ในเชิงคิดสังเคราะห์สร้างสรรค์ต่อยอดไปสู่การสร้างนวัตกรรมความรู้ มีทักษะชีวิตและอาชีพ ทักษะทางการเงิน ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยีวัยแรงงาน เพิ่มสมรรถนะทั้งความรู้ และทักษะการบริหารจัดการทางการเงินที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศ ตลอดจนคนไทยมีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพที่ลดลง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีจิตสำนึกพลเมืองที่มีทัศนคติและพฤติกรรมที่มี

ประโยชน์ต่อส่วนรวม มีคุณธรรมจริยธรรม มีค่านิยมที่ดี และ 2) แนวทางการพัฒนา คือ การพัฒนาศักยภาพคนทุกกลุ่มวัยให้มีทักษะและความรู้ความสามารถโดยส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีการพัฒนาทักษะสมองและทักษะทางสังคมที่เหมาะสม พัฒนาเด็กวัยเรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงานและการใช้ชีวิตที่พร้อมเข้าสู่ตลาดงาน ส่งเสริมแรงงานให้มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการ ทั้งทักษะขั้นพื้นฐาน ทักษะเฉพาะในวิชาชีพและทักษะในการเป็นผู้ประกอบการรายใหม่ พัฒนาศักยภาพของกลุ่มผู้สูงอายุให้มีโอกาสเข้าสู่ตลาดงานเพิ่มขึ้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

หลักธรรมคำสอนสำคัญของพระพุทธศาสนาเป็นหลักคำสอนมุ่งเน้นเรื่องการพ้นทุกข์และสอนให้รู้จักทุกข์และวิธีการดับทุกข์ ให้พ้นจากอวิชชา (ความไม่รู้ความจริงในธรรมชาติ) อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์จากกิเลสทั้งปวง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลงเน้นการศึกษาทำความเข้าใจ ด้วยปัญญาและพิสูจน์ทราบข้อเท็จจริง โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา มีประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ปัจจุบันได้ ศีล คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติอย่างสูง สมาธิ คือ ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิดคุณธรรม ปัญญา คือข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง และเข้าใจสถานการณ์ปัจจุบันได้ดีขึ้นและสามารถรับมือกับปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564)

กลุ่มโรงเรียนเพนียด เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาอยู่ใน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 มีภารกิจในการส่งเสริมสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในกำกับให้เป็นไปตามหลักมาตรฐาน จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน พบว่ามีจุดแข็งคือผู้ปกครองให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ ประชาชน ผู้เกี่ยวข้ององค์กรภายนอกให้ความสำคัญและให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาด้านจุดอ่อน นโยบายถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ทำให้โครงการ/กิจกรรม ยังไม่เป็นไปตามหลักสภาพปัญหาที่แท้จริงและความต้องการของท้องถิ่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนต่ำกว่ามาตรฐานบางกลุ่มสาระ นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษยังไม่ได้รับการสนับสนุนเท่าที่ควร คุณภาพผู้เรียนในด้านของคุณธรรมจริยธรรมลดลง สถานศึกษาขนาดเล็กประสบปัญหาขาดแคลนครู ทำให้ครูไม่ครบชั้นเรียน บุคลากรปฏิบัติงานไม่ตรงกับความรู้ความสามารถของตนเอง นโยบายการบริหารงานบุคคลยังไม่กระจายอำนาจสู่สถานศึกษาอย่างแท้จริง สถานศึกษาขนาดเล็กมีสื่อ วัสดุอุปกรณ์ที่ล้าสมัยและไม่มีคุณภาพ และสภาพแวดล้อมภายนอกของสถานศึกษาในเขตพื้นที่ ด้านโอกาส พบว่ามีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณี ภูมิปัญญาที่ดั้งเดิมเป็นเอกลักษณ์ ส่วนในด้านอุปสรรค พบว่าวัฒนธรรมและค่านิยมของผู้ปกครองมีการส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนในเมืองมากขึ้น การระดมทรัพยากรทางการศึกษาทำได้น้อยไม่เพียงพอต่อการพัฒนา ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้ผู้เรียนขาดคุณธรรมจริยธรรมและส่งผลให้นักเรียนเลียนแบบ พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์การส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย คิดค้นนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อนำไปพัฒนาคุณภาพการศึกษา ยังทำได้น้อยการแพร่ระบาดของโรค ทำให้การพัฒนาการศึกษาขาดความต่อเนื่อง และส่งผลกระทบต่อถึง ความปลอดภัยของนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติงาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1, 2566)

จากผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมด้านจุดอ่อนและอุปสรรคจะเห็นได้ว่ามีประเด็นปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะเป็นครูสอนอยู่ในกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยาจึงมีความสนใจศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด

เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้การบริหารจัดการมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครู โรงเรียนกลุ่มเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 146 คน จาก 9 โรงเรียน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ 7 รูป/คน ซึ่งเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับวิธีพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลและหลักไตรสิกขา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากวารสาร ตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย 3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 4) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาว่ามีความครอบคลุมหรือไม่ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 - 1.00 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมาย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ 0.8 6) ปรับปรุงแก้ไข และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาวิธีพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ โดยใช้ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครู กลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นของครูมีต่อสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครู กลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

สภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ ในยุคดิจิทัลของครู กลุ่มโรงเรียนเพนียด โดยภาพรวม	N= 146 คน ระดับความคิดเห็น			
	μ	σ	แปลผล	อันดับ
1. ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน	4.36	0.57	มาก	3
2. ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล	4.52	0.50	มาก	1
3. ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล	4.45	0.53	มาก	2
ภาพรวม	4.43	0.53	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครู กลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.05 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.52 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.38 และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือ ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.36 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 5.75 ตามลำดับ

2. วิธีพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.1 การใช้ดิจิทัลเพื่อออกแบบ Active Learning กระตุ้นการลงมือปฏิบัติจริง และสร้างสรรค์นวัตกรรม พร้อมนำข้อมูลดิจิทัลมาวิจัยและปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง สามารถ ผลิตสื่อและบทเรียนออนไลน์ ได้อย่างมีคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือดิจิทัลค้นคว้า จัดการข้อมูล และประเมินความน่าเชื่อถือ ที่สำคัญคือครูสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริม ความคิดสร้างสรรค์ การมีส่วนร่วม และความยืดหยุ่นในการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนกล้าคิดนอกกรอบและสนุกไปกับการแสวงหาความรู้ในโลกดิจิทัล

2.2 การเรียนรู้ยุคดิจิทัลต้องการผู้นำและครูที่บูรณาการกับหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เพื่อสร้างจริยธรรม ความมั่นคงทางจิตใจ และปัญญาในการใช้เทคโนโลยี การเปิดรับสิ่งใหม่ พัฒนาทักษะดิจิทัลต่อเนื่อง ความยืดหยุ่น จะนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสร้างผู้เรียนที่พร้อมสำหรับอนาคต

2.3 การขับเคลื่อนการเรียนรู้ยุคดิจิทัลอย่างยั่งยืนนั้น หัวใจสำคัญคือ ครู และ ผู้นำ ครูต้องใช้เทคโนโลยีสร้าง Active Learning และนวัตกรรม พร้อมพัฒนาทักษะดิจิทัลต่อเนื่องในการผลิตสื่อและการค้นคว้าข้อมูล ขณะที่ผู้นำบูรณาการ หลักไตรสิกขา เพื่อสร้างจริยธรรม ความมั่นคงทางจิตใจ และปัญญานำไปสู่บรรยากาศที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และคุณภาพการเรียนรู้

3. แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1 ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ศील การพัฒนาพฤติกรรมและความรับผิดชอบ ครูยุคใหม่ควรใช้ดิจิทัลอย่างมีจริยธรรมและรับผิดชอบ สร้างแบบอย่างที่ดีในการจัดการข้อมูลและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัย เพื่อให้ผู้เรียนกล้าคิดและแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ 2) สมานี การพัฒนาสติและสมาธิในการจัดการเรียนรู้ ครูควรมีสมาธิในการออกแบบและเลือกใช้เครื่องมือดิจิทัลอย่างตั้งใจ เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้แบบ Active Learning มุ่งมั่นพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง และผลิตสื่อการเรียนรู้ดิจิทัลที่มีคุณภาพ 3) ปัญญา การพัฒนาความรู้และวิจรรณญาณ ครูควรมีปัญญาในการวิเคราะห์ข้อมูลดิจิทัลเพื่อนำมาปรับปรุงการสอน สร้างสรรค์นวัตกรรมการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดนอกกรอบและส่งเสริมบรรยากาศที่ยืดหยุ่น สนุกสนานในการเรียนรู้ยุคดิจิทัล

3.2 ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ศील การเรียนรู้ยุคดิจิทัลต้องการผู้นำและครูที่มีศีล คือมีจริยธรรมและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี การเปิดรับสิ่งใหม่ๆ พร้อมทั้งพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นแบบอย่างและนำทางผู้เรียนไปสู่การใช้เทคโนโลยีอย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ในสังคมดิจิทัล 2) สมานี ผู้นำและครูในยุคดิจิทัลควรมีสมาธิ เพื่อสร้างความมั่นคงทางจิตใจในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และมีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ความตั้งใจจดจ่อจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและประสิทธิผล 3) ปัญญา การมีปัญญาเป็นสิ่งที่สำคัญที่ช่วยให้ผู้นำและครูสามารถบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับการใช้เทคโนโลยีได้อย่างชาญฉลาด พวกเขาต้องมีความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์และประยุกต์ใช้เครื่องมือดิจิทัล มีวิจรรณญาณในการตัดสินใจ และมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่พร้อมสำหรับอนาคตและสร้างผู้เรียนให้มีปัญญาในโลกดิจิทัล

3.3 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล การพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา มีแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) ศील การพัฒนาศีล คือการที่ครูและผู้นำใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมและความรับผิดชอบ ครูควรใช้ดิจิทัลเพื่อสร้างนวัตกรรมอย่างสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงความถูกต้องเหมาะสม ส่วนผู้นำต้องบูรณาการหลักไตรสิกขาเพื่อสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี 2) สมานี การมีสมาธิ หมายถึงการที่ครูและผู้นำมีความมั่นคงทางจิตใจและความมุ่งมั่นในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ครูต้องพัฒนาทักษะดิจิทัลในการผลิตสื่อและค้นคว้าข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ผู้นำควรสร้างความมั่นคงทางจิตใจให้แก่ทีมงาน เพื่อให้ทุกคนพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและมุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ 3) ปัญญา การมีปัญญา คือการที่ครูและผู้นำมีความรู้ความเข้าใจในโลกดิจิทัล สามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีได้อย่างชาญฉลาด ครูควรใช้ดิจิทัลเพื่อสร้างนวัตกรรมและกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน ส่วนผู้นำต้องใช้ปัญญาในการนำหลักไตรสิกขามาใช้เพื่อส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการคิดนอกกรอบและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เพราะครูในยุคดิจิทัลปรับตัวอย่างต่อเนื่อง โดยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารอย่างเหมาะสม ทั้งยังสามารถเลือกเครื่องมือดิจิทัลมาส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ครูมีความเข้าใจในหลักจริยธรรมและความปลอดภัยดิจิทัล พัฒนาค้นหาช่องทางออนไลน์อยู่เสมอ และออกแบบกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมีเจตคติที่ดีต่อการใช้เทคโนโลยีในวิชาชีพ ทำให้สามารถพัฒนาทักษะความเป็นครูในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้สามารถปรับตัวและพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของวาสนา ดิษฐ์ประดับ, กาญจนา บุญส่ง และเสนาะ กลิ่นงาม (2567) ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรมในปัจจุบันส่งผลให้ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาและรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเปลี่ยนแปลงไป เทคโนโลยีที่ทันสมัยในยุคดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานในสถานศึกษา ผู้บริหารจึงควรเตรียมความพร้อมและตั้งรับกับการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคปัจจุบัน จากการศึกษาทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล พบว่าผู้บริหารจำเป็นต้องมีการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถและภาวะความเป็นผู้นำในยุคดิจิทัลให้มากยิ่งขึ้น ผู้บริหารต้องมีการปรับตัว ปรับกลยุทธ์ และวิสัยทัศน์ให้กว้างไกล ยอมรับเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ในกระบวนการทำงานภายในสถานศึกษาและรู้จักการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีอย่างหลากหลาย เพื่อให้การบริหารงานบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ทั้งด้านผู้เรียน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารงานบุคคล รวมถึงสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ โดยอภิปรายผลการวิจัยรายด้านได้ดังนี้

1.1. ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในประเด็นการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก เพราะครูส่วนใหญ่ครูใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อออกแบบ Active Learning และส่งเสริมให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง สร้างชิ้นงาน นวัตกรรม และร่วมกิจกรรม STEM Education ครูมีการเลือกใช้สื่อดิจิทัลที่เหมาะสมเพื่อกระตุ้นการสร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงใช้ข้อมูลดิจิทัล ในการวิจัย ปรับปรุงการสอน และพัฒนาทักษะตนเองอย่างต่อเนื่อง พร้อมสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งสะท้อนถึงความพร้อมในการเป็นผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของกะรัต ทองใสพร และคณะ (2566) ที่พบว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัลส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากต่อพฤติกรรมในการใช้ชีวิตรวมถึงการเรียนรู้ โลกแห่งการเรียนรู้ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วจากการที่มีระบบอินเทอร์เน็ตและการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งระบบเครือข่ายความรู้ออนไลน์มีการขับเคลื่อนอย่างเห็นได้ชัด ระบบอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาทมากขึ้นจะช่วยให้คนที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลความเจริญสามารถเข้าถึงความรู้ได้อย่างง่ายดาย ในขณะที่การเรียนรู้ในพื้นที่ที่ได้ปฏิบัติจริงซึ่งยังเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยพัฒนาเสริมทักษะด้านต่างๆ ในหลากหลายมิติ ปัจจุบันเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในระบบการศึกษา เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ขาดไม่ได้ที่จะช่วยให้การศึกษามีการพัฒนาและเติบโตไปกว้าง ซึ่งมีข้อดีก็คือเป็นการลดความเหลื่อมล้ำโอกาสทางการศึกษาได้เป็นอย่างมาก โดยผู้บริหารสถานศึกษา

จำเป็นต้องเป็นผู้นำด้านเทคโนโลยี เพื่อมาประยุกต์ใช้ในการศึกษา ให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งทรัพยากรความรู้และสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างเท่าเทียมกัน

1.2 ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมากที่สุด เพราะครูยุคดิจิทัลสามารถผลิตสื่อและออกแบบบทเรียนออนไลน์ได้อย่างสร้างสรรค์ โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในการเข้าถึงฐานข้อมูลออนไลน์ เพื่อค้นคว้าและสังเคราะห์ข้อมูลคุณภาพ โดยครูประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูลจัดการสารสนเทศและปรับตัวเรียนรู้ทักษะดิจิทัลใหม่ๆอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของครูในการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของสิรินาถ คงแก้ว (2566) ที่พบว่า ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน

1.3 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก เพราะครูสร้างสรรค์บรรยากาศในห้องเรียนที่ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้ผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กล้าทดลอง และสร้างผลงานด้วยตนเอง โดยครูปรับกิจกรรมการสอนให้ยืดหยุ่น เหมาะสมกับสถานการณ์และความหลากหลายของผู้เรียน ทั้งยังส่งเสริมการทำงานกลุ่มและใช้คำถามปลายเปิดในบริบทดิจิทัลเพื่อกระตุ้นให้เกิดการคิดนอกกรอบและความสนุกสนานในการเรียนรู้ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถของครูในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัลอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิน ยอดมหาวรรณ (2566) ที่พบว่า สภาพความต้องการจำเป็นที่มีความสำคัญมากที่สุด เรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ ด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ด้านเนื้อหาวิชา ด้านครูผู้สอน ด้านผู้เรียน และวิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในยุควิถีชีวิตใหม่ ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าด้านสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ควรนำหลักไตรสิกขาในด้านศีลมาเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ รองมาด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ควรนำหลักไตรสิกขาในด้านสมาธิมาเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้และด้านเนื้อหาวิชาควรนำหลักไตรสิกขาในด้านปัญญาเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในยุควิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

2. ผลการศึกษาวิธีพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบผลการวิจัยรายด้านที่อภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

2.1 ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูและสถานศึกษาควรใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอนควรพัฒนาแนวทางโดยบูรณาการหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิและปัญญา อย่างสมดุลโดยเริ่มจากการจัดการเรียนรู้ยุคดิจิทัลต้องผสมผสานไตรสิกขาเข้ากับบทบาทผู้นำและครูอย่างลงตัวศีล สร้างรากฐานจริยธรรมดิจิทัลและความรับผิดชอบ สมาธิ พัฒนาความมั่นคงทางจิตใจและการตัดสินใจอย่างมีสติ ส่วนปัญญานำไปสู่การรู้เท่าทันเทคโนโลยี การคิดวิเคราะห์และการสร้างสรรค์นวัตกรรม การบูรณาการนี้จะสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและยั่งยืน พร้อมผลิตผู้เรียนที่มีทั้งความรู้และคุณธรรมสำหรับอนาคต แนวทางนี้จะช่วยให้ครูและผู้เรียนมีทั้งทักษะ ความรู้ และคุณธรรมในการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน ได้อย่างปลอดภัยและ

ยังยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของศศิวิมล ฉางวัง (2565) ที่พบว่า การพัฒนาสถานศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ ตามหลักไตรสิกขา (1) ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนในการส่งเสริมและชี้แนะแนวทางให้นักเรียนมีความ ซื่อสัตย์สุจริต และต่อต้านการทุจริตคอร์รัปชันเนื่องจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน (2) ผู้บริหารสถานศึกษามี การนำสื่ออิเล็กทรอนิกส์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาใช้ภายในสถานศึกษา เนื่องด้วยในโลกยุคที่มีการใช้ เทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น (3) ผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมให้ครูมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองใหม่มากขึ้นและจะต้องเพิ่มพูนทักษะความรู้ความสามารถให้มากยิ่งขึ้น (4) ผู้บริหาร สถานศึกษามีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการศึกษาการจัดการเรียนการสอน (5) ผู้บริหาร สถานศึกษามีการจัดโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรณรงค์การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 6) ผู้บริหารสถานศึกษามีการประสานงานส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ปกครองชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของทุกภาค สวนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.2 ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล พบว่า ครูควรปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุค ดิจิทัลและออกแบบเนื้อหาเรียนรู้ที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยี และคุณธรรมอย่างสมดุล โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นแนวทาง เริ่มจากการปรับตัวนี้ควรอาศัยหลักไตรสิกขา คือ ศีล ในการนำเสนอสิ่งที่ดีและถูกต้อง สมาธิ ในการมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ และปัญญา ในการวิเคราะห์ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด เพื่อให้การเรียนรู้มีคุณภาพและยั่งยืนและวัดผลความรู้ ให้ครอบคลุมทั้งความรู้ ทักษะ คุณธรรม ซึ่งจะช่วยให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับ ยุคดิจิทัลและพัฒนาผู้เรียนได้รอบด้าน สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรณนันท อุดมฤทธิ์ (2566) ที่พบว่า วิธีการ พัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักพุทธธรรม ควรจัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการเรียนรู้เชิง รุกที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ ตั้งคำถามแล้วหาคำตอบร่วมกันผ่านการเรียนรู้แบบ ห้องเรียนกลับด้าน แบบใช้โครงงานเป็นฐานหรือแบบใช้ปัญหาเป็นฐาน โดยบูรณาการใช้กิจกรรมที่หลากหลาย ตอบสนองต่อความถนัดและความสนใจของนักเรียน

2.3 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล พบว่า ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุค ดิจิทัลและจัดบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัลที่เชื่อมโยงองค์ความรู้ทางวิชาการ เทคโนโลยีและคุณธรรมอย่าง สมดุล โดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นแนวทาง เริ่มจากการสร้างสรรค์และจัดการเรียนรู้ใน ยุคดิจิทัล ผู้นำทางการศึกษาและครูต้องบูรณาการหลักไตรสิกขา เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ศีล คือ การสร้างจริยธรรมดิจิทัลและความรับผิดชอบ สมาธิ ช่วยให้มีจิตใจมั่นคงและการตัดสินใจที่รอบคอบ และ ปัญญา นำไปสู่การรู้เท่าทันเทคโนโลยีการวิเคราะห์ และการสร้างสรรค์นวัตกรรม การผสมรวมหลักทั้งสามนี้ จะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ดิจิทัลที่มีคุณภาพ และพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมสำหรับอนาคตอย่างแท้จริง สอดคล้อง กับงานวิจัยของพระชาญชัย อินทญาโณ (ยันทิมพลี) (2564) ที่พบว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตาม หลักไตรสิกขาของครูระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จังหวัดอุดรธานี เขต 20 ประกอบด้วย 5 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 หลักการ ส่วนที่ 2 วัตถุประสงค์ ส่วนที่ 3 กระบวนการประกอบด้วย 1) องค์ประกอบของการจัดการเรียนการสอนของครู 2) กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครู และ3) รูปแบบการจัดการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขา ส่วนที่ 4 การนำไปใช้ ประกอบด้วย 1) การ เตรียมการ2) การดำเนินการ 3) การประเมินผล และส่วนที่ 5 เงื่อนไขความสำเร็จ ปรับใช้ตามบริบทของ สถานศึกษาและความร่วมมือของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน

3. ผลการเสนอแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาแบบบูรณาการการพัฒนาภาวะผู้นำของครูในยุคดิจิทัล เป็นการบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้อย่างสมดุลโดยเน้น (1) ศีล พัฒนากาย วาจา ให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 เน้นการปลูกฝังคุณธรรม ความรับผิดชอบ วินัย และความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี (2) สมาธิ การพัฒนาสมาธิด้วยการฝึกสติ ควบคุมตนเอง และจัดการเวลาอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรับมือกับโลกดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (3) ปัญญา การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เปิดรับความรู้ใหม่ๆ และใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์และมีคุณธรรม เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคดิจิทัล โดยใช้แนวทางพัฒนาทักษะใหม่อย่างต่อเนื่อง เช่น เรียนรู้ด้าน AI การคิดเชิงวิพากษ์ หรือภาวะผู้นำและสร้างแหล่งเรียนรู้ร่วม จัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายแลกเปลี่ยนความรู้ นวัตกรรม และประสบการณ์ในโลกการเปลี่ยนแปลง อาจเป็นเพราะการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา ครูควรสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ดิจิทัลโดยเน้น ศีล เพื่อส่งเสริมจริยธรรม ใช้สมาธิ สร้างความมั่นคงและกระตุ้นความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ และใช้ปัญญา เพื่อกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการคิดนอกกรอบอย่างชาญฉลาด สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาประยอม กลยาโณ (เล่มไม้) (2567) ที่พบว่า ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดย ศีล คือการพัฒนากายให้อยู่กับระเบียบวินัย สมาธิ คือความมุ่งมั่นตั้งใจ เมื่อตั้งใจแล้วจะสำเร็จสมหวัง ปัญญา คือจะช่วยให้หลุดพ้นปัญหาอุปสรรคไปได้ ปัญหา คือความเข้าใจว่าศีล สมาธิปัญญา เกิดจากไปรับศีลที่วัด สมาธิ สมาธิต้องนั่งหลับตาภาวนา ปัญญา คือต้องหาเห็นเดินอากาศได้ฉะนั้นผู้สอนต้องให้นักเรียนเข้าใจว่า ศีล คือระเบียบวินัย สมาธิ คือความตั้งใจ ปัญญา คือรู้แก้ปัญหาอุปสรรคอย่างไร และสามารถอธิบายให้ประชาชนเข้าใจศีล สมาธิ และปัญญาเพราะปัญญาเป็นตัวช่วยในการแก้ปัญหาและอุปสรรค ดังนั้นถ้าไม่มีพื้นฐานก็ไม่รู้จะนำไปใช้อย่างไร ถ้ามีพื้นฐานก็เข้าใจชีวิต หรือจุดแข็ง เอาศีลสมาธิปัญญาไปพัฒนาตนเอง และแนะนำสังคมเพื่อให้สังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขได้

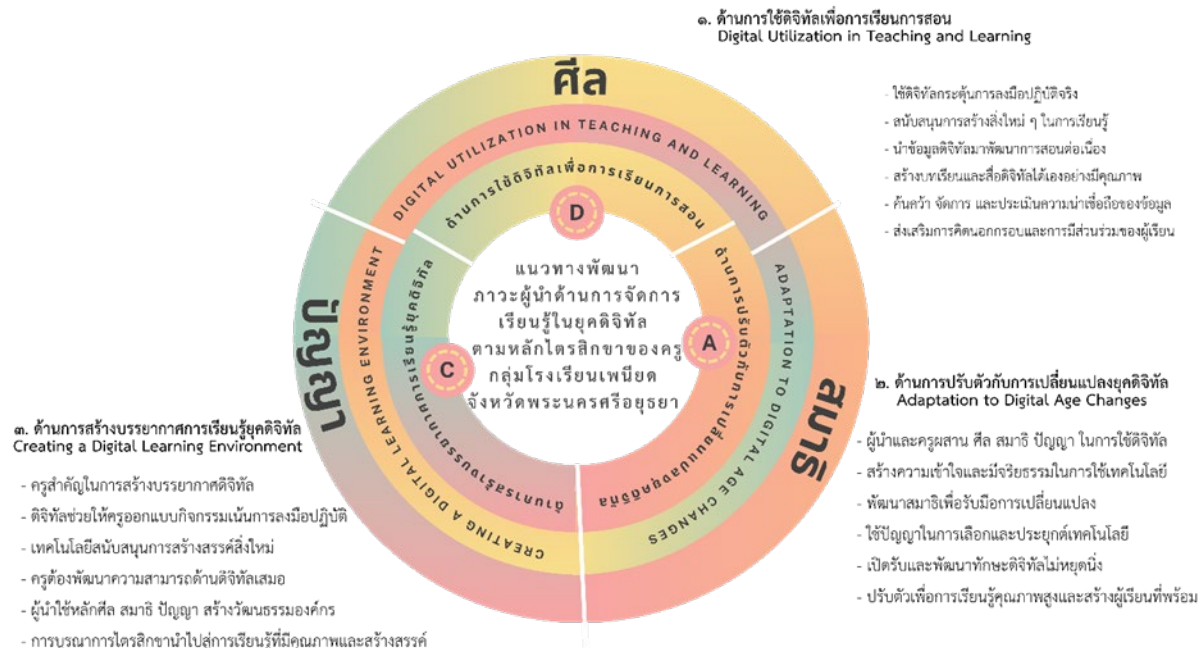
องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนเพนียด จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ จะช่วยให้ผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างสมดุล ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และสติปัญญา (ปัญญา) ซึ่งจะส่งผลให้การจัดการเรียนรู้มีคุณภาพและประสบความสำเร็จในที่สุด สรุป คือ DAC มีอธิบายว่า

D: ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน (Digital Utilization in Teaching and Learning) หมายถึง การใช้ดิจิทัลกระตุ้นการลงมือปฏิบัติจริง การสนับสนุนการสร้างสิ่งใหม่ๆ ในการเรียนรู้ สามารถนำข้อมูลดิจิทัลมาพัฒนาการสอนต่อเนื่อง สร้างบทเรียนและสื่อดิจิทัลได้เองอย่างมีคุณภาพ ค้นคว้า จัดการ และประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล และส่งเสริมการคิดนอกกรอบและการมีส่วนร่วมของผู้เรียน

A: ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล (Adaptation to Digital Age Changes) หมายถึง ผู้นำและครูสถาน ศีล สมาธิ ปัญญา ในการใช้ดิจิทัล สามารถสร้างความเข้าใจและมีจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยี พัฒนาสมาธิ เพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลง ใช้ปัญญาในการเลือกและประยุกต์เทคโนโลยี เปิดรับและพัฒนาทักษะดิจิทัลไม่หยุดนิ่ง พร้อมทั้งปรับตัวเพื่อการเรียนรู้คุณภาพสูงและสร้างผู้เรียนที่พร้อม

C: ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล (Creating a Digital Learning Environment) หมายถึง ครูมีความสำคัญในการสร้างบรรยากาศดิจิทัลและดิจิทัลช่วยให้ครูออกแบบกิจกรรมเน้นการลงมือปฏิบัติ โดยเทคโนโลยีสนับสนุนการสร้างสรรคสิ่งใหม่และครูต้องพัฒนาความสามารถด้านดิจิทัลเสมอ ควรใช้หลักสี่ สมาธิ ปัญญา สร้างวัฒนธรรมองค์กรและการบูรณาการไตรสิกขานำไปสู่การเรียนรู้ที่มีคุณภาพและสร้างสรรค์ สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย DAC

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านการใช้ดิจิทัลเพื่อการเรียนการสอน สถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการสอนดิจิทัลที่เน้นการปฏิบัติจริงและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์อย่างมีจริยธรรม

1.2 ด้านการปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงยุคดิจิทัล สถานศึกษาควรจัดอบรมและพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการใช้และปรับตัวเข้ากับเทคโนโลยีดิจิทัลใหม่ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ด้านการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ยุคดิจิทัล สถานศึกษาควรกระตุ้นให้เกิดการสร้างพื้นที่และกิจกรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้แบบร่วมมือ การแสดงความคิดเห็น และการสร้างสรรค์นวัตกรรมผ่านเครื่องมือดิจิทัลอย่างปลอดภัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่องการขยายขอบเขตการวิจัยไปยังครูกลุ่มโรงเรียนอื่นในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา หรือจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเปรียบเทียบแนวทางปฏิบัติและผลลัพธ์ในการพัฒนาภาวะผู้นำด้านดิจิทัลตามหลักไตรสิกขา

2.2 ควรศึกษาเรื่องการวิเคราะห์เชิงลึกถึงผลกระทบของการพัฒนาภาวะผู้นำตามหลักไตรสิกขาของครู ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้และทักษะดิจิทัลของผู้เรียนในกลุ่มโรงเรียนเพนียด

2.3 ควรศึกษาเรื่องการออกแบบและพัฒนาเครื่องมือประเมินภาวะผู้นำด้านการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลที่อิงหลักไตรสิกขา ซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริงและมีความน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.
- กะรัต ทองใสพร และคณะ. (2566). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร, 6(2), 261-270.
- ดาวรรุวรรณ ถวิลการ. (2564). ภาวะผู้นำดิจิทัล. พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ศูนย์นวัตกรรมการเรียนการสอนมหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทรศนันท์ อุดมฤทธิ์. (2566). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ตามหลักพุทธธรรม โรงเรียนบางปะอิน “ราชานุเคราะห์ 1” จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระชาญชัย อินทญาโณ (ยนต์ฉิมพลี). (2564). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนตามหลักไตรสิกขาของครู ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาจังหวัดอุดรธานี เขต 20. ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาประยอม กลยาโณ (ลุ่มไม้). (2567). ระบบการสอนสังคมศึกษาตามหลักไตรสิกขาเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วาสนา ดิษฐ์ประดับ. กาญจนนา บุญส่ง. และ เสนาะ กลิ่นงาม. (2567). ภาวะผู้นำกับการบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัล. วารสารศึกษาศาสตร์, 35(3), 1-14.
- ศศิวิมล ฉางวัง. (2565). การพัฒนาสถานศึกษาภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติตามหลักไตรสิกขาสังกัดสำนักงานเขตคลองสามวา กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2564). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพมหานคร: สนิทตันติวัฒนธรรม.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (2566). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566-2570 (ฉบับปรับปรุง). พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1.

- สิรินาถ คงแก้ว. (2566). ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารกับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชุมพร เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุจิน ยอดมหารรรณ. (2566). แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาในยุคฐานวิถีชีวิตใหม่ของโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

การพัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อสร้างเสริมความสามารถการแก้ปัญหา
ของนักศึกษาครู
DEVELOPING PACKAGE OF ROLE-PLAYING TO ENHANCE PROBLEM-SOLVING
ABILITIES FOR PRE-SERVICE TEACHERS

¹อโนทัย แทนสวัสดิ์ Anotai Tansawat* ²ธิดารัตน์ ตันนิรัตน์ Thidarat Tannirat
³ณรงค์พล เอื้อไพจิตรกุล Narongpon Aulpaijidlul
^{1, 2}มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา Bansomdejchaopraya Rajabhat University, Thailand
³มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี Dhonburi Rajabhat University, Thailand
*Corresponding Author E-mail: anotai.ta@bsru.ac.th

Article Received: January 09, 2026. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 27, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู 2) พัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู และ 3) ประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยมีกลุ่มตัวอย่างคือนักศึกษาครูที่เข้าทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา จำนวน 281 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ และแบบประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัยพบว่า 1) นักศึกษาครูร้อยละ 37.37 มีผลคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู สอบได้ช่วงคะแนน 70-79 แปลได้ว่า ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับดี 2) ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูที่พัฒนาขึ้น มี 5 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ (1) เนื้อหาความรู้ (2) กลุ่มบุคคล (3) สถานการณ์สมมติ (4) การแสดงบทบาทสมมติ (5) การประเมิน โดยชุดกิจกรรมบทบาทสมมติมี 3 กิจกรรม คือ กิจกรรมที่ 1 การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ดี กิจกรรมที่ 2 การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกิจกรรมที่ 3 การปรับพฤติกรรมผู้เรียน และ 3) ผลการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติมีค่าระดับผ่าน

คำสำคัญ: กิจกรรมบทบาทสมมติ, การแก้ปัญหา, นักศึกษาครู

Abstract

The objectives of this research article were to (1) study the problem-solving ability scores of pre-service teachers (2) develop package of role-playing to enhance problem-solving abilities for pre-service teachers, and (3) evaluate the appropriateness of package of role-playing to enhance problem-solving abilities for pre-service teachers. The sample of the study comprised of 281 pre-service teachers who registered for a problem-solving skills test. The research instruments were problem-solving abilities assessment of pre-service teachers, the

package of role-playing and evaluation form of the suitability of the package of role-playing. Data was analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation and content analysis.

The research results are as follows 1) 37.37 percent of the pre-service teachers scored were between 70 - 79, indicating that they developed problem-solving skills at a good level 2) The package of role-playing for promoting the pre-service teacher's problem-solving ability was developed consists of 5 key components (1) knowledge content (2) persons (3) scenarios (4) role-playing and (5) evaluation. The package of role-playing consists of 3 activities are Activity 1 Good classroom management, Activity 2 Choosing an effective instructional model, and Activity 3 Student behavior management. 3) The evaluation of the suitability of the package of role-playing yielded a pass.

Keywords: Role-Playing Activities, Problem-Solving, Pre-Service Teachers

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21 เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579 มีการวางกรอบเป้าหมายและทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศในการพัฒนาศักยภาพและขีดความสามารถของคนไทยทุกช่วงวัยให้เต็มตามศักยภาพ เพื่อสนับสนุนให้คนไทยมีความสามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุข การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาองค์รวมของบุคคล สังคม และประเทศชาติ การยกระดับศักยภาพคนไทยทั้งในด้านทักษะ ความรู้ และความสามารถให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาเศรษฐกิจประเทศชาติจะนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพชีวิตในระดับที่สูงขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีในยุคปัจจุบันเกี่ยวข้องโดยตรงกับความสามารถในการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถปรับตัวเข้ากับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง การมีความรู้และทักษะในการแก้ปัญหอย่างถูกต้องจะช่วยให้แต่ละคนสามารถวิเคราะห์ คัดกรอง และเลือกแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการรับมือกับปัญหาต่างๆ รวมถึงการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น

หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตและหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิตมุ่งพัฒนานักศึกษาครูให้เป็นครูมืออาชีพ มีความรอบรู้ทางศาสตร์อย่างลุ่มลึก พัฒนาความคิด สร้างสรรค์ สามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง มีความใฝ่รู้และเรียนรู้ในทักษะที่หลากหลาย จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และจากการปฏิบัติเพื่อให้ได้รับประสบการณ์ตรง เมื่อต้องเผชิญกับปัญหาจะได้คิดเป็น แก้ปัญหาได้ ดังนั้น การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู อาจเกิดจากนักศึกษาครูเรียนรู้ด้วยตนเองและรับการฝึกฝนจากผู้อื่น เพื่อให้มีความสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ได้ ดังนั้น นักศึกษาครูจึงควรมีความสามารถในการแก้ปัญหาที่เหมาะสม และไม่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมา ซึ่งการแก้ปัญหอย่างสร้างสรรค์ก่อให้เกิดแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน โดยสิ่งที่ช่วยพัฒนาการคิดแก้ปัญหา ประการหนึ่งคือสื่อการเรียนรู้ (ทิตินา แคมมณี, 2567; เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2556) จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า เพื่อให้การเรียนรู้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรมีสื่อการ

เรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสม ซึ่งชุดกิจกรรมเป็นสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ได้ค่อนข้างดี แม้จะเป็นผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา ดังที่ อิตารัตน์ ตันนิรัตน์ (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยใช้ชุดกิจกรรมตามแนวคิดเกมการเล่นเรื่องเป็นฐาน ซึ่งชุดกิจกรรมนี้มี 5 กิจกรรม ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2) การเล่าเรื่อง 3) การเรียนรู้แบบเกมการเล่นเรื่องเป็นฐาน 4) การเรียนรู้แบบร่วมมือร่วมกับเกมการเล่นเรื่องเป็นฐาน และ 5) การค้นพบและนำเสนอผลการแก้ปัญหา แต่การเล่าเรื่องยังเป็นการสื่อสารผ่านการพูดเท่านั้น หากใช้เป็นบทบาทสมมติจะมีการใช้การพูดและการแสดงท่าทาง อาจทำให้นักศึกษาครูเข้าใจสถานการณ์ต่างๆ ได้มากขึ้น สอดคล้องกับทิตินา แคมมณี (2567) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้แบบบทบาทสมมติ (Role Playing) มีลักษณะการเรียนรู้โดยให้บทบาทสมมติและสถานการณ์สมมติแก่ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนได้รับมอบหมายว่าจะได้เล่นเป็นตัวละครใดในเรื่องแล้ว ผู้เรียนจะได้รับสถานการณ์สมมติจากผู้สอนเพื่อใช้เป็นหลักดำเนินเรื่อง เมื่อได้รับมอบหมายสถานการณ์และบทบาทสมมติ ขึ้นถัดไปจะเป็นการแสดงของผู้เรียนโดยที่ผู้เรียนจะแสดงบทบาทสมมติในสถานการณ์ที่ได้รับเป็นโจทย์ และเมื่อถึงขั้นสรุปการเรียนรู้ในขั้นสุดท้าย ผู้เรียนและผู้สอนจะร่วมกันวิเคราะห์คิดอภิปรายว่า ลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัวที่ได้แสดงจากผู้เรียน โดยมาร่วมกันคิดวิเคราะห์ว่าเหตุใด ตัวละครแต่ละตัวจึงมีการแสดงออกและการแก้ปัญหาจากการแสดงออกเหล่านั้น ในขั้นตอนนี้ผู้เรียนควรมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์แยกแยะและทราบถึงแนวทางที่ควรปฏิบัติที่คนในสังคมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและพึงปฏิบัติซึ่งผู้เรียนควรมีความเข้าใจรวมถึงมีประสบการณ์ในระดับหนึ่ง

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู และพัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อสร้างเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูอันจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาที่จะได้ส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู ซึ่งถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นในการประกอบวิชาชีพครูในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู
2. เพื่อพัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู
3. เพื่อประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู

วิธีดำเนินการวิจัย

การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยใช้ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ มีเอกสารรับรองจริยธรรมในมนุษย์เลขที่ REC-BSRU COA No. 681101 โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยแบ่งขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู

- 1.1 ประชากร คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 ที่เรียนในหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิตในมหาวิทยาลัยราชภัฏแห่งหนึ่ง ปีการศึกษา 2568 สดตินักศึกษาจากสำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2567) จำนวน 799 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง สำหรับตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 จำนวนตัวอย่างได้จากตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan (1970) โดยให้มีระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ 5% และระดับความเชื่อมั่น 95% ได้จำนวนตัวอย่าง 260 คน เพื่อความแข็งแกร่งของข้อมูลเก็บข้อมูลและชดเชยการสูญหายจากแบบวัดที่ไม่สมบูรณ์ เก็บข้อมูล จำนวน 300 คน สำหรับการได้มาซึ่งตัวอย่างใช้การสุ่ม 2 ขั้นตอน โดยขั้นตอนที่ 1 สุ่มกลุ่มตัวอย่างอย่างง่าย โดยการจับสลากสาขาวิชาที่มีนักศึกษาครู ซึ่งมี 18 สาขา จับสลากเพื่อคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่มีโอกาสถูกเลือกเท่าๆ กัน จำนวน 10 สาขา ซึ่งเกินครึ่งหนึ่งของสาขาวิชาทั้งหมด เพื่อเป็นตัวแทนกันได้และกระจายให้ครอบคลุมศาสตร์สาขา ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจเกิดความน่าเชื่อถือและทำให้เชื่อมั่นว่าเลือกอย่างยุติธรรมแล้วทำขั้นตอนที่ 2 สุ่มตัวอย่างแบบเป็นระบบ โดยกำหนดช่วงๆ ที่เท่ากันตามจำนวนนักศึกษาแต่ละสาขาแล้วเก็บข้อมูลจนครบจำนวน สาขาละ 30 คน เช่น นักศึกษา 90 คน จะเก็บช่วงละเท่าๆ กัน 3 คน เป็นต้น

1.3 เครื่องมือการวิจัย คือ แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของอัญชัน เฟิงสุช (2565) ที่ทำการวิจัยการพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งเป็นแบบปรนัย จำนวน 4 ตัวเลือก รวม 30 ข้อ มีความตรงตามเนื้อหา เพื่อพิจารณาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบทดสอบกับ จุดประสงค์การเรียนรู้ (IOC) มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 มีค่าความยากง่ายระหว่าง .31-77 ความเชื่อมั่นทั้งฉบับได้เท่ากับ .72 แสดงว่า แบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูมีคุณภาพ นำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างได้ โดยเกณฑ์การวัดความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูของปรับปรุงจากอัญชัน เฟิงสุช (2565) กำหนดข้อละ 3.33 คะแนน รวม 30 ข้อ เป็น 99.9 คะแนน ช่วงคะแนน 80-99.9 หมายถึง ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับดีมาก ช่วงคะแนน 70-79 หมายถึง ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับดี ช่วงคะแนน 60-69 หมายถึง ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับพอใช้ ช่วงคะแนน 50-59 หมายถึง ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับปรับปรุง ช่วงคะแนน 0-49 หมายถึง ผู้เรียนควรได้รับการปรับปรุงทักษะการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน

1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบวัด พร้อมทั้งชี้แจงให้ผู้ตอบแบบวัดทราบว่า ผลการวิจัยจะนำเสนอในลักษณะภาพรวมเท่านั้น โดยเก็บรวบรวมข้อมูลของนักศึกษาครูช่วงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2568 ได้คืน 300 คนคิดเป็นร้อยละ 100 แต่บางชุดตอบไม่ครบถ้วน เหลือนำมาวิเคราะห์ 281 ชุดคิดเป็นร้อยละ 93.67 ซึ่งมากกว่าจำนวนขั้นต่ำที่คำนวณได้ 260 ชุด

1.5 การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของแบบวัด โดยใช้ค่าความถี่ และร้อยละ

ขั้นตอนที่ 2 พัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู มีขั้นตอนการสร้าง ดังนี้

2.1 วิเคราะห์เอกสารการเรียนรู้ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ และความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูและผลการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 1

2.2 ศึกษาหลักการ/เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุดกิจกรรม

2.3 สร้างชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู รวม 12 ชั่วโมง จำนวน 3 สัปดาห์ โดยมีองค์ประกอบของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู มีดังนี้ คำชี้แจงในชุดกิจกรรมจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบ และเกณฑ์การประเมิน

2.4 นำเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง ความเหมาะสมและความสอดคล้องของเนื้อหา เพื่อนำมาปรับปรุงตามคำแนะนำ โดยพิจารณาคำดัชนีความสอดคล้องระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยกำหนดคำดัชนีความสอดคล้องที่มีค่า ≥ 0.50 ถือว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องระหว่างองค์ประกอบของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูอยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้

2.5 เครื่องมือการวิจัยคือ ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เป็นชุดกิจกรรมการเรียนรู้ เรื่องการบริหารจัดการชั้นเรียน ที่คณะวิจัยได้สร้างขึ้น เพื่อใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ให้นักศึกษาครูได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการชั้นเรียนผ่านชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ ผู้เรียนใช้ระยะเวลาทำกิจกรรม 12 ชั่วโมง โดยในชุดกิจกรรมบทบาทสมมตินี้ ประกอบด้วย คำชี้แจงในชุดกิจกรรมจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ 3 กิจกรรม ได้แก่ 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ดี กิจกรรมที่ 2 การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกิจกรรมที่ 3 การปรับพฤติกรรมผู้เรียน แบบทดสอบ และเกณฑ์การประเมิน

ขั้นตอนที่ 3 ประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คนประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู

3.1 เครื่องมือการวิจัยคือแบบประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผลการวิเคราะห์ค่า IOC จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ซึ่งเป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง มีค่าระหว่าง 0.67-1.00 ซึ่งสูงกว่า 0.5 ทุกข้อ แสดงว่า แบบประเมินฉบับนี้ มีความถูกต้องเหมาะสม ความชัดเจนสอดคล้องเหมาะสม

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบประเมิน ใช้ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู
ผลคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู พบว่า นักศึกษาครูร้อยละ 37.37 สอบได้ช่วงคะแนน 70-79 รองลงมาคือ นักศึกษาครูร้อยละ 30.96 สอบได้ช่วงคะแนน 60-69 ส่วนนักศึกษาครูร้อยละ 24.90 สอบได้ช่วงคะแนน 80-99.9 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู

ช่วงคะแนน	จำนวน	ร้อยละ	การแปลผล
80-99.9	79	24.90	ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับดีมาก
70-79	105	37.37	ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับดี
60-69	87	30.96	ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับพอใช้
50-59	13	4.63	ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับปรับปรุง
0-49	6	2.14	ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาในระดับปรับปรุงเร่งด่วน

2. ผลการพัฒนาชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย คำชี้แจงในชุดกิจกรรมจุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมบทบาทสมมติ แบบทดสอบ และเกณฑ์การประเมิน มีองค์ประกอบที่สำคัญจำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เนื้อหาความรู้ 2) กลุ่มบุคคล 3) สถานการณ์สมมติ 4) การแสดงบทบาทสมมติ และ 5) การประเมิน ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมบทบาทสมมติมี 5 ขั้น ได้แก่ ขั้น 1 “ขั้นการเตรียมความพร้อม” ช่วยให้ผู้เรียนสนใจในการทำกิจกรรมการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น ขั้น 2 “ขั้นความรู้” ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องที่เรียน ขั้น 3 “ขั้นกิจกรรม” ช่วยให้ผู้เรียนได้ทำความเข้าใจและนำเสนอความคิด โดยผู้เรียนต้องเลือกผู้แสดงในแต่ละบทบาทสมมติ โดยผู้เรียนแสดงตามบทบาทที่ได้รับ เพื่อให้การแสดงสมมติบทบาทขึ้น อาจจัดฉาก โดยฉากที่ใช้นั้นควรขึ้นอยู่กับสถานการณ์ความพร้อมในขณะนั้น เช่น เปิดภาพขึ้นหน้าจอเป็นฉากเป็นคั่น การเตรียมชม โดยผู้ชมเป็นเพื่อนกลุ่มอื่น ๆ สังเกตการณ์รวมถึงร่วมแสดงความคิดเห็นแต่ไม่ขัดขวางระหว่างการแสดง ขั้น 4 “ขั้นอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิด” ผู้เรียนร่วมกันแสดงความคิดเห็น รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ชมร่วมแสดงความคิดเห็นหรือวิธีการแก้ปัญหาในรูปแบบอื่นๆ ขั้น 5 “ขั้นสรุป” ผู้เรียนควรสรุปในด้านความรู้ ความคิดเห็น คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความรู้สึก และพฤติกรรมของตัวละครแต่ละตัว ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติมี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่ 1 การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ดี กิจกรรมที่ 2 การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และกิจกรรมที่ 3 การปรับพฤติกรรมผู้เรียน ผู้เรียนใช้ระยะเวลาทำกิจกรรมประมาณ 12 ชั่วโมง ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 รายละเอียดของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ และระยะเวลา

ชุดกิจกรรมกิจกรรมบทบาทสมมติ	เวลา
กิจกรรมที่ 1 การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ดี	4 ชั่วโมง
1. ขั้นการเตรียมความพร้อม ผู้เรียนพูดการบริหารจัดการชั้นเรียนที่ชอบและไม่ชอบ	
2. ขั้นความรู้ ผู้เรียนศึกษาใบความรู้การบริหารจัดการชั้นเรียนที่ดี แล้วอภิปรายปัญหาที่มักเกิดในชั้นเรียนให้ได้ 4-5 สถานการณ์	
3. ขั้นกิจกรรม ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนแล้วสุ่มให้แต่ละกลุ่มคิดบทบาทสมมติเพื่อแก้ปัญหาที่ได้รับในขั้นที่ 2 แล้วแสดงบทบาทสมมติที่เกิดขึ้น	
4. ขั้นอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิด ผู้สอนและผู้เรียนอภิปรายความรู้ร่วมกันผลที่ได้จากการทำกิจกรรม	
5. ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้	
กิจกรรมที่ 2 การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ	4 ชั่วโมง
1. ขั้นการเตรียมความพร้อม ผู้เรียนศึกษาวิทัศน์เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ในสถานการณ์ที่หลากหลาย แล้วอภิปรายข้อดีและข้อเสีย	
2. ขั้นความรู้ ผู้เรียนศึกษาใบความรู้รูปแบบการจัดการเรียนรู้	
3. ขั้นกิจกรรม ผู้สอนแบ่งกลุ่มผู้เรียนแล้วสุ่มให้แต่ละกลุ่มสุ่มจับสลากสถานการณ์ที่แตกต่างกัน แล้วเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม แล้วแสดงบทบาทสมมติที่เกิดขึ้น	
4. ขั้นอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิด ผู้สอนและผู้เรียนแสดงความคิดเห็นต่อการเลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้นั้นๆ พร้อมทั้งแนะนำรูปแบบการจัดการเรียนรู้อื่นๆ	
5. ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้	

ชุดกิจกรรมกิจกรรมบทบาทสมมติ	เวลา
กิจกรรมที่ 3 การปรับพฤติกรรมผู้เรียน 1. ขั้นการเตรียมความพร้อม ผู้สอนและผู้เรียนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องพฤติกรรมของมนุษย์ 2. ขั้นความรู้ ผู้เรียนศึกษาค้นหาและรวบรวมพฤติกรรมผู้เรียนต่างๆ 3. ขั้นกิจกรรม ผู้สอนให้ผู้เรียนที่ละคน สุ่มจับสลากในขั้นที่ 2 แล้วแสดงบทบาทสมมติที่เกิดขึ้น ผู้เรียนคนอื่นๆ ค้นคว้าและนำเสนอวิธีการปรับพฤติกรรมผู้เรียนให้ดีขึ้น 4. ขั้นอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละแบบ 5. ขั้นสรุป ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้	4 ชั่วโมง

3. ผลการประเมินความเหมาะสมของชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ เพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ร้อยละ 100 ให้ผลการประเมินระดับผ่าน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้พบผลการวิจัยสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

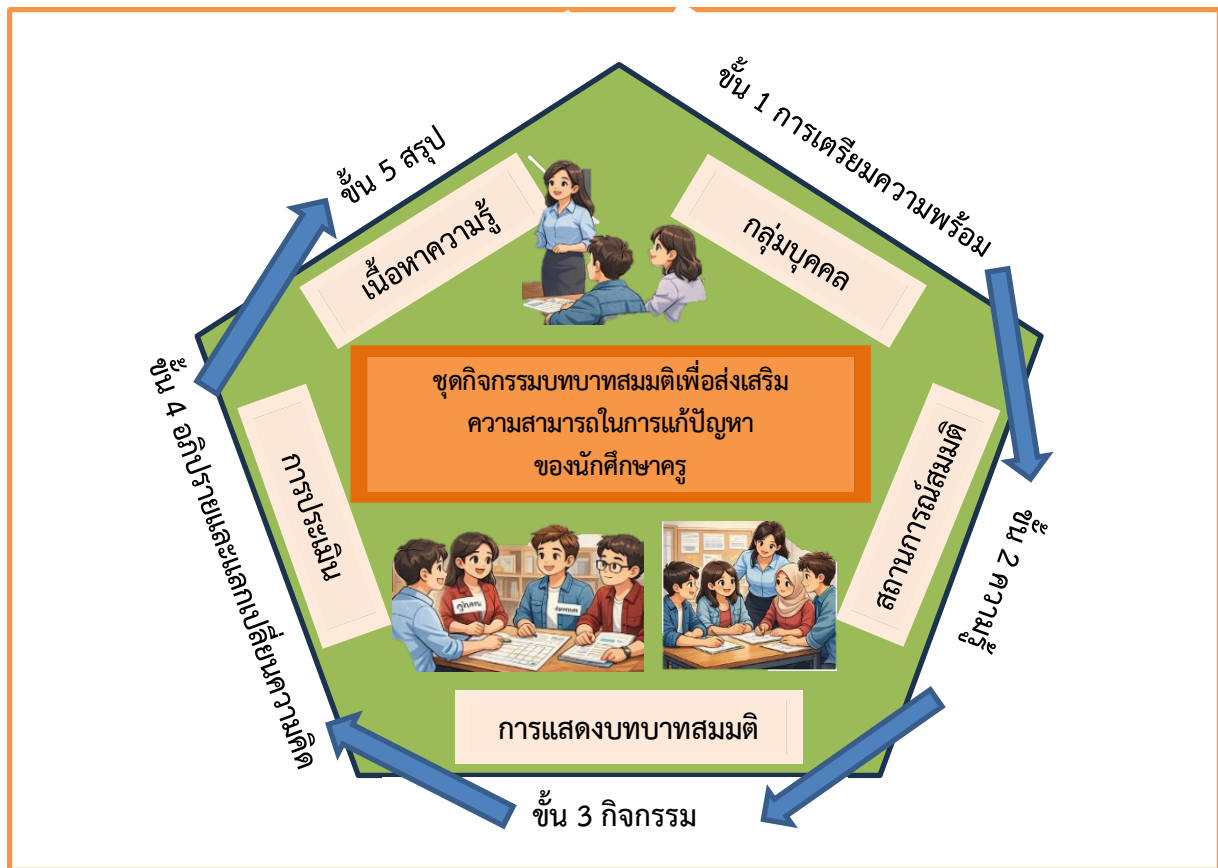
1. ผลการศึกษาคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู พบว่า นักศึกษาครูร้อยละ 6.77 สอบได้ช่วงคะแนน 0-59 แสดงว่า ผู้เรียนควรได้รับการปรับปรุงทักษะการแก้ปัญหา และนักศึกษาครูส่วนใหญ่ ร้อยละ 75.1 ไม่ได้มีทักษะการแก้ปัญหาในระดับดีมาก จากข้างต้นแสดงว่า นักศึกษามีระดับความสามารถในการแก้ปัญหาที่แตกต่างกัน และควรพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถในการแก้ปัญหาในระดับดีมาก จากผลงานวิจัยมีหลายรูปแบบการเรียนรู้ที่ช่วยพัฒนาความสามารถการแก้ปัญหา ได้แก่ Nurkhin and Pramusinto (2020) ได้สนับสนุนให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและความคิดสร้างสรรค์ โดยผู้สอนสามารถนำการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (PBL) เพื่อพัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหาให้กับผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Yustina, Syafii and Vebrianto (2020) ที่พบว่า การเรียนรู้แบบผสมผสานและการเรียนรู้ด้วยโครงงานมีอิทธิพลค่อนข้างมากในการเพิ่มความสามารถในการคิดเชิงสร้างสรรค์ และ Rofik (2022) ที่พบว่า การแก้ปัญหาร่วมกันมีประสิทธิภาพมากในการปรับปรุงคุณภาพของผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาครู

2. ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติสามารถส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูได้ เพราะการเรียนรู้ด้วยบทบาทสมมติช่วยความสามารถในการแก้ปัญหา โดย ทิศนา ขัมมณี (2567) อธิบายข้อดีการเรียนรู้ด้วยบทบาทสมมติไว้ว่า การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดลองจินตนาการตนเองในฐานะบุคคลที่ดำรงอยู่ในสถานการณ์สมมติ ซึ่งช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าแสดงออกถึงความคิด ความรู้สึก และมุมมองที่อาจเคยซ่อนอยู่ในภาวะปกติ นอกจากนี้ ผู้เรียนยังสามารถสัมผัสประสบการณ์เชิงอารมณ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งจากมุมมองส่วนตนและผู้อื่น กระบวนการดังกล่าวช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับพฤติกรรมที่แตกต่างกันของสมาชิกในสังคม อันเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมและความเข้าใจต่อบุคคลอื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของอนรรฆอร บุรมัธนันท์ (2565) ที่พบว่า ชั้นก่อนแสดง ผู้เขียนในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ต้องกำหนดหัวข้อปัญหาที่มาจากผู้ป่วยและปัญหาที่มาจากแพทย์ แล้วให้นักศึกษาแพทย์กำหนดสถานการณ์เองภายใต้หัวข้อที่กำหนด ผู้เขียนสร้างข้อตกลงเรื่องเวลาในการแสดง ผู้เขียนต้องตกลงกับนักแสดงในเรื่องของสิ่งที่ป็นสัญลักษณ์ของอารมณ์ ในชั้นแสดงนั้นนักศึกษาแพทย์เข้าร่วมแสดงบทบาทสมมติเป็นรายบุคคล ชั้นหลังแสดงคือ การประเมินผล โดยการประเมินผลของนักแสดงที่มีต่อ

การสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ พบว่า นักศึกษาแพทย์สามารถสื่อสารว่ามีความรู้ในข้อมูลพื้นฐานของผู้ป่วยอยู่ในระดับมาก และการประเมินผลของนักศึกษาแพทย์ที่มีต่อการใช้บทบาทสมมติในการพัฒนาการสื่อสารของนักศึกษาแพทย์ โดยผลการประเมินออกมาว่าความเหมาะสมของหัวข้อที่ผู้เขียนกำหนดให้ในการแสดงบทบาทสมมติอยู่ในระดับมาก และ Axrorova (2025) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการเล่นบทบาทสมมติมีความเชื่อมโยงในการเล่าเรื่องที่ดีขึ้น การใช้คำศัพท์ที่หลากหลายมากขึ้น และการมีส่วนร่วมในงานเขียนมากขึ้น นอกจากนี้ การแสดงบทบาทสมตียังส่งเสริมการเชื่อมโยงที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นระหว่างวาทกรรมการพูดและการเขียน ช่วยให้ผู้เรียนสามารถซึมซับโครงสร้างและคำศัพท์ก่อนที่จะนำไปใช้ในการเขียน และ Fu and Li (2025) ที่พบว่า การสอนโดยใช้วิธีการแสดงบทบาทสมมติมีผลเชิงบวกต่อผู้เรียนอย่างมีนัยสำคัญมากกว่ากลุ่มควบคุม ($ES=0.818$, ช่วงความเชื่อมั่น 95% $0.600-1.035$) และการแสดงบทบาทสมมติสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ในทุกมิติ เพราะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทและสถานการณ์ที่หลากหลายด้วย โดยชุดกิจกรรมบทบาทสมมติที่พัฒนาขึ้น มีองค์ประกอบที่สำคัญจำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เนื้อหาความรู้ 2) กลุ่มบุคคล 3) สถานการณ์สมมติ 4) การแสดงบทบาทสมมติ และ 5) การประเมิน เพราะความสามารถการแก้ปัญหาเป็นความสามารถในการคิด และลงมือปฏิบัติ ซึ่งจำเป็นต้องมีการนำองค์ความรู้และทักษะต่างๆ มาใช้ร่วมกันเพื่อที่จะส่งผลให้บุคคลนั้นๆ สามารถแก้ไขปัญหาหรือสนองความต้องการในแต่ละสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม (สุริดา การมี, 2562) สอดคล้องกับองค์ประกอบที่ 3 ของสุวิทย์ มูลคำ (2553) ที่อธิบายองค์ประกอบของกระบวนการแก้ปัญหาควรมีอย่างน้อย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดปัญหา กระบวนการแก้ปัญหา และผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แต่การเรียนรู้ด้วยรูปแบบอื่นๆ สามารถพัฒนาความสามารถแก้ปัญหาได้เช่นกัน เช่น สุริยา บุตติและรุ่งทิพา กองสอน (2566) ทำการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาด้วยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมร่วมกับการใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับผู้เรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีทักษะการแก้ปัญหาหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และทักษะการแก้ปัญหาของผู้เรียนในระหว่างเรียนด้วยรูปแบบการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมร่วมกับการใช้ปัญหาเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาสำหรับผู้เรียนในพื้นที่เสี่ยงภัยด้านสิ่งแวดล้อม ภาพรวมอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับจิตตินันท์ บุญสิทธิกุล (2565) ได้ทำการวิจัยเรื่องการสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับทักษะการแก้ปัญหาของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ปี 2554 – 2563 พบว่า รูปแบบวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการแก้ปัญหาของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ดีที่สุดคือ การสอนโดยใช้แนวคิดคอนสตรัคติวิสต์ มาเสริมเข้ากับรูปแบบการเรียนรู้ Big Six Model หรือรูปแบบการเรียนรู้แบบโครงการ เพื่อให้ผู้เรียนกำหนดปัญหาที่อยากศึกษา และค้นคว้าหาคำตอบด้วยวิธีต่างๆ ที่สอดคล้องกับสนใจของผู้เรียน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้วิจัยครั้งนี้ คือ ชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูที่พัฒนาขึ้น ผ่านผลการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญจำนวน 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) เนื้อหาความรู้ 2) กลุ่มบุคคล 3) สถานการณ์สมมติ 4) การแสดงบทบาทสมมติ และ 5) การประเมิน ลำดับขั้นตอนการเรียนรู้ด้วยชุดกิจกรรมบทบาทสมมติมี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้น 1 ขั้นการเตรียมความพร้อม ขั้น 2 ขั้นความรู้ ขั้น 3 ขั้นกิจกรรม ขั้น 4 ขั้นอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ขั้น 5 ขั้นสรุป ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 2 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

ในการนำชุดกิจกรรมบทบาทสมมติเพื่อสร้างเสริมความสามารถการแก้ปัญหาของนักศึกษาครูไปใช้ โดยผู้สอนควรกระตุ้นความสนใจของนักศึกษาครู เพื่อให้ นักศึกษาครูสามารถแสดงออกได้ตามบทบาทสมมติและสามารถเรียนรู้ได้ตามเวลาที่กำหนดรวมทั้งให้คำแนะนำให้นักศึกษาครูคิดแก้ปัญหาที่มีผลลัพธ์ที่ดีที่สุด และเกิดผลกระทบกับผู้อื่นน้อยที่สุด ดังนั้น นักศึกษาครูควรมีการทบทวนด้วยว่า แนวทางการแก้ปัญหาที่คิดนั้น มีโอกาสเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อให้นักศึกษาครูเกิดการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรทำการวิจัยเชิงทดลองเกี่ยวกับการนำชุดกิจกรรมบทบาทสมมติไปทดลองใช้กับนักศึกษาครู เพื่อศึกษาผลความสามารถการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู หลังเรียนด้วยชุดกิจกรรมบทบาทสมมติ ซึ่งจะทำให้ผลงานวิจัยมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2556). การคิดเชิงสร้างสรรค์. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชส มีเดีย.
- จิตตินันท์ บุญสถิตกุล. (2565). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับทักษะการแก้ปัญหาของนักศึกษา
ระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ปี 2554 – 2563. วารสารการวัดผลการศึกษา, 39(105), 227-238.
- ทิตนา เขมมณี. (2567). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่
ที่ 27. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธิดารัตน์ ตันนิรัตน์. (2567). การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาครู โดยใช้ชุดกิจกรรมตาม
แนวคิดเกมการเล่าเรื่องเป็นฐาน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: พรินทกราฟฟิค.
- สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. (2567). สถิตินักศึกษา.
แหล่งที่มา <https://aar.bsru.ac.th/statistic/> สืบค้นเมื่อ 15 กันยายน 2568.
- สุธิดา สมหวัง. (2562). การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน สาระเศรษฐศาสตร์และความสามารถในการคิด
วิเคราะห์ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานเป็นฐานของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.
วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สุรียา บุคดี และรุ่งทิพา กองสอน. (2566). การเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาด้วยรูปแบบการเรียนการสอน
ตามแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการรับใช้สังคมร่วมกับการใช้ปัญหาเป็นฐานสำหรับนักเรียนในพื้นที่
เสี่ยงภัยด้านสิ่งแวดล้อม. วารสารมหาจุฬานาครทรรศ, 10(2), 163-178.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2553). ครบเครื่องเรื่องการคิด กลยุทธ์การสอนคิดวิเคราะห์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:
ภาพพิมพ์.
- อนรรฆอร บุรณานันท์. (2565). การพัฒนาทักษะการสื่อสารโดยใช้บทบาทสมมติสำหรับนักศึกษา
คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม, 10(1), 101-108.
- อัญชัน เพ็งสุข. (2565). การพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาของนักศึกษาวิชาชีพครูโดยใช้สถานการณ์จำลอง.
ลพบุรี: วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี.
- Axrorova, M. (2025). The role of role-play in enhancing efl writing development. Academic
research in educational sciences, 5(11), 74-82.
- Fu, X. and Li, Q. (2025). Effectiveness of role-play method: A meta-analysis. International
Journal of Instruction, 18(1), 309-324.
- Krejcie, R. V. and Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. Educational
and Psychological Measurement, 30(3), 607-610.
- Nurkhin, A. and Pramusinto, H. (2020). Problem-Based Learning Strategy: Its Impact on Students'
Critical and Creative Thinking Skills. European Journal of Educational Research, 9(3),
1141-1150.

- Rofik, A. (2022). The effect of collaborative problem solving & collaborative project-based learning models to improve the project competences of pre-service teachers. Pegem Journal of Education and Instruction, 12(3), 130-143.
- Yustina, Y., Syafii, W. and Vebrianto, R. (2020). The effects of blended learning and project-based learning on pre-service biology teachers's creative thinking through online learning in the covid-19 pandemic. Jurnal Pendidikan IPA Indonesia, 9(3), 408-420.

A CROSS-SECTIONAL STUDY OF ACADEMIC PERSEVERANCE AND RESILIENCE IN LEARNING AMONG GRADES 7 TO 10 STUDENTS AT AN INTERNATIONAL SCHOOL IN YANGON, MYANMAR

¹Khin Khin Kha ²Orlando González

^{1, 2}Assumption University, Thailand

Corresponding Author E-mail: khinkhinkha31@gmail.com

Article Received: October 10, 2025. Revised: March 22, 2026. Accepted: March 24, 2026.

Abstract

The purpose of the current study was twofold: (a) to determine the levels of academic perseverance and resilience in learning held by Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar, and (b) to perform statistical comparisons of these variables, using the students' school grade as grouping factor. The study participants were sampled from a population of 60 students from Grade 7, 29 students from Grade 8, 19 students from Grade 9, and 14 students from Grade 10, enrolled in the target international school during the academic year 2025-2026. For the data collection, the Academic Perseverance Questionnaire and the Resilience in Learning Questionnaire were used.

From performing descriptive statistics on the collected data, it was found that the overall level of academic perseverance and resilience in learning held by the participants was high, regardless of their grade. From a quantitative comparative analysis using a one-way ANOVA, no significant difference in either academic perseverance or resilience in learning was found among Grade 7 to 10 students at the target school. Based on the research findings, recommendations for practice and future researchers are provided.

Keywords: Academic Perseverance, Resilience in Learning, Secondary School Students, International School

Introduction

Adolescence is a crucial period of development in which students form their identity while navigate increasing academic demands (Steinberg, 2014). During this time, traits like academic perseverance—the sustained effort toward achieving academic goals—and resilience in learning—the ability to sustain a positive and adaptive functioning to recover from challenges and setbacks—become critical for academic success and personal well-being (Masten, 2018). These traits are vital for students in Myanmar, where the educational landscape presents unique social and economic challenges (Lall, 2020; UNESCO, 2021).

Academic perseverance has been reported to significantly predict school retention, grit, academic performance, and even intelligence quotient (Credé et al., 2017). Also, resilience in learning enables students to cope with failure, manage performance-related stress, and maintain motivation when faced with academic challenges (Ungar, 2011; Yeager & Dweck, 2012). Resilience in learning was found to significantly reduce the negative impact of academic stress on students at Yangon government secondary schools (Thant and Thi, 2020). However, the experience of students in international schools—who balance local with global standards and face pressures from navigating Western curricula, high expectations from family and teachers, and competitive global university admissions—remains under-researched in Myanmar.

The first author has taught for five years at an international school in Yangon, Myanmar, working with Grades 7 to 10 students. Based on her teaching experience and corroborating insights from the school principal and colleagues, the first author has observed some perseverance- and resilience-related issues among students. Some students seem to consistently procrastinate, avoid challenging tasks, and struggle with time management, which are indicators of low academic perseverance (Credé et al., 2017). Others appear to be disengaged and emotionally withdrawn when facing with academic pressure or setbacks, which are indicators of low resilience in learning (Zimmerman and Schunk, 2011). These issues highlight the need to explore in depth the levels of academic perseverance and resilience in learning among Grades 7 to 10 students at this international school in Myanmar, in order to inform interventions to support their perseverance and resilience, and enhance student well-being and success in the target international school.

Previous studies (e.g., Kapikiran, 2020; Roney, 2019; Thant and Thi, 2020) have reported conflicting results on students' academic perseverance and resilience in learning. For example, Roney (2019) found that, while academic perseverance among adolescents in England was stable, mathematics-specific perseverance showed significant variation, suggesting domain-based differences. Similarly, Kapikiran (2020) reported that resilience among Turkish high school students was consistent, showing no significant demographic differences. However,

Thant and Thi (2020) found significant differences in resilience in learning among Myanmar Grade 9 students, depending on their gender, school, district location, and parental education. These conflicting results highlight the complexity of studying academic perseverance and resilience in Myanmar—particularly in the under-researched context of international schools—, as they may remain stable in some contexts yet vary significantly in others.

For these aforementioned reasons, the researchers decided to conduct a study to measure Grades 7, 8, 9 and 10 students' academic perseverance and resilience in learning at an International School in Yangon, Myanmar, and compare them according to their grade.

Objectives of this Research

1. To determine the levels of academic perseverance held by Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar.
2. To determine the levels of resilience in learning held by Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar.
3. To determine whether there is a significant difference in academic perseverance among Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar.
4. To determine whether there is a significant difference in resilience in learning among Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar.

Research Methodology

This section includes details on the research design, population and sample, research tools, data collection, data analysis, ethical considerations, and the research validity.

1. Research Design

The researchers used a quantitative comparative survey research design, in order to compare the academic perseverance and resilience in learning (serving as dependent variables) among the study participants, using their school grade (i.e., Grades 7 to 10) as the independent variable.

2. Population and Sample

A population sample, comprised of all the 84 Grade 7, 54 Grade 8, 38 Grade 9, and 31 Grade 10 students enrolled in an international school in Yangon, Myanmar, during the academic year 2025-2026, was targeted in this study. Participation was voluntary.

3. Research Tools

This study was conducted using two research instruments: the Academic Perseverance Questionnaire (APQ), and the Resilience in Learning Questionnaire (RLQ).

3.1 Academic Perseverance Questionnaire (APQ). This instrument, adapted from the Academic Self Control Scale by Büyük et al. (2020), consisted of eight items measuring

three subscales of academic perseverance (see Table 2): sticking to academic goals (Items 1, 2, and 8), evaluating alternatives (Items 3-4), and perseverance (Items 5-7). The items were rated on a 5-point Likert-type scale (1 = never, 2 = rarely, 3 = sometimes, 4 = often, 5 = always). The scale's mean scores, obtained from averaging the ratings of all items, were interpreted on a continuum from 1.00 (very low) to 5.00 (very high academic perseverance).

3.2 Resilience in Learning Questionnaire (RLQ). This instrument, adapted from the Adolescent Resilience Questionnaire by Gartland et al. (2011), consisted of 16 items measuring 2 subscales of resilience in learning in the school domain (see Table 3): supportive environment (Items 1-8), and connectedness (Items 9-16). Items were rated on a 5-point Likert-type scale (1 = never, 2 = not often, 3 = sometimes, 4 = most of the time, 5 = all the time). The scale's mean scores, obtained from averaging the ratings of all items, were interpreted on a continuum from 1.00 (very low) to 5.00 (very high resilience in learning).

4. Data Collection

The data were collected in July 2025, during the first semester of the academic year 2025-2026. Using a Google Form, the first author distributed the two research instruments to the students from the target international school who received consent from their parents to participate. The proportion of students from the target population who participated in the study was distributed as follows: 60 out of 84 Grade 7 students (71.43% response rate); 29 out of 54 Grade 8 students (53.70% response rate); 19 out of 38 Grade 9 students (50% response rate); and 14 out of 31 Grade 10 students (45.16% response rate).

5. Data Analysis

Before performing hypothesis testing, a reliability analysis was conducted on the data collected with the two research instruments (i.e., the APQ and RLQ), by computing the Cronbach's alpha coefficient for each construct and their subscales. Values ranging from .61 to .84 were obtained (see Table 1), indicating that the APQ and RLQ were reliably measuring participants' levels of academic perseverance and resilience in learning, respectively.

Table 1 Reliability Coefficients of the APQ and RLQ in This Study

Research instrument / Dimension	Grade			
	7	8	9	10
Academic Perseverance Questionnaire (APQ)	.75	.72	.77	.71
Sticking to academic goals	.63	.62	.70	.73
Evaluating alternatives	.63	.70	.72	.69
Perseverance	.75	.74	.61	.65
Resilience in Learning Questionnaire (RLQ)	.79	.74	.74	.66
Supportive environment	.72	.70	.72	.61
Connectedness	.71	.76	.70	.73

After the reliability of the APQ and RLQ was established, the collected data were analyzed using descriptive statistics (means and standard deviations) and comparative analysis (one-way analysis of variance [ANOVA]), with the support of a statistical software package.

6. Ethical Considerations

Before conducting the study, an IRB certificate was obtained to ensure that appropriate steps were taken to protect the rights and welfare of the study participants, who were minors under legal age. Then, the researchers contacted the authorities of the target international school to request permission to collect information from Grade 7-10 students, which was granted. Before collecting data, the parents of all potential participants were contacted to provide them with information on the study, establish whether they wished their children to participate in it, and, if so, ask for their written informed consent. All the students who joined the study were explained the purpose and objectives of the research prior to the administration of the questionnaires. Moreover, they were informed that their participation was voluntary, and they were free to withdraw from participating in the data collection at any time, for whatever reason and without prejudice, questioning, or any adverse consequences. Participants were also informed that the research results were going to be used only for the study purpose, and all their identities were going to be kept anonymous and confidential.

7. Research Validity

7.1 Academic Perseverance Questionnaire (APQ). Büyük et al. (2020) established the construct validity of the instrument items by performing both exploratory factor analysis, which revealed the factor structure of academic perseverance, and confirmatory factor analysis, which tested the underlying factor structure and returned good fit statistics (RMSEA = .065, CFI = .93, TLI = .91, SRMR = .05). Content validity was also ensured through expert evaluation, and convergent validity was confirmed by AVE scores of .83. For the current study, the first author translated all items into Burmese, and translation validity was verified through a back-translation procedure reviewed by three experienced secondary school teachers.

7.2 Resilience in Learning Questionnaire (RLQ). Gartland et al. (2011) established the construct validity of the instrument items by developing them based on a literature review, focus groups, and two large-scale studies, with factor analyses testing and confirming the underlying factor structure of the items. Moreover, content validity was ensured through expert review, and face validity by participant feedback. For the current study, all items were translated into Burmese by the first author, and translation validity was confirmed by a back-translation procedure reviewed by three experienced teachers.

Research Results

In this section, the research findings obtained from the data collection and analysis follows, presented by research objective.

1. Findings from Research Objective 1

Table 2 displays details on the mean scores, standard deviations and interpretations of the participants' answers to all eight items comprising the APQ.

Table 2 Mean Scores, Standard Deviations, and Interpretations of the Participants' Responses to the APQ, According to Their Grade

Item N ^o	Item statement	Grade 7			Grade 8			Grade 9			Grade 10		
		M	SD	Interpret.	M	SD	Interpret.	M	SD	Interpret.	M	SD	Interpret.
I. Sticking to academic goals													
1	If my friends invite me out or play while I am doing homework at home, I go out after I complete it.	3.88	0.90	High	3.41	1.02	Moderate	3.26	1.37	Moderate	3.29	1.07	Moderate
2	Even if my desk mate tries to make me chat, I pay attention to the lesson.	3.77	0.81	High	3.45	0.91	Moderate	3.37	0.76	Moderate	3.71	0.83	High
8	Before the exams, I begin studying without anybody reminding me to do that.	3.85	1.10	High	3.93	1.07	High	4.32	0.89	High	4.14	1.10	High
1-2,8	Sticking to academic goals	3.83	0.95	High	3.60	1.03	High	3.65	1.03	High	3.71	1.00	High
II. Evaluating alternatives													
3	When I am not interested in a subject during class, I find myself taking an interest in something else.	2.93	1.09	Moderate	2.90	1.15	Moderate	2.79	1.08	Moderate	2.64	1.28	Moderate
4	I prepare for the exams by reviewing the subjects.	4.53	.72	Very high	4.34	.94	High	4.26	1.16	High	4.43	1.16	High
3-4	Evaluating alternatives	3.73	.92	High	3.62	1.04	High	3.55	1.12	High	3.54	1.21	High
III. Perseverance													
5	I work hard enough to obtain high marks from exams.	4.18	0.81	High	4.03	0.87	High	4.26	0.99	High	3.93	1.07	High
6	When I fail a subject, I strive to improve it.	4.52	0.79	Very high	4.48	0.63	High	4.89	0.31	Very high	4.21	0.89	High
7	Even if it is hard to comprehend the subject in class, I compel myself to grasp it.	4.25	0.82	High	3.90	1.01	High	4.42	0.84	High	4.36	0.75	High
5-7	Perseverance	4.32	0.80	High	4.14	0.85	High	4.53	0.77	Very high	4.17	0.91	High
1-8	Academic perseverance	3.99	0.89	High	3.81	0.96	High	3.95	0.79	High	3.84	1.03	High

2. Findings from Research Objective 2

Table 3 displays details on the mean scores, standard deviations and interpretations of the participants' answers to all the 16 items comprising the RLQ.

Table 3 Mean Scores, Standard Deviations, and Interpretations of the Participants' Responses to the RLQ, According to Their Grade

Item Nº	Item statement	Grade 7			Grade 8			Grade 9			Grade 10		
		M	SD	Interpret.	M	SD	Interpret.	M	SD	Interpret.	M	SD	Interpret.
I. Supportive environment													
1	My teachers are caring and supportive of me.	4.03	0.82	High	3.79	1.01	High	4.26	.56	High	3.79	0.98	High
2	I have a teacher that I feel looks out for me.	3.85	1.26	High	3.90	1.05	High	4.11	1.05	High	3.50	0.94	High
3	My teachers provide me with extra help if I need it.	4.20	0.76	High	4.00	0.76	High	4.21	0.92	High	3.29	0.92	Moderate
4	There is an adult at school I could talk to if I had a personal problem.	2.50	1.43	Moderate	2.62	1.55	Moderate	2.74	1.28	Moderate	1.86	1.29	Low
5	I get involved with school activities.	4.12	0.78	High	3.86	0.83	High	3.79	1.03	High	2.64	1.15	Moderate
6	I feel that what I say counts at school.	3.35	1.01	Moderate	3.17	0.81	Moderate	3.26	0.99	Moderate	3.86	0.95	Moderate
7	At school students help to decide and plan things like school activities and events.	3.75	0.99	High	3.66	0.90	High	3.79	1.13	High	3.71	1.20	High
8	My teachers notice when I am doing a good job and let me know.	3.85	0.95	High	3.83	0.93	High	3.68	0.89	High	3.27	1.07	Moderate
1-8 Supportive environment		3.71	1.02	High	3.60	1.01	High	3.73	1.00	High	3.27	1.07	Moderate
II. Connectedness													
9	I enjoy going to school.	3.45	1.25	Moderate	3.34	1.14	Moderate	3.84	0.83	High	3.64	1.08	High
10	I hate going to school.	3.28	1.26	Moderate	3.38	1.15	Moderate	3.74	1.05	High	3.71	1.07	High
11	I try hard in school.	3.87	0.75	High	3.38	0.94	Moderate	3.89	0.81	High	3.36	1.22	Moderate
12	I join class discussions.	3.92	1.06	High	3.72	0.88	High	3.63	1.07	High	3.71	1.20	High
13	My teachers expect too much of me.	2.77	0.94	Moderate	2.48	1.12	Low	2.63	0.96	Moderate	2.86	1.23	Moderate
14	I participate in class.	4.00	0.88	High	3.83	0.93	High	4.21	0.71	High	3.86	1.10	High
15	I am bored at school	2.88	1.01	Moderate	3.14	1.30	Moderate	3.53	0.91	High	3.29	0.91	Moderate
16	Getting good marks is important to me.	4.48	0.87	High	4.45	0.63	High	4.53	0.70	Very high	4.07	1.00	High
9-16 Connectedness		3.58	1.02	High	3.45	1.03	Moderate	3.75	0.89	High	3.56	1.11	High
1-16 Resilience in learning		3.64	1.02	High	3.53	1.02	High	3.74	0.95	High	3.42	1.09	Moderate

3. Findings from Research Objective 3

Table 4 displays the results obtained from performing a one-way ANOVA on the collected data, testing whether there was a significant difference in academic perseverance among Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar.

Table 4 One-Way ANOVA Test Results from Comparing Grades 7 to 10 Students' Academic Perseverance at an International School in Yangon, Myanmar

Grade	n	M	SD	ANOVA	
				F(3, 118)	p
Grade 7	60	3.99	0.89	0.89	.447
Grade 8	29	3.81	0.96		
Grade 9	19	3.95	0.79		
Grade 10	14	3.84	1.03		

Note. Significance level set at $p = .05$, two-tailed.

4. Findings from Research Objective 4

Table 5 below shows the results obtained from performing a one-way ANOVA on the collected data, testing whether there was a significant difference in resilience in learning among Grades 7 to 10 students at an international school in Yangon, Myanmar.

Table 5 One-Way ANOVA Test Results from Comparing Grades 7 to 10 Students' Resilience in Learning at an International School in Yangon, Myanmar

Grade	n	M	SD	ANOVA	
				F(3, 118)	p
Grade 7	60	3.64	1.02	1.78	.157
Grade 8	29	3.53	1.02		
Grade 9	19	3.74	0.95		
Grade 10	14	3.42	1.09		

Note. Significance level set at $p = .05$, two-tailed.

Research Discussion

Here, a discussion of the research findings from the current study is provided.

1. Academic Perseverance

The study results revealed an overall high level of academic perseverance held by Grade 7, Grade 8, Grade 9, and Grade 10 students at the target international school in Yangon, Myanmar. Therefore, it can be concluded that the participants, regardless of the grade they were enrolled in, exhibited a high level of sustained effort toward achieving academic goals. This is in line with the findings of Büyük et al. (2020), who reported a similar trend of high academic perseverance in secondary school students in Ankara, Turkey. This could be attributed to students replicating, in a stable way through secondary school, self-regulated

learning strategies to set meaningful goals, monitor their progress, apply effective learning methods, sustain motivation, and engage in self-reflection (Zimmerman and Schunk, 2011).

2. Resilience in Learning

The study results revealed an overall high level of resilience in learning among Grade 7, 8, and 9 students at the target international school in Yangon, Myanmar, with Grade 10 students showing an overall moderate level of resilience. Therefore, it can be concluded that the participants' ability to sustain a positive and adaptive functioning to recover from challenges and setbacks in the school context was high for Grade 7-9 students, and moderate for Grade 10 students. This is aligned with the findings reported by Thant and Thi (2020), who found a high level of resilience in learning among Grade 9 students at eight public government secondary schools across four districts in Yangon, Myanmar. This could be due to school-related factors shaping students' resilience in learning, such as peer and adult support, caring teacher-student relationships, and opportunities for meaningful participation, which are usually stronger in the beginning of secondary school (Gartland et al., 2011; Thant and Thi, 2020).

3. The Grade-Based Difference in Academic Perseverance

The data analysis found no significant difference in overall academic perseverance among Grade 7, 8, 9 and 10 students at the target school. Thus, it can be concluded that the school grade in which participants were enrolled in appears to have no significant effect on their academic perseverance. This could be due to enduring traits shaping students' academic perseverance, such as conscientiousness (Credé et al., 2017), effort regulation habits (Roney, 2019), consistent school supports (DiNapoli, 2018), and self-control processes, remain somewhat steady and consistent through adolescence (Büyük et al., 2020).

4. The Grade-Based Difference in Resilience in Learning

The data analysis revealed no significant difference in overall resilience in learning among Grades 7, 8, 9 and 10 students at the target international school in Yangon, Myanmar. Thus, it can be concluded that the grade in which these students were enrolled in appears to have no significant effect on their overall resilience in learning. A possible reason why resilience in learning did not change across a span of four grades could be that enduring traits shaping students' resilience in learning, such as personal traits, family, peers, community, and school support (Gartland et al., 2011), caring relationships and high expectations (Sulong et al., 2019), are somewhat consistent through adolescence (Kapikiran, 2020).

Research Body of Knowledge

The study results revealed that the school grade in which participants were enrolled in did not have a significant effect on either their academic perseverance or resilience in

learning. However, other factors that may significantly influence students' academic perseverance and resilience in learning were identified from the literature review and discussion conducted for this study (see Figure 1).

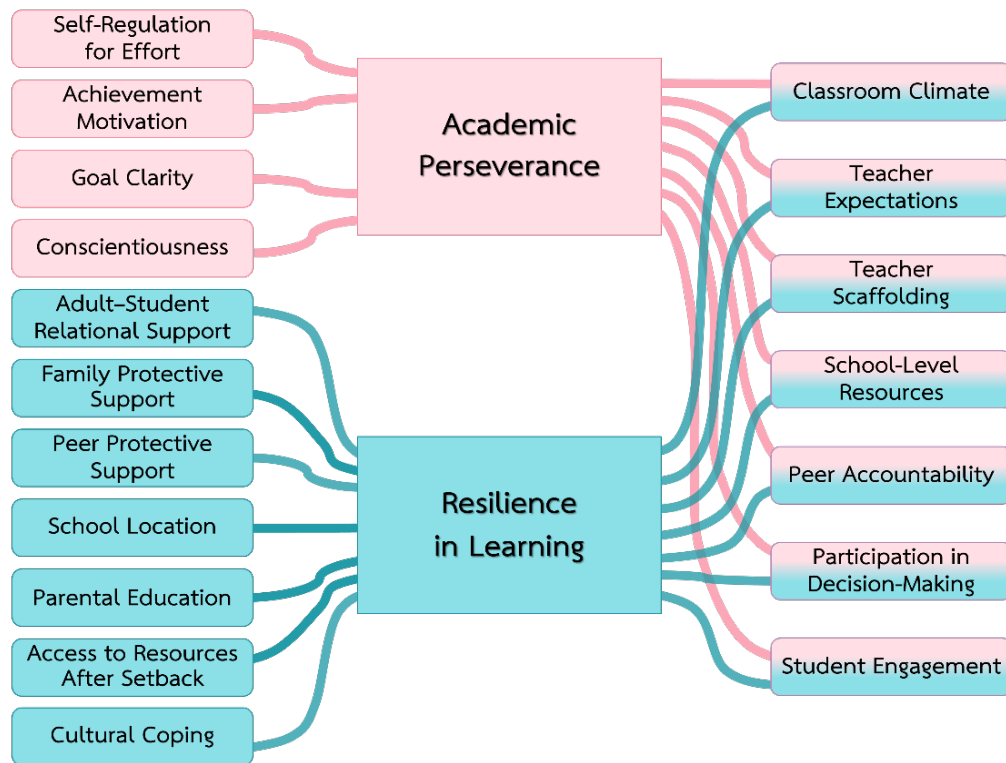

Figure 1 Research Body of Knowledge on Academic Perseverance and Resilience in Learning

Regarding academic perseverance, it can be influenced by factors such as self-regulation for effort (DiNapoli, 2018; Roney, 2019); achievement motivation, goal clarity and conscientiousness (Locke & Latham, 2002; Roney, 2019). Regarding resilience in learning, it can be affected by adult-student relational support (Pianta et al., 2012); family and peer protective supports, school location, and parental education (Thant and Thi, 2020); access to resources after setback and cultural coping (Ungar, 2011). Moreover, the following factors have been reported to influence both academic perseverance and resilience in learning: classroom climate (Gartland et al., 2011; Ungar, 2011); teacher expectations (Locke and Latham, 2002; Pianta et al., 2012); teacher scaffolding (DiNapoli, 2018; Locke and Latham, 2002), school-level resources and peer accountability (Sulong et al., 2019; Thant and Thi, 2020); participation in decision-making and student engagement (DiNapoli, 2018; Gartland et al., 2011; Ungar, 2011).

Research Suggestions

1. Suggestions for Practice

1.1 The study findings showed that APQ Items 1, 2, and 3 (see Table 2) were consistently rated with the lowest mean scores among participants from all grades. Therefore, the researchers suggest that teachers should foster students' perseverance by embedding into their lessons reflective pauses to encourage students' engagement in evaluating alternatives and rehearsing coping phrases (Mischel, 2014), setting clear learning targets per lesson and tie rewards to progress to reinforce commitment (Locke and Latham, 2002), scaffolding complex tasks into smaller and guided steps (DiNapoli, 2018), and fostering peer accountability through collaborative work and assignment of monitoring roles within groups (Büyük et al., 2020).

1.2 The study findings showed that RLQ Items 4, 10, 13, and 15 (see Table 3) were consistently rated with the lowest mean score among participants from all grades. Therefore, the researchers suggest that teachers can foster students' resilience in learning by building adult-student connections by scheduling regular brief advisory sessions and check-ins and assign each student a named adult mentor (Pianta et al., 2012); enhancing student connectedness with school through participation routines, giving students leadership opportunities, and considering student voice in classroom decisions (Gartland et al., 2011); communicate and co-create clear, attainable learning targets and success criteria, so high expectations are perceived as attainable (Locke and Latham, 2002; Ungar, 2011); and cultivating a positive classroom climate with varied and challenging lessons, connected to student interests to boost engagement (Gartland et al., 2011; Ungar, 2011).

2. Suggestions for Research

2.1 The study data were collected from 60 Grade 7 students, 29 Grade 8 students, 19 Grade 9 students, and 14 Grade 10 students from an international school in Yangon, Myanmar. Future researchers may conduct studies on larger student samples, more diverse schools, and even on particular subjects, to obtain more generalizable results.

2.2 The independent variable in this study (i.e., students' school grade) was found to have no significant effect on students' academic perseverance and resilience in learning. Therefore, it is suggested that future researchers include other variables that have been reported to have a significant impact on academic perseverance and resilience in learning, but were not included in this study, such as self-regulation for effort (DiNapoli, 2018; Roney, 2019); achievement motivation (Locke and Latham, 2002; Roney, 2019); school location and parental education (Thant and Thi, 2020); classroom climate (Gartland et al., 2011; Ungar, 2011); and student engagement (DiNapoli, 2018; Gartland et al., 2011; Ungar, 2011).

References

- Büyük, S., Öğülmüş, K. and Kapçı, E. G. (2020). Development of an academic self-control and perseverance scale. *Journal of Education and Learning*, 9(1), 1–15.
- Credé, M., Tynan, M. C. and Harms, P. D. (2017). Much ado about grit: A meta-analytic synthesis of the grit literature. *Journal of Personality and Social Psychology*, 113(3), 492–511.
- Gartland, D., Bond, L., Olsson, C. A., Buzwell, S. and Sawyer, S. M. (2011). Development of a multi-dimensional measure of resilience in adolescents: The Adolescent Resilience Questionnaire. *BMC Medical Research Methodology*, 11, 134.
- Kapikiran, S. (2020). Academic resilience and self-regulation in Turkish high school students: A psychometric study. *Educational Psychology*, 55(2), 123–140.
- Lall, M. (2020). Education and social change in Myanmar. ISEAS Publishing.
- Locke, E. A. and Latham, G. P. (2002). Building a practically useful theory of goal setting and task motivation: A 35-year odyssey. *American Psychologist*, 57(9), 705–717.
- Masten, A. S. (2018). Resilience theory and research on children and families: Past, present, and promise. *Journal of Family Theory & Review*, 10(1), 12–31.
- Mischel, W. (2014). The marshmallow test: Mastering self-control. Little, Brown and Company.
- Pianta, R. C., Hamre, B. K. and Allen, J. P. (2012). Teacher-student relationships and engagement: Conceptualizing, measuring, and improving the capacity of classroom interactions. In S. L. Christenson, A. L. Reschly and C. Wylie. Eds. *Handbook of research on student engagement*.
- Roney, P. (2019). Not giving up: Academic perseverance in adolescents. Doctoral dissertation. University of Bristol.
- Steinberg, L. (2014). Age of opportunity: Lessons from the new science of adolescence. Houghton Mifflin Harcourt.
- Sulong, S., Nor, S. and Abdul, H. (2019). The role of academic resilience in Malaysian secondary school students' success. *International Journal of Educational Research*, 88, 103 - 120.
- Thant, P. P. and Thi, H. H. (2020). The relationship between academic resilience and academic stress of secondary school students. *Journal of Myanmar Academy of Arts and Science*, XVIII(9B), 33–46.
- UNESCO. (2021). Education in Myanmar: Challenges and opportunities. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Ungar, M. (2011). The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1), 1–17.

- Yeager, D. S., & Dweck, C. S. (2012). Mindsets that promote resilience: When students believe that personal characteristics can be developed. *Educational Psychologist*, 47(4), 302–314.
- Zimmerman, B. J. and Schunk, D. H. (2011). *Handbook of self-regulation of learning and performance*. Routledge/Taylor & Francis Group.

**แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสี่ปายะ 4
ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา**
**MANAGEMENT APPROACHES TO THE LEARNING ECOSYSTEM BASED ON THE
FOUR SAPPAYA PRINCIPLES AMONG THE MAHACHULA SCHOOL GROUP, PHRA
NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE**

¹อัญชลี จับจิตต์ Ancharee Jubjit ²สุทธิ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

³วารี โสโกเตี้ย Watee Sektia

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: Ancharx.work@gmail.com

Article Received: February 04, 2026. Revised: March 26, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ 2) เพื่อศึกษาวิธีการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสี่ปายะ 4 และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสี่ปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธีโดยใช้แบบสอบถามประชากรทั้งหมด จำนวน 123 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่าน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬาโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก 2) วิธีการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสี่ปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา เป็นการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาทั้งทางกาย จิตใจ และปัญญาอย่างยั่งยืน โดยขับเคลื่อนผ่าน 4 องค์ประกอบหลัก (1) อาวาสสี่ปายะ (ด้านสถานที่) จัดเตรียมพื้นที่การเรียนรู้ให้มีความสงบ สะอาด ปลอดภัย และส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ (2) อาหารสี่ปายะ (ด้านเครื่องมือหล่อเลี้ยงปัญญา) จัดหาสื่อ อุปกรณ์การเรียน และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ (3) บุคคลสี่ปายะ (ด้านบุคลากร) พัฒนาศักยภาพของครูอย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดอบรมและการประเมินผล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการจัดการเรียนรู้ (4) ธรรมสี่ปายะ (ด้านกระบวนการเรียนรู้) ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ดี โดยเฉพาะการเรียนรู้ผ่านโครงการที่สามารถเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้กับชีวิตจริงได้ และ 3) แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสี่ปายะ 4 โดยสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สมดุลทั้งทางกาย ใจ และปัญญา มีแนวทางปฏิบัติใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) อาวาสสี่ปายะ (ด้านสภาพแวดล้อม) จัดเตรียมพื้นที่และระบบการบริหารให้มีความปลอดภัย โปร่งใส และเอื้อต่อการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริง (2) อาหารสี่ปายะ (ด้านสื่อและกิจกรรม) เติมเต็มอาหารทางปัญญาผ่านสื่อ เทคโนโลยี และกิจกรรมการเรียนรู้ พร้อมทั้งติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ (3) บุคคลสี่ปายะ (ด้านบุคลากรและเครือข่าย) พัฒนาครูให้เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน (4) ธรรมสี่ปายะ (ด้านการบูรณาการ) นำหลักธรรมและเรื่อง

สิ่งแวดล้อมมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างความรู้ คุณภาพชีวิต และ
คุณลักษณะที่ดีของผู้เรียน

คำสำคัญ: การบริหาร, ระบบนิเวศการเรียนรู้, หลักสี่ปายะ 4

Abstract

This research article aimed to: 1) study the state of learning ecosystem management, 2) study the methods of learning ecosystem management based on the Four Sappāya principles, and 3) propose guidelines for learning ecosystem management based on the Four Sappāya principles among the Mahachula School Group in Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This research was a mixed-methods study using questionnaires from the entire population of 123 individuals. Data were analyzed using descriptive statistics, namely percentage, mean, standard deviation, and interviews with 7 key informants using a semi-structured interview guide. Data were analyzed using content analysis.

The research results found that: 1) the overall and individual aspects of learning ecosystem management among the Mahachula School Group were at a high level. 2) The methods of learning ecosystem management based on the Four Sappāya principles among the Mahachula School Group were management methods that focused on creating an environment conducive to sustainable physical, mental, and intellectual development, driven through 4 main components: (1) *Āvāsa Sappāya* (Physical Environment), preparing learning spaces that are peaceful, clean, safe, and promote mental development; (2) *Āhāra Sappāya* (Intellectual Resources), providing appropriate media, learning equipment, and technology. To support quality learning (3) *Puggala-sappāya* (Personnel Development), continuously develop the potential of teachers through training and evaluation to increase their ability to manage learning (4) *Dhamma-sappāya* (Learning Processes), promote good learning processes, especially project-based learning that can be linked and applied to real life and 3) Guidelines for managing the learning ecosystem based on the Four Sappāya principles by creating a learning ecosystem that is balanced in body, mind and intellect, with practices in 4 areas as follows: (1) *Āvāsa Sappāya* (environmental aspect), prepare the space and management system to be safe, transparent and conducive to hands-on learning. (2) *Āhāra Sappāya* (media and activities aspect), fill intellectual food through media, technology and learning activities, and regularly monitor and evaluate (3) *Puggala-sappāya* (personnel and network aspect), develop teachers to be facilitators of learning, give students the opportunity to be responsible and create learning networks with the community (4) *Dhamma-sappāya* (integration aspect), integrate Dharma principles and environmental issues into teaching to create a balance between knowledge, quality of life and good characteristics of learners.

Keywords: Management, Learning Ecosystem, The Four Sappāya Principles

บทนำ

การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพถือเป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษา เพราะสถานศึกษาเป็นสถานที่ที่ช่วยเหลือหล่อหลอมผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ ความสามารถและคุณธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้เติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพในสังคม การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพนั้นควรดำเนินการในทุกมิติ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคมและปัญญา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้เรียนให้เหมาะสมตามช่วงวัย สถานศึกษาควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพแข็งแรงผ่านการออกกำลังกาย การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ และการดูแลสุขภาพอนามัยส่วนบุคคล อีกทั้งยังควรปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตใจที่เข้มแข็งและความมั่นคงทางอารมณ์ โดยการส่งเสริมให้มีความคิดเชิงบวก การสอนให้รู้จักจัดการกับอารมณ์ของตนเองและการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและปลอดภัย ขณะเดียวกันวินัยเป็นพื้นฐานสำคัญของการใช้ชีวิตในสังคม ผู้เรียนควรได้รับการปลูกฝังเรื่องความรับผิดชอบ การตรงต่อเวลาและการเคารพกฎระเบียบ นอกจากนี้ในส่วนของการจัดการเรียนรู้ควรเน้นความเข้าใจและการคิดวิเคราะห์ ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ทั้งนี้ส่วนสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพคือระบบนิเวศการเรียนรู้ภายในสถานศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่ง สถานศึกษาควรจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น ห้องเรียนที่เป็นระเบียบเรียบร้อย มีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ภายในโรงเรียนจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่ได้กำหนดแนวทางเพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้เป็นกรอบการพัฒนาการศึกษาเพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้คือ “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” และมีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ พ.ศ.2561 เป็นมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำที่จำเป็นของแต่ละระดับและประเภทการศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทั้งในระหว่างและหลังจากสำเร็จการศึกษา (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

รายงานการปฏิรูปการศึกษาระบุว่า ปัญหาของระบบการศึกษาไทยเป็นอุปสรรคต่อความสามารถในการแข่งขันของประเทศ การศึกษาไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับความก้าวหน้าทางความรู้และเทคโนโลยี อีกทั้งยังไม่ส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลง ประเทศไทยต้องมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนผ่านการปรับหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้และการประเมินที่สอดคล้องกับแนวทางของ OECD ภายใต้โครงการการศึกษา 2573 โดยใช้เข็มทิศการเรียนรู้ (Learning Compass) เป็นแนวทางซึ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะหลัก 3 ด้าน ได้แก่ (1) การสร้างค่านิยมใหม่ (2) การจัดการความขัดแย้ง (3) การรับผิดชอบต่อความถูกต้อง โดยสมรรถนะข้างต้นเหล่านี้พัฒนาได้ผ่านกระบวนการสะท้อนคิดการณ และลงมือปฏิบัติ เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับโลกยุคใหม่ (คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา, 2561)

กลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น มีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาการศึกษาให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ พันธกิจและเป้าประสงค์ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 โดยกำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “สร้างคุณภาพผู้เรียน สู่อนาคตที่ยั่งยืน” กำหนดพันธกิจไว้ 6 ข้อ ได้แก่ (1) จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติและการปกครองในระบอบ

ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (2) พัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล (3) พัฒนาศักยภาพและคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะตามหลักสูตร มีทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน (4) สร้างโอกาส ความเสมอภาค สิทธิและหน้าที่ของบุคคลอย่างมีคุณภาพ ลดความเหลื่อมล้ำให้ผู้เรียนทุกคนได้รับบริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึงเท่าเทียมบนพื้นฐานความปลอดภัย (5) พัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรฐานวิชาชีพ (6) จัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1, 2568)

เมื่อพิจารณารายงานการปฏิรูปการศึกษาและแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2566-2570 ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1 มีความเชื่อมโยงกับแนวทางการเรียนรู้ในปี 2040 ที่ต้องตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ให้สอดคล้องกับอนาคต ระบบการศึกษาไทยควรเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเพื่อสร้างสรรค์สังคมและเศรษฐกิจที่พึงประสงค์ เป้าหมายของการเรียนรู้คือการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองโลกที่มี 6 ความสามารถสำคัญ ได้แก่ (1) ความสามารถทั่วไป (2) ความสามารถทางสังคม (3) ความสามารถทางเทคโนโลยี (4) ความสามารถทางเศรษฐกิจ (5) ความสามารถทางสิ่งแวดล้อมและ (6) ความสามารถทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกันในการปรับเปลี่ยนและออกแบบระบบการเรียนรู้ใหม่ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2568)

จากปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้น ได้นำไปสู่การศึกษาแนวคิด “ระบบนิเวศการเรียนรู้” ซึ่งหมายถึง ระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ให้ความหมายว่า เป็นการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา ผ่านกระบวนการเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ ความร่วมมือจากภาคส่วนต่าง ๆ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ระบบนิเวศการเรียนรู้เน้นการออกแบบบรรยากาศการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกสถานศึกษาให้มีความเชื่อมโยงกัน ระบบนิเวศการเรียนรู้ประกอบด้วย พื้นที่ เวลา คน เนื้อหา กิจกรรม กลยุทธ์ วัฒนธรรมและเทคโนโลยี ซึ่งสนับสนุนการเรียนรู้ทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการและระบบนิเวศการเรียนรู้เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น โดยผู้เรียนสามารถเลือกวิธีการเรียนรู้ได้เอง แตกต่างจากระบบแบบเดิม (นริศรา ใจคง และสิริกานต์ แก้วคงทอง, 2568)

การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถรอบด้านนั้น สถานศึกษาควรสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ดีให้มีความพร้อมในการตอบสนองต่อการเรียนรู้ของนักเรียน นอกจากระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพแล้ว ส่วนสำคัญอีกประการหนึ่งในการช่วยเสริมสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่ดีต้องอาศัยการสร้างความรักและการเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ทั้งจากผู้บริหารสถานศึกษาที่มีต่อครูและทั้งจากครูผู้สอนสู่นักเรียน หากนักเรียนเกิดความรู้สึกอยากมาเรียน หรือมาเรียนแล้วเกิดความสุขสบายใจ สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักสัปปายะ 4 ที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ของนักเรียน รวมไปถึงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของระบบนิเวศการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ด้วยเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษานโยบายการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติและแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา ทั้งนี้เพื่อ

ส่งเสริมสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสม ส่งผลให้สถานศึกษากลายเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ที่สมบูรณ์
เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตและตอบโจทย์ความต้องการของการศึกษาในยุคปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อเสนอแนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ระยะ ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา รองผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา อำเภอน้อย กำหนดขนาดตัวอย่างด้วยตาราง R.V. Krejcie and D.W. Morgan ใช้ในการประมาณค่าสัดส่วนของขนาดกลุ่มตัวอย่างและเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้น จำนวน 123 คน
2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 รูป/คน ประกอบด้วย ผู้บริหารกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬาและ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้และด้านศาสนา
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากวารสาร ตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย 3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 4) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาว่ามีความครอบคลุมหรือไม่ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป เพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 - 1.00 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมาย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ 0.983 6) ปรับปรุงแก้ไขและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 3 ด้าน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง เพื่อศึกษาวิธีการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์แบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยค่าร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นของครู ในอำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ดังตารางต่อไปนี้ ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม

สภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม	n = 123 คน			
	ระดับความคิดเห็น			
	$\bar{X}$	S.D.	แปล	อันดับ
1. ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้	3.73	0.47	มาก	2
2. ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ	3.83	0.47	มาก	1
3. ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้	3.68	0.54	มาก	3
ภาพรวม	3.74	0.46	มาก	

2. วิธีการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสี่ปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปผลได้ดังนี้

2.1 ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ การบูรณาการการวางแผนและการบริหารจัดการกับหลักสี่ปายะ 4 1) อาวาสสี่ปายะ (สถานที่ที่เหมาะสม) นำข้อมูลมาสะท้อนปัญหา เช่น ความแออัดในห้องเรียน เพื่อปรับปรุงและจัดสรรพื้นที่ใหม่ให้เป็นพื้นที่ผ่อนคลาย สงบ และเอื้อต่อการเจริญสติและการเรียนรู้ 2) อาหารสี่ปายะ (อาหารที่เหมาะสม) ใช้ข้อมูลด้านสุขภาพและความพึงพอใจของนักเรียน มาชี้เป้าปัญหาและวางแผนปรับปรุงคุณภาพอาหารกลางวันให้เป็นเมนูที่ดีต่อสุขภาพ 3) บุคคลสี่ปายะ (บุคคลที่เหมาะสม) ใช้ข้อมูลเพื่อจัดหาทรัพยากรที่ตอบโจทย์ผู้เรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีทักษะในการใช้ข้อมูล เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการตัดสินใจร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ 4) ธรรมสี่ปายะ (ธรรมที่เหมาะสม) ใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างมีจริยธรรม โปร่งใส เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาที่เน้นคุณธรรม และสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวกอย่างยั่งยืน

2.2 ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้ การบูรณาการสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้กับหลักสี่ปายะ 4 1) อาวาสสี่ปายะ (สถานที่ที่เหมาะสม) นำข้อมูลมาสะท้อนปัญหา เช่น ความแออัดในห้องเรียน เพื่อปรับปรุงและจัดสรรพื้นที่ใหม่ให้เป็นพื้นที่ผ่อนคลาย สงบ และเอื้อต่อการเจริญสติและการเรียนรู้ 2) อาหารสี่ปายะ (อาหารที่เหมาะสม) ใช้ข้อมูลด้านสุขภาพและความพึงพอใจของนักเรียน มาชี้เป้าปัญหาและวางแผนปรับปรุงคุณภาพอาหารกลางวันให้เป็นเมนูที่ดีต่อสุขภาพ 3) บุคคลสี่ปายะ (บุคคลที่เหมาะสม) ใช้ข้อมูลเพื่อจัดหาทรัพยากรที่ตอบโจทย์ผู้เรียน พร้อมทั้งส่งเสริมให้ครู

และบุคลากรมีทักษะในการใช้ข้อมูล เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการตัดสินใจร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ
4) ธรรมส์ปายะ (ธรรมที่เหมาะสม) ใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างมีจริยธรรม โปร่งใส เพื่อส่งเสริมการจัด
การศึกษาที่เน้นคุณธรรม และสร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้เชิงบวกอย่างยั่งยืน

2.3 ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ การบูรณาการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้กับ
หลักสัปปายะ 4 เพื่อการนำไปปฏิบัติในเชิงการบริหารหลักสูตร สามารถจำแนกการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้
1) อาวาสสัปปายะ (พื้นที่และเวลาแห่งการเรียนรู้) การบริหารจัดการพื้นที่ที่เปิดโล่งและจัดสรรเวลาอย่าง
ต่อเนื่องและยืดหยุ่น เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนได้คิด ลงมือทำ ทดลอง และสะท้อนผล (Reflection) ได้อย่างเต็ม
ศักยภาพโดยไม่ถูกจำกัดแค่ในห้องเรียน 2) อาหารสัปปายะ (โภชนาการและสุขภาวะ) การบูรณาการหัวข้อ
โครงการเข้ากับเรื่องสุขภาวะใกล้ตัว เช่น โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ การวางแผนเมนูอาหารกลางวัน
หรือการสำรวจโภชนาการชุมชน เพื่อสร้างความตระหนักรู้และการลงมือทำที่ส่งผลต่อสุขภาพจริง
3) บุคคลสัปปายะ (เครือข่ายกัลยาณมิตรและผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้) การเปลี่ยนบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอด
ความรู้ มาเป็นผู้อำนวยความสะดวกการสร้างบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยดึงบุคคลภายนอก เช่น
ปราชญ์ชาวบ้าน จิตอาสา และพระสงฆ์ เข้ามาร่วมเป็นกัลยาณมิตรและบุคคลต้นแบบในโครงการ
4) ธรรมส์ปายะ (การตื่นรู้และคุณธรรม) การออกแบบโครงการที่กระตุ้นให้ผู้เรียนสำรวจบริบทชุมชน เช่น
การดูแลผู้สูงอายุ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การลดใช้พลาสติก) เป้าหมายเพื่อฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ ควบคุม
ไปกับการฝึกสติ การรู้เท่าทันโลก การรู้จักตนเอง และการสร้างจิตสาธารณะ (ความรับผิดชอบต่อสังคม

3. แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3.1 ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ ในประเด็นย่อยการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการ
วางแผนและตัดสินใจ 1) อาวาสสัปปายะ ผู้บริหารและครูควรวางระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน โปร่งใส
และมีโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานอย่างเป็นระบบ โดยใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย
เพื่อรองรับการจัดเก็บ วิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลอย่างถูกต้องและรวดเร็ว อันจะช่วยให้การวางแผน การ
ตัดสินใจ และการดำเนินการในแต่ละด้านเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 2) อาหารสัปปายะ ผู้บริหารและครูควร
จัดการหาเครื่องหล่อเลี้ยงด้านข้อมูลและแผนพัฒนา โรงเรียนจึงควรมีระบบติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล
อย่างสม่ำเสมอเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงแผนพัฒนาโรงเรียนและแนวทางการบริหารให้เหมาะสม
กับสถานการณ์ปัจจุบัน 3) บุคคลสัปปายะ ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของความมีส่วนร่วม
ในการบริหารโดยเปิดโอกาสให้ครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาร่วมเสนอความคิดเห็น ร่วมวางแผน
และร่วมตัดสินใจในประเด็นสำคัญของโรงเรียน กระบวนการเหล่านี้ควรดำเนินไปภายใต้หลักความโปร่งใส
เพื่อเสริมสร้างความไว้วางใจ ซึ่งจะส่งผลต่อการบริหารจัดการที่มั่นคงและยั่งยืน 4) ธรรมส์ปายะ ผู้บริหาร
และครูควรบริหารข้อมูล การวางแผนและการตัดสินใจ ควรยึดมั่นในหลักธรรม ซึ่งส่งผลให้เกิดความสมดุล
ระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ คุณภาพชีวิต คุณธรรมของผู้เรียนและนำไปสู่การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่
มั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

3.2 ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้ ในประเด็นย่อยการร่วมมือกับ
องค์กรภายนอกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ 1) อาวาสสัปปายะ ผู้บริหารและครูควรจัดสภาพแวดล้อมทาง
กายภาพให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย ความสะอาด ความเป็นระเบียบและ
บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่สงบและสร้างสรรค์ อาคารเรียน ห้องเรียน ห้องสมุด พื้นที่พักผ่อนและพื้นที่สั

เชี่ยวชาญได้รับการดูแลให้อยู่ในสภาพดี ทันท่วงทีและเป็นระเบียบอยู่เสมอ การจัดสรรพื้นที่ให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียนอย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความสุขในการเรียนรู้และการอยู่ร่วมกันภายในโรงเรียน 2) อาหารสัปดาห์ละ เครื่องหล่อเลี้ยงทางปัญญา ผู้บริหารและครูควรพัฒนาและดูแลอุปกรณ์เทคโนโลยีที่ใช้ในการเรียนการสอนอย่างเหมาะสมและทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต สื่อดิจิทัลและอุปกรณ์สื่อดิจิทัลเพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าถึงข้อมูลความรู้ที่หลากหลายและทันต่อยุคสมัย 3) บุคคลสัปดาห์ละ ผู้บริหารและครูควรพัฒนาบุคลากรรอบรมให้ความรู้และทัศนคติที่ดีในการทำงานร่วมกัน และส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชน ผู้ปกครองและองค์กรภายนอกอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างเครือข่ายทางการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงผ่านกิจกรรมหรือโครงการ 4) ธรรมสัปดาห์ละ ผู้บริหารและครูควรออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้เสริมหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ส่งเสริมการฝึกคิด ฝึกปฏิบัติ และฝึกจิตใจและบูรณาการหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักธรรมและคุณธรรมจริยธรรม เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้มีความรู้คู่คุณธรรม เป็นพลเมืองดีของสังคมที่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3.3 ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ในประเด็นย่อยการเรียนรู้ผ่านโครงงานหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง 1) อาวาสสัปดาห์ละ ผู้บริหารและครูบริหารหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับบริบทของนักเรียนที่มีความหลากหลาย การจัดบรรยากาศการเรียนรู้ควรเอื้อต่อการกระตุ้นความคิดวิเคราะห์การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงและการสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างมีระบบ 2) อาหารสัปดาห์ละ ผู้บริหารและครูควรเรียนรู้ที่ดีต้องมีอาหารทางปัญญาที่เหมาะสม พัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง เน้นการออกแบบกิจกรรมที่ทำนาย ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ควบคู่กับการประเมินผลที่หลากหลายและมีการสะท้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ 3) บุคคลสัปดาห์ละ ผู้บริหารและครูควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก การเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและสร้างเวทีให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริงและส่งเสริมคุณธรรมอย่างเป็นรูปธรรม 4) ธรรมสัปดาห์ละ ผู้บริหารและครูจัดเนื้อหาหลักสูตรแบบบูรณาการหลักคุณธรรม จริยธรรมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเข้าไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกที่ดีให้กับนักเรียน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาศาภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ในระดับมาก เพราะสะท้อนถึงศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดระบบนิเวศอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะด้านการวางแผนและการบริหารจัดการมีความชัดเจนและสภาพแวดล้อมเหมาะสมต่อการเรียนรู้ ควรมีพัฒนาการใช้ข้อมูลสารสนเทศระบบนิเวศในการตัดสินใจ ความร่วมมือภายนอกและการเรียนรู้เชิงโครงการที่เชื่อมโยงชีวิตจริง สอดคล้องกับงานวิจัยของสุรัตน์ แท่นประเสริฐกุล, ทวีศิลป์ กุลณาดล และสมบุรณ์ บุรศิริรักษ์ (2564) ที่พบว่า ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ผู้มีบทบาท เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญภายนอก ผู้ปกครองและหน่วยงานเครือข่าย ซึ่งทำหน้าที่ร่วมกันขับเคลื่อนนวัตกรรมในโรงเรียน 2) กิจกรรม ที่เน้นการบริหารจัดการโรงเรียนในลักษณะองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีการออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เช่น การจัดการเรียนรู้แบบโครงงานและการบูรณาการเทคโนโลยีและ 3) สิ่งประดิษฐ์ ซึ่งหมายถึงองค์ความรู้

ทรัพยากรการเรียนรู้ เทคโนโลยีและแพลตฟอร์ม เครือข่ายความร่วมมือและทรัพยากรทางปัญญาที่ช่วยสนับสนุนกระบวนการสร้างนวัตกรรม โดยผู้เชี่ยวชาญเห็นพ้องกันว่าทั้งสามองค์ประกอบนี้มีความสำคัญสูงและควรได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการพัฒนานักเรียนให้เป็นนวัตกรรมอย่างแท้จริง

1.1 ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เฉพาะผู้บริหารมีแนวทางชัดเจนมุ่งสู่เป้าหมายการเรียนรู้ มีวิสัยทัศน์-พันธกิจที่ชัดเจน ส่วนข้ออื่นๆ เช่น การมอบหมายงานตามศักยภาพ การมีแผนพัฒนาที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีและการประเมินผลเพื่อพัฒนา ข้อเดียวที่อยู่ในระดับปานกลาง คือการส่งเสริมการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นจุดที่ควรปรับปรุง ข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นถึงจุดแข็งของการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้และแนวทางที่สามารถพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อความยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของพรรัตน์ จันทรคำ (2566) ที่พบว่า การจัดระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมทักษะอาชีพของโรงเรียนมีระดับประสิทธิภาพอยู่ในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงการวางระบบและกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านอาชีพได้อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้งานวิจัยยังได้นำเสนอแนวทางพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ 1) การส่งเสริมศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาผ่านกิจกรรมศึกษาดูงานจากโรงเรียนต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำองค์ความรู้กลับมาประยุกต์ใช้ในบริบทของตนเอง 2) การพัฒนาหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและสามารถปรับให้ตรงกับความสนใจ ความถนัดและบริบทของผู้เรียน 3) การจัดวางแผนงบประมาณอย่างเป็นระบบเพื่อจัดหาและใช้ทรัพยากรทางการเรียนการสอนอย่างคุ้มค่า 4) การนำกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพตามวงจร PDCA (Plan-Do-Check-Act) มาใช้ในการบริหารจัดการกิจกรรมการเรียนรู้และพัฒนาอาชีพ 5) การส่งเสริมนโยบายที่สนับสนุนการใช้ E-learning เพื่อสร้างบทเรียนออนไลน์และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อย่างอิสระและต่อเนื่องผ่านระบบดิจิทัลและ 6) การสร้างความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นในการร่วมออกแบบกิจกรรมและถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านอาชีพ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับบริบทชุมชนและตลาดแรงงานอย่างแท้จริง สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างทักษะอาชีพนั้นจำเป็นต้องอาศัยการวางแผนอย่างมีระบบ การสนับสนุนทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง และความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 และแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

1.2 ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้ ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และร่วมมือกับองค์กรภายนอกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ที่สอดคล้องอยู่ในระดับปานกลาง ผลมาจากการขาดช่องทางหรือกลไกในการประสานงานและสร้างความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย สอดคล้องกับวิจัยของพระมหาชวลิต โฆสขโว (โภควรา) (2564) ที่พบว่า ด้านที่มีความจำเป็นสูงสุดในการพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้คือการประเมินและติดตามผลการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญที่สะท้อนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนและเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพ รองลงมาคือการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ อุปกรณ์สำหรับการเรียนรู้ ผู้เรียน กิจกรรมและกระบวนการเรียนรู้ ผู้ดำเนินกิจกรรม สถานที่เรียนรู้ และแหล่งเนื้อหา

และองค์ความรู้ตามลำดับ ทั้งนี้ แนวทางการพัฒนาควรยึดหลักสัปปายะ 7 ได้แก่ อาวาสสัปปายะ (สภาพแวดล้อมสะอาดและเป็นระเบียบ (โคจรสัปปายะ) การจัดพื้นที่และเส้นทางสัญจรอย่างเหมาะสม (ภัสสสัปปายะ) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เรียนโดยผู้ดำเนินกิจกรรม (บุคคลสัปปายะ) การมีผู้นำที่ผลักดันกิจกรรมสู่เป้าหมาย (โภชนสัปปายะ) การจัดอาหารที่สะอาดและดีต่อสุขภาพ (อุตุสัปปายะ) สภาพแวดล้อมเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้) และ (อิริยาบถสัปปายะ) กิจกรรมเหมาะสมกับวัยและการเคลื่อนไหวของผู้เรียน โดยควรมีนโยบายที่ชัดเจนและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการดำเนินงาน เพื่อยกระดับให้วัดหรือพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

3. ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษามีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา “ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้” อยู่ในระดับมาก เพราะหลักสูตรมีความยืดหยุ่น และมีการจัดการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมและมีระบบการประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ ส่วนแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ของผู้เรียน อยู่ในระดับปานกลาง เพราะยังขาดความหลากหลาย และการเข้าถึงอย่างทั่วถึงในทุกกลุ่มผู้เรียน ในส่วนการเรียนรู้ผ่านโครงการหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงยังอยู่ในระดับน้อย เพราะขาดการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมทักษะชีวิตและการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของผู้เรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของศศิพัชร จำปา (2559) ที่พบว่า หลังจากรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์มาเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ไปใช้ ผู้เรียนมีพัฒนาการด้านกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์อย่างชัดเจน โดยสามารถวิเคราะห์เหตุการณ์ สังเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ได้ดีขึ้น ยังพบอีกว่า คะแนนความรู้ของผู้เรียนเกี่ยวกับเนื้อหาท้องถิ่นเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงให้เห็นว่ารูปแบบนี้สามารถยกระดับความรู้ของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง อีกทั้งผู้เรียนยังเกิดความรู้สึกผูกพันและตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นตนเองในระดับสูงสุด สะท้อนถึงความสามารถของรูปแบบในการปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองท้องถิ่นและการเห็นคุณค่าทางประวัติศาสตร์ อีกทั้งยังมีผลการประเมินด้านความพึงพอใจต่อกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงถึงความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนรู้ที่ถูกออกแบบมาให้สอดคล้องกับความสนใจและบริบทของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการบูรณาการแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในการจัดการเรียนรู้เชิงท้องถิ่นที่ไม่เพียงพัฒนาทักษะการคิดและความรู้เชิงประวัติศาสตร์ แต่ยังเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับชุมชนของตนเองอย่างลึกซึ้งอีกด้วย

2. ผลการศึกษาวิธีการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประกอบด้วย

2.1 ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ พบว่าการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและตัดสินใจในโรงเรียนควรมีความถูกต้อง ครบถ้วน และทันสมัยเพื่อสนับสนุนการบริหารที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักอาวาสสัปปายะและอาหารสัปปายะ โดยเปิดโอกาสให้ครู บุคลากรและภาคส่วนต่างๆ มีส่วนร่วมอย่างโปร่งใส ใช้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างสมดุล เพื่อพัฒนาผู้เรียนรอบด้านและสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามหลักธรรมสัปปายะ พร้อมระบบจัดการข้อมูลที่ปลอดภัย มีจริยธรรม และนำไปสู่การตัดสินใจด้วยสติและปัญญาอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของปญญา ไตรพรหม (2552) พบว่า แนวทางที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของทุกภาคส่วนในสถานศึกษา ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา และนักเรียน แบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 ขั้นตอนหลัก

ได้แก่ การวางแผนซึ่งเน้นการสำรวจศักยภาพ ออกแบบการจัดการแหล่งเรียนรู้และประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึง การดำเนินงานที่ครอบคลุมการนำนโยบายไปปฏิบัติ การพัฒนาบุคลากรและการจัดการทรัพยากรอย่างมีระบบ และขั้นตอนสุดท้ายคือการติดตาม ประเมินผลและรายงานผลอย่างมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ซึ่งผลการประเมินชี้ว่ามีความเหมาะสมและสามารถนำไปใช้จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของสถานศึกษาขนาดเล็ก

2.2 ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้ พบว่าผู้ทรงคุณวุฒิทั้งเจ็ดเห็นพ้องกันว่า ควรสร้างสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการคิด ปฏิบัติและสะท้อนผล พร้อมส่งเสริมความร่วมมือกับชุมชนและองค์กรภายนอกเพื่อพบปะบุคคลสปีปายะ โครงงานควรเชื่อมโยงกับสุขภาพ โภชนาการและบริบทท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังจริยธรรม สติและความรับผิดชอบ ส่งเสริมการรู้จักตนเองและตื่นรู้ทางปัญญา โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือทำจริงและประเมินผลเอง สร้างบรรยากาศแห่งบุคคลสปีปายะและระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Robinson (2025) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการศึกษากับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากหลากหลายภาคส่วนในท้องถิ่น ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การศึกษาที่มีประสิทธิภาพควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชน โดยเฉพาะผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน เข้ามามีบทบาทในการวางแผนและการจัดการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยให้การศึกษาตอบโจทย์ปัญหาในพื้นที่ได้อย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

2.3 ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ พบว่าการเรียนรู้ผ่านโครงงานควรสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการคิด วิเคราะห์ และสะท้อนผล ผู้บริหารและครูควรใช้พื้นที่เปิดโล่งเป็นอเวนิวสปีปายะ สนับสนุนการร่วมมือกับชุมชนและองค์กรภายนอก เพื่อเชื่อมโยงกับบุคคลสปีปายะและส่งเสริมคุณธรรมในชีวิตจริง โครงงานควรเน้นประเด็นสุขภาพ โภชนาการและสิ่งแวดล้อม โดยใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและสร้างผลกระทบเชิงบวกในท้องถิ่น การสนับสนุนครูในบทบาทผู้อำนวยความสะดวกและการส่งเสริมการรู้จักตนเอง รู้เท่าทันโลก พร้อมเปิดโอกาสให้ผู้เรียนลงมือทำจริงและประเมินตนเอง ช่วยสร้างบรรยากาศบุคคลสปีปายะในระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mullins (2001) พบว่า กิจกรรมดังกล่าวช่วยสร้างแรงบันดาลใจและความกระตือรือร้นใหม่ ให้แก่ทั้งครูและนักเรียน อย่างไรก็ตามยังพบข้อจำกัดที่สำคัญคือความล้นเหลือของครูผู้สอนที่มักไม่กล้าให้ผู้เรียนออกนอกสถานที่ เนื่องจากความกังวลและไม่มั่นใจในกระบวนการจัดการ แต่ผลงานวิจัยชิ้นนี้ได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางที่สามารถใช้เป็นต้นแบบในการส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนโดยอาศัยพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติเป็นสื่อกลางอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ผลเสนอแนะทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสปีปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีผลดังต่อไปนี้

3.1 ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ มีรายละเอียดดังนี้ 1) อเวนิวสปีปายะ ผู้บริหารควรเน้นการวางระบบบริหารจัดการที่มีความชัดเจน โปร่งใส และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดเก็บและประมวลผลข้อมูลอย่างถูกต้องรวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารเชิงข้อมูลที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการวางแผนและการตัดสินใจ ทำให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจนและตรวจสอบได้ 2) อาหารสปีปายะ ขยายความหมายจากอาหารกายสู่อาหารทางปัญญา โดยผู้บริหารและครูควรจัดการข้อมูลและแผนพัฒนาให้เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงการเรียนรู้ขององค์กร ผ่านการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง วิธีการนี้สะท้อนถึงการใช้ข้อมูลเป็นพลังขับเคลื่อน เพื่อปรับปรุงและยกระดับคุณภาพการบริหารและการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ 3) บุคคลสปีปายะ ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นครู นักเรียน ผู้ปกครอง หรือชุมชน โดยการเปิดโอกาสให้มีการเสนอ

ความคิดเห็นและร่วมตัดสินใจอย่างโปร่งใส นับเป็นกระบวนการสร้างความไว้วางใจและความเป็นเจ้าของร่วมที่ช่วยให้การบริหารจัดการโรงเรียนมีความมั่นคงและยั่งยืน 4) ธรรมสัปปายะ ผู้บริหารควรเน้นการยึดมั่นในหลักธรรมในการบริหารข้อมูล การวางแผน และการตัดสินใจ ซึ่งไม่เพียงแต่สร้างสมดุลระหว่างผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการกับคุณภาพชีวิตของผู้เรียน แต่ยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่ไปกับการจัดการศึกษา อันเป็นรากฐานสำคัญของระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มั่นคงและยั่งยืน

3.2 ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้ 1) อาวาสสัปปายะ ควรมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ปลอดภัย สะอาด และเป็นระเบียบ พร้อมบรรยากาศที่สงบและสร้างสรรค์ ทั้งในห้องเรียน ห้องสมุด พื้นที่พักผ่อน และพื้นที่สีเขียว ซึ่งเป็นการบริหารจัดการที่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนและสร้างความสุขในการเรียนรู้ร่วมกัน 2) อาหารสัปปายะ ได้รับการตีความในเชิงเครื่องหล่อเลี้ยงทางปัญญา โดยการพัฒนาและจัดหาเทคโนโลยีและสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย เช่น คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และสื่อดิจิทัล เพื่อให้ผู้เรียนเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างหลากหลายและทันต่อการเปลี่ยนแปลง แนวทางนี้สะท้อนถึงการเปลี่ยนบทบาทของโรงเรียนจากผู้ถ่ายทอดความรู้มาเป็นผู้จัดการแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3) บุคคลสัปปายะ ควรพัฒนาบุคลากรทั้งด้านความรู้และทัศนคติ ควบคู่ไปกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชน ผู้ปกครอง และองค์กรภายนอกเพื่อสร้างเครือข่ายทางการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงผ่านกิจกรรมและโครงการยังช่วยพัฒนาทักษะชีวิตและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนกับสังคม 4) ธรรมสัปปายะ ควรเน้นการออกแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการเรียนการสอน ส่งเสริมการฝึกคิด ฝึกปฏิบัติ และพัฒนาจิตใจ ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

3.3 ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้ 1) อาวาสสัปปายะ ควรบริหารจัดการหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ บรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการลงมือปฏิบัติจริง มีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งพัฒนาทักษะการสะท้อนผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการวางแผนและการจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน 2) อาหารสัปปายะ ผู้บริหารควรจัดหาสื่อ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง การออกแบบกิจกรรมที่ทำนายและมีความหมายต่อผู้เรียน รวมถึงการประเมินผลที่หลากหลายและการสะท้อนกลับอย่างสม่ำเสมอ ล้วนช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ 3) บุคคลสัปปายะ ปรับบทบาทของครูและผู้บริหารจากผู้ถ่ายทอดความรู้ ไปสู่การเป็นผู้อำนวยความสะดวก ช่วยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองมากขึ้น อีกทั้งการสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เชื่อมโยงบทเรียนกับชีวิตจริง และ 4) ธรรมสัปปายะ การบูรณาการคุณธรรม จริยธรรม สุขภาพและสิ่งแวดล้อมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ชี้ให้เห็นถึงการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างความรู้ทางวิชาการและการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ผลที่ได้คือการปลูกฝังจิตสำนึกที่ดี ความรับผิดชอบต่อสังคม และการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาข้อมูลการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จากประเด็นทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการใช้ข้อมูลสารสนเทศในการวางแผนและตัดสินใจ ด้านความร่วมมือกับองค์กรภายนอกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ด้านการเรียนรู้ผ่านโครงงานหรือกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง พบว่า ผู้บริหารและครูควรวางแผนใช้ข้อมูลสารสนเทศและส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรภายนอกอย่างเป็นระบบตามหลักสัปปายะ 4 เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อม อาหาร บุคลากรและกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะและ

คุณธรรมของผู้เรียนอย่างยั่งยืน พร้อมทั้งสนับสนุนการเรียนรู้ผ่านโครงงานที่เชื่อมโยงชีวิตจริง เน้นการลงมือทำ และสะท้อนการคิดสร้างสรรค์ รวมถึงการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เกื้อกูลทั้งกาย ใจ และสติปัญญา โดยภาพรวมนั้นมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสมุห์วินิตย์ ธีรจิตโต (การะเกตุ) (2562) พบว่า โดยภาพรวมโรงเรียนให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เหมาะสมทั้งด้านอवास สบายะ โรงเรียนดูแลอาคารสถานที่ให้แข็งแรง ปลอดภัย และมีแสงสว่างเพียงพอ ด้านอาหารสบายะ มีการดูแลความสะอาดโรงอาหาร และจัดเตรียมอาหารที่มีคุณภาพตามหลักโภชนาการ ด้านบุคคลสบายะ โรงเรียนสนับสนุนสวัสดิการและให้ครูดูแลนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยความเมตตา และด้านธรรมสบายะ เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ พร้อมทั้งส่งเสริมกำลังใจและแรงจูงใจในการเรียน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้การวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสบายะ 4 ของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปดังนี้

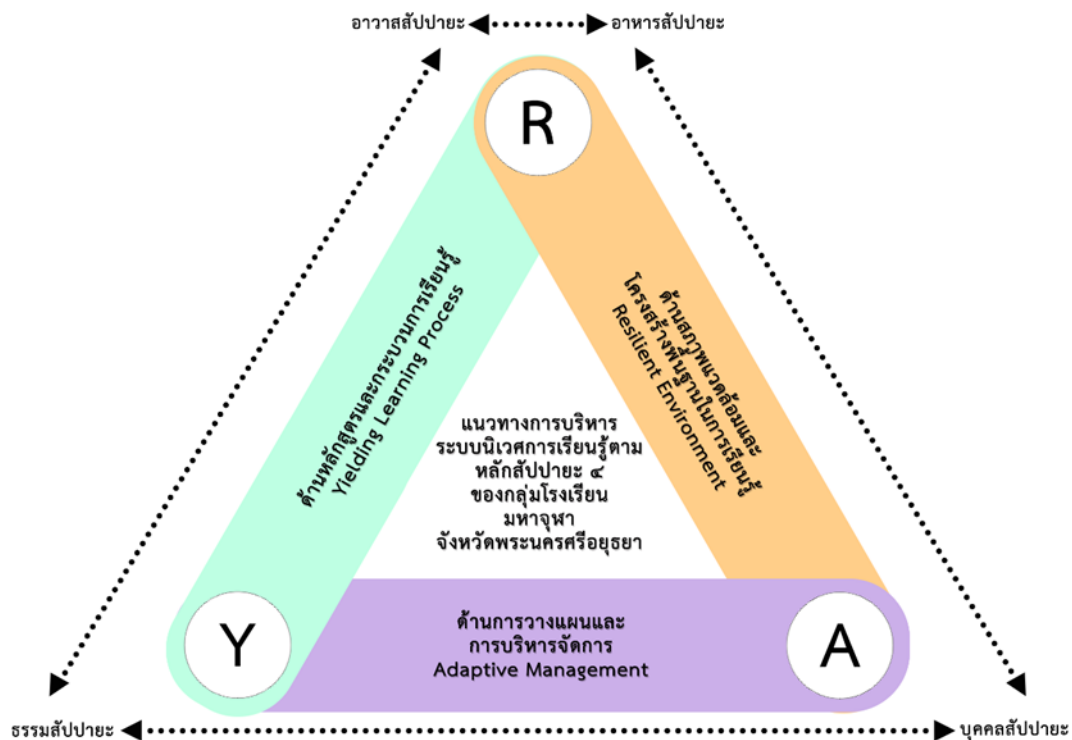
R : ด้านสภาพแวดล้อมและโครงสร้างพื้นฐานในการเรียนรู้ (Resilient Environment) คือ การจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้ปลอดภัย ยืดหยุ่นและทันสมัย พร้อมทั้งเอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้อย่างทั่วถึง โดยรวมถึงอาคารเรียน ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ พื้นที่สีเขียวและอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน สอดคล้องกับหลักสบายะ 4 ในด้านอवासสบายะ ที่เน้นการจัดสภาพแวดล้อมและสถานที่ที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนาจิตใจและอาหารสบายะ ที่เน้นการจัดเตรียมเครื่องหล่อเลี้ยงด้านความรู้และทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน

A : ด้านการวางแผนและการบริหารจัดการ (Adaptive Management) คือการวางแผนและบริหารจัดการระบบการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง ยืดหยุ่น และมีการใช้ข้อมูลสารสนเทศทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพอย่างรอบด้าน โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ได้แก่ ครู นักเรียน ผู้ปกครอง บุคลากรทางการศึกษา และชุมชน ภายใต้หลักจริยธรรมและความโปร่งใส เพื่อให้เกิดความมีประสิทธิภาพและความยั่งยืนในการบริหารจัดการระบบการเรียนรู้ สอดคล้องกับหลักสบายะ 4 ในด้านบุคคลสบายะ ซึ่งเน้นบทบาทและอิทธิพลของบุคคลรอบตัวที่มีต่อการพัฒนา เช่น ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสร้างความไว้วางใจในระบบ

Y : ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ (Yielding Learning Process) คือ กระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการลงมือปฏิบัติจริง การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การคิดวิเคราะห์และการพัฒนาคุณธรรมควบคู่ไปกับความรู้ โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมควรเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและบูรณาการหลักคุณธรรม จริยธรรม สุขภาพและสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและยั่งยืน สอดคล้องกับหลักสบายะ 4 ในด้านธรรมสบายะ ซึ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักคุณธรรมและวิถีชีวิตที่ดีเข้ากับเนื้อหาและกิจกรรม

หลักสบายะ 4 หมายถึง องค์ประกอบพื้นฐานที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 1) อवासสบายะ สภาพแวดล้อมหรือสถานที่ที่เหมาะสมแก่การเรียนรู้ และการพัฒนาจิตใจ 2) อาหารสบายะ สิ่งที่ใช้หล่อเลี้ยงหรือสนับสนุนทั้งกายและปัญญา อาทิ อาหาร

สื่อ เทคโนโลยี 3) บุคคลสัปปายะ บุคคลรอบตัวที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา เช่น ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง หรือ ชุมชนและ 4) ธรรมสัปปายะ กระบวนการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักคุณธรรมและวิถีชีวิตที่ดีเข้ากับเนื้อหาและ กิจกรรม สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย RAY

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
 - 1.1 ผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬาราชวิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา ควรประยุกต์ใช้แนวทางที่สอดคล้องกับหลักสัปปายะ 4 ในการจัดระบบนิเวศการเรียนรู้ โดยเริ่มจากการพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศ การจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ และการบูรณาการหลักธรรมลงในกิจกรรมอย่างเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้อย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และปัญญา
 - 1.2 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการส่งเสริมโรงเรียนในพื้นที่ให้พัฒนาอย่างมีทิศทางเดียวกัน โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรภายนอก และสนับสนุนบทบาทของพระพุทธศาสนาในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬาราชวิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา ซึ่งมีจุดแข็งด้านการบูรณาการธรรมะกับการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
 - 1.3 ครูและบุคลากรทางการศึกษาควรประยุกต์ใช้หลักการของระบบนิเวศการเรียนรู้ในการออกแบบการเรียนการสอน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมทั้งความรู้ คุณธรรม และทักษะการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพื่อพัฒนาผู้เรียนเรียนรู้บริบทของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬาราชวิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา
 - 1.4 ผู้บริหารของกลุ่มโรงเรียนมหาจุฬาราชวิทยาลัยพระนครศรีอยุธยา ควรใช้ผลการวิจัยเป็นต้นแบบในการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู และจัดทำโครงการวิจัยหรือพัฒนาเชิงปฏิบัติการในโรงเรียน เพื่อ

ยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ระบบนิเวศการเรียนรู้อย่างยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมสถานศึกษาในเขตพื้นที่ เช่น โรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลาง เพื่อให้สามารถเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถสรุปแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทที่แตกต่างกันของแต่ละโรงเรียน

2.2 การวิจัยครั้งต่อไปควรทำการศึกษาติดตามผลหลังจากนำแนวทางการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ไปใช้จริงในสถานศึกษา เพื่อประเมินประสิทธิภาพและผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน การพัฒนาครู และความร่วมมือของชุมชน ทำให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางให้เหมาะสมกับสถานการณ์จริงได้

2.3 การวิจัยครั้งต่อไปควรเน้นการศึกษาการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาในการสนับสนุนระบบนิเวศการเรียนรู้ เช่น การใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล เครื่องมือสารสนเทศ หรือโครงการเชิงดิจิทัล เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2561). แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- นริศรา ใจคง และสิริกานต์ แก้วคงทอง. (2568). นิเวศการเรียนรู้ เรื่องเก่าบนวิถีใหม่. แหล่งที่มา <https://elibrary.ksp.or.th/index>. สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2568.
- ปฎิญา ไตรพรหม. (2552). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้สำหรับสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 กรณีศึกษา: โรงเรียนวัดท่าใหม่ โรงเรียนวัดศรีวังค์ และโรงเรียนวัดลาดระโงง. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.
- พรรัตน์ จันทร์คำ. (2566). การพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างทักษะอาชีพในโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 22 จังหวัดแม่ฮ่องสอน. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 5(4), 885-896.
- พระมหาขวลิต โขสขโว (โกศวรา). (2564). แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตามหลักพุทธบริหารการศึกษา สำหรับวัดในจังหวัดปทุมธานี. (2564). วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระสมุห์วินิตย์ ธิรจิตโต (การะเกตุ). (2562). การบริหารแหล่งเรียนรู้ตามหลักสัปปายะ 4 ของโรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศศิพัชร จำปา. (2559). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น โดยใช้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดทางประวัติศาสตร์. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 1. (2568). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2566-2570. แหล่งที่มา <https://aya1.go.th/data2> สืบค้นเมื่อ 2 มกราคม 2568.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2568). ข้อเสนอระบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของโลกอนาคตในปี 2040. แหล่งที่มา <https://www.onec.go.th/th.php/book/> สืบค้นเมื่อ 3 มกราคม 2568.
- สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สุรัตน์ แทนประเสริฐกุล, ทวีศิลป์ กุลนภาตล และสมบุญ บวรศิริรักษ์. (2564). ระบบนิเวศนวัตกรรมในโรงเรียนที่มีเป้าหมายในการพัฒนานักเรียนนวัตกรรม. วารสารรัชต์ภาคย์, 16(46), 147-161.
- Mullins, Jouce A. (2001). How field trips in natural areas associated with museums, Arboreta and Aquaria impact the educational experiences of teachers and students. Ph.D. Dissertation. The University of Southern Mississippi.
- Robinson, S. G. (2025). Teacher Job Satisfaction and Levels of Clinical Supervision in Elementary Schools, Source. From <https://www.proquest.com/openview/2b15a969f1b15999> Retrieved March 10, 2025.

แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียน
ประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
GUIDELINES FOR PROMOTING MORAL DEVELOPMENT ACTIVITIES ON DILIGENCE
BASED ON THE FOUR IDDHIPADA PRINCIPLES FOR PRIMARY SCHOOL STUDENTS
IN THE THA RUEA PHATTHANA SCHOOL GROUP IN
PHRA NAKHON SI AYUTTHAYA PROVINCE

¹ธนวรรณ บุญเถื่อน Tanawan Boonteun

²พระครูภาวนาวิธานจิต Phrakhruphawawuthibanthit ³สุทธิ สวัสดิ์ Suthit Sawaddi

^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: Tanawan250525062505@gmail.com

Article Received: November 10, 2025. Revised: March 27, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน 2) เพื่อศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้เรียนประถมศึกษา และ 3) เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับผู้เรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยการใช้แบบสอบถามประชากรทั้งหมด จำนวน 76 คน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 7 ท่าน ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับผู้เรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา โดยภาพรวมและทุกด้านอยู่ในระดับมาก 2) วิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 (1) ฉันทะ (ความพอใจ) สร้างแรงบันดาลใจผ่านการตั้งเป้าหมายรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรักในสิ่งที่ทำและภูมิใจเมื่อทำสำเร็จ (2) วิริยะ (ความเพียร) ฝึกความอดทนและรับผิดชอบผ่าน การทำโครงการหรืองานกลุ่ม เพื่อให้ผู้เรียนทุ่มเทและไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค (3) จิตตะ (ความตั้งใจ) ปลูกฝังวินัยและความจดจ่อผ่าน กิจกรรมประจำวัน เช่น การส่งงานตรงเวลา และการสะท้อนตนเอง เพื่อให้มีสมาธิกับงาน (4) วิมังสา (การไตร่ตรอง) พัฒนาระบบการคิดผ่าน กิจกรรมวิเคราะห์ปัญหา เพื่อให้รู้จักใช้เหตุผล พิจารณาคำตอบที่เหมาะสม และเกิดความคิดสร้างสรรค์ และ 3) แนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมความขยันด้านความอดทนและการทำงานเป็นทีมตามหลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย (1) ฉันทะ (สร้างใจรัก) ผู้บริหารและครูกระตุ้นให้ผู้เรียน ตั้งเป้าหมายรายบุคคลและกลุ่มเพื่อสร้างแรงจูงใจภายใน ให้เกิดความรักและความภูมิใจในงานที่ทำร่วมกัน (2) วิริยะ (สร้างความเพียร) จัดกิจกรรมที่เน้นการเผชิญอุปสรรค เพื่อฝึกความอดทนต่อแรงกดดัน โดยมีครูเป็นที่ปรึกษา เพื่อให้ผู้เรียนกล้าแก้ปัญหาด้วยตนเอง (3) จิตตะ (สร้างความจดจ่อ) ฝึกความรับผิดชอบผ่านการแบ่งหน้าที่ในทีม และใช้การสะท้อนผล เพื่อให้เห็นความสำคัญของสมาธิและวินัยในการทำงานส่วนตนที่ส่งผลต่อส่วนรวม (4) วิมังสา (สร้างกระบวนการคิด)

ใช้กิจกรรมกลุ่มที่เน้นการวิเคราะห์และประเมินผล เพื่อให้ทีมร่วมกันตรวจสอบข้อบกพร่อง และนำมาปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นในครั้งต่อไป

คำสำคัญ: การจัดกิจกรรมคุณธรรม, ความขยัน, หลักอิทธิบาท 4, นักเรียนประถมศึกษา

Abstract

This research article aimed to: 1) study the current state of activities promoting the virtue of diligence, 2) study the methods of organizing activities promoting the virtue of diligence according to the Four Iddhipāda Principles for primary school students, and 3) propose guidelines for promoting activities promoting the virtue of diligence according to the Four Iddhipāda Principles for primary school students in the Tha Ruea Phatthana school group, Phra Nakhon Si Ayutthaya Province. This employed a mixed-methods research design using questionnaires administered to the entire population of 76 individuals. Data were analyzed using percentages, means, standard deviations, and interviews with 7 key informants using a semi-structured interview guide. Data were analyzed using content analysis.

The research results found that: 1) the current state of activities promoting the virtue of diligence for primary school students in the Tha Ruea Phatthana school group, overall and in all aspects, was at a high level. 2) The methods of organizing activities promoting the virtue of diligence according to the Four Iddhipāda Principles are: (1) Chanda (satisfaction) creates inspiration through setting individual goals so that students develop a love for what they do and are proud when they succeed; (2) Viriya (diligence) trains patience and responsibility through doing projects or group work so that students are dedicated and do not give up in the face of obstacles; (3) Chitta (intention) instills discipline and focus through Daily routines such as submitting work on time and self-reflection to maintain focus on work (4) Vimaṁsā (contemplation) develops thinking processes through problem analysis activities to learn to use reason, consider finding appropriate answers and develop creative thinking and 3) Guidelines for organizing activities to promote diligence in perseverance and teamwork according to the Four Iddhipāda Principles consists of: (1) Chanda (creating love) administrators and teachers encourage students to set individual and group goals to create intrinsic motivation to create love and pride in the work they do together (2) Viriya (creating perseverance) organize activities that focus on facing obstacles to train patience in the face of pressure, with teachers as advisors so that students dare to solve problems on their own (3) Chitta (creating focus) train responsibility through dividing tasks in a team and using reflection to show the importance of concentration and discipline in individual work that affects the group (4) Vimaṁsā (creating thinking processes) use group activities that focus on analysis and evaluation so that the team can jointly check for shortcomings and improve them for the next time.

Keywords: Moral Development Activities, Diligence, The Four Paths to Success (Iddhipāda 4), Primary School Students

บทนำ

สังคมไทยในปัจจุบันต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้เกิดภาวะสับสนในวิถีชีวิตค่านิยมและภูมิคุ้มกันทางสังคมลดลงเลย ศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็กเยาวชนนักเรียนให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางที่ไม่พึงประสงค์ ปัญหาดังกล่าวอาจมีผลมาจาก การขาดการเอาใจใส่ดูแลแนะนำอบรมสั่งสอนจากผู้ปกครอง ครู อาจารย์เท่าที่ควร ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักศีลธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน แก่เด็กและเยาวชนให้มีความรับผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาไตร่ตรอง มีจิตใจใฝ่ดี และมีพลังใจที่เข้มแข็งในการดำเนินชีวิต (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชนในแง่ของการพัฒนาเจตคติ การสร้าง คุณธรรม จริยธรรมที่ปรากฏความหมายของการศึกษาเอาไว้ในมาตรา 4 วรรคแรกว่า “การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อ ความเจริญงอกงามของบุคลากรและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทาง วัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางด้านวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัด สภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้ตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) สอดคล้องกับสุวัฒน์ กอไพศาล (2576) กล่าวว่า การแสดงเจตนารมณ์ของความเจริญงอกงาม ในที่นี้หมายถึง การพัฒนาเจตคติเพื่อสร้างคุณธรรมจริยธรรมที่จะนำพาหรือพัฒนาผู้เรียนสู่การเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมไป พร้อมๆ กับการเป็นผู้มีความรู้ทำให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ปลูกฝัง คุณธรรมจริยธรรมให้เกิดแก่ผู้เรียน ปัญหาสังคมดังกล่าวได้ทวีความรุนแรงและมีความหลากหลายมากขึ้น สาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งมาจากสภาพแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสการพัฒนา เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารไร้พรมแดนในแนวทางโลกาภิวัตน์ซึ่งต่างมุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อสร้างความ มั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้คนให้ความสำคัญต่อวัตถุมากขึ้นที่เรียกกันว่าสังคมบริโภคนิยม ก่อให้เกิดปัญหาด้าน พฤติกรรมโดยเฉพาะเยาวชนอันเนื่องจากการขาดการอบรมขัดเกลาทางด้านจิตใจและในบางกรณีก็ถูกละเลย โดยครอบครัวและสถานศึกษาในการปลูกฝังศีลธรรมและจริยธรรมจนทำให้เด็กขาดจิตสำนึกต่อหน้าที่ ขาดความรับผิดชอบชั่วดี ขาดการใช้สติพิจารณาไตร่ตรองและแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมภายนอกที่ไม่เหมาะสม

ความขยันเป็นคุณลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของมนุษย์ในทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียน การทำงาน หรือการดำเนินชีวิตประจำวัน ความขยันหมายถึงความตั้งใจจริง ความ พากเพียร และการไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สามารถปลูกฝังและพัฒนาได้ผ่านการฝึกฝนและ วินัยในตนเอง ในสังคมไทย ความขยันถือเป็นหนึ่งในคุณธรรมสำคัญที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งเน้นหลักอริยบท 4 ซึ่งประกอบไปด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา นำไปสู่ความสำเร็จและความเจริญในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือ การทำงาน หรือการประกอบ สัมมาอาชีพ การมีความขยันย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จที่มั่นคงและยั่งยืน จะเห็นได้ว่าความขยันไม่เพียงแต่เป็น คุณธรรมทางศีลธรรมที่ดีงาม หากแต่ยังมีหลักฐานทางวิทยาศาสตร์รองรับถึงความสำคัญของคุณลักษณะนี้ใน การพัฒนาศักยภาพของบุคคล ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว การปลูกฝังความขยันในตนเองจึงเป็นสิ่งจำเป็น อย่างยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการประสบความสำเร็จและมีชีวิตที่มั่นคง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556)

ในสังคมไทยความขยันถือเป็นหนึ่งในคุณธรรมสำคัญที่ได้รับการปลูกฝังมาตั้งแต่วัยเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำสอนของพุทธศาสนา ซึ่งเน้นย้ำถึงวิริยะ หรือความเพียรว่าเป็นหนึ่งในบารมีสิบประการที่นำไปสู่

ความสำเร็จและความเจริญในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหนังสือ การทำงาน หรือการประกอบสัมมาอาชีพ การมีความขยันย่อมนำไปสู่ผลสำเร็จที่มั่นคงและยั่งยืน การพัฒนามนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเป็นการฝึกฝนพัฒนามนุษย์มีความสมบูรณ์ ตามหลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้นำไปประพฤติปฏิบัติประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการงาน ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2549) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 เป็นธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิหรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือเปล่ง่ายๆ ว่าทางแห่งความสำเร็จมี 4 อย่าง คือ ฉันทะ ความรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้น จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นและวิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้นหมายความว่า การจำใจตามลำดับว่า การมีใจรัก มีความพากเพียรทำการเอาใจฝักใฝ่ และการใช้ปัญญาสอบสวน

การปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ เป็นคุณธรรมแก่เยาวชนไทย อันได้แก่ ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ด้วยการใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษาการปลูกฝังคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมองเห็นคุณค่าของการมีศีลธรรมและจริยธรรมในด้านต่างๆ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อและพฤติกรรมที่ดีงาม และหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2567) มุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาระบวนการคิดของผู้เรียนให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณและมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหาขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังนั้นการพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และดำเนินชีวิตที่ดี มีความสุข คุณธรรมพื้นฐาน โดยเฉพาะคุณธรรม “ด้านความขยัน” คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง อดทนไม่ท้อต่ออุปสรรค ความขยันต้องควบคู่กับการใช้ปัญญาแก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ผู้ที่มีความขยันตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง สอดคล้องกับหลักทฤษฎีธรรมมีกตสัจวัตตนิกรม 4 ข้อที่ว่า อุฏฐานสัมปทา ความถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญรู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2564)

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้เห็นปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมของนักเรียนประถมศึกษาในบางประเด็นโดยเฉพาะ “ความขยัน” ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การงานอย่างต่อเนื่อง อดทนไม่ท้อต่ออุปสรรคเกี่ยวกับการเรียนรู้ของนักเรียนบางคนหรือบางกลุ่มทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อพัฒนาคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้มีความคุณธรรมด้านความขยันแก่นักเรียนยิ่งขึ้นไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อเสนอแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ตามหลักกฏบัตร 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ครูสอนโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา อำเภوتاเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 76 คน จาก 9 โรงเรียน ใช้ในการดำเนินการวิจัยทั้งหมด

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านคุณธรรม ในกลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา อำเภوتاเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 7 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถาม มีการสร้างแบบสอบถามดังนี้ 1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ตามหลักกฏบัตร 4 จากวารสาร ตำราเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือวิจัย 3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัย 4) ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยนำเสนอผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหาความเหมาะสมของภาษาว่ามีความครอบคลุมหรือไม่ โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Item-Objective Congruence Index IOC) และเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 - 1.00 5) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่เป้าหมาย จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามรวมทั้งฉบับ เท่ากับ 0.990 6) ปรับปรุงแก้ไข และจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของครู ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 4 ด้าน เป็นการเก็บข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบใช้มาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ

3.2 แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง เพื่อศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ตามหลักกฏบัตร 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม นำแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ ค่าร้อยละ และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ สำหรับผู้เรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.1 ค่า

เบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.65 รายด้านทุกด้าน อยู่ในระดับมาก เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกิจกรรมรักการอ่าน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.73 ด้านกิจกรรมความอดทน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.69 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.66 ด้านกิจกรรมความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.70 ตามลำดับ ดังในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานตามความคิดเห็นของครูมีต่อสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับผู้เรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวม

การจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับผู้เรียน ประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม	N= 76 คน ระดับความคิดเห็น			
	μ	σ	แปลผล	อันดับ
1. ด้านกิจกรรมรักการอ่าน	4.13	0.69	มาก	1
2. ด้านกิจกรรมความรับผิดชอบ	4.07	0.70	มาก	4
3. ด้านกิจกรรมความอดทน	4.11	0.73	มาก	2
4. ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม	4.07	0.66	มาก	3
ภาพรวม	4.10	0.65	มาก	

2. วิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีวิธีการดังนี้

2.1 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม การจัดกิจกรรมการทำงานเป็นทีม ต้องร่วมมือกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพ แบ่งหน้าที่ รับฟังความคิดเห็น และสนับสนุนกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน พบว่า คนที่ 1 ให้สัมภาษณ์ว่า สถานศึกษาควรจัดเวรทำความสะอาดแบบแบ่งกลุ่มให้เด็กเวียนกันรับผิดชอบ เป็นกิจกรรมง่ายๆ ที่ช่วยปลูกฝังความขยันผ่านการทำงานร่วมกัน เด็กๆ จะมีฉันทะและรู้สึกภูมิใจในหน้าที่ของตน โดยมีครูเป็นผู้เสริมแรงจูงใจอย่างสม่ำเสมอ คนที่ 2 ให้สัมภาษณ์ว่า สถานศึกษา ครูละนักเรียนควรมีการปลูกพืชผักสวนครัวในโรงเรียนโดยแบ่งหน้าที่กันดูแลแต่ละแปลง ทำให้เด็กเกิดวิริยะและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งช่วยหล่อหลอมความขยันผ่านกิจกรรมที่มีเป้าหมายร่วมและเห็นผลลัพธ์เป็นรูปธรรม คนที่ 3 ให้สัมภาษณ์ว่า ครูได้รับการส่งเสริมให้เด็กทำโครงการเป็นทีม เช่น การประดิษฐ์ของใช้จากวัสดุเหลือใช้ ซึ่งทุกคนต้องมีส่วนร่วม ทำให้เด็กได้ใช้ความพยายามอย่างสม่ำเสมอ ฝึกคิดและลงมือทำด้วยจิตตะ ซึ่งส่งผลให้เกิดความขยันในระยะยาว คนที่ 4 ให้สัมภาษณ์ว่า ครูควรให้นักเรียนทำงานกลุ่มที่มีการบ้านในรูปแบบโครงการ เช่น สำรวจอาชีพในชุมชน ทำให้เด็กต้องวางแผนและลงมือทำร่วมกันกับเพื่อนๆ แม้จะเหนื่อยแต่ลูกดิ้นขยันและมีความสุข เพราะเขารู้สึกว่าทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน คนที่ 5 ให้สัมภาษณ์ว่า นักเรียนสมัยนี้ต้องได้รับการฝึกฝนเรื่องจิตใจควบคู่ไปกับการทำงาน ฉันใช้วิธีสอนพุทธศาสนาควบคู่กิจกรรม เช่น การร่วมกันจัดโต๊ะหมู่บูชาในวันสำคัญ เด็กได้ฝึกจิตตะก่อนเริ่มกิจกรรม ทำให้มีสมาธิและขยันมากขึ้นโดยธรรมชาติ คนที่ 6 ให้สัมภาษณ์ว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมวันสำคัญร่วมกับชุมชน เช่น งานวันพ่อ วันแม่ โดยให้เด็กๆ ร่วมวางแผน ซ้อมการแสดง และช่วยกันประดับสถานที่ นี่เป็นเวทีที่ดีในการฝึกความขยันผ่านการลงมือทำจริงๆ ร่วมกันตามหลักฉันทะและวิริยะ และคนที่ 7 ให้สัมภาษณ์ว่า สถานศึกษาควรจัดกิจกรรม PBL (Project-

Based Learning) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการทำงานเป็นทีม จะกระตุ้นวิม้งสาของเด็ก คือ ทำแล้วต้องคิดต่อยอด พัฒนา ปรับปรุง ซึ่งนี่คือหัวใจของความยั่งยืนแบบยั่งยืน ไม่ใช่แค่ทำตามคำสั่งแต่เป็นการยืนยันด้วยความเข้าใจ

2.2 ด้านกิจกรรมความอดทน พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยันควรบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ได้แก่ กิจกรรมรักการอ่านที่กระตุ้นให้นักเรียนรักการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมความรับผิดชอบที่ช่วยให้นักเรียนมีวินัย ตรงต่อเวลา และตระหนักในหน้าที่ของตน กิจกรรมความอดทนที่ฝึกฝนความพยายามและการควบคุมอารมณ์ผ่านการทำงานต่อเนื่อง และกิจกรรมการทำงานเป็นทีมที่ช่วยให้นักเรียนร่วมมือและเคารพผู้อื่น การจัดกิจกรรมทั้งหมดควรมีเป้าหมายชัดเจน เน้นความตั้งใจจริง และการปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อปลูกฝังความขยันอย่างยั่งยืนในชีวิตประจำวัน

3. แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีแนวทางดังนี้

3.1 ด้านกิจกรรมความอดทน แนวทางการจัดกิจกรรมความอดทนตามหลักอิทธิบาท 4 มีแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน ดังนี้ 1) ฉันทะ ความรักใคร่ สร้างแรงจูงใจให้นักเรียนรักในสิ่งที่ทำ แม้จะเหนื่อยหรือลำบาก เช่น การตั้งเป้าหมายส่วนตัวหรือให้รางวัลความพยายาม 2) วิริยะ ความเพียร ส่งเสริมให้นักเรียนฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค ผ่านกิจกรรมที่ต้องใช้ความพยายาม เช่น การวิ่งไกลหรือโครงการระยะยาว 3) จิตตะ เอาใจฝึกฝน ฝึกให้นักเรียนมีสมาธิและความตั้งใจในการทำกิจกรรมจนสำเร็จ แม้จะใช้เวลานานหรือมีอุปสรรค 4) วิม้งสา พิจารณาไตร่ตรอง ให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาที่พบระหว่างกิจกรรม และปรับปรุงวิธีการแก้ไขด้วยตนเองอย่างรอบคอบ

3.2 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม แนวทางการจัดกิจกรรมการทำงานเป็นทีมสามารถบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 มีแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน ดังนี้ 1) ฉันทะ ความรักใคร่ ปลูกฝังให้นักเรียนมีใจรักในการทำงานร่วมกัน เห็นคุณค่าของความร่วมมือ 2) วิริยะ ความเพียร ส่งเสริมความพากเพียรในการทำหน้าที่ของตนเองภายในทีมอย่างเต็มความสามารถ 3) จิตตะ เอาใจฝึกฝน ฝึกความตั้งใจ ใส่ใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างจริงจัง 4) วิม้งสา พิจารณาไตร่ตรอง สนับสนุนให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ ปรับปรุงกระบวนการทำงานของทีมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาผลลัพธ์ร่วมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพบผลการวิจัยสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ครูมีการจัดกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอและหลากหลาย มีการบูรณาการในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และได้รับความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง และชุมชนในการส่งเสริมพฤติกรรมขยันของนักเรียนทั้งทางด้านกิจกรรมรักการอ่าน ด้านกิจกรรมความอดทน ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม และด้านกิจกรรมความรับผิดชอบ คล้องกับงานวิจัยของภัสสรณทน ศิริธรรมาภักฐกุล (2565) พบว่า ผลการศึกษาสภาพด้านศักยภาพนักเรียนในยุคดิจิทัล โรงเรียนขยายโอกาส อำเภอผักไห่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ภาพรวม 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ ด้านความสามารถในการคิดความสามารถในการสื่อสาร ความสามารถในการแก้ปัญหา ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตความสามารถในการใช้เทคโนโลยีตามลำดับ มีการอภิปรายรายด้านได้ดังนี้

1.1 ด้านกิจกรรมรักการอ่าน พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม และทุกข้อ อยู่ในระดับมากเพราะครูมีการจัดกิจกรรมรักการอ่านอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย เช่น การอ่านนิทาน อ่านหนังสือหน้าชั้นและกิจกรรมส่งเสริมการอ่านอื่นๆ ที่สอดคล้องกับวัยของนักเรียน มีการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการรักการอ่านและได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนในการส่งเสริมพฤติกรรมการอ่านอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้นักเรียนรู้สึกสนุกเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมรักการอ่านและอ่านเอื้อต่อการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนและกิจกรรมรักการอ่านช่วยเสริมสร้างทัศนคติที่ดีต่อการอ่านหนังสือแก่นักเรียนด้วย คล้องกับงานวิจัยของ รสสุคนธ์ พูลพิพัฒน์ (2565) พบว่า 1) คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2 โดยภาพรวมเห็นว่าระดับพฤติกรรมของนักเรียน อยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่ค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความมีน้ำใจ รองลงมาคือ ด้านความขยัน ด้านความมีวินัย ด้านความสุภาพ ด้านความสามัคคี ด้านความประหยัด และด้านความสะอาดส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยล าดับสุดท้าย คือ ด้านความซื่อสัตย์

1.2 ด้านกิจกรรมความรับผิดชอบ พบว่า ครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมและทุกข้ออยู่ในระดับมากเพราะกิจกรรมที่จัดขึ้นมีความชัดเจนและเป็นระบบครูออกแบบให้นักเรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง มีบทบาทหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ เช่น การเวรประจำวัน การดูแลห้องเรียน และการทำงานกลุ่ม ทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในหน้าที่ของตนเอง รู้จักแบ่งเวลา มีวินัย และสามารถนำทักษะความรับผิดชอบเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมคล้องกับงานวิจัยของ Thomas Lickona (1991) ได้มุ่งเน้นการศึกษาและเสนอแนวทางการสอนคุณธรรมในโรงเรียน โดยเฉพาะการพัฒนาคุณธรรมด้านความรับผิดชอบ (responsibility) ผ่านกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณธรรมในนักเรียนชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการส่งเสริมคุณธรรมในโรงเรียน โดยเน้นการพัฒนาความเคารพและความรับผิดชอบผ่านกิจกรรมที่มีส่วนร่วมจากทั้งครู ผู้ปกครองและนักเรียนเอง

1.3 ด้านกิจกรรมความอดทน พบว่าครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม และทุกข้อ อยู่ในระดับมากเพราะว่าครูมีการจัดกิจกรรมที่เน้นการฝึกความอดทนอย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับวัยของนักเรียน เช่น การทำงานกลุ่ม การฝึกซ้อมซ้ำๆ และกิจกรรมที่ต้องใช้เวลาและความพยายาม นักเรียนได้ฝึกควบคุมตนเองและอดทนต่อความเหนื่อยล้าจากการทำกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมช่วยส่งเสริมให้นักเรียนพัฒนาทักษะด้านอารมณ์และการแก้ปัญหาอย่างมีสติ นักเรียนจึงมีความอดทนในการรักการอ่านได้อย่างเหมาะสม คล้องกับงานวิจัย ของ Brent W. Roberts (2009) ได้ศึกษา “ความขยันขันแข็ง” (Conscientiousness) ซึ่งเป็นหนึ่งในห้าปัจจัยหลักของบุคลิกภาพตามแบบจำลอง Big Five โดยอธิบายถึงโครงสร้างภายในของลักษณะนิสัยดังกล่าว เช่น ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ การควบคุมตนเอง และความสามารถในการวางแผนระยะยาว ผู้เขียนได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ของความขยันขันแข็งกับพฤติกรรมในชีวิตจริง ทั้งในด้านการเรียน การทำงาน สุขภาพกายและจิตใจ ตลอดจนพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม

1.4 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม พบว่าครูมีความคิดเห็นต่อสภาพปัจจุบันการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยัน สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวม และทุกข้อ อยู่ในระดับมาก เพราะว่าครูมีการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานเป็นทีมอย่างหลากหลายและเหมาะสมกับระดับชั้น ส่งผลให้นักเรียนได้เรียนรู้การร่วมมือ แบ่งหน้าที่ และช่วยเหลือกันอย่างเป็นธรรมชาติ กิจกรรมเหล่านี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกการสื่อสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการแก้ปัญหาร่วมกัน นักเรียนจึงสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและพัฒนาความขยันในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ คล้องกับงานวิจัยของ Berkowitz และ Bier (2005) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน โดยเฉพาะการเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ซึ่งช่วยเสริมสร้างคุณธรรมในนักเรียน แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนมีผลต่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม เช่น การทำงานกลุ่ม ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีและความรับผิดชอบในนักเรียน

2. ผลการศึกษาวิธีการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีผลดังนี้

2.1 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม พบว่าวิธีการการจัดกิจกรรมส่งเสริมการทำงานเป็นทีมเพื่อส่งเสริมความขยันมุ่งมั่นให้นักเรียนร่วมมือกันอย่างมีเป้าหมาย โดยเริ่มจากกิจกรรมง่ายๆ เช่น การทำเวร การปลูกผัก การประดิษฐ์สิ่งของหรือโครงงานชุมชน เพื่อให้เด็กได้ฝึกแบ่งหน้าที่ รับผิดชอบและลงมือทำอย่างจริงจัง กิจกรรมเหล่านี้ช่วยพัฒนาฉันทะ วิริยะ จิตตะและวิมังสา ผ่านการปฏิบัติร่วมกัน นักเรียนจะเกิดความภาคภูมิใจ เห็นคุณค่าของการทำงานร่วมกับผู้อื่น และขยันอย่างมีความหมาย ครูและผู้ปกครองมีบทบาทในการเสริมแรงใจและปลูกฝังคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง คล้องกับงานวิจัยของ Berkowitz และ Bier (2005) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน โดยเฉพาะการเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรมต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ซึ่งช่วยเสริมสร้างคุณธรรมในนักเรียน แสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนมีผลต่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมคุณธรรม เช่น การทำงานกลุ่ม ช่วยเสริมสร้างพฤติกรรมที่ดีและความรับผิดชอบในนักเรียน

2.2 ด้านกิจกรรมความอดทน พบว่าการจัดกิจกรรมส่งเสริมความอดทนมุ่งมั่นให้นักเรียนฝึกฝนทั้งร่างกายและจิตใจอย่างต่อเนื่อง เช่น การเดิน-วิ่งตอนเช้า การเล่นกีฬา และกิจกรรมที่ต้องเผชิญอุปสรรคหรือความยากลำบาก เพื่อพัฒนาความเพียรและไม่ย่อท้อต่อแรงกดดัน กิจกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมหลักฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา ผ่านการลงมือทำจริง เด็กจะเกิดความภาคภูมิใจในตนเอง มีสมาธิ และฝึกคิดแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ แม้เผชิญความล้มเหลว ครูและผู้ปกครองควรร่วมส่งเสริมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างนิสัยขยันและความอดทนแก่นักเรียนในชีวิตประจำวันคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเอกชัย วิสุทฺโธ (2562) พบว่า การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนด้านความรับผิดชอบ ในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความมีวินัย ด้านความซื่อสัตย์และด้านจิตอาสา การวิเคราะห์เปรียบเทียบการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนานักเรียนด้านความรับผิดชอบ ในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย จำแนกตามระดับชั้นเรียน โดยการทดสอบค่า F โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียวจำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. ผลการเสนอแนะทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีดังต่อไปนี้

3.1 ด้านกิจกรรมความอดทน แนวทางการจัดกิจกรรมความอดทนตามหลักอิทธิบาท 4 มีแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ มีดังนี้ 1) ฉันทะ ความรักใคร่ ผู้บริหารและครูควรสร้างแรงจูงใจให้นักเรียนรักในสิ่งที่ทำ แม้จะเหนื่อยหรือลำบาก เช่น การตั้งเป้าหมายส่วนตัวหรือให้รางวัลความพยายาม 2) วิริยะ ความเพียร ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมให้นักเรียนฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคผ่านกิจกรรมที่ต้องใช้ความพยายาม เช่น การวิ่งไกลหรือโครงการระยะยาว 3) จิตตะ เอาใจฝึกฝน ผู้บริหารและครูควรฝึกให้นักเรียนมีสมาธิและความตั้งใจในการทำกิจกรรมจนสำเร็จ แม้จะใช้เวลานานหรือมีอุปสรรค 4) วิมังสา พิจารณาไตร่ตรอง ผู้บริหารและครูควรให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ปัญหาที่พบระหว่างกิจกรรม และปรับปรุงวิธีการแก้ไขด้วยตนเองอย่างรอบคอบ

3.2 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม แนวทางการจัดกิจกรรมการทำงานเป็นทีมตามหลักอิทธิบาท 4 มีแนวทางการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ มีดังนี้ 1) ฉันทะ ความรักใคร่ ผู้บริหารและครูควรปลูกฝังให้นักเรียนมีใจรักในการทำงานร่วมกัน เห็นคุณค่าของความร่วมมือ 2) วิริยะ ความเพียร ผู้บริหารและครูควรส่งเสริมความพากเพียรในการทำหน้าที่ของตนเองภายในทีมอย่างเต็มความสามารถ 3) จิตตะ เอาใจฝึกฝน ผู้บริหารและครูควรฝึกความตั้งใจ ใส่ใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างจริงจัง 4) วิมังสา พิจารณาไตร่ตรอง ผู้บริหารและครูควรสนับสนุนให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ ปรับปรุงกระบวนการทำงานของทีมอย่างต่อเนื่องเพื่อพัฒนาผลลัพธ์ร่วมกัน

องค์ความรู้การวิจัย

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ แนวทางส่งเสริมการจัดกิจกรรมคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ตามหลักอิทธิบาท 4 สำหรับนักเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนท่าเรือพัฒนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีอธิบายว่า

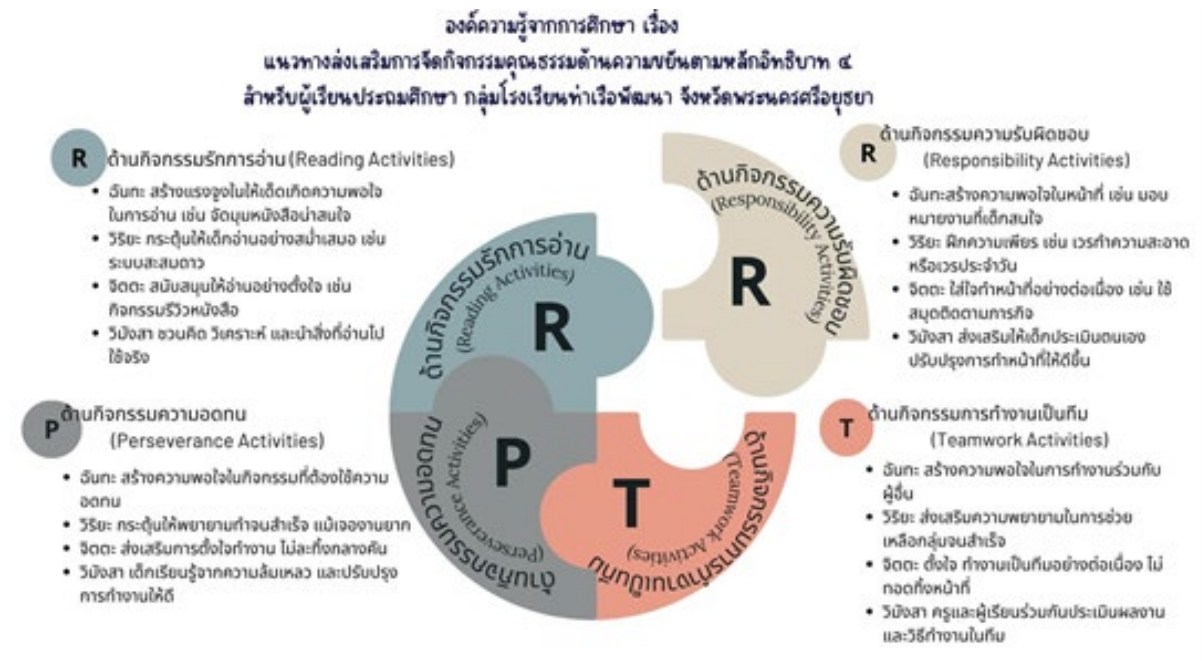
R: ด้านกิจกรรมรักการอ่าน (Reading Activities) หมายถึง กิจกรรมรักการอ่าน ด้านฉันทะ การสร้างแรงจูงใจให้เด็กเกิดความพอใจในการอ่าน เช่น จัดมุมหนังสือที่น่าสนใจ วิริยะ กระตุ้นให้เด็กอ่านอย่างสม่ำเสมอ เช่น ระบบสะสมดาว จิตตะ สนับสนุนให้อ่านอย่างตั้งใจ เช่น กิจกรรมรวิหนังสือและวิมังสา ขวนคิด วิเคราะห์ และนำสิ่งที่อ่านไปใช้จริง

R: ด้านกิจกรรมความรับผิดชอบ (Responsibility Activities) หมายถึง กิจกรรมความรับผิดชอบ ด้านฉันทะ สร้างความพอใจในหน้าที่ เช่น มอบหมายงานที่เด็กสนใจ วิริยะ ฝึกความเพียร เช่น เวรทำความสะอาด หรือเวรประจำวัน จิตตะ ใส่ใจทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เช่น ใช้สมุดติดตามภารกิจ และวิมังสา ส่งเสริมให้เด็กประเมินตนเอง ปรับปรุงการทำหน้าที่ให้ดีขึ้น

T: ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม (Teamwork Activities) หมายถึง กิจกรรมการทำงานเป็นทีม ด้านฉันทะ สร้างความพอใจในการทำงานร่วมกับผู้อื่น วิริยะ ส่งเสริมความพยายามในการช่วยเหลือกลุ่มจนสำเร็จ จิตตะ ตั้งใจ ทำงานเป็นทีมอย่างต่อเนื่อง ไม่ทอดทิ้งหน้าที่ และวิมังสา ครูและผู้เรียนร่วมกันประเมินผลงานและวิธีทำงานในทีม

P: ด้านกิจกรรมความอดทน (Perseverance Activities) หมายถึง กิจกรรมความอดทน ด้านฉันทะ สร้างความพอใจในกิจกรรมที่ต้องใช้ความอดทน วิริยะ กระตุ้นให้พยายามทำงานสำเร็จ แม้จะงานยาก จิตตะ

ส่งเสริมการตั้งใจทำงาน ไม่ละทิ้งกลางคันและวิมังสา เด็กเรียนรู้จากความล้มเหลวและปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น
สรุปผลดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านกิจกรรมความรับผิดชอบ ผู้บริหารและครูควรนำผลด้านกิจกรรมความรับผิดชอบไปส่งเสริมการจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนรับผิดชอบหน้าที่จริงอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งฝึกฝนทักษะการวางแผนและการจัดการเวลาอย่างเป็นระบบ เพื่อพัฒนาความรับผิดชอบอย่างยั่งยืนในชีวิตประจำวัน

1.2 ด้านกิจกรรมการทำงานเป็นทีม ผู้บริหารและครูควรจัดกิจกรรมการทำงานเป็นทีมควรมุ่งเน้นการร่วมมือและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและเหมาะสม เพื่อพัฒนาคุณธรรมฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา นักเรียนจะได้ฝึกฝนทักษะการสื่อสารและความรับผิดชอบ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและขยันอย่างมีเป้าหมาย โดยครูและผู้ปกครองต้องสนับสนุนและเสริมแรงอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาเรื่อง การจัดกิจกรรมส่งเสริมด้านความขยันตามหลักอิทธิบาท 4 ในโรงเรียนที่อยู่ต่างบริบททั้งในเขตเมือง ชนบทและขนาดโรงเรียนต่างกันเพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่าง และหาปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

2.2 ควรศึกษาเรื่อง การสร้างและประเมินความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวัด เช่น แบบประเมินความขยัน ความเพียร ความรับผิดชอบและทักษะการทำงานร่วมกัน เพื่อให้สามารถประเมินผลการจัดกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อถือได้

2.3 ควรศึกษาเรื่อง การออกแบบคู่มือและสื่อการสอนสำหรับครู เพื่อให้ครูสามารถประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมความขยันและการทำงานเป็นทีมอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งศึกษาผลกระทบของการใช้สื่อดังกล่าวต่อพฤติกรรม คุณธรรมและทักษะชีวิตของนักเรียน

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). คู่มือการดำเนินงานเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ แห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดอะบุคส์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2567) ปฏิรูปการศึกษา 8 คุณธรรมพื้นฐาน. แหล่งที่มา <http://www.moe.go.th> สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2567.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2556). บารมี 10 ประการ: ธรรมะสำหรับผู้มุ่งความก้าวหน้าและความสำเร็จในชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2549). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2564). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 43. กรุงเทพมหานคร: สนิทตันติวิวัฒน์พานิช.
- พระมหาเอกชัย วิสุทโธ. (2562). การจัดการเรียนรู้ตามหลักอิทธิบาท 4 เพื่อพัฒนานักเรียนด้านความรับผิดชอบในการเรียนสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัสสรเมธพันธ์ ศิริดารากัทรากุล. (2565). แนวทางการพัฒนาศักยภาพนักเรียนในยุคดิจิทัลตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนขยายโอกาส อำเภอฝักไห้จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รสสุคนธ์ พูลพิพัฒน์. (2564). แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม.
- สมพร อินทรพาเพียร. (2560). การปรับใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่.
- สุวัฒน์ กอไพศาล. (2565). ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา. แหล่งที่มา <https://www.gotoknow.org/posts/256382> สืบค้นเมื่อ 11 กันยายน 2567.

- Berkowitz and Bier. (2005). What works in character education: A research-driven guide for educators Washington. DC: Character Education Partnership.
- Lickona, T. (1991). Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. Bantam Books.
- Robert J. Vallerand. (2009). Handbook of Individual Differences in Social Behavior. New York: The Guilford Press.

การฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัยน้ำท่วม: การศึกษามิติทางจิตวิญญาณตามหลักพุทธธรรม
ในอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา

PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF FLOOD VICTIMS: A STUDY OF SPIRITUAL
DIMENSIONS BASED ON BUDDHIST PRINCIPLES IN PHU SANG DISTRICT,
PHAYAO PROVINCE

¹พระศราวดี สิทธิวุฒ (แก้วนันทะ) PhaSarawut Sirivuddho (Kaewnantha)
²พงษ์ประภากรณ์ สุระรินทร์ Phongprabhakorn Surarin ³ชูชาติ สุทธะ Chuchat Suttha
^{1, 2, 3}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus, Thailand
Corresponding Author E-mail: 6410205002@mcu.ac.th

Article Received: September 17, 2025. Revised: March 25, 2026. Accepted: March 27, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัยน้ำท่วมในพื้นที่อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา โดยมุ่งเน้นการศึกษามิติทางจิตวิญญาณและการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม ได้แก่ อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สติปัฏฐาน 4 และคุณธรรมด้านขันติ วิริยะ อุเบกขา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการเยียวยาและสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจให้แก่ผู้ประสบภัย

ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบจากภัยพิบัติน้ำท่วมไม่เพียงสร้างความเสียหายทางร่างกายและสังคม แต่ยังก่อให้เกิดสภาวะความเครียด ความวิตกกังวล และความทุกข์ทางอารมณ์จากการสูญเสีย อย่างไรก็ตาม การนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้มีส่วนสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประสบภัยเกิดความเข้าใจและการยอมรับความเป็นจริง (สัจธรรม) ซึ่งช่วยลดทอนความทุกข์ทางใจได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฝึกสติ การเจริญเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และการปฏิบัติสมาธิ ที่ก่อให้เกิดความสงบและความเข้มแข็งจากภายใน นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่า กระบวนการฟื้นฟูจิตใจดำเนินไปในระดับปัจเจกบุคคล ระดับชุมชน และระดับองค์กรหรือวัด โดยชุมชนที่มีความร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งและได้รับการสนับสนุนทางจิตใจจากวัดหรือคณะสงฆ์ มีแนวโน้มที่จะฟื้นตัวได้รวดเร็วกว่า ดังนั้น หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถบูรณาการเข้ากับระบบการจัดการภัยพิบัติ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในชุมชนและสนับสนุนการเยียวยาทางจิตวิญญาณได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การฟื้นฟูจิตใจ, ผู้ประสบภัยน้ำท่วม, มิติทางจิตวิญญาณ, หลักพุทธธรรม

Abstract

This academic article aims to examine the process of psychosocial recovery among flood survivors in Phu Sang District, Phayao Province, with particular attention to the spiritual dimension and to the application of Buddhist doctrine as a restorative framework. The study focuses on the Four Noble Truths (Ariyasaccāni), the Four Divine Abodes (Brahmavihāra 4),

the Four Foundations of Mindfulness (Satipaṭṭhāna 4), and the Virtues of Patience (Khanti), Diligence (Viriya), and Equanimity (Upekkhā), which are presented as guiding principles for alleviating suffering and cultivating inner strength among disaster survivors.

The research findings revealed that the impact of flooding extends beyond physical and social disruption, causing psychological distress, including stress, anxiety, and emotional suffering from loss. However, the application of Buddhist principles played a crucial role in enabling survivors to understand and accept reality (Saccadhamma), which significantly mitigated mental suffering. Specifically, mindfulness training (Sati), the cultivation of the Brahmavihāra IV (loving-kindness (Mettā), compassion (Karunā), sympathetic joy (Muditā), and equanimity (Upekkhā)—and meditative practice (Bhāvanā) contributed to calmness and resilience grounded in inner resources. Furthermore, the study found that the recovery process operated across three levels: individual, community, and institutional. Communities with strong cooperation and continuous spiritual support from the Saṅgha tended to recover more rapidly. Consequently, Buddhist doctrinal principles serve as a vital resource that can be integrated into disaster management systems to strengthen communal bonds and sustain long-term spiritual and psychosocial restoration.

Keywords: Psychosocial Recovery, Flood Survivors, Spiritual Dimension, Buddhist Principles

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาอุทกภัยซ้ำซาก โดยเฉพาะในฤดูฝน ซึ่งมักเกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน หรือได้รับอิทธิพลจากพายุโซนร้อนและพายุไต้ฝุ่นที่เคลื่อนตัวเข้าสู่ประเทศ เหตุการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นวงกว้าง ทั้งด้านที่อยู่อาศัย พื้นที่เกษตรกรรม ระบบคมนาคม และเศรษฐกิจท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ผลกระทบที่สำคัญไม่น้อยไปกว่าความเสียหายทางกายภาพ คือผลกระทบด้านจิตใจของผู้ประสบภัย ซึ่งมักเผชิญกับความเครียด ความหวาดวิตก และความรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต การฟื้นฟูจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการเยียวยาทางจิตใจควบคู่ไปกับการฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐาน โดยอาศัยพลังสนับสนุนจากครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายทางสังคม (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2542)

แนวคิดเรื่องทุนทางสังคมในบริบทสังคมไทยชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ความเอื้ออาทร และความร่วมมือกันของคนในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สังคมสามารถรับมือและฟื้นตัวจากวิกฤตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ชุมชนที่มีความเข้มแข็งทางสังคมจะสามารถระดมทรัพยากร ช่วยเหลือเกื้อกูล และสร้างขวัญกำลังใจแก่กันได้ดีกว่า อันเป็นพื้นฐานของการฟื้นฟูอย่างยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2541) ดังนั้น การบูรณาการองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์เข้ากับบริบทวัฒนธรรมไทย จึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างกระบวนการเยียวยาที่ครอบคลุมทั้งมิติทางกาย ใจ และสังคมของผู้ประสบภัยอย่างแท้จริง

ในบริบทสังคมไทย ศาสนามีบทบาทเป็นรากฐานทางวัฒนธรรมและเป็นแหล่งพลังทางจิตวิญญาณที่คอยหล่อเลี้ยงกำลังใจของผู้คนมาอย่างยาวนาน พระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ ไม่เพียงทำ

หน้าที่เป็นระบบความเชื่อ แต่ยังเป็นคลังแห่งภูมิปัญญาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อเยียวยาและฟื้นฟูจิตใจ ในยามวิกฤตได้อย่างลึกซึ้ง หลักธรรมสำคัญ เช่น อริยสัจ 4 ที่ช่วยให้ผู้ประสบภัยเข้าใจและยอมรับความจริง ของทุกข้ออย่างมีปัญญายอมรับทุกข้อโดยไม่จมอยู่กับมัน และมองเห็นหนทางในการข้ามพ้นไปสู่ความสงบได้ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541) พรหมวิหาร 4 ที่ส่งเสริมการเกื้อกูล ความเมตตา และความอบอุ่นทาง ใจ มหาสติปัฏฐาน 4 ที่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสติรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งช่วยให้ ผู้ประสบภัยมีหลักยึดในการตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบัน ไม่พัวพันกับสิ่งที่สูญเสีย หรือกังวลกับสิ่งที่ยังมาไม่ถึง หลักแห่งสติยังเป็นการฝึกความตื่นรู้ที่ช่วยให้จิตใจพ้นจากความตระหนก และกลับคืนสู่ความสงบได้ (พระธรรม ปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2541) ตลอดจนหลักขันติ วิริยะ และอุเบกขา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ช่วยเสริมพลังใจและ สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ในระยะยาว การใช้หลักธรรมเหล่านี้ยังสามารถสร้างพลังบวกในชุมชน เกิดการ รวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคม และปลูกฝังความเชื่อมั่นว่าผู้ประสบภัยไม่ได้ต่อสู้อย่าง เดี่ยวดาย

บทบาทของพระสงฆ์และวัดในฐานะศูนย์กลางทางจิตวิญญาณมีความสำคัญต่อกระบวนการฟื้นฟู จิตใจในสถานการณ์ภัยพิบัติอย่างยิ่ง เพราะพระสงฆ์มักทำหน้าที่ส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจและจิตวิญญาณของ ชุมชน ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยให้ผู้ประสบทุกข์รู้สึกได้รับการดูแลทั้งทางใจและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับ การศึกษาที่พบว่าพระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณของประชาชน (บุญเลิศ ยองเพชร, 2561) และบทบาทด้านสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ที่ช่วยเสริม ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น (อิทธิพร, 2565)

อย่างไรก็ตาม การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัยยังมีการศึกษาและพัฒนา เชิงปฏิบัติอย่างจำกัด โดยเฉพาะในมิติที่บูรณาการเข้ากับบริบทท้องถิ่นและวัฒนธรรมชุมชน ตัวอย่างเช่น อำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อภัยน้ำท่วม แต่ก็มีทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ที่เข้มแข็ง ทั้งในรูปแบบของวัด พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และพิธีกรรมที่หล่อเลี้ยงความผูกพันของผู้คน การศึกษา ในครั้งนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของหลักธรรมและกลไกทางศาสนาในการเยียวยา จิตใจ พร้อมทั้งสะท้อนให้เห็นว่าศาสนาสามารถเป็นพลังสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน สร้างความหวัง และปลูกพลังใจให้ผู้ประสบภัยกลับมาใช้ชีวิตที่มั่นคงได้อีกครั้ง

บทความนี้จะนำเสนอแนวทางการเยียวยาจิตใจของผู้ประสบภัยจากวิกฤตน้ำท่วม โดยใช้กรอบ แนวคิดทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยเฉพาะ อริยสัจ 4, พรหมวิหาร 4, สติปัฏฐาน 4 และหลักธรรมอื่นที่ เกี่ยวข้อง เช่น ขันติ, วิริยะ, และ อุเบกขา เพื่อนำมาอธิบายกระบวนการฟื้นฟูภาวะจิตใจในช่วงหลังภัยพิบัติ ขอบเขตของเนื้อหาครอบคลุมทั้ง 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับปัจเจกบุคคล การปรับตัวและเยียวยาตนเองผ่านการ นำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน 2) ระดับชุมชน การเกื้อกูล การสนับสนุน และการสร้างพลังร่วมเพื่อฟื้นฟู ใจผู้ประสบภัย 3) ระดับสถาบันทางศาสนา บทบาทของวัด พระสงฆ์ และกลุ่มจิตอาสาในฐานะศูนย์กลางทาง จิตวิญญาณและศูนย์ช่วยเหลือผู้ประสบภัย โดยมีเนื้อหารายละเอียดดังต่อไปนี้

ภัยพิบัติน้ำท่วมและผลกระทบทางจิตใจ

ภัยพิบัติน้ำท่วมไม่เพียงสร้างความสูญเสียด้านวัตถุและโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังส่งผล กระทบเชิงลึกต่อสุขภาพจิตของผู้ประสบภัย โดยเฉพาะความรู้สึกสูญเสีย ความหวาดกลัว และภาวะเครียด หลังเหตุการณ์รุนแรง (Post-Traumatic Stress Disorder: PTSD) แนวคิดทางจิตวิทยาไทยชี้ว่า ความทุกข์

จากภัยพิบัติสามารถบรรเทาได้ผ่านพลังเครือญาติและระบบชุมชนที่ทำหน้าที่เป็นกลไกฟื้นฟูทางใจ โดยอาศัยความผูกพัน ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นฐาน (สมพร อิศวิลานนท์, 2555) การรวมกลุ่มทำกิจกรรม เช่น การสวดมนต์ การทำบุญ และการร่วมแรงฟื้นฟูบ้านเรือน ไม่เพียงช่วยฟื้นฟูสภาพกายภาพ แต่ยังเป็นกระบวนการบำบัดจิตใจตามบริบทวัฒนธรรมไทย

ในมิติของพุทธจิตวิทยา ความทุกข์จากภัยพิบัติถือเป็นทุกข์ทางโลกหรือโลกธรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การทำความเข้าใจความจริงของชีวิตตามหลักอริยสัจ 4 ช่วยให้ผู้ประสบภัยตระหนักว่าความสูญเสียเป็นธรรมชาติของสังขาร การเจริญสติและการฝึกจิตให้อยู่กับปัจจุบันขณะสามารถลดความฟุ้งซ่าน ความวิตกกังวล และเสริมสร้างปัญญาในการมองเห็นสภาวะตามความเป็นจริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2550) ทั้งนี้ การประยุกต์หลักเมตตา กรุณา และอุเบกขา ควบคู่กับแนวคิดการพัฒนาสังคมที่เน้นความเอื้ออาทรและความเข้มแข็งของชุมชน ยังช่วยฟื้นฟูสภาพจิตใจของผู้ประสบภัยให้เกิดพลังใจและความมั่นคงทางอารมณ์อย่างยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2541)

สรุปว่า ภัยพิบัติน้ำท่วมมิได้ก่อให้เกิดเพียงความเสียหายทางกายภาพและเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบต่อสภาพจิตใจของผู้ประสบภัย ทั้งในรูปแบบของความโศกเศร้า ความหวาดกลัว และภาวะเครียดหลังเหตุการณ์รุนแรง การฟื้นฟูจึงควรดำเนินไปอย่างรอบด้าน โดยอาศัยทั้งพลังเครือญาติและระบบชุมชนตามบริบทสังคมไทย ควบคู่กับการประยุกต์ใช้หลักพุทธจิตวิทยา เช่น การเข้าใจความจริงตามหลักอริยสัจ 4 การเจริญสติ เมตตาภาวนา และอุเบกขา อันจะช่วยให้ผู้ประสบภัยยอมรับความจริง คลี่คลายความทุกข์ และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางใจได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ทั้งในระดับปัจเจกและระดับชุมชน

มิติทางจิตวิญญาณในกระบวนการเยียวยา

การเยียวยาผู้ประสบภัยน้ำท่วมในสังคมไทยไม่สามารถมองเพียงในเชิงกายภาพหรือจิตวิทยาสมัยใหม่เท่านั้น แต่มิติทางจิตวิญญาณมีบทบาทสำคัญในฐานะพลังภายในที่ช่วยให้บุคคลฟื้นฟูสมดุลทางใจ แนวคิดของ จิตวิทยาพุทธแบบชุมชน ชี้ว่าการปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ และการทำบุญร่วมกัน ทำหน้าที่เป็นกระบวนการทางจิตวิญญาณที่ช่วยปลดปล่อยความเศร้าและสร้างความหมายใหม่ให้กับเหตุการณ์ที่เผชิญ (สมบุญ สุขสำราญ, 2558) ความเชื่อเรื่องกรรมและการยอมรับความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ทำให้ผู้ประสบภัยสามารถปรับกรอบความคิดจากการยึดติดกับความสูญเสีย มาสู่การมองเห็นโอกาสในการสร้างชีวิตใหม่

ในมุมมองพุทธจิตวิทยา การเยียวยาทางจิตวิญญาณไม่ใช่เพียงการปลอบประโลม แต่เป็นการพัฒนาปัญญาภายในผ่านการฝึกสติและสมาธิ เพื่อให้เกิดปัญญารู้เท่าทันทุกข์และวางใจเป็นกลาง (อุเบกขา) ดังที่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2550) ชี้ว่า กระบวนการนี้เป็นการเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาส ในการพัฒนาจิตใจซึ่งเมื่อผจญเข้ากับการสนับสนุนจากเครือข่ายชุมชน จะทำให้ผู้ประสบภัยไม่เพียงแต่ “ผ่านพ้น” เหตุการณ์ไปได้เท่านั้น แต่ยังสามารถ “เติบโต” ทางจิตวิญญาณและเสริมสร้างพลังใจจากประสบการณ์ดังกล่าวได้ด้วย (สุภาวดี เกษมสุข, 2561)

สรุปว่า การเยียวยาผู้ประสบภัยน้ำท่วมในบริบทสังคมไทยจำเป็นต้องบูรณาการทั้งมิติทางกาย จิตใจ และจิตวิญญาณควบคู่กันไป โดยเฉพาะการอาศัยแนวคิดจิตวิทยาพุทธแบบชุมชนซึ่งเน้นพลังของการปฏิบัติธรรม การสวดมนต์ และการทำบุญร่วมกันเป็นกลไกฟื้นฟูภายใน การเข้าใจเรื่องกรรมและหลักอนิจจัง ช่วยให้ผู้ประสบภัยปรับมุมมองต่อความสูญเสีย เห็นความไม่เที่ยงเป็นธรรมชาติของชีวิต และเปิดพื้นที่ให้เกิดการเริ่มต้นใหม่ การฝึกสติ สมาธิ และการวางใจอย่างอุเบกขา ทำให้เกิดปัญญารู้เท่าทันทุกข์ ไม่จมอยู่กับความ

โรคเรื้อรัง เมื่อผสานกับการสนับสนุนจากครอบครัวและชุมชนแล้ว ดังนั้น กระบวนการเยียวยาจะไม่เพียงช่วยให้ผู้ประสบภัยก้าวผ่านวิกฤติ แต่ยังนำไปสู่การเติบโตทางจิตวิญญาณและความเข้มแข็งทางใจอย่างยั่งยืนในระยะยาว

บริบทพื้นที่ศึกษา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา

บริบทพื้นที่ศึกษา อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา มีรายละเอียดดังนี้

1. ภูมิศาสตร์และสภาพภูมิอากาศ อำเภอกุฉินารายณ์ ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดพะเยา มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสลับกับที่ราบลุ่มแม่น้ำยม ซึ่งทำให้พื้นที่ที่มีความเปราะบางต่อปัญหาน้ำป่าไหลหลากและน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน ภูมิอากาศเป็นแบบมรสุม มีฝนตกชุกระหว่างเดือนมิถุนายน-ตุลาคม โดยมีปริมาณฝนเฉลี่ยต่อปีสูงกว่า 1,500 มิลลิเมตร ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงต่ออุทกภัยทั้งในระดับชุมชนและพื้นที่เกษตรกรรม (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพะเยา, 2566)

2. ประวัติศาสตร์เหตุการณ์น้ำท่วมในพื้นที่ ข้อมูลจากสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพะเยาแสดงให้เห็นว่า อำเภอกุฉินารายณ์ประสบปัญหาน้ำท่วมซ้ำซากหลายครั้งในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา เหตุการณ์สำคัญ เช่น น้ำท่วมใหญ่ปี 2554, 2562, 2567 และ 2568 ส่งผลกระทบต่อบ้านเรือน การเกษตร และการคมนาคม ชาวบ้านจำนวนมากต้องอพยพชั่วคราวและสูญเสียทรัพย์สิน แม้พื้นที่ส่วนใหญ่สามารถฟื้นฟูทางกายภาพได้ในเวลาไม่นาน แต่ผลกระทบทางจิตใจและความรู้สึกสูญเสียยังคงอยู่ยาวนาน (สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพะเยา, 2566)

3. ลักษณะชุมชนและทุนทางวัฒนธรรม-ศาสนา ชุมชนในอำเภอกุฉินารายณ์มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทที่ดำรงวิถีเกษตรกรรมควบคู่กับความสัมพันธ์แบบเครือญาติและเครือข่ายทางสังคมที่แน่นแฟ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นและพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมค่านิยม ความเอื้ออาทร และการพึ่งพาอาศัยกัน วัดและพระสงฆ์จึงมีได้ทำหน้าที่เพียงศูนย์กลางประกอบศาสนกิจเท่านั้น หากยังเป็นพื้นที่กลางของชุมชนสำหรับการประชุม การช่วยเหลือเกื้อกูล และการฟื้นฟูจิตใจในยามวิกฤติ การทำบุญ การประกอบพิธีกรรม และกิจกรรมทางศาสนา ร่วมกัน ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและทุนทางสังคม-วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง อันเป็นฐานสำคัญต่อกระบวนการฟื้นฟูและเสริมพลังใจของผู้ประสบภัยอย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2550)

สรุปว่า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา เป็นพื้นที่ที่มีความเปราะบางต่ออุทกภัยจากลักษณะภูมิประเทศแบบภูเขาสลับกับที่ราบลุ่มและปริมาณฝนที่สูงในช่วงฤดูมรสุม ส่งผลให้เกิดน้ำท่วมซ้ำซากหลายครั้งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แม้ความเสียหายทางกายภาพจะสามารถฟื้นฟูได้ตามระยะเวลา แต่ผลกระทบทางจิตใจของประชาชนยังคงดำรงอยู่และต้องการกระบวนการเยียวยาอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวมีทุนทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะบทบาทของวัดและพระสงฆ์ในฐานะศูนย์กลางของชุมชน ซึ่งไม่เพียงเป็นที่พึ่งทางจิตใจในยามวิกฤติ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความร่วมมือ ความเอื้ออาทร และการฟื้นฟูทั้งด้านกายภาพและจิตใจ ดังนั้น บริบทของอำเภอกุฉินารายณ์จึงสะท้อนให้เห็นว่า การจัดการและเยียวยาผลกระทบจากน้ำท่วมควรอาศัยทั้งมาตรการเชิงโครงสร้างควบคู่กับการเสริมพลังทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา เพื่อให้การฟื้นฟูเป็นไปอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน.

บทบาทของหลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัย

หลักพุทธธรรมมีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัย โดยเฉพาะ อริยสัจ 4 ที่เสนอกรอบคิดให้มองเห็นทุกข์อย่างตรงไปตรงมา (ทุกข์) วิเคราะห์สาเหตุแห่งทุกข์ (สมุทัย) มองเห็นความเป็นไปได้ของการดับทุกข์ (นิโรธ) และดำเนินไปตามวิถีแห่งการดับทุกข์ (มรรค) การใช้กรอบคิดนี้ช่วยให้ผู้ประสบภัยไม่จมอยู่กับความรู้สึกสูญเสีย แต่สามารถพัฒนาความเข้าใจเชิงปัญญาและปรับวิธีคิดเพื่อก้าวต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556) นอกจากนี้ หลัก ไตรลักษณ์ โดยเฉพาะความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ยังช่วยให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวต่อเหตุการณ์ได้อย่างมีสติ (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2553)

ในเชิงปฏิบัติ หลัก สติปัฏฐาน 4 มีบทบาทในการฝึกให้ผู้ประสบภัยรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม อันเป็นกระบวนการเสริมสร้างความมั่นคงทางใจ และลดความตื่นตระหนกจากเหตุการณ์รุนแรง การฝึกสติในสถานการณ์วิกฤติเป็นการเปลี่ยนปัญหาให้เป็นปัญญา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554) เมื่อผสานกับหลัก พรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะเมตตาและกรุณาจะช่วยให้เกิดพลังใจร่วมกันในชุมชน ทำให้กระบวนการฟื้นฟูจิตใจมีทั้งมิติภายในและภายนอกอย่างสมบูรณ์ (ประเวศ วะสี, 2541)

พระพุทธศาสนาเสนอแนวทางการเข้าใจทุกข์และการพ้นทุกข์อย่างเป็นระบบผ่านหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการฟื้นฟูจิตใจของผู้ประสบภัยในภาวะวิกฤติ เช่น วิกฤติน้ำท่วม ซึ่งส่งผลทั้งด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ โดยในงานศึกษานี้จะใช้พุทธธรรม เป็นแนวคิดหลักในการอธิบายกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ โดยมีหลักธรรมสำคัญ ดังนี้

1. อริยสัจ 4 กับการทำความเข้าใจและยอมรับทุกข์ อริยสัจ 4 คือหลักแห่งความจริงอันประเสริฐ 4 ประการ ได้แก่ ทุกข์ (ความทุกข์จากการสูญเสีย ความไม่มั่นคง ความกลัว) สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์ เช่น ความยึดมั่น ความคาดหวัง) นิโรธ (การดับทุกข์ด้วยความเข้าใจและปล่อยวาง) และมรรค (แนวทางการดำเนินชีวิต เช่น สัมมาทิฐิ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ) อริยสัจ 4 เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้ผู้ประสบภัยน้ำท่วมเข้าใจธรรมชาติของความทุกข์ การยอมรับความจริงของความสูญเสียและความไม่เที่ยงของชีวิตทำให้ผู้ประสบภัยสามารถลดความวิตกกังวลและความสิ้นหวังได้ การตระหนักถึงสาเหตุของทุกข์และหนทางในการดับทุกข์ยังช่วยให้เกิดปัญญาในการปรับตัวและสร้างความสงบภายใน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2556)

2. พรหมวิหาร 4 กับการเกื้อกูลและความอบอุ่นในชุมชน พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นคุณธรรมที่ช่วยเหลือเลี้ยงจิตใจทั้งผู้ให้และผู้รับ โดยเฉพาะเมตตาและกรุณาช่วยส่งเสริมการเกื้อกูลและการสนับสนุนระหว่างสมาชิกในชุมชน การปฏิบัติพรหมวิหารร่วมกัน เช่น การช่วยเหลือซ่อมแซมบ้าน การทำบุญ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมวัด เป็นกระบวนการสร้างพลังใจร่วมและความอบอุ่นทางสังคม ทำให้ผู้ประสบภัยรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองไม่ได้เผชิญเหตุการณ์เพียงลำพัง (ประเวศ วะสี, 2541)

3. สติปัฏฐาน 4 กับการตั้งมั่นทางจิตใจ สติปัฏฐาน 4 ช่วยฝึกสติให้ผู้ประสบภัยรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม การตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบันช่วยลดความฟุ้งซ่านและความตื่นตระหนกเมื่อเผชิญกับเหตุการณ์รุนแรง การฝึกสติในชีวิตประจำวันยังเป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีสติ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554)

4. หลักขันติ วิริยะ และอุเบกขาในการเสริมพลังใจ ประกอบด้วย 1) ขันติ (ความอดทน) ช่วยให้ผู้ประสบภัยสามารถอดกลั้นและรับมือกับความยากลำบากในภาวะวิกฤติได้อย่างมีสติ 2) วิริยะ (ความเพียร) ส่งเสริมให้ผู้ประสบภัยลุกขึ้นฟื้นฟูตนเองและชุมชนอย่างต่อเนื่อง แม้เผชิญอุปสรรค 3) อุเบกขา (วางใจเป็นกลาง) สร้างความมั่นคงทางอารมณ์เมื่อเผชิญกับสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ คุณธรรมเหล่านี้เป็นพลังภายใน

สำคัญต่อการเยียวยาจิตใจและการฟื้นฟูทางอารมณ์อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ การปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้ในระดับชุมชนยังช่วยสร้างพลังร่วมและความยืดหยุ่นทางสังคม ทำให้กระบวนการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติทั้งภายในและภายนอกมีความเข้มแข็ง (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2553)

สรุปว่า หลักพุทธธรรมเป็นกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัติที่มีพลังอย่างยิ่งในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัย โดยช่วยให้เข้าใจ “ทุกข์” อย่างเป็นระบบและนำไปสู่การคลี่คลายทุกข์อย่างมีประสิทธิภาพ ผ่านหลักอริยสัจ 4 ที่ทำให้เกิดการยอมรับความจริง วิเคราะห์เหตุแห่งทุกข์ และดำเนินชีวิตตามหนทางแห่งการดับทุกข์ ควบคู่กับการตระหนักในไตรลักษณ์ โดยเฉพาะอนิจจัง ซึ่งช่วยให้ปรับตัวต่อความสูญเสียได้อย่างมีสติ ในเชิงปฏิบัติ สติปัฏฐาน 4 เสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์และการรู้เท่าทันตนเอง ขณะที่พรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะเมตตาและกรุณา ช่วยหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์และสร้างพลังใจร่วมในชุมชน ส่วนคุณธรรมอย่างขันติ วัริยะ และอุเบกขา เป็นพลังภายในที่สนับสนุนความอดทน ความเพียร และความสมดุลทางใจ ดังนั้น การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัยจึงมิใช่เพียงการปลอบประโลมชั่วคราว หากเป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาและเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในระดับปัจเจกและชุมชน อันนำไปสู่การฟื้นตัวอย่างยั่งยืนและการเติบโตทางจิตวิญญาณภายหลังวิกฤติ.

กระบวนการเยียวยาจิตใจหลังน้ำท่วม

การฟื้นฟูจิตใจหลังเผชิญภัยน้ำท่วมเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปทั้งในมิติปัจเจกบุคคล ชุมชน และสถาบันทางศาสนา เนื่องจากผู้ประสบภัยไม่ได้ประสบความสูญเสียเพียงด้านกายภาพเท่านั้น แต่ยังเผชิญกับความเครียด ความวิตกกังวล และความรู้สึกสิ้นหวัง การเยียวยาจิตใจจึงต้องพิจารณาทั้งการเสริมพลังภายใน การสร้างความเข้มแข็งทางสังคม และการสนับสนุนจากสถาบันทางจิตวิญญาณ การจัดการในหลายระดับ เช่นนี้ช่วยให้ผู้ประสบภัยสามารถฟื้นตัวได้อย่างยั่งยืน และลดผลกระทบด้านจิตใจระยะยาว จากแนวคิดดังกล่าว กระบวนการเยียวยาจิตใจสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับปัจเจกบุคคล การฟื้นฟูจิตใจในระดับบุคคลเน้นการนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นเครื่องมือในการปรับตัวและเยียวยาตนเอง การฝึก สติปัฏฐาน 4 ช่วยให้ผู้ประสบภัยรู้เท่าทันกาย เวทนา จิต และธรรม ทำให้สามารถตั้งมั่นอยู่กับปัจจุบัน ลดความวิตกกังวล และจัดการกับความทุกข์ภายในได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554) นอกจากนี้ การใช้คุณธรรม ขันติ วัริยะ และอุเบกขา ยังช่วยเสริมความเข้มแข็งภายใน ทำให้ผู้ประสบภัยสามารถเผชิญความลำบากด้วยความสงบและไม่ท้อถอย

2. ในระดับชุมชน กระบวนการเยียวยาจิตใจเน้นความร่วมมือและการเกื้อกูลระหว่างสมาชิก การปฏิบัติพรหมวิหาร 4 โดยเฉพาะเมตตาและกรุณา ช่วยสร้างความอบอุ่นและความเข้มแข็งทางสังคม ชุมชนสามารถร่วมกันฟื้นฟูบ้านเรือน สนับสนุนผู้ประสบภัย และจัดกิจกรรมทางศาสนาเพื่อเสริมพลังใจ ทำให้เกิดเครือข่ายสังคมที่ช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยวและเสริมความมั่นคงทางอารมณ์ (ประเวศ วะสี, 2541)

3. ระดับสถาบันทางศาสนา วัดและพระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและพื้นที่พักพิงทางใจ การจัดกิจกรรมสวดมนต์ เจริญภาวนา บรรยายธรรม หรือให้คำปรึกษาสำหรับผู้ประสบภัย เป็นการฟื้นฟูจิตใจเชิงลึกและเชื่อมโยงผู้ประสบภัยกับชุมชน การสนับสนุนทางศาสนาเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประสบภัยเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสในการพัฒนาปัญญาและความเข้มแข็งภายใน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2554)

สรุปว่า กระบวนการเยียวยาจิตใจหลังน้ำท่วมจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ชุมชน และสถาบันทางศาสนา โดยในระดับบุคคลควรส่งเสริมการนำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ เช่น การฝึกสติปัฏฐานเพื่อรู้เท่าทันอารมณ์และความคิดของตนเอง การพัฒนาขันติ วิริยะ และอุเบกขา เพื่อเสริมความอดทน ความเพียร และความมั่นคงทางใจ อันช่วยให้สามารถเผชิญความสูญเสียอย่างมีปัญญา ขณะเดียวกันในระดับชุมชนควรสร้างบรรยากาศแห่งความเมตตาและกรุณาตามหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อให้เกิดการเกื้อกูล ช่วยเหลือ และลดความรู้สึกลดเดี่ยวของผู้ประสบภัย ส่วนระดับสถาบันทางศาสนา วัด และพระสงฆ์ควรทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ ผ่านการจัดกิจกรรมสวดมนต์ เจริญภาวนา ให้คำปรึกษา และเผยแผ่ธรรมะเพื่อเสริมสร้างปัญญา เมื่อทั้งสามระดับทำงานประสานกันอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การฟื้นฟูไม่เพียงบรรเทาความทุกข์ในระยะสั้น แต่ยังสร้างความเข้มแข็งทางอารมณ์ สังคม และจิตวิญญาณ อันนำไปสู่การฟื้นตัวอย่างยั่งยืนในระยะยาว.

บทเรียนและกรณีศึกษาจากเหตุการณ์น้ำท่วมในอำเภอภูซาง

เหตุการณ์น้ำท่วมในอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา เป็นตัวอย่างสำคัญที่สะท้อนถึงผลกระทบทั้งทางกายภาพ จิตใจ และสังคมของผู้ประสบภัย การศึกษาเหตุการณ์เหล่านี้จึงเป็นโอกาสให้เราเรียนรู้แนวปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ รวมถึงข้อจำกัดและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจริง การวิเคราะห์กรณีศึกษาช่วยให้เห็นบทบาทของหลักพุทธธรรม การสนับสนุนของชุมชน และบทบาทของสถาบันทางศาสนาในการฟื้นฟูจิตใจของผู้ประสบภัย

จากมุมมองเชิงวิเคราะห์ บทเรียนที่ได้สามารถนำไปปรับใช้เพื่อพัฒนากลไกการเยียวยาในพื้นที่อื่นๆ และสร้างความยืดหยุ่นทางสังคมและจิตวิญญาณให้แก่ชุมชนในอนาคต ทั้งนี้ กระบวนการเรียนรู้จะครอบคลุมทั้ง แนวปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ และ ข้อจำกัดหรืออุปสรรค ที่ต้องได้รับการแก้ไขหรือปรับปรุงดังต่อไปนี้

1. แนวปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ แนวปฏิบัติที่เห็นผลชัดเจนคือการใช้หลักพุทธธรรมเป็นกรอบในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัย ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ผู้ประสบภัยที่ฝึกสติปัฏฐาน 4 และนำหลักขันติ วิริยะ และอุเบกขาไปปรับใช้ สามารถฟื้นความสงบและความมั่นคงทางอารมณ์ได้เร็วกว่าการเยียวยาแบบทั่วไป ในระดับชุมชน การร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ เจริญภาวนา และทำบุญร่วมกัน ช่วยสร้างความอบอุ่นและความเชื่อมโยงระหว่างสมาชิก นอกจากนี้ การจัดกลุ่มอาสาช่วยเหลือบ้านเรือนและฟื้นฟูพื้นที่น้ำท่วม ทำให้เกิดเครือข่ายสังคมที่สนับสนุนทั้งการฟื้นฟูทางกายภาพและจิตใจ ผลลัพธ์ของกระบวนการเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการรวมหลักพุทธธรรมกับความร่วมมือเชิงสังคมเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืนในการสร้างความเข้มแข็งหลังภัยน้ำท่วม

2. ข้อจำกัดและอุปสรรค แม้ว่ากระบวนการฟื้นฟูจิตใจในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพในหลายมิติ แต่ยังมีข้อจำกัด เช่น การเข้าถึงผู้ประสบภัยบางกลุ่มยังไม่ทั่วถึง การสื่อสารและประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานท้องถิ่นบางครั้งไม่ราบรื่น นอกจากนี้ บางชุมชนยังขาดความรู้หรือความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการนำหลักพุทธธรรมไปใช้ในการเยียวยา ทำให้ผลลัพธ์ของการฟื้นฟูจิตใจยังไม่เต็มที่และแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

3. ข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะเพื่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัย ดังนี้
1) ภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ควรส่งเสริมการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับระบบการจัดการภัยพิบัติ โดยเฉพาะด้านการดูแลจิตใจ เช่น การอบรมพระสงฆ์ อาสาสมัคร หรือเจ้าหน้าที่ให้สามารถใช้หลักธรรมเป็นแนวทางในการปลอบขวัญผู้ประสบภัย 2) วัดและพระสงฆ์ ควรได้รับการสนับสนุนให้เป็น

“ศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ” ของชุมชนในภาวะวิกฤต เช่น จัดกิจกรรมสวดมนต์ เจริญภาวนา ฟังธรรม และฝึกสติ เพื่อสร้างพลังใจและสร้างความมั่นคงภายในให้กับประชาชน 3) ชุมชนท้องถิ่น ควรสร้างเครือข่ายจิตอาสาที่ทำงานร่วมกับวัด โดยใช้ธรรมะเป็นเครื่องมือในการดูแลกันและกันอย่างยั่งยืน

สรุปว่า บทเรียนจากเหตุการณ์น้ำท่วมในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา สะท้อนให้เห็นว่าการฟื้นฟูหลังภัยพิบัติจำเป็นต้องดำเนินควบคู่กันทั้งด้านกายภาพ จิตใจ และสังคม โดยแนวปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จคือการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับพลังความร่วมมือของชุมชนและบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสงบทางใจ ความเข้มแข็งทางอารมณ์ และความเชื่อมโยงทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดด้านการเข้าถึง การประสานงาน และความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมที่ต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ดังนั้น การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ วัด พระสงฆ์ และชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ จะช่วยยกระดับกระบวนการเยียวยาจิตใจให้ครอบคลุมและยั่งยืน อันนำไปสู่การเสริมสร้างความยืดหยุ่นทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในระยะยาว.

บทสรุป

ภัยพิบัติน้ำท่วมเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความสูญเสียทั้งทางกายภาพ เศรษฐกิจ และจิตใจแก่ประชาชนในวงกว้าง โดยเฉพาะด้านจิตใจซึ่งเป็นความทุกข์ซ่อนเร้นที่ไม่อาจมองเห็นได้ชัดแต่ส่งผลกระทบระยะยาว อย่างไรก็ตาม วิกฤตเช่นนี้ได้เปิดพื้นที่ให้เกิดการเรียนรู้ และเห็นพลังของจิตใจมนุษย์ที่สามารถฟื้นตัวผ่านการพึ่งพาแนวทางของพระพุทธศาสนาและความร่วมมือของสังคม

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาได้แสดงบทบาทสำคัญในการเยียวยาจิตใจผู้ประสบภัย โดยเฉพาะอริยสัจ 4 ที่ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติของทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และแนวทางการดับทุกข์อย่างมีเหตุผล ส่งเสริมให้เกิดปัญญาและการยอมรับต่อความจริงที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้อย่างมีสติ พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมแห่งความสัมพันธ์ที่ช่วยสร้างความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และสมานฉันท์ในครอบครัวและชุมชน ในขณะที่ สติปัฏฐาน 4 เป็นเครื่องมือสำคัญในการฝึกสติรู้เท่าทันกาย ใจ และอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้ผู้ประสบภัยไม่จมอยู่กับความฟุ้งซ่านหรือความวิตกกังวล

นอกจากนี้ ธรรมะเพื่อความเข้มแข็งภายใน เช่น ขันติ (ความอดทน) วิริยะ (ความเพียร) และอุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) ยังเป็นคุณธรรมที่สำคัญในการเสริมสร้างพลังใจให้สามารถฟื้นตัวจากความสูญเสียและเริ่มต้นชีวิตใหม่ด้วยทัศนคติเชิงบวก ธรรมะเหล่านี้ไม่เพียงมีคุณค่าทางศาสนา แต่ยังมีมิติทางจิตวิทยาและสังคมที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในการฟื้นฟูจิตใจในภาวะวิกฤต

บทบาทของ วัด พระสงฆ์ และกิจกรรมทางศาสนา จึงไม่ใช่เพียงแค่การประกอบพิธีกรรม แต่คือศูนย์กลางทางจิตวิญญาณของชุมชนในยามทุกข์ยาก กิจกรรมสวดมนต์ เจริญสมาธิ ฟังธรรม หรือแม้แต่การพูดคุยอย่างเข้าใจ ล้วนมีผลต่อการเยียวยาจิตใจ ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน วัดยังเป็นพื้นที่ที่ประชาชนสามารถพึ่งพาได้โดยไม่แบ่งแยก และช่วยประคองใจให้ก้าวผ่านความทุกข์ไปได้อย่างมั่นคง

นอกจากนี้ ผลการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและการวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ วัด และกิจกรรมทางศาสนาในบริบทวิกฤตน้ำท่วม ทำให้ได้องค์ความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ 1) ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ไม่เพียงก่อให้เกิดความเสียหายด้านกายภาพและเศรษฐกิจเท่านั้น หากยังส่งผลกระทบทางจิตใจอย่างลึกซึ้งต่อผู้ประสบภัย ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการเยียวยาอย่างเหมาะสม โดยหลักธรรมใน

พระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4 พรหมวิหาร 4 สติปัฏฐาน 4 และธรรมะอื่นๆ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดูแล พัฒนา และสร้างพลังใจแก่ผู้ประสบภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) วัดและพระสงฆ์ มีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางจิตวิญญาณของชุมชน โดยการนำธรรมะมาใช้ในการดูแลจิตใจ เป็นการเยียวยาแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงทั้งบุคคล ชุมชน และสังคม

งานศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่า “ธรรมะ” ไม่ใช่เพียงคำสอนในตำรา หากแต่เป็น “เครื่องมือที่มีชีวิต” ซึ่งสามารถนำมาใช้รับมือและฟื้นฟูจิตใจของผู้คนได้จริงในสภาวะวิกฤตของสังคมร่วมสมัย การบูรณาการธรรมะเข้ากับกลไกการจัดการภัยพิบัติในอนาคตจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อไม่มองข้าม “หัวใจของมนุษย์” ไปพร้อมกับการฟื้นฟูทางวัตถุ โดยสรุปภาพให้เห็นได้ชัดเจนในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การฟื้นฟูจิตใจผู้ประสบภัยน้ำท่วม: การศึกษามิติทางจิตวิญญาณตามหลักพุทธธรรม
ในอำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดพะเยา

เอกสารอ้างอิง

- นางลักษณ์ วิรัชชัย. (2542). โมเดลลิสเรล: สถิติการวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเลิศ ยองเพ็ชร. (2561). บทบาทของพระสงฆ์ในการเสริมสร้างสุขภาวะของประชาชน: กรณีศึกษาคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 26(52), 257-277.
- ประเวศ วะสี. (2541). ประชาสังคมและการพัฒนาสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.
- ประเวศ วะสี. (2541). พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พระครูสมุห์ชินวรรวัตร ธีรภทฺโท. (2565). บทบาทพระสงฆ์: ท่ามกลางวิกฤตของสังคมไทย. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 11(6), A151-A166.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2541). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2550). พุทธจิตวิทยา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2550). พุทธจิตวิทยาเพื่อชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2550). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2554). สถิติพื้นฐาน: หลักการพัฒนาจิต. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมบุรณ์ สุขสำราญ. (2558). พลังศรัทธากับการเยียวยาจิตใจ. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2555). จิตวิทยาและสังคมในภัยพิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพะเยา. (2566). รายงานสถานการณ์อุทกภัยอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา. พะเยา: สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัดพะเยา.
- สุภาวดี เกษมสุข. (2561). การฟื้นฟูผู้ประสบภัยด้วยจิตวิญญาณแบบไทย. วารสารจิตวิทยาไทย, 9(1), 15-20.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2553). หลักธรรมในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

ภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 LEADERSHIP IN FOSTERING INTELLECTUAL WELLNESS FOR SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE 21ST CENTURY

พระปลัดสมศักดิ์ อุตตสุโก (แซ่ลี) Phrapalad Somsak Atthasupho (Sai Lee)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: sphraplad@gmail.com

Article Received: February 15, 2026. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 26, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคศตวรรษที่ 21 ท่ามกลางบริบทโลกที่ผันผวนและซับซ้อน (VUCA World) ซึ่งทำให้การบริหารแบบดั้งเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป โดยรวบรวมแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับ ภาวะผู้นำ และสุขภาวะทางปัญญา ซึ่งหมายถึงภาวะที่บุคคลดำเนินชีวิตโดยใช้สติปัญญา สามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะคุณโทษ และรู้เท่าทันตนเองจนเกิดความสงบสุขจากภายใน

ผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่จำเป็นต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้จัดการไปสู่ผู้นำแห่งการเรียนรู้ เพื่อสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการงอกงามทางปัญญา โดยต้องแสดงบทบาทสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการใฝ่รู้ตลอดชีวิต 2) การเป็นต้นแบบทางปัญญาและจริยธรรมที่น่าเชื่อถือและศรัทธา 3) การชี้แนะให้เกิดการเรียนรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัล และ 4) การสร้างพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด เพื่อให้บุคลากรและผู้เรียนกล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่พร้อมรับมือกับความท้าทายในอนาคตได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, สุขภาวะทางปัญญา, ผู้บริหารสถานศึกษา, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article aims to synthesize the concepts of leadership for fostering the intellectual wellness of school administrators in the 21st century. This is examined within the volatile and complex context of a VUCA world, where traditional administrative approaches are no longer sufficient. The study compiles theoretical concepts related to leadership and intellectual wellness, the latter of which is defined as a state in which an individual lives mindfully, possesses the ability to analytically discern benefits from harm, and achieves self-awareness, leading to inner peace.

Modern school administrators must transition from the role of a 'Manager' to that of a 'Learning Leader' to create an ecosystem conducive to intellectual growth. This requires fulfilling four crucial roles: 1) Cultivating a culture of learning that promotes lifelong learning, 2) Serving as a trustworthy and respected intellectual and ethical role model, 3) Guiding stakeholders toward critical digital literacy, and 4) Creating a space of psychological safety that

encourages staff and students to express themselves creatively. These actions will transform the educational institution into an 'intellectual organization,' sustainably prepared to face future challenges.

Keywords: Leadership, Intellectual Wellness, School Administrators, 21st Century

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับคลื่นแห่งการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนและรวดเร็วอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน สภาวะแวดล้อมที่เรียกว่า VUCA World ซึ่งประกอบด้วยความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ ได้กลายเป็นความจริงที่ทุกองค์กรต้องเผชิญ สถานศึกษาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ก็ได้รับผลกระทบอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การบริหารสถานศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งเน้นเพียงประสิทธิภาพเชิงปริมาณ หรือความเป็นเลิศทางวิชาการ เพียงอย่างเดียวได้พิสูจน์แล้วว่าไม่เพียงพอที่จะรับมือกับความท้าทายเหล่านี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2562)

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) และกระแสข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้นได้สร้างทั้งโอกาสและแรงกดดันมหาศาลต่อบุคลากรทางการศึกษาและผู้เรียน สภาวะดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเครียด ความเหนื่อยล้า และความรู้สึกไร้ความหมายในการทำงาน นำไปสู่ปัญหาครุหัตถ์ไฟ และอัตราการลาออกที่เพิ่มสูงขึ้น สถานการณ์เช่นนี้เป็นสัญญาณเตือนว่า กระบวนทัศน์ทางการศึกษาจำเป็นต้องเปลี่ยนจากการเป็นเพียงโรงงานผลิตความรู้ ไปสู่การเป็น พื้นที่บ่มเพาะปัญญา ที่สามารถสร้างมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมเผชิญโลกได้อย่างเข้มแข็งและมีความสุข (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2559)

สุขภาวะทางปัญญาซึ่งเป็นมิติที่วัดด้วยความสามารถในการใช้สติปัญญาเพื่อดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องมีเป้าหมาย รู้เท่าทันตนเองจนเกิดความสงบสุขจากภายใน จึงกลายเป็นวาระสำคัญเร่งด่วนสำหรับแวดวงการศึกษา การจะขับเคลื่อนให้สุขภาวะทางปัญญาเกิดขึ้นได้จริงในสถานศึกษาจำเป็นต้องอาศัย ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกหลัก ภาวะผู้นำในที่นี้หมายถึงศิลปะในการใช้อิทธิพลเชิงบวกเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายร่วมกัน โดยอาศัยการยอมรับและศรัทธาจากผู้ตามเป็นหัวใจสำคัญ (ประเวศ วะสี, 2551)

ผลกระทบจากสภาวะแวดล้อมที่กดดันไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อครูและบุคลากรทางการศึกษาซึ่งเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนระบบการศึกษา ปัญหาความเครียดสะสมในการทำงาน และความรู้สึกว่างงานที่ทำขาดคุณค่าและความหมาย ได้กลายเป็นวิกฤตที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวม ด้วยเหตุนี้การหันมาให้ความสำคัญกับมิติภายในของความเป็นมนุษย์หรือ สุขภาวะทางปัญญา จึงไม่ได้เป็นเพียงทางเลือก แต่เป็นความจำเป็นเร่งด่วน สุขภาวะทางปัญญาในที่นี้หมายถึงภาวะที่บุคคลสามารถใช้สติปัญญาเพื่อดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องดีงาม มีเป้าหมายที่ชัดเจน รู้เท่าทันตนเองและโลก จนเกิดเป็นความสงบสุขจากภายในและสามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ตนเองและผู้อื่นได้ (สุวิมล ว่องวานิช และ นางลักขณ์ วิรัชชัย, 2545)

การจะขับเคลื่อนให้สุขภาวะทางปัญญาเกิดขึ้นและงอกงามขึ้นในสถานศึกษาได้นั้น จำเป็นต้องอาศัย ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่สุด ภาวะผู้นำในที่นี้คือศิลปะและกระบวนการในการใช้อิทธิพลเชิงบวกเพื่อสร้างแรงบันดาลใจและนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ร่วมกัน โดยอาศัยการยอมรับและศรัทธาเป็นพื้นฐาน (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, 2556)

บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิด ภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา โดยมุ่งตอบคำถามว่า ผู้บริหารในยุคศตวรรษที่ 21 ควรมีบทบาทและคุณลักษณะอย่างไรจึงจะสามารถนำพาสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งปัญญาที่แท้จริงได้ ผลจากการสังเคราะห์นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาและเป็นแนวทางในการยกระดับคุณภาพการศึกษาไทยให้พร้อมรับมือกับความท้าทายแห่งอนาคตได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำ เป็นความสามารถในการนำหรือการมีอิทธิพล ระหว่างผู้นำ และผู้ตามเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นจึงมีนักวิชาการ นักการศึกษา หลายๆ ท่านทั้งในประเทศ และต่างประเทศได้ให้ความหมายของภาวะผู้นำไว้อย่างหลากหลาย (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544)

ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณสมบัติ เช่น สติปัญญาความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมาประสานกัน และพากันไปสู่จุดหมายที่ตั้งงาม และผู้นำในทางพระพุทธศาสนานั้น ผู้นำสูงสุดในสมัยพุทธกาลก็คือพระศาสดา อธิบายว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้ทรงนำหมู่ ชื่อว่า พระศาสดา เหมือนบุคคลผู้นำเกวียนย่อมนำหมู่เกวียนข้ามที่กัณดาร ข้ามคือข้ามขึ้นข้ามออก ข้ามพ้นที่กัณดาร เพราะโจรที่กัณดาร เพราะสัตว์ร้ายที่กัณดาร เพราะอดอยากที่กัณดาร เพราะขาดน้ำ ได้แก่ ให้ถึงถิ่นที่ปลอดภัย ฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงเป็นผู้นำ เป็นผู้นำโดยวิเศษ เป็นผู้ตามแนะนำทรงให้รู้จักประโยชน์ ให้พิจารณา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2546)

คำว่า ภาวะผู้นำ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งหรือผู้มีอิทธิพลให้ผู้อื่น ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีบทบาทเป็นผู้ผลักดัน สื่อสารชี้แจง กำหนด ตัดสินใจ เป็นแบบอย่างให้คนอื่นปฏิบัติตามได้ หรือ มีศิลปะหรือความสามารถที่จูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น มีพฤติกรรม ส่วนตัวที่จะชักนำพากิจกรรมของกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันเป็นความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม ซึ่งมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุจุดหมายร่วมกัน เป็นความสามารถที่จะสร้างความเชื่อมั่นและให้การสนับสนุนบุคคลเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายขององค์กร (รังสรรค์ ประเสริฐศรี, 2544)

ภาวะผู้นำ คือ ความกล้าหาญ การตัดสินใจ การเป็นผู้นำ ต้องมีความสามารถในการนำ ผลักดัน และสั่งการให้กิจกรรมทุกอย่างดำเนินไปตามเป้าหมาย ซึ่งต้องประกอบไปด้วยความกล้าหาญ ความสามารถในการโน้มน้าวจูงใจและจังหวะเวลาในการตัดสินใจ (สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2544) กล่าวโดยรวมก็คือภาวะผู้นำ คือ ความสามารถในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม โดยทำงานร่วมกับกลุ่มคนและการมีอำนาจหน้าที่ที่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพและเชื่อถือในตัวผู้บังคับบัญชา (วิฑูรย์ สิมะโชติ, 2538) เป็นศิลปะหรือความสามารถในการจูงใจ หรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นเพื่อปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวกในการใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกันกับตน ดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (กิติ ตยัคคานนท์, 2543) นอกจากนี้ ภาวะผู้นำยังรวมถึงมารยาท หรือ พฤติกรรมของการใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นให้ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจ ซึ่งก็เกิดจากความรู้ ความสามารถ ทักษะ สติปัญญาของผู้นำคนนั้น

ภาวะผู้นำ เน้นไปที่คุณลักษณะในตัวบุคคล การศึกษาคุณลักษณะผู้นำใช้คำว่าภาวะผู้นำจึงเป็นการใช้อิทธิพลให้ผู้อื่นยอมปฏิบัติตาม เพื่อที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือของกลุ่ม (กมล

ฉาววฒณะ, 2554) เป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ผลสำเร็จที่ดี ผลสำเร็จเป็นสิ่งที่วัดผลของภาวะผู้นำ ดังนั้น ผู้นำ จึงต้องเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือคนอื่นๆ สามารถทำให้คนอื่นอยากเดินตามและให้ความเคารพนับถือ เชื่อใจ และให้ความร่วมมือในการทำงาน หรือเป็นผู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ผลสำเร็จที่ดี หรือบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ ภาวะผู้นำ คือ ความสัมพันธ์ซึ่งบุคคลหนึ่งเรียกว่าผู้ใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้ทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจทั้งนี้เพื่อให้ ผลงานตามที่ต้องการหรือกลุ่มมุ่งหมายให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เป็นความสามารถในการจัดการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ยังหมายความว่ารวมถึงอำนาจหน้าที่ที่ติดมากับตำแหน่ง ผู้บังคับบัญชา จะมีค่าเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาเคารพและเชื่อถือในตัวผู้บังคับบัญชา (ปรีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543)

ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะ มารยาท หรือพฤติกรรม ความสามารถสูงใจ และอำนาจการ กระบวนการสื่อความหมาย การดำเนินการ จนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ (กิตติศักดิ์คานนท์, 2543) ดังตัวอย่างคำนิยามความหมายของภาวะผู้นำจากนักวิชาการที่กล่าวไว้ว่า ภาวะความเป็นผู้นำ คือ การแสดงความเป็นของแท้ ต้องแสดงความ เชื่อมั่น ศรัทธาในสิ่งที่ตนยึดถือต่อค่านิยมเชิงสร้างสรรค์อย่างแท้จริง กระตุ้นและก่อให้เกิดความทะเยอทะยาน และสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีขององค์กรได้ การมีวิสัยทัศน์การเห็นคุณค่าของประสบการณ์ มีความสามารถวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งในและนอกองค์กร สามารถคาดคะเน พยากรณ์ และสร้างภาพ ฉายภาพในอนาคตได้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไร แล้วทำการสื่อสารให้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบและนำไปสู่การปฏิบัติ มีการมอบสิทธิอำนาจการตัดสินใจการแก้ปัญหาให้แก่ผู้ปฏิบัติตามวิสัยทัศน์นั้นๆ ต้องมีความกล้าหาญ การตัดสินใจที่เหมาะสมทันต่อเหตุการณ์ ภายใต้อำนาจและทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด มีความสามารถในการสื่อสาร ต้องเป็นผู้ฟังที่ดี กระตือรือร้น มีพลังร่วมเกื้อหนุนสังคม มีการเคลื่อนไหวเป็นพลวัตอยู่เสมอ (วีระวัฒน์ ปันนิตานัย, 2543).

ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำช่วยสร้างความชัดเจน แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้รับรู้ว่าจะอะไรคือความสำคัญ ให้ภาพความเป็นจริงขององค์กรแก่ผู้อื่น ให้มองเห็นทิศทางและจุดมุ่งหมายอย่างชัดเจนภายใต้ภาวะความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของโลกและมีผู้สรุปรวบรวมความหมาย และความสำคัญของภาวะผู้นำ (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2550) ไว้ดังนี้ 1) ภาวะผู้นำของผู้นำเป็นจุดศูนย์รวมของการทำงานกลุ่ม ในการแสวงหาความร่วมมือของบุคคลในกลุ่ม เพื่อนำพาไปสู่เป้าหมายของความสำเร็จ 2) ภาวะผู้นำของผู้นำเป็นบุคลิกภาพและผลของบุคลิกภาพที่ส่งผลต่อผู้ตามในการทำงานร่วมกัน ก่อให้เกิดความพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจต่อบุคลิกภาพของผู้นำซึ่งเป็นผลจากความมีภาวะผู้นำนั่นเอง 3) ภาวะผู้นำในฐานะที่เป็นการกระทำหรือพฤติกรรม เพราะการกระทำของผู้นำที่เป็นผลจากการมีภาวะผู้นำส่งผลต่อปฏิกิริยาของผู้ตามว่าผู้นำทำอะไร ถ้าผู้นำทำให้ผู้ตามก็จะทำ ผู้ตามก็จะทำตามด้วย 4) ภาวะผู้นำเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญที่ช่วยในการจูงใจและการประสานงานขององค์กร เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด 5) ภาวะผู้นำเป็นผลหรือสิ่งซึ่งออกเงยตามมาที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ของบุคคลต่างๆ ในกลุ่มเป็นหลัก 6) ภาวะผู้นำเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นจากการบูรณาการบทบาทของบุคคลอื่น เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ระบบสังคม เพราะผู้นำแต่ละองค์กร หรือหน่วยงานต่างก็มีหน้าที่ มีบทบาทที่แตกต่างกัน แต่ทุกหน้าที่ต่างก็ช่วยกันพัฒนาความเจริญให้กับสังคม ซึ่งต้องอาศัยการมีภาวะผู้นำ 7) ภาวะผู้นำในฐานะที่มุ่งด้านโครงสร้าง เป็นกระบวนการในการริเริ่มและดำรงรักษาโครงสร้างของบทบาท และรูปแบบความสัมพันธ์ของบทบาทต่างๆ มีการระบุหน้าที่ของภาวะผู้นำ ในการทำให้ระบบการตัดสินใจต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ตามโครงสร้างการบริหารจัดการขององค์กร

ภาวะผู้นำเป็นพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเพื่อสั่งการให้กลุ่มทำกิจกรรม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำ คือ การริเริ่มและการรักษาความคาดหวัง และปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ภาวะผู้นำ คือ อิทธิพลที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพของการทำงาน โดยผ่านกระบวนการสั่งการภายในองค์กร ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการในการใช้อิทธิพลในการควบคุม ดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการในการมอบหมายข้อเสนออันเป็นคำสั่งที่มีความหมายโดยก่อให้เกิดความพยายามในการบรรลุผลสำเร็จตามข้อเสนอแนะ ภาวะผู้นำ คือ การใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นให้เกิดการพยายามดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม (พิชาภพ พันธุ์แพ, 2554) ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะหรือกระบวนการใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นให้เกิดความกระตือรือร้นอย่างเต็มที่ ที่จะบรรลุถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการสั่งการและการใช้ อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกในกลุ่มองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ ในการพิจารณาว่าผู้นำได้มีภาวะผู้นำหรือไม่ ได้แก่ 1) ผู้นำเป็นกระบวนการ 2) มีระดับความถูกต้องของการใช้อิทธิพล 3) มีความสำเร็จของจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของการใช้อิทธิพล ผู้นำจะพยายามใช้อิทธิพลเหนือผู้ตามเพื่อให้มีพฤติกรรมปฏิบัติตามต้องการ โดยมีจุดมุ่งหมายขององค์กรเป็นเป้าหมาย ไม่ใช่เรื่องของบุคคลที่จะพึงมีภาวะผู้นำได้ โดยที่ไม่ได้มีกระบวนการทำใดๆ เป็นกระบวนการให้เกิดอิทธิพลต่อผู้อื่น ดังนั้น ผู้นำทางการแต่งตั้ง เช่น ผู้อำนวยการ ผู้บัญชาการ อาจจะมีภาวะผู้นำหรือไม่ก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะทั้ง 3 ประการดังกล่าว ในทางตรงข้ามผู้ที่แสดงภาวะผู้นำอาจจะเป็นผู้ที่ไม่เป็นแบบทางการ แต่มีองค์ประกอบ 3 ประการนั้น ภาวะผู้นำนอกจากจะเป็นกระบวนการแล้ว ภาวะผู้นำจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อผู้ตามยอมให้ใช้อิทธิพลต่อตัวเขา ซึ่งโดยทั่วไปก็ต้องพิจารณาถึงระดับความถูกต้องของอิทธิพลที่ใช้ด้วยว่าไม่ใช่เป็นการใช้อำนาจเข้าขู่ข่มขู่หรือบีบบังคับให้ทำตาม เพราะถ้าเป็นการเช่นนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นภาวะผู้นำได้ ภาวะผู้นำจะถูกอ้างถึงเมื่อจุดมุ่งหมายของกลุ่มหรือองค์กรประสบความสำเร็จ ดังนั้น หากผู้นำไม่สามารถนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จดังกล่าว ก็ย่อมหมายถึงว่าผู้นำไม่ได้ แสดงภาวะผู้นำหรือไม่มีความสามารถในการเป็นผู้นำนั่นเอง ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือมากกว่าพยายามใช้อิทธิพลของตนหรือกลุ่มตน กระตุ้นชี้แนะ ผลักดันให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มบุคคลอื่นมีความเต็มใจ และกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่างๆ ตามต้องการโดยมีความสำเร็จของกลุ่มหรือองค์กรเป็นเป้าหมาย ภาวะผู้นำ คือ ศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่งที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อผู้อื่นไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงานหรือผู้ใต้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการ และอำนวยความสะดวก โดยใช้กระบวนการสื่อสาร ความหมายหรือการติดต่อกัน และกันให้ร่วมมือกันดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของเป้าหมายที่กำหนดไว้ ภาวะผู้นำเป็นสิ่งสำคัญยิ่งสำหรับความสำเร็จของผู้นำ องค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้นำมีความสามารถในการนำหรือมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ ได้แก่ 1) คุณลักษณะของผู้นำ 2) อำนาจของผู้นำ 3) พฤติกรรมของผู้นำแบบต่างๆ และอื่นๆ (พิชาภพ พันธุ์แพ, 2554)

คำว่า นำ หมายถึง ไปข้างหน้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ผู้นำจึงจำเป็นต้องเป็นผู้ที่มีจุดมุ่งหมายที่จะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมีความสามารถที่จะจูงใจให้ผู้อื่นปฏิบัติตามจุดมุ่งหมายนั้น ผู้นำ คือ บุคคลที่ได้รับความเชื่อถือจากผู้อื่นทั้งภายในและภายนอกองค์กรและเป็นผู้กำหนดทิศทางขององค์กรประสานความร่วมมือกันของบุคคลในองค์กรเพื่อให้องค์กรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมายของวิสัยทัศน์ที่วางไว้

ผู้นำ เป็นผู้ที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาผู้อื่นและประสานให้ผู้อื่นช่วยทำกิจการงานต่างๆ ของตนให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วยความเต็มใจ ผู้นำ คือ คนที่สามารถชี้ให้ลูกน้องเห็นความสามารถที่ซ่อนไว้ในตัวของลูกน้องเอง แล้วช่วยให้ลูกน้องแสดงศักยภาพนั้นออกมาได้อย่างเต็มที่ ผู้นำเป็นบุคคลที่มีศิลปะหรือความสามารถของบุคคลหนึ่ง ที่จะจูงใจหรือใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นผู้ร่วมงาน

หรือผู้ได้บังคับบัญชาในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกการใช้กระบวนการสื่อความหมายหรือติดต่อกันและกันให้ร่วมใจกันกับตนดำเนินการจนกระทั่งบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ การดำเนินจะเป็นไปในทางที่ดีหรือชั่วก็ได้ ผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ ผู้ที่ใช้เหตุผลสามารถประยุกต์ใช้ความรู้นั้นได้อย่างชาญฉลาดใช้ความรู้ได้ถูกที่ถูกคนถูกเวลาสามารถวิเคราะห์ข้อดีข้อเสียปัจจุบันและคาดการณ์อนาคตได้ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ในการดำเนินชีวิตปรารถนาอุทิศตัวเพื่อการเผยแพร่แนวความคิดและถ่ายทอดสัจจะทางปัญญาที่เป็นประโยชน์แก่สังคมด้วยวิธีการต่างๆ และเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นตัวแทนในการเปลี่ยนแปลงประเทศหรือสามารถช่วยเหลือบ้านเมืองได้ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543)

ผู้นำ คือ ผู้ที่มีอิทธิพลในทางที่ถูกต้องต่อการกระทำต่อผู้อื่นมากกว่าคนอื่นๆ ในองค์กรหรือกลุ่มที่เขาปฏิบัติงานอยู่เป็นผู้ซึ่งใช้อิทธิพลในการกำหนดเป้าหมายหรือการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายโดยได้รับการเลือกตั้งจากกลุ่มเพื่อให้เป็นผู้นำหรือหัวหน้า (นพพงษ์ บุญจิตราดุล, 2540) ผู้นำอาจจะเป็นบุคคลที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ซึ่งเรามักจะรับรู้เกี่ยวกับผู้นำที่ไม่เป็นทางการอยู่เสมอ เนื่องจากบุคคลนั้นมีลักษณะเด่นเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่ม ทำให้สมาชิกแสดงพฤติกรรมที่มีน้ำหนักรวมและเป็นเอกภาพโดยเขาจะใช้ภาวะผู้นำในการปฏิบัติการและอำนวยความสะดวกการใช้กระบวนการติดต่อสัมพันธ์กันเพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ผู้นำถือเป็นผู้ที่ทุกคนในหน่วยงานจับตามองอยู่ตลอดเวลา ผู้นำจึงต้องมีลักษณะที่โดดเด่นบางอย่าง อาทิ เป็นผู้ที่มีรู้จักตนเอง เชื่อมมั่นในตนเอง มีวิสัยทัศน์ที่ดี มีความฉลาดหลักแหลม และมีวิจรรย์ญาณ มุ่งมั่นที่จะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย ตลอดทั้งเป็นผู้ที่ทำงานหนัก อดทน กล้าหาญ กระตือรือร้น ซื่อสัตย์สุจริต เฉลียวฉลาด มีความสามารถในการสื่อสารและโน้มน้าวผู้อื่น มีความเปิดกว้างต่อโลก และเป็นผู้ช่วยสร้างสรรค์สังคม (ยงยุทธ เกษสาคร, 2541)

ผู้นำ คือ บุคคลที่สามารถทำให้ผู้อื่นไปสู่จุดหมายปลายทางได้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2553) โดยใช้วิธีการจูงใจและอาศัยบุคลิกภาพของตนเอง เพื่อที่จะทำงานให้สำเร็จด้วยลักษณะต่างๆ คือ การใช้อำนาจในการกำหนดเป้าหมายมีทัศนคติที่ดีต่อองค์การซึ่งทำหน้าที่ผู้นำโดยอาศัยความร่วมมือของผู้อื่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และการวางตัวเหมาะสม ผู้นำหรือผู้บังคับบัญชาที่มีความสามารถ มีเทคนิคในการบริหารมีคุณลักษณะที่ดี และใช้ภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ย่อมสามารถกระตุ้นแรงจูงใจให้บุคคลในหน่วยงานได้

คำว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ที่สามารถชักจูงให้คนอื่นทำตามต้องการได้ โดยในทัศนะของศาสตร์สมัยใหม่ มีการให้นิยามความหมายของคำว่า ผู้นำ ไว้หลายนัย แต่ล้วนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน (กวี วงศ์พุม, 2545) ดังนี้

นัยที่ 1 ผู้นำ หมายถึง ผู้ซึ่งเป็นศูนย์กลางหรือจุดรวมของกิจกรรมภายในกลุ่ม เสมือนแกนของกลุ่มเป็นผู้มีโอกาสติดต่อสื่อสารกับผู้อื่นมากกว่าทุกคนในกลุ่ม มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของกลุ่มสูง

นัยที่ 2 ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งนำกลุ่มหรือพากลุ่มไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายปลายทางที่วางไว้แม้แต่เพียงชี้แนะให้กลุ่มไปสู่จุดหมายปลายทาง ก็ถือว่าเป็นผู้นำ ทั้งนี้รวมถึงผู้นำที่นำกลุ่มออกนอกกลุ่มอีกด้วย

นัยที่ 3 ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่คัดเลือกให้เขาเป็นผู้นำของกลุ่มซึ่งเป็นไปโดยอาศัยลักษณะทางสังคมมิติของบุคคลเป็นฐานและสามารถแสดงพฤติกรรมของผู้นำได้

นัยที่ 4 ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีคุณสมบัติเฉพาะบางอย่างคือสามารถสอดแทรกอิทธิพลบางประการ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มได้มากที่สุด

นัยที่ 5 ผู้นำ หมายถึง บุคคลผู้ซึ่งสามารถนำกลุ่มไปในทางที่ดีตามที่ต้องการ เป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อการแสดงบทบาทหรือพฤติกรรมความเป็นผู้นำ

หากองค์กรหนึ่งๆ แต่งตั้งบุคคลหนึ่งๆ ให้ขึ้นมาเป็นหัวหน้าที่มีหน้าที่รับผิดชอบหน่วยงานหนึ่งในองค์กร เราก็สามารถเรียกบุคคลนั้นๆ ว่าเป็นผู้นำได้ (เจษฎา บุญโฮม, 2546) ผู้นำ หมายถึง ผู้มีอิทธิพลต่อกลุ่มชน เพื่อให้พวกเขามีความตั้งใจที่จะปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายตามต้องการ คอยช่วยเหลือกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดตามความสามารถ ผู้นำไม่เพียงแต่ยืนอยู่เบื้องหลังกลุ่มที่คอยแต่วางแผนและผลักดัน แต่ผู้นำจะต้องยืนอยู่ข้างหน้ากลุ่มและนำกลุ่มปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำเป็นผู้ที่มีความสามารถแสดงบทบาทการเป็นผู้นำบุคคลอื่นได้โดยไม่ต้องบังคับหรือจูงใจใดๆ แต่สามารถทำให้บุคคลอื่นๆ ยอมรับและศรัทธาจนพร้อมที่จะเชื่อตาม ทำตามอย่างจริงใจและพอใจเสมอและเป็นบุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่ร่วมกันก็ตามหรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม

ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการ หรือ ศิลปะ ในการใช้ อิทธิพล เพื่อชักจูงหรือกระตุ้นให้บุคคลอื่นหรือกลุ่ม มีความเต็มใจและกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุ เป้าหมาย ขององค์กรหรือกลุ่มที่กำหนดไว้ โดยหัวใจสำคัญไม่ใช่การบังคับบัญชาด้วยตำแหน่ง แต่อยู่ที่การได้รับการยอมรับและศรัทธาจากผู้ตามซึ่งมีองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำ (ปริญญ์ ต้นสกุล, 2543) ประกอบด้วย ดังนี้

1. การใช้อิทธิพล เป็นความสามารถในการ โน้มน้าว จูงใจ และสร้างแรงบันดาลใจ ให้ผู้อื่นทำตามด้วยความเต็มใจ ไม่ใช่การใช้อำนาจบังคับ ชูเชิญ หรือบีบบังคับ แต่เป็นการทำให้ผู้ตามเชื่อมั่น ศรัทธา และพร้อมที่จะปฏิบัติตามด้วยตนเอง

2. การมีเป้าหมายร่วมกัน ภาวะผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อมีการนำพากลุ่มไปสู่ จุดมุ่งหมายเดียวกัน ซึ่งเป็นเป้าหมายของส่วนรวม ไม่ใช่ของผู้นำเพียงคนเดียว ผู้นำมีหน้าที่ทำให้ทุกคนเห็นภาพเป้าหมายที่ชัดเจน และร่วมกันเดินไปในทิศทางนั้น

3. ความเป็นกระบวนการ ภาวะผู้นำไม่ใช่คุณสมบัติที่ติดตัวมาแต่กำเนิดเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ไม่จำเป็นต้องมาจากผู้ที่มีตำแหน่งทางการเสมอไป แต่เป็นใครก็ได้ที่สามารถแสดงบทบาทและได้รับการยอมรับจากกลุ่ม

4. การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้นำมักเป็น ผู้ริเริ่มและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถวิเคราะห์สถานการณ์ กำหนดทิศทาง และนำพาองค์กรผ่านพ้นความท้าทายต่างๆ ได้

ลักษณะสำคัญของผู้นำ ผู้นำคือบุคคลที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งเป็นทางการเสมอไป โดยมีคุณลักษณะเด่นที่ทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม (มัลลิกา ต้นสอน, 2544) ดังนี้ 1) มีวิสัยทัศน์และความกล้าหาญ สามารถมองเห็นอนาคต กำหนดทิศทาง และตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาดภายใต้ข้อมูลที่จำกัด 2) มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ดี เช่น มีสติปัญญา ความซื่อสัตย์ ความน่าเชื่อถือ มีความสามารถในการสื่อสาร และเป็นแบบอย่างที่ดี 3) เป็นศูนย์กลางของกลุ่ม เป็นจุดรวมของกิจกรรม เป็นผู้ประสานงาน และสร้างความร่วมมือภายในกลุ่ม

สรุปว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการ หรือ ศิลปะในการใช้อิทธิพล เพื่อชักจูง โน้มน้าว และสร้างแรงบันดาลใจให้บุคคลอื่นหรือกลุ่ม มีความเต็มใจและกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรหรือกลุ่มที่กำหนดไว้ โดยหัวใจสำคัญไม่ใช่การใช้อำนาจตามตำแหน่ง แต่เป็นการทำให้ผู้ตามเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา และพร้อมที่จะปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ซึ่งองค์ประกอบหลักของภาวะผู้นำ มีดังนี้ 1) การใช้

อิทธิพล เป็นความสามารถในการโน้มน้าวใจ ไม่ใช่การบังคับขู่เข็ญ 2) การมีเป้าหมายร่วมกัน ผู้นำมีหน้าที่ทำให้ทุกคนเห็นภาพเป้าหมายเดียวกัน และนำพากลุ่มไปสู่จุดหมายนั้น 3) ความเป็นกระบวนการ ภาวะผู้นำเกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ไม่จำเป็นต้องมาจากผู้มีตำแหน่งทางการเสมอไป 4) การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้นำคือผู้ริเริ่มและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น และลักษณะสำคัญของผู้นำ คือบุคคลที่แสดงออกถึงภาวะผู้นำ ซึ่งไม่จำเป็นต้องมีตำแหน่งทางการเสมอไป โดยมีคุณลักษณะเด่นที่ทำให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่ม ดังนี้ 1) มีวิสัยทัศน์และความกล้าหาญ สามารถมองเห็นอนาคต กำหนดทิศทางและตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาด 2) มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ดี เช่น มีสติปัญญา ซื่อสัตย์ น่าเชื่อถือ มีความสามารถในการสื่อสาร และเป็นแบบอย่างที่ดี 3) เป็นศูนย์กลางของกลุ่ม ทำหน้าที่เป็นจุดรวมของกิจกรรม เป็นผู้ประสานงาน และสร้างความร่วมมือภายในกลุ่ม โดยสรุป ภาวะผู้นำ คือความสามารถในการมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งเกิดจากคุณลักษณะส่วนบุคคล พฤติกรรม และศิลปะในการจูงใจคน ไม่ใช่แค่เรื่องของตำแหน่งหรืออำนาจสั่งการเพียงอย่างเดียว

แนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะทางปัญญา

คุณภาพชีวิตนำมาซึ่งความสมดุล สุขภาพและความสุขของบุคคลในที่สุดบุคคลจะต้องพยายามพัฒนาตนเองในแต่ละด้านของมิติต่างๆ นักวิชาการต่างให้ความสนใจและพยายามค้นหามิติของสุขภาวะให้ครอบคลุมที่สุด จนนำมาซึ่งการแบ่งมิติของสุขภาวะที่หลากหลายแตกต่างกันออกไปเป็น 5-8 มิติ อย่างไรก็ตาม ในมิติต่างๆ ของสุขภาวะเหล่านั้น มักมีมิติทางปัญญาประกอบอยู่ด้วยซึ่งได้มีการอธิบายความหมายมิติทางด้านปัญญาที่หลากหลายและแตกต่างกันไป พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 สุขภาพ คือ สุขภาวะ หมายถึง ภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาที่เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2550)

สุขภาวะทางปัญญา ภาษาอังกฤษใช้คำว่าหรือเป็นคำใหม่ที่มีการบัญญัติใช้และให้ความหมายแยกจากสุขภาวะด้านอื่นๆ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า เป็นคำใหม่ที่ยังมีความหมายคลุมเครือยากที่จะนิยามให้ชัด บางแห่งนิยามรวมกันระหว่างร่างกาย จิตใจและสังคม บางแห่งสุขภาวะทางปัญญาหมายรวมเอาสุขภาวะทางจิตวิญญาณนั่นเอง (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และนันทา อนุพงศ์พัฒน์, 2560)

สุขภาวะทางปัญญานั้นจะถูกนิยามในมิติของความเป็นมนุษย์ ได้รับถึงสุขภาวะไว้ 9 มิติ ในส่วนของมิติสุขภาวะทางปัญญาชี้ให้เห็นว่าเมื่อมีจิตใจที่ยืดหยุ่นจะส่งผลให้มีสุขภาวะทางปัญญา บุคคลที่มีสุขภาวะทางปัญญาจะเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ใฝ่เรียนตลอดชีวิต มีความคิดเชิงวิพากษ์ พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม ขยายมุมมองที่มีต่อโลก มุ่งมั่นที่จะค้นหาความรู้อยู่เสมอ ทุกครั้งที่เรียนรู้ทักษะและแนวคิดใหม่ๆ จะพยายามทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในแต่ละประเด็นที่มีความแตกต่างกัน เป็นผู้เปิดรับแนวคิดใหม่ๆ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความสามารถในการตั้งคำถาม การคิดเชิงวิเคราะห์ มีแรงจูงใจในการพัฒนาทักษะใหม่ๆ มีอารมณ์ขัน ใฝ่เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา รู้จักปรับประยุกต์ใช้สิ่งที่ได้เรียนรู้มาพร้อมร่วมแบ่งปันความรู้เหล่านั้นกับผู้อื่น ขยายขอบเขตของความรู้และทักษะการแสดงออกหรือทักษะเชิงหยั่งรู้ พร้อมด้วยการค้นหาศักยภาพภายในตนเอง มีความอยากรู้อยากเห็น มีทักษะในการแก้ไขปัญหา สร้างสรรค์กิจกรรมทางจิตอย่างต่อเนื่อง มีกระบวนการทางปัญญาที่เหมาะสม เช่น มีความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล สามารถคิดแก้ปัญหาต่างๆ ได้ กระตือรือร้นและเปิดกว้างต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2552)

สุขภาวะทางปัญญาจะเน้นความสุขที่เกิดจากการใช้ชีวิตที่กำกับด้วยสติและปัญญา ซึ่งเป็นการตระหนักรู้เท่าทันตนเองและสิ่งที่มากระทบ สามารถจัดการได้อย่างเหมาะสมนำไปสู่อิสรภาพโดยไม่พึ่งสิ่งยึดเหนี่ยวใดๆ มีปัญญาที่เจริญเติบโตงอกงามอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกฝนอย่างเป็นขั้นตอน (ปรียา แก้วพิมล สุรีย์พร กฤษเจริญ ปราณี พงศ์ไพบูลย์ โสเพ็ญ ชู นวล และ อุไรรัตน์ หน้าใหญ่, 2557) เป็นความรู้ความคิดที่ถูกต้องดีงามช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข รู้จักใช้เหตุผลในการคิดพิจารณาจนสามารถแก้ปัญหาหรือพ้นจากความทุกข์ได้ รู้จักดำเนินการเรื่องต่างๆ ให้สัมฤทธิ์ผลด้วยวิธีการแห่งปัญญาและเป็นที่พึ่งให้กับตนเอง

สุขภาวะทางปัญญาในบริบทสังคมไทยส่วนใหญ่จะให้ความหมายที่สอดคล้องกับสุขภาวะองค์รวมตามหลักพุทธศาสนาในการนิยาม เช่น พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ 2550 ให้ความหมายสุขภาพไว้ว่าเป็นภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย จิต ปัญญาและสังคม ซึ่งเชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล โดยมีปัญญาเป็นศูนย์กลางที่นำไปสู่สุขภาวะด้านอื่นๆ และมีการขยายออกในวรรค 2 ที่กล่าวถึงสุขภาวะทางปัญญาไว้ว่า การมีสุขภาพทางปัญญา คือ มีความรู้ทั่วรู้ทันและความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดี ความชั่ว ความมีประโยชน์และความมีโทษ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตใจอันดีงามและเอื้อเพื่อแผ่แผ่ (ประเวศ วะสี, 2551)

ความหมายของสุขภาวะทางปัญญา ไว้ว่า การมีความรู้และความคิดที่ถูกต้องดีงาม ช่วยให้ดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข รู้จักคิดหรือพิจารณาด้วยเหตุผลจนสามารถแก้ปัญหาหรือหลุดพ้นจากความทุกข์ ตลอดจนรู้จักดำเนินการให้สำเร็จได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญาสามารถเป็นที่พึ่งของตนเองได้ จะเห็นได้ว่าล้วนมีความสอดคล้องกับความหมายของสุขภาวะทางปัญญา (พระไพศาล วิสาโล, 2553)

ในความหมายนี้มีความสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ที่กล่าวว่า เป็นความรู้ทั่วรู้ชัด ความเข้าใจ หยั่งรู้เหตุผลหรือความรู้ประเภทคัดสรรและวินิจฉัย แยกแยะได้ว่า จริง เท็จ ดีชั่ว ถูกผิด ควรไม่ควร เป็นคุณเป็นโทษ เป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เป็นความรู้ที่ถูกต้องที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิต รู้จักมองโลกในเชิงบวก เปลี่ยนทุกข์ให้เป็นสุข เป็นความสามารถในการมองเห็นความจริงของชีวิตจนสามารถปล่อยวางนำไปสู่การเอื้ออาทร สมานฉันท์ ช่วยเหลือเกื้อกูล มีเมตตากรุณาและนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2552)

สุขภาวะทางปัญญาจะเน้นความสุขที่เกิดจากการใช้ชีวิตที่กำกับด้วยสติและปัญญา ซึ่งเป็นการตระหนักรู้เท่าทันตนเองและสิ่งที่มากระทบ สามารถจัดการได้อย่างเหมาะสมนำไปสู่อิสรภาพโดยไม่พึ่งสิ่งยึดเหนี่ยวใดๆ มีปัญญาที่เจริญเติบโตงอกงามอย่างต่อเนื่องด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่ฝึกฝนอย่างเป็นขั้นตอน เป็นความรู้ความคิดที่ถูกต้องดีงามช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข รู้จักใช้เหตุผลในการคิดพิจารณาจนสามารถแก้ปัญหาหรือพ้นจากความทุกข์ได้ รู้จักดำเนินการเรื่องต่างๆ ให้สัมฤทธิ์ผลด้วยวิธีการแห่งปัญญาและเป็นที่พึ่งให้กับตนเอง (พระไพศาล วิสาโล, 2553)

สุขภาวะทางปัญญา เป็นภาวะแห่งความสุขที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งมีสภาวะจิตใจสงบเย็นที่มีความประณีต อ่อนโยน แจ่มใส มีอิสระ ไม่ถูกวนวายสับสน เปี่ยมล้นด้วยความปิติยินดีอิ่มเอิบ อิ่มเต็มจากภายใน ไม่ยึดติดในสิ่งต่างๆ มีความคิด ความเข้าใจที่ถูกต้องดีงามนำไปสู่การเป็นที่พึ่งให้กับตนเอง ได้ รู้เห็นตามความเป็นจริง คิดเป็นเหตุเป็นผล รู้แยกแยะดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์หรือไม่ใช่ประโยชน์ มองทะลุปัญหา รู้ว่าอะไรคือปัญหา ต้นเหตุของปัญหา การยุติปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา คิดแก้ปัญหาอย่างมีสติ ควบคุมความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้โดยไม่กระทำไปตามแรงจูงใจด้วยอำนาจของตัณหาหรือความอยาก แต่กระทำสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากคิดพิจารณาอย่างดีแล้วว่าสมควร

กระทำหรือไม่ควรกระทำ ซึ่งคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีจิตที่คิดจะให้และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีพลังในการมีชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมาย มีเป้าหมายที่ชัดเจน พึงพอใจในชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงและมีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม (พินณา หมวกยอด, 2558)

สอดคล้องกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส) 2556 ที่นิยามไว้ว่าเป็นความมีเหตุมีผล ความเข้าใจโลกและชีวิต ใฝ่เรียนรู้ รู้จักพัฒนามิตินานในตนเอง คิดได้คิดเป็น ไม่หลงไปกับสิ่งยั่วยวน ค้นหาความสามารถเชิงบวก มีเป้าหมายการดำเนินชีวิต รับผิดชอบต่อความจริง สร้างคุณค่าให้กับตัวเอง เท่าทันตนเองและสถานการณ์ด้วยสติและวิจารณญาณ เป็นความรู้เกี่ยวกับสิ่งทั้งหลายตามที่มันเป็นมากยิ่งขึ้นจนไม่รู้สึกริษยาหรืออิจฉาในสิ่งใดๆ มีแต่การกระทำให้ถูกต้องตามเหตุผลของสิ่งนั้นๆ ไม่มีวิตกกังวลหรือเสียใจต่อสิ่งนั้นๆ ซึ่งทำให้กิเลสลดและนำไปสู่ความทุกข์ที่ลดลงอีกด้วย (พุทธทาสภิกขุ, 2547) ภาวะแห่งความสุขที่เกิดขึ้นจากการดำเนินชีวิตที่ประกอบด้วยปัญญา ซึ่งมีสภาวะจิตใจสงบเย็นที่มีความประณีต อ่อนโยน แจ่มใส มีอิสระไม่วุ่นวายสับสน เปี่ยมล้นด้วยความปิติยินดีอิ่มเอิบ อิ่มเต็มจากภายใน ไม่ยึดติดในสิ่งต่างๆ มีความคิด ความเข้าใจที่ถูกต้องดีงามนำไปสู่การเป็นที่พึ่งให้กับตนเอง ได้รู้เห็นตามความเป็นจริง คิดเป็นเหตุเป็นผล รู้แยกแยะดีชั่ว ถูกผิด คุณโทษ ประโยชน์หรือไม่ใช่ประโยชน์ มองทะลุปัญหา รู้ว่าอะไรคือปัญหา ต้นเหตุของปัญหา การยุติปัญหาและแนวทางในการแก้ปัญหา คิดแก้ปัญหาอย่างมีสติ ควบคุมความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ได้โดยไม่กระทำไปตามแรงจูงใจด้วยอำนาจของตัณหาหรือความอยาก แต่กระทำสิ่งต่างๆ ที่เกิดจากคิดพิจารณาอย่างดีแล้วว่าสมควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ ซึ่งคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก มีจิตที่คิดจะให้และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีพลังในการมีชีวิตอย่างมีคุณค่า มีความหมาย มีเป้าหมายที่ชัดเจน พึงพอใจในชีวิต มีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ เข้าใจโลกและชีวิตตามความเป็นจริงและ มีความสามารถในการเผชิญและแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในภาวะวิกฤติได้อย่างเหมาะสม (ไพโรจน์ สิงบัน, 2552)

สรุปว่า สุขภาวะทางปัญญา คือ ภาวะความสมบูรณ์ด้านปัญญา ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่มิติหลักของสุขภาพองค์รวมของไทยตามที่ระบุไว้ใน พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ภาย จิต สังคม และปัญญา โดยไม่ใช่แค่ความฉลาดหรือการมีความรู้ แต่เป็นความสามารถในการใช้ สติและปัญญา เพื่อกำกับชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องดีงาม นำไปสู่ความสุข ความสงบภายใน และการเป็นที่พึ่งแห่งตนได้ ซึ่งองค์ประกอบหลักของสุขภาพทางปัญญาได้ 2 องค์ประกอบ คือ 1) พุทธิปัญญาและทักษะการคิด พุทธิปัญญาและทักษะการคิดเป็นกระบวนการทางปัญญาที่มีพลวัตและดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้ (1) การเรียนรู้ตลอดชีวิต คุณลักษณะของบุคคลผู้มีความใฝ่รู้ กระตือรือร้นในการแสวงหาความรู้ เปิดกว้างต่อองค์ความรู้และแนวคิดปฏิบัติใหม่ และมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาทักษะและศักยภาพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ (2) การคิดเชิงวิพากษ์ ความสามารถในการพิจารณาไตร่ตรอง ประเมิน และตัดสินใจข้อมูลหรือสถานการณ์ต่างๆ อย่างมีเหตุผลและหลักฐานประกอบ (3) การคิดเชิงวิเคราะห์ ความสามารถในการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบของข้อมูลหรือปัญหา เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลได้อย่างลึกซึ้ง (4) การคิดเชิงสร้างสรรค์ ความสามารถในการริเริ่มแนวคิดใหม่ การบูรณาการและประยุกต์ใช้องค์ความรู้เดิมเพื่อสร้างสรรค์นวัตกรรม หรือเพื่อถ่ายทอดและขยายผลองค์ความรู้ไปสู่สาธารณะ 2) คุณธรรมและการตระหนักรู้ ในสภาวะแห่งชีวิต ได้แก่ (1) สัมมาทิฐิ การมีทัศนะและความเข้าใจที่ถูกต้องตามสภาวะความเป็นจริง สามารถจำแนกและประเมินคุณค่าทางจริยธรรมระหว่างกุศลและอกุศล หรือประโยชน์และโทษได้อย่างชัดเจน (2) การตระหนักรู้ในตนเองและสรรพสิ่ง สภาวะที่บุคคลมีสติสัมปชัญญะ รู้เท่าทันความคิด อารมณ์ และสิ่งเร้า

ที่มากระทบ สามารถบริหารจัดการสภาวะภายในของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ถูกรบกวนด้วยตัณหา (3) อุเบกขาและเมตตา การเข้าถึงและยอมรับสัจธรรมแห่งชีวิตนำไปสู่การปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่น ทำให้เกิดสภาวะจิตที่สงบและเป็นอิสระอันเป็นรากฐานของการแผ่แผ่และความปรารถนาดีต่อผู้อื่น

ภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษายุคศตวรรษที่ 21

การบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ไม่สามารถจำกัดอยู่เพียงมิติของการบริหารจัดการเชิงประสิทธิภาพหรือการมุ่งเน้นความเป็นเลิศทางวิชาการได้อีกต่อไป การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีสังคม และสภาวะความไม่แน่นอนต่างๆ ได้สร้างแรงกดดันและความเครียดสะสมให้แก่ครูและบุคลากรทางการศึกษา นำไปสู่ปัญหาและการลาออกที่เพิ่มสูงขึ้น ด้วยเหตุนี้ การหันมาให้ความสำคัญกับมิติภายในของความเป็นมนุษย์หรือสุขภาวะทางปัญญา จึงกลายเป็นวาระสำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่ สุขภาวะทางปัญญาในที่นี้ไม่ได้หมายถึงความเชื่อทางศาสนา แต่หมายถึงการที่บุคคลรู้สึกมีชีวิตและการทำงานของตนมีคุณค่า มีเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่กว่าตนเอง สามารถเชื่อมโยงกับผู้อื่นได้อย่างมีความหมาย และมีความสงบภายใน ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดในการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อให้สุขภาวะดังกล่าวเติบโตงอกงามขึ้นในสถานศึกษา (พิณนภา หมวกยอด, 2558)

โลกในศตวรรษที่ 21 มีลักษณะเป็น VUCA World คือ มีความผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (AI) และกระแสข้อมูลข่าวสารที่ท่วมท้น ทำให้กระบวนการทางการศึกษาต้องเปลี่ยนไป สถานศึกษาไม่ได้เป็นเพียงแหล่งถ่ายทอดความรู้อีกต่อไป แต่ต้องเป็นพื้นที่บ่มเพาะ ปัญญา เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและมีความหมาย ภายใต้บริบทดังกล่าว คือ สุขภาวะทางปัญญา ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่มิติของสุขภาวะองค์รวมตาม พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2550) จึงทวีความสำคัญอย่างยิ่งยวดอย่างไรก็ตาม การจะขับเคลื่อนให้สุขภาวะทางปัญญาเกิดขึ้นได้จริงในสถานศึกษา จำเป็นต้องอาศัย ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและเข้าใจอย่างลึกซึ้งของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนั้น จึงควรมุ่งสังเคราะห์ภาวะผู้นำรูปแบบใหม่ที่เป็นต่อการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาในยุคดิจิทัล

โดยการสังเคราะห์แนวคิดภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 ต้องก้าวข้ามบทบาทผู้บริหารจัดการ ไปสู่การเป็นผู้นำแห่งการเรียนรู้ที่สามารถสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการงอกงามทางปัญญาได้ โดยมีบทบาทสำคัญ 4 ประการ (ไพโรจน์ สิงห์, 2552) ดังนี้

1. ผู้นำในฐานะผู้สร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหารต้องสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนเป็น ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ใช่แค่การสนับสนุนให้อบรม แต่ต้องสร้างวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับความอยากรู้อยากเห็น การตั้งคำถาม การทดลอง และการเรียนรู้จากความผิดพลาด ส่งเสริมการจัดตั้งชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ เพื่อให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาการสอนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

2. ผู้นำในฐานะต้นแบบทางปัญญาและจริยธรรม ภาวะผู้นำเกิดจากอิทธิพลและการยอมรับ ผู้บริหารจึงต้องเป็นแบบอย่างของการมีสุขภาวะทางปัญญาเสียเอง คือต้องแสดงให้เห็นถึงการเป็นผู้ใฝ่รู้ เปิดกว้างรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง ใช้เหตุผลในการตัดสินใจอย่างมีวิจารณญาณ และที่สำคัญคือต้องยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม สามารถแยกแยะประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวมได้อย่างชัดเจน การกระทำของผู้นำที่เสมอด้านเสมอปลายจะเป็นการสอนที่มีพลังมากกว่าคำพูดใดๆ

3. ผู้นำในฐานะผู้อำนวยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีวิจารณญาณ ในยุคที่ข้อมูลข่าวสารและ AI เป็นทั้งโอกาสและภัยคุกคาม ผู้บริหารต้องมีบทบาทในการนำพาให้ครูและนักเรียนใช้เทคโนโลยีอย่างชาญฉลาด ไม่ใช่แค่ใช้เป็น แต่ต้องรู้เท่าทันสามารถประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล แยกแยะข่าวปลอมและใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้และสร้างสรรค์ มากกว่าเพื่อความบันเทิงหรือการลอกเลียนแบบ

4. ผู้นำในฐานะผู้สร้างพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด สุขภาวะทางปัญญาจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลรู้สึกปลอดภัยที่จะแสดงความคิดเห็น ถามคำถามที่ท้าทาย หรือนำเสนอแนวคิดใหม่ๆ โดยไม่กลัวว่าจะถูกตัดสินหรือตำหนิ ผู้บริหารมีหน้าที่สำคัญในการสร้าง ความปลอดภัยเชิงจิตวิทยา ในองค์กร ส่งเสริมการสื่อสารที่สร้างสรรค์ เคารพในความแตกต่างหลากหลาย และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในสถานศึกษา

ภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาของผู้บริหารสถานศึกษายุคศตวรรษที่ 21 ในโลกยุคดิจิทัลที่เปี่ยมด้วยความท้าทายและโอกาสใหม่ๆ บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาได้เปลี่ยนจากการเป็นเพียงผู้บริหารจัดการไปสู่การเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง ที่มีภารกิจสำคัญในการสร้างรากฐานของสุขภาวะทางปัญญาให้แก่ผู้เรียนและบุคลากร ซึ่งเป็นเกราะป้องกันและเครื่องมือสำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขและมีความหมาย ภาวะผู้นำดังกล่าวสามารถขับเคลื่อนได้ผ่าน 5 องค์ประกอบสำคัญ (พินนภามวยยอด, 2558) ดังนี้

1. การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม จุดเริ่มต้นของผู้นำคือการมองเห็นภาพอนาคตที่ชัดเจน ผู้บริหารต้องสามารถสื่อสารและสร้างสรรค์ วิสัยทัศน์ที่ว่าสถานศึกษาคือพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเติบโตทางปัญญาและคุณธรรม ให้จับต้องได้และน่าสนใจ โดยใช้อิทธิพลเชิงบวกและความสามารถในการโน้มน้าวใจ เพื่อให้คณะครู บุคลากร ผู้เรียน และผู้ปกครองมองเห็นภาพเดียวกันและยอมรับเป็น เป้าหมายร่วม กระบวนการนี้ไม่ใช่การสั่งการจากบนลงล่าง แต่เป็นการสร้างการมีส่วนร่วมผ่านการรับฟังความคิดเห็น การจัดเวทีสนทนา เพื่อให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของวิสัยทัศน์และพร้อมที่จะอุทิศตนเพื่อให้เป้าหมายนั้นเป็นจริง

2. การนำการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการ การสร้างสุขภาวะทางปัญญาไม่ใช่โครงการที่ทำแล้วจบ แต่เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ผู้นำในศตวรรษที่ 21 ต้องเป็นสถาปนิก ผู้ออกแบบและสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่ทุกคนพร้อมจะปรับตัวและพัฒนาอยู่เสมอ ผู้บริหารต้องกล้าที่จะนำพานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาใหม่ๆ เข้ามาใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ พร้อมทั้งสร้างกลไกการทำงานที่ยืดหยุ่น สนับสนุนให้ครูลองผิดลองถูกและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องถูกขับเคลื่อนอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การวางนโยบาย การพัฒนาบุคลากร ไปจนถึงการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงอย่างไม่หยุดยั้ง

3. การส่งเสริมพุทธิปัญญาและทักษะการคิด แก่นแท้ของสุขภาวะทางปัญญาคือความสามารถทางสติปัญญา ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการ ผลักดันเชิงนโยบายและสนับสนุนทรัพยากร เพื่อให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่ก้าวข้ามการท่องจำไปสู่การพัฒนา ทักษะการคิดขั้นสูง เช่น 1) การคิดเชิงวิพากษ์ สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล และประเมินความน่าเชื่อถือ 2) การคิดสร้างสรรค์ เปิดพื้นที่สำหรับจินตนาการและการสร้างสรรค์ผลงานที่แตกต่างหลากหลาย 3) การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน ส่งเสริมการเรียนรู้ฐานโครงงาน ที่ให้ผู้เรียนได้เผชิญกับปัญหาจริงและหาทางแก้ไขร่วมกัน

4. การบ่มเพาะคุณธรรมและการตระหนักรู้ในตน สติปัญญาที่ปราศจากคุณธรรมอาจนำไปสู่ปัญหาได้ ผู้นำจึงต้องให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างความเก่งและความดี โดยเริ่มจาก การเป็นแบบอย่างที่ดี ในด้านความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความเมตตา นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องส่งเสริมให้มี กิจกรรมและ

หลักสูตรที่ช่วยบ่มเพาะ คุณลักษณะภายใน เช่น 1) กิจกรรมจิตอาสา เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงความเชื่อมโยงกับผู้อื่นและสังคม 2) การฝึกสติ เพื่อให้ผู้เรียนและบุคลากรเท่าทันอารมณ์และความคิดของตนเอง 3) สนุกทริยสนทนา เพื่อเปิดพื้นที่ให้เกิดการไตร่ตรองถึงคุณค่าและความหมายของชีวิต

5. การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สถานศึกษาไม่สามารถสร้างสุขภาวะทางปัญญาให้เกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์หากปราศจากความร่วมมือจากภายนอก ผู้นำยุคใหม่ต้องมีทักษะในการ สร้างและบริหารจัดการเครือข่ายความร่วมมือ กับทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน หรือสถาบันการศึกษาอื่นๆ เพื่อระดมทรัพยากร องค์ความรู้ และการสนับสนุนที่หลากหลายมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน การสร้างการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งจะทำให้เกิดระบบนิเวศทางการศึกษา ที่เกื้อหนุนให้การเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญาเป็นไปอย่างยั่งยืนและแผ่ขยายออกไปในวงกว้าง

สรุปว่า ในโลกยุคศตวรรษที่ 21 ที่มีความผันผวนและซับซ้อน VUCA World การบริหารสถานศึกษาต้องก้าวข้ามการมุ่งเน้นแค่ความเป็นเลิศทางวิชาการ แต่ต้องหันมาให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางปัญญาซึ่งหมายถึง การที่ครูและนักเรียนรู้สึกว่ามีชีวิตและการทำงานของตนมีคุณค่า มีเป้าหมายและมีความสงบจากภายใน เพื่อรับมือกับความเครียดและความท้าทายต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บริหารจัดการไปสู่ผู้นำแห่งการเรียนรู้ ที่สามารถสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อการเติบโตทางปัญญา โดยมีบทบาทและองค์ประกอบสำคัญ 4 บทบาทสำคัญของผู้บริหาร ได้แก่ 1) ผู้สร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ทุกคนเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างบรรยากาศที่ให้คุณค่ากับการตั้งคำถาม การทดลอง และการเรียนรู้จากความผิดพลาด 2) ต้นแบบทางปัญญาและจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีในการใฝ่รู้ รับฟังความคิดเห็น ยึดมั่นในคุณธรรม และมีความซื่อสัตย์ เพื่อสร้างการยอมรับและศรัทธา 3) ผู้อำนวยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ นำพาให้ครูและนักเรียนใช้เทคโนโลยีและ AI อย่างชาญฉลาด รู้เท่าทัน สามารถแยกแยะข้อมูลข่าวสาร และใช้เพื่อการสร้างสรรค์ 4) ผู้สร้างพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด สร้างบรรยากาศที่ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็น ถามคำถาม หรือเสนอแนวคิดใหม่ๆ โดยไม่กลัวว่าจะถูกตำหนิ

องค์ประกอบในการขับเคลื่อนภาวะผู้นำ ประกอบด้วย 1) การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมกัน กำหนดภาพอนาคตที่ชัดเจนว่าสถานศึกษาคือพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการเติบโตทางปัญญา และสร้างการมีส่วนร่วมให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของเป้าหมาย 2) การนำการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการ ออกแบบวัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมเรียนรู้และปรับตัวอยู่เสมอ กล้านำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ และสร้างกลไกการทำงานที่ยืดหยุ่น 3) การส่งเสริมพุทธิปัญญาและทักษะการคิด ผลักดันให้เกิดการสอนที่เน้น ทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การคิดสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน 4) การบ่มเพาะคุณธรรมและการตระหนักรู้ในตน สร้างสมดุลระหว่างความเก่งและความดี โดยผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างที่ดี และส่งเสริมกิจกรรมที่พัฒนาคุณลักษณะภายใน เช่น จิตอาสา การฝึกสติ 5) การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วม สร้างความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และองค์กรภายนอก เพื่อระดมทรัพยากรและการสนับสนุนในการพัฒนานักเรียนอย่างยั่งยืน

โดยสรุป ภารกิจสำคัญของผู้บริหารยุคใหม่คือ การสร้างรากฐานของสุขภาวะทางปัญญา ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เพื่อเป็นเกราะป้องกันให้ครูและนักเรียนสามารถดำเนินชีวิตในโลกที่ซับซ้อนได้อย่างมีความสุข และมีความหมาย

บทสรุป

ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการ หรือ ศิลปะในการใช้อิทธิพล เพื่อชักจูง โน้มน้าว และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น ผู้ตาม มีความเต็มใจและกระตือรือร้นที่จะทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร หัวใจสำคัญ ไม่ใช่การใช้อำนาจตามตำแหน่ง แต่เป็นการทำให้ผู้ตามเกิด ความเชื่อมั่นและศรัทธา องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การใช้อิทธิพล ความสามารถในการโน้มน้าวใจโดยไม่ใช้การบังคับ 2) การมีเป้าหมายร่วมกัน ผู้นำมีหน้าที่สร้างภาพเป้าหมายที่ชัดเจนและนำพาทุกคนไปสู่จุดหมายเดียวกัน 3) ความเป็นกระบวนการ เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ตาม ไม่จำเป็นต้องมาจากผู้มีตำแหน่งเสมอไป 4) การนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ผู้นำคือผู้ริเริ่มและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น ลักษณะสำคัญของผู้นำ คือ 1) มีวิสัยทัศน์และความกล้าหาญ สามารถมองเห็นอนาคตและตัดสินใจได้อย่างเด็ดขาด 2) มีคุณลักษณะส่วนบุคคลที่ดี ซื่อสัตย์ น่าเชื่อถือ สื่อสารเก่ง และเป็นแบบอย่างที่ดี 3) เป็นศูนย์กลางของกลุ่ม ทำหน้าที่ประสานงานและสร้างความร่วมมือ

สุขภาวะทางปัญญา คือ ภาวะความสมบูรณ์ด้านปัญญา ซึ่งเป็นหนึ่งในสี่มิติของสุขภาพองค์รวม ภาย จิต สังคม ปัญญา ไม่ใช่แค่ความฉลาด แต่คือความสามารถในการใช้ สติและปัญญา เพื่อกำกับชีวิตให้ดำเนินไปอย่างถูกต้องดีงาม นำไปสู่ความสุข ความสงบภายใน และการเป็นที่พึ่งให้ตนเองได้ซึ่งองค์ประกอบหลัก คือ 1) พุทธิปัญญาและทักษะการคิด การเรียนรู้ตลอดชีวิต ใฝ่รู้ เปิดกว้างต่อสิ่งใหม่ๆ ทักษะการคิดขั้นสูง การคิดเชิงวิพากษ์ วิเคราะห์หาเหตุผล การคิดเชิงวิเคราะห์ แยกแยะองค์ประกอบ และการคิดเชิงสร้างสรรค์ ริเริ่มสิ่งใหม่ 2) คุณธรรมและการตระหนักรู้ในตน สัมมาทิฐิ มีความเข้าใจที่ถูกต้อง แยกแยะดีชั่วได้ การตระหนักรู้ในตนเอง มีสติ รู้เท่าทันอารมณ์และความคิด อุเบกขาและเมตตา การปล่อยวาง ยอมรับความจริง และปรารถนาดีต่อผู้อื่น

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างสุขภาวะทางปัญญาในโลกยุคใหม่ที่ซับซ้อน VUCA World ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้บริหารจัดการไปสู่ผู้นำแห่งการเรียนรู้ ที่มีภารกิจสำคัญในการสร้างสุขภาวะทางปัญญา ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เพื่อเป็นเกราะป้องกันให้ครูและนักเรียนใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขและมีความหมาย ผู้บริหารต้องแสดงบทบาทสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ผู้สร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ ส่งเสริมให้ทุกคนรักการเรียนรู้ กล้าตั้งคำถามและทดลอง 2) ต้นแบบทางปัญญาและจริยธรรม เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านคุณธรรม ความใฝ่รู้ และการรับฟัง 3) ผู้อำนวยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ นำพาให้ใช้เทคโนโลยีอย่างฉลาดและรู้เท่าทัน 4) ผู้สร้างพื้นที่ปลอดภัยทางความคิด สร้างบรรยากาศที่ทุกคนกล้าแสดงความคิดเห็นโดยไม่กลัวการตัดสินและขับเคลื่อนผ่าน 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) สร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วม 2) นำการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการ 3) ส่งเสริมทักษะการคิดขั้นสูง 4) บ่มเพาะคุณธรรมและการตระหนักรู้ในตน 5) สร้างเครือข่ายและความร่วมมือกับภายนอก สรุปผลการศึกษาดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำด้านการเสริมสร้างสุขภาวะทางปัญญา

เอกสารอ้างอิง

- กมล ฉายาวัฒน์. (2554). บริหารคนและงานด้วยวิธีการของพระพุทธเจ้า. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- กวี วงศ์พุด. (2545). ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพบัญชี.
- กิติ ตัยคานนท์. (2543). เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: เปลวอักษร.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). เคลื่อนลูกที่ 5 ปราชญ์สังคม. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมิเดีย.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และนภนาท อนุพงศ์พัฒน์. (2560). สุขภาพทางปัญญา จิตวิญญาณ ศาสนาและความ
เป็นมนุษย์. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- เจษฎา บุญโฮม. (2546). พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน. นครปฐม: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- นพพงษ์ บุญจิตราดูล. (2540). หลักการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2551). สุขภาวะทางปัญญา จุดเปลี่ยนประเทศไทย. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.
- ปริญญ์ ดันสกุล. (2543). ศาสตร์แห่งผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จิตจักรวาล.
- ปรียา แก้วพิมล, สุรีย์พร กฤษเจริญ, ปราณี พงศ์ไพบูลย์, โสเพ็ญ ชูนวน และอุไรรัตน์ หน้าใหญ่. (2557). รายงาน
ฉบับสมบูรณ์วิจัยการพัฒนากการสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญา นักศึกษา. สงขลา: เคก้อป.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2546). ภาวะผู้นำ ความสำคัญต่อการพัฒนาตน พัฒนาประเทศ.
กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2552). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไพศาล วิสาโล. (2553). สุขแท้ด้วยปัญญา. กรุงเทพมหานคร: ชุมทองอุตสาหกรรมและการพิมพ์.
- พิชาภพ พันธุ์แพ. (2554). ผู้นำกับการจัดการการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.
- พินณา หมวกยอด. (2558). การพัฒนาศักยภาพนักศึกษาในการสร้างเสริมสุขภาวะทางปัญญา. ดุษฎีนิพนธ์ วิทยาศาสตร์ดุสิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2547). ความสุข. กรุงเทพมหานคร: ตอตา พับลิเคชั่น.
- ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2559). การศึกษา 4.0 เป็นยิ่งกว่าการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ สิงบัน. (2552). สุขภาวะทางปัญญาของคนได้สุขสร้างได้ด้วยปัญญา. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์สวย.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2544). พฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุขภาพการพิมพ์.
- ยงยุทธ เกษสาคร. (2541). ภาวะผู้นำและการจูงใจ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เอกสารและตำราสถาบันราชภัฏสวนดุสิต.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. (2544). ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: ธนัชการพิมพ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ. (2556). ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง. พิมพ์ครั้งที่ 3. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วิฑูรย์ สิมะโชติ. (2538). ทฤษฎีและเทคนิคปฏิบัติสำหรับยอดหัวหน้างาน. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- วีระวัฒน์ ปันนิตานัย. (2543). เซา์อารมณ์ (EQ). กรุงเทพมหานคร: ซีระป้อมวรรณกรรม.
- สมคิด จาตุศรีพิทักษ์. (2544). วิสัยทัศน์ขุนคลัง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ.
- สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2550). พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ 2550. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2562. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2552). แนวทางการดำเนินงานสร้างเสริมสุขภาวะทางจิตในสถานประกอบการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2550). ภาวะความเป็นผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: เอเชียเพรส.
- สุวิมล ว่องวาณิช และนางลักษณ์ วิรัชชัย. (2545). การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับความเครียดของครู. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2553). การบริหารทักษะและการปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: รุ่งเรืองการพิมพ์.

การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษายุคศตวรรษที่ 21 EDUCATIONAL CRISIS MANAGEMENT IN THE 21ST CENTURY

พระมหาชนกันต์ ชินวโร (หวังนฤพาน) PhramahaChanakan Chinawaro (Wangnaruephan)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: ctphone221@gmail.com

Article Received: September 20, 2025. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 26, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้และนำเสนอกรอบแนวคิดการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาที่เท่าทันบริบทโลกยุคศตวรรษที่ 21 จากการศึกษาพบว่า ภาวะวิกฤตมีความแตกต่างจากปัญหาทั่วไป โดยเป็นเหตุการณ์ไม่คาดคิดที่ส่งผลกระทบรุนแรงและบีบบังคับให้ต้องตัดสินใจอย่างเร่งด่วน ดังนั้น การจัดการภาวะวิกฤตจึงเป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในโลกยุคปัจจุบัน สถานศึกษาต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตซ้อนที่มีความเชื่อมโยงและซับซ้อนภายใต้สภาวะ VUCA World ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน คลุมเครือ ทำให้กรอบการจัดการวิกฤตแบบดั้งเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป

บทความจึงนำเสนอกรอบการจัดการภาวะวิกฤตที่ยกระดับวัฏจักร 3 ระยะ ก่อน-ระหว่าง-หลังวิกฤต โดยบูรณาการมิติดิจิทัลเข้าไปในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ ระยะก่อนเกิดวิกฤต ที่เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันดิจิทัลผ่านการประเมินความเสี่ยงทางไซเบอร์และเตรียมโครงสร้างพื้นฐาน ระยะระหว่างเกิดวิกฤต ที่ต้องตอบสนองด้วยข้อมูลอย่างฉับไวและสื่อสารผ่านช่องทางดิจิทัล ไปจนถึงระยะหลังเกิดวิกฤต ที่ต้องเยียวยาสุขภาวะทางจิตและฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ ทั้งนี้ ความสำเร็จของกระบวนการทั้งหมดขึ้นอยู่กับปัจจัยชี้ขาดสำคัญคือ ภาวะผู้นำแบบปรับเปลี่ยน และการสร้าง วัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัล โดยเป้าหมายสูงสุดไม่ใช่แค่การฟื้นคืนสู่สภาพเดิมแต่คือการเรียนรู้และเติบโตจากวิกฤตเพื่อสร้างองค์กรให้แข็งแกร่งกว่าเดิม

คำสำคัญ: การจัดการภาวะวิกฤต, การศึกษา, ยุคศตวรรษที่ 21

Abstract

This academic article aims to synthesize knowledge and present a conceptual framework for educational crisis management that is relevant to the 21st century context. The study found that crises differ from other problems in that they are unexpected events that severely impact and necessitate urgent decision-making. Therefore, crisis management is a systematic and continuous strategic process, rather than merely a short-term solution. In today's world, educational institutions face complex and interconnected crises in a volatile, uncertain, complex, and ambiguous VUCA world, rendering traditional crisis management frameworks insufficient.

This article proposes a crisis management framework that leverages a three-phase cycle: pre-crisis, during-crisis, and post-crisis. It integrates digital dimensions at every stage,

from the pre-crisis stage, which emphasizes building digital resilience through cyber risk assessment and infrastructure preparation; during the crisis, which requires rapid information response and digital communication; and post-crisis, which focuses on restoring mental well-being and mitigating learning loss. The success of this entire process depends on key factors: transformative leadership and the creation of a digital citizenship culture. The ultimate goal is not merely to recover, but to learn and evolve from the crisis to create an even stronger organization.

Keywords: Crisis Management, Education, 21st Century

บทนำ

โลกในศตวรรษที่ 21 ได้เปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ของความท้าทายที่สถานศึกษาต้องเผชิญไปอย่างสิ้นเชิง ภูมิคุ้มกันที่เคยมีซึ่งอาจปกป้องสถาบันการศึกษาจากความผันผวนของโลกภายนอกได้พังทลายลง สถานศึกษาในยุคปัจจุบันไม่ได้เป็นเพียงพื้นที่สำหรับการเรียนรู้ที่แยกตัวออกจากสังคม แต่ได้กลายเป็นจุดศูนย์รวมที่ต้องรับแรงกระแทกจากความไม่แน่นอนรอบด้านอย่างเต็มที่ ภาวะวิกฤต ได้กลายเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและมีรูปแบบที่ซับซ้อนกว่าในอดีตมาก ตั้งแต่ภัยธรรมชาติที่รุนแรงขึ้น โรคระบาดที่แพร่กระจายทั่วโลกดังเช่นการระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ภัยคุกคามทางเทคโนโลยี ความรุนแรงในโรงเรียน ไปจนถึงวิกฤตด้านชื่อเสียงและความเชื่อมั่นที่อาจถูกทำลายลงในชั่วข้ามคืน (ยีนยง ราชวงศ์, 2562)

ความท้าทายที่สำคัญยิ่งในยุคนี้คือ สถานศึกษาไม่ได้เผชิญกับวิกฤตการณ์เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วจบไป แต่กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตซ้อน ที่วิกฤตหนึ่งไปกระตุ้นหรือผนวกรวมกับอีกวิกฤตหนึ่ง ทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงและซับซ้อนกว่าเดิม วิกฤตด้านสุขภาพดังเช่นโควิด-19 ได้ลุกลามไปสู่วิกฤตการศึกษาที่ก่อให้เกิดภาวะการเรียนรู้ที่ถดถอย วิกฤตเศรษฐกิจในครัวเรือน และวิกฤตสุขภาพจิตอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนี้ วิกฤตในยุคดิจิทัลยังมีลักษณะการแพร่กระจายที่รวดเร็วผ่านโซเชียลมีเดีย วิกฤตข่าวปลอม และการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ก็เป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่พร้อมจะกัดกร่อนความไว้วางใจและทำลายชื่อเสียงขององค์กร ซึ่งเป็นสินทรัพย์ที่ประเมินค่าไม่ได้ (เสรี วงษ์มณฑา, 2549)

สภาพการณ์ที่ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน และคลุมเครือ หรือที่เรียกว่า VUCA World นี้ ได้ทำให้กระบวนการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาแบบเดิมที่เน้นการตั้งรับเชิงกายภาพจึงไม่เพียงพออีกต่อไป การมีเพียงแผนเผชิญเหตุฉุกเฉินไม่สามารถรับมือกับธรรมชาติของวิกฤตที่ส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ทั้งต่อความปลอดภัย ความต่อเนื่องของการเรียนรู้ และสุขภาวะทางจิตใจของนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาได้อีกต่อไป (วิโรจน์ เกษภูลักษณ์, 2562)

ด้วยเหตุนี้ การจัดการภาวะวิกฤต จึงต้องถูกยกระดับจากการเป็นเพียงกระบวนการตอบสนอง มาสู่การเป็น สมรรถนะหลักเชิงกลยุทธ์ ที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาและเป็นองค์ประกอบชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กร การจัดการภาวะวิกฤตที่มีประสิทธิภาพในยุคศตวรรษที่ 21 จะต้องเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ครอบคลุมตั้งแต่การป้องกันเชิงรุก การเตรียมการที่เท่าทัน การตอบสนองที่ฉับไว และการฟื้นฟูที่นำไปสู่การเรียนรู้เพื่อสร้างความแข็งแกร่งยิ่งกว่าเดิม

บทความวิชาการนี้จึงมุ่งที่จะสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยต่างๆ เพื่อนำเสนอกรอบแนวคิดและองค์ประกอบของการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาที่เท่าทันต่อบริบทโลกยุคใหม่ เพื่อเปลี่ยนสถานศึกษาจากเป้าหมายที่ตั้งรับต่อวิกฤต ให้กลายเป็นองค์กรที่สามารถเรียนรู้และเติบโตอย่างแข็งแกร่งท่ามกลางความไม่แน่นอน

ความหมายการจัดการภาวะวิกฤต

ก่อนจะทำความเข้าใจเรื่องการจัดการภาวะวิกฤต จำเป็นต้องเข้าใจความหมายของภาวะวิกฤตให้ชัดเจนก่อน นักวิชาการไทยได้ให้คำนิยามที่สอดคล้องกันว่า ภาวะวิกฤตไม่ใช่ปัญหาหรืออุปสรรคทั่วไป แต่เป็นสถานการณ์พิเศษที่มีลักษณะสำคัญหลายประการ (เสรี วงษ์มณฑา, 2549) ได้อธิบายว่า ภาวะวิกฤต คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบในระดับสูงต่อองค์กร และบีบบังคับให้ต้องมีการตัดสินใจอย่างเร่งด่วนภายใต้ข้อมูลที่จำกัด มุมมองที่เน้นย้ำถึงผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียว่าภาวะวิกฤตเป็นสถานการณ์ที่คุกคามเป้าหมายหลักขององค์กร ทำลายภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือ และอาจนำไปสู่ความเสียหายทั้งด้านการเงินและบุคลากรได้อย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อเข้าใจธรรมชาติของภาวะวิกฤตแล้ว การจัดการภาวะวิกฤตจึงไม่ใช่เป็นเพียงการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้า แต่เป็นกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง นักวิชาการไทยได้ให้ความหมายของการจัดการภาวะวิกฤตไว้อย่างครอบคลุม (เสรี วงษ์มณฑา, 2549) นิยามว่า การจัดการภาวะวิกฤต คือ กระบวนการที่เป็นระบบในการป้องกัน เตรียมการ ตอบสนอง และฟื้นฟูจากสถานการณ์วิกฤต โดยมีเป้าหมายเพื่อลดทอนความเสียหายให้อยู่ในวงจำกัด ปกป้องผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเรียนรู้จากเหตุการณ์เพื่อป้องกันการเกิดซ้ำในอนาคต

จะสังเกตความหมายและธรรมชาติของภาวะวิกฤตมีความแตกต่างจากปัญหาทั่วไปอย่างชัดเจน นักวิชาการไทยได้จำแนกธรรมชาติของภาวะวิกฤตไว้อย่างน่าสนใจ วิกฤต คือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน และคุกคามต่อการดำเนินงานหลักขององค์กร วิกฤตสามารถก่อกวนความไว้วางใจของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และทำลายสินทรัพย์ที่ประเมินค่าไม่ได้ นั่นคือชื่อเสียงขององค์กร นอกจากนี้ยังได้จำแนกประเภทของวิกฤตที่องค์กรอาจเผชิญออกเป็นกลุ่มหลักๆ เช่น วิกฤตจากภัยธรรมชาติ วิกฤตจากความล้มเหลวทางเทคโนโลยี วิกฤตจากการกระทำของมนุษย์โดยเจตนา เช่น การก่อการร้าย และวิกฤตที่เกิดจากความขัดแย้งภายในองค์กร (เสรี วงษ์มณฑา, 2549)

ภาวะวิกฤตเป็นสถานการณ์พิเศษที่แตกต่างจากปัญหาการดำเนินงานปกติ (เสรี วงษ์มณฑา, 2549) ได้อธิบายว่า ภาวะวิกฤต คือ เหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด ก่อให้เกิดผลกระทบเชิงลบในระดับสูงต่อองค์กร และบีบบังคับให้ต้องมีการตัดสินใจอย่างเร่งด่วนภายใต้ข้อมูลที่จำกัด เช่นเดียวกับ (ไพโรจน์ บาลัน, 2549) ที่มองว่าภาวะวิกฤตเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ได้วางแผนล่วงหน้าซึ่งคุกคามต่อภาพลักษณ์ ความน่าเชื่อถือ และผลประโยชน์ขององค์กรอย่างรุนแรง จากมุมมองเหล่านี้ สามารถสรุปลักษณะร่วมที่สำคัญของภาวะวิกฤต ได้ดังนี้ ความไม่คาดคิด เป็นเหตุการณ์ที่สร้างความประหลาดใจ แม้องค์กรอาจคาดการณ์ความเสี่ยงได้ แต่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าวิกฤตจะเกิดขึ้นเมื่อใด ในรูปแบบใดผลกระทบในวงกว้าง วิกฤตมักส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ไม่ใช่แค่ด้านการเงิน แต่ยังรวมถึงการปฏิบัติงาน ขวัญกำลังใจของพนักงาน, และความเชื่อมั่นของสาธารณชน แรงกดดันด้านเวลาและความไม่แน่นอน ผู้บริหารถูกบีบให้ต้องตัดสินใจในเรื่องสำคัญอย่างเร่งด่วน ภายใต้สถานการณ์ที่ข้อมูลยังคงสับสนและไม่ครบถ้วน วิกฤตสามารถ

จำแนกได้หลายประเภท ตั้งแต่วิกฤตจากภัยธรรมชาติ ความล้มเหลวทางเทคโนโลยี ไปจนถึงวิกฤตที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ ซึ่งไม่ว่าจะเกิดจากสาเหตุใด สิ่งที่เกิดวิกฤตคุกคามเหมือนกันคือสินทรัพย์ที่ประเมินค่าไม่ได้ นั่นคือ ชื่อเสียงขององค์กร (เสรี วงษ์มณฑา, 2549)

จากมุมมองเหล่านี้ สามารถสรุปลักษณะร่วมที่สำคัญของภาวะวิกฤต ได้ดังนี้ 1) ความไม่คาดคิด แม้องค์กรอาจคาดการณ์ความเสี่ยงได้ แต่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าวิกฤตจะเกิดขึ้นเมื่อใด ในรูปแบบใด และรุนแรงเพียงใด 2) ผลกระทบในวงกว้าง วิกฤตมักส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ ไม่ใช่แค่ด้านการเงิน แต่ยังรวมถึง การปฏิบัติงาน ขวัญกำลังใจของพนักงาน ความสัมพันธ์กับคู่ค้า และความเชื่อมั่นของสาธารณชน 3) แรงกดดันด้านเวลาและความไม่แน่นอน ผู้บริหารถูกบีบให้ต้องตัดสินใจในเรื่องสำคัญอย่างเร่งด่วน ภายใต้สถานการณ์ที่ข้อมูลข่าวสารยังคงสับสนและไม่ครบถ้วน ซึ่งเพิ่มความเสี่ยงที่จะตัดสินใจผิดพลาดได้ (เสรี วงษ์มณฑา, 2549)

การจัดการภาวะวิกฤต คือ กระบวนการที่เป็นมากกว่าการตอบสนอง การจัดการภาวะวิกฤตที่มีประสิทธิภาพไม่ใช่แค่การตั้งรับหรือการแก้ไขเฉพาะหน้า แต่เป็นกระบวนการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ที่ต่อเนื่องและครอบคลุมทุกมิติ (เสรี วงษ์มณฑา, 2549) ได้ให้นิยามที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การจัดการภาวะวิกฤต คือ กระบวนการที่เป็นระบบในการระบุ ประเมิน ป้องกัน เตรียมการ ตอบสนอง และฟื้นฟูจากสถานการณ์วิกฤต ซึ่งสามารถขยายความในแต่ละระยะได้ ดังนี้ 1) ระยะก่อนเกิดวิกฤต หัวใจของการป้องกันเชิงรุก นี่คือการระยะที่สำคัญที่สุดและมักถูกละเลย ประกอบด้วยกิจกรรมหลักสองส่วนคือ การป้องกัน คือ การแสวงหาสัญญาณเตือนภัยล่วงหน้า เรียกระยะนี้ว่าเป็นการจัดการความเสี่ยงและประเด็น โดยองค์กรต้องระบุมีความเสี่ยงใดบ้างที่อาจบานปลายไปเป็นวิกฤต และลงมือจัดการแก้ไขประเด็นนั้นก่อนที่จะสายเกินไป การเตรียมความพร้อม เมื่อรู้ว่ามีความเสี่ยงที่ไม่สามารถจัดให้หมดไปได้ องค์กรต้องเตรียมพร้อมรับมือ ประกอบด้วย การจัดทำแผนจัดการภาวะวิกฤต ที่ระบุขั้นตอนปฏิบัติ ทีมงานที่รับผิดชอบ การจัดเตรียมทรัพยากร และการฝึกซ้อมแผนอย่างสม่ำเสมอ (สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย, 2562) 2) ระยะเผชิญหน้าวิกฤต การตอบสนองและการสื่อสาร เมื่อวิกฤตปะทุขึ้น การตอบสนองอย่างรวดเร็วและถูกต้องคือหัวใจสำคัญ สิ่งที่ต้องทำคือการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ ควบคุมสถานการณ์เพื่อจำกัดความเสียหาย และที่สำคัญที่สุด คือ การสื่อสารในภาวะวิกฤต ซึ่งได้เน้นย้ำถึงหลักการสำคัญ คือ ต้องสื่อสารอย่างโปร่งใสซื่อสัตย์ เห็นอกเห็นใจ และสม่ำเสมอ เพื่อสร้างความเข้าใจและรักษาความไว้วางใจจากทุกฝ่าย 3) ระยะฟื้นฟูและเรียนรู้ แปลงวิกฤตเป็นโอกาส เมื่อสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย กระบวนการยังไม่สิ้นสุด แต่เข้าสู่ระยะที่สำคัญต่ออนาคตขององค์กร การฟื้นฟู คือการทำให้องค์กรกลับสู่ภาวะปกติให้เร็วที่สุด ทั้งในด้านการปฏิบัติงาน และการฟื้นฟูชื่อเสียง การเรียนรู้ (เสรี วงษ์มณฑา, 2549) เน้นว่านี่คือขั้นตอนที่แยกองค์กรที่ยอดเยี่ยมออกจากองค์กรทั่วไป โดยองค์กรต้องมีการทบทวนและถอดบทเรียน จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างจริงจัง เพื่อวิเคราะห์ว่าสิ่งใดทำได้ดี สิ่งใดต้องปรับปรุง และนำความรู้ที่ได้ไปปรับปรุงแผนป้องกันและเตรียมการในระยะที่ 1 ให้ดียิ่งขึ้น กลายเป็นวงจรของการพัฒนาที่ไม่สิ้นสุด

ความหมายของภาวะวิกฤติ ภาวะวิกฤติเป็นสภาวะการณ์ที่มีการกล่าวถึงกัน อย่างกว้างขวางในสังคมและมีการเรียกสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นว่าเป็นภาวะวิกฤติ เพื่อแสดงถึงพื้นฐานของเหตุการณ์ทั้งหลายที่มีความรุนแรง ความหายนะ ก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อองค์กรไปจนถึงประชาชนส่วนรวมดังนั้น คำว่าภาวะวิกฤติ จึงมีความสับสนในด้านการให้ความหมายว่าคืออะไร โดยนักวิชาการได้ให้ความหมายของภาวะวิกฤติ ไว้ดังนี้

ภาวะวิกฤติ เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีการวางแผนล่วงหน้าก่อน ในด้านความปลอดภัย สิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพ ทำให้เกิดภาวะคุกคามมีผลต่อภาพลักษณ์ หรือความเชื่อถือในองค์กร ซึ่งเกิดความไม่ปลอดภัยในด้านต่างๆ หรือความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเศรษฐกิจและภาพลักษณ์ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลให้เกิดปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนและทันทั่วทั้ง และเกิดผลเสียหายอย่างรุนแรงต่อพนักงาน องค์กรชื่อเสียงและผลประโยชน์ (ไพโรจน์ บาลัน, 2549) คำว่า วิกฤติ หมายถึง สถานการณ์ขั้นล่อแหลม ต่ออันตราย เช่น การเมืองอยู่ในขั้นวิกฤติ หรือการสงคราม มักใช้แก่เวลาหรือเหตุการณ์ เป็นวิกฤติกาล หรือ วิกฤติการณ์อยู่ในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ เช่น มุมวิกฤติ จุดวิกฤติ หรือ อยู่ในขั้นล่อแหลมต่ออันตราย เช่น การเมืองอยู่ในขั้นวิกฤติ มักใช้แก่เวลาหรือเหตุการณ์ เป็นวิกฤติกาล หรือ วิกฤติการณ์อยู่ในระยะหัวเลี้ยว หัวต่อ เช่น มุมวิกฤติ จุดวิกฤติ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

สรุปว่า ภาวะวิกฤติ ไม่ใช่ปัญหาทั่วไป แต่เป็นเหตุการณ์พิเศษที่เกิดขึ้นอย่างไม่มีคาดคิด ส่งผลกระทบ เชิงลบใน วงกว้าง และบีบคั้นให้ต้องตัดสินใจอย่างเร่งด่วนภายใต้ แรงกดดันด้านเวลา และข้อมูลที่จำกัด หัวใจ สำคัญของวิกฤติคือการคุกคามเป้าหมายหลัก ภาพลักษณ์ และความน่าเชื่อถือขององค์กร ในมุมมองของนักวิชาการ ไทย การจัดการภาวะวิกฤติ มีความหมายที่ลึกซึ้งกว่าการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน แต่เป็น กระบวนการบริหารจัดการ ที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนป้องกันเชิงรุก การตอบสนองอย่างมีแบบแผนเมื่อ เกิดเหตุ และการฟื้นฟูพร้อมเรียนรู้เพื่อพัฒนาองค์กรในระยะยาว หัวใจสำคัญคือการมองวิกฤติไม่ใช่แค่ภัยคุกคาม แต่เป็นโอกาสในการเรียนรู้และเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับองค์กรต่อไปในอนาคต

การจัดการภาวะวิกฤติทางการศึกษา

สถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายและความไม่แน่นอนรอบด้าน ภาวะวิกฤติได้ กลายเป็นสิ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาและมีรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่ภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย แผ่นดินไหว โรคระบาด ดังเช่นการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ภัยจากเทคโนโลยี ความรุนแรงใน โรงเรียน ไปจนถึงวิกฤติด้านชื่อเสียงและ ความเชื่อมั่นขององค์กร วิกฤติการณ์เหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา แต่ยังส่งผลกระทบโดยตรงต่อ ความต่อเนื่องของการจัดการเรียนรู้ และสุขภาวะทางจิตใจของทุกคนที่เกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ การจัดการภาวะ วิกฤติ จึงไม่ได้เป็นเพียงแผนเผชิญเหตุฉุกเฉินอีกต่อไป แต่ได้กลายเป็นหนึ่งในสมรรถนะหลักที่สำคัญยิ่งของ ผู้บริหารสถานศึกษาและเป็นองค์ประกอบชี้วัดความเข้มแข็งขององค์กรการศึกษา การมีระบบการจัดการภาวะ วิกฤติที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถลดความรุนแรงของผลกระทบ สามารถตอบสนองต่อ เหตุการณ์ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ฟื้นฟูสภาพการณ์ให้กลับสู่ภาวะปกติได้โดยเร็วที่สุด และที่สำคัญคือสามารถถอด บทเรียนเพื่อป้องกันหรือรับมือกับวิกฤติในอนาคตได้ดียิ่งขึ้น มีนักวิชาการและนักวิจัยจำนวนมากได้ศึกษาถึง รูปแบบและองค์ประกอบของการจัดการภาวะวิกฤติทางการศึกษา ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ หลายฉบับที่มุ่งแสวงหาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด บทความนี้จะจึงมุ่งที่จะสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยเหล่านั้น เพื่อนำเสนอเป็นกรอบแนวคิดเชิงองค์ประกอบ ที่ชัดเจนและครอบคลุม สำหรับการจัดการภาวะวิกฤติทาง การศึกษาของไทย (กนกวรรณ จันทรีโปรง, 2561)

ภาวะวิกฤติ หมายถึง เหตุการณ์ไม่คาดฝันที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน มีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบเชิง ลบอย่างรุนแรงต่อความปลอดภัย ภาพลักษณ์ สถานะทางการเงิน หรือการดำเนินงานปกติขององค์กร และ จำเป็นต้องได้รับการตัดสินใจและดำเนินการแก้ไขอย่างเร่งด่วนภายใต้สภาวะกดดันและมีข้อมูลจำกัด การ

จัดการภาวะวิกฤต คือ กระบวนการเชิงระบบที่องค์กรใช้ในการรับมือกับเหตุการณ์วิกฤต ตั้งแต่การวางแผนป้องกันและเตรียมการล่วงหน้า การดำเนินการตอบสนองระหว่างเกิดเหตุ, และการฟื้นฟูเยียวยารวมถึงการเรียนรู้หลังจากเหตุการณ์สงบลง โดยมีเป้าหมายเพื่อลดทอนความเสียหายให้อยู่ในวงจำกัดที่สุด โดยทั่วไปแล้ว นักวิชาการด้านการจัดการมักแบ่งกระบวนการจัดการภาวะวิกฤตออกเป็นระยะหรือขั้นตอน ซึ่งแม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้าง แต่โดยหลักการแล้วจะครอบคลุมช่วงเวลา ก่อน ระหว่าง และหลังเกิดวิกฤต ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษานักวิจัยไทยเช่นกัน (เจษฎาภรณ์ สิงขรอาจ, 2562)

การสังเคราะห์องค์ประกอบการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษา จากการทบทวนและสังเคราะห์งานวิจัยของไทย ที่มุ่งเน้นวิกฤตสามารถสังเคราะห์องค์ประกอบหลักของการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาออกมาเป็นวัฏจักร 3 ระยะ ที่มี 5 องค์ประกอบย่อย ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนเกิดวิกฤต เป็นระยะที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นการทำงานเชิงรุก เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดวิกฤต หรือหากเกิดก็สามารถลดความรุนแรงลงได้ ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย 1) การป้องกันและลดความเสี่ยง คือ การสำรวจและประเมินความเสี่ยง ที่สถานศึกษาอาจต้องเผชิญในทุกมิติ ทั้งด้านกายภาพ อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ด้านสังคม ความรุนแรง การกลั่นแกล้ง และด้านสุขภาพ โรคระบาด จากนั้นจึงกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันหรือลดความเสี่ยงนั้นๆ เช่น การปรับปรุงโครงสร้างอาคารให้แข็งแรงตามหลักวิศวกรรม (เจษฎาภรณ์ สิงขรอาจ, 2562) การติดตั้งกล้องวงจรปิด การจัดทำนโยบายต่อต้านความรุนแรงในโรงเรียน 2) การเตรียมความพร้อม คือ การวางแผนและเตรียมทรัพยากรไว้ล่วงหน้าเพื่อรับมือกับวิกฤตที่ไม่สามารถป้องกันได้ ซึ่งรวมถึงการจัดทำแผนเผชิญเหตุ จัดทำแผนเป็นลายลักษณ์อักษรที่ระบุขั้นตอนปฏิบัติ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และช่องทางการสื่อสาร การจัดตั้งทีมบริหารภาวะวิกฤต กำหนดทีมงานหลักและฝึกซ้อมบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน การฝึกซ้อมและการให้ความรู้ จัดให้มีการซ้อมแผนอย่างสม่ำเสมอ เช่น ซ้อมหนีไฟ ซ้อมรับมือเหตุการณ์ความรุนแรง และให้ความรู้แก่นักเรียนและบุคลากร การเตรียมทรัพยากร จัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น อุปกรณ์ดับเพลิง ชุดปฐมพยาบาล ระบบสื่อสารสำรอง

ระยะที่ 2 ระหว่างเกิดวิกฤต เป็นระยะของการลงมือปฏิบัติการเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นจริง เพื่อควบคุมสถานการณ์และลดความเสียหายให้ได้มากที่สุด 3) การเผชิญเหตุและตอบสนอง คือ การปฏิบัติตามแผนเผชิญเหตุที่ได้เตรียมไว้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ หัวใจสำคัญของระยะนี้คือ การตัดสินใจที่รวดเร็วและแม่นยำ ของผู้บริหาร การเปิดใช้งานศูนย์ปฏิบัติการฉุกเฉิน การสื่อสารสถานการณ์ที่เกิดขึ้นไปยังผู้เกี่ยวข้อง และการให้ความช่วยเหลือเบื้องต้นแก่ผู้ได้รับผลกระทบ (เจษฎาภรณ์ สิงขรอาจ, 2562)

ระยะที่ 3 หลังเกิดวิกฤต เป็นระยะของการฟื้นฟูและเรียนรู้จากสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อให้องค์กรสามารถกลับมาดำเนินงานได้ตามปกติและมีความเข้มแข็งกว่าเดิม 4) การบรรเทาและฟื้นฟู มุ่งเน้นการดำเนินการเพื่อให้สถานศึกษากลับสู่ภาวะปกติโดยเร็วที่สุด ซึ่งครอบคลุมทั้งการฟื้นฟูด้านกายภาพ การซ่อมแซมอาคารสถานที่ ด้านการเรียนการสอน การจัดสอนชดเชย การปรับรูปแบบการสอนและที่สำคัญคือ การฟื้นฟูด้านจิตใจ ของนักเรียนและบุคลากรที่ได้รับผลกระทบ 5) การเรียนรู้และปรับปรุง เป็นขั้นตอนสุดท้ายแต่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คือการประเมินและถอดบทเรียน จากการรับมือกับวิกฤตที่ผ่านมา เพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดที่ควรปรับปรุง แล้วนำผลที่ได้ไปทบทวนและพัฒนานโยบายและแผนเผชิญเหตุให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับอนาคต กระบวนการนี้ทำให้การจัดการวิกฤตมีลักษณะเป็นวัฏจักรที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (เจษฎาภรณ์ สิงขรอาจ, 2562)

ในการขับเคลื่อนทุกระยะของวัฏจักรการจัดการวิกฤตนั้น ควรมีองค์ประกอบเชิงบูรณาการ ภาวะผู้นำและการสื่อสาร นอกเหนือจากองค์ประกอบเชิงกระบวนการ 5 ประการข้างต้น งานวิจัยในบริบทของไทย ยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญอย่างยิ่งยวดขององค์ประกอบเชิงบูรณาการอีก 2 ประการ ที่เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จในการขับเคลื่อนทุกระยะของวัฏจักรการจัดการวิกฤต 1) ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต ผู้บริหารสถานศึกษาคือบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤต (กนกวรรณ จันทน์โปร่ง, 2561) พบว่า ภาวะผู้นำที่จำเป็นในภาวะวิกฤตต้องประกอบด้วย ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การมีวิสัยทัศน์ ที่ชัดเจนในการสื่อสารทิศทาง, การส่งเสริมให้เกิดการยอมรับ และความร่วมมือจากทุกฝ่าย และ ความเด็ดขาดในการนำไปสู่การปฏิบัติ ผู้นำที่เข้มแข็งจะสามารถสร้างความเชื่อมั่นและเป็นศูนย์รวมจิตใจของทุกคนในองค์กรได้ 2) การสื่อสารในภาวะวิกฤต การสื่อสารที่ผิดพลาดหรือไม่เพียงพอสามารถสร้างวิกฤตซ้อนวิกฤตได้ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพต้องมีความ รวดเร็ว ถูกต้อง สม่ำเสมอ โปร่งใส และแสดงความเห็นอกเห็นใจ โดยต้องมีการวางแผนการสื่อสารไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ทั้งภายใน (นักเรียน ครู บุคลากร) และภายนอก ผู้ปกครอง ชุมชน สื่อมวลชน หน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้ทุกคนได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ลดความตื่นตระหนก และป้องกันข่าวลือที่อาจสร้างความเสียหายมากขึ้น ผู้เขียนได้สังเคราะห์องค์ประกอบการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาได้ 7 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การป้องกันและลดความเสี่ยง การประเมินความเสี่ยง สำรวจและประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งด้านกายภาพ อาคาร สภาพแวดล้อม สังคม ความรุนแรง การกลั่นแกล้ง และสุขภาพโรคระบาด
2. การเตรียมความพร้อม การจัดทำแผนเผชิญเหตุ สร้างแผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ระบุนั้นตอน บทบาทหน้าที่ และช่องทางการสื่อสารที่ชัดเจน
3. การเผชิญเหตุและตอบสนอง ปฏิบัติตามแผนดำเนินการตามแผนเผชิญเหตุที่วางไว้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพและการตัดสินใจที่รวดเร็วและแม่นยำ ผู้บริหารต้องตัดสินใจภายใต้ความกดดันและข้อมูลที่จำกัด
4. การบรรเทาและฟื้นฟู การฟื้นฟูด้านกายภาพ ซ่อมแซมอาคารสถานที่และอุปกรณ์ที่เสียหาย และการฟื้นฟูด้านการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนชดเชยหรือปรับรูปแบบการสอนให้กลับสู่ภาวะปกติ
5. การเรียนรู้และปรับปรุง การถอดบทเรียน ประเมินการรับมือกับวิกฤตที่ผ่านมา เพื่อค้นหาจุดแข็งและจุดที่ต้องปรับปรุงและการพัฒนาแผนนำผลการประเมินมาทบทวนและปรับปรุงนโยบายและแผนเผชิญเหตุให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
6. ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า วิสัยทัศน์ในการสื่อสารทิศทางที่ชัดเจน การส่งเสริมความร่วมมือเพื่อให้เกิดการยอมรับจากทุกฝ่ายและความเด็ดขาดในการตัดสินใจและนำไปสู่การปฏิบัติ
7. การสื่อสารในภาวะวิกฤต รวดเร็วและถูกต้องให้ข้อมูลที่จำเป็นอย่างทันท่วงที สม่ำเสมอและโปร่งใสลดความสับสนและข่าวลือ และแสดงความเห็นอกเห็นใจ สื่อสารไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม ภายในและภายนอก ด้วยความเข้าใจ

สรุปว่า สถานศึกษาในยุคปัจจุบันต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตที่หลากหลายซับซ้อน ตั้งแต่ภัยธรรมชาติ โรคระบาด ไปจนถึงภัยคุกคามทางเทคโนโลยีและความรุนแรง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความปลอดภัย การเรียนรู้ และสุขภาวะจิตใจ ดังนั้น การจัดการภาวะวิกฤต จึงกลายเป็นสมรรถนะหลักของผู้บริหาร โดยเป็นกระบวนการเชิง

ระบบที่ครอบคลุมตั้งแต่การป้องกันไปจนถึงการฟื้นฟู เพื่อลดความเสียหายให้มากที่สุด กรอบการจัดการภาวะวิกฤตเป็นวัฏจักร 3 ระยะ คือ ระยะก่อนเกิดวิกฤต เป็นขั้นตอนเชิงรุกที่สำคัญที่สุด ประกอบด้วยการป้องกันและลดความเสี่ยง การประเมินความเสี่ยงรอบด้านและวางแผนการป้องกัน การเตรียมความพร้อม การจัดทำแผนเผชิญเหตุ ตั้งทีมงาน ฝึกซ้อม และเตรียมทรัพยากร ระยะระหว่างเกิดวิกฤต เป็นการลงมือปฏิบัติการเพื่อควบคุมสถานการณ์ การเผชิญเหตุและตอบสนอง ปฏิบัติตามแผนอย่างรวดเร็ว ตัดสินใจอย่างแม่นยำ และสื่อสารสถานการณ์ ระยะหลังเกิดวิกฤต เป็นช่วงของการฟื้นฟูและเรียนรู้ การบรรเทาและฟื้นฟู การเยียวยาด้านกายภาพ การเรียนการสอน และจิตใจ การเรียนรู้และปรับปรุง

การถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาแผนให้ดียิ่งขึ้นในอนาคตนอกจากนี้ ยังมี 2 องค์ประกอบเชิงบูรณาการที่เป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จในทุกระยะ คือ ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต ที่ต้องมีความคิดริเริ่ม วิสัยทัศน์ และความเด็ดขาด และการสื่อสารในภาวะวิกฤตที่ต้องรวดเร็ว ถูกต้อง โปร่งใส และแสดงความเห็นอกเห็นใจ วงจรชีวิตของภาวะวิกฤต แนวคิดเรื่องวัฏจักร 3 ระยะนี้ สอดคล้องกับทฤษฎีสากลที่เรียกว่าวงจรชีวิตของภาวะวิกฤต ซึ่งมองว่าวิกฤตมีช่วงเวลาของการก่อตัว การปะทุ และการคลี่คลาย การที่สถานศึกษามีแผนครอบคลุมทั้งวงจรจะช่วยให้สามารถจัดการสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด แทนที่จะรอแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเมื่อวิกฤตปะทุขึ้นแล้วเท่านั้น การสื่อสารไม่ได้มีความสำคัญแค่ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือเชิงรุกที่สำคัญในระยะก่อนเกิดวิกฤตอีกด้วย การสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความเสี่ยงและการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรและนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ จะช่วยสร้าง วัฒนธรรมความปลอดภัย ภายในองค์กร ทำให้เมื่อเกิดเหตุการณ์จริง ทุกคนจะสามารถปฏิบัติตามแผนได้อย่างมีสติและลดความตื่นตระหนกได้ การสื่อสารที่ดีในภาวะปกติจึงเปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสถานศึกษานั้นเอง กล่าวได้ว่า ภาวะผู้นำที่เข้มแข็งและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ คือเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงกระบวนการจัดการภาวะวิกฤตทั้งหมดให้ดำเนินไปได้อย่างราบรื่นและประสบความสำเร็จ ตั้งแต่การวางแผนป้องกันไปจนถึงการฟื้นฟูองค์กรให้กลับมาเข้มแข็งกว่าเดิม และมีหลักการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาประกอบด้วย 1) การป้องกันและลดความเสี่ยง 2) การเตรียมความพร้อม 3) การเผชิญเหตุและตอบสนอง 4) การบรรเทาและฟื้นฟู 5) การเรียนรู้และปรับปรุง 6) ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต 7) การสื่อสารในภาวะวิกฤต กรอบแนวคิดนี้ให้ภาพที่ชัดเจนว่าสถานศึกษาต้องเตรียมพร้อมรับมือกับวิกฤตอย่างเป็นระบบและครบวงจร ตั้งแต่การป้องกันไปจนถึงการเรียนรู้เพื่ออนาคต โดยมีผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นแกนหลักในการนำพาองค์กรให้ผ่านพ้นวิกฤตไปได้

การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษายุคศตวรรษที่ 21

โลกในศตวรรษที่ 21 แตกต่างจากอดีตอย่างสิ้นเชิง สถานศึกษาไม่ได้เผชิญกับวิกฤตการณ์เป็นเหตุการณ์เดี่ยวๆ ที่เกิดขึ้นแล้วจบไป แต่กำลังเผชิญกับภาวะวิกฤตซ้อนที่วิกฤตหนึ่งไปกระตุ้นหรือผนวกกับอีกวิกฤตหนึ่ง ทำให้เกิดผลกระทบที่รุนแรงและซับซ้อนกว่าเดิม ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุดคือ การระบาดของโควิด-19 ที่เป็นวิกฤตด้านสุขภาพ แต่ได้ลุกลามไปสู่วิกฤตการศึกษา วิกฤตเศรษฐกิจในครัวเรือน และวิกฤตสุขภาพจิตอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน นอกจากนี้ วิกฤตในยุคดิจิทัลยังมีลักษณะการแพร่กระจายที่รวดเร็วผ่านโซเชียลมีเดีย วิกฤตด้านชื่อเสียงของโรงเรียนที่เกิดจากโพสต์เพียงโพสต์เดียว อาจสร้างความเสียหายได้รุนแรงเท่ากับภัยพิบัติทางกายภาพ วิกฤตข่าวปลอม และการกลั่นแกล้งทางไซเบอร์ ก็เป็นภัยคุกคามรูปแบบใหม่ที่สถานศึกษาต้องเผชิญ ดังนั้น กระบวนทัศน์การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาแบบเดิมที่เน้นการตั้งรับ

เชิงกายภาพจึงไม่เพียงพออีกต่อไป และจำเป็นต้องพัฒนากรอบแนวคิดใหม่ที่เท่าทันต่อบริบทของโลกที่ผันผวนและเชื่อมต่อกันอย่างไร้พรมแดน (ยีนยง ราชวงษ์, 2562)

ในอดีต การวางแผนเชิงกลยุทธ์มักตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่าอนาคตสามารถคาดการณ์ได้จากแนวโน้มในอดีต แต่ในโลกยุคศตวรรษที่ 21 สมมติฐานดังกล่าวได้พังทลายลง การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดด การเชื่อมต่องานทั่วโลก การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความผันผวนทางเศรษฐกิจและสังคม ได้สร้างสภาวะแวดล้อมใหม่ที่ยากต่อการคาดการณ์และเต็มไปด้วยความท้าทาย มีการนำ VUCA World ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ (วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์, 2562) ที่มักเกิดขึ้นพร้อมกันและส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ดังนี้

V - Volatility (ความผันผวน) คือ ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ รวดเร็ว รุนแรง และคาดเดาไม่ได้

U - Uncertainty (ความไม่แน่นอน) คือ สภาวะที่ ขาดความสามารถในการทำนายผลลัพธ์

C - Complexity (ความซับซ้อน) คือ สภาวะที่ มีปัจจัยและตัวแปรจำนวนมากเชื่อมโยงกันอย่างยุ่งเหยิง

A - Ambiguity (ความคลุมเครือ) คือ สภาวะที่ สถานการณ์ขาดความชัดเจน ติความได้หลายแบบ สภาวะทั้งสี่นี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อองค์กร ทำให้การวางแผนระยะยาวทำได้ยาก การตัดสินใจล่าช้า และการแก้ปัญหาแบบเดิม ๆ ไม่ได้ผลอีกต่อไป ผู้บริหารในองค์กรไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายจากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ต้องแสวงหารูปแบบภาวะผู้นำแบบใหม่ๆ ภาคการศึกษาเป็นหนึ่งในภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบจาก VUCA World อย่างรุนแรง ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับกระบวนการทัศน์ในการบริหารจัดการ จากเดิมที่เน้นความเป็นระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ มาสู่การบริหารที่ยืดหยุ่นและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำ VUCA Prime มาใช้ได้โดยตรง สร้าง Vision ที่ชัดเจนว่าโรงเรียนต้องการสร้างผู้เรียนแบบไหน สร้าง Understanding โดยการรับฟังความต้องการของนักเรียนและชุมชน สร้าง Clarity ในเป้าหมายการเรียนรู้ของแต่ละรายวิชา และสร้าง Agility โดยการให้อิสระครูในการออกแบบวิธีการสอนที่หลากหลายและทดลองใช้นวัตกรรมใหม่ๆ ในชั้นเรียน (วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์, 2562)

การทบทวนกรอบแนวคิดเดิมและส่วนต่อขยายในศตวรรษที่ 21 กรอบการจัดการวิกฤตแบบวัฏจักร 3 ระยะ ก่อน-ระหว่าง-หลังวิกฤต ยังคงเป็นแกนหลักที่สำคัญ แต่ในแต่ละระยะจำเป็นต้องมีการบูรณาการมิติของศตวรรษที่ 21 เข้าไป ดังนี้

ระยะที่ 1 ก่อนเกิดวิกฤต การสร้างภูมิคุ้มกันดิจิทัล

การประเมินความเสี่ยงเชิงรุก นอกจากการประเมินความเสี่ยงทางกายภาพแล้ว สถานศึกษาต้องประเมินความเสี่ยงในโลกดิจิทัลด้วย เช่น ความปลอดภัยของเครือข่ายสารสนเทศ ช่องโหว่ที่อาจทำให้เกิด Cyberbullying และการติดตามแนวโน้มของประเด็นอ่อนไหวในโซเชียลมีเดีย เพื่อป้องกันวิกฤตด้านชื่อเสียง

การเตรียมความพร้อมด้านเทคโนโลยีและบุคลากร ความพร้อมไม่ได้หมายถึงแค่แผนบนกระดาษ แต่หมายถึง โครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล ที่พร้อมใช้งาน เช่น ระบบอินเทอร์เน็ตที่เสถียร แพลตฟอร์มการเรียนรู้ออนไลน์ และที่สำคัญคือ การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล ให้กับครูและบุคลากร ให้สามารถใช้เครื่องมือเหล่านี้จัดการเรียนการสอนและสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเกิดวิกฤต

ระยะที่ 2 ระหว่างเกิดวิกฤต การบัญชาการและสื่อสารอย่างฉับไว

การตอบสนองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล การตัดสินใจในภาวะวิกฤตต้องอาศัยข้อมูลที่รวดเร็วและแม่นยำ การใช้แพลตฟอร์มสื่อสารกลาง เช่น LINE Official Account หรือ Group เฉพาะกิจ ช่วยให้การกระจายข้อมูลและรวบรวมสถานการณ์เป็นไปอย่างรวดเร็วและลดความสับสน

การจัดการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น สถานศึกษาต้องสามารถสลับรูปแบบการเรียนรู้จาก On-site เป็น Online หรือ Hybrid ได้อย่างราบรื่น ซึ่งต้องอาศัยการวางแผนและทรัพยากรที่เตรียมไว้ในระยะที่ 1 การมีคลังสื่อการสอนดิจิทัลที่ครูสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลาเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง

การสื่อสารวิกฤตในยุคดิจิทัล การสื่อสารต้องดำเนินการในทุกช่องทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใช้งาน โดยเฉพาะโซเชียลมีเดีย ต้องมีความรวดเร็วในการชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อสกัดกั้นข่าวปลอม และใช้ภาษาที่แสดงความเห็นอกเห็นใจ เพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ

ระยะที่ 3 หลังเกิดวิกฤต การฟื้นคืนและสร้างความเข้มแข็งใหม่

การเยียวยาสุขภาพทางจิต วิกฤตศตวรรษที่ 21 ส่งผลกระทบต่อจิตใจอย่างรุนแรง สถานศึกษาต้องมีระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนและบุคลากรเชิงรุก อาจใช้ระบบให้คำปรึกษาออนไลน์ หรือแอปพลิเคชันด้านสุขภาพจิต เพื่อให้เข้าถึงบริการได้อย่างทั่วถึงและทันที่

การประเมินความสูญเสียทางการเรียนรู้ สำหรับวิกฤตที่กระทบต่อการเรียนการสอนโดยตรง เช่น โรคระบาด ต้องมีการประเมินผลกระทบและจัดทำแผนฟื้นฟูการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

การเรียนรู้และเปลี่ยนผ่านสู่องค์กรยุคใหม่ การถอดบทเรียนต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ไม่ใช่แค่การปรับปรุงสถานศึกษาอาจค้นพบว่ารูปแบบการทำงานหรือการสอนแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงวิกฤตมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม และควรนำมาปรับใช้เป็นวิถีปฏิบัติใหม่ขององค์กรต่อไป

จากการทบทวนวรรณกรรมข้างต้นสามารถสังเคราะห์การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาศตวรรษที่ 21 ซึ่งมีวิกฤตการณ์ทางการศึกษามีความซับซ้อนและหลากหลายกว่าในอดีต ไม่ว่าจะเป็นการระบาดของโรค ภัยพิบัติทางธรรมชาติ ปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจ หรือวิกฤตด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ การจัดการที่มีประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยแนวทางที่เป็นระบบและครอบคลุมทุกมิติ ดังนี้

1. การป้องกันและลดความเสี่ยง ขั้นตอนนี้ คือ การมองหาและอุดรอยรั่ว ก่อนที่ปัญหาจะเกิดเป็นการทำงานเชิงรุกเพื่อลดโอกาสและความรุนแรงของวิกฤตที่อาจเกิดขึ้น การประเมินความเสี่ยงรอบด้าน จัดทำแผนที่ความเสี่ยงที่ครอบคลุมทั้งปัจจัยภายใน เช่น อาคารสถานที่ ระบบ IT สุขภาพจิตของนักเรียนและครู และปัจจัยภายนอก เช่น โรคระบาด ภัยธรรมชาติ ปัญหาชุมชน การพัฒนานโยบายและโครงสร้างพื้นฐานด้านกายภาพ ตรวจสอบความแข็งแรงของอาคารเรียนให้พร้อมรับมือภัยพิบัติต่างๆ ด้านดิจิทัล สร้างระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตที่เสถียรและปลอดภัย มีระบบป้องกันการโจมตีทางไซเบอร์ และมีแผนสำรองข้อมูลที่สำคัญ ด้านสุขภาพ จัดทำนโยบายด้านสุขอนามัยที่ชัดเจน เช่น การรับมือโรคติดต่อ หรือการดูแลสุขภาพจิตเบื้องต้นและการสร้างวัฒนธรรมความปลอดภัย ส่งเสริมความตระหนักรู้และปลูกฝังทักษะการรับมือความเสี่ยงให้กับนักเรียนและบุคลากรผ่านการฝึกอบรมและการเรียนการสอน

2. การเตรียมความพร้อม เมื่อรู้ว่ามีความเสี่ยงอะไรบ้าง ขั้นตอนนี้ คือ การซ้อมรบและเตรียมทรัพยากรให้พร้อม เพื่อให้สามารถรับมือได้อย่างเป็นระบบเมื่อเกิดเหตุการณ์จริง จัดทำแผนเผชิญเหตุ สร้างแผนปฏิบัติการที่ชัดเจนสำหรับวิกฤตแต่ละประเภท เช่น แผนรับมืออัคคีภัย แผนการเรียนการสอนทางไกลกรณีโรคระบาด แผนรับมือเหตุความรุนแรง โดยระบุบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบแต่ละส่วนอย่างชัดเจน จัดตั้งทีมบริหารจัดการภาวะวิกฤต แต่งตั้งทีมงานหลักที่ประกอบด้วยผู้บริหาร ครู บุคลากรฝ่ายต่างๆ และอาจ

มีตัวแทนผู้ปกครองหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม เตรียมทรัพยากรและช่องทางการสื่อสารอุปกรณ์และสิ่งของสำหรับอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น ชุดปฐมพยาบาล อุปกรณ์ดับเพลิง แหล่งพลังงานสำรองแพลตฟอร์มดิจิทัล เตรียมแพลตฟอร์มสำหรับการเรียนการสอนออนไลน์ และช่องทางการสื่อสารหลัก เช่น LINE Group, Facebook Page, Email ให้พร้อมใช้งาน การฝึกซ้อมและทบทวนแผน จัดให้มีการซ้อมแผนเผชิญเหตุอย่างสม่ำเสมอ เช่น ซ้อมหนีไฟ ซ้อมล็อกดาวน์ เพื่อให้ทุกคนคุ้นเคยกับขั้นตอนและสามารถปรับปรุงแผนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การเผชิญเหตุและตอบสนอง เมื่อวิกฤตเกิดขึ้นจริง นี่คือช่วงเวลาของการลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ โดยต้องมีความรวดเร็ว เด็ดขาด และเป็นระบบ สั่งการและเปิดศูนย์บัญชาการเหตุการณ์ ทีมบริหารจัดการภาวะวิกฤตต้องเริ่มปฏิบัติหน้าที่ทันที เพื่อประเมินสถานการณ์และสั่งการตามแผน ปฏิบัติตามแผนเผชิญเหตุ ดำเนินการตามขั้นตอนที่ซักซ้อมไว้ เช่น อพยพนักเรียนไปยังจุดที่ปลอดภัย เปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอนเป็นออนไลน์ ประสานงานกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาล สถานีตำรวจ หน่วยบรรเทาสาธารณภัย ให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและสวัสดิภาพ สิ่งสำคัญที่สุดคือความปลอดภัยของนักเรียนและบุคลากร ต้องมีการดูแลสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบเป็นอันดับแรก สื่อสารสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง ใช้ช่องทางที่เตรียมไว้เพื่อแจ้งข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจนแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกคนอย่างสม่ำเสมอ

4. การบรรเทาและฟื้นฟู หลังจากสถานการณ์คลี่คลายลง ขั้นตอนนี้คือการเยียวยาและซ่อมแซมเพื่อให้ทุกอย่างกลับสู่ภาวะปกติโดยเร็วที่สุด ประเมินความเสียหาย สำรวจผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านกายภาพ อาคาร อุปกรณ์ ด้านจิตใจ นักเรียน ครู และด้านการเรียนการสอน ให้การดูแลและเยียวยา จัดทีมนักจิตวิทยาหรือครูแนะแนวเพื่อให้คำปรึกษาและดูแลสภาพจิตใจของผู้ที่ได้รับผลกระทบ ฟื้นฟูการเรียนการสอน ซ่อมแซมอาคารสถานที่และอุปกรณ์ให้กลับมาใช้งานได้ดังเดิม จัดสอนเสริมหรือปรับหลักสูตรเพื่อชดเชยช่วงเวลาที่การเรียนหยุดชะงัก ทบทวนและปรับปรุงรูปแบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสถานการณ์หลังวิกฤต ถอดบทเรียนเบื้องต้น รวบรวมข้อมูลและปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเผชิญเหตุเพื่อนำไปวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไป

5. การเรียนรู้และปรับปรุง วิกฤตทุกครั้งคือบทเรียนที่มีค่าที่สุด ขั้นตอนนี้คือการนำประสบการณ์มาวิเคราะห์เพื่อพัฒนาให้การจัดการครั้งต่อไปดียิ่งขึ้น จัดทำรายงานสรุปเหตุการณ์ ประชุมทีมงานและผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อทบทวนสิ่งที่ทำได้ดี สิ่งที่ต้องปรับปรุง และปัญหาอุปสรรคที่พบ ปรับปรุงแผนเผชิญเหตุ นำข้อสรุปที่ได้มาปรับปรุงแผนเผชิญเหตุ นโยบาย และขั้นตอนปฏิบัติต่างๆ ให้มีความสมบูรณ์และรัดกุมยิ่งขึ้น พัฒนาทักษะและความรู้ จัดอบรมเพิ่มเติมให้กับบุคลากรในด้านที่พบว่าเป็นจุดอ่อนระหว่างการเผชิญเหตุ แบ่งปันความรู้ สร้างเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่นเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์และแนวทางการจัดการวิกฤต

6. ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต ผู้นำคือ หัวใจของการจัดการวิกฤต การตัดสินใจและการแสดงออกของผู้นำมีผลอย่างยิ่งต่อขวัญกำลังใจและความเชื่อมั่นของทุกคน ความเด็ดขาดและชัดเจน สามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วบนพื้นฐานของข้อมูลที่มีอยู่อย่างจำกัด และสื่อสารคำสั่งได้อย่างชัดเจนความเห็นอกเห็นใจ แสดงความห่วงใยและเข้าใจความรู้สึกของผู้ได้รับผลกระทบ สร้างบรรยากาศของความอบอุ่นและปลอดภัย การมองโลกในแง่ดีอย่างมีสติ สามารถสร้างความหวังและกำลังใจ แต่ยังคงอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง ไม่ให้คำสัญญาที่ทำได้ การปรากฏตัว ผู้นำต้องอยู่ในที่เกิดเหตุหรือสื่อสารให้ทุกคนเห็นว่ากำลังบัญชาการและอยู่เคียงข้างทุกคน

7. การสื่อสารในภาวะวิกฤต การสื่อสารคือเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงการจัดการวิกฤต หากการสื่อสารล้มเหลว อาจสร้างความตื่นตระหนกและความเสียหายได้มากกว่าตัววิกฤตเอง ความรวดเร็วและต่อเนื่องในการสื่อสารข้อมูลออกไปให้เร็วที่สุดเพื่อควบคุมสถานการณ์และป้องกันข่าวลือ และต้องอัปเดตข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ ความถูกต้องและโปร่งใส ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ไม่ปิดบังหรือบิดเบือน ซึ่งจะช่วยสร้างความไว้วางใจ การมีช่องทางเดียว กำหนดผู้ให้ข่าวและช่องทางสื่อสารหลักเพียงช่องทางเดียวเพื่อป้องกันความสับสน การสื่อสารที่เข้าถึงและเข้าใจง่าย ใช้ภาษาที่คนทั่วไปเข้าใจง่ายและสื่อสารไปยังผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม นักเรียน ผู้ปกครอง ครู ชุมชน สื่อมวลชนอย่างทั่วถึง

สรุปว่า การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษายุคใหม่ จากการตั้งรับสู่การเติบโตโลกในศตวรรษที่ 21 เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิง สถานศึกษาไม่ได้เผชิญกับวิกฤตเดี่ยวๆ อีกต่อไป แต่ต้องรับมือกับภาวะวิกฤตซ้อนที่หลายปัญหาเชื่อมโยงและขยายผลกระทบซึ่งกันและกัน เช่น วิกฤตโรคระบาดที่นำไปสู่วิกฤตการเรียนรู้และสุขภาพจิต นอกจากนี้ วิกฤตในยุคดิจิทัลอย่างข่าวปลอมหรือการโจมตีทางไซเบอร์ยังแพร่กระจายได้รวดเร็วและรุนแรง ทำให้การจัดการวิกฤตแบบเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป หัวใจสำคัญคือการยกระดับกรอบการจัดการวิกฤตแบบ 3 ระยะ ก่อน-ระหว่าง-หลัง ให้เข้ากับยุคดิจิทัล โดยมีภาวะผู้นำแบบปรับเปลี่ยน และวัฒนธรรมพลเมืองดิจิทัล เป็นเสาหลักสำคัญ เพื่อเปลี่ยนองค์กรจากการเป็นเพียงผู้ตั้งรับ ให้กลายเป็นผู้ที่เติบโตจากวิกฤตได้ ความท้าทายของโลกยุคใหม่ในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างชัดเจนคือ VUCA World ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมที่สถานศึกษาต้องเผชิญ ประกอบด้วย ความผันผวน สถานการณ์เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดเดายาก เช่น นโยบายการศึกษาที่เปลี่ยนกะทันหัน หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ความไม่แน่นอน ไม่สามารถคาดการณ์อนาคตได้อย่างชัดเจน ทำให้การวางแผนระยะยาวทำได้ยาก ความซับซ้อน ปัญหาที่มีความเชื่อมโยงกันหลายมิติ การแก้ปัญหาหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นๆ ได้ ความคลุมเครือ ข้อมูลข่าวสารมีมากเกินไปและไม่ชัดเจน ทำให้ยากต่อการตีความและตัดสินใจ การเข้าใจในสภาวะ VUCA นี้ ทำให้ตระหนักว่าทำไมการจัดการวิกฤตจึงต้องมีความยืดหยุ่นและปรับตัวได้ตลอดเวลา การยกระดับกรอบการจัดการวิกฤต 3 ระยะสู่มิติดิจิทัล การบูรณาการมิติศตวรรษที่ 21 เข้าไปในแต่ละระยะ สามารถขยายความได้ คือ ระยะที่ 1 ก่อนเกิดวิกฤต การสร้างภูมิคุ้มกันเชิงรุก การประเมินความเสี่ยง เพิ่มการใช้เครื่องมือ เพื่อติดตามประเด็นอ่อนไหวในโลกออนไลน์ และใช้เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้น การเตรียมความพร้อม ไม่ใช่แค่การมีโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล แต่คือการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัล ที่ครู นักเรียน และผู้ปกครองคุ้นเคยและใช้งานเป็นประจำวัน ทำให้เมื่อเกิดวิกฤต ทุกคนสามารถเปลี่ยนผ่านสู่โหมดออนไลน์ได้อย่างราบรื่น ระยะที่ 2 ระหว่างเกิดวิกฤต การสื่อสารที่ฉับไวและเห็นอกเห็นใจ การตอบสนอง จัดตั้งทีมสื่อสารภาวะวิกฤต ที่ทำหน้าที่ชี้แจงข้อเท็จจริงผ่านทุกช่องทางอย่างเป็นระบบ เพื่อต่อสู้กับข่าวปลอมและสร้างความเชื่อมั่น การจัดการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้แบบ เรียนรู้ต่างเวลามากขึ้น เพื่อลดความเหลื่อมล้ำของนักเรียนที่มีความพร้อมด้านอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตไม่เท่ากันระยะที่ 3 หลังเกิดวิกฤต การฟื้นฟูและสร้างให้ดีกว่าเดิม การเยียวยาจิตใจ จัดทำโปรแกรมปฐมพยาบาลทางใจ สำหรับนักเรียนและบุคลากร เพื่อรับมือกับความเครียดและความวิตกกังวล การเรียนรู้ขององค์กร นำข้อมูลและบทเรียนที่ได้มาปรับปรุงแผน และที่สำคัญคือการสร้าง วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้จากความล้มเหลว เพื่อให้องค์กรไม่กลัวที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ จากความทนทานสู่ความแข็งแกร่ง แนวคิดที่ต่อยอดจากการจัดการวิกฤต คือ ความทนทาน ความสามารถในการฟื้นคืน คือ ความสามารถในการรับมือกับวิกฤตและกลับคืนสู่สภาพเดิมได้ เหมือนลูกบอลที่ถูกบีบแล้วแต่กลับรูปทรงเดิม ความแข็งแกร่งเมื่อเจอวิกฤต คือความสามารถที่ไม่เพียงแต่จะรับมือกับวิกฤตได้ แต่ยังได้ประโยชน์และแข็งแกร่งขึ้นจากความวุ่นวายและ

แรงกดดันนั้นๆ เหมือนระบบภูมิคุ้มกันของร่างกายที่เมื่อเจอเชื้อโรคแล้วจะสร้างภูมิคุ้มกันที่แข็งแรงกว่าเดิม ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของการจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จึงไม่ใช่แค่การรอด แต่คือการใช้ทุกวิกฤตเป็นโอกาสในการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยน และพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้สถานศึกษาแข็งแกร่งและดียิ่งขึ้นกว่าเดิม

บทสรุป

การทำความเข้าใจว่า ภาวะวิกฤต แตกต่างจากปัญหาทั่วไปอย่างสิ้นเชิง มันคือเหตุการณ์พิเศษที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด ส่งผลกระทบเชิงลบในวงกว้าง และบีบให้ต้องตัดสินใจอย่างเร่งด่วนภายใต้ข้อมูลที่จำกัด ดังนั้น การจัดการภาวะวิกฤต จึงไม่ใช่แค่การแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์ที่เป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อป้องกัน เตรียมการ ตอบสนอง และฟื้นฟู โดยมีเป้าหมายเพื่อลดความเสียหายและเรียนรู้เพื่ออนาคต กรอบการทำงานดั้งเดิมของวัฏจักร 3 ระยะได้มีการสังเคราะห์กรอบการทำงานที่เป็นสากล คือ วัฏจักรการจัดการวิกฤต 3 ระยะ ซึ่งเป็นแกนหลักของการดำเนินงาน ได้แก่ ระยะก่อนเกิดวิกฤต เป็นขั้นตอนเชิงรุกที่สำคัญที่สุด เน้นการ ป้องกัน ประเมินความเสี่ยงและการเตรียมความพร้อมวางแผนตั้งทีมซ้อมระยะระหว่างเกิดวิกฤต เป็นช่วงของการลงมือปฏิบัติการ เน้นการ ตอบสนอง อย่างรวดเร็วตามแผน และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ระยะหลังเกิดวิกฤต เป็นช่วงของการฟื้นฟู เน้นการ ฟื้นฟู สภาพการณ์ให้กลับสู่ปกติ และการเรียนรู้ เพื่อถอดบทเรียนและปรับปรุงแผนสำหรับอนาคต โดยมีภาวะผู้นำและการสื่อสารเป็นสององค์ประกอบสำคัญที่ขับเคลื่อนทุกระยะของวัฏจักร

การยกระดับสู่ศตวรรษที่ 21 เมื่อวิกฤตซับซ้อนขึ้น เรื่องราวได้พัฒนาไปสู่บริบทของโลกยุคใหม่ที่สถานศึกษาไม่ได้เผชิญกับวิกฤตเดี่ยวๆ อีกต่อไป แต่ต้องเผชิญกับภาวะวิกฤตซ้อน ที่หลายปัญหากระทบกันเป็นลูกโซ่ เช่น โรคระบาดกระทบการเรียนรู้และสุขภาพจิต ในสภาวะแวดล้อมที่เรียกว่า VUCA World ผันผวน ไม่แน่นอน ซับซ้อน คลุมเครือ ซึ่งทำให้กรอบการทำงานแบบเดิมไม่เพียงพอ กรอบการทำงานยุคใหม่ การบูรณาการมิติดิจิทัลเพื่อรับมือกับความท้าทายใหม่ กรอบการทำงาน 3 ระยะจึงถูกยกระดับโดย การบูรณาการมิติดิจิทัล และแนวคิดสมัยใหม่เข้าไปในทุกขั้นตอน คือ ระยะก่อนเกิดวิกฤต เน้น การสร้างภูมิคุ้มกันดิจิทัลผ่านการประเมินความเสี่ยงทางไซเบอร์และเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีระยะระหว่างเกิดวิกฤต เน้น การตอบสนองที่ขับเคลื่อนด้วยข้อมูล และการสื่อสารที่ฉับไวผ่านช่องทางดิจิทัลระยะหลังเกิดวิกฤต เน้น การเยียวยาสุขภาวะทางจิต ผ่านช่องทางออนไลน์ และการฟื้นฟูภาวะการเรียนรู้ที่ถดถอย

การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษายุคศตวรรษที่ 21 มีดังนี้ 1) การป้องกันและลดความเสี่ยง 2) การเตรียมความพร้อม 3) การเผชิญเหตุและตอบสนอง 4) การบรรเทาและฟื้นฟู 5) การเรียนรู้และปรับปรุง 6) ภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต 7) การสื่อสารในภาวะวิกฤต สุดท้ายเรื่องราวทั้งหมดสรุปไปที่เป้าหมายสูงสุดของการจัดการวิกฤตยุคใหม่ ที่ไม่ได้หยุดอยู่แค่การทำให้องค์กรกลับมาเป็นเหมือนเดิม หรือที่เรียกว่าความสามารถในการฟื้นคืน แต่เป็นการก้าวไปอีกขั้นสู่ ความแข็งแกร่งเมื่อเจอวิกฤต ซึ่งหมายถึงการใช้ทุกวิกฤตเป็นโอกาสในการเรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนานวัตกรรม เพื่อให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งยิ่งกว่าเดิม พร้อมสำหรับความท้าทายในอนาคต สรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 2 2P2R1L2C การจัดการภาวะวิกฤตทางการศึกษายุคศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ จันทร์โพรง. (2561). องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการภาวะวิกฤต สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- เจษฎาภรณ์ สิงขรอาจ. (2562). การพัฒนายุทธศาสตร์การบริหารจัดการภาวะวิกฤตด้านอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ไพโรจน์ บาลัน. (2549). การจัดการภาวะวิกฤต. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.

- ยีนยง ราชวงษ์. (2562). แนวทางการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันบนโลกไซเบอร์สำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556) พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ศิริ
วัฒนาอินเตอร์พริ้นท์.
- วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2562). การพัฒนาโมเดลภาวะผู้นำเชิงปรับเปลี่ยนสำหรับผู้บริหารระดับกลางของ
องค์กรภาครัฐไทย. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย. (2562). คู่มือการจัดการภาวะวิกฤตสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพมหานคร:
สมาคมการจัดการธุรกิจแห่งประเทศไทย.
- เสรี วงษ์มณฑา. (2549). การจัดการภาวะวิกฤตองค์การ ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา DEVELOPMENT OF LEARNING RESOURCES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

พระนัฐพล สุรภูมิ (คลังสุภา) PhraNattaphol Sudhommo (khlangsupha)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: nattaphol301994@hotmail.com

Article Received: September 19, 2025. Revised: March 25, 2026. Accepted: March 26, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาและแหล่งเรียนรู้โดยเชื่อมโยงหลักการพื้นฐานเข้ากับการบริหารสถานศึกษาและการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า แก่นแท้ของการพัฒนาที่ยั่งยืนคือ "การพัฒนาคน" ซึ่งต้องเริ่มต้นจากการสร้างความเข้มแข็งจากภายในทั้งในมิติของ พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ตามหลักไตรสิกขา การพัฒนาคนในบริบทการศึกษาจำเป็นต้องอาศัย "แหล่งเรียนรู้" ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงสภาพแวดล้อม ทรัพยากร และสื่อเทคโนโลยีทั้งหมดที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

บทความได้นำเสนอแนวทางการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งเน้นการจัดและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้เชิงรุก นอกจากนี้ บทความยังได้กล่าวถึง "การเรียนรู้เชิงลึก" ซึ่งเป็นเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากสมองมนุษย์ว่าเป็นเครื่องมือสำคัญแห่งอนาคตที่จะสามารถปฏิวัติกระบวนการเรียนรู้และการเข้าถึงข้อมูลในแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างมีนัยสำคัญ ผลที่คาดว่าจะได้รับคือการสร้าง ระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สมบูรณ์ซึ่งสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีศักยภาพสูงสุดและพร้อมสำหรับโลกที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: แหล่งเรียนรู้, สถานศึกษา, การเรียนรู้เชิงรุก

Abstract

This academic article aims to synthesize concepts related to development and learning resources by linking fundamental principles with educational administration and the application of modern technology. A review of the literature reveals that the essence of sustainable development is "human development," which must begin by fostering inner strength in terms of behavior, mind, and intellect, in accordance with the principle of Tri-Sikkha (threefold training). Human development in the context of education requires access to effective "learning resources," which refers to environments, resources, and technological media that enable learners to continuously construct their own knowledge.

The article presents approaches to school administration that emphasize the organization and development of diverse learning resources, both inside and outside the school, to support active learning. Moreover, it discusses "deep learning," an artificial intelligence technology inspired by the human brain, as a key tool of the future that can

significantly revolutionize learning processes and access to information from various learning resources. The expected outcome is the creation of a complete learning ecosystem that can develop learners to their fullest potential and prepare them for an ever-changing world.

Keywords: Learning Resources, Educational Institutions, Active Learning

บทนำ

การพัฒนาถือเป็นกระบวนการที่มีความหมายลึกซึ้งและครอบคลุมมิติที่หลากหลายทั้งในระดับบุคคล สังคม และประเทศชาติ โดยทั่วไปแล้ว "การพัฒนา" หมายถึง การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น การยกระดับคุณภาพชีวิต และการสร้างความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่นักวิชาการแต่ละสาขาวิชา ก็ได้ให้ความหมายของการพัฒนาในมุมมองที่แตกต่างกันไป นักเศรษฐศาสตร์มักนิยามการพัฒนาในเชิงปริมาณ โดยเน้นที่การเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชาติ ซึ่งเป็นการวัดผลความก้าวหน้าด้วยตัวเลขทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ในทางกลับกัน นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ขยายขอบเขตความหมายออกไป โดยมองว่าการพัฒนาเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่ครอบคลุมทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กันซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น

ในมุมมองที่ลึกซึ้งและแตกต่างออกไป พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2561) ได้ให้ความสำคัญกับการ พัฒนาคน เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน ท่านมองว่าการพัฒนาที่แท้จริงต้องเริ่มต้นจากภายในสู่ภายนอก โดยเน้นการสร้างคามเข้มแข็ง 3 ประการในตัวบุคคล ได้แก่ 1 ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม หมายถึงการมีความ ขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ และความจริงจังในการทำงาน เพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนสังคมให้ก้าวหน้า 2 ความเข้มแข็งทางจิตใจ คือ การมีจิตใจที่หนักแน่น มั่นคง มีความพยายามที่จะ พึ่งพาตนเอง และไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค 3 ความเข้มแข็งทางปัญญา ถือเป็นหัวใจของการพัฒนา โดยท่านเน้นการใช้ ปัญญาเป็นเครื่องมือ ในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้นำทางปัญญาที่แท้จริง แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เน้นให้คนรู้จักการพึ่งตนเอง (อัตตาหิ อัตตโน นาโถ) และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในด้านศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเมื่อคนในสังคมมีความเข้มแข็งทั้งสามด้านนี้แล้ว ย่อมส่งผลให้สามารถแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดเรื่องการพัฒนาคนที่ต้องเริ่มต้นจากการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน การพัฒนา แหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษาจึงเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการนี้ให้เกิดขึ้นจริงในสังคมการศึกษา ปัจจุบัน ดังที่ ญาณิศา ดวงสีทอง (2561) และปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันต์ (2563) ได้ให้ความหมายของแหล่ง เรียนรู้ ว่าเป็นทุกสิ่งทุกอย่างทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ที่สามารถให้ความรู้และ ประสบการณ์เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่เน้นผู้เรียนเป็น สำคัญ (สุภัทรา เอี่ยมสังข์ทอง และในตะวัน กำหอม, 2564) ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียนอีกต่อไป แต่จำเป็นต้องอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิตและสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (นิรุต กลีบจันทร์, 2559)

ดังนั้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ คอมพิวเตอร์ สนามเด็กเล่น สนามกีฬา หรือสวนพืชสมุนไพร จึงไม่ใช่เพียงการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก

แต่เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นคนที่มีความเข้มแข็งทั้งทาง พฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ตามแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ และพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนา สังคมให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืนในที่สุด

ความหมายและความสำคัญของการพัฒนา

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) (2561) ได้กล่าวว่า การพัฒนาสังคมไทยนั้น จะต้องมีการพัฒนาคน ก่อน เพื่อสร้างคนให้มีความเข้มแข็ง 3 ประการ คือ 1) ความเข้มแข็งทางพฤติกรรม ได้แก่ ความขยันขันแข็ง และจริงจังในการทำงานในสังคม 2) ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ ความพยายามทำด้วยตนเอง ใช้ปัญญาเป็น เครื่องมือในการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดภาวะผู้นำทางปัญญา ซึ่งเป็นผู้นำที่แท้จริงนั่นเอง เมื่อสร้างคนให้มีความ เข้มแข็งแล้ว ก็จะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้ อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งอีกด้วย โดยการยึด หลักธรรมเป็นแนวทางในการพัฒนา3) ถือหลักการให้สำเร็จด้วยความเพียรพยายามที่เรียกว่า หลักธรรม ถือหลักเรียนรู้ฝึกฝนพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้นไปเรื่อยๆ ทั้งทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และปัญญาที่เรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักการพัฒนาสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา ดังนั้น การที่หลักพุทธธรรมเน้น การสร้างความเข้าใจเป็นพื้นฐานตั้งแต่ต้นนั้น ก่อให้เกิดผลดีหลายประการ คือ การทำให้คนดำรงชีวิตอยู่บน รากฐานแห่งสัจจะธรรมหรือความเป็นจริง ไม่หลงเชื่อแบบงมงายและแบบไร้เหตุผล เรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้ คนรู้จักการพึ่งพาตนเอง ฉะนั้น จึงให้คนในสังคมเป็นคนมีความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาความดีงามทั้งแก่ ตนเองและสังคมส่วนรวมให้มากขึ้นแล้วความสงบสุขก็จะเกิดขึ้นในสังคมสืบไป

การพัฒนา ในความหมายทั่วไป หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดคุณภาพดีกว่าเดิม การพัฒนา ในความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ความเจริญเติบโต แต่เป็นความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้นหรือการ ขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

การพัฒนา นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาเป็น 2 ระดับ คือ ความหมาย อย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำ ให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนาเป็น กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบการกระทำทั้งด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไป พร้อมๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว การพัฒนาในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมี ขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ความหมายโดยทั่วไป และความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าว มาแล้ว

ชูชัย สมितिไกร (2542) กล่าวว่า การพัฒนาเป็นการเตรียมทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้สามารถก้าวไป ท้นกับการที่องค์การได้เปลี่ยนแปลงไปหรือเติบโตขึ้นวัตถุประสงค์ของการพัฒนาก็เพื่อต้องการจะให้เกิดความ ยืดหยุ่นคล่องตัวมีชีวิตอยู่รอดได้ขององค์การในอนาคตเมื่อมองในแง่ของการลงทุนการพัฒนาจะเป็นเรื่องที่ เสี่ยงกว่าการศึกษาและการฝึกอบรมเนื่องจากมีผลกระทบมากมายจากภายนอกในทางปฏิบัติแล้วการพัฒนา จะเป็นการวางแผนเพื่อให้พนักงานได้คุ้นเคยกับขอบเขตของกิจกรรมที่ไม่ได้สัมพันธ์กับตำแหน่งหน้าที่ใน ปัจจุบันหากแต่จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวของเป็นอย่างมากกับอนาคตเป็นเรื่องที่องค์การพยายามปรับเปลี่ยนและ

พัฒนาพฤติกรรมของบุคลากรไปพร้อมๆ กับการพัฒนาองค์การองค์การอาจจัดให้มีการเรียนรู้งานอย่างเป็นระบบเพื่อมีประสิทธิผลเพิ่มขึ้น นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาองค์การในที่สุด

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2561) เป็นพระสงฆ์และนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนาท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาที่ลึกซึ้งและแตกต่างจากการพัฒนาในกระแสหลัก ท่านมองว่า "การพัฒนา" ที่แท้จริงต้องเป็นการพัฒนาจากภายในสู่ภายนอก หรือ "การพัฒนาคน" เป็นรากฐานสำคัญโดยการพัฒนาคนตามแนวคิดของท่าน ประกอบด้วยการสร้างสามัคคี 3 ประการ ได้แก่ 1) ความสามัคคีทางพฤติกรรม หมายถึงการมีความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ และความจริงจังในการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างสังคมที่ก้าวหน้า 2) ความสามัคคีทางจิตใจ คือการมีจิตใจที่มั่นคง หนักแน่น มีความพยายามที่จะพึ่งพาตนเอง และไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรค 3) ความสามัคคีทางปัญญา ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา โดยท่านเน้นการใช้ปัญญาเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและยั่งยืน ซึ่งจะนำไปสู่การเป็นผู้นำทางปัญญาที่แท้จริงเมื่อคนในสังคมมีความสามัคคีทั้งสามด้านนี้แล้วย่อมส่งผลให้สามารถแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และก่อให้เกิดชุมชนที่สามัคคีอย่างยั่งยืน โดยมีหลักธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการทำงาน

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิช (2560) ได้ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาสถานศึกษาในยุคดิจิทัลต้องให้ความสำคัญกับการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีและการพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของครูและนักเรียน เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา

พรธณเพ็ญ วัฒนมงคลลาภ (2560) กล่าวว่า การกำหนดความหมายของคำว่า การพัฒนาชุมชน นั้น มี 2 แนวทาง คือ แนวทางแรก เป็นการนำคำว่า การพัฒนา กับคำว่า ชุมชน มา รวมกันแล้วกำหนดความหมายขึ้นใหม่ แนวทางที่สอง ถือว่า การพัฒนาชุมชนเป็นคำเดียวกัน มีความหมายเฉพาะตัวเองเกี่ยวกับความหมายของการพัฒนาชุมชนนี้ มีผู้คนจำนวนมากมีความเข้าใจว่า มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า การพัฒนา และนำมาใช้แทนกันอยู่ เสมอ ซึ่งไม่เป็นการถูกต้อง เพราะการพัฒนาชุมชนเป็นคำที่มีความหมายเฉพาะในตัวเอง และมุ่งเน้น การพัฒนาคนในชุมชน ด้วยวิธีการพัฒนาชุมชนเป็นสำคัญ ส่วนคำว่า การพัฒนา เป็นคำกลางๆ ที่ใช้กันทั่วไปและใช้ประกอบกับคำอื่น โดยไม่มุ่งเน้นที่ตัวคนในชุมชนเท่านั้น เช่น การพัฒนาเทคโนโลยี การ พัฒนาชนบท การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาคมนาคมสื่อสาร เป็นต้น ซึ่งการพัฒนาชุมชนแตกต่างกับ การพัฒนาเหล่านี้อย่างชัดเจน การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการที่สามารถนำไปช่วยในการดำเนินงานพัฒนาด้านอื่น ๆ ให้ประสบความสำเร็จได้อีกด้วย ทั้งนี้เพราะว่า การพัฒนาชุมชนเป็นการพัฒนาคน ให้มีความพร้อมที่จะรองรับกิจกรรมการพัฒนาเหล่านั้นได้นั่นเอง

สรุปว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมหลายมิติตั้งแต่ระดับบุคคลไปจนถึงระดับประเทศ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ และส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ให้พร้อมรับมือกับทุกการเปลี่ยนแปลงในอนาคตซึ่งการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนจากภายในเป็นสำคัญ เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในทุกๆ ด้าน

แนวคิดเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้

ญาณิศา ดวงสีทอง (2561) ได้กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สภาพแวดล้อมทุกอย่างภายในโรงเรียน ทั้งอาคารสถานที่ แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านวิชาการและด้านสนับสนุนวิชาการ รวมถึงผู้บริหาร ครู และนักเรียน ทั้งวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรการศึกษา

แกนกลาง เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาหากแต่โลกที่เปลี่ยนแปลงไปจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน แนวทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษ ที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร ความก้าวหน้าทางวิชาการเป็นไปอย่างรวดเร็ว ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนจึงจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ของผู้เรียนโดยเน้นที่องค์ความรู้ ทักษะ ความเชี่ยวชาญและสมรรถนะที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในยุคปัจจุบันได้ การเรียนรู้ยุคปัจจุบันจึงไม่จำเป็นต้องเรียนในห้องเรียนเท่านั้นแต่ต้องเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและนอกห้องเรียนและที่สำคัญ ต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เกิดกับผู้เรียนได้

ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์ (2563) แหล่งเรียนรู้ คือ สิ่งต่างๆ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต สถานที่ทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติและที่มนุษย์สร้างขึ้น กิจกรรมทางด้านศิลปวัฒนธรรม ข้อมูล ข่าวสาร ที่บุคคลสามารถใช้ศึกษาค้นคว้า หรือฝึกปฏิบัติ ทั้งด้วยตนเอง หรือผ่านการถ่ายทอดจากบุคคลอื่นเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของตนแหล่งเรียนรู้รอบตัวเราทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา นับได้ว่าเป็นครู ทั้งที่พูดได้และพูดไม่ได้ ที่สามารถกระตุ้นให้บุคคลเกิดความสนใจ ใฝ่รู้ คิด ปฏิบัติ อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ อีกทั้งแหล่งเรียนรู้ รอบตัวเราไม่มีข้อจำกัดดังนั้นการนำแหล่งเรียนรู้มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน จึงก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอนเป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2559) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้ที่มีผู้ให้คำนิยามไว้หลายท่าน โดยสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของ แหล่งเรียนรู้ ว่าหมายถึง แหล่ง หรือที่รวม ซึ่งอาจเป็นสภาพสถานที่ หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรม ที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือ กระบวนการเรียนการสอนที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอน ที่มีครูเป็นผู้สอน หรือ ศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ ที่กำหนดเวลาเรียนยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการ และบริเวณ บ่อเกิด แหล่งที่หรือ ศูนย์รวมความรู้ที่ให้เข้าไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจ และความเหมาะสมกับการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเกี่ยวกับการประเมินผลในชั้นหรือ ความพร้อม ของผู้เรียน การประเมินผล และการวัดผลการเรียนมีลักษณะเฉพาะที่สร้างขึ้นให้ห้องเรียน

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างภายในโรงเรียน ที่สามารถให้ความรู้ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นบุคคลและสถานที่ ที่สามารถค้นคว้าหา ข้อมูล ให้เป็นสถานที่ที่ให้ความรู้ฝึกปฏิบัติ มีข่าวสารความรู้และประสบการณ์ทั้งหลาย ที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ครูและผู้เรียนสามารถนำ แหล่งเรียนรู้ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และเป็นความรู้ที่สนับสนุนการเรียนรู้ ได้คิดเองปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ตามอัธยาศัยและต่อเนื่องจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสุดท้ายก็จะเป็นบุคคล แห่งการเรียนรู้ ก่อให้เกิดประโยชน์และเป็นสังคมของการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้แหล่งเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แคในห้องเรียน แต่หมายถึงทุกสิ่งรอบตัวเราที่สามารถกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้

ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้

สุภัทรา เอี่ยมสังข์ทอง และโนตะวัน กำหอม (2564) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้ พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มีความรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน และเรียนรู้ต่อการจัดการเรียนดังกล่าวนอกจากกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียนแล้วจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งและสิ่งอำนวยความสะดวก

เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้ระบุไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่ง เรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตลอดเวลา โรงเรียนทุกแห่ง ทุกระดับถือเป็นตัวแทนของรัฐในการจัดการศึกษา และ ดำเนินการตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อันเป็นหลักการร่วมกัน ในการจัดการศึกษา ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนได้เรียน อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับท้องถิ่น แหล่งเรียนรู้เป็นสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ที่เป็นจริงทั้งใน และนอกโรงเรียน

ญาณิศา ดวงสีทอง (2561) ให้ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ต้องมีความหลากหลายที่สามารถตอบสนองความต้องการของแต่ละบุคคล ในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เพราะบุคคลมีความต้องการแตกต่างกันไปตาม ความสามารถความสนใจความถนัดและความพร้อมที่จะเรียนรู้ หากสามารถดำเนินการ จัดแหล่งเรียนรู้ได้อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพก็สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ตลอดชีวิตและเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ทุกที่

นิรุฒ กลีบจันทร์ (2559) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนการสอนของผู้เรียนและเป็น หน้าที่ของสถานศึกษาและชุมชนที่จะต้องร่วมมือกันสำรวจ แสวงหา จัดหา จัดสร้างแหล่งเรียนรู้ขึ้นอย่างหลากหลาย เพื่อใช้ประกอบการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และมี ประสิทธิภาพสูงสุดตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญที่สุด เพื่อให้ได้ ผลผลิตสุดท้าย คือ ผู้เรียนที่มีคุณภาพและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้มีความสำคัญต่อกระบวนการ เรียนการสอนของผู้เรียนและเป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษาและชุมชนที่จะต้องร่วมมือกัน สำรวจ แสวงหา จัดหา จัดสร้างแหล่งเรียนรู้ขึ้นอย่างหลากหลาย ให้ตอบโจทย์การจัดการ เรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่เป็น ประโยชน์ ช่วยให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ การจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้เป็นไปตามที่หลักสูตรแกนกลางกำหนดแหล่งเรียนรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการเรียนการสอนและการปฏิรูปการศึกษา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้าง ผู้เรียนที่มีคุณภาพ และสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

วัตถุประสงค์ของแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนต้องมีการสร้างหรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ สร้าง เครือข่ายแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน และเพื่อให้นักเรียนทุกคนได้ใช้แหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่า ในการแสวงหาความรู้ด้วยตัวผู้เรียนจัดการแก้ปัญหาและคิดวิเคราะห์ โดยมีนักวิชาการ และผู้วิจัยได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ ไว้ดังนี้

นาวา วงษ์พรม (2560) กล่าวว่า แหล่งเรียนรู้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ความรู้และประสบการณ์กับผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเรียนรู้ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่อง ด้วยการถ่ายทอดจากสื่อที่มีและจัดแสดงให้ผู้เรียนได้ภายในสถานที่เหล่านั้น หรือถูก ถ่ายทอดออกมาเป็นสื่อ สิ่งของ หรือสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยตา โสตประสาท และแหล่งการเรียนรู้ หมายถึง แหล่งหรือสถานที่ที่ปรากฏชัดเจน เป็นที่ให้ความรู้และประสบการณ์กับผู้สนใจ เพื่อสนับสนุนการแสวงหาความรู้ ความเข้าใจ ใฝ่เรียน โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียน เรียนรู้ ตามอัธยาศัยอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ด้วยการถ่ายทอด ความรู้และประสบการณ์จากสื่อสิ่งของกิจกรรมและบริการสิ่งแวดล้อมที่มีและจัดไว้ เพื่อให้เรียนรู้ได้ตามความต้องการ

ญาณิศา ดวงสีทอง (2561) กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของ แหล่งเรียนรู้คือการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ หรือการเรียนรู้ การสอนของครูให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแต่ละรายวิชามากที่สุด

สรุปว่า แหล่งเรียนรู้ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่หรือสื่อ แต่เป็นเครื่องมือที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่เรียนรู้ได้อย่างอิสระ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง วัตถุประสงค์ของแหล่งเรียนรู้คือการจัดแหล่งเรียนรู้ เพื่อสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โรงเรียนให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เสริมสร้าง บรรยากาศการเรียนรู้ในโรงเรียน โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้ เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ประเภทแหล่งเรียนรู้

นักวิชาการหลายท่านได้จำแนกเป็นประเภทของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังต่อไปนี้ การจัดแบ่งประเภทของแหล่งเรียนรู้มีแนวคิดที่หลากหลาย เช่น ปริญญาญัตติ ตั้งคุณานันท์ (2563) ได้จัดประเภทแหล่งเรียนรู้ออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ มีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จในงาน อาชีพ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

2. แหล่งวิทยาการ ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่างๆ

3. สถานประกอบการ ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมเกี่ยวกับงาน และวิชาชีพต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

4. ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์

5. สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์

6. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต วิกิพีเดีย คอมพิวเตอร์ ช่วยสอน

ญาณิศา ดวงสีทอง (2561) ได้มีการจัดประเภท ของแหล่งเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ห้องเรียน ห้องสมุดห้องปฏิบัติการ ทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องวิชาการ ห้องศิลปะ โรงอาหาร สนามกีฬา สนามเด็กเล่น สวนหย่อม สวนสมุนไพร แปลง

2. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน หมายถึง สถานที่และบุคคลซึ่งอาจจะอยู่ ในชุมชนที่ใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ฟาร์ม สวนผักผลไม้ แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร สถานที่ประกอบการดนตรี บ้าน การละเล่น บ้าน เทคโนโลยีบ้าน แหล่งข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น

ปริญญาญัตติ ตั้งคุณานันท์ (2563) ได้จัดประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ 1) แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ เป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะ ศึกษาหาความรู้ได้จากสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร ทราย หิน ดิน ทราย ชายทะเล 2) แหล่งการเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์ สร้างเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก ของมนุษย์ เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบัน ทางการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือนที่อยู่อาศัยสถาน

ประกอบการ ฯลฯ 3) แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคลถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอด ความรู้ ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านการประกอบอาชีพ การสืบสานวัฒนธรรมตลอดจนนักคิด นักประดิษฐ์และผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ในด้านต่างๆ

แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งเรียนรู้ 1) แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ครู อาจารย์ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการ คอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องศิลปะ ห้องจริยธรรม ฯลฯ ตลอดจนการใช้อาคาร สถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน ฯลฯ 2) แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียนและชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไป ศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขาชายทะเล วัด ตลาด ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ทุ่งนา สวนผัก สวนผลไม้ แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร ดนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นเมือง เทคโนโลยีพื้นบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสาร ต่าง ๆ ฯลฯ

ครองสิทธิ์ บุตรสุวรรณ (2561) สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หรือแหล่งความรู้ที่มีอยู่ในรอบตัวเราทุกหนทุกแห่ง จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป มากมายหลายประเภท ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคลากร เช่น ครู เพื่อนในห้องเรียน เพื่อนต่างห้องเรียน เพื่อนต่างระดับ บุคลากรในโรงเรียน ผู้ปกครอง คนในชุมชน เป็นต้น

2. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นแหล่งวิชาการ ได้แก่ สถานที่ต่าง ๆ ภายใน โรงเรียนและชุมชน เช่น ห้องสมุด วัด ตลาด ร้านค้า สถานีตำรวจ สถานีอนามัย โบราณสถาน สวนสัตว์ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

3. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติ เช่น ห้วย หนอง คลอง บึง สวนสาธารณะ ป่า ต้นไม้ ไร่ ทุ่งนา อุทยานแห่งชาติ รวมทั้งสัตว์ต่างๆ เช่น สัตว์เลี้ยงสัตว์ป่า เป็นต้น

4. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีต่าง ๆ เช่น หนังสือตำรา วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว ป้ายโฆษณา รายการวิทยุ รายการโทรทัศน์ เสียง ตามสาย เกมคอมพิวเตอร์ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ต่างๆ เป็นต้น

5. แหล่งเรียนรู้ที่เป็นทางวัฒนธรรม เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุโบราณคดีแหล่ง

ปริยาภรณ์ ตั้งคุณานันท์ (2563) ได้จัดประเภทของแหล่งการเรียนรู้ไว้ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 จัดตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นและแหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล แบบที่ 2 จัดตามแหล่งที่ตั้งของ แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน ซึ่งแผนภูมิโครงสร้าง ตามสภาพการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริง เกี่ยวกับการจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุน การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning เป็นการ จัดประเภทแหล่งเรียนรู้ตามที่ตั้งของ แหล่งเรียนรู้แบบที่ 2 คือแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน มีการจัดแหล่งเรียนรู้ 6 แหล่ง คือ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ สนามเด็กเล่น BBL สนามกีฬา และสวนพืชสมุนไพร

สรุปว่า แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนถือได้ว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้รับความรู้ได้ง่ายที่สุด เมื่อนักถึง ความรู้ก็จะ นักถึงโรงเรียน เป็นอันดับแรก แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนจึงต้องจัดให้มีแหล่งเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง การจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นแหล่งในการศึกษาเรียนรู้สำหรับผู้เรียนและส่งเสริมการจัดการ เรียนการสอนของครู แหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning หมายถึง สถานที่ต่างๆ ภายในโรงเรียนที่ ครูและนักเรียนใช้เป็นแหล่งประกอบกิจกรรม การเรียนรู้แบบ Active Learning โดยใช้เป็นที่ศึกษาหาความรู้

ส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ จากแหล่งเรียนรู้ ปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนเกิดความรู้ กระตือรือร้นในการเรียนรู้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีแหล่งเรียนรู้ 6 แหล่ง ได้แก่

1. ห้องเรียน หมายถึง สถานที่สำหรับทำกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน มีการจัดวัสดุอุปกรณ์สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน รวมไปถึงสิ่งต่างๆ ที่เสริมความรู้ เช่น ป้ายนิเทศ มุมวิชาการ ชั้นวางหนังสือ โต๊ะวางสื่อ การสอน ฯลฯ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ทำให้เกิดความสะดวกสบายตา สบายใจ แก่ผู้พบเห็น

2. ห้องสมุด หมายถึง สถานที่รวบรวมทรัพยากรสารสนเทศเอาไว้ ในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่เป็นวัสดุ ตีพิมพ์ วัสดุไม่ตีพิมพ์ วัสดุอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้ผู้ใช้สืบค้น และเข้าถึงสารสนเทศได้มากขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า โดยมีการคัดเลือก จัดหา ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสนใจของผู้ใช้ มีการจัดที่เป็นระบบโดยมีบรรณารักษ์ วิชาชีพ ซึ่งมีความรู้ทางบรรณารักษศาสตร์ เป็นผู้บริหารจัดการและดำเนินการจัดให้ อย่างมีระบบ

3. ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ หมายถึง แหล่งเรียนรู้เพื่อให้ นักเรียนสามารถเรียนรู้และเพิ่มทักษะ ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ การสืบค้นข้อมูล เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ชีวิต

4. สนามเด็กเล่น BBL หมายถึง พื้นที่ที่ออกแบบขึ้นเพื่อรองรับการ เล่นสนุกสนานต่างๆ เป็น สถานที่ที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เล่น ได้พัฒนาการสมองแต่ละ ช่วงวัย พัฒนาระบบการ การทดลอง และทักษะ ของตนเอง

5. สนามกีฬา หมายถึง สถานที่ที่จัดสร้างหรือปรับปรุงไว้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ประโยชน์ในการเล่นและแข่งขันกีฬาเป็นหลักของโรงเรียน

6. สวนพืชสมุนไพร หมายถึง บริเวณที่ปลูกพืชที่ใช้เป็นสมุนไพรโดยจัดแสดงพรรณพืชตามสรรพคุณการรักษาโรคตามตำราไทย

แนวคิดเกี่ยวกับสถานศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหาร สถานศึกษาหมายถึงการที่ผู้บริหารสามารถกำหนดเป้าหมายในการจัดการศึกษาขอโรงเรียนได้อย่างเด่นชัดเป็น รูปธรรมและมีความเป็นไปได้อย่างชัดเจนซึ่งใช้ความพยายามต่างๆ ในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ได้แก่คน เงิน วัสดุสิ่งของการประเมินผลและการจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ของ หลักสูตรและนักเรียนมีคุณภาพอันพึงประสงค์ของสังคม

ณัฐภา พงษ์ธรรม (2553) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการบริหาร การ พัฒนา และปรับปรุงวิธีการบริหารงานด้านต่าง ๆ เพื่อนำพาสถานศึกษาสู่ความก้าวหน้าส่งเสริมความเจริญ ด้านความคิด ความรู้ ควบคู่กับการสอดแทรกคุณธรรมแก่นักเรียนเพื่อให้ได้นักเรียนที่มีคุณภาพ

มนทิพย์ ทรงกิตติพิศาล (2552) ให้ความหมายของการบริหารสถานศึกษา หมายถึง การจัดการ ส่งเสริม ช่วยเหลือกันของผู้เกี่ยวข้อง ที่จะผลักดันให้แผนยุทธศาสตร์ของ สถานศึกษาบรรลุตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่วางไว้

ประภาศิริสุรพันธ์ (2550) กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง กิจกรรมทุกชนิดใน สถานศึกษา ซึ่งภารกิจและขอบข่ายงานในการบริหารสถานศึกษานั้น มีความคล้ายคลึงกันซึ่ง กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดเป็นแนวทางในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็น 4 งาน คือ การ

บริหารงานวิชาการ การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไป

สรุป การบริหารสถานศึกษาเป็นการใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการจัดการทุกด้านของโรงเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพและดำเนินงานทุกอย่างภายในโรงเรียน โดยผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมมือกัน เพื่อผลักดันให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่วางไว้และพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดีและคนเก่งของสังคม

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้เชิงลึก

การเรียนรู้เชิงลึก (deep learning) เป็นสาขาย่อยของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่ได้รับแรงบันดาลใจจากโครงสร้างและหน้าที่ของสมองมนุษย์ ซึ่งเป็นเทคนิคการเรียนรู้ด้วยเครื่องจักรที่มีพลังอันน่าทึ่ง ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการปฏิวัติอุตสาหกรรมต่างๆ ตั้งแต่การจดจำภาพไปจนถึงการประมวลผลภาษาให้มีความเป็นธรรมชาติมากที่สุด หัวใจหลักของ deep learning คือเครือข่ายประสาทเทียม (artificial neural networks) ซึ่งได้รับการออกแบบมาเพื่อจำลองวิธีการที่สมองมนุษย์ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล เครือข่ายเหล่านี้ประกอบด้วยชั้นที่เชื่อมโยงกันหลายชั้น ซึ่งแต่ละชั้นจะทำการเปลี่ยนแปลงข้อมูลป้อนเข้าในลักษณะเฉพาะ จนกระทั่งได้ผลลัพธ์ที่ต้องการ (Amity solutions, 2568)

การเกิดขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปัญญาประดิษฐ์ได้รับความสนใจและการพัฒนาอย่างมาก ด้วยการมีข้อมูลจำนวนมหาศาล กำลังการประมวลผลที่เพิ่มขึ้น และความก้าวหน้าในอัลกอริทึม AI ได้กลายเป็นเครื่องมือที่มีพลังในการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งเคยถูกมองว่าอยู่เหนือขีดความสามารถของเครื่องจักร ในฐานะที่เป็นส่วนย่อยของ AI การเรียนรู้เชิงลึกได้มีบทบาทสำคัญในการปฏิวัตินี้ โดยการใช้ประโยชน์จากพลังของเครือข่ายประสาท และความสามารถในการเรียนรู้รูปแบบข้อมูลที่ซับซ้อน การเรียนรู้เชิงลึกได้ทำให้ระบบสามารถทำงานในลักษณะคล้ายมนุษย์ เช่น การจดจำภาพ การประมวลผลภาษาธรรมชาติ และการตัดสินใจ

หัวใจหลักของการเรียนรู้เชิงลึกคือเครือข่ายประสาทเทียม ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจจากเครือข่ายประสาทชีวภาพที่พบในสมองมนุษย์ เครือข่ายเหล่านี้ประกอบด้วยโหนด (interconnected nodes) หรือนิวรอน (neurons) ที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งทำหน้าที่ประมวลผลและส่งผ่านข้อมูล พลังของเครือข่ายประสาทอยู่ที่ความสามารถในการเรียนรู้จากข้อมูลและปรับโครงสร้างภายในของตนเองเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานตามเวลา ผ่านกระบวนการ "การฝึกฝน" เครือข่ายประสาทสามารถเรียนรู้การจดจำรูปแบบ ทำนาย และตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้รับเมื่อความลึกของเครือข่ายประสาทเหล่านี้เพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงเรียกว่าการเรียนรู้เชิงลึก พวกเขาจะสามารถสกัดรูปแบบที่ซับซ้อนและนามธรรมมากขึ้นจากข้อมูล ช่วยให้พวกเขาสามารถแก้ปัญหาที่ยากขึ้นได้

การเรียนรู้เชิงลึกมีการประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในอุตสาหกรรมต่างๆ โดยเฉพาะในแวดวงที่โดดเด่นที่ โมเดล deep learning หรือการเรียนรู้เชิงลึกเข้าไปมีบทบาทสำคัญ ได้แก่

1. การมองเห็นของคอมพิวเตอร์ (Computer Vision) อัลกอริทึม deep learning ได้ปฏิวัติการจดจำภาพและวิดีโอ ช่วยให้เกิดการประยุกต์ใช้ต่างๆ เช่น การจดจำใบหน้า การตรวจจบบั้วตูด และรถขับอัตโนมัติ

2. การประมวลผลภาษาธรรมชาติ (Natural Language Processing) deep learning ได้ปฏิวัติด้านการประมวลผลภาษาธรรมชาติ ทำให้เครื่องจักรสามารถเข้าใจ ตีความ และสร้างภาษามนุษย์ได้อย่าง

แม่นยำมากขึ้น

3. การรับรู้เสียง (Speech Recognition) ระบบการรับรู้เสียงที่ใช้การเรียนรู้ลึกได้พัฒนาขึ้นอย่างมากช่วยให้การโต้ตอบด้วยเสียงกับอุปกรณ์และผู้ช่วยเสมือนจริงมีความเป็นธรรมชาติและประสิทธิภาพมากขึ้น

4. การวิเคราะห์แบบพยากรณ์ (Predictive Analytics) โมเดล deep learning สามารถใช้ในการทำนายและพยากรณ์บนพื้นฐานของรูปแบบข้อมูลที่ซับซ้อน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่าสำหรับธุรกิจและผู้ตัดสินใจ

5. การค้นพบยา (Drug Discovery) การเรียนรู้ลึกถูกนำมาใช้ในอุตสาหกรรมเภสัชกรรมเพื่อเร่งกระบวนการค้นพบยาโดยการระบุสารต้นแบบที่เป็นไปได้และพยากรณ์ประสิทธิภาพความปลอดภัยของยา

สรุปว่า เมื่อการเรียนรู้ลึกยังคงพัฒนาและกลายเป็นเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยยิ่งขึ้น ศักยภาพการประยุกต์ใช้ของเทคโนโลยีนี้จะไม่สิ้นสุด และคาดว่าจะส่งผลกระทบอย่างลึกซึ้งต่อชีวิตของเราในอีกหลายปี

บทสรุป

การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มต้นจากการพัฒนาคนซึ่งครอบคลุมทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญาควบคู่ไปกับการสร้าง แหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพและหลากหลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยที่การพัฒนาที่แท้จริงไม่ใช่แค่การเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่คือ การพัฒนาคน จากภายในให้มีความเข้มแข็ง 3 ด้าน คือ พฤติกรรม ชัยชนะ รับผิดชอบ จิตใจมั่นคง พึ่งตนเองและปัญญาใช้เหตุผลแก้ปัญหาตามหลักไตรสิกขาซึ่งจะนำไปสู่การสร้างชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งและไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียนหรือห้องสมุด แต่หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบตัวผู้เรียน ที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ได้ ทั้งบุคคล ครู ปรากฏการณ์ชาวบ้าน สถานที่ พิพิธภัณฑ์ ชุมชน ธรรมชาติ ป่าไม้ แม่น้ำและสื่อเทคโนโลยี อินเทอร์เน็ต หนังสือ แหล่งเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญในสถานศึกษา 6 ด้านหลัก ดังนี้ 1) การพัฒนาห้องเรียน สร้างบรรยากาศให้มีชีวิตชีวา จัดมุมส่งเสริมการเรียนรู้ และนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อกระตุ้นความสนใจ 2) การพัฒนาห้องสมุด พัฒนาให้เป็นห้องสมุดมีชีวิต ที่มีสื่อหลากหลาย ทันสมัยและมีพื้นที่สำหรับจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน 3) การพัฒนาห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ จัดหาอุปกรณ์และอินเทอร์เน็ตที่ทันสมัย พร้อมทั้งจัดอบรมทักษะด้านดิจิทัล 4) การพัฒนาสนามเด็กเล่น ออกแบบให้สร้างสรรค์ ปลอดภัย เหมาะสมกับพัฒนาการ และสอดแทรกองค์ความรู้ผ่านการเล่น 5) การพัฒนาสนามกีฬา จัดให้เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ มีอุปกรณ์ครบครัน และส่งเสริมการจัดกิจกรรมกีฬาเพื่อสร้างความสามัคคี 6) การพัฒนาสวนพืชสมุนไพรใช้เป็นห้องเรียนธรรมชาติที่เชื่อมโยงผู้เรียนเข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยอาจใช้ QR Code ให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งขึ้น การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เหล่านี้อย่างเป็นระบบ คือกลไกสำคัญที่จะสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาและศักยภาพของผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน สรุปดังกล่าวที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมล โพธิเย็น. (2021). Active Learning: การจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 19(1), 11-28.
- ชูชัย สมितिไกร. (2542). จิตวิทยาการฝึกอบรมบุคลากร. เชียงใหม่: ภาควิชาจิตวิทยาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ญาณิศา ดวงสีทอง. (2561). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนหนองไสพรเจริญวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 2. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ณัฐรภา พวงธรรม. (2552). การมีส่วนร่วมของครูในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร สำนักงานเขตดุสิต กรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- นาวา วงษ์พรม. (2560). แหล่งเรียนรู้ในชุมชน. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- นิรุต กลีบจันทร์. (2559). แนวทางการใช้แหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาชัยนาท. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.
- ประภาศิริ สุรพันธ์. (2550). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ส่งผลต่อมาตรฐานด้านการบริหาร และการจัดการศึกษาของสถานศึกษา สังกัดเทศบาลภูมิภาคตะวันออก. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ปรียาภรณ์ ตั้งคุณานันต์ . (2563). การจัดการห้องเรียนและแหล่งเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: มินิเซอร์วิส ซัพพลาย.

- พรรณเพ็ญ วัฒนมงคลลาภ. (2560). แนวทางในการพัฒนาชุมชนในเขตอำเภอเมืองแพร่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน. การค้นคว้าอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เสมาธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2561). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- มนทิพย์ ทรงกิตติพิศาล. (2552). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษาในพื้นที่ภาคใต้ของประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิช. (2560). Thailand 4.0: ทิศทางและนโยบายเชิงนโยบาย. แหล่งที่มา <https://tdri.or.th>. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2568.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). แนวทางการนำมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2559). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุภัทรา เอี่ยมสังข์ทอง และในตะวัน กำหอม. (2021). การจัดการสภาพแวดล้อมต่อการ บริหารแหล่งเรียนรู้ของครูและบุคลากรทางการศึกษาโรงเรียนอนุบาลเทศบาล อ้อมน้อย 2. วารสารลวะศรี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 5(2), 60-73.
- อุดมศักดิ์ บุตรอินทร์. (2561). การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนอนุบาลศรีสุทโธ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 3. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- Amity solutions. (2568). สรุปมาให้แล้ว AI Deep Learning คืออะไร. แหล่งที่มา <https://www.amitysolutions.com/th/blogs/ai-deep-learning#:~:text=>. สืบค้นเมื่อ 16 กันยายน 2568.

การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอภิธานิยธรรม 7 ในสถานศึกษา PARTICIPATORY ACADEMIC ADMINISTRATION BASED ON THE SEVEN APARIHĀNIYADHAMMA PRINCIPLES IN EDUCATIONAL INSTITUTIONS

อัจฉระพรรณ ทองสันต์ Artcharapan Thongsan

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Corresponding Author E-mail: mynameis.artcharapan@gmail.com

Article Received: March 24, 2026. Revised: March 26, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์และนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักอภิธานิยธรรม 7 เข้ากับการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา งานวิชาการเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งครอบคลุมภารกิจหลัก 7 ด้าน การบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีบทบาทใน 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การร่วมคิดวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีความเข้มแข็งทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักอภิธานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นธรรมที่ช่วยป้องกันความเสื่อมและนำไปสู่ความเจริญฝ่ายเดียวจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

ผลการสังเคราะห์แนวทางการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอภิธานิยธรรม 7 ในสถานศึกษา ประกอบด้วย การประยุกต์ใช้ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ เพื่อร่วมคิดและร่วมวางแผนงานวิชาการ 2) พร้อมเพรียงกันทำกิจ เพื่อร่วมปฏิบัติงานและขับเคลื่อนกิจกรรมด้วยความสามัคคี 3) ถือนโยบายดี กฎระเบียบดี เพื่อร่วมติดตามและประเมินผลตามมาตรฐานอย่างโปร่งใส 4) เคารพผู้อาวุโส เพื่อเปิดรับคำชี้แนะและการนิเทศการศึกษา 5) ให้เกียรติสตรี เด็ก และคนชรา เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เท่าเทียม โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 6) สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อบูรณาการประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนการสอน และ 7) อารักขาคุ่มครองคนดี เพื่อสนับสนุนดูแลบุคลากรและร่วมรับผลประโยชน์จากความสำเร็จร่วมกัน

การผสมผสานหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ากับหลักธรรมประการนี้เป็นการบูรณาการระบบงานวิชาการเข้ากับพลังความร่วมมือของบุคลากร ภายใต้กรอบความคิดแห่งความสามัคคี การเคารพกติกา และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันจะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร และนำพาองค์กรก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนโดยปราศจากความเสื่อมถอย

คำสำคัญ: การบริหารวิชาการ, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, หลักอภิธานิยธรรม 7, สถานศึกษา

Abstract

This academic article aims to synthesize and present an approach to integrating the Seven Principles of Non-Decline (Aparihāniyadhamma 7) into participatory academic administration in educational institutions. Academic work is the heart of driving educational institutions to achieve the goals of the curriculum, which covers seven main missions. Effective management requires a participatory management process that allows personnel to play a role in four main stages: collaborative planning, collaborative implementation, collaborative monitoring and evaluation, and shared benefits. However, to strengthen this participatory process, ensure effective teamwork, and maintain sustainability, the application of the Seven Principles of Non-Decline (Aparihāniyadhamma 7), which are principles that prevent decline and lead to unilateral progress, is a crucial mechanism for building unity.

The synthesis of the participatory academic administration approach based on the Seven Principles of Non-Decline in educational institutions includes the following applications: 1) Regular meetings for collaborative thinking and planning of academic work; 2) Unitary collaboration, working together in unity to carry out tasks and drive activities; 3) Adherence to established regulations for transparent monitoring and evaluation according to standards; 4) Respecting seniority, to be open to guidance and educational supervision; 5) Protection of women, children, and the elderly, to create an equal learning environment with a focus on the learner; 6) Preservation of local heritage, to integrate local traditions and culture into the teaching and learning process; and 7) Safeguarding of the virtuous, to support and care for personnel and share the benefits of shared success.

The integration of modern management principles with these Buddhist principles integrates the academic system with the collaborative power of personnel, under the framework of unity, regulatory compliance, and mutual respect. This will enable the educational institution to effectively develop the quality of education, students to achieve curriculum goals, and lead the organization to sustainable prosperity without decline.

Keywords: Academic Administration, Participatory Management, Seven Principles of Non-Decline, Educational Institution

บทนำ

งานวิชาการเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของโรงเรียนและครอบคลุมระบบการทำงานทั้งหมดของสถานศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540) การบริหารงานวิชาการจึงเป็นภารกิจหลักที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบ และควรจัดสรรเวลาในการบริหารมากที่สุดเพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2545; สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528) เป้าหมายสูงสุดของการบริหารงานวิชาการคือการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยกระทรวงศึกษาธิการมุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาดำเนินการบริหารจัดการทั้ง 7 ด้าน ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ไปจนถึงการวัดและประเมินผลได้อย่างอิสระ คล่องตัว และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546; รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2550)

อย่างไรก็ตาม การบริหารงานวิชาการให้เกิดประสิทธิผลสูงสุดนั้น ไม่สามารถอาศัยเพียงบทบาทของผู้บริหารเพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคลากรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการทำงาน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ปฏิบัติงาน ประเมินผล ไปจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน (Cohen and Uphoff, 1980) การมอบอิสระในการทำงานภายใต้นโยบายที่กำหนดจะก่อให้เกิดความร่วมมืออย่างเต็มที่ส่งผลให้บุคลากรเกิดจิตสำนึกรับผิดชอบและมีความมุ่งมั่นในการขับเคลื่อนงานวิชาการให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ธงชัย สันติวงษ์, 2543; พระมหาวาสุเทพ ญาณเมธี, 2563)

เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินไปอย่างเข้มแข็ง ทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จึงเป็นกลไกสำคัญ โดยเฉพาะหลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมและเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2551) หลักธรรมนี้มุ่งเน้นความรับผิดชอบร่วมกันต่อส่วนรวม ป้องกันไม่ให้หมู่คณะเสื่อมถอย และสร้างความสามัคคีปรองดอง (พระครูสรวิชัย (กิตติศักดิ์ กิตติวาทโน), 2560) อันประกอบด้วยภาระหนักประจวบเนื่องนิยต์ การพร้อมเพรียงกันทำกิจ การยึดถือกฎระเบียบ การเคารพผู้อาวุโส การให้เกียรติผู้ที่อ่อนแอกว่า การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการคุ้มครองคนดี ซึ่งเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับองค์กร จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันได้อย่างยั่งยืน (พระครูวิลาสกาญจนธรรม (เล็ก สุทธิมปญโญ), 2554; เสนอ อัครมณฑา, 2557)

ดังนั้น การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ในสถานศึกษาจึงเป็นการบูรณาการระบบงานวิชาการเข้ากับพลังความร่วมมือของบุคลากร ภายใต้กรอบความคิดแห่งความสามัคคี การเคารพศรัทธา และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การผสมผสานหลักการบริหารสมัยใหม่เข้ากับหลักธรรมประการนี้จะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร และนำพาองค์กรก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองอย่างยั่งยืนโดยปราศจากความเสื่อมถอย

บทความนี้จึงมุ่งที่จะสังเคราะห์และนำเสนอแนวทางการบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 เข้ากับการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมในสถานศึกษา เพื่อสร้างเป็นการบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งจะเป็กรอบแนวคิดที่สำคัญสำหรับผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องในการนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้มีความเข้มแข็งและเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

การบริหารวิชาการในสถานศึกษา

ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการงานวิชาการเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของโรงเรียน และครอบคลุมระบบการทำงานทั้งหมดของสถานศึกษา (อุทัย บุญประเสริฐ, 2540) ความสำเร็จของสถานศึกษาจึงวัดได้จากประสิทธิภาพในการบริหารงานวิชาการ โดยมีความสำคัญดังนี้เป็นภารกิจหลักที่กระทรวงศึกษาธิการมุ่งกระจายอำนาจให้สถานศึกษาดำเนินการได้อย่างอิสระ คล่องตัว และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2545) เป็นงานที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบและควรจัดสรรเวลาในการบริหารมากที่สุด (เฉลี่ยร้อยละ 35 ของเวลาทั้งหมด) เพื่อให้การพัฒนานักเรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2528)

ความหมายของการบริหารงานวิชาการงานวิชาการหมายถึง การบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมทุกประการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของสถานศึกษา (กมล ภูประเสริฐ, 2545; ภิญญู สาธ, 2519) โดยครอบคลุมตั้งแต่การปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนตลอดจนการประเมินผล เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถดำเนินไปตามจุดหมายของหลักสูตร และก่อให้เกิดการเรียนรู้รวมถึงการพัฒนาตนเองของผู้เรียนอย่างเกิดประโยชน์สูงสุด (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2545; รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2550)

ขอบข่ายของการบริหารงานวิชาการจากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการและกฎกระทรวงศึกษาธิการ (2550) ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการสามารถแบ่งออกเป็น 7 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้มีความหลากหลาย สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง และเหมาะสมกับความต้องการของผู้เรียน 2) การจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา การเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ผ่านการจัดทำแผนการเรียนรู้และเสริมสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความสนใจและความถนัดของผู้เรียน 3) การนิเทศการศึกษา การชี้แนะและให้ความช่วยเหลือครูผู้สอนในการปรับปรุงกระบวนการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 4) การวัดและประเมินผลของสถานศึกษา การประเมินผลตามสภาพจริงด้วยเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการบริหารจัดการการเทียบโอนผลการเรียน 5) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การส่งเสริมให้การวิจัยเป็นนโยบายสำคัญ และนำกระบวนการวิจัยมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน 6) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา การสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้ครูประยุกต์ใช้สื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนการสอน 7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพ การตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องให้เป็นไปตามมาตรฐานเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพจากหน่วยงานต้นสังกัด

กระบวนการและขั้นตอนของการบริหารงานวิชาการงานวิชาการให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบโดยสามารถสรุปขั้นตอนได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ การรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โครงการส่งเสริมวิชาการ หรือปัญหาการจัดการเรียนการสอน 2) การวางแผน (Planning) การกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ แผนปฏิบัติการ การจัดทำโครงการสอน ปฏิทินปฏิบัติงาน และการจัดบุคลากรเข้าสอน (กมล ภูประเสริฐ, 2547; ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2545) 3) การดำเนินการตามแผน (Implementation) การนำหลักสูตรและแผนงานไปสู่การปฏิบัติจริง รวมถึงการสั่งการ ควบคุม กำกับ ติดตาม และนิเทศงาน (กมล

ภูประเสริฐ, 2547; รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2550) 4) การประเมินผล (Evaluation) การติดตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การประเมินผลโครงการ และการประเมินการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนางานให้ได้มาตรฐาน (กมล ภูประเสริฐ, 2547; รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ, 2550)

สรุปได้ว่า การบริหารวิชาการเป็นการบริหารจัดการกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และเป็นภารกิจหลักและเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของโรงเรียน ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและจัดสรรเวลาดูแลมากที่สุดเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง การบริหารวิชาการในสถานศึกษา แบบกระชับเพื่อให้ท่านนำไปใช้งานหรือทำความเข้าใจได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยมีขอบข่ายการบริหารวิชาการ 7 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตร ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง 2) การจัดการเรียนการสอน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จัดทำแผนการเรียนรู้และสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อความถนัดของผู้เรียน 3) การนิเทศการศึกษา ให้คำชี้แนะและช่วยเหลือครูเพื่อยกระดับประสิทธิภาพการสอน 4) การวัดและประเมินผล ประเมินผลผู้เรียนตามสภาพจริงด้วยเครื่องมือที่ได้มาตรฐาน รวมถึงดูแลระบบการเทียบโอนผลการเรียน 5) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ นำกระบวนการวิจัยมาใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาและพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียน 6) การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยี สนับสนุนให้ครูนำสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศมาประยุกต์ใช้ในการสอน และ 7) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพ ตรวจสอบ ติดตาม และรักษามาตรฐานการดำเนินงานเพื่อรองรับการประเมินจากหน่วยงานต้นสังกัด

การบริหารแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคคลหรือผู้ใต้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานและกระบวนการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญในการร่วมวางแผน ปฏิบัติงาน และประเมินผล เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ การให้ทรัพยากรสนับสนุน การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินโครงการ (Cohen and Uphoff, 1980) ผู้บริหารที่ใช้การบริหารแบบนี้จะให้อิสระแก่กลุ่มในการทำงานภายใต้นโยบายที่มอบหมาย ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและบุคลากรในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำกับติดตาม จนถึงร่วมรับผิดชอบและรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น (ธงชัย สันติวงษ์, 2543; พระมหาวาสเทพ ญาณเมธี, 2563)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

ยุพาพร รูปงาม (2545) ได้สรุปทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมไว้ 5 ทฤษฎีหลัก ได้แก่

1. ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion Theory) อาศัยการจูงใจผ่านการสื่อสารโดยสอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (Hierarchy of Needs) ที่ผลักดันให้บุคคลต้องการความสำเร็จแห่งตน
2. ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญ (National Morale) การสร้างขวัญและกำลังใจที่ดี ทศนคติเชิงบวก และการไม่เอาัดเอาเปรียบ จะเป็นปัจจัยให้บุคลากรเกิดสำนึกรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ
3. ทฤษฎีสร้างความรู้สึกราชาชาตินิยม (Nationalism) การสร้างค่านิยมที่เน้นผลประโยชน์ส่วนรวม ความจงรักภักดี และความผูกพันต่อท้องถิ่นจะนำไปสู่การมีส่วนร่วม

4. ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership) ผู้นำที่ดี (Positive Leader หรือ Dynamic Leader) สามารถจูงใจให้ประชาชนหรือบุคลากรทำงานด้วยความเต็มใจ นำไปสู่การระดมความร่วมมือ

5. ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administration and Method) การใช้ระเบียบแบบแผน หรือกฎหมายเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามนโยบาย

รูปแบบและองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วม

นักวิชาการได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมในหลายมิติ เช่น วัชรินทร์ อินทพรหม (2557) เสนอกระบวนการนโยบาย 3 ส่วน คือ การผลักดันนโยบาย การนำไปปฏิบัติ และการสะท้อนกลับ ขณะที่ อุทัย ดุลยเกษม (2560) แบ่งการมีส่วนร่วมเป็น 10 รูปแบบ เช่น การร่วมประชุม ร่วมออกเงิน เป็นกรรมการ ฯลฯ และ Cohen and Uphoff (1980) ได้แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบหลัก จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการต่างๆ สามารถสรุปขอบข่ายองค์ประกอบของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้ การมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมในการรับรู้ผลประโยชน์

สรุปได้ว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้บุคลากรเข้ามามีบทบาทในทุกขั้นตอนของการทำงาน ตั้งแต่การคิด วางแผน ตัดสินใจ ปฏิบัติงาน ประเมินผล ไปจนถึงการรับผลประโยชน์ร่วมกัน โดยผู้บริหารจะมอบอิสระในการทำงานภายใต้นโยบายที่กำหนดไว้ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและบรรลุเป้าหมายร่วมกัน สรุปองค์ประกอบหลักของการบริหารแบบมีส่วนร่วมได้ 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 การมีส่วนร่วมในการวางแผนและร่วมตัดสินใจ ส่วนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหรือปฏิบัติการ ส่วนที่ 3 การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล และส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมในการรับรู้ผลประโยชน์

หลักการบริหารนิยธรรม 7

ความหมายของหลักการบริหารนิยธรรม 7

หลักการบริหารนิยธรรม หมายถึง ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเป็นธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อมและเป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551) เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบร่วมกันต่อส่วนรวม ช่วยป้องกันไม่ให้หมู่คณะเสื่อมถอย นำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง (พระครูวิลาส กาญจนธรรม (เล็ก สุธมมปญโญ), 2554) ก่อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียว รักใคร่ปรองดอง และร่วมมือร่วมใจกันเพื่อให้การอยู่ร่วมกันมีความสุข (พระครูสุริยชัย (กิตติศักดิ์ กิตติวิฑูโร), 2560) ทั้งนี้ เมื่อนำหลักการบริหารนิยธรรม 7 มาประยุกต์ใช้กับองค์กรจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมที่ส่งเสริมให้บุคลากรทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข (เสนอ อัครมโนตา, 2557)

องค์ประกอบของหลักการบริหารนิยธรรม 7 สำหรับการบริหารงานจากการสังเคราะห์หลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก ((ที.ม. (ไทย) 10/134/78-80) สามารถนำมาประยุกต์เป็นหลักในการบริหารและการอยู่ร่วมกันของบุคคลในองค์กรได้ 7 ประการ ดังนี้ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ ควรมีการจัดประชุมเพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน สื่อสารและประสานงานกันอยู่เป็นประจำเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน 2) พร้อมเพรียงกันประชุมและทำกิจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมโดยบุคลากรต้องพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และร่วมกันทำกิจกรรมที่ควรทำโดยพร้อมเพรียงกัน รวมถึงลงมติเห็นชอบร่วมกันเพื่อสร้างความสามัคคีในองค์กร 3) ถ้อยบัญญัติกฎระเบียบเดิม ต้องรักษาขนบธรรมเนียม

กฎระเบียบ และข้อปฏิบัติที่ดั่งามขององค์กรที่ได้บัญญัติไว้แต่เดิม และไม่ล้มเลิกหรือบัญญัติกฎระเบียบใหม่ตามอำเภอใจหรือตามความพึงพอใจของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยปราศจากการคำนึงถึงความถูกต้องชอบธรรมและผลประโยชน์ส่วนรวม 4) เคารพนับถือต่อผู้อาวุโส ให้เกียรติ เคารพ และรับฟังถ้อยคำของผู้ที่มีฐานะเป็นผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา หรือผู้มีประสบการณ์ และพร้อมปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งเพื่อให้การดำเนินงานขับเคลื่อนบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กร 5) ให้เกียรติสตรี เด็ก และคนชรา คำนึงสิทธิสตรี ไม่ข่มเหงรังแก เปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเป็นผู้ดำเนินการบริหารงานภายในองค์กร ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อมที่ทัดเทียมและเอื้อต่อการทำงานร่วมกัน 6) สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์รวมใจ เคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถาน แหล่งโบราณสถาน และวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น เพื่อให้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ สร้างความสามัคคีที่ดีต่อกันในองค์กร และพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 7) จัดให้ความอารักขา คำนึง ป้องกันคนดี คำนึงและให้การอารักขาอย่างชอบธรรมและเท่าเทียมแก่พระสงฆ์ผู้ประพฤติธรรม รวมถึงบุคลากรทั้งภายในและภายนอกองค์กร ดูแลและอำนวยความสะดวกต่อผู้มาเยือนอย่างกัลยาณมิตร

สรุปว่า หลักการบริหารนิยธรรม คือ ธรรมที่ช่วยป้องกันความเสื่อมและนำไปสู่ความเจริญฝ่ายเดียว โดยมุ่งเน้นการสร้างการยอมรับต่อส่วนรวม ความปรองดอง และการร่วมมือร่วมใจ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์กร จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยให้บุคลากรทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข องค์ประกอบ 7 ประการสำหรับการบริหารงานองค์กร ได้แก่ 1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ จัดประชุมอย่างสม่ำเสมอเพื่อปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันแก้ไขปัญหา 2) พร้อมเพรียงกันประชุมและทำกิจ เข้าร่วมและเลิกประชุมพร้อมกัน รวมถึงร่วมกันทำกิจกรรมและลงมติเห็นชอบเพื่อสร้างความสามัคคีในองค์กร 3) ถือนิติบัญญัติกฎระเบียบเดิม รักษาข้อปฏิบัติและประเพณีที่ดั่งามขององค์กร ไม่ยกเลิกหรือตั้งกฎใหม่ตามอำเภอใจโดยละทิ้งความถูกต้องและผลประโยชน์ส่วนรวม 4) เคารพนับถือต่อผู้อาวุโส ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของผู้ใหญ่ ผู้บังคับบัญชา และผู้มีประสบการณ์ พร้อมปฏิบัติตามหน้าที่เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย 5) ให้เกียรติสตรี เด็ก และคนชรา คำนึงสิทธิสตรี ไม่ข่มเหงรังแก เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ดำเนินการบริหารงานเท่าเทียม 6) สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เคารพและปกป้องปูชนียสถานรวมถึงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามเพื่อใช้เป็นศูนย์รวมจิตใจและเสริมสร้างความสามัคคี และ 7) อารักขาและคำนึงคนดี ให้ความคำนึงอย่างชอบธรรมและเท่าเทียมแก่ผู้ประพฤติธรรม บุคลากรทุกฝ่าย รวมถึงดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเยือนด้วยความกัลยาณมิตร

การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักการบริหารนิยธรรม 7 ในสถานศึกษา

การบริหารวิชาการถือเป็นภารกิจหลักและหัวใจสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของสถานศึกษา ครอบคลุมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้ง 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การวัดและประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาและใช้เทคโนโลยี และการพัฒนาระบบประกันคุณภาพ เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องนำการบริหารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาขับเคลื่อนโดยเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทใน 4 ขั้นตอนหลัก คือ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีความเข้มแข็ง ทำงานเป็นทีมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การบูรณาการหลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นธรรมที่ช่วยป้องกันความเสื่อมและนำไปสู่ความเจริญฝ่ายเดียวจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการโดยสามารถเชื่อมโยงและประยุกต์ใช้ในการบริหารวิชาการในสถานศึกษาได้ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์ (ร่วมคิด ร่วมวางแผน) การส่งเสริมให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารืออย่างสม่ำเสมอ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ นำไปสู่การร่วมกันวางแผน (Co-planning) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำแผนการเรียนรู้ และแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน

2. พร้อมเพรียงกันประชุมและทำกิจ (ร่วมปฏิบัติงาน) การร่วมมือร่วมใจในการนำแผนงานวิชาการไปสู่การปฏิบัติจริง (Co-operation) บุคลากรต้องมีความพร้อมเพรียงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดการเรียนการสอน การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ หรือการใช้สื่อเทคโนโลยี โดยปฏิบัติหน้าที่อย่างสอดคล้องกันเพื่อสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา

3. ถือบัญญัติกฎระเบียบเดิม (ร่วมติดตามและประเมินผลตามมาตรฐาน) การรักษาและปฏิบัติตามมาตรฐานการดำเนินงานที่ถูกต้อง ไม่ยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การวัดและประเมินผลตามอำเภอใจ การเทียบโอนผลการเรียน รวมถึงการรักษาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างโปร่งใสเป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่ได้บัญญัติไว้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

4. เคารพนับถือต่อผู้อาวุโส (การรับการนิเทศการศึกษา) การให้เกียรติ รับฟังความคิดเห็น และเปิดรับคำชี้แนะจากผู้บริหาร ศึกษาเทคนิค หรือครูผู้มีประสบการณ์ ผ่านกระบวนการนิเทศการศึกษา เพื่อนำข้อเสนอแนะเหล่านั้นมาปรับปรุงและยกระดับประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

5. ให้เกียรติสตรี เด็ก และคนชรา (สร้างบรรยากาศที่เท่าเทียมและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ) การสร้างสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อความถนัดของผู้เรียน ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก (Student-centered) ตลอดจนเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรทุกเพศทุกวัยมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเป็นผู้นำทางวิชาการโดยไม่ถูกข่มเหงหรือเลือกปฏิบัติ

6. สักการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (บูรณาการประเพณีและวัฒนธรรม) การให้ความเคารพต่อวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น โดยนำสิ่งเหล่านั้นมาบูรณาการเป็นแหล่งเรียนรู้ หรือสอดแทรกไว้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน เพื่อใช้เป็นศูนย์รวมจิตใจและเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่ผู้เรียน

7. อารักขาและคุ้มครองคนดี (ดูแลบุคลากรและร่วมรับผลประโยชน์) การให้การสนับสนุน คุ้มครอง และอำนวยความสะดวกแก่ครูผู้ประพฤติดี พุ่มพ่ให้กับการทำวิจัย หรือพัฒนานวัตกรรมการสอน รวมถึงการต้อนรับเครือข่ายและชุมชนภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาวิชาการด้วยกัลยาณมิตร นำไปสู่ความภาคภูมิใจและการร่วมรับผลประโยชน์ (Co-receiving benefits) ความสำเร็จของสถานศึกษาร่วมกัน

สรุปว่า การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงระบบงานวิชาการเข้ากับพลังความร่วมมือของบุคลากร ผ่านกรอบความคิดแห่งความสามัคคี การเคารพกติกา และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตรและองค์กรก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเพียงฝ่ายเดียว

บทสรุป

การบริหารงานวิชาการเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญที่เป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนสถานศึกษามีเป้าหมายสูงสุดเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้บรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร ครอบคลุมภารกิจหลัก 7 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศการศึกษา การวัดและประเมินผล การวิจัย การใช้สื่อเทคโนโลยี และการประกันคุณภาพ เพื่อให้การดำเนินงานเหล่านี้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องใช้ "การบริหารแบบมีส่วนร่วม" โดยเปิดโอกาสให้บุคลากรทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทใน 4 ขั้นตอนหลัก คือ การร่วมคิดวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์

เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวมีความเข้มแข็งและยั่งยืน การนำหลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยป้องกันความเสื่อมและนำไปสู่ความเจริญฝ่ายเดียว มาบูรณาการเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยสามารถประยุกต์ใช้ผ่านการใช้ปฏิบัติ ดังนี้ 1) หมั่นประชุมเนื่องนิตย์ เพื่อร่วมคิดและร่วมวางแผนงานวิชาการอย่างสม่ำเสมอ 2) พร้อมเพรียงกันทำกิจ เพื่อร่วมปฏิบัติงานและขับเคลื่อนกิจกรรมทางวิชาการด้วยความสามัคคี 3) ถ้อยัญติกฎระเบียบเดิม เพื่อร่วมติดตามและประเมินผลการศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ถูกต้องโปร่งใส 4) เคารพผู้อาวุโส เพื่อเปิดรับคำชี้แนะและการนิเทศการศึกษาจากผู้มีประสบการณ์ 5) ให้เกียรติสตรี เด็ก และคนชรา เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เท่าเทียมและเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 6) สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อบูรณาการประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นเข้าสู่หลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน และ 7) อารักขาคุ่มครองคนดี เพื่อสนับสนุนดูแลบุคลากร และร่วมรับผลประโยชน์จากความสำเร็จของสถานศึกษาร่วมกัน

การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 เป็นการผสมผสานอย่างลงตัวระหว่างระบบการทำงานวิชาการที่ได้มาตรฐาน กับพลังความร่วมมือของบุคลากรภายใต้กรอบความคิดแห่งความสามัคคี การเคารพศรัทธา และการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การบูรณาการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้บุคลากรทำงานเป็นทีมได้อย่างมีความสุข แต่ยังส่งผลให้สถานศึกษาสามารถยกระดับคุณภาพการศึกษาได้อย่างยั่งยืน และนำพาองค์กรก้าวไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองเพียงฝ่ายเดียวโดยปราศจากความเสื่อมถอย สรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบริหารวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักอปริหานิยธรรม 7 ในสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กมล ภู่อะเสริฐ. (2547). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ปกรณ์ศิลป์ พรินต์ติ้ง.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ประยงค์ พรหมมา. (2556). การบริหารงานตามหลักการบริหารนิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2545). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พิมพ์ดี.
- ปารวีร์ กุศลตันวิโรจน์. (2545). การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายของประชาชน หมู่บ้านชนบทแห่งหนึ่ง จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระกิตติาร กิตติวุฒโฒ. (2560). การบริหารแบบมีส่วนร่วมตามหลักอิทธิบาท 4 ของโรงเรียนมัธยมสงฆ์ แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูวิลาสกาญจนธรรม (เล็ก สุขุมมปัญญา). (2554). การปกครองคณะสงฆ์ตามหลักกฏอปริหานิยธรรม 7 ของคณะสงฆ์อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุวิชัย (กิตติศักดิ์ กิตติวุฒโน). (2560). การปกครองสงฆ์ด้วยหลักอปริหานิยธรรมในคัมภีร์พุทธศาสนาเถรวาท. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑิตญาโณ). (2544). ธรรมปริทรรศน์. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินต์ติ้ง แมส โปรดัคส์.
- พระมหาवासเทพ ญาณเมธี (น้ำพุ). (2563). รูปแบบการบริหารจัดการงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมตามหลักพุทธธรรมของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ไพฑูรย์ นุ่มหั่นต์. (2555). การประยุกต์ใช้หลักอปริหานิยธรรมในการเมืองการปกครองไทย: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลแช่ช้าง อำเภอสนักำแพง จังหวัดเชียงใหม่. การศึกษาค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ภิญโญ สาร. (2519). หลักการบริหารสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มีเกียรติ นาสมตริก. (2563). การพัฒนารูปแบบการบริหารงานวิชาการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพของโรงเรียนอุบลปัญญานุกูล จังหวัดอุบลราชธานี. อุบลราชธานี: โรงเรียนอุบลปัญญานุกูล.
- ยุพาพร รุ่งงาม. (2545). การมีส่วนร่วมของข้าราชการสำนักงบประมาณในการปฏิรูประบบราชการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- รุ่งรัชดาพร เวหะชาติ. (2550). การบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- วัชรินทร์ อินทพรหม. (2557). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของประชาชน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- สมยศ นาวิการ. (2545). การบริหารและพฤติกรรมองค์กร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2528). การประถมศึกษาเพื่อปวงชนชาวไทย. กรุงเทพมหานคร: ครูสภาลาดพร้าว.
- เสนอ อัครมณฑา. (2557). รูปแบบการบริหารจัดการตามหลักอปริหานิยธรรมขององค์การบริหารส่วนจังหวัดนนทบุรี. คุุณินพนธ์พุทธศาสตร์คุุณินบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อิงธงชัย สันติวงษ์. (2543). องค์การและการบริหารการศึกษาการจัดการแผนใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- อุทัย ดุลยเกษม. (2560). วิธีวิทยาการวิจัย : เครื่องมือหรือวิธีคิด. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2540). หลักสูตรและการบริหารงานวิชาการโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพาณิชย์.
- Cohen, M. J. and Uphoff, N. T. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity Through Specificity. World Development, 8(3), 213-235.

ภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 ADAPTIVE LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS IN THE 21ST CENTURY

พระครูพิธานปริยัติกิจ (สมศักดิ์ ขนติโก) Phrakhruphithanpariyattikit (Somsak Khantiko)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: phithanpriyattikicphrakhruphithan@gmail.com

Article Received: September 20, 2025. Revised: March 25, 2026. Accepted: March 27, 2026.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคที่องค์กรการศึกษาต้องเผชิญกับสภาวะแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และความท้าทายเชิงปรับตัวที่ซับซ้อนและไร้คำตอบสำเร็จรูป โดยได้บูรณาการองค์ประกอบภาวะผู้นำด้านการปรับตัวและเสนอเป็นกรอบแนวคิดภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วย 5 ประการ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรม 2) ยุทธศาสตร์การปรับตัวที่ขับเคลื่อนด้วยดิจิทัล 3) การเสริมพลังทางปัญญาและพัฒนาศักยภาพบุคลากร 4) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 5) การสร้างระบบนิเวศนวัตกรรมการศึกษา แสดงให้เห็นถึงภาวะผู้นำยุคใหม่ต้องเป็น กระบวนการเชิงพลวัตที่ผสมผสานมิติมนุษย์ กลยุทธ์ และโครงสร้างองค์กร เพื่อสร้างสถาบันการศึกษาที่คล่องตัว และพร้อมรับอนาคต

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, ภาวะผู้นำด้านการปรับตัว, ศตวรรษที่ 21

Abstract

This article aims to present a conceptual framework for adaptive leadership for school administrators in the 21st century, an era in which educational organizations face rapidly changing environments and complex adaptive challenges that lack ready-made solutions. The study integrates components of adaptive leadership to propose a five-component conceptual framework for 21st-century school administrators: 1) Innovative Transformational Leadership, 2) Digitally-Driven Adaptive Strategy, 3) Intellectual Empowerment and Faculty Development, 4) Building a Learning Organization Culture, and 5) Establishing an Educational Innovation Ecosystem. This framework highlights that modern leadership must be a dynamic process that integrates human, strategic, and organizational structure dimensions to create agile and future-ready educational institutions.

Keywords: Leadership, Adaptive Leadership, 21st Century

บทนำ

ในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและคาดเดาได้ยาก (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity – VUCA) ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของศตวรรษที่ 21 นั้น องค์กรและบุคคลต่างๆ จำเป็นต้องมีทักษะสำคัญอย่างหนึ่ง นั่นคือ “Adaptability” หรือทักษะการปรับตัว ทักษะนี้เปรียบเสมือนกุญแจสำคัญที่จะช่วยให้บุคคลสามารถรับมือและผ่านพ้นทุกสถานการณ์ไปได้อย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ในบริบทของการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาเองก็ต้องเผชิญกับคลื่นแห่งการเปลี่ยนแปลงนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทำให้ ภาวะผู้นำด้านการปรับตัว (Adaptive Leadership) กลายเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งยวดในการนำพาสถานศึกษาให้ก้าวผ่านความท้าทายและเติบโตอย่างยั่งยืนในยุคสมัยใหม่นี้ (เกสรานำธรรมวงศ์, 2568)

Adaptability หรือทักษะในการปรับตัว หมายถึง ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความคิด พฤติกรรม ทักษะ และวิถีชีวิต เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ สิ่งแวดล้อมใหม่ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ การปรับตัวเป็นกระบวนการที่มนุษย์ใช้ความพยายามในการปรับตนเองเมื่อเผชิญกับปัญหาต่างๆ เพื่อให้สามารถอยู่กับปัญหานั้นได้อย่างมีความสุขทั้งทางกายและจิตใจซึ่งนักจิตวิทยาหลายท่านได้ให้คำนิยามของการปรับตัวในลักษณะที่สอดคล้องกัน โดยเน้นย้ำถึงการสร้างหรือขัดเกลากิจกรรมให้เข้ากับแบบแผนของสังคมหรือสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อบรรลุจุดหมายและมีชีวิตอยู่อย่างปกติสุข การปรับตัวนี้ยังเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อสร้างความกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมให้มากที่สุด (ธาราทิพย์ ภิระบัน, 2556)

ความสำคัญของ Adaptability ในศตวรรษที่ 21 เกิดจากหลายปัจจัย ประการแรก ความสำเร็จ (Achievement) การมี Adaptability สร้างโอกาสให้ตนเองได้เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ พัฒนาศักยภาพให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความยืดหยุ่นในการปรับแผนการดำเนินงานหรือแผนการใช้ชีวิตตามสถานการณ์ ทำให้มีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จทั้งในการทำงานและการใช้ชีวิต ประการที่สอง ความสุข (Happiness) เมื่อสามารถปรับตัวได้ดี จะช่วยให้รับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเครียด และสามารถมองหาข้อดีในทุกสถานการณ์ ทำให้ไม่สูญเสียความสุขในการใช้ชีวิต ประการที่สาม ความสัมพันธ์ (Relationship) ทักษะนี้ส่งเสริมการเปิดใจเรียนรู้และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น เข้าใจความคิด ความต้องการ และความเป็นตัวตนของแต่ละบุคคลอย่างแท้จริง ซึ่งช่วยลดโอกาสในการเกิดความขัดแย้งและสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน และที่สำคัญที่สุด ประการที่สี่คือ ความอยู่รอด (Survivability) ในยุคที่เทคโนโลยีใหม่ๆ เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), หุ่นยนต์, เทคโนโลยีเสมือนจริง (VR) และเทคโนโลยีการสื่อสาร การไม่ปรับตัว ไม่เปิดใจ และไม่เรียนรู้ จะทำให้ไม่สามารถตามทันโลกและมีแนวโน้มที่จะสูญเสียโอกาสหลายอย่างในชีวิต ผู้ที่มี Adaptability จึงมีโอกาสในการอยู่รอดในโลกยุคปัจจุบันมากกว่า (เกสรานำธรรมวงศ์, 2568)

เมื่อ Adaptability เป็นทักษะสำคัญสำหรับทุกคนในองค์กรแล้ว การนำทักษะนี้มาใช้ในบริบทของผู้นำจึงก่อให้เกิด ภาวะผู้นำด้านการปรับตัว (Adaptive Leadership) ภาวะผู้นำรูปแบบนี้ถูกออกแบบโดย Ronald Heifetz และ Marty Linsky เพื่อจัดการกับปัญหาหรือความท้าทายที่ซับซ้อนและยาวนาน รวมถึงช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ (Jennifer Herrity, 2025) ความแตกต่างที่สำคัญของ Adaptive Leadership กับภาวะผู้นำแบบดั้งเดิมคือ การที่ผู้นำแบบดั้งเดิมมักจะพึ่งพาวิธีการแก้ปัญหาจาก

ผู้บริหารระดับสูงไม่กี่คน แต่ Adaptive Leadership จะระดมความคิดสร้างสรรค์ของคนทั้งองค์กรเพื่อจัดการกับความท้าทาย ภาวะผู้นำไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจตามตำแหน่ง แต่เป็นชุดของแนวปฏิบัติเชิงพฤติกรรมที่สามารถฝึกฝนได้จากทุกตำแหน่งในองค์กร โมเดลภาวะผู้นำด้านการปรับตัวมีสามส่วนหลัก ได้แก่ การวินิจฉัย (Diagnosis) ผู้นำต้องวินิจฉัยความท้าทายโดยพิจารณาสิ่งที่องค์กรทำได้ดีและสิ่งที่ต้องการการปรับปรุง การทดลอง (Experimentation) ผู้นำส่งเสริมการทดลองและพัฒนาขั้นตอนใหม่ๆ โดยอนุญาตให้ทีมเสี่ยงอย่างชาญฉลาดเพื่อค้นหานวัตกรรม และการประเมิน (Assessment) หลังจากนำแนวทางใหม่ไปใช้ ผู้นำจะประเมินผลสำเร็จเพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินการต่อหรือปรับเปลี่ยน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำด้านการปรับตัวยังยึดมั่นในหลักการพื้นฐานสี่ประการ ได้แก่ ความยุติธรรมในองค์กร (Organizational Justice) ที่ทุกคนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ที่ให้คุณค่ากับความสัมพันธ์และสร้างความรู้สึกรับการรับฟังและสนับสนุน การพัฒนา (Development) ที่ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาบุคคลควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงองค์กร และ คุณธรรม (Character) ที่แสดงถึงความรับผิดชอบทางจริยธรรมและความโปร่งใส

สถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 กำลังเผชิญกับความท้าทายที่ซับซ้อนและหลากหลาย ซึ่งบ่อยครั้งเป็นปัญหาการปรับตัวมากกว่าปัญหาทางเทคนิค ตัวอย่างเช่น การปรับหลักสูตรให้เข้ากับความต้องการของตลาดแรงงานในอนาคต การบูรณาการเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่น AI และ VR เข้ากับการเรียนการสอนและการบริหารจัดการ การตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน การจัดการกับความคาดหวังที่เปลี่ยนแปลงไปจากผู้ปกครอง ชุมชน และผู้กำหนดนโยบาย หรือการส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องสำหรับทั้งนักเรียนและบุคลากร ความท้าทายเหล่านี้ไม่ใช่ปัญหาที่แก้ไขได้ด้วยวิธีทางเทคนิคแบบ “ทำครั้งเดียวจบ” แต่ต้องการการเปลี่ยนแปลงเชิงลึกในค่านิยม ความเชื่อ และพฤติกรรมของคนในองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคนี้จึงจำเป็นต้องมีภาวะผู้นำด้านการปรับตัว (Cambridge Leadership Associates, 2025) การเปลี่ยนแปลงนี้ ครอบคลุมถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการทดลองและเรียนรู้ เปิดโอกาสให้บุคลากรพัฒนานวัตกรรมโดยมองความผิดพลาดเป็นกระบวนการเรียนรู้ ควบคู่กับการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างครอบคลุมและความเป็นธรรม โดยใช้ความฉลาดทางอารมณ์ในการสื่อสารเพื่อรับฟังเสียงสะท้อนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงย่อมนำไปสู่การสูญเสียภาวะสมดุลเดิม ผู้นำจึงต้องอาศัยความกล้าหาญ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบเชิงจริยธรรม เพื่อสร้างความไว้วางใจ และนำพาองค์กรเผชิญหน้ากับความจริงที่อาจไม่สะดวกสบายโดยไม่เกิดภาวะหลีกเลี่ยงงาน เป้าหมายสูงสุดคือการสร้างสมรรถนะใหม่ให้แก่องค์กร ทำให้สถานศึกษามีความยืดหยุ่นในการปรับตัว พร้อมรับมือกับวิกฤตและความท้าทายอุบัติใหม่ เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนและสังคม

บทความนี้จะได้นำเสนอภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิด หลักการ และแนวทางปฏิบัติที่สำคัญในการพัฒนาและประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้เพื่อนำพาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าและรับมือกับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำเป็นคุณลักษณะส่วนบุคคล อีกทั้งยังเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์เชิงพลวัตที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทางและสร้างแรงขับเคลื่อนเชิงกลยุทธ์แก่องค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคการศึกษา ซึ่งเผชิญกับความท้าทายใหม่อย่างต่อเนื่อง ผู้นำจึงต้องผสมผสานศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการ เข้ากับการ

สร้างอิทธิพลเชิงบวก เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้บรรลุประสิทธิภาพสูงสุด บทวิเคราะห์นี้จะสังเคราะห์แนวคิดองค์ประกอบสำคัญ และนัยเชิงประยุกต์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่

ภาวะผู้นำ (Leadership) ในเชิงวิชาการ หมายถึง กระบวนการที่บุคคลใช้อิทธิพล (Influence) ต่อกลุ่ม เพื่อชี้นำและกระตุ้นให้สมาชิกในองค์กรมุ่งมั่นปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันอย่างเต็มศักยภาพ (วีระยุทธ ชาทะกาญจน์, 2561) ภาวะผู้นำจึงแตกต่างจากการบริหาร (Management) ซึ่งมุ่งเน้นการรักษาระเบียบ ระบบ และการจัดการทรัพยากรให้เป็นไปตามแผน แต่ภาวะผู้นำจะมุ่งเน้นที่การสร้างการเปลี่ยนแปลง (Change) การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และการพัฒนาคน (People) เพื่อสร้างขีดความสามารถใหม่แก่องค์กร (เนตร์พัฒนา ยาวีราข, 2560) ภาวะผู้นำเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความอยู่รอด และความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว ความสำคัญประการแรกคือการกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ ช่วยให้องค์กรมีเป้าหมายที่ชัดเจนท่ามกลางความไม่แน่นอน นอกจากนี้ ภาวะผู้นำทำหน้าที่ระดมและพัฒนาทุนมนุษย์ สร้างแรงจูงใจและพันธสัญญาต่อองค์กร และผู้นำคือผู้สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งซึ่งวัฒนธรรมนี้จะปกคลุมคุ้มครองเชิงพฤติกรรมและส่งเสริมให้เกิดการปรับตัวที่จำเป็นต่อไป (พลุ เดชะรินทร์, 2562)

ภาวะผู้นำในศตวรรษที่ 21 ดำเนินอยู่ท่ามกลางโลก VUCA ที่การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างฉับพลัน ซับซ้อน และคาดเดาไม่ได้ ผู้นำแบบสั่งการ และการบริหารแบบลำดับขั้นจึงไม่เพียงพออีกต่อไป ผู้นำยุคใหม่ต้องมีสมรรถนะที่แตกต่าง ภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพในยุคปัจจุบันประกอบด้วยสมรรถนะหลายมิติโดยมีองค์ประกอบสำคัญ (ธีระ ฐณเจริญ, (2553); เนตร์พัฒนา ยาวีราข, (2560); พลุ เดชะรินทร์, (2562) ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ (Visionary Leadership) วิสัยทัศน์คือเข็มทิศเชิงกลยุทธ์ขององค์กร องค์ประกอบนี้จึงหมายถึงสมรรถนะในการมองอนาคต การวิเคราะห์บริบทแวดล้อมเพื่อกำหนดภาพอนาคตที่พึงประสงค์ และสื่อสารภาพนั้นอย่างทรงพลังจนเกิดการยอมรับและพันธสัญญาร่วมกันในองค์กร ผู้นำต้องสามารถแปลงวิสัยทัศน์ที่เป็นนามธรรมให้เป็นแผนปฏิบัติการที่ชัดเจน สร้างแรงบันดาลใจให้บุคลากรก้าวข้ามอุปสรรคเพื่อบรรลุเป้าหมายระยะยาวนั้น

2. การสร้างอิทธิพลและการเสริมพลังอำนาจ (Influence and Empowerment) แก่นแท้ของภาวะผู้นำคือการใช้อิทธิพลโดยปราศจากการบังคับ ผู้นำยุคใหม่ต้องสร้างอิทธิพลผ่านความเชี่ยวชาญและบารมีมากกว่าอำนาจตามตำแหน่ง กระบวนการนี้รวมถึงการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ให้แก่ทีมงาน โดยการกระจายอำนาจตัดสินใจ ส่งเสริมการมีส่วนร่วม และพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้สามารถรับผิดชอบงานที่ท้าทายได้ด้วยตนเอง ซึ่งจำเป็นต่อการสร้างองค์กรที่คล่องตัว (Agile Organization)

3. สมรรถนะการปรับตัวและความคล่องตัว (Adaptive Competency and Agility) ท่ามกลางโลกที่ผันผวน (VUCA World) ผู้นำต้องมีสมรรถนะในการปรับตัวสูง ซึ่งหมายถึงความสามารถในการวินิจฉัยปัญหาที่ซับซ้อนซึ่งไร้คำตอบสำเร็จรูป (Adaptive Challenges) กล้าเผชิญความขัดแย้ง บริหารจัดการแรงต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และสร้างพื้นที่ปลอดภัย (Psychological Safety) ให้องค์กรกล้าทดลองและเรียนรู้จากความล้มเหลว ผู้นำต้องสามารถนำพาทุกฝ่ายละทิ้งวิถีปฏิบัติเดิมที่ไร้ประสิทธิภาพ เพื่อสร้างขีดความสามารถใหม่ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

4. ภาวะผู้นำทางวิชาการ (Instructional Leadership) สำหรับผู้บริหารสถานศึกษา องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้และถือเป็นแกนหลัก คือภาวะผู้นำทางวิชาการ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้นำมุ่งเน้นภารกิจหลักของโรงเรียน คือการจัดการเรียนการสอนและการเรียนรู้ของผู้เรียน บทบาทนี้รวมถึงการกำหนดเป้าหมายทาง

วิชาการที่ชัดเจน การนิเทศติดตามและพัฒนาครู การจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการสอน และการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือ กระบวนการใช้อิทธิพลเชิงพลวัตที่มุ่งเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคน ซึ่งแตกต่างจากการบริหารที่เน้นรักษาระบบ ภาวะผู้นำจึงจำเป็นต่อความอยู่รอดขององค์กร โดยเฉพาะในยุคศตวรรษที่ 21

แนวคิดการปรับตัวของผู้บริหาร

ในศตวรรษที่ 21 โลกเต็มไปด้วยความผันผวน หรือเรียกว่า โลกยุคพลิกผัน (VUCA World) การปรับตัว ไม่ใช่เพียงทางเลือก แต่คือภารกิจสำคัญที่สุดของผู้บริหาร องค์กรที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนกลยุทธ์วัฒนธรรม และกระบวนการทำงานให้ทันต่อบริบทที่เปลี่ยนแปลง ย่อมเผชิญกับความเสี่ยงต่อการหยุดชะงัก (Disruption) ในหัวข้อนี้ จึงเสนอทฤษฎีการปรับตัวในหลากหลายมิติ เพื่อเป็นเครื่องมือให้ผู้บริหารสามารถวินิจฉัยความท้าทาย และนำพาองค์กรสร้างความสำเร็จในการแข่งขันและเติบโตอย่างยั่งยืน

แนวคิดเรื่อง “การปรับตัว” (Adaptation) เป็นหัวใจสำคัญที่อธิบายกระบวนการที่สิ่งมีชีวิต ระบบ หรือปัจเจกบุคคล สามารถดำรงอยู่ รอดพ้น และเจริญงอกงามได้ภายใต้สภาพแวดล้อมที่กดดันหรือเปลี่ยนแปลงไป (Darwin, 1859) การปรับตัวไม่ใช่เพียงปฏิกิริยาโต้ตอบ แต่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง พฤติกรรม หรือกระบวนการคิด เพื่อให้สอดคล้อง (Fit) กับความต้องการของบริบทใหม่ แนวคิดนี้จึงปรากฏในหลากหลายสาขาวิชา โดยมีรากฐานสำคัญทางชีววิทยา ก่อนจะถูกพัฒนาต่อยอดในมิติทางจิตวิทยา และสังคมศาสตร์ เพื่ออธิบายความซับซ้อนของมนุษย์และระบบที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. มุมมองเชิงชีววิทยา การคัดเลือกโดยธรรมชาติ ทฤษฎีการปรับตัวมีรากฐานที่แข็งแกร่งที่สุดมาจากทฤษฎีวิวัฒนาการผ่านการคัดเลือกโดยธรรมชาติ (Theory of Evolution by Natural Selection) ของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Darwin, 1859) ในมุมมองนี้ การปรับตัวคือคุณลักษณะ (Trait) ที่เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดทางพันธุกรรม ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการอยู่รอดและการสืบพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตในสภาพแวดล้อมเฉพาะ กระบวนการนี้เกิดขึ้นผ่าน 3 กลไกหลัก คือ 1) ความหลากหลาย (Variation) ภายในประชากร 2) การถ่ายทอด (Inheritance) ลักษณะดังกล่าวไปยังลูกหลาน และ 3) การคัดเลือก (Selection) โดยสภาพแวดล้อม ซึ่งสิ่งมีชีวิตที่มีลักษณะเหมาะสม (Adapted) กับสภาพแวดล้อมนั้นๆ จะมีโอกาสรอดและสืบพันธุ์ได้มากกว่า สิ่งสำคัญคือ การปรับตัวในเชิงชีววิทยามักเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นช้าๆ ตลอดระยะเวลาหลายชั่วอายุคน และเป็นการปรับตัวของ “เผ่าพันธุ์” (Species) มากกว่า “ปัจเจก” (Individual) ภายในชั่วอายุเดียว แนวคิดนี้จึงวางกรอบว่าการปรับตัวคือ “ผลลัพธ์” ของแรงกดดันจากสิ่งแวดล้อม

2. มุมมองเชิงจิตวิทยา กระบวนการเรียนรู้และการเผชิญปัญหา ในทางจิตวิทยา การปรับตัวได้เปลี่ยนจุดเน้นจากระดับเผ่าพันธุ์มาสู่ระดับปัจเจกบุคคล โดยเฉพาะการศึกษาว่ามนุษย์ปรับกระบวนการคิด และพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อโลกภายในและภายนอกอย่างไร ทฤษฎีสำคัญในกลุ่มนี้แบ่งได้เป็น 2 ด้าน คือ

2.1 ทฤษฎีการปรับตัวทางปัญญา (Cognitive Adaptation) ฌอง เพียเจต์ (Piaget, 1952) นักจิตวิทยาพัฒนาการผู้ทรงอิทธิพล ได้อธิบายว่าสติปัญญาของมนุษย์พัฒนาผ่านการปรับตัวทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง เพียเจต์ระบุว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลพยายามรักษาสภาวะสมดุลทางปัญญา เมื่อเผชิญกับข้อมูลหรือประสบการณ์ใหม่ที่ขัดแย้งกับความเข้าใจเดิมบุคคลจะใช้ 2 กระบวนการหลักในการปรับตัว คือ การดูดซึม (Assimilation) โดยการพยายามนำประสบการณ์ใหม่เข้าไปผนวกในโครงสร้างความรู้เดิมที่มีอยู่ และการ

ปรับเปลี่ยน (Accommodation) การปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้เดิมให้สอดคล้องกับข้อมูลใหม่ที่ไม่สามารถ
ดูซึมได้ การปรับตัวในทัศนะของเพียเจต์ จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุกที่บุคคลสร้างความเข้าใจโลกขึ้นมา
ใหม่ตลอดเวลา

2.2 ทฤษฎีความเครียดและการเผชิญปัญหา (Stress and Coping Theory) ในขณะที่เพีย
เจต์เน้นการปรับตัวทางปัญญา ลาซารัส และ โฟล์คแมน (Lazarus & Folkman, 1984) ได้เสนอกรอบแนวคิด
การปรับตัวในฐานะการจัดการความเครียด โดยมองว่าการปรับตัวคือความพยายามทางปัญญาและพฤติกรรม
ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เพื่อจัดการกับความตึงเครียดทั้งภายในและภายนอก ที่ถูกประเมินว่าเกินกำลังหรือ
ทรัพยากรของตน กระบวนการนี้เริ่มต้นด้วยการประเมินสถานการณ์ว่าคุกคามหรือไม่ และประเมินทรัพยากร
ที่มีเพื่อรับมือ นำไปสู่กลยุทธ์การเผชิญปัญหาสองรูปแบบหลัก คือ 1) การมุ่งเน้นที่ปัญหา (Problem-
focused coping) เพื่อเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และ 2) การมุ่งเน้นที่อารมณ์ (Emotion-focused coping)
เพื่อจัดการความรู้สึกของตนเอง การปรับตัวที่สำเร็จในมุมมองนี้ คือการที่บุคคลสามารถลดทอนความเครียด
และกลับสู่สภาวะปกติได้

3. มุมมองเชิงองค์กรและสังคม ความอยู่รอดและการเปลี่ยนแปลง แนวคิดการปรับตัวถูกนำมา
ประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในระดับมหภาค เพื่ออธิบายว่าเหตุใดองค์กรหรือสังคมจึงอยู่รอดหรือล่มสลายใน
เชิงทฤษฎีองค์กร มีสองแนวคิดหลักที่อธิบายการปรับตัว

3.1 แนวคิดแรกคือ ทฤษฎีระบบนิเวศประชากร (Population Ecology) ซึ่งมองว่า
สิ่งแวดล้อมเป็นผู้คัดเลือกองค์กรที่เหมาะสม (Hannan and Freeman, 1984) องค์กรที่มีอยู่เดิมมักมีความ
เฉื่อยเชิงโครงสร้างทำให้ปรับตัวได้ยาก เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป องค์กรที่ไม่เหมาะสมก็จะล่มสลายและ
องค์กรรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกว่าจะถือกำเนิดขึ้น การปรับตัวในมุมมองนี้จึงคล้ายกับแนวคิดของดาร์วิน คือการ
คัดเลือกในระดับประชากรองค์กร

3.2 แนวคิดทางเลือกเชิงกลยุทธ์ (Strategic Choice Perspective) (Miles & Snow, 1978)
โต้แย้งว่าผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการเลือกที่จะปรับตัว องค์กรไม่ได้เป็นเพียงผู้รับแรงกระแทกจาก
สิ่งแวดล้อม แต่สามารถวิเคราะห์ เลือกกลยุทธ์ และปรับเปลี่ยนโครงสร้างภายในเชิงรุกได้ แนวคิดนี้ถูกขยาย
ความต่อในทฤษฎีภาวะผู้นำด้านการปรับตัว (Adaptive Leadership) (Heifetz, 1994) ซึ่งแยกความแตกต่าง
ระหว่าง ปัญหาทางเทคนิค (Technical Problems) ที่สามารถแก้ไขได้ด้วยความรู้และวิธีปฏิบัติเดิมกับความ
ท้าทายเชิงปรับตัว (Adaptive Challenges) ซึ่งเป็นปัญหาที่ซับซ้อน กำกวม และทางแก้ที่แท้จริงต้องอาศัย
การเปลี่ยนแปลงค่านิยม ความเชื่อ หรือพฤติกรรมของผู้คนในระบบ การปรับตัวในมิตินี้ จึงหมายถึง
กระบวนการที่เจ็บปวดแต่จำเป็น ในการเรียนรู้และละทิ้งสิ่งเก่าเพื่อสร้างอนาคตใหม่

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการปรับตัววิวัฒนาการจากแนวคิดทางชีววิทยาที่เน้นการคัดเลือกโดยธรรมชาติ
ในระดับเผ่าพันธุ์เพื่อความอยู่รอด ไปสู่แนวคิดทางจิตวิทยาที่มุ่งเน้นกระบวนการภายในของปัจเจกบุคคล ทั้ง
ในมิติการพัฒนาทางปัญญาผ่านการดูซึมและปรับเปลี่ยนโครงสร้างความรู้ และมิติการจัดการความเครียด
ผ่านการประเมินและการเผชิญปัญหา ในระดับองค์กรและสังคมการปรับตัวถูกอธิบายผ่านการคัดเลือกโดย
สิ่งแวดล้อม และความสามารถเชิงกลยุทธ์ของผู้นำในการระดมผู้คนให้เผชิญหน้ากับความท้าทายเชิงปรับตัว
เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นต่อการอยู่รอดและเติบโต

ภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21

ผู้เขียนได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำในยุคใหม่ได้รับการนิยามใหม่ให้ก้าวข้ามการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม ภาวะผู้นำนี้มิได้เป็นเพียงการบริหารทรัพยากร แต่เป็นการขับเคลื่อนองค์กรท่ามกลางความผันผวน โดยบูรณาการศาสตร์และศิลป์ในการบริหารคน กลยุทธ์ และนวัตกรรม โดยองค์ประกอบภาวะผู้นำการปรับตัวของผู้บริหาร ประกอบด้วย ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ การสร้างบารมีและแรงบันดาลใจควบคู่ไปกับการดูแลพัฒนาคน เพื่อสร้างทีมที่เข้มแข็งและมีแรงจูงใจ ผู้นำต้องขับเคลื่อนการปรับตัวเชิงรุกผ่านการจัดการเชิงกลยุทธ์ เพื่อรับมือการเปลี่ยนแปลง กระตุ้นภูมิปัญญาเพื่อท้าทายกรอบคิดเดิมและส่งเสริมการเรียนรู้ สร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมผ่านวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวก สร้างค่านิยมร่วม และการสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรม ที่มีระบบนิเวศพร้อมสนับสนุน โดยผู้นำต้องมีสมรรถนะดิจิทัลซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรยุคใหม่ ผู้นำที่ปรับตัวได้จึงต้องมีความสามารถในการผสมผสานมิติมนุษย์ กลยุทธ์และนวัตกรรมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล สรุปแนวคิดได้ 8 ประการ (พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ, 2565) ดังนี้

1. การสร้างบารมีและการสร้างแรงบันดาลใจ (Idealized Influence and Inspirational Motivation) เป็นองค์ประกอบแกนกลางของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยหมายถึงความสามารถของผู้นำในการประพฤติตนเป็นแบบอย่าง (Role Model) ที่ชัดเจนทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม และความมุ่งมั่นทุ่มเท ผู้นำแสดงออกถึงความยึดมั่นในอุดมการณ์เชิงสร้างสรรค์ สร้างศรัทธาและความไว้วางใจแก่ผู้ตาม ควบคู่ไปกับการสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมที่ท้าทายและชัดเจน (Compelling Vision) ผู้นำจะใช้จินตภาพเชิงบวกกระตุ้นให้ผู้ตามเห็นคุณค่าของงาน สร้างความกระตือรือร้น และปลุกเร้าความพยายามในการทำงานเป็นทีม เพื่อให้บรรลุประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

2. การจัดการเชิงกลยุทธ์และการปรับตัวเชิงรุก (Strategic Management and Proactive Adaptation) หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการผสมผสานความรู้และประสบการณ์ เพื่อกำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ที่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องมีปฏิภาณไหวพริบในการวิเคราะห์สถานการณ์ ทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้าง สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเข้าใจหลักการบริหารการเปลี่ยนแปลง (Change Management) และประยุกต์ใช้นวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อพัฒนาองค์กร คุณลักษณะสำคัญคือความสามารถในการปรับกระบวนการทัศน์และรูปแบบการบริหารจัดการ เพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์พลิกโฉม (Disruption) ทางการศึกษา

3. การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรม (Establishing an Innovative Organization) กระบวนการนี้มุ่งเน้นองค์กรที่เอื้อต่อการสร้างนวัตกรรม ผู้นำต้องมีความสามารถในการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน เพื่อนำไปสู่การเป็นองค์กรนวัตกรรม ซึ่งรวมถึงการออกแบบโครงสร้างองค์กรที่เหมาะสม การวางโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัล (Hardware, Software, Platform) และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการสร้างสรรคในทุกมิติ เพื่อให้เกิดระบบนิเวศนวัตกรรมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวและทำงานอย่างเป็นระบบ

4. การคำนึงถึงปัจเจกบุคคลและการส่งเสริมศักยภาพ (Individualized Consideration and Potential Development) ภาวะผู้นำในมิตินี้เน้นบทบาทของผู้นำในฐานะโค้ช หรือพี่เลี้ยง (Coach and Mentor) โดยผู้นำต้องเคารพความแตกต่างระหว่างบุคคล สร้างสัมพันธภาพที่ดี และมอบหมายงานตามศักยภาพของผู้ตามอย่างเหมาะสม ผู้นำจะสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้บุคลากรได้พัฒนาสิ่งใหม่ตามความต้องการและความถนัด ส่งเสริมการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way

Communication) และให้คำปรึกษาชี้แนะเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Feedback) เพื่อเพิ่มศักยภาพสูงสุดของแต่ละบุคคล

5. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกและค่านิยมร่วม (Building Positive Organizational Culture and Shared Values) หมายถึง การที่ผู้นำให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมภายในองค์กรที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน โดยกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน (Performance Standards) และโครงสร้างที่เหมาะสม เพื่อสนับสนุนระบบการทำงานเป็นทีม สร้างการรับรู้และการยอมรับซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ ผู้นำยังต้องทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางในการสร้างค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์ (Creative Shared Values) สร้างบรรยากาศแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Learning Atmosphere) และส่งเสริมให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวในองค์กร (Organizational Unity) เพื่อสร้างความยึดมั่นผูกพันต่อองค์กรอย่างยั่งยืน

6. วุฒิภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรม (Innovative Leadership Maturity) องค์ประกอบนี้เน้นที่ คุณลักษณะและสมรรถนะส่วนบุคคลของผู้นำในการขับเคลื่อนนวัตกรรม หมายถึง การที่ผู้นำมีบุคลิกภาพ ทักษะ และความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในขั้นตอนการสร้างและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ผู้นำไม่เพียงแต่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ แต่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างสรรค์และเผยแพร่ นวัตกรรม ด้วยตนเอง สามารถกำหนดทิศทางการสื่อสารที่ชัดเจน และสร้างบรรยากาศที่มุ่งสู่การเป็นองค์กรแห่ง นวัตกรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

7. การกระตุ้นภูมิปัญญา (Intellectual Stimulation) หมายถึง ความสามารถของผู้นำในการทำ ทายกระบวนทัศน์เดิมของผู้ตาม กระตุ้นให้เกิดความตระหนักรู้ในปัญหาและแสวงหาวิธีการแก้ไขด้วย สติปัญญา ผู้นำจะส่งเสริมกระบวนการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Management) เพื่อพัฒนาทักษะ ผู้เรียน มีความรอบรู้ในงานวิชาการ และมีความสามารถในการประยุกต์ใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี สมัยใหม่ในการจัดการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบออฟไลน์และออนไลน์ เพื่อให้ผู้ตามเกิดการเรียนรู้วิธีการ ใหม่ๆ และทดลองปฏิบัติจริง

8. การพัฒนาสมรรถนะดิจิทัล (Digital Competency Development) ในยุคแห่งการเปลี่ยนผ่าน เชิงดิจิทัล (Digital Transformation) องค์ประกอบนี้ถือเป็นสิ่งจำเป็น โดยหมายถึงการที่ผู้นำตระหนักและ ส่งเสริมการพัฒนาทักษะเชิงดิจิทัลในองค์กร ซึ่งไม่ได้หมายถึงเพียงทักษะการใช้เครื่องมือ แต่รวมถึงกรอบคิด (Mindset) ที่สามารถประยุกต์และปรับตัวได้ทุกสถานการณ์ สามารถตอบรับปรากฏการณ์สื่อใหม่ (New Media) เข้าใจศาสตร์ที่หลากหลาย และมีทักษะการแก้ปัญหาที่ซับซ้อน รวมถึงมีความเข้าใจในการออกแบบ ความคิดเชิงเหตุผลและอารมณ์

แต่ในศตวรรษที่ 21 การศึกษาเผชิญการพลิกโฉมอย่างรุนแรงทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องก้าว ข้ามบทบาทผู้บริหารแบบดั้งเดิมไปสู่ผู้นำการปรับตัวเชิงนวัตกรรม ดังนั้น ภาวะผู้นำยุคใหม่คือการขับเคลื่อน องค์กรท่ามกลางความไม่แน่นอน ภายใต้กรอบแนวคิดภาวะผู้นำด้านการปรับตัวสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรม (Innovative Transformational Leadership) คือ แกนหลักส่วนบุคคลของผู้นำสถานศึกษา โดยผสมผสาน การสร้างบารมีและแรงบันดาลใจเข้ากับวุฒิภาวะผู้นำ เชิงนวัตกรรม ผู้นำยุคใหม่ต้องเป็นต้นแบบ (Role Model) ที่มีทั้งคุณธรรม วิสัยทัศน์ที่ชัดเจนในการพัฒนา การศึกษา และสร้างศรัทธาให้บุคลากรติดตาม ขณะเดียวกันก็ต้องมีวุฒิภาวะทางนวัตกรรมส่วนตัว คือต้อง เป็นผู้ที่เข้าใจกระบวนการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ กล้าทดลอง และเป็นแบบอย่างในการเผยแพร่ นวัตกรรม การสอน

หรือการบริหารด้วยตนเอง ไม่ใช่แค่สั่งการ แต่เป็นการนำโดยทำให้ดู เพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาสามารถก้าวข้ามกรอบเดิมๆ ได้จริง

2. ยุทธศาสตร์การปรับตัวที่ขับเคลื่อนด้วยดิจิทัล (Digitally-Driven Adaptive Strategy) ในโลกที่เต็มไปด้วย Disruption ทางการศึกษา ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการจัดการเชิงกลยุทธ์และการปรับตัวเชิงรุก โดยมีสมรรถนะดิจิทัลเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อน คือความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ที่ซับซ้อน ตัดสินใจแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างเฉียบคม โดยใช้กรอบคิดและเครื่องมือดิจิทัล (Digital Mindset) ในการวิเคราะห์ข้อมูล เข้าใจสื่อใหม่ (New Media) เพื่อการเรียนรู้ และออกแบบกระบวนการบริหารหรือการสอนใหม่ คือ การบูรณาการการบริหารการเปลี่ยนแปลงเข้ากับการเปลี่ยนผ่านเชิงดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อตอบสนองต่อผู้เรียนยุคใหม่อย่างแท้จริง

3. การเสริมพลังทางปัญญาและพัฒนาศักยภาพบุคลากร (Intellectual Empowerment and Faculty Development) ผู้บริหารต้องเปลี่ยนบทบาทจาก “ผู้สั่งการ” เป็น “โค้ช” ที่มุ่งเน้นการพัฒนาครูและบุคลากร โดยบูรณาการการคำนึงถึงปัจเจกบุคคลเข้ากับการกระตุ้นภูมิปัญญา กล่าวคือ ผู้บริหารต้องสร้างสัมพันธภาพที่ดี เคารพความแตกต่าง และมอบหมายงานตามศักยภาพ ขณะเดียวกันก็ต้อง “ท้าทาย” กระบวนทัศน์การสอนเดิมๆ ของครู ชวนให้ตั้งคำถาม และส่งเสริมการบริหารองค์ความรู้ (Knowledge Management) เปิดโอกาสให้บุคลากรได้ทดลองวิธีการสอนใหม่ๆ ทั้งออฟไลน์และออนไลน์ และให้คำปรึกษาเชิงสร้างสรรค์ (Constructive Feedback) เพื่อดึงศักยภาพสูงสุดของบุคลากรออกมาใช้พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้

4. การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Building a Learning Organization Culture) ผู้บริหารมีหน้าที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรเชิงบวกและค่านิยมร่วมที่ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม สร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน และสร้างความยึดมั่นผูกพันต่อสถานศึกษา โดยต้องเน้นการสร้าง “ค่านิยมร่วมเชิงสร้างสรรค์” ให้เกิดขึ้นจริง เปลี่ยนองค์กรให้เป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” (Learning Organization) หรือชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) สร้างบรรยากาศที่ทุกคนกล้าแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) กล้าตั้งวงสนทนาทางวิชาการ และรู้สึกปลอดภัยที่จะล้มเหลวและเรียนรู้ใหม่ (Psychological Safety) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. การสร้างระบบนิเวศนวัตกรรมการศึกษา (Establishing an Educational Innovation Ecosystem) ผู้บริหารต้องสร้างโครงสร้างเชิงระบบ (Hardware) เพื่อให้นวัตกรรมเกิดขึ้นได้จริง หรือคือ การสร้างองค์กรแห่งนวัตกรรม ซึ่งหมายถึงการกำหนดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ด้านนวัตกรรมของสถานศึกษาที่ชัดเจน การออกแบบโครงสร้างองค์กรที่ยืดหยุ่น เช่น ลดขั้นตอนการทำงาน และการวางโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลและแพลตฟอร์ม (Platforms) ที่เหมาะสม ผู้บริหารต้องสร้างระบบนิเวศนวัตกรรม (Innovation Ecosystem) ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว เปิดโอกาสให้ครู บุคลากร และผู้เรียน เข้าถึงเครื่องมือ สร้างสรรค์ผลงาน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ได้อย่างอิสระ ทำให้นวัตกรรมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำงานปกติของสถาบัน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบภาวะผู้นำการปรับตัวทั้ง 5 ประการนี้ ทำงานประสานกันอย่างเป็นระบบ (Synergistically) ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จในศตวรรษที่ 21 ไม่สามารถเลือกทำเพียงมิติใดมิติหนึ่ง แต่ต้องบูรณาการทั้ง 5 มิติ เริ่มจากการเป็น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรมเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ จากนั้นจึงใช้ยุทธศาสตร์ดิจิทัลและการเสริมพลังทางปัญญาเพื่อขับเคลื่อนคนและงาน และท้ายที่สุดคือการสร้าง

วัฒนธรรม และ ระบบนิเวศที่ยั่งยืน ภาวะผู้นำจึงเป็นกระบวนการเชิงพลวัตที่ผสมผสานมิติมนุษย์ กลยุทธ์ และ สร้างระบบนิเวศนวัตกรรมการศึกษา เพื่อสร้างสถาบันการศึกษาที่คล่องตัวและพร้อมรับอนาคต

บทสรุป

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นโลกยุค VUCA ที่มีความผันผวนและคาดเดาได้ยาก ชี้ให้เห็นว่าทักษะการปรับตัว เป็นกุญแจสำคัญ ต่อความสำเร็จ ความสุข ความสัมพันธ์ และความอยู่รอดขององค์กร โดยในบริบทการศึกษา ผู้บริหารต้อง เผชิญกับความท้าทายเชิงปรับตัว ซึ่งเป็นปัญหาซับซ้อนที่ต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและความเชื่อ มิใช่ เพียงปัญหาทางเทคนิคที่มีคำตอบสำเร็จรูป แนวคิดภาวะผู้นำซึ่งมุ่งเน้นการสร้างอิทธิพลและการเปลี่ยนแปลง แตกต่างจากการบริหารที่เน้นรักษาระบบ โดยผู้นำยุคใหม่ต้องมีองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ การ เสริมพลังอำนาจ สมรรถนะการปรับตัว และภาวะผู้นำทางวิชาการ พร้อมทั้งวิเคราะห์รากฐานทฤษฎีการ ปรับตัวตั้งแต่ระดับชีววิทยา จนถึงระดับองค์กร ซึ่งเน้นบทบาทผู้นำในการเลือกกลยุทธ์เพื่อเผชิญความท้าทาย เชิงปรับตัว โดยองค์ประกอบภาวะผู้นำการปรับตัวของผู้บริหาร ผู้เขียนได้บูรณาการแนวคิดทั้งหมดเพื่อเสนอ องค์ประกอบภาวะผู้นำด้านการปรับตัวสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำนวน 5 ประการ ได้แก่ 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงนวัตกรรม 2) ยุทธศาสตร์การปรับตัวที่ขับเคลื่อนด้วยดิจิทัล 3) การเสริมพลังทางปัญญา และพัฒนาศักยภาพบุคลากร 4) การสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ และ 5) การสร้างระบบนิเวศ นวัตกรรมการศึกษา สรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ภาวะผู้นำด้านการปรับตัวของผู้บริหารสถานศึกษา ยุคศตวรรษที่ 21

เอกสารอ้างอิง

- เกสร นัธธรรมวงศ์. (2568). Adaptability: ทักษะการปรับตัวที่จำเป็นในโลกยุคปัจจุบัน. แหล่งที่มา <https://www.baseplayhouse.co/blog/adaptability-skill-in-this-era> สืบค้นเมื่อ 6 กันยายน 2568.
- ธาราทิพย์ ภีระบัน. (2556). การปรับตัวด้านอาชีพของเกษตรกรหลังการขายที่ดิน ตำบลแม่ปูคา อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ธีระ รุญเจริญ. (2553). ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษาระดับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: แสงดาว.
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. (2560). ภาวะผู้นำยุคใหม่และองค์การแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยุคเข็ญ.
- พงษ์ศักดิ์ ผกามาศ และคณะ. (2565). แนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำแบบปรับตัวของผู้บริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ในประเทศไทยภายใต้สถานการณ์วิถีปกติใหม่และวิถีถัดไป. วารสารบริการวิชาการสถาบันอุดมศึกษาไทยรับใช้สังคม, 3(2), 1-19.
- พสุ เดชะรินทร์. (2562). VUCA Leadership: ผู้นำในยุคที่ทุกอย่างผันผวน. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ฮาวทู.
- วีระยุทธ ชาทะกาญจน์. (2561). ภาวะผู้นำในองค์การ. พิมพ์ครั้งที่ 2. ชลบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยบูรพา.
- Cambridge Leadership Associates. (2025). What is Adaptive Leadership? From <https://cambridge-leadership.com/adaptive-leadership/> Retrieve 6 September 2025.
- Darwin, C. (1859). On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life. John Murray.
- Hannan, M. T. and Freeman, J. (1984). Structural inertia and organizational change. American Sociological Review, 49(2), 149–164.
- Jennifer Herrity. (2025). What Is Adaptive Leadership? (Plus Pros and Cons). From <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/adaptive-leadership> Retrieve 6 September 2025.
- Miles, R. E. and Snow, C. C. (1978). Organizational strategy, structure, and process. McGraw-Hill.
- Piaget, J. (1952). The origins of intelligence in children. International Universities Press.

การเรียนการสอนภาษาบาลีแบบการคิดวิเคราะห์ : พลิกโฉมการศึกษาพระปริยัติธรรม
สู่ความเข้าใจที่ยั่งยืน
ANALYTICAL PALI LANGUAGE TEACHING: TRANSFORMING BUDDHIST STUDIES
TOWARDS SUSTAINABLE UNDERSTANDING

พระมหาณัฐวัฒน์ กิตติโก (จันทราสุริยัน) PhramahaNattawat Kittigo (Chantasuriyan)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: nanthwathn1976@gmail.com

Article Received: September 26, 2025. Revised: March 24, 2026. Accepted: March 26, 2026.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีในยุคปัจจุบัน โดยเน้นการบูรณาการการคิดวิเคราะห์เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในยุค VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น บทความกล่าวถึงรากฐานการเรียนการสอนภาษาบาลีที่เน้นการท่องจำและไวยากรณ์อย่างเข้มงวดซึ่งแม้จะมีจุดแข็งในการสร้างพื้นฐานความรู้ที่มั่นคง แต่ก็ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความจำเป็นของการศึกษาในยุคปัจจุบันได้อย่างเต็มที่

การนำแนวคิดการคิดวิเคราะห์เข้ามาประยุกต์ใช้ในการเรียนภาษาบาลีช่วยยกระดับผู้เรียนจากการเป็นเพียงผู้สืบทอดความรู้ไปสู่การเป็นผู้สร้างความเข้าใจเชิงลึกและสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับบริบทสังคมจริงได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ โดยอาศัยกระบวนการคิดวิเคราะห์ที่ครอบคลุมทั้งการตั้งคำถาม การวิเคราะห์ข้อมูล การประเมินเนื้อหา การสังเคราะห์ และการประยุกต์ใช้ ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะทั้งด้านภาษาศาสตร์และจริยศาสตร์ได้ควบคู่กันไป

บทความยังกล่าวถึงบทบาทของนวัตกรรมทางการศึกษา ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีและสังคมยุคใหม่ ทั้งในด้านการใช้สื่อดิจิทัล แอปพลิเคชัน การเรียนแบบปัญหาเป็นฐาน (PBL) การอภิปรายกลุ่ม และการเรียนรู้ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งล้วนแล้วแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ กระตุ้นความสนใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

คำสำคัญ: การเรียนการสอนภาษาบาลี, การคิดวิเคราะห์, การศึกษาพระปริยัติธรรม, นวัตกรรมการศึกษา

Abstract

This academic article aims to analyze the current approaches to Pali language teaching, with a focus on integrating analytical thinking into the learning process. The goal is to respond to the challenges of the VUCA era (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) and to promote a deeper understanding of the essence of Buddhist teachings among learners. The article discusses the traditional foundation of Pali education, which emphasizes rote

memorization and strict grammatical rules. While this approach has strengths in building a solid knowledge base, it falls short of fully addressing the educational needs of the modern era.

Integrating analytical thinking into Pali language learning elevates students from being mere recipients of knowledge to becoming individuals capable of deep comprehension. They learn to connect doctrinal principles to real-world social contexts in a rational and creative way. This process involves questioning, analyzing data, evaluating content, synthesizing ideas, and applying knowledge-enabling learners to simultaneously develop both linguistic and ethical competencies.

The article also highlights the role of educational innovation in reshaping learning methodologies to align with modern technology and society. This includes the integration of digital media, applications, problem-based learning (PBL), group discussions, and online learning networks. These tools help enhance learning efficiency, stimulate engagement, and create opportunities for deep and sustainable learning.

Keywords: Pali Language Teaching, Analytical Thinking, Buddhist Studies, Educational Innovation

บทนำ

การเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นกระบวนการทางการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ซึ่งภาษาบาลีถือเป็นภาษาหลักที่ใช้ในการจารึกพระไตรปิฎกและคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท การศึกษาภาษานี้จึงไม่ใช่เพียงการเรียนรู้ด้านไวยากรณ์หรือตัวบทเท่านั้น หากแต่เป็นหนทางสู่การเข้าถึงหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง การจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีในประเทศไทยมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องยาวนาน โดยเฉพาะในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่ได้รับการสนับสนุนทั้งในระดับคณะสงฆ์และระดับราชการมาโดยตลอด

อย่างไรก็ตาม เมื่อบริบทของโลกเข้าสู่ยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่า VUCA World (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) ระบบการศึกษาภาษาบาลีก็ไม่อาจหยุดนิ่งอยู่กับรูปแบบดั้งเดิมได้อีกต่อไป การเรียนการสอนที่เน้นเพียงการท่องจำและการแปลตามตัวอักษร แม้จะมีจุดแข็งในการสร้างพื้นฐานทางไวยากรณ์ที่มั่นคง แต่กลับไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการในการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง เช่น การคิดวิเคราะห์ การตีความ และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น การบูรณาการ ทักษะการคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) เข้ากับกระบวนการเรียนรู้ภาษาบาลีจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทสังคมปัจจุบัน ผู้เรียนจะไม่เพียงแต่สามารถแปลข้อความได้อย่างถูกต้องเท่านั้น แต่ยังสามารถตีความเชิงบริบท วิเคราะห์โครงสร้างภาษาเชิงลึก และนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ในโลกจริงได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การนำ นวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ เช่น การใช้เทคโนโลยี

ดิจิทัล สื่อการเรียนการสอนสมัยใหม่ หรือการจัดกิจกรรมที่กระตุ้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จะช่วยเสริมแรงจูงใจและเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ภาษาบาลีให้กับผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น

บทความวิชาการฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษากระบวนการเรียนการสอนภาษาบาลีในบริบทปัจจุบัน โดยเฉพาะแนวทางในการบูรณาการทักษะการคิดวิเคราะห์และนวัตกรรมการศึกษาเข้าสู่การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและเข้าถึงแก่นแท้ของพระธรรมคำสอน พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้หลักธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตและการขึ้นาสังคมได้อย่างแท้จริง ซึ่งถือเป็นการต่อยอดจากระบบการเรียนการสอนแบบดั้งเดิมไปสู่การเรียนรู้เชิงลึกที่สอดคล้องกับความต้องการของศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

การเรียนการสอนภาษาบาลี

การเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นกระบวนการจัดการศึกษาที่สำคัญยิ่งในระบบการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยและสำหรับผู้สนใจศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้ถึงแก่นแท้ โดยมีรายละเอียดที่สำคัญดังนี้

ภาษาบาลีถือเป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่ความเข้าใจในพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างลึกซึ้ง เนื่องจากเป็นภาษาที่ใช้ในการจารึกพระไตรปิฎกเถรวาท การศึกษาภาษาบาลีจึงมิใช่เป็นเพียงการเรียนรู้ภาษาโบราณ แต่คือกระบวนการในการเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาโดยตรง การจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีในประเทศไทยมีประวัติศาสตร์ยาวนานและมีพัฒนาการที่น่าสนใจตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย ที่มีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างบุคลากรทางศาสนาที่มีความรู้ความสามารถในการรักษาและสืบทอดพระพุทธพจน์ได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ดังที่ พระมหายอด อภิบุญโญ (2565) ได้กล่าวไว้ว่า การศึกษาภาษาบาลีเป็นการรักษาต้นฉบับเดิมของคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญที่สุด คือ พระไตรปิฎก เพื่อป้องกันมิให้คำสอนเกิดความคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง นอกจากนี้ ผู้ที่ศึกษาจนมีความเชี่ยวชาญยังได้รับการยกย่องในสังคมและถือเป็นเกียรติอย่างสูง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญที่สังคมไทยมีต่อการศึกษาภาษาบาลี

รูปแบบการเรียนการสอนภาษาบาลีแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในวัดหรือสำนักเรียนต่างๆ จะเน้น "การท่องจำ" เป็นหลัก ผู้เรียนจะต้องเริ่มต้นจากการท่องจำไวยากรณ์บาลี หรือที่เรียกว่า "บาลีไวยากรณ์" ให้แม่นยำ ตั้งแต่เรื่องอักษรวิธี สนิธิ นามศัพท์ สมาส ตัทธิต ไปจนถึงอาขยาตและกิตก์ ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการแปลพระคัมภีร์ วิธีการนี้มีจุดแข็งคือการสร้างพื้นฐานทางไวยากรณ์ที่มั่นคงและแข็งแกร่ง ทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์โครงสร้างประโยคที่ซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบ

อย่างไรก็ตาม รังสี สุหนต์ (2548) ชี้ให้เห็นว่า พัฒนาการของการรักษาคำสอนได้เปลี่ยนจากการทรงจำด้วยปากเปล่าหรือ "มุขปาฐะ" มาสู่การจารึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งหมายความว่ากระบวนการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการท่องจำเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป แต่สามารถอาศัยการอ่านและการวิเคราะห์ตัวบทเป็นเครื่องมือสำคัญได้

ในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว หรือที่เรียกว่า VUCA World (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) การเรียนการสอนภาษาบาลีก็ต้องเผชิญกับความท้าทายเช่นเดียวกัน การจัดการเรียนรู้แบบเดิมที่เน้นการท่องจำอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับบริบทของโลกสมัยใหม่ได้ ดังนั้น แนวทางการจัดการเรียนการสอนจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน

โดยบูรณาการทักษะการคิดวิเคราะห์เข้าไปในกระบวนการเรียนรู้ แทนที่จะให้ผู้เรียนแปลตามตัวอักษรเพียงอย่างเดียว ควรส่งเสริมให้เกิดการตั้งคำถาม การตีความ และการอภิปรายถกเถียงในเชิงเหตุผล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงหลักธรรมที่ปรากฏในพระคัมภีร์เข้ากับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันและสังคมได้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้ภาษาบาลีมีความหมายและคุณค่ามากกว่าการเป็นเพียงผู้สืบทอดความรู้ แต่ยังเป็นผู้สร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ความรู้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมได้อย่างยั่งยืน

การเรียนการสอนภาษาบาลีเป็นรากฐานที่สำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนา แม้ว่าวิธีการแบบดั้งเดิมจะสร้างพื้นฐานที่แข็งแกร่ง แต่การปรับตัวโดยนำทักษะสมัยใหม่เข้ามาบูรณาการ จะช่วยให้การศึกษภาษาบาลีสามารถตอบสนองต่อความท้าทายของโลกปัจจุบัน และสร้างผู้เรียนให้เป็นทั้งผู้ทรงความรู้และผู้มีปัญญาที่สามารถนำพระธรรมคำสอนมาชี้นำสังคมได้อย่างแท้จริง

1. ความหมายการเรียนการสอนภาษาบาลี หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับภาษาบาลีอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่พื้นฐานทางไวยากรณ์ไปจนถึงการแปลและตีความคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถาฎีกาต่าง ๆ ภาษาบาลีนั้นมีสถานะเป็นภาษาศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีกระบวนการศึกษาที่ชัดเจนและเป็นลำดับขั้น เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและรักษาไว้ซึ่งคำสั่งสอนดั้งเดิมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้รับการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล (พระมหายอด อภิปัญญา โสภา, 2565)

2. ความสำคัญการจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีมีความสำคัญอย่างยิ่งในหลายมิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและต่อตัวผู้ศึกษาเอง ดังนี้ (พระมหายอด อภิปัญญา โสภา, 2565)

2.1 ด้านการสืบทอดพระพุทธศาสนา เป็นเครื่องมือสำคัญที่สุดในการเข้าถึงพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคัมภีร์หลักของฝ่ายเถรวาท การรักษาความรู้ภาษาบาลีไว้จึงเท่ากับการ ป้องกันพระพุทธพจน์ไม่ให้คลาดเคลื่อน หรือถูกบิดเบือนไปตามกาลเวลา และถือเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความมั่นคง

2.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร เป็นการ เพิ่มพูนวิทยฐานะและเกียรติภูมิ ให้แก่พระภิกษุสามเณรผู้ศึกษาเล่าเรียน ทำให้เป็นที่ยอมรับนับถือในสังคม และสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพเพื่อสืบทอดและเผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป

2.3 ด้านเกียรติภูมิและวัฒนธรรม การศึกษาภาษาบาลีในประเทศไทยเป็นการศึกษาที่ อยู่ภายใต้พระบรมราชูปถัมภ์ โดยผู้ที่สอบได้เปรียญธรรมในระดับต่าง ๆ จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระมหากษัตริย์ ซึ่งถือเป็นเกียรติอันสูงสุดแก่วงศ์ตระกูลและสถาบัน

3. องค์ประกอบ องค์ประกอบของการเรียนการสอนภาษาบาลีให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประกอบด้วย 4 ส่วนหลัก ดังนี้

3.1 ผู้สอน (ครูอาจารย์) ต้องเป็นผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญแตกฉานในภาษาบาลีและหลักไวยากรณ์อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งมีทักษะในการถ่ายทอดและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาที่ซับซ้อนได้

3.2 ผู้เรียน (พระภิกษุสามเณร/คฤหัสถ์) ต้องเป็นผู้มี ความวิริยะอุตสาหะ มีความอดทน และมีนันทะ ในการเรียนรู้ เนื่องจากภาษาบาลีมีโครงสร้างไวยากรณ์ที่ซับซ้อนและต้องอาศัยการท่องจำควบคู่ไปกับความเข้าใจ

3.3 เนื้อหาและหลักสูตร (Curriculum) หลักสูตรการเรียนการสอนภาษาบาลีมีโครงสร้างที่เป็นระบบแบบแผนมาช้านาน โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ อักษรวิธี, สมัญญาภิธาน, สนธิ, นาม, สมาส, ตัทธิต ไปจนถึง

การแปลคัมภีร์โดยอรรถและโดยพยัญชนะ ซึ่งเป็นกระบวนการที่รัดกุมและเป็นมาตรฐาน (พระมหายอด อภิบุญโญ โสภณ, 2565)

4. สภาพแวดล้อมและสื่อการสอน (Environment and Media) สภาพแวดล้อมที่สงบและเอื้อต่อการศึกษาล่าเรียนเป็นสิ่งสำคัญ รวมถึงการนำสื่อการสอนที่ทันสมัยเข้ามาประยุกต์ใช้ เช่น แอปพลิเคชัน พจนานุกรมบาลี หรือบทเรียนออนไลน์ เพื่อเสริมประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้นในยุคปัจจุบัน

การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking)

การคิดวิเคราะห์เป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถประเมินข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายได้อย่างมีเหตุผล นำไปสู่การตัดสินใจและการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลเท็จหรือการชักจูงได้โดยง่าย

ความหมายของการคิดวิเคราะห์

การคิดวิเคราะห์ (Critical Thinking) มีนักการศึกษาและนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย แต่โดยสรุปแล้วสามารถหมายถึง กระบวนการคิดเชิงเหตุผลอย่างมีวิจารณ์ญาณต่อข้อมูลหรือสถานการณ์ต่างๆ โดยไม่เชื่อตามสิ่งที่รับรู้มาในทันที แต่จะผ่านการไตร่ตรอง พิจารณาองค์ประกอบต่างๆ อย่างรอบด้าน เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่สมเหตุสมผลและน่าเชื่อถือที่สุด

วิชา เล่าเรียนดี และคณะ (2560) ได้ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า หมายถึง การแสดงออกด้วยคำพูด หรือพฤติกรรมการปฏิบัติที่บอกถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่างๆ อย่างละเอียด สามารถอธิบายเหตุผล ระบุปัญหา ระบุความเชื่อมโยง สามารถจำแนกส่วนประกอบต่างๆ รวบรวมข้อมูลที่สำคัญเพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจและประเมินผลหรือเพื่อสรุปอย่างเหมาะสม

ทิตินา เขมมณี (2551) ได้ให้คำอธิบายว่า การคิดวิเคราะห์เป็นความสามารถในการจำแนกแยกแยะองค์ประกอบต่างๆ ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และค้นหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อทำความเข้าใจเรื่องดังกล่าวได้อย่างลึกซึ้ง ในขณะที่ สุวิทย์ มูลคำ (2547) มองว่า การคิดวิเคราะห์ คือความสามารถในการพิจารณา ตรวจสอบ และประเมินหลักฐานหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังพิจารณาอย่างรอบคอบและมีเหตุผล ก่อนที่จะตัดสินใจหรือลงข้อสรุป

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ (2551) ให้ความหมายของการคิดวิเคราะห์ว่า หมายถึง การคิดในการจำแนกแยกแยะข้อมูล องค์ประกอบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ เรื่องราว เหตุการณ์ต่างๆ ออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อค้นหาความจริง ความสำคัญ แก่นแท้ องค์ประกอบหรือหลักการของเรื่อง นั้นๆ ทั้งที่อาจแฝงซ่อนอยู่ภายในสิ่งต่างๆ หรือปรากฏได้อย่างชัดเจน รวมทั้งหาความสัมพันธ์ และ ความเชื่อมโยงของสิ่งต่างๆ ว่าเกี่ยวข้องกันอย่างไร อาศัยหลักการใด จนได้ความคิด เพื่อนำไปสู่ การสรุปการประยุกต์ใช้ การทำนายหรือคาดการณ์สิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าหัวใจของการคิดวิเคราะห์คือ การตั้งคำถาม ต่อข้อมูลที่ได้รับ เช่น ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล, มีวัตถุประสงค์อะไร, มีหลักฐานน่าเชื่อถือเพียงใด, มีเหตุผลอื่นอีกหรือไม่ เพื่อตรวจสอบข้อมูลก่อนการยอมรับหรือตัดสินใจ

องค์ประกอบของการคิดวิเคราะห์

การคิดวิเคราะห์ประกอบด้วยความสามารถย่อยหลายด้านที่ทำงานประสานกัน ซึ่งนักวิชาการได้จำแนกองค์ประกอบไว้แตกต่างกันไป แต่โดยส่วนใหญ่มักมีองค์ประกอบหลักที่สอดคล้องกัน ดังนี้

1. การกำหนดประเด็นปัญหา (Defining the Problem) เป็นความสามารถในการระบุคำถามหรือประเด็นที่ต้องการค้นหาคำตอบได้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดของกระบวนการคิด
 2. การรวบรวมข้อมูล (Gathering Information) คือความสามารถในการสืบค้นและรวบรวมข้อมูล หลักฐาน หรือข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหานั้นๆ จากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและน่าเชื่อถือ
 3. การวิเคราะห์และจำแนกข้อมูล (Analyzing and Classifying) เป็นความสามารถในการแยกแยะข้อมูลออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อค้นหาความสัมพันธ์ เปรียบเทียบความเหมือนความต่าง จัดหมวดหมู่ และค้นหารูปแบบที่ซ่อนอยู่
 4. การประเมินข้อมูล (Evaluating) คือความสามารถในการตัดสินคุณค่าและความน่าเชื่อถือของข้อมูลและแหล่งที่มา โดยใช้เกณฑ์หรือหลักการที่สมเหตุสมผลในการพิจารณา เช่น การประเมินความถูกต้อง ความเที่ยงตรง และการมีอคติของผู้ให้ข้อมูล
 5. การสรุปอ้างอิง (Inferring) เป็นความสามารถในการสรุปความหรือลงข้อสรุปจากข้อมูลและหลักฐานที่ผ่านการวิเคราะห์และประเมินมาแล้วอย่างมีเหตุผลและสมมติฐานที่หนักแน่น (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)
- สรุปว่า การคิดวิเคราะห์คือกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและมีวิจารณญาณต่อข้อมูล โดยไม่ด่วนสรุปหรือเชื่อในทันที แต่จะตั้งคำถามเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ ผ่านการรวบรวม วิเคราะห์ และประเมินข้อมูลอย่างรอบด้านและเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ การแก้ปัญหา หรือการลงข้อสรุปที่สมเหตุสมผล นับเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลเท็จหรือการชักจูง

การศึกษาพระปริยัติธรรม

การศึกษาภาษาบาลีเป็นรากฐานสำคัญในการเข้าถึงแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเถรวาท อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนในโลกยุคปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความท้าทาย จำเป็นต้องก้าวข้ามกระบวนการที่สิ้นแบบดั้งเดิมที่เน้นการท่องจำ ไปสู่การบูรณาการ "การคิดวิเคราะห์" เข้ามาในกระบวนการเรียนรู้ เพื่อสร้างศาสนทายาทที่มีปัญญา สามารถตีความและประยุกต์ใช้พุทธพจน์ได้อย่างลึกซึ้งและเท่าทันบริบทของสังคม

รูปแบบการเรียนการสอนภาษาบาลีที่สืบทอดกันมานั้นมีจุดแข็งคือการสร้างพื้นฐานทางไวยากรณ์ที่มั่นคงและแข็งแกร่งผ่าน "การท่องจำ" เป็นหลัก ทำให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์โครงสร้างประโยคที่ซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบ (พระมหายอด อภิบุญโญ, 2565) กระบวนการนี้จำเป็นอย่างยิ่งในช่วงเริ่มต้น แต่เมื่อโลกเปลี่ยนไปสู่ยุคที่ข้อมูลข่าวสารเข้าถึงได้ง่าย การเรียนรู้จึงไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการท่องจำเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป (รังสี สุหนต์, 2548)

ข้อจำกัดของการเรียนรู้ที่เน้นการแปลตามตัวอักษรมากเกินไป อาจทำให้ผู้เรียนขาดทักษะในการตีความหมายเชิงลึก และไม่สามารถเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับสถานการณ์จริงได้ การจัดการเรียนรู้แบบเดิมจึงอาจไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าและสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในโลกสมัยใหม่ได้

การคิดวิเคราะห์ คือกระบวนการคิดเชิงเหตุผลอย่างมีวิจารณญาณ โดยไม่ด่วนสรุป แต่จะผ่านการไตร่ตรอง ตั้งคำถาม และประเมินข้อมูลอย่างรอบด้าน (ทิตินา แคมมณี, 2551) การนำหลักการนี้มาใช้ในการเรียนภาษาบาลี คือการยกระดับจากการถามว่า "ประโยคนี้แปลว่าอะไร" ไปสู่คำถามที่ซับซ้อนและกระตุ้นการใช้ปัญญามากขึ้น เช่น

1. การกำหนดประเด็น เนื้อหาหลักของพระสูตรนี้ต้องการจะสื่อสารเรื่องอะไร?
2. การวิเคราะห์ข้อมูล ทำไมจึงใช้ศัพท์คำนี้แทนที่จะเป็นคำอื่น? โครงสร้างไวยากรณ์ในประโยคนี้นั้นย้ำความหมายส่วนใดเป็นพิเศษ?
3. การประเมิน บริบทของผู้ฟังในสมัยพุทธกาลส่งผลต่อเนื้อหาอย่างไร? ข้อมูลจากอรรถกถาช่วยให้เราเข้าใจเพิ่มขึ้นหรือแตกต่างออกไปอย่างไร
4. การสรุปอ้างอิง จากเนื้อหาทั้งหมด เราจะนำหลักธรรมนี้มาปรับใช้กับปัญหาในปัจจุบันได้อย่างไร?

กระบวนการคิดเช่นนี้จะเปลี่ยนผู้เรียนจากการเป็นเพียงผู้รับความรู้ ไปสู่การเป็นผู้สร้างความเข้าใจด้วยตนเองอย่างแท้จริง

เพื่อให้การเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ผู้สอนสามารถปรับเปลี่ยนบทบาทจากผู้บรรยายมาเป็นผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ โดยใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ดังนี้ (สุวิทย์ มูลคำ, 2547)

1. การใช้คำถามนำ (Socratic Method) ผู้สอนตั้งคำถามขึ้น ชวนให้ผู้เรียนขบคิดและอภิปราย แลกเปลี่ยนมุมมองต่อบทบาทภาษาบาลี เพื่อค้นหาความหมายร่วมกัน
2. การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) กำหนดสถานการณ์หรือประเด็นปัญหาทางธรรมวินัยจากเรื่องราวในชาดก แล้วให้ผู้เรียนสืบค้น วิเคราะห์ และนำเสนอแนวทางแก้ไข โดยใช้ความรู้ภาษาบาลีเป็นเครื่องมือ
3. การอภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion) แบ่งผู้เรียนเป็นกลุ่มเพื่อวิเคราะห์ตัวบทในมิติต่างๆ เช่น กลุ่มหนึ่งวิเคราะห์ด้านไวยากรณ์ อีกกลุ่มวิเคราะห์ด้านเนื้อหา แล้วนำผลมาอภิปรายร่วมกันในชั้นเรียน
4. การเรียนรู้เชิงเปรียบเทียบ (Comparative Learning) นำพระสูตรหรือคาถาที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกันมาให้ผู้เรียนเปรียบเทียบการใช้ศัพท์ สำนวน และโครงสร้าง เพื่อให้เห็นความละเอียดอ่อนของภาษา

การเรียนการสอนภาษาบาลีแบบการคิดวิเคราะห์ ซึ่งกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ยกระดับจากการท่องจำและการแปลตามตัวอักษร ไปสู่การไตร่ตรองเชิงเหตุผล เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในพระธรรมวินัยอย่างลึกซึ้งและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในโลกปัจจุบัน โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการดังนี้

1. การตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ (Analytical Questioning) องค์ประกอบแรกนี้คือหัวใจสำคัญที่เปลี่ยนการเรียนรู้แบบรับมา (Passive) เป็นการเรียนรู้เชิงรุก (Active) แทนที่จะยอมรับความหมายตามที่แปลมา ผู้เรียนจะถูกกระตุ้นให้ ตั้งคำถามต่อบทบท ในมิติต่างๆ เช่น "ทำไมจึงเลือกใช้ศัพท์คำนี้แทนคำอื่น" "โครงสร้างไวยากรณ์ลักษณะนี้ต้องการเน้นย้ำสิ่งใดเป็นพิเศษ" หรือ "เจตนาของผู้กล่าวข้อความนี้คืออะไร" กระบวนการนี้สอดคล้องกับหลักการคิดวิเคราะห์ที่ต้องตรวจสอบข้อมูลก่อนยอมรับ ทำให้ผู้เรียนต้อง พิจารณาตัวบทอย่างรอบด้าน ไม่ใช่แค่การแปลศัพท์ให้ถูกต้องเท่านั้น แต่ต้องค้นหาความสัมพันธ์เชิงเหตุผลที่ซ่อนอยู่ในภาษาด้วย

2. การตีความเชิงบริบท (Contextual Interpretation) นอกเหนือจากการวิเคราะห์โครงสร้างไวยากรณ์แล้ว ผู้เรียนต้องสามารถ จำแนกและเชื่อมโยง เนื้อหากับบริบทแวดล้อมได้ ไม่ว่าจะเป็นบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม หรือสถานการณ์ที่ปรากฏในพระคัมภีร์ การตีความเชิงบริบทคือการทำความเข้าใจเรื่องราวนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง โดยพิจารณาว่าธรรมะข้อนั้นๆ แสดงแก่ใคร ในสถานการณ์ใด เพื่อวัตถุประสงค์อะไร

ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถ แยกแยะนัยสำคัญของเนื้อหา ได้อย่างถูกต้อง และมองเห็นภาพรวมของคำสอนทั้งหมด ไม่ใช่แค่ความหมายของประโยคใดประโยคหนึ่งแบบโดดๆ

3. การประเมินและเปรียบเทียบข้อมูล (Evaluation and Comparison) ในกระบวนการเรียนการสอน ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้ ประเมินความน่าเชื่อถือ และเหตุผลของคำอธิบายต่างๆ ที่มีอยู่ในคัมภีร์ชั้น อรรถกถา ฎีกา หรือจากคำสอนของครูอาจารย์ โดยอาจมีการนำเสนอข้อความในพระไตรปิฎกที่มีเนื้อหา คล้ายคลึงหรือขัดแย้งกันมาให้ผู้เรียนเปรียบเทียบ เพื่อฝึกฝนทักษะการ ตัดสินคุณค่าของข้อมูล โดยใช้เหตุผล และหลักฐานจากตัวบทมาสนับสนุนข้อสรุปของตนเอง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญที่ช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไปจากพระพุทธรูป

4. การเชื่อมโยงสู่การประยุกต์ใช้ (Applicative Connection) ข้อนี้เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้การเรียนภาษาบาลีมีความหมายและคุณค่าในยุค VUCA World กล่าวคือ ผู้เรียนต้องสามารถ สรุปอ้างอิง หลักธรรม ที่ได้จากการศึกษาตัวบท แล้วนำมาเชื่อมโยงกับสถานการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันและสังคมปัจจุบัน ผู้สอนจะกระตุ้นด้วยคำถามว่า เราจะนำหลักธรรมเรื่องนี้มาใช้แก้ปัญหาความขัดแย้งในปัจจุบันได้อย่างไร หรือข้อคิดจากชาดกเรื่องนี้ให้บทเรียนอะไรแก่เราในการทำงาน ซึ่งเป็นการเปลี่ยนความรู้ทางภาษาให้กลายเป็น ปัญญาที่นำไปปฏิบัติได้จริง

5. การสรุปสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ (Knowledge Synthesis) องค์ประกอบสุดท้ายคือเป้าหมายสูงสุดของกระบวนการเรียนรู้ หลังจากผ่านการตั้งคำถาม ตีความ ประเมิน และเชื่อมโยงแล้ว ผู้เรียนจะสามารถ สังเคราะห์ความเข้าใจทั้งหมด เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้เรื่องนั้นๆ ในแบบฉบับของตนเองที่ตั้งอยู่บนฐานของ เหตุผลและหลักฐานที่หนักแน่น เป็นการสรุปความอย่างมีวิจารณ์ญาณ ไม่ใช่การท่องจำตามตำรา ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือผู้เรียนที่ไม่เพียงแต่ทรงจำ พระพุทธรูปได้ แต่ยังเป็นผู้มีปัญญา ที่สามารถอธิบายหลักธรรมได้อย่างแตกฉานและนำไปชี้นำสังคมได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

การจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีแบบการคิดวิเคราะห์ไม่ได้ลดทอนความสำคัญของความรู้พื้นฐานทางไวยากรณ์ แต่เป็นการต่อยอดความรู้ขึ้นไปสู่ระดับที่สูงขึ้น คือ ปัญญา ผู้เรียนจะสามารถแยกแยะ แก่นแท้ของคำสอนออกจากบริบททางภาษา มีวิจารณ์ญาณในการศึกษา และที่สำคัญที่สุดคือ สามารถ ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ปัญหาให้แก่ตนเองและสังคมได้อย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ ซึ่งนับเป็นการ สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยังประโยชน์ต่อโลกสมัยใหม่ได้อย่างแท้จริง

นวัตกรรมการศึกษา

นวัตกรรมทางการศึกษา เป็นนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องทางด้านการศึกษา นักการศึกษาได้อธิบาย ความหมายของนวัตกรรมทางการศึกษาว่าหมายถึง ความคิดใหม่ รูปแบบใหม่ เทคนิคใหม่ แนวทางใหม่ ผลผลิตใหม่ ที่ได้ปรับประยุกต์สร้างสรรค์และพัฒนา ทั้งจากการต่อยอด ภูมิปัญญาเดิมหรือจากการคิดค้น ขึ้นมาใหม่ ด้วยภูมิปัญญาใหม่ให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา เพื่อปรับปรุงการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ตามเป้าหมายช่วยให้การศึกษาและการเรียนการสอนมี ประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ได้ อย่างรวดเร็วมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิมเกิด แรงจูงใจในการเรียนด้วยนวัตกรรมเหล่านั้นและประหยัดเวลาในการ เรียนได้อีกด้วย ซึ่งต้องการใช้เวลาทดลองเพื่อพิสูจน์ประสิทธิภาพอันจะนำไปสู่การยอมรับที่จะนำไปใช้ใน ระบบการศึกษาอย่างกว้างขวางต่อไป

นวัตกรรมทางการศึกษา (Educational Innovation) หมายถึง วิธีการทางความคิดของการนำเอาสิ่งใหม่ๆ หรือการกระทำที่ก่อให้เกิดสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วนั้น เข้ามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อ มุ่งหวังที่จะเปลี่ยนแปลงสิ่งที่มีอยู่เดิมให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทำให้ผู้เรียนสามารถ เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วเกิดแรงจูงใจในการเรียนและช่วยให้ประหยัดเวลาในการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์ (2559) ได้กล่าวถึง นวัตกรรมมีความสำคัญต่อการศึกษา หลายประการ ทั้งนี้เนื่องจากในโลกยุคโลกาภิวัตน์โลกมีการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความก้าวหน้าทั้งด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ การศึกษาจึงจำเป็นต้องมีการ พัฒนาเปลี่ยนแปลงจากระบบ การศึกษาที่มีอยู่เดิม เพื่อให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านศึกษาบางอย่างที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเช่นเดียวกัน การเปลี่ยนแปลง ทางด้านการศึกษาก็จำเป็นต้องมีการศึกษาเกี่ยวกับ นวัตกรรมการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการ ศึกษาในบางเรื่อง เช่น ปัญหาที่เกี่ยวข้อง กันจำนวนผู้เรียนที่มากขึ้น การพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย การผลิต และพัฒนาสื่อใหม่ๆ ขึ้นมาเพื่อ ตอบสนองการเรียนรู้ของมนุษย์ให้เพิ่มมากขึ้นด้วยระยะเวลาที่สั้นลง การใช้ นวัตกรรมมาประยุกต์ใน ระบบการบริหารจัดการด้านการศึกษาก็มีส่วนช่วยให้การใช้ทรัพยากรการเรียนรู้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองกล่าวโดยสรุป นวัตกรรมการเรียนรู้เกิดขึ้นตาม สาเหตุใหม่ๆ ดังนี้ 1) การเพิ่มปริมาณของผู้เรียนเป็นไปอย่าง รวดเร็ว ทำให้นักเทคโนโลยีการศึกษาต้องหา นวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ เพื่อให้สามารถสอนนักเรียนได้มากขึ้น 2) การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเป็นไปอย่าง รวดเร็ว การเรียนการสอนจึงต้อง ตอบสนองการเรียนการสอนแบบใหม่ ๆ ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เร็ว และเรียนรู้ได้มากในเวลา จำกัดนักเทคโนโลยีการศึกษาจึงต้องค้นหานวัตกรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ นี้ 3) การเรียนรู้ของผู้เรียนมีแนวโน้มในการเรียนรู้ด้วยตนเองมากขึ้น ตามแนวปรัชญา สมัยใหม่ที่ยึดผู้เรียน เป็นศูนย์กลาง นวัตกรรมการเรียนรู้สามารถช่วยตอบสนองการเรียนรู้ตามอัตภาพ ตามความสามารถของแต่ละ คน เช่นการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วยสอน CAI (Computer Assisted Instruction) การเรียนแบบศูนย์ การเรียน และ 4) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีโทรคมนาคม มีส่วนผลักดัน ให้มีการ ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น เช่น เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ทำให้คอมพิวเตอร์ มีขนาด เล็กลง แต่มี ประสิทธิภาพสูงขึ้นมาก เทคโนโลยีเครือข่ายคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตทำให้เกิดการ สื่อสารไร้พรมแดน นัก เทคโนโลยีการศึกษาจึงคิดค้นหาวิธีการใหม่ๆ ในการประยุกต์ใช้ระบบ เครือข่ายคอมพิวเตอร์เป็นฐานในการ เรียนรู้ ที่เรียกว่า “Web-based Learning” ทำให้สามารถ เรียนรู้ในทุกที่ทุกเวลาสำหรับทุกคน (Sny where, Any time for Everyone) ถ้าหากผู้เรียนสามารถ ใช้อินเทอร์เน็ตได้ การใช้คอมพิวเตอร์ในปัจจุบันเป็นไป อย่างกว้างขวาง ในวงการศึกษาคอมพิวเตอร์ มีใช้เพียงแต่สิ่งอำนวยความสะดวกในสำนักงานเท่านั้น แต่ยังใช้ เป็นสื่อหรือเป็นเครื่องมือสร้างสื่อได้ อย่างสวยงามเหมือนจริง และรวดเร็วมากกว่าก่อน นักเทคโนโลยี การศึกษาจึงศึกษาวิจัยบทนวัตกรรม ทางด้านการผลิตและการใช้สื่อใหม่ๆ ตามศักยภาพของเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ เช่น คอมพิวเตอร์ กราฟิก ระบบมัลติมีเดีย

ส่วนดวงกมล โพธิ์นาค. (2559) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมทางการศึกษาทำให้เกิดทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และ เทคโนโลยีและทักษะชีวิตและอาชีพเพื่อความสำเร็จทั้งด้านการงานและการดำเนินชีวิต ใน ศตวรรษ ที่ 21 การจัดกระบวนการเรียนรู้จึงพยายามเปลี่ยนบทบาทผู้สอนจากผู้บรรยายมาเป็นผู้สอน ร่วมกัน ออกแบบกิจกรรมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ (Pedagogy) ให้ผู้เรียนใช้เป็นเครื่องมือไป เรียนรู้สร้าง องค์

ความรู้ด้วยตนเองผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก และเสนอแนะเครื่องมือการเข้าถึง องค์ความรู้ ผ่านวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะผ่านเทคโนโลยีให้เข้าถึงความรู้ได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวาง นำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในห้องเรียน เรียกกระบวนการเรียนรู้แบบนี้ว่า การเรียนรู้เชิงลึก (Active Learning) ที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered) สำหรับการเรียนรู้ยุคใหม่ ประสบความสำเร็จด้วยดีการเรียนรู้ยุคใหม่ใช้ขุมความรู้ที่เรียกว่า World knowledge ซึ่งมีแหล่ง ความรู้ มากมายกระจายอยู่ทั่วโลก ผู้เรียนต้องเรียนรู้ได้มากและรวดเร็วอีกทั้งสามารถแยกแยะค้นหา ข่าวสารตลอดจนการแสวงหาสิ่งที่ต้องการได้ตรงความต้องการ เพื่อนำความรู้ที่ได้จากการค้นคว้า ศึกษาข้อมูลนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนของผู้เรียน และสามารถนำความรู้มาใช้ใน ชีวิตประจำวันได้

นอกจากนี้ วรวิทย์ นิเทศศิลป์ (2551) สุนันท์ สินธพานนท์ (2553) และวัชรพล วิบูลยศรีน (2556) ทิศนา แหมมณี (2559) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมการศึกษา หมายถึง การนำเอาความคิดหรือวิธีปฏิบัติทางการศึกษาใหม่ๆ มาใช้กับการศึกษา ได้แก่ แนวคิด รูปแบบ วิธีการปฏิบัติ กระบวนการ สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา หรือสิ่งใหม่ๆ ที่ยังไม่แพร่หลายหรือยังไม่เคยใช้มาก่อน และเข้ามาเปลี่ยนแปลง กระบวนการหรือสิ่งที่มีอยู่เดิม โดยผ่านการการคิดค้นประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ หรือพัฒนาจากของเดิมที่มี อยู่ให้ทันสมัย และปรับปรุงจนได้ผลดีมีประสิทธิภาพ ที่สร้างขึ้นมาเพื่อช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการ จัดการเรียนการสอนหรือพัฒนาให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ถวัลย์ มาศจรัส และเชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์ (2554)ได้กล่าวว่า นวัตกรรมศึกษาด้าน การเรียน การสอน หมายถึง ความคิดใหม่ รูปแบบใหม่ วิธีการใหม่ เทคนิคใหม่ แนวทางใหม่ ผลผลิต ใหม่ที่ได้ปรับปรุง ประยุกต์สร้างสรรค์และพัฒนา ทั้งจากการต่อยอดภูมิปัญญาเดิมหรือการคิดค้นขึ้นมา ใหม่ด้วยภูมิปัญญาใหม่ ให้เกิดสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาระบบ การศึกษานอกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

สรุปว่า นวัตกรรมทางการศึกษา การนำความคิด วิธีการ รูปแบบ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู โดยอาจเกิดจากการคิดค้นใหม่หรือการพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยี และความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม เรียนรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุป

การเรียนการสอนภาษาบาลีแบบการคิดวิเคราะห์เป็นแนวทางใหม่ที่เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหาอย่างลึกซึ้ง แทนการท่องจำเพียงอย่างเดียว โดยผู้สอนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ และเชื่อมโยงความรู้บาลีเข้ากับหลักธรรมและชีวิตจริง วิธีการนี้ช่วยพัฒนาทักษะการคิดอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้เรียนเข้าใจหลักบาลีและพระธรรมวินัยได้อย่างถ่องแท้มากขึ้น ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม และลดปัญหาการเรียนแบบท่องจำที่ไม่ยั่งยืน การเปลี่ยนแปลงนี้ยังส่งผลให้พระภิกษุสามเณรมีความเข้าใจในพระไตรปิฎกอย่างแท้จริง อันนำไปสู่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและมีคุณภาพ เป็นการปฏิรูปการศึกษาพระปริยัติธรรมเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว สรุปดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การเรียนการสอนภาษาบาลีแบบการคิดวิเคราะห์

เอกสารอ้างอิง

- ซัชพล ทรงสุนทรวงศ์. (2559). นวัตกรรมบริการ: กลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรธุรกิจบริการ. วารสารการจัดการสมัยใหม่, 14(2), 13-24.
- ดวงกมล โพธิ์นาค. (2559). นวัตกรรมบริการ : กลยุทธ์ที่สร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันขององค์กรธุรกิจ บริการ. การจัดการสมัยใหม่, 5(2), 47.
- ถวัลย์ มาศจรัส และเชาวฤทธิ์ จงเกษกรณ์. (2554). นวัตกรรมการศึกษาชุดการนิเทศเพื่อปฏิรูปการศึกษาและพัฒนาการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ทิตนา แคมมณี. (2551). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. (2551). การพัฒนาการคิด. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด 9119 เทคนิคพรินติ้ง.
- พระมหายอด อภิบุณโย (โสภ). (2565). การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของประเทศไทยในปัจจุบัน. วารสารนันทมณฑลพุทธศาสนปริทรรศน์, 9(1), 121-134.
- รังสี สุนทนต์. (2548). ประวัติการสังคายนาพระธรรมวินัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรวิทย์ นิเทศศิลป์.(2551). สื่อและนวัตกรรมแห่งการเรียนรู้. ปทุมธานี: สกายบุ๊ก.
- วัชรพล วิบูลยศรีน. (2556). นวัตกรรมและการเรียนการสอนภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรรา เล่าเรียนดี และคณะ. (2560). กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. นครปฐม: เพชรเกษมพรินติ้งกรุ๊ป.
- สุคนธ์ สิ้นพานนท์.(2553). นวัตกรรมเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพของเยาวชน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: 9119 เทคนิคพรินติ้ง.
- สุวิทย์ มูลคำ. (2547). กลยุทธ์การสอนคิดวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา USING TECHNOLOGY FOR PARTICIPATORY COMMUNICATION IN EDUCATION

พระมหาชต ตีสารโร (คุ่มพวง) PhramahaRachata Tisaro (Kumpoung)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
Corresponding Author E-mail: rachata3556@gmail.com

Article Received: September 20, 2025. Revised: March 25, 2026. Accepted: March 27, 2026.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญสำหรับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากว่าเทคโนโลยีทางการศึกษามีความหมายที่กว้างกว่าการเป็นเพียงเครื่องมือ แต่เป็นกระบวนการเชิงระบบที่ผสมผสานศาสตร์ด้านกายภาพและพฤติกรรมศาสตร์ เพื่อยกระดับประสิทธิภาพการเรียนรู้ โดยสามารถจำแนกได้ 4 ประเภท คือ ช่วยสอน ช่วยค้นคว้า เป็นเครื่องมือ และช่วยในการสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญในการสร้างความเสมอภาคและตอบสนองต่อความแตกต่างของผู้เรียน เมื่อนำเทคโนโลยีมาบูรณาการกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะเกิดเป็นกลไกที่แข็งแกร่งในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษาโดยใช้เทคนิคการสื่อสาร 4 ระยะ ได้แก่ การประเมิน การออกแบบร่วมกัน การดำเนินกิจกรรม และการประเมินผล โดยใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือขับเคลื่อน การบูรณาการระหว่างเทคโนโลยีและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการจัดการศึกษาที่เน้นการถ่ายทอดความรู้ ไปสู่การเสริมอำนาจให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถร่วมกันสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตในยุคดิจิทัล

คำสำคัญ: เทคโนโลยีทางการศึกษา, การสื่อสาร, การมีส่วนร่วม

Abstract

This article presents the use of technology in participatory communication for education, a key process for 21st century learning. Educational technology is defined more broadly than as mere tools; it is a systematic process that integrates physical and behavioral sciences to enhance learning effectiveness. It can be classified into four types: tutorial, exploratory, tools, and communication, all of which are vital for creating equity and responding to learner diversity. When technology is integrated with the concept of participatory communication, it creates a robust mechanism for building a learning community.

The use of technology in participatory communication for education applies a four-stage communication technique: assessment, co-design, implementation, and evaluation, with technology as the driving tool. The integration of technology and participatory communication represents a shift from an educational model focused on knowledge transmission to the

empowerment of all stakeholders to co-create the learning process. This is a crucial factor in developing learners into active citizens and lifelong learners in the digital age.

Keywords: Educational Technology, Communication, Participation

บทนำ

ในยุคที่โลกขับเคลื่อนด้วยข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างเต็มรูปแบบ หรือที่เรียกว่าสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ (Knowledge-based Society) นั้น (วิไลวรรณ เรืองอุไร, 2556) การศึกษาได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อเตรียมความพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง กระบวนทัศน์ทางการศึกษาแบบดั้งเดิมที่เน้นการถ่ายทอดความรู้จากผู้สอนไปยังผู้เรียนในลักษณะทางเดียว (One-way Communication) เริ่มแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดในการสร้างผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นสำหรับศตวรรษที่ 21 เช่น ทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความคิดสร้างสรรค์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) ได้เข้ามาทลายกำแพงข้อจำกัดเหล่านั้น และเปิดโลกแห่งการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัด เทคโนโลยีไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือที่ช่วยนำเสนอเนื้อหาให้มีความน่าสนใจดังเช่นในอดีต แต่ได้กลายเป็นโครงสร้างพื้นฐานสำคัญที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และที่สำคัญที่สุดคือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับพลวัตของโลกสมัยใหม่

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา คือกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกระบวนการจัดการศึกษา ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมประเมินผล (วุฒิพล ฉัตรจรัสกุล และพิรพจน์ ยอดยิ่ง, 2561) แนวคิดนี้เปลี่ยนสถานะของผู้เรียนจากผู้รับสาร (Receiver) ที่รอรับความรู้เพียงอย่างเดียว ไปสู่การเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน (Active Participant) ในกระบวนการสร้างความรู้ของตนเอง ทำให้สถานศึกษาไม่ได้เป็นเพียงสถานที่สำหรับถ่ายทอดความรู้ แต่เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community) ที่ทุกคนมีปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เทคโนโลยีได้เข้ามาเป็นเครื่องมือในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้นี้ให้เกิดขึ้นจริง แพลตฟอร์มออนไลน์ต่างๆ เช่น ระบบการจัดการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS) เครือข่ายสังคม (Social Networks) ห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual Classroom) และเครื่องมือสำหรับการทำงานร่วมกัน (Collaboration Tools) ได้ทลายข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่ ทำให้การสื่อสารและการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและไร้รอยต่อ ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย แสดงความคิดเห็น อภิปรายถกเถียง และสร้างสรรค์ผลงานร่วมกับเพื่อนและผู้สอนได้ทุกที่ทุกเวลา

งานวิจัยหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการยกระดับคุณภาพการศึกษา เช่น งานวิจัยของวุฒิพล ฉัตรจรัสกุล และพิรพจน์ ยอดยิ่ง (2561) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลหนองเม็ก แม้จะเป็นการศึกษาในบริบทของการพัฒนาชุมชน แต่ก็ให้องค์ความรู้ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับแวดวงการศึกษาได้อย่างน่าสนใจ โดยผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการสื่อสารดั้งเดิมของชุมชนเป็นแบบบนลงล่าง (Top-down) และมีทิศทางเดียว (One-way) โดยมี

ผู้นำชุมชนเป็นผู้ส่งสารหลัก และชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเพียงผู้รับสาร ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาไม่ทั่วถึงและไม่ยั่งยืน อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการเสริมศักยภาพและนำกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาใช้ โดยใช้สื่อที่หลากหลายทั้งสื่อบุคคล สื่อออนไลน์ เช่น Line Facebook ทำให้รูปแบบการสื่อสารเปลี่ยนแปลงไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ประชาชนสามารถสื่อสารกันได้อย่างรวดเร็ว รับรู้ข่าวสารได้เท่าทัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นภาพของสถานศึกษาได้อย่างชัดเจน หากการสื่อสารยังคงเป็นแบบบนลงล่างจากผู้สอนสู่ผู้เรียนเพียงฝ่ายเดียว การเรียนรู้ที่แท้จริงและยั่งยืนย่อมเกิดขึ้นได้ยาก แต่หากนำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างการมีส่วนร่วม ผู้เรียนย่อมสามารถกลายเป็นผู้ร่วมสร้างองค์ความรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ และงานวิจัยของวิไลวรรณ เรืองอุไร (2556) ที่ได้ศึกษาเรื่อง แนวโน้มการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสำหรับสาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา สู่ประชาคมอาเซียน ได้อธิบายภาพอนาคตของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงแนวโน้มที่ชัดเจนในการนำเทคโนโลยีขั้นสูงมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หลักสูตรการเรียนออนไลน์แบบเปิด (Massive Open Online Courses: MOOCs), การเรียนการสอนแบบร่วมมือ (Cooperative Learning), เทคโนโลยีคลาวด์คอมพิวติ้ง (Cloud Computing), และการพัฒนาเครือข่ายเพื่อการศึกษาแห่งชาติ (NEdNet) เทคโนโลยีเหล่านี้ล้วนมีคุณลักษณะที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญ MOOCs เปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพได้โดยไม่มีข้อจำกัด การเรียนแบบร่วมมือจำเป็นต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างผู้เรียนอย่างเข้มข้น และคลาวด์คอมพิวติ้งช่วยในการสร้างและแบ่งปันองค์ความรู้ร่วมกันเป็นไปได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ งานวิจัยชิ้นนี้จึงเป็นการตอกย้ำว่า ทิศทางของการพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษาในอนาคตนั้นมุ่งไปสู่การสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเต็มรูปแบบ

บทความนี้จะนำเสนอองค์ความรู้ที่ครอบคลุมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา โดยจะเริ่มต้นจากการสร้างความเข้าใจในนิยามและแนวคิดพื้นฐานของเทคโนโลยีทางการศึกษา ประเภท และความสำคัญ จากนั้น จะนำเสนอแนวคิดของการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และการนำเสนอเทคนิคการสื่อสารที่สามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนและสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งผู้บริหารการศึกษา ในการนำไปต่อยอดทางความคิด สร้างสรรค์งานวิจัย และออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของโลกในยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีทางการศึกษา

ความหมายเทคโนโลยีทางการศึกษา

เพื่อที่จะเข้าใจถึงบทบาทของเทคโนโลยีในการส่งเสริมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จะต้องทำความเข้าใจนิยามของเทคโนโลยีทางการศึกษาให้ชัดเจนก่อน เนื่องจากบ่อยครั้งที่คำนี้ถูกเข้าใจอย่างจำกัดว่าเป็นเพียงเรื่องของเครื่องมือหรืออุปกรณ์ราคาแพง เช่น คอมพิวเตอร์หรือโปรเจคเตอร์ แต่ในความเป็นจริงแล้ว ความหมายของเทคโนโลยีทางการศึกษานั้นกว้างขวางและลึกซึ้งกว่านั้นมาก โดยครอบคลุมทั้งในมิติของผลผลิต กระบวนการ และแนวคิดเชิงระบบที่มุ่งยกระดับประสิทธิภาพของการเรียนการสอนให้สูงขึ้น

เทคโนโลยีทางการศึกษา (Educational Technology) คือ การประยุกต์ใช้ความรู้ หลักการทางวิทยาศาสตร์ และวิธีการอย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน ดำเนินการ และประเมินผลกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมด โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการศึกษาให้มี

ประสิทธิภาพสูงสุด (เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545) ความหมายนี้ชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีทางการศึกษาไม่ใช่แค่สิ่งของ (Hardware/Software) แต่เป็นกระบวนการ (Process) ที่ซับซ้อนและบูรณาการเข้าด้วยกัน ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายส่วน ทั้งบุคคล วิธีการ แนวคิด เครื่องมือ และการจัดการองค์การ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาทางการเรียนรู้ (AECT อ้างถึงใน เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545) จากจุดเริ่มต้นที่เรียกว่า “โสตทัศนศึกษา” (Audio-Visual Education) ซึ่งเน้นการใช้วัสดุและอุปกรณ์เป็นหลัก ได้พัฒนามาสู่แนวคิดที่กว้างขึ้นโดยผนวกรวมเอาศาสตร์ด้านพฤติกรรมศาสตร์และทฤษฎีการเรียนรู้เข้ามาเป็นแกนกลาง (วิไลวรรณ เรืองอุไร, 2556) ดังนั้น เทคโนโลยีทางการศึกษาในปัจจุบันจึงเป็นการผสมผสานระหว่างผลิตภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์กายภาพ คือ เครื่องมืออุปกรณ์ และผลิตภัณฑ์ทางพฤติกรรมศาสตร์ คือ เทคนิควิธีการ เพื่อสร้างสรรค์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับผู้เรียน

วิไลวรรณ เรืองอุไร (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับเทคโนโลยีทางการศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดทางสื่อหรือวิทยาศาสตร์กายภาพ (Media or Physical Science Concept) แนวคิดนี้จะให้ความสำคัญกับเทคโนโลยีในฐานะ “ผลผลิต” หรือ “เครื่องมือ” ที่จับต้องได้ เช่น คอมพิวเตอร์, ซอฟต์แวร์, เครือข่ายอินเทอร์เน็ต, โทรทัศน์เพื่อการศึกษา และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ จุดเน้นอยู่ที่คุณสมบัติของสื่อแต่ละชนิดในการนำเสนอและถ่ายทอดเนื้อหาไปยังผู้เรียน การเลือกใช้สื่อที่เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียนจะช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและน่าสนใจยิ่งขึ้น

2. แนวคิดทางวิทยาศาสตร์พฤติกรรม (Behavioral Science Concept) แนวคิดนี้มองเทคโนโลยีทางการศึกษาในฐานะ “กระบวนการ” และ “วิธีการ” ที่เป็นระบบ โดยประยุกต์ใช้หลักการทางจิตวิทยาและทฤษฎีการเรียนรู้มาออกแบบกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น การออกแบบบทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction), การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ, การให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) อย่างเป็นระบบ และการวิเคราะห์ผู้เรียนเพื่อจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล

ในปัจจุบัน นักเทคโนโลยีทางการศึกษาสมัยใหม่ไม่ได้แยกสองแนวคิดนี้ออกจากกัน แต่จะทำการผสมผสานทั้งสองแนวคิดเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน กล่าวคือ ในการออกแบบการเรียนการสอนที่ใช้เทคโนโลยีจะต้องพิจารณาทั้งการเลือก “เครื่องมือ” (แนวคิดที่ 1) ที่เหมาะสม และการออกแบบ “กระบวนการ” (แนวคิดที่ 2) ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ควบคู่กันไป เพื่อให้เทคโนโลยีสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้างปฏิสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีทางการศึกษามีความหมายกว้างกว่าการเป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ราคาแพง แต่คือการประยุกต์ใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบเพื่อวิเคราะห์ วางแผน และประเมินผลกระบวนการเรียนการสอนทั้งหมด โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด แนวคิดนี้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนซึ่งบูรณาการทั้งบุคคล วิธีการ แนวคิด และเครื่องมือเข้าด้วยกัน โดยได้พัฒนาจากเดิมที่เน้นเฉพาะอุปกรณ์ในยุค “โสตทัศนศึกษา” มาสู่การผนวกศาสตร์ด้านพฤติกรรมและทฤษฎีการเรียนรู้เข้ามาเป็นแกนกลาง ดังนั้น เทคโนโลยีทางการศึกษาปัจจุบันจึงเป็นการผสมผสานระหว่างเครื่องมือทางกายภาพกับเทคนิควิธีการ เพื่อสร้างสรรค์ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุด

ประเภทเทคโนโลยีทางการศึกษา

การจำแนกประเภทของเทคโนโลยีทางการศึกษาตามบทบาทและหน้าที่ในการเรียนการสอน จะช่วยให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้นว่าเทคโนโลยีแต่ละชนิดสามารถนำมาใช้เพื่อสนับสนุนเป้าหมายการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้อย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาในยุคปัจจุบัน Means and Others (อ้างถึงใน เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545) ได้จำแนกประเภทของเทคโนโลยีทางการศึกษาตามลักษณะการใช้งานไว้ 4 ประเภทใหญ่ๆ ซึ่งสะท้อนบทบาทที่แตกต่างกันในการสนับสนุนการเรียนรู้ ดังนี้

1. เทคโนโลยีทางการศึกษาประเภทช่วยสอน (Tutorial Technology) ทำหน้าที่เสมือนผู้สอนหรืออติวเตอร์ส่วนตัว โดยนำเสนอเนื้อหาให้คำแนะนำ และฝึกปฏิบัติ เช่น คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI), ซอฟต์แวร์แบบฝึกหัด, และบทเรียนในรูปแบบมัลติมีเดียต่างๆ
2. เทคโนโลยีทางการศึกษาประเภทช่วยค้นคว้า (Exploratory Technology) ทำหน้าที่เป็นแหล่งทรัพยากรการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจและค้นหาความรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ เช่น สารานุกรมในรูปแบบซีดีรอม, ไฮเปอร์มีเดีย, และฐานข้อมูลออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต
3. เทคโนโลยีทางการศึกษาประเภทเครื่องมือหรือสื่อช่วยการเรียนรู้ (Application/Tools Technology) ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือช่วยให้ผู้เรียนทำงานและสร้างสรรค์ผลงานได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เช่น โปรแกรมประมวลผลคำ (Word Processing), โปรแกรมนำเสนอผลงาน (Presentation Software), และโปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูล
4. เทคโนโลยีทางการศึกษาประเภทการสื่อสาร (Communication Technology) ทำหน้าที่เป็นช่องทางให้ผู้สอนและผู้เรียนสามารถติดต่อสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์กันได้ แม้จะอยู่ต่างสถานที่กันก็ตาม เช่น การเรียนการสอนทางไกลผ่านดาวเทียม, การประชุมทางไกล (Video Conference), และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

สรุปได้ว่า เทคโนโลยีทางการศึกษาสามารถจำแนกตามลักษณะการใช้งานได้ 4 ประเภทใหญ่ๆ ซึ่งช่วยให้ให้นักการศึกษาสามารถเลือกใช้เครื่องมือเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประเภทดังกล่าวประกอบด้วย 1) เทคโนโลยีประเภทช่วยสอน ที่ทำหน้าที่นำเสนอเนื้อหาและให้การฝึกฝน 2) ประเภทช่วยค้นคว้า ที่เป็นแหล่งทรัพยากรให้ผู้เรียนได้สำรวจความรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ 3) ประเภทเครื่องมือ ที่ช่วยในการสร้างสรรค์ผลงาน และ 4) ประเภทการสื่อสาร ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้สอนแม้จะอยู่ต่างสถานที่กัน เทคโนโลยีประเภทที่ 4 นี้เองที่มีบทบาทโดยตรงในการส่งเสริมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทำให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ไร้พรมแดน

ความสำคัญของเทคโนโลยีทางการศึกษา

ในโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เทคโนโลยีทางการศึกษาได้ทวีความสำคัญขึ้นอย่างยิ่งในฐานะเครื่องมือที่จะช่วยปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ทันต่อความท้าทายใหม่ๆ ความสำคัญของเทคโนโลยีไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังขยายไปถึงการสร้างโอกาสทางการศึกษา การตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน และการเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต คณะกรรมาธิการเกี่ยวกับเทคโนโลยีทางการศึกษาแห่งสหรัฐอเมริกา (The Commission on Instructional Technology) ได้สรุปความสำคัญของเทคโนโลยีทางการศึกษาไว้หลาย

ประการ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ในบริบทปัจจุบันได้ดังนี้ (Tickton อ้างถึงใน เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์, 2545; วิไลวรรณ เรื่องอุไร, 2556)

1. ทำให้การเรียนการสอนมีความหมายมากขึ้น เทคโนโลยีทางการศึกษามีบทบาทในการเสริมสร้างความหมายให้แก่กระบวนการเรียนการสอน โดยสามารถแปลงโมดัลที่เป็นนามธรรมให้กลายเป็นรูปธรรมที่สามารถรับรู้ได้ ผ่านเครื่องมือ อาทิ สถานการณ์จำลองเสมือนจริง หรือโมเดลสามมิติ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจเนื้อหาที่มีความซับซ้อนได้อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น กระบวนการดังกล่าวนอกจากจะช่วยยกระดับความเข้าใจแล้ว ยังส่งเสริมความน่าสนใจในการเรียนรู้และกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) อันเป็นการเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ให้เป็นพื้นที่แห่งการแสวงหาองค์ความรู้ที่มีความหมาย

2. สนองตอบต่อความแตกต่างระหว่างบุคคล เทคโนโลยีสามารถตอบสนองต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามอัตราเร็ว ความถนัด และความสนใจของตน ผ่านสื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย แพลตฟอร์มการเรียนรู้แบบปรับเปลี่ยนได้ (Adaptive Learning) และสื่อมัลติมีเดีย ช่วยให้การจัดการเรียนรู้สามารถรองรับรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกันได้ สิ่งนี้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นอิสระ (Independent Learning) โดยผู้เรียนสามารถกำหนดเส้นทางการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาความรับผิดชอบและความเป็นเจ้าของในการเรียนรู้

3. ช่วยให้การจัดการศึกษามีศักยภาพมากขึ้น เทคโนโลยีช่วยเสริมสร้างศักยภาพและพลวัตให้แก่การจัดการศึกษา สื่อการสอนที่ทันสมัยช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาได้ในปริมาณที่มากขึ้นโดยใช้เวลาน้อยลง เนื่องจากสามารถนำเสนอข้อมูลที่ซับซ้อนในรูปแบบที่กระชับและน่าสนใจยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ประสิทธิภาพการเรียนรู้ผ่านสื่อเชิงโต้ตอบ (Interactive Media) ยังส่งเสริมการจดจำเนื้อหาในระยะยาวได้ดีกว่าการเรียนรู้แบบตั้งรับ การมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาโดยตรงช่วยเสริมสร้างความคงทนของความรู้ ทำให้กระบวนการเรียนรู้มีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผล

4. ช่วยให้การเรียนรู้สามารถเข้าถึงได้ง่าย เทคโนโลยีช่วยให้การเรียนรู้สามารถเข้าถึงได้ง่ายและกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอินเทอร์เน็ตซึ่งช่วยขยายขอบเขตการเรียนรู้ให้ก้าวพ้นข้อจำกัดของห้องเรียนแบบดั้งเดิม ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงคลังความรู้ขนาดใหญ่จากทั่วทุกมุมโลกได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นห้องสมุดดิจิทัล ฐานข้อมูลวารสารวิชาการ หรือแหล่งข้อมูลปฐมภูมิอื่นๆ การเข้าถึงทรัพยากรการเรียนรู้ที่ไร้ขีดจำกัดนี้ ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถสำรวจองค์ความรู้เชิงลึกที่นอกเหนือจากหลักสูตรได้อย่างอิสระ

5. ช่วยทำให้เกิดความเสมอภาคทางการศึกษา เทคโนโลยีทางการศึกษามีส่วนสำคัญในการสร้างความเสมอภาคและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาทางไกล (Distance Education) ซึ่งช่วยขยายโอกาสทางการศึกษาไปยังผู้เรียนในพื้นที่ห่างไกลหรือผู้ที่ด้อยโอกาส ให้สามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้และการสอนที่มีคุณภาพได้อย่างทัดเทียม การลดข้อจำกัดด้านระยะทางและสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมนี้ ช่วยส่งเสริมให้เกิดระบบนิเวศทางการศึกษาที่ครอบคลุมและเป็นธรรม (Inclusive Education) ซึ่งเอื้อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่

บทสรุปความสำคัญของเทคโนโลยีไม่ได้จำกัดอยู่แค่การเพิ่มประสิทธิภาพในการถ่ายทอดความรู้ แต่ยังขยายไปถึงการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษา การตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียน และการเตรียมผู้เรียนให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นพฤติกรรมพื้นฐานและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำรงอยู่ของมนุษย์ เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางสังคมและการเมืองทุกชนิด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติสุข การศึกษาความหมายของการสื่อสารจากมุมมองของนักวิชาการหลายท่าน จะช่วยให้เห็นภาพที่ครอบคลุมของกระบวนการอันเป็นหัวใจสำคัญของปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ความหมายตามรากศัพท์ คำว่า “การสื่อสาร” ในภาษาอังกฤษคือ Communication ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Communis” แปลว่า ความเหมือนกัน หรือ ความร่วมกัน (Commonness) ดังนั้น หากพิจารณาตามรากศัพท์เดิม การสื่อสารจึงหมายถึงกิจกรรมที่มุ่งสร้างความเหมือนหรือความคล้ายคลึงกันให้เกิดขึ้นระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ความพยายามที่จะแบ่งปันข้อมูลข่าวสาร (Information) ความคิด (Idea) และทัศนคติ (Attitude) ซึ่งกันและกัน แก่นแท้ของการสื่อสารจึงอยู่ที่การสร้างพื้นที่แห่งความเข้าใจร่วมกันนั่นเอง หนึ่งในแนวคิดที่เก่าแก่ที่สุดมาจาก อริสโตเติล (Aristotle) นักปราชญ์ชาวกรีกผู้ให้คำจำกัดความของวาทศิลป์ หรือการสื่อสารว่า คือ การแสวงหาวิธีการชักจูงใจที่พึงมีอยู่ทุกรูปแบบ มุมมองนี้เน้นไปที่เป้าหมายของการสื่อสารในเชิงการโน้มน้าวใจ โดยมองว่าผู้ส่งสารจะต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ผู้รับสารและสถานการณ์ เพื่อเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมที่สุดที่จะทำให้ผู้รับสารคล้อยตามหรือยอมรับในสิ่งที่นำเสนอ แต่นักวิชาการจำนวนมากนิยามการสื่อสารในฐานะกระบวนการของการส่งผ่านหรือถ่ายทอดบางสิ่งจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง

ประมะ สตะเวทิน (2543) ได้ให้คำนิยามที่คล้ายคลึงกันว่า “การสื่อสาร คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสารจากบุคคลฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า ผู้รับสาร โดยผ่านสื่อ” มุมมองเหล่านี้เน้นให้เห็นถึงองค์ประกอบและขั้นตอนที่เป็นลำดับของการสื่อสาร ตั้งแต่ต้นทางไปจนถึงปลายทาง

นอกเหนือจากการถ่ายทอดสารแล้ว นักวิชาการบางท่านได้เน้นย้ำถึงผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการสื่อสาร นั่นคือการสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน สวินิต ยมาภย์ (2526) กล่าวว่า “การสื่อสาร หมายถึง การติดต่อกันระหว่างมนุษย์เพื่อทำให้รับรู้เรื่องราวอันมีความหมายร่วมกัน และเกิดการตอบสนองต่อกัน” ซึ่งนิยามนี้ให้ความสำคัญกับ “ความหมายร่วมกัน” (Shared Meaning) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้การสื่อสารนั้นสมบูรณ์ หากผู้รับสารไม่สามารถเข้าใจความหมายได้ตรงตามกับผู้ส่งสารเจตนา ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารนั้นประสบความสำเร็จ

จากนิยามต่างๆ ข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการสื่อสารในเชิงบูรณาการได้ว่า การสื่อสารคือ กระบวนการถ่ายทอดสาร (Message) อันประกอบด้วยข้อมูล ความคิด หรือความรู้สึก จากผู้ส่งสาร (Sender) ไปยังผู้รับสาร (Receiver) ผ่านช่องทางหรือสื่อ (Channel) เพื่อสร้างความเข้าใจและความหมายร่วมกัน ซึ่งอาจนำไปสู่การตอบสนอง (Response) หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมต่อไป

สรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นกระบวนการพื้นฐานของมนุษย์ที่มีรากศัพท์มาจากคำว่า “Communis” ซึ่งหมายถึงการสร้างความเข้าใจร่วมกัน แม้นิยามจะแตกต่างกันไปตามมุมมองของนักวิชาการ ตั้งแต่การมองเป็นเครื่องมือชักจูงใจไปจนถึงกระบวนการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ แต่หัวใจสำคัญที่ทุกนิยามมีร่วมกันคือการส่งผ่าน “สาร” ผ่าน “ช่องทาง” เพื่อให้เกิดผลลัพธ์บางอย่าง ที่สำคัญที่สุดคือการสร้าง “ความหมาย

ร่วมกัน” และการตอบสนองระหว่างผู้สื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารจึงเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีความหมายมากกว่าแค่การส่งข้อมูล แต่เป็นกลไกสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจในสังคม

องค์ประกอบของการสื่อสาร

องค์ประกอบของการสื่อสารตามแบบจำลอง Berlo's SMCR Model ซึ่งได้พัฒนาโดยลงรายละเอียดปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์ประกอบแต่ละส่วนไว้อย่างน่าสนใจ ซึ่งช่วยให้การวิเคราะห์การสื่อสารมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น SMCR Model ระบุองค์ประกอบที่สำคัญไว้ 4 ประการ ดังนี้ (Berlo, D. K., 1960)

S = ผู้ส่งสาร (Sender/Source) ผู้ส่งสารเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสื่อสาร และเป็นผู้สร้างมโนทัศน์ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดเจตนาของการสื่อสาร (Communicative Intent) และดำเนินการเข้ารหัสสาร ประสิทธิภาพของผู้ส่งสารถูกกำหนดโดยขอบข่ายประสบการณ์ ซึ่งประกอบด้วยภูมิหลังทางสังคมและวัฒนธรรม ระดับความรู้ ทักษะ และทักษะการสื่อสาร ปัจจัยเหล่านี้เป็นกรอบอ้างอิงที่ผู้ส่งสารใช้ในการตีความและสร้างสรรค์ขึ้นมา การตระหนักรู้ในกรอบอ้างอิงของตนเองและของผู้รับสารเป้าหมาย จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จในการส่งสารให้เกิดความหมายร่วมกัน

M = สาร (Message) สารเป็นผลผลิต ซึ่งมีความซับซ้อนมากกว่าเพียงเนื้อหาที่ปรากฏ ในเชิงวิชาการ สารประกอบด้วยความหมายโดยตรง (Denotative meaning) และความหมายโดยนัย (Connotative meaning) ซึ่งแฝงไว้ด้วยนัยเชิงวัฒนธรรมและอารมณ์ โครงสร้างของสารสามารถวิเคราะห์ได้จากองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ รหัส (Code) หรือระบบสัญลักษณ์ที่ใช้, เนื้อหา (Content) หรือแก่นของเรื่องราว และการจัดสาร (Treatment) หรือกลวิธีการนำเสนอที่ผู้ส่งสารเลือกใช้ การจัดการองค์ประกอบเหล่านี้ย่อมมีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มความเที่ยงตรง (Fidelity) ของสารและลดสิ่งรบกวนเชิงความหมาย (Semantic Noise) ได้

C = ช่องทาง หรือสื่อ (Channel/ Medium) สื่อหรือช่องทางเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการรับรู้และความหมายของสารโดยตรง ตามแนวคิด “สื่อคือสาร” (The medium is the message) ของมาร์แชล แมคลูฮาน การเลือกใช้สื่อ (เช่น การสื่อสารซึ่งหน้า, สื่อสิ่งพิมพ์, หรือสื่อดิจิทัล) จะกำหนดรูปแบบการปฏิสัมพันธ์และโครงสร้างของสารโดยปริยาย สื่อแต่ละชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกันในด้านความสมบูรณ์ของข้อมูล (Media Richness) ความฉับพลันของการตอบสนอง (Synchronicity) และความคงทนของสาร การเลือกช่องทางที่เหมาะสมจึงเป็นยุทธศาสตร์สำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของกระบวนการสื่อสารทั้งหมด

R = ผู้รับสาร (Receiver) ผู้รับสารไม่ได้เป็นเพียงผู้รับที่อยู่นิ่งเฉย แต่เป็นผู้ตีความสารอย่างแข็งขัน (Active Interpreter) โดยกระบวนการถอดรหัสสารนั้นจะถูกกรองผ่านขอบข่ายประสบการณ์ (Field of Experience) ของผู้รับสารเอง ซึ่งรวมถึงความรู้ ทักษะ ค่านิยม และพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตน ณ จุดนี้เองที่ความหมายถูกสร้างขึ้นร่วมกัน (Co-constructed) ระหว่างผู้ส่งและผู้รับ ความแตกต่างระหว่างขอบข่ายประสบการณ์ของทั้งสองฝ่ายจึงเป็นสาเหตุหลักของความล้มเหลวในการสื่อสาร บทบาทของผู้รับสารจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะการตีความของผู้รับสารเป็นตัวกำหนดผลลัพธ์สุดท้ายของการสื่อสาร

นอกจากนี้ องค์ประกอบเพิ่มเติมที่สำคัญ อีก 2 ประการ ได้แก่ 1) ปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback) คือ การตอบสนองที่ผู้รับสารส่งกลับไปยังผู้ส่งสาร ซึ่งทำให้ผู้ส่งสารทราบว่าการสื่อสารนั้นบรรลุผลหรือไม่ และควรปรับปรุงอย่างไร ปฏิกริยาตอบกลับนี้เปลี่ยนกระบวนการสื่อสารจากเส้นตรง (Linear) ให้กลายเป็นวงจร

(Cyclical) ที่สมบูรณ์ และ 2) สิ่งรบกวน (Noise): คือ อุปสรรคใดๆ ที่ขัดขวางหรือบิดเบือนสารในกระบวนการสื่อสาร ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ทุกขั้นตอน ทั้งจากปัจจัยภายนอก เช่น เสียงดัง) หรือปัจจัยภายใน

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการสื่อสารที่สำคัญประกอบด้วย ผู้ส่งสาร, สาร, ช่องทาง, และผู้รับสาร ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานของทุกกระบวนการสื่อสาร แบบจำลอง SMCR ของเบอร์โลได้ขยายความให้เห็นปัจจัยเชิงลึกที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของแต่ละองค์ประกอบ เช่น ทักษะ ทศนคติ และพื้นฐานทางสังคม วัฒนธรรมของผู้ส่งและผู้รับสาร นอกจากนี้ การสื่อสารที่สมบูรณ์ยังต้องคำนึงถึง ปฏิกริยาตอบกลับ ซึ่งทำให้กระบวนการสื่อสารกลายเป็นสองทาง และ สิ่งรบกวน ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จ การเข้าใจองค์ประกอบและความสัมพันธ์เหล่านี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการวิเคราะห์และพัฒนากการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นแนวคิดพื้นฐานที่อยู่เบื้องหลังการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์จากการพัฒนาแบบบนลงล่างไปสู่การพัฒนาที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง ในบริบททางการศึกษา แนวคิดนี้หมายถึงการเปลี่ยนผ่านจากการจัดการเรียนรู้ที่ครูเป็นศูนย์กลางไปสู่การเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้ามามีส่วนร่วม การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกระดับของกิจกรรม ตั้งแต่การร่วมคิดวิเคราะห์ปัญหา ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น (วุฒิพล ฉัตรจรัสกุล และพิรพจน์ ยอดยิ่ง, 2561) ยูเนสโกได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมใน 3 มิติหลัก คือ การเข้าถึงสื่อ (Access) การมีส่วนร่วม (Participation) และการจัดการด้วยตนเอง (Self-Management) (กาญจนา แก้วเทพ, 2543) การมีส่วนร่วมที่แท้จริงจึงไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมกิจกรรมที่ผู้อื่นกำหนดไว้แล้ว แต่หมายถึงการมีอำนาจและสิทธิในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจในเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อตนเองและชุมชน ซึ่งในทางการศึกษาหมายถึงการที่ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องสามารถร่วมกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองได้

เมื่อนำแนวคิดเรื่อง “การสื่อสาร” และ “การมีส่วนร่วม” มารวมกัน จึงเกิดเป็น “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ปฏิรูประบบการสื่อสารทางเดียว และมุ่งสร้างบทสนทนาที่เท่าเทียมระหว่างทุกฝ่าย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันและการดำเนินการที่เกิดจากฉันทามติ แนวคิดนี้มีรากฐานมาจากปรัชญาประชาธิปไตยที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ทุกคนในการร่วมกันกำหนดอนาคตของตนเอง

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) คือ แนวคิดที่มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนหรือองค์กรมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันผ่านกระบวนการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดการระดมความคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การตัดสินใจ การวางแผน และการทำงานร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิต (ชลลดา กิจอันภิรมย์สุข, 2548 อ้างถึงใน วุฒิพล ฉัตรจรัสกุล และพิรพจน์ ยอดยิ่ง, 2561) ที่มาของแนวคิดนี้ย้อนกลับไปถึงประชาธิปไตยแบบโดยตรง (Direct Democracy) ในยุคกรีกโบราณ ที่พลเมืองทุกคนมีสิทธิเข้าร่วมอภิปรายและตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูประชาธิปไตยทางตรงในสังคมสมัยใหม่ โดยหลักการสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มี 7 ประการ คือ ดังนี้

1. ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม หลักการนี้เน้นการเปิดโอกาสให้บุคคลจากทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เกิดการสะท้อนความคิดเห็นและมุมมองที่แตกต่างหลากหลาย ความหลากหลาย

นี้ทำให้การตัดสินใจในประเด็นต่างๆ มีความครอบคลุมและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของทุกคนในชุมชนได้ดียิ่งขึ้น นำไปสู่การยอมรับและรู้สึกเป็นเจ้าของในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นร่วมกัน

2. การเข้าถึงสื่อ ประชาชนต้องมีสิทธิและโอกาสในการเข้าถึงและใช้ช่องทางการสื่อสารต่างๆ ได้อย่างเท่าเทียม ไม่ใช่เป็นเพียงผู้รับข้อมูล แต่ต้องสามารถใช้สื่อเพื่อนำเสนอความคิดเห็นและเรื่องราวของตนเองได้ด้วย การเข้าถึงสื่อช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันกับประเด็นสาธารณะ และเป็นกลไกสำคัญในการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มอำนาจให้แก่ภาคประชาชน

3. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน แก่นแท้ของการมีส่วนร่วมคือความเชื่อที่ว่าประชาชนทุกคนมีความรู้ความสามารถและมีศักยภาพในการร่วมตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง หลักการนี้ปฏิเสธแนวคิดที่มองว่าผู้เชี่ยวชาญหรือภาครัฐเป็นผู้รู้เพียงฝ่ายเดียว แต่ให้คุณค่ากับภูมิปัญญาท้องถิ่นและประสบการณ์ตรงของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มาจากฐานรากอย่างแท้จริง

4. ความโดดเด่นของสารที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต เนื้อหาหรือสารที่ใช้ในการสื่อสารต้องมีความเกี่ยวข้องและสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการ และปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่จริง การสื่อสารจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้เข้าร่วมมองเห็นว่าเรื่องราวที่พูดคุยกันนั้นมีความหมายและเป็นประโยชน์ต่อพวกเขาสามารถนำไปปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและส่วนรวมได้

5. การปรึกษาหารือร่วมกัน กระบวนการสื่อสารต้องมีลักษณะเป็นบทสนทนาและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่ใช่การสั่งการหรือชี้แจงจากบนลงล่าง เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้ทุกฝ่ายได้นำเสนอข้อมูลและมุมมองของตนอย่างอิสระ รับฟังเหตุผลของผู้อื่น เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกันและการตัดสินใจที่เป็นฉันทามติของกลุ่ม

6. การสนับสนุนให้ทุกคนมีบทบาท การมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้จริงต้องมีการสนับสนุนและเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถเข้ามามีบทบาทได้อย่างเต็มศักยภาพ ซึ่งอาจหมายถึงการให้ข้อมูลที่จำเป็น การจัดอบรมทักษะ หรือการสร้างบรรยากาศที่เปิดกว้างและให้กำลังใจ เพื่อให้ทุกคนรู้สึกมั่นใจที่จะแสดงความคิดเห็นและลงมือทำหน้าที่ต่างๆ ตามความถนัดของตนเอง

7. กระบวนการเชิงประชาธิปไตย หลักการนี้คือการนำประชาธิปไตยมาใช้ในการบวนการสื่อสารและการตัดสินใจ โดยเป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการและพึ่งพาตนเองได้ กระบวนการต้องมีความโปร่งใส ยุติธรรม และเปิดโอกาสให้ทุกคนมีเสียงเท่าเทียมกันในการกำหนดทิศทางอนาคตของชุมชน ซึ่งเป็นการเสริมสร้างรากฐานประชาธิปไตยให้เข้มแข็งจากระดับฐานราก (วุฒิพล ฉัตรจรัสกุล และพิรพจน์ ยอดยิ่ง, 2561)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือกระบวนการที่ปฏิเสธการสื่อสารทางเดียว โดยมุ่งสร้างบทสนทนาที่เท่าเทียมเพื่อให้เกิดฉันทามติ แนวคิดนี้มีรากฐานจากปรัชญาประชาธิปไตยที่เชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน และเน้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถร่วมคิด ตัดสินใจ และวางแผนพัฒนาในทุกระดับ โดยมีหลักการสำคัญ 7 ประการเป็นแนวทาง เช่น การมีผู้เข้าร่วมที่หลากหลาย การเข้าถึงสื่อ การปรึกษาหารือร่วมกัน และกระบวนการที่เป็นประชาธิปไตย เพื่อเสริมสร้างอำนาจให้ชุมชนสามารถกำหนดอนาคตของตนเองได้

การจะนำแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมาสู่การปฏิบัติให้เกิดผลเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องมีเทคนิคและกระบวนการที่ชัดเจน เทคโนโลยีสมัยใหม่ได้เข้ามาเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การดำเนินงานตามเทคนิคเหล่านี้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและขยายผลได้ในวงกว้าง การผสมผสานระหว่างกระบวนการที่เป็นระบบกับการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน

Tufte และ Mefalopulos (2009, อ้างถึงใน อัจฉรา ศรีพันธ์, 2555) ได้เสนอการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย 4 ประการ ดังนี้

1. การประเมินการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ระยะนี้เป็นการวิเคราะห์และรวบรวมข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจบริบท ปัญหา และความต้องการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจพื้นฐานที่ลึกซึ้งต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน กระบวนการนี้มักใช้เทคนิควิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์ เพื่อระบุช่องทางการสื่อสารเดิม ผู้มีบทบาทสำคัญ และประเด็นที่ชุมชนให้ความสำคัญ

2. การออกแบบกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ กลุ่มเป้าหมาย และออกแบบกิจกรรมการสื่อสารร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หัวใจสำคัญของระยะนี้คือ กระบวนการออกแบบร่วมกัน (Co-design) ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล แต่เป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางของกลยุทธ์ เพื่อให้มั่นใจว่าวัตถุประสงค์ สาร และสื่อที่เลือกใช้มีความสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและเป็นที่ยอมรับของชุมชนอย่างแท้จริง

3. การปฏิบัติกิจกรรมการสื่อสาร เป็นการนำกลยุทธ์และกิจกรรมที่ออกแบบไว้มาปฏิบัติให้เกิดผล ในขั้นตอนนี้ เน้นการอำนวยความสะดวกให้เกิดบทสนทนาและการลงมือปฏิบัติมากกว่าการกระจายข้อมูลเพียงฝ่ายเดียว กิจกรรมที่เกิดขึ้นจึงมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์และผลตอบรับที่เกิดขึ้นจริงจากชุมชน เพื่อให้กระบวนการสื่อสารสามารถขับเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงและการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม

4. การติดตามและการประเมินผล เป็นการประเมินผลกระทบของการสื่อสารและนำข้อมูลมาปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง กระบวนการนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในขั้นตอนสุดท้าย แต่ดำเนินไปพร้อมกับการปฏิบัติกิจกรรมในทุกระยะ โดยใช้ตัวชี้วัดที่พัฒนาร่วมกับชุมชนเพื่อประเมินผลลัพธ์ในสิ่งที่ชุมชนให้คุณค่า เช่น ระดับการมีส่วนร่วม หรือการดำเนินการร่วมกัน ข้อมูลที่ได้จะถูกนำมาใช้เป็นวงจรข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงกลยุทธ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม 4 ประการ ที่เริ่มต้นจาก การประเมิน เพื่อทำความเข้าใจบริบทและความต้องการของชุมชน ตามด้วย การออกแบบกลยุทธ์ ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันกำหนดทิศทาง จากนั้นจึงเข้าสู่ การปฏิบัติกิจกรรม ที่เน้นความยืดหยุ่นและการสร้างบทสนทนา และสุดท้ายคือ การติดตามและประเมินผล อย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้ข้อมูลย้อนกลับในการปรับปรุงกระบวนการให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. การประเมินและวิเคราะห์บริบท (Assessment) ในระยะเริ่มต้น สถานศึกษาสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อรวบรวมข้อมูลและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างครอบคลุม โดยการสร้างแบบสำรวจออนไลน์ (Online Surveys) หรือการจัดทำโพลล์ (Polls) ผ่านแพลตฟอร์มที่คุ้นเคย เช่น Google Forms หรือกลุ่มโซเชียลมีเดียของโรงเรียน เพื่อสอบถามความคิดเห็นจากนักเรียน ผู้ปกครอง และครู เกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนหรือนโยบายต่างๆ นอกจากนี้ การจัดเวทีสนทนากลุ่มออนไลน์ (Online Focus Groups) ผ่านแอปพลิเคชันการประชุมทางไกล ยังช่วยให้สามารถรวบรวมข้อมูลเชิงลึกได้อย่างมีประสิทธิภาพและประหยัดทรัพยากร

2. การออกแบบกลยุทธ์และกิจกรรมร่วมกัน (Co-Design) เมื่อได้ข้อมูลความต้องการแล้ว สถานศึกษาควรใช้เทคโนโลยีเป็นพื้นที่กลางในการออกแบบกลยุทธ์และกิจกรรมร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยอาจใช้แพลตฟอร์มการทำงานร่วมกันแบบออนไลน์ (Collaboration Platforms) เช่น Google Workspace หรือ Microsoft Teams เพื่อเป็นพื้นที่ให้ตัวแทนนักเรียน ครู และผู้ปกครองได้ระดมสมอง กำหนดวัตถุประสงค์ และวางแผนกิจกรรมร่วมกันแบบเรียลไทม์ การออกแบบร่วมกันนี้ทำให้ทุกฝ่ายรู้สึกเป็นเจ้าของในแผนงาน และเพิ่มโอกาสที่กิจกรรมจะได้รับการยอมรับและประสบความสำเร็จ

3. การดำเนินกิจกรรมสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม (Implementation) ในขั้นตอนนี้ เทคโนโลยีจะทำหน้าที่เป็นช่องทางหลักในการดำเนินกิจกรรมและอำนวยความสะดวกให้เกิดการสื่อสารสองทาง เช่น การใช้ระบบจัดการเรียนรู้ (LMS) เป็นกระดานสนทนาเพื่อให้นักเรียนอภิปรายเนื้อหาบทเรียนกับครู การจัดตั้งกลุ่มโซเชียลมีเดียสำหรับผู้ปกครองเพื่อแจ้งข่าวสารและรับฟังข้อเสนอแนะ หรือการถ่ายทอดสดกิจกรรมสำคัญของโรงเรียนพร้อมเปิดโอกาสให้ผู้ที่อยู่นอกพื้นที่ได้แสดงความคิดเห็น เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่องและไร้ข้อจำกัดด้านเวลาและสถานที่

4. การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Monitoring & Evaluation) เทคโนโลยีช่วยให้กระบวนการติดตามและประเมินผลเป็นไปอย่างโปร่งใสและต่อเนื่อง สถานศึกษาสามารถสร้างแดชบอร์ด (Dashboard) หรือรายงานสรุปข้อมูลจากแพลตฟอร์มต่างๆ เพื่อแสดงระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมออนไลน์ให้ทุกฝ่ายเห็น นอกจากนี้ การใช้แบบประเมินผลออนไลน์หลังจบกิจกรรมยังช่วยรวบรวมข้อเสนอแนะเพื่อนำมาใช้เป็นวงจรข้อมูลย้อนกลับ (Feedback Loop) สำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการสื่อสารในครั้งต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา 4 ประการ ได้แก่ การประเมิน ความต้องการผ่านแบบสำรวจออนไลน์ การออกแบบ กลยุทธ์ร่วมกันบนแพลตฟอร์มออนไลน์ การดำเนินกิจกรรม ผ่านช่องทางดิจิทัลที่ส่งเสริมการสื่อสารสองทาง และการประเมินผล อย่างต่อเนื่องโดยใช้ข้อมูลย้อนกลับ กระบวนการนี้ซึ่งขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี จะช่วยเปลี่ยนสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริงและยั่งยืน

บทสรุป

การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา เป็นกระบวนการที่จำเป็นอย่างยิ่งที่ตอบสนองต่อความท้าทายของการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ซึ่งการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นและเป็นศูนย์กลางและส่งเสริมทักษะการทำงานร่วมกัน การศึกษาได้ชี้ให้เห็นว่าเทคโนโลยีทางการศึกษาในปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการจากเดิมที่เป็นเพียงเครื่องมือ สำหรับการนำเสนอเนื้อหา ไปสู่การเป็นกระบวนการ และระบบนิเวศ ที่เอื้อให้เกิดปฏิสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกัน โดยสามารถจำแนกเทคโนโลยีได้เป็น 4 ประเภทหลัก คือ ประเภทช่วยสอน ช่วยค้นคว้า เป็นเครื่องมือ และที่สำคัญที่สุดคือประเภทการสื่อสาร ซึ่งทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ไร้พรมแดน เมื่อนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาผนวกกับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมซึ่งมีรากฐานมาจากปรัชญาประชาธิปไตยที่เชื่อมั่นในศักยภาพของทุกคน ย่อมก่อให้เกิดพลังในการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมปฏิรูประบบการสื่อสารทางเดียวจากบนลงล่าง และมุ่งสร้างบทสนทนาที่เท่าเทียมระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย การประยุกต์ใช้เทคนิคการสื่อสาร 4 ประการ ได้แก่ 1) การประเมินและวิเคราะห์บริบท ใช้เทคโนโลยี เช่น แบบสำรวจและเวทีสนทนากลุ่มออนไลน์

เพื่อรวบรวมข้อมูลและความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างครอบคลุม ทำให้เข้าใจบริบทและปัญหาได้อย่างลึกซึ้งก่อนเริ่มวางแผน 2) การออกแบบกลยุทธ์และกิจกรรมร่วมกัน ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์เป็นพื้นที่กลางให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้ร่วมกันระดมสมองและออกแบบกลยุทธ์กิจกรรม เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของในแผนงานและเพิ่มโอกาสที่จะประสบความสำเร็จ 3) การดำเนินกิจกรรมสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม นำเทคโนโลยี เช่น ระบบ LMS และโซเชียลมีเดีย มาใช้เป็นช่องทางหลักในการดำเนินกิจกรรม เพื่ออำนวยความสะดวกให้เกิดการสื่อสารสองทางที่ต่อเนื่อง ชำนาญจำกัดด้านเวลาและสถานที่ และ 4) การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ใช้เครื่องมือดิจิทัล เช่น แดชบอร์ดและแบบประเมินออนไลน์ เพื่อติดตามผลอย่างโปร่งใสและต่อเนื่อง พร้อมรวบรวมข้อมูลย้อนกลับสำหรับนำไปปรับปรุงและพัฒนา กิจกรรมการสื่อสารให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถวางแผนและขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมได้อย่างเป็นรูปธรรมนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่เข้มแข็งและสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิตในสังคมยุคดิจิทัลได้อย่างแท้จริง สรุปได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมทางการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา แก้วเทพ. (2543). สื่อเพื่อชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ประมะ สตะเวทิน. (2543). หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิไลวรรณ เรืองอุไร. (2556). แนวโน้มการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาสำหรับสาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษาสู่ประชาคมอาเซียน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- วุฒิพล ฉัตรจรัสกุล และพิรพจน์ ยอดยิ่ง. (2561). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลหนองเม็ก อำเภอนาเชือก จังหวัดมหาสารคาม. รายงานวิจัย. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สวณิต ยมาภัย. (2526). การสื่อสารของมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัญญา ศรีพันธ์. (2554). กลยุทธ์การสื่อสารแบบการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ของประเทศไทย. วารสารวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์, 7(1), 5-19.
- เอกวิทย์ แก้วประดิษฐ์. (2545). เทคโนโลยีการศึกษา: หลักการและแนวคิดสู่ปฏิบัติ. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- Berlo, D. K. (1960). The process of communication: An introduction to theory and practice. Holt, Rinehart and Winston.

การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารการศึกษาปฐมวัย
APPLYING BUDDHIST PRINCIPLES TO EARLY CHILDHOOD EDUCATION
ADMINISTRATION

ชญญณ์ท คงกะพันธ์ Chanyanat Kongkaphan
โรงเรียนสอนดี (ประชารัฐอนุสรณ์) Sornde phracharatanusorn school, Thailand
Corresponding Author E-mail: chanyanat239@gmail.com

Article Received: March 24, 2026. Revised: March 26, 2026. Accepted: March 29, 2026.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม คือ ไตรสิกขา เข้ากับการบริหารการศึกษาปฐมวัยซึ่งเป็นกระบวนการจัดการและวางรากฐานการพัฒนาเด็กอายุ 0-6 ปีอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา การบริหารการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยการผสมผสานระหว่างศาสตร์และศิลป์ ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และการประเมินพัฒนาการ

การนำหลักไตรสิกขาอันประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา มาบูรณาการเข้ากับกระบวนการบริหาร สามารถยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้ 1) ด้านศีล (อภิสีลสิกขา) ช่วยในการกำกับดูแลจัดระเบียบสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ สร้างวินัยและความไว้วางใจในหมู่บุคลากร ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองและชุมชน 2) ด้านสมาธิ (อภิจิตตสิกขา) ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ในการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่让孩子ได้ลงมือทำจริงอย่างจดจ่อตลอดจนช่วยให้ผู้บริหารมีสติ ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค สามารถสั่งการ ประสานงาน และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) ด้านปัญญา (อภิปญญาสิกขา) เป็นกลไกสำคัญในการคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก รวมถึงการใช้เหตุผลในการติดตาม ประเมินพัฒนาการเด็ก และตรวจสอบผลการดำเนินงานของสถานศึกษา สรุปได้ว่า การบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับการบริหารการศึกษาปฐมวัย เป็นการประยุกต์ใช้ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก ส่งผลให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สร้างความสมดุล และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตอย่างเต็มศักยภาพ มีความสุข และยั่งยืน

คำสำคัญ: การบริหารการศึกษาปฐมวัย, หลักพุทธธรรม, ไตรสิกขา

Abstract

This academic article aims to present a guideline for applying the Buddhist principles of the Threefold Training (Trisikhā) to early childhood education administration. Early childhood education administration is a process of managing and laying the foundation for the holistic development of children aged 0-6 years, encompassing physical, emotional, mental, social, and intellectual aspects. Effective early childhood education administration requires an integration of science and art, covering four key components: curriculum development,

learning environment arrangement, learning experience design, and developmental assessment.

Integrating the Threefold Training (Tisikkhā)—morality, concentration, and wisdom—into the administrative process can concretely improve the quality of educational institutions as follows: 1) Morality (Adhisīla-sikkhā) helps in supervising and organizing a safe and conducive learning environment, fostering discipline and trust among personnel, and promoting participatory management with parents and the community. 2) Concentration (Adhicitta-sikkhā) enhances emotional stability in providing hands-on learning experiences for children, enabling administrators to remain mindful, unwavering in the face of obstacles, and effectively directing, coordinating, and solving immediate problems. 3) Wisdom (Adhipaññā-sikkhā) is a crucial mechanism for analytical thinking to develop flexible curricula appropriate to children's development, as well as using reason in monitoring progress. Assessing child development and monitoring the performance of educational institutions, it can be concluded that integrating the Threefold Training (Trisikkhā) with early childhood education administration is a mutually reinforcing and inseparable application. This results in educational institutions being able to provide quality education, create balance, and achieve the goal of developing early childhood children to their full potential, happily, and sustainably.

Keywords: Early Childhood Education Administration, Buddhist Principles, Threefold Training (Trisikkhā)

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ดังนั้น การบริหารการศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการองค์การเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของประชาชน โดยเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนาครู และสนับสนุนผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2546; Hoy and Miskel, 2013) กระบวนการเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องผ่านขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมประเมินผล เพื่อให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2549)

ในระบบการศึกษานั้น การบริหารการศึกษาปฐมวัยถือเป็นจุดเริ่มต้นที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกระบวนการจัดการและพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 ปี ภายใต้แนวคิดที่ว่าช่วงปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การบริหารจัดการที่ดีย่อมมุ่งเน้นให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามวัยแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) โดยอาศัยหลักการบริหารที่สำคัญ เช่น การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการบริหารแบบมีส่วนร่วม (คันสนีย์ จะสุวรรณ์ และกุลปรียา มากวัฒนสุข, 2562) รวมถึงการให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหลัก

ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning) และการประเมินพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2562)

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษาปฐมวัยบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จและความสงบสุข อันประกอบด้วย ศีล (อธิศีลสิกขา) สมาธิ (อธิจิตตสิกขา) และปัญญา (อธิปัญญาสิกขา) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ (พุทธทาสภิกขุ, 2552)

การบูรณาการหลักไตรสิกขาเข้ากับการบริหารการศึกษาปฐมวัยเป็นการผสมผสานศาสตร์และศิลป์ที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก โดย 1) ศีล จะเป็นพื้นฐานในการกำกับดูแลจัดระเบียบสภาพแวดล้อมให้ปลอดภัยและสร้างความร่วมมือในการบริหารงาน 2) สมาธิ ช่วยให้ผู้บริหาร ครู และเด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีสติในการทำงานและการเรียนรู้ และ 3) ปัญญา จะช่วยในการพัฒนาระบบหลักสูตร ตลอดจนการประเมินผลอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม การบูรณาการหลักพุทธธรรมนี้จะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สร้างความสมดุล และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตอย่างเต็มศักยภาพ มีความสุข และยั่งยืนต่อไป

การบริหารการศึกษา

การบริหารการศึกษา หมายถึง การจัดการองค์การหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมและพัฒนาการศึกษาของประชาชน โดยเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์ (วิทยาศาสตร์) และศิลป์ (ศิลปะ) ในแง่ของศาสตร์คือการใช้ความรู้และทฤษฎี ส่วนศิลป์คือการใช้ทักษะส่วนบุคคลในการทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย (วิโรจน์ สารรัตน์, 2546) การบริหารการศึกษายังเป็นกระบวนการสร้างและจัดการสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ในสถานศึกษา เพื่อมุ่งเน้นการพัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาครู และการสนับสนุนผู้เรียนให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ (Hoy and Miskel, 2013)

นอกจากนี้ การบริหารการศึกษายังถูกมองว่าเป็นกระบวนการในการวางแผน การควบคุม และการประเมินผลการดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้จะสำเร็จได้ ต้องอาศัยการทำงานและการสนับสนุนซึ่งกันและกันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในองค์กร (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549)

ทฤษฎีและวิวัฒนาการของการบริหารการศึกษาสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระยะหลัก ได้แก่

1. ยุคทฤษฎีการบริหารสมัยดั้งเดิม (The Classical Organization Theory: ค.ศ. 1887-1945) มุ่งเน้นให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด โดยมองว่าบุคคลเป็นเหมือนเครื่องจักรที่สามารถปรับปรุงเพื่อเพิ่มผลผลิตได้ แนวคิดที่สำคัญในยุคนี้ ได้แก่ การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) ของ Frederick Taylor ที่เน้นการแบ่งงานและการสร้างแรงจูงใจด้วยค่าจ้าง และแนวคิดการบริหารระบบราชการ (Bureaucracy) ของ Max Weber ที่เน้นการมีกฎระเบียบและลำดับชั้นการบังคับบัญชาที่ชัดเจน (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวณะบุตร, 2542)

2. ยุคทฤษฎีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation Theory: ค.ศ. 1945-1958) เริ่มเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับจิตวิทยาและความสัมพันธ์ของบุคลากรในองค์กร โดยมองว่าพนักงานมีความรู้สึกและความต้องการ แนวคิดสำคัญมาจากการศึกษาของ Elton Mayo (การทดลองฮอว์ธอร์น) ที่พบว่า ประสิทธิภาพการ

ทำงานเพิ่มขึ้นเมื่อพนักงานรู้สึกได้รับการยอมรับและใส่ใจจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน (ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตรณบุตร, 2542)

3. ยุคการศึกษาเชิงพฤติกรรมศาสตร์ (Behavioral Science Approach: ค.ศ. 1958-ปัจจุบัน): เน้นการทำความเข้าใจพฤติกรรมของคนในองค์กรและการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน นักทฤษฎีคนสำคัญในยุคนี้ เช่น Abraham Maslow ผู้เสนอทฤษฎีความต้องการลำดับขั้น (Hierarchy of Needs) ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างแรงจูงใจให้พนักงานเกิดความพึงพอใจและมีประสิทธิภาพในการทำงาน (Maslow, 1954; ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไตรณบุตร, 2542)

การบริหารการศึกษาเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมขั้นตอนสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและบรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) การกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์ และแนวทางปฏิบัติ โดยพิจารณาถึงทรัพยากรและข้อจำกัด เพื่อเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลง

2. การจัดองค์กร (Organizing) การจัดโครงสร้างและทรัพยากรบุคคลให้เหมาะสมกับงาน แบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้ชัดเจน เพื่อลดความซ้ำซ้อน

3. การสั่งการและการอำนวยการ (Directing) การสื่อสาร ให้คำแนะนำ และสร้างแรงจูงใจให้บุคลากรปฏิบัติงานตามทิศทางที่กำหนดไว้

4. การประสานงาน (Coordinating) การเชื่อมโยงกิจกรรมและบุคลากรในองค์กรให้ทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น เพื่อลดความขัดแย้ง

5. การควบคุมและประเมินผล (Controlling and Evaluating) การติดตามและตรวจสอบผลการดำเนินงาน เพื่อหาจุดอ่อนและปรับปรุงกระบวนการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา คือกระบวนการจัดการองค์กรเพื่อส่งเสริมและพัฒนาการศึกษา โดยต้องบูรณาการทั้ง ศาสตร์ (การใช้ความรู้และทฤษฎี) และ ศิลป์ (ทักษะส่วนบุคคลในการทำงานร่วมกับผู้อื่น) มีเป้าหมายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ พัฒนาครูและนักเรียนให้เต็มศักยภาพ รวมถึงครอบคลุมถึงการวางแผน ควบคุม และประเมินผล ซึ่งความสำเร็จจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย โดยมีกระบวนการและการวางแผนการบริหารการศึกษา 5 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) การวางแผน (Planning) กำหนดเป้าหมายและกลยุทธ์เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง 2) การจัดองค์กร (Organizing) จัดโครงสร้าง แบ่งหน้าที่และทรัพยากรบุคคลให้ชัดเจน ลดความซ้ำซ้อน 3) การสั่งการและการอำนวยการ (Directing) สื่อสาร แนะนำ และสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน 4) การประสานงาน (Coordinating) เชื่อมโยงการทำงานของบุคลากรให้ราบรื่นและลดความขัดแย้ง และ 5) การควบคุมและประเมินผล (Controlling and Evaluating) ติดตามตรวจสอบผลงานเพื่อหาจุดอ่อนและปรับปรุงให้ตรงตามแผน

การบริหารการศึกษาปฐมวัย

การบริหารการศึกษาปฐมวัย คือ กระบวนการจัดการและพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 ปี โดยมุ่งเน้นให้เด็กได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมตามวัยแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ภายใต้แนวคิดที่ว่า "ช่วงปฐมวัยเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์" (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) การบริหารจัดการที่ดีจึงต้องคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก โดยส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning) และการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อ

เตรียมพร้อมเด็กเข้าสู่ระบบการศึกษาอย่างเต็มศักยภาพ (กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา, 2562) หลักการและกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาปฐมวัย

การบริหารจัดการสถานศึกษาปฐมวัยเป็นการผสมผสานศาสตร์และศิลป์ในการจัดการด้าน บุคลากร ทรัพยากร และสภาพแวดล้อม โดยอาศัยหลักการบริหารที่สำคัญ ได้แก่ หลักการบริหารโดยใช้ โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) ซึ่งมุ่งเน้นการกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีอิสระและ คล่องตัวในการบริหารจัดการ (คันสนีย์ จะสุวรรณ และกุลปรียา มาภักตวนสุข, 2562) นอกจากนี้ยังประยุกต์ใช้ หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) ที่เปิดโอกาสให้บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม ตลอดจนหลักการบริหารตนเอง (Self-management) และการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and balance) เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ (พรธชา ตระกูลบางกล้า, 2566)

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการเกี่ยวกับการบริหารการศึกษาปฐมวัย สรุปได้ว่า องค์ประกอบหลักของการบริหารการศึกษาปฐมวัย 4 ประการ ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตร หลักสูตรต้องได้รับการออกแบบให้เหมาะสมกับพัฒนาการ มีความยืดหยุ่น และส่งเสริมทักษะที่เป็นประโยชน์ในระยะยาว เช่น ความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา (กัลยา วาณิชย์ บัญชา, 2554)

2. การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อมต้องปลอดภัยและกระตุ้นการเรียนรู้ โดยใช้สื่อที่ส่งเสริมการสำรวจและสอดคล้องกับการพัฒนาตามวัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky (1987) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์

3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ควรเน้นกิจกรรมที่สนุกสนาน เช่น การเล่านิทาน การทดลอง และงานศิลปะ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริง (สุวิมล ว่องวานิช, 2557)

4. การประเมินพัฒนาการ การติดตามและประเมินเด็กอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่เหมาะสม เช่น การสังเกต จะช่วยให้ครูและผู้ปกครองสามารถส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ภาวิดา ธารา ศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวนะบุตร, 2542; Hoy and Miskel, 2013)

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษาปฐมวัย คือ กระบวนการจัดการและพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี อย่างเป็นองค์รวม (ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา) เพราะเป็นช่วงวัยที่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การบริหารที่ดีต้องอาศัยหลักจิตวิทยา เน้นการเรียนรู้ผ่านการเล่น (Play-based Learning) และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ โดยกระบวนการบริหารการศึกษาปฐมวัย เป็นการผสมผสานศาสตร์และศิลป์ในการจัดการบุคลากร ทรัพยากร และสภาพแวดล้อม โดยใช้หลักการสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) กระจายอำนาจให้สถานศึกษามีอิสระและคล่องตัว 2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) เปิดโอกาสให้บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม 3) การบริหารตนเอง (Self-management) และ 4) การตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and balance)

นอกจากนี้ องค์ประกอบของการบริหารการศึกษาปฐมวัย ประกอบด้วย 4 ด้านหลัก คือ 1) การพัฒนาหลักสูตร ออกแบบให้ยืดหยุ่น เหมาะสมกับพัฒนาการ และส่งเสริมทักษะระยะยาว 2) การจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ต้องปลอดภัย กระตุ้นการเรียนรู้ และส่งเสริมการสำรวจผ่านการปฏิสัมพันธ์ 3) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จัดกิจกรรมที่สนุกสนานและได้ลงมือทำจริง เช่น การเล่านิทาน

การทดลอง และงานศิลปะ 4) การประเมินพัฒนาการ ติดตามและประเมินผลเด็กอย่างต่อเนื่องด้วยวิธีที่เหมาะสม เพื่อนำผลมาปรับปรุงและส่งเสริมการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ไตรสิกขา: หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารการศึกษาปฐมวัย

ไตรสิกขา เป็นหลักการสำคัญในทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตนเองเพื่อความสำเร็จและความสมบูรณ์แบบในชีวิต หรือที่เรียกว่า "มรรค" ซึ่งหมายถึงเส้นทางที่นำไปสู่ความสงบและความสุขที่ยั่งยืน คำว่า "ไตรสิกขา" หมายถึง ข้อปฏิบัติที่จำเป็นต้องศึกษาและฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง 3 ประการ เพื่อพัฒนาชีวิตทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านนี้มีความเชื่อมโยงกัน (พุทธทาสภิกขุ, 2552) ประกอบด้วย

1. อธิศีลสิกขา (ศีลอันยิ่ง): หมายถึงการศึกษาและฝึกฝนด้านความประพฤติทางกายและวาจาให้ดีขึ้น โดยเน้นการละเว้นจากการกระทำที่สร้างความเดือดร้อนต่อตนเองและผู้อื่น ศีลเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม การรักษาศีลช่วยให้เกิดการควบคุมพฤติกรรม จิตใจสงบ มั่นคง และเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้จิตมีความพร้อมสำหรับการฝึกสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555)

2. อธิจิตตสิกขา (จิตอันยิ่ง หรือสมาธิ): หมายถึงการพัฒนาจิตใจให้มีความมั่นคง นิ่งสงบ และมีสมาธิจดจ่อ การฝึกสมาธิช่วยให้สามารถจัดการอารมณ์ เผชิญกับความเครียดและสถานการณ์ที่ยากลำบากได้ดี นอกจากนี้ สมาธิยังเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาปัญญา เพราะช่วยให้จิตมีสภาวะที่เป็นกลางและพร้อมที่จะเรียนรู้ทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ได้อย่างลึกซึ้ง (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562)

3. อธิปัญญาสิกขา (ปัญญาอันยิ่ง): หมายถึงการพัฒนาปัญญาเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องในธรรมชาติของสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง การฝึกปัญญาช่วยให้สามารถแยกแยะและวิเคราะห์เหตุผล มองเห็นสภาวะของทุกสิ่งว่าล้วนเป็น อนิจจัง (ไม่เที่ยง) ทุกขัง (เป็นทุกข์) และอนัตตา (ไม่มีตัวตน) การพิจารณาเห็นความจริงนี้จะนำไปสู่ความรู้แจ้งและการปล่อยวางจากความทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555)

ศีล สมาธิ และปัญญา มีความสัมพันธ์กันอย่างแนบแน่นและทำงานร่วมกันเป็นระบบที่สมบูรณ์ (พุทธทาสภิกขุ, 2552) ในเชิงโครงสร้าง ศีลเป็นรากฐานที่ช่วยขจัดความกังวลและความรู้สึกผิด ทำให้จิตใจสงบและพร้อมสำหรับการเจริญสมาธิ (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555) เมื่อจิตเกิดสมาธิที่มั่นคงและแน่วแน่จะเอื้อให้เกิดสภาวะที่สามารถพิจารณาเหตุผลของสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีวิจาร์ณญาณ ซึ่งนำไปสู่การเกิดปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562) ในทางกลับกัน เมื่อเกิดปัญญา บุคคลจะมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของการรักษาศีลและการเจริญสมาธิอย่างแท้จริง เหตุนี้ การฝึกฝนทั้งสามด้านนี้จึงส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก

การฝึกฝนไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน เริ่มจากการฝึกศีลเพื่อควบคุมคำพูดและการกระทำให้อยู่ในกรอบศีลธรรม การฝึกสมาธิในกิจกรรมประจำวันเพื่อให้มีสติตลอดเวลา และการพัฒนาปัญญาด้วยการคิดวิเคราะห์เหตุและผล โดยผลลัพธ์ของการฝึกฝนไตรสิกขาอย่างต่อเนื่อง ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจ แต่ยังทำให้บุคคลมีชีวิตที่สมดุลและสงบสุข การมีศีลทำให้เกิดความไว้วางใจและได้รับการยอมรับในสังคม การมีสมาธิทำให้จิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค และการมีปัญญาช่วยให้มองเห็นความจริงของชีวิตและหลุดพ้นจากความทุกข์ นำพาชีวิตไปสู่ความสุขสงบภายในอย่างยั่งยืน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2555; พุทธทาสภิกขุ, 2552; พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), 2562)

สรุปว่า ไตรสิกขา คือ แนวทางปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาตนเองสู่ความสำเร็จและความสงบสุขอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย 3 ด้านที่ต้องฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ 1) ศีล (อริสศีลสิกขา) การฝึกความประพฤติทางกายและวาจาให้ดีงาม ไม่สร้างความเดือดร้อน เป็นฐานให้จิตสงบและพร้อมฝึกสมาธิ 2) สมาธิ (อริจิตตสิกขา) การฝึกจิตใจให้มั่นคง สงบ และจดจ่อ ช่วยให้มีสติกับความเครียดได้ดี และเตรียมจิตให้พร้อมสำหรับการเกิดปัญญา และ 3) ปัญญา (อริปัญญาสิกขา) การทำความเข้าใจความจริงของธรรมชาติ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ช่วยให้วิเคราะห์เหตุผล นำไปสู่การรู้แจ้งและปล่อยวางจากความทุกข์ โดยเป็นประโยชน์ในการช่วยพัฒนาทั้งพฤติกรรมและจิตใจ ทำให้ชีวิตสมดุลง่ายขึ้น โดยศีลช่วยสร้างการยอมรับในสังคม สมาธิสร้างความมั่นคงทางใจต่ออุปสรรค และปัญญาช่วยให้เข้าใจความจริงและหลุดพ้นจากความทุกข์ นำไปสู่ความสงบสุขภายในอย่างยั่งยืน

การประยุกต์หลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) เพื่อการบริหารการศึกษาปฐมวัย

การประยุกต์หลักไตรสิกขาเพื่อการบริหารการศึกษาปฐมวัย โดยการบริหารการศึกษาปฐมวัยเป็นกระบวนการวางรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่แรกเกิดถึงอายุ 6 ปี โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา เพื่อให้การบริหารจัดการสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ผู้บริหารสามารถนำหลักพุทธธรรม คือ ไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างเป็นระบบ มาบูรณาการเข้ากับกระบวนการและองค์ประกอบของการบริหารการศึกษาปฐมวัยได้ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้ศีล (อริสศีลสิกขา) ในการบริหารจัดการ

ศีล คือการฝึกฝนความประพฤติทางกายและวาจาให้ดีงาม ไม่สร้างความเดือดร้อน และเป็นพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม การประยุกต์ใช้ดังนี้ 1) ด้านการจัดสภาพแวดล้อม สื่อ และแหล่งเรียนรู้ ผู้บริหารสามารถใช้หลักศีลในการกำกับดูแลให้สภาพแวดล้อมของสถานศึกษามีความปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้ และไม่เป็นอันตรายต่อเด็ก 2) ด้านการบริหารงานและบุคลากร การมีศีลของบุคลากรช่วยสร้างความไว้วางใจและการยอมรับจากสังคม ซึ่งส่งเสริม หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation) ทำให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาได้อย่างราบรื่นและไว้วางใจ นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานของการจัดระเบียบโครงสร้างองค์กร ให้มีความชัดเจนและลดความขัดแย้งในการทำงาน

2. การประยุกต์ใช้สมาธิ (อริจิตตสิกขา) ในการบริหารจัดการ

สมาธิ คือการพัฒนาจิตใจให้มีความมั่นคง นิ่งสงบ จดจ่อ และสามารถรับมือกับความเครียดหรือสถานการณ์ที่ยากลำบากได้ดี การประยุกต์ใช้ดังนี้ 1) ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ผู้บริหารและครูสามารถออกแบบกิจกรรมที่让孩子ได้ลงมือทำจริงอย่างมีสมาธิจดจ่อ เช่น การเล่นดนตรี หรืองานศิลปะ เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางอารมณ์และจิตใจของเด็ก 2) ด้านกระบวนการบริหาร สมาธิมีความสำคัญต่อกระบวนการสั่งการ และประสานงาน ผู้บริหารที่มีจิตใจมั่นคงจะสามารถสื่อสาร ให้คำแนะนำ สร้างแรงจูงใจให้บุคลากร และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในการทำงานได้อย่างมีสติ ไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค ทำให้การดำเนินงานของสถานศึกษาเป็นไปอย่างราบรื่น

3. การประยุกต์ใช้ปัญญา (อริปัญญาสิกขา) ในการบริหารจัดการ

ปัญญา คือการทำความเข้าใจความจริงของธรรมชาติ การคิดวิเคราะห์เหตุและผล และการนำไปสู่การรู้แจ้งเพื่อแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้ดังนี้ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร ผู้บริหารสามารถใช้ปัญญาในการ

วิเคราะห์และออกแบบหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็ก และมุ่งส่งเสริมทักษะในระยะยาว เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา 2) ด้านการประเมินพัฒนาการและการควบคุมงาน ปัญญาเป็นหัวใจสำคัญในกระบวนการ ควบคุมและประเมินผล ผู้บริหารและครูต้องใช้การคิดวิเคราะห์เหตุและผลเพื่อสังเกต ติดตาม และประเมินพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการตรวจสอบผลการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อหาจุดอ่อนและนำข้อมูลมาปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพตรงตามเป้าหมาย

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักไตรสิกขาเข้ากับการบริหารการศึกษาปฐมวัย เป็นการผสมผสานศาสตร์และศิลป์ที่ช่วยยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาได้อย่างสมบูรณ์แบบ ศิลป์ช่วยจัดระเบียบสภาพแวดล้อม และสร้างความร่วมมือ สมาธิช่วยให้บุคลากรและเด็กมีความมั่นคงทางอารมณ์ในการเรียนรู้และการทำงาน ส่วนปัญญาช่วยในการพัฒนาหลักสูตรและประเมินผลอย่างเป็นระบบ การบูรณาการทั้งสามด้านนี้อย่างแยกไม่ออก จะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สร้างความสมดุล และบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตอย่างเต็มศักยภาพและมีความสุขอย่างยั่งยืน

บทสรุป

การบริหารการศึกษาปฐมวัย คือ กระบวนการจัดการและพัฒนาเด็กอายุ 0-6 ปีอย่างเป็นองค์รวม (ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา) โดยอาศัยการผสมผสานระหว่างศาสตร์และศิลป์ ตลอดจนกระบวนการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เพื่อยกระดับคุณภาพสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสามารถบูรณาการ หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) เข้ากับองค์ประกอบและกระบวนการบริหารได้ ดังนี้

1. การประยุกต์ใช้ศีล (ด้านความประพฤติและระเบียบวินัย) 1) การจัดสภาพแวดล้อม ใช้ศีลในการกำกับดูแลให้สถานศึกษามีความปลอดภัยและเอื้อต่อการเรียนรู้ 2) การบริหารงานและบุคลากร ความมีศีลของบุคลากรจะช่วยสร้างความไว้วางใจ ทำให้เกิดการบริหารแบบมีส่วนร่วมจากผู้ปกครองและชุมชน รวมถึงช่วยจัดระเบียบโครงสร้างองค์กรให้ชัดเจนและลดความขัดแย้ง

2. การประยุกต์ใช้สมาธิ (ด้านความมั่นคงทางจิตใจและการจดจ่อ) 1) การจัดประสบการณ์เรียนรู้ ออกแบบกิจกรรมที่让孩子ได้ลงมือทำจริงอย่างมีสมาธิ เช่น การเล่นดินเหนียวหรืองานศิลปะ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็ก 2) กระบวนการบริหาร สมาธิช่วยให้ผู้บริหารมีความมั่นคงทางอารมณ์ มีสติในการสั่งการ ประสานงาน สร้างแรงจูงใจให้บุคลากร และแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้โดยไม่หวั่นไหวต่ออุปสรรค

3. การประยุกต์ใช้ปัญญา (ด้านการคิดวิเคราะห์และประเมินผล) 1) การพัฒนาหลักสูตร ใช้ปัญญาในการวิเคราะห์และออกแบบหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่น เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก และส่งเสริมทักษะระยะยาว เช่น ความคิดสร้างสรรค์และการแก้ปัญหา 2) การประเมินและการควบคุม ใช้เหตุผลในการสังเกต ติดตาม และประเมินพัฒนาการเด็ก ตลอดจนตรวจสอบผลการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงและพัฒนาให้ตรงตามเป้าหมาย

การนำหลักไตรสิกขามาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาปฐมวัย เป็นการบูรณาการที่ส่งเสริมซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออก โดย ศีล ช่วยจัดระเบียบสภาพแวดล้อมและสร้างความร่วมมือ สมาธิ ช่วยให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์ในการทำงานและการเรียนรู้ และปัญญาช่วยพัฒนาระบบหลักสูตรและการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม การผสมผสานนี้จะส่งผลให้สถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ สร้างความสมดุล และพัฒนาเด็กปฐมวัยให้เติบโตเต็มศักยภาพอย่างมีความสุขและยั่งยืน สรุปดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 บูรณาการไตรสิกขาเพื่อการบริหารการศึกษาปฐมวัย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา. (2562). ปฐมวัยหัวใจหลักของการศึกษา รากฐานสำคัญช่วงชีวิตในวัยเด็ก. แหล่งที่มา <https://www.eef.or.th/> สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2554). หลักสถิติ. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรรษา ตระกูลบางคล้า. (2566). หลักการและกระบวนการบริหารจัดการสถานศึกษาปฐมวัย. แหล่งที่มา <https://bsru.net/> สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2555). หลักการพัฒนจิตตามแนวไตรสิกขา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2562). ธรรมะกับการพัฒนานคนในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2552). ธรรมะที่ควรศึกษาเพื่อความสุขในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมทาน.
- ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ และวิบูลย์ ไทวนะบุตร. (2542). หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิโรจน์ สารรัตนะ. (2546). การบริหารการศึกษา: นโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อการบรรลุผล. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพย์วิสุทธิ.

- คันสนีย์ จະสุวรรณ์ และกุลปรียา มากวัฒนสุข. (2562). การบริหารสถานศึกษาอย่างมืออาชีพ. แหล่งที่มา <http://ea.grad.ssru.ac.th/> สืบค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2568.
- สุวิมล ว่องวานิช. (2557). การวิจัยประเมินความต้องการจำเป็น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพรส.
- Hoy, W. K. and Miskel, C. G. (2013). Educational Administration: Theory, Research, and Practice 9th ed. New York: McGraw-Hill.
- Maslow, A. H. (1954). Motivation and Personality. New York: Harper & Row.
- Vygotsky, L. (1987). Mind in Society The developmental of Higher Psychological process. Harvard University Press.

วารสารบูรพการศึกษามนุษยสังคมศาสตร์
Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences
(JOB_EHS)

ISSN: 2730-3233 (Online)

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์
Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences (JOB_EHS)

นโยบายและขอบเขตการตีพิมพ์ :

มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสตร์ ครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และสาขาวิชาสหวิทยาการอื่นๆ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์จะต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความในวารสารอย่างเคร่งครัด โดยอ้างอิงตามรูปแบบของ APA (นาม-ปี) รวมถึงเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารฯ และเป็นบทความที่ไม่มีความหลายมากกว่า 25% ตามที่ถนนในโปรแกรม CopyCat ในเว็บ Thaijo2

ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารฯ ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ โดยไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของวารสารฯ

กระบวนการพิจารณาบทความ :

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

แบบที่ 2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

ประเภทของบทความ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ เปิดรับตีพิมพ์ประเภทของบทความ คือ บทความวิจัย (Research Article) และบทความวิชาการ (Original Article)

ภาษาที่รับตีพิมพ์ :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ เปิดรับบทความที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

กำหนดออก :

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ มีกำหนดออกตีพิมพ์ 4 ฉบับ ต่อปี (ราย 3 เดือน) ดังนี้
ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - มีนาคม (กำหนดออก เดือนมีนาคม)
ฉบับที่ 2 เดือน เมษายน - มิถุนายน (กำหนดออก เดือนมิถุนายน)
ฉบับที่ 3 เดือน กรกฎาคม - กันยายน (กำหนดออก เดือนกันยายน)
ฉบับที่ 4 เดือน ตุลาคม - ธันวาคม (กำหนดออก เดือนธันวาคม)

การตีพิมพ์บทความ

ผู้แต่งบทความจะตรวจสอบความสมบูรณ์ของบทความตามข้อแนะนำสำหรับผู้แต่งใน กรณีที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบของวารสารฯ กองบรรณาธิการวารสาร ขอสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธการตีพิมพ์และไม่คืนเงิน ในกรณีเทียบเคียง ดังนี้

1. บทความของท่านมีความหลายมากกว่า 25% ตามที่ถนนในโปรแกรม CopyCat ในเว็บ Thaijo2
2. ผู้แต่งไม่ปฏิบัติตามรูปแบบที่วารสารกำหนด
3. บทความไม่ผ่านการอ่านประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
4. ผู้แต่งไม่แก้ไขบทความตามข้อเสนอที่กองบรรณาธิการได้แจ้งในระบบตามระยะเวลาที่กำหนด

ค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความ:

วารสารมีค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์บทความตามกระบวนการพิจารณาบทความ 2 แบบ คือ
แบบที่ 1 ค่าธรรมเนียม 3,500 บาท โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ
แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

แบบที่ 2 ค่าธรรมเนียม 4,500 บาท โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 บทความ
แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

โดยวารสาร จะทำการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมฯ ต่อเมื่อผู้เขียนได้ทำการปรับปรุงแก้ไขบทความให้
ถูกต้องตามรูปแบบวารสาร (ส่งไฟล์ Word ผ่านระบบไลน์ 0955426695) และส่งไฟล์บทความเข้าระบบ
วารสาร

วารสาร ขอสงวนสิทธิ์ในการปฏิเสธการตีพิมพ์ และไม่คืนเงินค่าธรรมเนียม ในกรณีดังนี้

บทความมีความซ้ำซ้อนมากกว่า 25% ตามที่กำหนดในโปรแกรม CopyCat ของระบบ thaijo
บทความไม่มีความถูกต้องตามองค์ประกอบรูปแบบของวารสาร
บทความไม่ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
ผู้เขียนบทความไม่ดำเนินการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) ตาม
ระยะเวลาที่กำหนด (1 เดือน หลังการแจ้งของวารสาร)

ผู้เขียนบทความขอยกเลิกการตีพิมพ์ หลังจากได้รับการตอบรับบทความแล้ว
ผู้พิมพ์ต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น และต้องมีการอ้างอิงทุกครั้งเมื่อนำผลงานของผู้อื่นมาหรืออ้างอิง
ในเนื้อหา และทำบทความของตนเอง โดยบทความที่ท่านส่งเข้ามาต้องไม่มีความซ้ำซ้อนมากกว่า 25%
จากการตรวจสอบด้วยโปรแกรม CopyCat ของระบบ thaijo

ในกรณีที่ บทความวิจัยมีกระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ผู้พิมพ์จะต้องส่งหลักฐานการรับรอง
จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มาประกอบการลงตีพิมพ์ด้วยจึงจะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร

**หลักเกณฑ์ในการลงตีพิมพ์ต้นฉบับของ
วารสารวารสารสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์**

1. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดวารสารหนึ่งมาก่อน
2. ต้นฉบับที่ผู้เขียนส่งมาเพื่อการพิจารณาต้องไม่อยู่ระหว่างเสนอขอตีพิมพ์ ในวารสารอื่น
3. เนื้อหาในต้นฉบับควรเกิดจากการสังเคราะห์ความคิดขึ้น โดยผู้เขียนเองไม่ได้ลอกเลียนหรือดัดทอนมาจากผลงานวิจัยของผู้อื่น หรือจากบทความอื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต หรือปราศจากการอ้างอิงที่เหมาะสม
4. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับตามรูปแบบของต้นฉบับตามข้อกำหนดในระเบียบการส่งต้นฉบับ
5. ผู้เขียนได้แก้ไขความถูกต้องของเรื่องที่ส่งมาตีพิมพ์ ตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review)
6. หลังจากผู้เขียนได้แก้ไขเรื่องแล้ว กองบรรณาธิการได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นจึงจะทำการออกหนังสือตอบรับบทความ

ระเบียบการส่งต้นฉบับบทความวิชาการและบทความวิจัย

กองบรรณาธิการได้กำหนดระเบียบการส่งต้นฉบับไว้ให้ผู้เขียนยึดเป็นแนวทางในการส่งต้นฉบับสำหรับการตีพิมพ์ลงวารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ และกองบรรณาธิการสามารถตรวจสอบต้นฉบับก่อนการตีพิมพ์ เพื่อให้วารสารมีคุณภาพสามารถนำไปใช้อ้างอิงได้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมต้นฉบับ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 ขนาดของต้นฉบับ พิมพ์หน้าเดียวบนกระดาษสันขนาดเอ 4 โดยเว้นระยะห่างระหว่างขอบกระดาษด้านบนและซ้ายมือ 2.5 เซนติเมตร ด้านล่างและขวามือ 2.5 เซนติเมตร

1.2 รูปแบบอักษรและการจัดวางตำแหน่ง ใช้รูปแบบอักษร TH SarabunPSK พิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้ขนาด ชนิดของตัวอักษร รวมทั้งการจัดวางตำแหน่งดังนี้

- 1) ชื่อเรื่อง (ภาษาไทย) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
- 2) ชื่อเรื่อง (ภาษาอังกฤษ) ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ
- 3) ชื่อผู้เขียน (ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

4) สังกัดหน่วยงานสังกัดของผู้เขียน (ภาษาไทย-ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ใต้ชื่อผู้เขียน

5) ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี) (ภาษาไทย – ภาษาอังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

6) สังกัดหน่วยงานสังกัดของผู้เขียนร่วม (ภาษาไทย- ภาษาอังกฤษ ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา) ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ ใต้ชื่อผู้เขียนร่วม

7) E-mail อีเมลของผู้เขียนที่ใช้ในการติดต่อได้จริง ขนาด 14 ชนิดตัวธรรมดา และเบอร์โทรติดต่อ ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

8) หัวข้อของบทความย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 18 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งกึ่งกลางหน้ากระดาษ

9) เนื้อหาบทความย่อไทย/อังกฤษ ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ไม่ควรเกิน 350-500 คำต่อบทความย่อ

10) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

11) หัวข้อเรื่อง ขนาด 16 ชนิดตัวหนา ตำแหน่งชิดขอบกระดาษด้านซ้าย

12) หัวข้อย่อย ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา ระบุหมายเลขหน้าหัวข้อย่อยโดยเรียงตามลำดับหมายเลขตำแหน่งเว้น 1 Tab จากขอบกระดาษด้านซ้าย

13) เนื้อหา ขนาด 16 ชนิดตัวธรรมดา จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และพิมพ์ให้ชิดขอบทั้งสองด้าน

1.3 จำนวนหน้าต้นฉบับ ควรมีความยาวไม่ต่ำกว่า 10 หน้าแต่ไม่เกิน 25 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง)

1.4 จำนวนเอกสารอ้างอิง ควรมีอย่างน้อย 5-10 เรื่อง

2. การเรียงลำดับเนื้อหาต้นฉบับ

2.1 บทความวิจัย

- 1) **ชื่อเรื่อง** ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน
- 2) **ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียน** เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากเป็นนักศึกษา ให้ระบุสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษทั้งภาษาไทยและอังกฤษ และหากเป็นอาจารย์ ให้ระบุสังกัด/คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการสอน ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
- 3) **ที่อยู่** ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบันทั้งภาษาไทยและอังกฤษ E-mail และเบอร์โทรศัพท์ ของผู้เขียน

4. **บทคัดย่อ / Abstract** เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่อง อ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350-500 คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง จะใช้ตัวเอนเฉพาะศัพท์วิทยาศาสตร์ และมีองค์ประกอบของบทคัดย่อให้ครบทั้งวัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย และคำสำคัญ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ

5) **บทนำ (Introduction)** เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา และเหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

6) **วัตถุประสงค์การวิจัย (Objectives of this research)** ให้ชี้แจงถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา โดยระบุเป็นข้อ

7) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ควรอธิบายวิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย ขั้นตอนการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตัวแปรการวิจัย (ถ้ามี) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสร้างและการตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล

8) **สรุปผลการวิจัย (Research Result)** เป็นการเสนอสิ่งที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย สรุปผลการวิจัยด้วยตารางและภาพประกอบการอธิบาย ทั้งนี้ถ้าแสดงด้วยตาราง ควรเป็นตารางแบบไม่มีเส้นขอบตารางด้านซ้ายและขวา สำหรับรูปภาพประกอบควรเป็นรูปภาพที่ชัดเจน และมีคำบรรยายใต้รูปกรณีที่จำเป็นอาจใช้ภาพสไลด์

9) **อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)** ควรมีการอภิปรายผลการวิจัยว่าเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ หรือไม่เพียงใด (ถ้ามี) และควรอ้างทฤษฎีหรือเปรียบเทียบการทดลองของผู้อื่นที่เกี่ยวข้องประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเห็นด้วยตามหลักการ หรือคัดค้านทฤษฎีที่มีอยู่เดิม รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการนำไปใช้ประโยชน์

10) **องค์ความรู้การวิจัย (Research Body of Knowledge)** อธิบายองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย ควรสังเคราะห์ออกมาเป็นภาพ/โมเดล พร้อมคำอธิบายภาพ/โมเดลให้สามารถเข้าใจได้โดยสมบูรณ์

11) **ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestion)** เป็นการให้ข้อเสนอแนะที่ได้จากกระบวนการทำการวิจัย ประกอบด้วย 1) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และ 2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

12) เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA Style (American Psychological Association Style) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ หากผู้เขียนมีมากกว่า 5 คน ให้ใส่ชื่อ 5 คนแรกแล้วตามด้วย และคณะหรือ et al.

2.2. บทความวิชาการ

1) ชื่อเรื่อง ควรสั้น และกะทัดรัด ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยให้นำชื่อเรื่องภาษาไทยขึ้นก่อน

2) ชื่อผู้เขียนและผู้ร่วมเขียน เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หากเป็นนักศึกษา ให้ระบุสาขาวิชา คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษ ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ และหากเป็นอาจารย์ ให้ระบุสังกัด/คณะ และมหาวิทยาลัยที่ทำการสอน ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ

3) สังกัด ระบุชื่อหน่วยงาน หรือสถาบัน ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ E-mail และเบอร์โทรศัพท์ของผู้เขียน

4) บทคัดย่อ / Abstract เขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนสรุปสาระสำคัญของเรื่องอ่านและเข้าใจง่าย ความยาวไม่ควรเกิน 350-500 คำ โดยให้นำบทคัดย่อภาษาไทยขึ้นก่อน บทคัดย่อภาษาอังกฤษ (Abstract) ซึ่งแปลจากบทคัดย่อภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษต้องมีเนื้อหาตรงกัน ใช้อักษรตัวตรง

5) บทนำ (Introduction) เป็นส่วนของเนื้อหาที่บอกความเป็นมา ปัญหาการวิจัย เหตุผลนำไปสู่การศึกษาวิจัย และควรอ้างอิงงานวิจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง

6) เนื้อหา (Content) ผู้เขียนอาจแบ่งหัวข้อย่อยในประเด็นเนื้อหานี้ได้ตามประเด็นที่ผู้เขียนต้องการจะทำการนำเสนอในบทความ โดยเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการค้นคว้า

7) บทสรุป (Summary) เป็นการสรุปผลได้จากการศึกษาว่าได้พบประเด็นอะไรที่สำคัญ รวมทั้งองค์ความรู้จากการศึกษา ที่ผู้เขียนต้องการสรุปผล รวมถึงเสนอแนะองค์ความรู้จากการวิจัยเพื่อที่จะนำผลการศึกษาไปพัฒนาและเป็นประโยชน์ทางการศึกษา

8) เอกสารอ้างอิง (References) เป็นการอ้างอิงเอกสารในเนื้อหาให้ใช้ระบบ APA Style (American Psychological Association Style) ให้เริ่มต้นด้วยเอกสารอ้างอิงภาษาไทยก่อนแล้วตามด้วยเอกสารภาษาต่างประเทศ หากผู้เขียนมีมากกว่า 5 คน ให้ใส่ชื่อ 5 คนแรกแล้วตามด้วย และคณะหรือ et al.

2.3 การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน ปีที่ตีพิมพ์ และหมายเลขหน้า (ถ้ามี) กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง เอกสารอ้างอิงที่ใช้ อ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

1) พระไตรปิฎก/อรรถกถา :

ผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). ชื่อพระไตรปิฎกอรรถกถา. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2) หนังสือ :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อหนังสือ. พิมพ์ครั้งที่. เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.

3) สารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่องสารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย. ชื่อระดับสารนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย. ชื่อมหาวิทยาลัย หรือแหล่งให้ทุนการวิจัย.

ตัวอย่าง.

มนฤดี ถือสมบัติ. (2556). บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. สารนิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

พัชรนันท์ ยอดสิน. (2560). แนวทางการส่งเสริมจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลคลองเจ็ด อำเภอกลองหลวง จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาญาณวฑฺฒน์ ฐิตวฑฺฒโน (บุตตาวงษ์). (2558). การวิเคราะห์แนวคิดทางการศึกษาของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

อำนาจ บัวศิริ. (2561). กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

4) บทความในวารสาร :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร, ปีที่พิมพ์(ฉบับที่พิมพ์), เลขหน้าที่อ้างอิง.
ตัวอย่าง.

พระมหาญาณวฑฺฒน์ ฐิตวฑฺฒโน และศุขภิญญา ศรีคำไทย. (2562). การบูรณาการหลักพุทธธรรมกับสมรรถนะ
ของผู้บริหารสถานศึกษา. *วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 3(1), 70–78.

5) บทความในหนังสือ :

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน. (ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ใน ชื่อบรรณาธิการ. ชื่อหนังสือ. พิมพ์ครั้งที่. (เลข
หน้า). เมืองที่พิมพ์: สำนักพิมพ์ หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง.

พระมหาสมจินต์ สมมาบุญโญ. (2542). ทศนะเกี่ยวกับการศึกษาของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) : วิเคราะห์
จากหนังสือ ทางสายกลางของการศึกษาไทย. ใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ชีวิต
และผลงานของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต) และนันทาทศนะของนักวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

6) สื่ออินเทอร์เน็ต :

ชื่อผู้เขียน/ผู้เผยแพร่. (ปีเผยแพร่). ชื่อเรื่อง. แหล่งที่มา (URL). สืบค้นเมื่อ (วันที่-เดือน-ปี).

ตัวอย่าง.

วัดญาณเวศกวัน. (2556). ประวัติพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). *แหล่งที่มา*
http://www.watnyanaves.net/th/web_page/biography สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563.

7) หนังสือพิมพ์ออนไลน์ :

ผู้แต่ง. (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์). ชื่อบทความ. ชื่อหนังสือพิมพ์. แหล่งที่มา (URL). สืบค้นเมื่อ (วันที่-
เดือน-ปี).

ตัวอย่าง.

เดลินิวส์. (27 กุมภาพันธ์ 2562). เริ่มนำร่องการเรียนรู้อิสระเป็นฐานภาคเรียนที่ 1-62. เดลินิวส์. *แหล่งที่มา*
<https://www.dailynews.co.th/education/695610> สืบค้นเมื่อ 10 กันยายน 2563.

8) ราชกิจจานุเบกษา :

ชื่อกฎหมาย. (ปีที่พิมพ์). ชื่อเรื่อง (ถ้ามี). ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ตอนที่ หน้า(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (10
กันยายน 2563).

การอ้างอิงภาษาอังกฤษใช้เช่นเดียวกับภาษาไทย

3. สถานที่ติดต่อ

วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์
วัดหนองบัวหึง ตำบลดอนทราย อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี 70140
โทรศัพท์ : 099-1916295, 099-6166595, 095-5426695
E-mail: ukitchock@gmail.com
https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JOB_EHS

4. การอ่านประเมินต้นฉบับ

ต้นฉบับจะได้รับการอ่านประเมิน โดยผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) จากภายนอกมหาวิทยาลัยในสาขาวิชานั้นๆ ประเมินบทความตามเกณฑ์และแบบฟอร์มที่กำหนดในลักษณะเป็น Double-Blind Peer Review คือ ปกปิดรายชื่อผู้เขียนบทความและผู้เกี่ยวข้อง และส่งผลการอ่านประเมินคืน ผู้เขียนให้เพิ่มเติมแก้ไข หรือพิมพ์ต้นฉบับใหม่แล้วแต่กรณี

บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญ 2 แบบคือ

แบบที่ 1 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 2 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

แบบที่ 2 บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ทุกบทความจะต้องผ่านการพิจารณาโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญอย่างน้อย 3 ท่าน ต่อ 1 บทความ แบบผู้ทรงคุณวุฒิและผู้แต่งไม่ทราบชื่อกันและกัน (double-blind review)

5. ลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences) ถือเป็นกรรมสิทธิ์ของวารสารฯ ห้ามนำข้อความทั้งหมดหรือบางส่วนไปพิมพ์ซ้ำ เว้นเสียแต่ว่าจะได้รับอนุญาตจากวารสารฯ เป็นลายลักษณ์อักษร

6. ความรับผิดชอบ

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ จะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น รวมทั้งผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย ไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง ซึ่งทางวารสารได้กำหนดความซ้ำของผลงานด้วยโปรแกรม CopyCat เว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 25%

ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสารบรรณการศึกษา

และมนุษยสังคมศาสตร์ โดยรวมทั้งทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความในวารสารบรรณการศึกษา
และมนุษยสังคมศาสตร์ ถือเป็นการรับผิดชอบต่อผู้เขียนบทความนั้น และไม่ถือเป็นทัศนะและความ
รับผิดชอบต่อกองบรรณาธิการวารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์และวารสารบรรณการศึกษา
และมนุษยสังคมศาสตร์

จริยธรรมการตีพิมพ์

วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์ (Journal of Bovorn Multi-Education and Human Social Sciences) ได้กำหนดจริยธรรมการตีพิมพ์ผลงานบทความในวารสาร ดังนี้

จริยธรรมของผู้เขียนบทความ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องไม่ส่งต้นฉบับบทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัยในการคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง
3. ผู้เขียนจะต้องจัดทำต้นฉบับของบทความตามคำแนะนำสำหรับผู้เขียน
4. ผู้เขียนที่มีชื่อในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนร่วมในการวิจัย
5. ผู้เขียนจะต้องอ้างอิงผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียวทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น)
6. ในบทความผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
7. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม
8. ผู้เขียนจะต้องแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิและกองบรรณาธิการให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด
9. ผู้เขียนจะต้องระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และจะต้องระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)
10. ในกรณีที่ บทความวิจัยมีกระบวนการวิจัยเกี่ยวข้องกับมนุษย์ ผู้นิพนธ์จะต้องส่งหลักฐานการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์มาประกอบการลงตีพิมพ์ด้วยจึงจะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสาร

จริยธรรมของผู้ประเมินบทความ

1. หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสารและผู้ประเมินบทความ ตระหนักว่าตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้นิพนธ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ
2. ผู้ประเมินบทความ ควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขาวิชานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วยผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความ
3. เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความ ที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ

4. ผู้ประเมินบทความต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาแก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

5. ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

จริยธรรมของบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อมูลที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิดที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

2. บรรณาธิการจะต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ

3. บรรณาธิการจะต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่นอย่างจริงจัง และใช้โปรแกรมที่เชื่อถือได้ เพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นจะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันที เพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการตอบรับ หรือปฏิเสธ การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

4. หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูล ซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

5. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่า สมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

6. บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน

7. บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง